

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

PN
6505
.S7
Z38

B 807,020

3

SLOVENSKÁ
PŘÍSLOVÍ, POŘEKADLA
A
ÚSLOVÍ.

SEPSAL.

ADOLF PETR ZÁTURECKÝ.

PŘEDLOŽENO DNE 21. KVĚTNA 1896.

V PRAZE.

NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

PN
6505
.57
238

Tiskl Alois Wiesner v Praze

Margita Pauliny-Tóthová'

897923-230

PŘEDMLUVA.

V knize Dra Hanuše »Literatura příslovnictví slovanského a německého, či předchůdcové Fr. Lad. Čelakovského« atd. čteme na str. 71. tato zajímavá slova: »Čařice Kateřina II. sledovala s obzvláštní pozorností národní obyčeje, hry, písně, a vrch stručnosti vzdělanosti národní v příslovích vidouc, sbírala, ba spisovala sama poslovice či přísloví ruská.« Tím zajisté mnoho jest pověděno. Nejen poznání smýšlení národu činí sbírky přísloví nanejvýš důležitými, ale zvláště i ta okolnost, že sama řeč národu nejčistěji zachována jest v příslovích.

Roku 1863, tedy před 33 léty započal jsem sbírat slovenská přísloví, nemysle tehdy ani z daleka na to, že by se všechny toho druhu slovenské sbírky pod mé péro shromáždily. Poslední můj rukopis jest — *osmý*. První obsahoval material nasbíraný pouze z vlastního slyšení a z vlastních vzpomínek při čtení neslovenských přísloví. K tomu připojily se drobné příspěvky od přátel, takže sbírka vzrostla asi na 2000. To mne ponoukalo k pokusu sestavení sbírky této dle věcného obsahu, a tak povstal rukopis druhý. Pro veřejnost ovšem nebylo potřebí soustavného pořádku takovéto jednotlivé sbírky; avšak mně to bylo soukromou libůstkou, ovšem i dobrým cvičením v této, jak jsem potom seznal, velice nesnadné věci. Čím více jsem totiž o tom přemýšlel, tím více násilností, mezer a nedůsledností v sestavení svém jsem upozoroval. I odhodlal jsem se všechno znovu propracovati, a tak povstal rukopis třetí. Ten zaslal jsem Matici Slovenské r. 1868. Když jsem jej tam dlouho zaležel vyreklamoval, obdržel jsem jej s poznámkou, abych z něho všechna přísloví, která mezitím ve Sborníku Matice byla vyšla, vyškrtl. To však nebylo snadno učiniti, poněvadž přísloví byla očíslená a na ta čísla se odvolávalo. I povstal rukopis čtvrtý r. 1871, opět ovšem dokonaleji sestavený a mimo 413 vyškrtnutí přece ještě více než 2000 přísloví obsahující, poněvadž mezitím sbírka má opět se rozhojnila. Tento rukopis prošel redakcí zvěčného již Dobšinského; avšak Matice byla mezitím zrušena, a já jsem se mohl za šťastného pokládati, že rukopis můj ze zajetí vyklouzl. R. 1884 odevzdal jsem jej p. Bartošovi, prof. v Brně, nemaje úmyslu s touto věcí dále se obírat. Rukopis ten pak došel do rukou p. Dra. Nováka, který ho v druhém vydání Čelakovského Mudrosloví užil.

Ale později povstala ve mně tužba po sestavení všech sbírek slovenských přísloví v jeden celek. Odhodlal jsem se k tomu, maje pokusem na

mé vlastní sbírce již cestu prokletěnou. Nemaje čtvrtého rukopisu již při ruce, vzal jsem třetí rukopis s dodatky a k tomu všechny posavadní sbírky v Sborníku Matice a časopisu »Sokole« zaznamenané. Potom vyzval jsem v »Národních Novinách« k doposlání příspěvků. Ty docházely neočekávaně tak hojně, že teprve potom seznal jsem, jak velikou vytrvalostí jest se mi ozbrojiti. Také nové urovnání celé soustavy ukázalo se býti nevyhnutným. Daleko vedlo by vykládati všechny příčiny, proč z pátého rukopisu došlo až na osmý. Řeknu jen tolik, že to leželo v zájmu jak zdokonalení tak i rozhojnění díla, poněvadž opět a opět mnoho již neočekávaných příspěvků docházelo. Ku poslednímu rukopisu však zvláště ještě toto. Když jsem se, hledě k nepřiznivým nakladatelským poměrům slovenským u p. Dr. Pastrnka o radu ucházel, mohl-li bych se u sl. České Akademie s dílem svým hlásiti, byl jsem následkem laskavého jeho zprostředkování upozorněn, že ovšem možno je o to se pokusiti, avšak že ve smyslu stanov celá publikace (předmluva, záhlaví, vysvětlivky a j.) musí býti české a jen sama přísloví slovenská. Mimo pokyn tento posloužil mi p. Dr. Pastrnek i tou radou ku zvelebení díla, aby při zachování soustavy dle věcného obsahu přece každý odstavec vedl se svým abecedním pořádkem; dále aby se dílo opatřilo citaty parallel z Čelakovského Mudrosloví a polských z Adalberga, a parallelami německými, maďarskými a latinskými, o nichž jsem se sám zmínil.

To všecko se stalo. Jistěť pravda, že všecko není posud sesbíráno; ale kdybychom se úplnosti domáhali, kniha by nikdy světla neužřela.

Celá sbírka vzrostla valně nad 13 tisíc přísloví, pořekadel a úsloví. Běžná čísla sečtená tvoří ovšem jen asi 10.000; to však je tím, že mnohá přísloví atd. pod jedním a týmž číslem spolu stojí.

Jak z příspěvků vysvítá, téměř všechny kraje slovenské jsou zastoupeny. Rozumí se, že jednotlivé sbírky obsahovaly mnohem více látky, než níže udáno; bylať mnohá přísloví vypuštěna, poněvadž se opakovala. Avšak nikdo nesbíral, nepracoval nadarmo.

Prameny a příspěvky jsou od následujících p. t. pánův, paní a slečen. Větší čísla jsou okrouhlá.

Fr. Šujanský (Zvolen, Turec, Trenčín, Nitra, Těkov) 5500. — L. V. Rizner (Trenčín, Nitra) 1600. — Dobšinský (Gemery) 700. — Řehor Uram (Liptov) 600. — Jan Vansa (Gemery) 400. — Pořekadla (přísloví) Slovákův moravsko-uherských, sebrav vydal Frant. Trnka, v Brně r. 1831. — 350. — Staré rukopisy, nejvíce před r. 1850 psané a sice: Strakův, Šoltýsův, Fejérpatakyho, Štěp. Plačky, Josefa Srenky, Jana Zolnaye, Dolňozemská pořekadla a jiné bezjmenné rukopisy spolu 280. — Slečna Křížková (Těkov) 250. — Slečna Goldpergerová (Novohrad) 200. — Buday (Těkov, Zvolen) 170. — Oružný (Andrej Krno, Gemery, Liptov) 160. — Pavlina Čorba (starý rukopis, Šáriš) 150. — Jiří Kello (Šáriš) 130. — Jacovský (Prešporská stolic) 124. — Andrej Halaša (Turec) 120. — Krupa 120. — Starý bezjmenný rukopis 120. — Ctiboh Zoch (Orava) 100. — Vítězoslav Sasínek 100. — Jan Francisci (rukopis před 1848) 90. — Buřovský (Modra, Prešp. st.) 90. — Ján Kalinčák (Liptov, almanah Lipa I.) 60. — Paní Ruppeldtová (Liptov) 47. — K tomu má vlastní sbírka (Liptov a Brezno). — Přispěli také pp. Jan Kmeti, Jan Makovický, Jan Kordoš, Sam. Medvecký, Jan Slávik, Ladislav Boor, Jiří Molnár, Dr. Dérer, Dan. Neuman a j.

Dr. Hanuš v řečeném již spisu str. 54.—5. udává čtyři starší sbírky slovenské. 1. Sb. Doležalovu z r. 1746. — 2. Sb. Bernolákovu z r. 1790. Tato že jest jen poněkud rozmnožená sbírka Doležalova. V sb. p. Šujan-

ského zahrnuty jsou obě ty sbírky. — 3. Sb. Rybay-ovu před r. 1813. O této praví p. Dr. Novák v Úvodě k druhému vydání Čelakovského *Mudrosloví*: »Rozsáhlou sbírku přísloví českých a slovenských (asi 4000 vět) měl také Jiří Rybay, kterou po něm dědil J. Palkovič; nyní jest majetkem peštského národního musea.« Já jsem učinil v té věci co jsem mohl, ale odpověď — žádná. Ovšem bylo by asi těžko vybrati z toho, což slovenského jest. — 4. Sb. Trnkovu (viz výše) obsahující asi 1300 přísloví. Čelakovský přijímaje přísloví od Trnky ponechal některá s původním pravopisem, na př. *Nenie horšíá, jako keď sa chudobný na kón dostane.* Č. str. 100

Ted' již o vnitřním uspořádání díla mého. Jak již řečeno, sestavil jsem je dle věcného obsahu, při čemž každý odstavec svůj abecední pořádek má*), v němž opět pod jedno hlavní, společné slovo několik přísloví připadá. Mnohé věty, zvláště pořekadla a úsloví, vytištěna jsou spolu, per extensum, podržující však abecední pořádek.

Již r. 1837. upozorňoval Čelakovský v *Musejníku* na nedůstojnost, pouhým abecedním pořádkem se řídit při sestavování přísloví. (*Hanuš Lit. přísl. str. 48.*) Zatím *Liblinský* r. 1848 a po něm i sám Čelakovský r. 1852 sestavili díla svá dle věcného obsahu, oddělivše nejprve vše na dvě skupiny, na přísloví (*mudrosloví*) a na pořekadla. Ačpráve Slovák slovem »pořekadlo« oboje zahrnuje, nicméně podržel jsem ony rozdíly, připojiv k pořekadlům ještě i úsloví. Veršovaná povědění i úryvky z písní národních ve smyslu přísloví a pořekadel užívaná nešťtil jsem se přijmouti na svá místa. — Jen v některých oddílech nejsou pořekadla od přísloví naskrze oddělena, na př. v odděl. XI.: *Zvláštní stavy.*

Mnozí ovšem nejrady mají nepřetržený abecední pořádek. Toto však nahradí náš *Ukazatel*, zdělaný v dokonalejší formě, než v jakové nejprv zhotoven byl. Nejprv byl zhotoven podle jednotlivých slov. Avšak později sloužil mi za vzor *Ukazatel Čelakovského* druhého vydání od p. *Dra Nováka*, v kterém se podávají *jadra* přísloví, takže vyhledání toho kterého přísloví bude snadné, hlavně také přidáním »Obsahu.« — Z příčin snadno pochopitelných do *Ukazatele* nedáno, aneb jen částečně dáno z XVI. 19., XVII., XIX., XX.

Co by bylo přísloví a co pořekadlo, to ovšem snadno jest určití ze stanovíště formy; avšak ze stanovíště myšlenkového obsahu splývá pořekadlo s příslovím přecasto v jedno. Tak »*Muchy lapá, voly púšta*« jest formou pořekadlo, ale obsahem myšlenky hotové přísloví. Mnohé opět změněním slabší formy v imperativ spíše příslovného práva nabývá, jako: »*Do skaly čelom buchnul*« a »*Nebúchaj čelom do skaly!*« A ne jen imperativem, ale i jinak, na př. »*Jde s bubny na zajace*« a »*S bubny na zajace nechodia*«. (Srovn. *Dr. Hanuš Lit. přísl. str. 50* slova Čelakovského: »*Pořekadla s příslovími nejbliže*« atd.) *Liblinského* stanovení pojmu přísloví a pořekadla (tamže str. 97.) zní takto: »*Přísloví jest sadou úplnou, obsahující myšlenku v sobě ukončenou, buď na názor světa, neb na mrav se vztahující, neb jinak: jeví se buďto v způsobu rozkazovacím, neb chová v sobě nějakou důležitou pravdu zkušenosti a mravní zásadu; kdežto pořekadlo více jest vtipným nápadem, obratem slovním bez hlubšího směru a významu, více při jakési příležitosti prohozený a v obyčeji přijatý vtip, nežli osvědčení důmyslu národního; pořekadlo jest výkvět pravočeského humoru, znak zdravé, veselé mysli a jasného rozpoložení a rozmaru ná-*

*) Jen v některých oddílech ho není, totiž tam, kde by to bylo na ujmu vnitřní věci, na pr. v oddíle »*Občasnost*«, kde se pokračuje kalendářským pořádkem, aneb v »*Přivětách a odvětech návštěvnických*« a j.

roda.« Avšak na důkaz toho, co jsem výše předeslal, stůjež zde velikého uvážené hodná slova Dra. Hanuše str. 49.: »Kdo tedy hledí na obsah, na hlavní myšlenku, tomu se zjeví rozdíl mezi příslovím a pořekadlem býti jen vedlejší a na mnoze nepodstatným; opakují opět: ze stanovíště *obsahu*. Kdož však přísloví uspořádati hodlá dle obsahu, jako skutečně Čelakovský a Liblinský jsou učinili, tenť rozdílem mezi příslovím a pořekadlem jen sám sobě stojí v cestě, rozděluje *obsažně*, co rozděleno samo v sobě jen *dobně* či *formálně*.« A opět na str. 50.: »Na stanovíšti ryzího obsahu tak jemný *přechod* panuje mezi příslovími a pořekadly, že nelze na mnoze ani udati, zdaž průpověď jaká pravé je přísloví či nic.« Sám pak Čelakovský na str. 96. téhož spisu uvedený: »Pořekadlo leží právě uprostřed mezi příslovími a úslovími (idiotismy), i nepřítme, že mezi těchto vždy co nejvlastnější šetřiti, nesnadná jest práce.«

Nesnází ze všeho toho vyplývajících seznal jsem při práci své v plné míře. A to tím více, že jsou mnohá pořekadla, z kterých by se jen obdaletně nějaká náuka vyjádřiti mohla, aneb žádná. Jsou tedy přísloví, která jsou formou pořekadla; ale jsou také pořekadla, která ani obsahem svým na přísloví nepokazují.

Nechtě tedy rozdíl pojmu přísloví a pořekadla rušiti, přišel jsem na myšlenku, zvláštní záhlaví pro přísloví a pořekadla podržeti, avšak aby se věcním obsahem přibuzné netrhlo, pořekadla téhož věcního obsahu jako přísloví *bezprostředně* za těmito umístiti. Jako jsou dny padající ještě do hvězdářské zimy, avšak již počasí jarního, a naopak, tak jsou ovšem i v díle mém jednotlivosti kolotání prozrazující,*) čemu vyhnouti se nelze. Nicméně doufám, že celek nesmete pojmu a dojmu přísloví a pořekadla, a že takovéto polehčující zařízení ku shovívavému úsudku v ohledu tomto dopomůže.

Všechnu píli věnoval jsem tomu, aby ta která věta, obsahem svým více ložišť dopouštějící, umístila se tam, kam eminentně patří, na př. »Malých zlodejov vešajú, velkých púšťajú,« ne do záhlaví »Zlodějství«, ale do »Nespravedlivost«. — »Koho Pán Boh chce potrestať, potresce ho na rozum« ne do záhlaví »Bůh« ani »Rozum«, ale do »Faleš«, poněvadž jest tu vysloven osud Istivého, který se sám zapletl do osidla. Složitá přísloví umístil jsem na tolika místech, koliknásobně složená jsou, na př. »Ranní dážd, ženský plač, panská láska a Aprílová chvíla — to všetko na zajačom chvoste visí.« Toto patří na čtvero míst. — Věty »Smrť ho tam čakala«, »smrť tam hľadal« jsou zvláštním příkladem hluboko ukryté zásady, ač se pouhými úslovími býti zdají. Vyslovují zajisté osudnost, jakoby: Komu souzeno zemřít, ten musí chtě nechtě učiniti to, čím si smrt způsobuje. Dáno to tedy mezi přísloví, a příklad tento přispěje k poznání mé soustavy.

Některých přísloví užíváme v doslovném i přeneseném smyslu na př. »Mnoho snehu, málo vody,« mimo předzvěst počasí má i tento význam: Mnoho příprav, hrozeb a j., málo výsledku. — Někde zdálo by se, že se hlavy a odstavce zbytečně rozdrobují, na př. »Bůh« a »Zbožnost«. V obou záhlavích ovšem slovo »Bůh« významem svým velmi blízko sebe stojí; avšak v záhlaví »Bůh« hledí se více k jeho vlastnostem, kdežto v záhlaví »Zbožnost« více k vlastnostem lidským, poměr k Bohu určujícím.

*) Mnohý najde snad dle náhledu svého mezi příslovími pořekadlo, a mezi pořekadly přísloví, avšak najde, což přibuzného jest, aspoň pohromadě.

Aby se táž slova zbytečně neopětovala a na prostoru se získalo, tedy jsem mnohé věty stáhl, na př.: »Má červené — vyřahané oči; — červený — medený nos od pijatiky«, dlužno za čtvero samostatných pořekadel považovati.

Náhled, aby se každá věta v té krajomluvě, v které slyšána byla, věrně podala, jest pravý. Avšak zde všechno záviselo od sběratelů. Jedni toho šetřili, jiní ne. Tak starší rukopis Pavl. Čorba pochází sice ze Šariše, avšak nebyl šarištinou psán. Ovšem jsou podatky od p. far. J. Kella z Bardiova krajomluvou šarišskou a p. uč. L. V. Riznera ze Zem. Podhradí krajoml. z Bošácké doliny psány a s radostí tak i mnou vepsány. Krajomluva Trnkou vydaných (viz výš) Přísloví podobně šetřena, jen že pravopis Trnkův jest sám o sobě nedůsledný. Krajomluvy bylo šetřeno i u příspěvků dodávaných z Gemeru, Novohradu, Spiše, z okolí Modry*); Liptov a jiné okolní stolice liší se jen nepatrnými odchylkami od spisovné slovenštiny, vyjmouc pokoutní měkčení aneb tvrzení *d, n, t*.

Dále jest mi promluvíti něco o pravosti, ryзости slovenských přísloví. Na zásadě výhradnosti nikdo nelpí. Dobře slovenské, třebaš ne výhradně, je na př. »Dnes mne, zajtra tebe.« Aňo i taková jako »Hlas ľudu, hlas boží,« lidem méně užívaná, dle rady p. Šujanského, ač ne bez váhání, jsem přijal. Hranicí míry byla mi ovšem *udomácnělost* toho kterého přísloví u *ľudu*, ať si to vzniklo u něho čili nic; a proto příslovní průpovědi původně spisovateli slovenskými vyslovené, ale posud jen od intelligence užívané, na př. »Umom, lebo pľastou«, stranou jsem nechával. Jestliže přece vklouzlo jedno druhé ľudu slovenskému cele cizí, za to by ovšem v první řadě zodpovědnost padala na sběratele; vědět sami nejlépe, odkud čerpali. Všecka taková, mně co do slovenskosti pochybná přísloví opatřil jsem předcházejícím znamením *. Při této příležitosti připomínám, žeby sběratel i redaktor měli mfti pozor aspoň na taková přísloví, jako: »Koho bohovia nenávideli, učinili ho učiteľom« t. j. známé »Quem dii odere« atd. (Sborník Matice slov. I.) Taktéž coby z toho bylo pošlo, kdybych se nebyl zeptal, odkud jsou ta a ona výborná přísloví v slovenských kalendářích, jež jsou překlady z ruštiny a j.

Při tom, co jsem o výhradnosti řekl, dlužno uvážiti i to, co Čelakovský v listině pro cizí učence napsal: »Man findet oft Sprichwörter, die sich auffallend ähulich bei zwei, historisch fast in keiner Berührung stehenden Völkern befinden, wovon die Ursache vermuthlich darin liegen mag, dass die Grenzen der praktischen Weisheit oder des Verstandes nicht so ausgedehnt sind, als die der Phantasie, des Witzes und der Leidenschaft, und daher derselbe Satz in gleichem Gewande an verschiedenen Punkten sich immer ähulich erscheinen kann.« (Dr. Hanuš, Lit. přisl. str. 42.) A tak slušně za nepravou má tu domněnku, jako by to které přísloví, mající své paralely v jiných jazycích, z nich bylo přejato. Připustíme však, že se mnohé skutečně přejalo, k tomu sám Dr. Hanuš poznamenal (str. 47.): »Kdožby uměl přísne česká přísloví oddělovati od německých, ten by musil té moci býti, celé dějinstvo národův českého a německého vespolek až téměř do nejdávnějších kořinkův spojené, v samostatné části rozdělití.« A to platí také o všech sobě sousedních národech.

Že se přísloví nedoslechnutím aneb neporozuměním jejich významu, jdouce z úst do úst, také zpotvořují, o tom přesvědčuje na př. přísloví »Chytrý chytro dostane, ale nevyžiada,« dle jiných »a lenivý žiada.«

*) »Pr. Modra« poznamenaná přísloví, kde mají *de, le, ne, te*, vyslovují se tvrdo měkkého *d, l, n, t* tam neznají. Poznamenal sběratel M. J. Buřovský.

Jestliže jsem se pravého významu každého přísloví nedovtipil, toho bych litoval; avšak učinil jsem všude, co bylo možno, nelituje poptávati se pp. sběratelů, kteří mi podle své možnosti ochotně odpovědi zasýlali. Zesnulí ovšem jsou zesulí.

Některá přísloví, třebaš nanejvýš vtipná, pro jejich hrubou obscenost jsem vynechal.

Parallel citováno z Čelakovského více než 1500, (čísla značí strany vydání z r. 1852.); polských z Adalberga*) víc než 2000 (čísla jsou běžná č. toho kterého hlavního slova; D značí Doppelnenia; kde není čísla, tam je přísloví ojedinelé). Maďarských z Erdélyiho »Válogatott magyar közmondások« uvedeno doslovně asi 400. Více než 60 uvedeno ze spisu »Vlastivěda Slezská« I. seš. 6. dílem doslovně, dílem pozn. stran téhož spisu. Také z časopisu »Obzor« na Moravě vydávaného citováno. Německých jen asi 100, hlavně z Frischbiera »Preussische Sprichwörter und volksthümliche Redensarten.« Latinských jen asi 50. Něm. a lat. proto jen málo, poněvadž jsem uvedl jen ta, kterých Čelakovský nemá.

Aby bratří Češi a jiní Slované slovenštinu náležitě čistí mohli, nebude od věci, když upozorním na to, že se každé slovenské *e* před *d*, (*l*), *n*, *t* považuje za *ě*, a tak se na př. *nedeľa* čte *něděľa*. Ohledem *le* se pravidlo měkké výslovy zachovává jen od těch, kteří k tomu svou vlastní krajo-mluvou puzení jsou a proto si tohoto *le*, tak jako ani *li* ohledem měkčení Češi nemusejí tuze všimati, nechť-li slovenštějšími býti, než sami Slováci. Při *de*, *ne*, *te* jest však přece několik výjimek, kde se vyslovují tvrdo, a sice v pří-
davných, jako: *čierne* korenie, *krasne* vtáky, kdežto příslovka *krásne* čte se měkko: *krásně*; *zasiate* zrno, *prekiate* duše (tvrdo). Taktéž slova *ten*, *tento*, *tedy*, *teraz*, mají tvrdé *te*. Dlužno připomněti i to, že Slovák dvě dlouhé slabiky po sobě netrpí. Pro pravopis však i tu připomíná Dr. Czambel některé nutné výjimky. (Slov. Pravopis, str. 174.) Za dlouhou slabiku považuje se i dvojhlaska *ia*, *ie*, *iu*, *ó* (*uo*) mající.

Konečně při vroucím díkyčinění Hospodinu, že mi pomohl nesnadné dílo toto a mnoho času vyžadující ku konci přivésti, vzpomínám plný vděky také na ty, kteří mi při něm všelijak nápomocni byli. Jsou to všickni již jmenovaní páni přispěvatelé, kterýmžto tímto za požehnanou snahu jejich díky činím. Také již zvěčnělých sběratelů památka budíž požehnána! Zvláště pak děkuji velebnému p. faráři Fr. Šujanskému, nejlepšímu vědomcovi našemu v oboru příslovnictví, nejen za propůjčení mi bohaté sbírky své, ale i za ochotně podávané mi vývody a rady.

Vysoceučení p. Dr. Pastrnek, který ráčil díla tohoto s tak velikou láskou se zastati; který sobě neztěžoval tvoření díla toho množstvím dopisů sprovázeti, radou a pomocí svou k zdokonalení jeho přispěti, a co více — vydání jeho zprostředkovati, nechať přijme ode mne nejsrdečnější díky.

Konečně i p. t. pp. referentům sl. České Akademie za dobré pokyny a sl. České Akademii, která v době pro život slovenský literární nešťastné — vydání díla mého na se vzala, vzdávám svou úctu a díky.

V BREZNĚ, dne 20. října 1896.

A. P. Záturcký.

*) Slavné toto a obšírné dílo, asi 30.000 přísloví atd. polských obsahující, bylo mi laskavostí p. Dra. Pastrnka obstaráno: »Księga przysłów, przypowieści i wyrażení przysłowiowych polskich.« 1894. XVIII a 805 stran čtverce.

I. B ů h.

1. Boží moc, svrchovanost; věčnost.

Příslloví.

- Ak nám Pán Boh nepomôže, nik nám nepomôže.
Ako Bôh dá, tak bude. (Též:) Čo Bôh dá, to bude. Adalb. Bóg 152. Byč 4.
Bez Boha nič nemoha. (Přechodník na záp. Slov. běžný. Šuj.)
Bez božej vôle sa ani vlas na hlavu nepohne. (Srov. Luk. 21, 18.) Adalb. Bóg 12. Sr. Adalb. Świat 2.
5 Bôh je nad nami.
* Bôh pred človekom mocou i vekom.
* Bohu mluiť je činiť. Č. 3.
Bohu sa nenaprotivíš. Adalb. D. Bóg (25).
Bôh všetkým vládne. Adalb. Bóg 64.
10 Budúce veci sú v božej moci.
Či je to tvoje? Najprú božie potom moje. (Též:) To božie a moje. Po Bohu moje. Adalb. Bóg 266.
Človek mieni, Pán Boh mení.¹⁾ Č. 13. Adalb. Bóg 102. 107.
Čo máme, od Boha máme.
* Čo Pán Boh nedá, toho svet — človek — nedočiní.
15 Darma sa človek chráni, jestli ho Bôh neochráni. Č. 11. srovn. Č. 13.
Chodže na Boha s kyjom. (Též:) Nemôžeš na Boha s kyjom. Sr. Č. 9.
I tá najmenšia bylina pochodí od Hospodína.

Každému je od Boha súdeno.

Keď Pán Boh nechce, môže človek robiť čo chce.

Keď Pán Boh požehná, i na skale sa ²⁰ urodí.

More nevypiješ, Boha nepremôžeš — neprevalíš. (O. 75. Moře nepřeješ, ďábla neošídíš, Boha nepřemudruješ. VI. Sl. 225. Moře něvyleješ, djabla něošudiš, Boha nepřemudruješ.) Č. 11.

Musí byť, čo Bôh chce. T.

Na božom požehnaní všetko záleží.

Nádeja je u človeka, pomoc u Pána Boha

Nad ľudmi Bôh vládze. — Nad šťastím ²⁵ Bôh vládne. Č. 149. Adalb. Bóg 322.

(Dokladá se nevážně:) a mačka nad myšami (aneb:) a vlk nad ovcami.

Nebude po našom, ale po božej vôli.

(Též:) Ani nie po mojom, ani nie po tvojom, ale bude po božom.

Neminie ťa, čo ti je od Boha súdeno. (Viz 18.)

Od Boha dôstojnosť. (Trenč.) Č. 18.

Od Boha šťastie.

Pán Boh dal, Pán Boh vzal. (Z Joba ³⁰ 1, 21.) Č. 17. Adalb. Bóg 42.

Pánova je zem.

Proti Bohu nič nemohu. (České, ale u Slov. udomácnené.) Č. 10. Sr. Adalb. Bóg. 341.

Sám sa neochrániš, ak ťa Bôh neochráni. (Viz 15.)

¹⁾ Ember czéloz, Isten határoz.

- To je v božích rukách. (= Neznáme, jak bude.) Adalb. Bóg. 365.
- 35 U Boha nič nenie nemožného. (Z Luk. 1, 37.) Č. 3. Adalb. Bóg 23, 364. Všecko s neba liefi. T.
- *Všetci my pod Bohom chodíme. Č. 5. Adalb. Bóg 390.
- Všetko božie, nič nie naše.
- Všetko na svete len do času, iba Pán Boh na veky. Č. 6. a 262. Adalb. Bóg. 389.
- 40 Všetko od Boha. (Též:) Nič bez Boha. (K predešlému dodáva se nevážně: I koleno i noha.)
- 2. Boží opatrování, láska, milost.**
- Přísloví.
- Bůh aj zlé na dobré obrátí. (Též:) Bůh aj zo zlého dobré učiní.
- Bůh dá chleba, komu treba.
- Bůh dopúšťa, ale neopúšťa. Č. 12. Adalb. Bóg 312.
- Bůh jednou rukou tresce, druhou požehnáva. (Též:) Ruka božia aj keď tresce, požehnáva.
- 45 Bůh najlepšie vie, čoho ľuďom treba. Bůh naloží, aj odloží.
- Bůh raní, Bůh hojí.
- Bůh svojho neopustí.
- Bude ako bude a Pán Boh pomôže.
- 50 Čert nevie, čo Bůh chce. Čím väčší kríž, tým bližšie nebo: (Z písne náb.) (Viz 57.)
- Čo Bůh činí, vše dobré jest¹⁾ (Z písne náb.) Adalb. Bóg 391.
- Čo s neba prší, to žiadnemu neškodí. Č. 11.
- Dobre Pán Bůh vie, čo robí. T. Adalb. Bóg 374.
- 55 Ešte starý Pán Boh žije. Č. 3. Adalb. Bóg 177.
- Kde človek nemáha (= nemôže), tam Pán Boh pomáha. Č. 12. Sr. Adalb. Bóg 214.
- Kde núdza najväčšia, tam Pán Boh najbližší. Č. 12.
- Kde potreba najvyššia, tam pomoc (totiž boží) najbližšia.
- Keď Pán Boh s nami, kto proti nám? (Rim. 8, 31.) Č. 17. Adalb. Bóg 178.
- Koho Bůh chráni, nič sa mu nestane. 60
- Koho Pán Boh miluje, toho krížom navštevuje; — toho tresce. (Žid. 12, 6) Č. 7, 8. Adalb. Bóg 202.
- Komu Pán Boh dal zuby, dá mu i chleba. Č. 4. (Též:) Kdo dal zuby, dá i pod zuby. Adalb. Chleb 100, 50. Ząb 6.
- Kto umočil, ten osuší. (Též:) Bůh umočí i osuší. Č. 13. Adalb. Bóg. 86
- Lepší Pán Boh ako všetci proroci. (Povída se také o malomyslných předzvěstovatelích. Srovn. VI. Sl. 217. Horši všeci Svati, niž sum Pan Buh. Viz VIII. 745.) Adalb. Bóg 402.
- Nemicšaj sa ty Pánu Bohu do remesla. 65 (Neposuzuj řízení boží.)
- Pán Boh dal kravičku, dá i trávičku. Č. 4.
- Pán Boh je nejlepší lekár. Sr. Adalb. Bóg 249.
- Pán Boh je ten, čo bol. Č. 3.
- Pán Boh má viac ako rozdal. Č. 5. Adalb. Bóg 378. (Též:) Pán Boh bohaty, má atd.
- Postráš, Bože, postraš, ale nezatrať! 70 Sr. Č. 12. Polekej.
- S božou pomocou cez svet sa prebijem.
- *U Boha viac milosti, ako u ľudí vedomosti.
- Viac božej milosti, ako ľudskej zlosti. Adalb. Bóg 382.
- Vie Bůh, čo činí; — čo treba. Č. 6, 11. Adalb. Bóg 374. Zlošč 7.
- 3. Boží svatost a spravodlivosť.**
- Přísloví.
- Akí sme, tak nám Pán Boh dáva. 75
- Ako Kuba Bohovi, tak Bůh Kubovi. Č. 10. Adalb. Jakób 1.
- Ako my Pánu Bohu, tak nám Pán Boh. Sr. Adalb. Bóg 161.
- Ako ty bližniemu, tak Pán Boh tebe. Boha neoklameš, len sebä.
- Bůh je vysoko, ale vidí delako (= da- 80 leko). Č. 5. Adalb. D. Bóg 419.
- Bůh nenie na koni, ale nás dohoní.
- Bůh nikomu neostáva dlžen. Č. 7.
- *Bůh pečie oplatky a ľudia oblatky. Č. 512.
- Bůh sa nedá posmievať. (Gal. 6, 7.)

¹⁾ Was Gott thut, das ist wohlgethan.

- 85 Bôh súdi, bars nikto nežaluje z l'udí.
 Bôh vidí aj pravdu aj krivdu.
 Bôh vidí, kto koho šidí. Č. 6.
 Bohu neujdeš.
 Bôh všetko vidí, i tajné veci súdi.
- 90 Božia ruka nezná dedľa ani vnuka.
 Čím neskoršie, tým ľažšie Bôh tresce.
 Človek na tvár, ale Bôh na srdce hľadí.
 Nieto čo s Bohom žartovať.
 Pán Boh ako koho najde, tak ho súdiť bude.
- 95 Pán Boh dlho borguje, ale nedaruje.
 Pán Boh je dobrý, ale ľudia sme zlí.
 Pán Boh je nie náhlivý, ale pamätlivý.
 Č. 7. Adalb. Bóg 53, 319.
 Pán Boh je vysoko, ale i nízko vidí
 i hlboko.
 Pán Boh kára za figliara (= pro šaš-
 kárstvi jiného). Sr. Adalb. Figlarz.
- 100 * Pán Boh nesúdi dl'a rúcha, ale dl'a ducha.
 Pán Boh nevypláca každú sobotu. Č. 7.
 Pán Boh sa nikdy nepomýlí.
 Pánu Bohu z ruky sa nik nevytrati; —
 z hrsti sa nik nevykrúti.
 Pred Bohom sa nik neskryje. Adalb.
 Bóg 288.
- 105 Pred Bohom sme všetci rovní.
 Pre jedného človeka tresce Pán Boh
 celý dom, pre dom celý dvor, pre
 dvor dedinu, pre dedinu krajinu.
 (Srovn. záverku 10 bož. pr. — kte-
 rýž navštevují nepravost rodičů atd.)
 Zlé Pán Boh netrpí.

4. Rčení a úsloví s božím jménem.

Ach, Bože, na svete! (Podivní, těžký
 povzdych.) — Ak bude božia vôľa —
 Ak nás Pán Boh doživí — Ak Pán Boh 110
 Boh dá, i to bude. — Ak Pán Boh
 dá zdravia a života — Ak Pán Boh
 zachová od škody¹⁾ — Ak sa Hospodin
 nesmiluje — Bohu poručil. Na Boha 115
 poručil. (Znamená také: zřekl se sta-
 rostí.) Bôh ho privedel — navštívil —
 (= Potkalo jej neštěstí.) — Gospodine
 pomiluj! (Ještě nyní užíváno. Dobš.
 slyšel to v Turčoku, Gem. st.) Chvala
 Bohu! (Krátké chvala co interj.) Keby
 mi Bôh shodil. — Shodže Bože! Milý, 120
 mocný Bože (aké je to divné —
 krásne —; — čo to bude s nami!)
 Nedaj Bože! — Nedopusť Bože! Nech
 Pán Boh chráni a bráni — uchová od
 toho každú dušu kresťanskú! (Též:)
 Pán Boh chrán a bráň! Pán Boh za-
 varuj! Nech sa stane vôľa božia! Č.
 577. Neponosno Bohu! (= Díky Bohu.
 Ponosa = žaloba, maď. panas.) — Po- 125
 nosno Bohu! (= Bohužel). Požiať sa
 Bohu! Pre Boha živého, čože sa to
 robí?! — Preto ma Bôh neopustí. —
 To je od Boha! To je ešte ta s Bohom!
 (= Dost dobre. Slovák poví také: »To
 ešte zbaví!«) Toto je divná bozská moc! 130
 (Jiná Př. atd. o Bohu viz II. odst. 3.)

¹⁾ Bez předeslání této věty hospodář slovenský bál by se vypočítat, kolik pravdě-
 podobně bude mítí úrody aneb dobytka.

II. Víra a mravy vůbec.

1. Pravda, její neutajitelnost a vítězství. (Véra v mravné řízení boží.)

Příslloví.

Časom všetko na vrch vynde.

Darmo sa pravde protiviť. Č. 62. Těžkoť —

Keď slunce svieti, netreba sviečky.
(Zřejmost pravdy.)

Keď pravda prepadne, to še neprepadne. Šár.

5 Nič nenie tak tenko upradeno, aby nebolo na svetlo preneseno. Rkp. Slov. Pohľ. Nič nieto skrytého pod slncom.

Nič sa tak tajne nepletlo, čoby nevyšlo na svetlo.

Nič tak skryté, čoby nebolo vyryté; — aby časom nevyšlo na svetlo.

* Pomsta za pravdou neskoro pokulháva, ale vždy dôjde. (Srovn. Ač i o palici laží, ale dolazí pokuta. Hodžův »Slabikář«.)

10 * Pravda je moc.

Pravda nahá chodí.

Pravda na veky trvá.

Pravda neztratí z ceny i keď zostarne. Pravda predsa zvíťazí.

15 Pravda sama sa zpravdí — zastáva. Č. 62. — hájí —

Pravda sa neutopí vo vode a neshorí v ohni.

Pravda vynde na vrch ako olej na vodu. Adalb. Oliwa 2. Sr. Kľamstvo 3. Prawda 65.

2. Svědomí. (Viz 278 a násl.)

Příslloví.

* Dobré svedomie je mäkká podúška. Dobré svedomie sa nebojí; — zlých rečí sa nebojí. Sr. Č. 373. Adalb. Sumienie 17.

Kto má dobré svedomie, klebetám sa 20 vysmeje. Č. 373.

Kto sa v svedomí čuje, nazdá sa, že každý o ňom rozpráva.

Kto s dobrým svedomím chodí, ani hrom mu neuškodí.

Len na čas dá sa svedomie ohlušit' — ukojiť — uspať —, ale sa hneď prebudí.

S dobrým svedomím pred kohokoľvek predstúpiť môžeš. Sr. Č. 373.

* Svedomie je žalobník, sudca i kat 25 v jednej osobe. Sr. Č. 371. Zlé svědomí —

V čom sa nečujem, od toho ma hlava nebolí.

Zapálená tvár je dobrý znak.

Zlé svedomie najväčšie trápenie; — najviac hryzie; — nedá pokoja; — najviac pícha — sužuje — trápi.

3. Zbožnost, bezbožnost.

Příslloví.

Aj hoviadko, keď líha a vstáva, na kolená kl'aká. Sr. Č. 8. Kuřátko —

Ak si z Boha, neboj sa, on ti bude 30 na pomoci.

- Bázeň božia je počiatok múdrosti.
(Prísl. Šalom. 9, 10)
- Bez Boha ani prez prah noha. Č. 14.
Adalb. D. Bóg (7.)
- Bez Boha ničoho dobrého urobiť nemôžeš.
- Bez kríža — bez Boha.
- 35 Boha sa boj a sveta sa hanbi! Č. 6,
120. Sr. VI. Sl. 222. Bŕj se Boha,
stramaj se lidi: Pambŕ vŕecko vidi.
(Viz 54.)
- Boha vzyvaj, a čo môžeš, rob; — a
rukou prikladaj. Č. 9, 130. Adalb.
Bóg 20. Ręka 54.
- Boj sa Boha zle robiť.
- Čo božieho, vďačne Bohu. Adalb.
Bóg 75.
- Čo nenie z Boha, to nič nestojí.
- 40 Dobrým Bôh pomáha.
- Kde budem, tam budem, na bozskú
dobrotu nikdy nezabudem.
- *Kde je málo pobožnosti, tam nehľadaj
mnoho cnosti.
- *Kde je viera v Boha, tam je dar
múdrosti; kde nevera v Boha, tam
je tma hlŕposti.
- Kde nieto Boha, nieto ani zmoha.
- 45 Keď je zle, vtedy na Boha volajú.
- Kto bez Boha žije, sám sebä bije.
- Kto Boha miluje, toho svet sužuje.
- Kto Bohu slúži, má dobrého pána.
Č. 14. Adalb. Bóg 228.
- Kto je Bohu neverný, ani ľuďom je
nie verný.
- 50 Kto na Boha spolieha, zahanbený ne-
býva.¹⁾
- Kto o nebo nestojí, pekla sa nebojí.
Č. 35. Adalb. Niebo 15.
- Kto sa Boha bojí, ten si pevne stojí.
- Kto sa Boha nespustí, toho Bôh ne-
pustí. Adalb. Bóg 50, 238.
- Kto sa ľuďi nestydí — nebojí — ani
Boha sa nebojí. Sr. Č. 13. (Sr. Luk.
18, 4.)
- 55 Kto v mene božom seje, v mene bo-
žom žať bude.
- Modli sa k Bohu, ale k brehu plávaj;
— a vesluj ku brehu. Č. 9, 130.
- Musíme všetko vďačne prijať od Pána
Boha.
- *Náboženstvo a poctivosť nezná žartu.
Neobchádzaj Pána Boha, keď sa máš
s ním stretnúť. (Značí také: Neza-
nedbávej pobožnosti. Nezavrhuju štěstí;
— dobrého človeka; — príležitosť
k dobrému skutku, a jiné.)
- Pán Boh je s tým, kto je s ním. 60
- Pán Boh neopustí žiadneho svojho ve-
riaceho.
- Pozná Pán Boh svojich; pozná i čert
svojich.
- Pri stole ako v kostole. — (Stôl po-
važuje se za posvätný, pro dary boží
na něm prijímané.) Adalb. Stól 17.
- Viera.
- Kto nemá viery, netreba mu kostola.
- Mrzko je s vierou kupčiť (t. j. k vŕli 65
hmotnému zisku k jiné cĕrkvi při-
stoupiti.)
- Viera nikoho nespasí (t. j. víra mrtvá,
Jak. 2. — Též v smyslu »kon-
fesse.«)
- Žiadnu vieru nepotupuj, ale svojej
sa drž.
- Všetko s Bohom! — Všetko s Bohom!
a s rozumom! Adalb. Bóg 393.
- Začínať, začiat, započatý, za-
čiatok, počiatok.
- Čiň od Boha počiatok a bude dobrý
poriadok. Č. 3.
- Čo sa s Bohom začína, dobre sa 70
skončieva. Č. 3. Adalb. Bóg 237.
- Kto s Bohom začína, s Bohom končí,
tomu idú dobre veci.
- Kto s Bohom začína, s tým Bôh
končí. Sr. Č. 3. Adalb. Bóg 247.
- Od Boha počiatok. Ad. Bóg 299,
403.
- S Bohom začínajme, s Bohom i do-
konajme.
- S Bohom začni, s Bohom konči, ne- 75
spúšťaj ho nikdy s očí.
- S Bohom započatá práca dokonale
sa odpláca.
- Žaluj sa svetu, svet ŕa zvie: vzdychaj
ku Bohu, Bôh ŕa vyslyší.
- Žijme — robme — ako Pán Boh pri-
kázal.

1) Spes confisa Deo nunquam confusa recedit.

4. Lehkomyšlné věty o Bohu
a o zbožnosti.

Příslloví.

- »Jak ty mene (mně) pane Bože do saku,
tak ja tobi do cerkvi.« Šár.
80 »Mne je práca ako modlitba. (Samo
sebou ne zle povědíno; avšak nad-
užívá se k ospravedlnění nemodlení
se. (Viz též VII. 774.)
Modli sa, nemodli sa, z prázdnej misy
nenajieš sa. Úfaj sa, neúfaj sa atd.
(Nadužíváno.) Adalb. Modlić się 3.
Od modlitby strnú zuby. Pr. Modra.
»Spust' sa Boha, chyt' sa vrby!« (To
je ovšem žert vzatý z toho, že to-
noucí »pltník« na Boha volal, pak
se ale vrby chopil, a vysvobodil.
Též: Lepšia jedna vrba ako sto bohov.)
»Zajac tiež nič neverí, a žije.« Odp.
»Ale keď ho psi doháňajú, vtedy
volá »kňaz! kňaz!« Sr. Č. 17.

5. Dobré mravy.

Příslloví.

- Cnosť (čnosť), cnostný.
85 Budi čtnostný, budeš šťastliv. T.
*Čo peniaze v tej časnosti, to cnosť
platí vo večnosti.
Čnosť a peknosť je milá spoločnosť.
Čnosť sama sa chválí. T.
Čnosť so závišťou chodí.
90 Čo sa ti na iných neľúbi, netrp to ani
na sebe. Č. 288.
Dobry, dobre.
Dobrá kráva dobré mlieko dáva.
Dobrého všade radi vidia.
Dobrému je všade dobre. Č. 29.
Adalb. Dobry 11.
Dobré s dobrým, zlé samo. Č. 28.
Adalb. Dobry 54.
95 Dobré srdce nad zlato
Dobré zrno zostane, ale plevu vietor
uchytí.
Dobry človek dobre robí.
Dobry sa vo svete neztratí.

Dobry strom dobre ovocie nesie.
(Mat. 7, 17.)

*Chlieb so soľou a skutok s dobrou
vôľou. Sr. Č. 282 a 370. Adalb.
Wola 1.

Každý dobry môže ešte lepším byť.
Č. 29. Adalb. Dobry 37.

Rob dobre a spravodlive, a neboj
sa nikoho. Sr. Č. 373. Adalb. Czynić 11.
Z dobrého vína i ocot dobry.¹⁾ (Sr.
III. 175 a násl. 267 a násl.)

Duša — poklad drahý! Sr. Č. 16.

Najde si zlato zlatníka. Č. 30. 105

Pocťivosť, pocťive.

Kto pocťive chodí, bezpečne chodí.
S pocťivosťou najďalej dôjdeš. Adalb.
Poczciwość 4.

Pod mierou užívaj.

Statečnosť na večnosť. Šár.

Tak robme, aby to bolo i Bohu i ľudu 110
milé.

Tak žijme, aby bolo i neba i chleba.
Adalb. Niebo 26.

Žiadosť drž na úzde!

6. Zlé mravy, hřích (čert); výstraha
v pokušení.

Příslloví.

Aké prasa, taký kvik; aký človek, taký
zvyk.

Aký človek, taká obyčaj.

Čert.

Čert aj hriechy mádom sladí. Čert 115
má moc cukru, aj hriech robí slad-
kým. Č. 22. Adalb. Grzech 28.

Čert nespí²⁾ podaj mu vlas, uchyťí
ťa celého. (Též:) — podaj mu prst,
nuž ťa za celú ruku uchyťí. — Čert
nespí povzbudí. Sr. Č. 21, 524.

Adalb. Czart 4. Djabel 18. Szatan 2.
Čert pjator. (»Pjatiť = mírniti, zdr-
žovati; zde totiž od dobrého úmyslu.)

Čert sa hrá. T.

Čert sa na zlom smeje a na dobrom
hnevá. (Značí také: Špatný človek
z cizího nešťestí teší se.)

¹⁾ Jó borbul jó cczet kerül.

²⁾ Az ördög nem alszik.

- 120 Čert za dobrým čihá; zlý je i tak jeho.
Pri každom kostole má čert káplonku.¹⁾
Sr. Č. 9. Kde Pán Bůh — a 187.
Není toho — Adalb. Kościół 13.
* Čím bližej Rim, tým horší kresťan.
(Není slovenské. Šuj.) Sr. Adalb.
Kościół 15.
Fíky na trniu něrostú. T.
Hriech, hrešiť.
Hriech — diabla smiech. Č. 24.
- 125 Hriech sa v malom začína, vo veľ-
kom dokonáva.
Jeden hriech plodí druhý. Adalb.
Grzech 22.
Kto sa s hriechom chváli, dva razy
hreší. Č. 25. Sr. Adalb. Grzech 2.
Voľ umreť, ako ťažko zhrešiť.
Jeden idze na odpust a druhý zaš
na rozpust. Šár. Adalb. Odpust 3.
(Také v smyslu: Jedno gazduje,
druhé rozgazduje = jeden šetří, jiný
mrhá.)
- 130 Jeden za duchom, druhý za bruchom.
Kúkoľ.
Nenie role bez kúkole. T. Adalb.
Zbože 7.
Všade kúkoľ medzi pšenickou. Adalb.
Pszenica 10, 13.
Neskoro po smrti pokáníe činiť. T.
O Bohu sprostý, o diablu múdry.
Peklo.
- 135 Do pekla vždy brána otvorená, i o
polnoci.
Široká do pekla cesta, do neba úzka.
Sr. Č. 15. (Mat. 7, 13, 14.)
Poznať vlka po srsti.
Strom.
Aký strom, také ovocie. Adalb.
Drzewo 52.
Zlý strom zlé ovocie nesie. (Mat.
7, 17.)
- 140 Šumna paskuda, lem že na jedno oko
slepa. Šár. (Původně o koni, když
kupec slepotu jeho upozoroval)
Všade sa mrcha zelina najde.
Všade sa to mrcha semä najde.
Všade zlí medzi dobrými.
Zlý človek zle robí.

7. Následky hříchu, trest.

Přísloví.

- Aký život, taká smrť²⁾ Č. 313. Adalb. 145
Czlowiek 66. Śmierć 8.
Ako žil, tak umrel. Č. 313. Adalb.
Życ 8.
Bujak zem hrebie, a na jeho vlastný
chrbát mu zem padá. (Viz 167.)
- Čert.
Ako robil, tak sa mal; čertu slúžil,
čert ho vzal. (Též:) Komu slúžil, ten
ho mal, čertu atd. Sr. Č. 314.
Keď Bôh chce čerta potrestať, pošle
naň druhého.
Koho má čert vzjať, netreba ho 150
kľiať. Č. 34; — toho vezme.
- Čo psovi, to psovi.
Ďaleko neujdeš na krivom koni.
Dvoch dvorov psovi vždy sa ulezne
palica.
- Hriech, hrešiť, hriešny.
Čím kto hreší, tým trestaný býva.
(Kn. Moudr. 11, 16.) Adalb. Grzeszyć
3, 12.
Hriech pokuty neujde. 155
Hriech sám seba tresce.
Hriešna žiadosť plodí žalosť. Č. 26.
Každý hriech má svoj trest; — svoj
pokutu
Pokuta za hriech neminie. Adalb.
Kara 10. Pomsta 7.
Rada by duša do neba, ale hriech 160
ťažký. Sr. Č. 15. Adalb. Dusza 28.
(Též:) Rada by duša do raju, ale jej
hrihy nedaju. Šár. (Značí také
pýchu, tužbu po nedostiziteľném.)
Starý hriech — nová hanba. Č. 26.
- Jaké chováníe, také skonáníe. T.
Kto ako robí, tak sa mu vodí; — tak
mu Pán Boh platí.
- Kto druhému jamu kope, sám do nej
padá.³⁾ Č. 19. (Přisl. Šal. 26, 27.)
(Též:) Kto druhému jamu hľadá,
ten vždy sám do nej upadá. (Žer-
tovně:) Kto druhému jamu kope,
nech si dá zaplatiť. Adalb. Dól 8.

¹⁾ Wo der liebe Gott wohnt, da hat auch der Teufel sein Nest. Hol Istennek házat épitenek, oda guggaszt káplónát az ördög.

²⁾ Minemü az élet, olyan a vége is.

³⁾ Ki másnak vermet ás, maga csik belé.

- 165 Kto raz pochtivosc ztraci, nikto mu ju nenavraci. Šár.
Kto za živa planý bol, aj na pohrabe mu zlá slotá bude.
Na moju strechu hádže, a na jeho padá. (Viz 147.)
Na to bijú, aby bolelo. Adalb. Bič 32.
Pe k lo.
Človeče hreš, a pekla neujdeš.
- 170 Samopaš v pekle horí.
Planý človek neminie káry bozskej. Planietnik¹⁾ bol, v planietach odišiel. Pomsta i na chromom dojedě. T. Adalb. Kara 3. Pomsta 1.
Po veľkej suchote môže aj veľa dažďa prísť.
- 175 Pozdné pokanie nestojí ani psa.²⁾ (Nejen o mravných chybách.)
Trest, trestať.
Čím pozdejší, tým trest väčší.
Každú šelmu Pán Boh tresce.
Netresci toho, kto sa sám tresce.
Plač po smiechu, trest po hriechu.
- 180 Zlé sa zlým platí.

8. Nenapravitelnost.

Příslովі.

Čert.

- Aký čert pečený, taký diabol varený.
Bude z neho toľko, ako z čerta apoštol.
Čerta neobrátíš, čo ten svet prevrátiš.
Čert ochorel, chcel byť svätým, keď ozdravel, bol čo predtým.³⁾ Sr. Č. 36.
Když — Adalb. Djabel 4.
- 185 Darma čerta zvéraš — umývaš — čistíš —, predsa ho nikdy nevybieliš.
Dá sa na pokanie ako čert na milosť.
Jedneho čerta vyhnal a desať vohnal. (Též:) Čerta vyženieš, desať priženieš. Č. 529.
Môžeš čerta do desiatich kostolov vodiť, len vždy čertom bude. (Též:) Nebude z čerta anjel, čo ho budú
- v 99 kostoloch krstiť. Sr. VI. Sl. 218.
Z djabla nebudě jakživ anjel, i dyby ho v sedmi kostolach světili.
Nehfadaj u čerta svätenej vody.
Z čerta nikdy dobré nebude. (Též:) 190
Čert nikdy dobrý nebude.
Čím hrniec navre — nasiakne — tým i črep páchne.⁴⁾ — Čím sa hrniec raz nabere, tým večne smrdí. Sr. Č. 407. Adalb. Gánek 2. Sr. Skorupa 2.
Darmo hrniec čierny umývaš. (Také o vymlouvání zlých.)
Keď kôň — mršina — uhýňa — zdochýna, vtedy najväčmi kope. — Kedz kuň zdyha, najbaržej virga. Šár. (Viz 196.) Adalb. Koň 59.
Košuch mnoho praný, vlk doma chovaný, Židák pokrscený, niš v tom dobré není. Z Boš. dol. Adalb. Žyd 65.
Mačka myší nenechá, liška sliepok, 195
straka svojich skokov a vlk oviec. Sr. Č. 223.
Mucha keď hynie, najväčmi štípe. (Viz 193.)
Muríň.
Darmo je muríňa umývať. Adalb. Murzyn 1.
Muríňa vo vode neumyješ.
Muríň nebude bielym.
Umývaj muríňa koľko chceš, on ti 200
bude len čierny.⁵⁾
Čo sa s kým narodilo, s tým i umre. Č. 222
Napľuj kurve do očí, bude sa nazdať, že to dážd' prší.⁶⁾ Adalb. Oko 37.
»Nebudem dobrý, nebudem, kým ma neodru na buben; keď budú na mne bubnovať, potom len budem — sľubovať.«
Nikdy zo zlého nebude dobré.
Od tvrdej hrče i sekera odskakuje, 205
i vyštrbí sa na nej. (Darmo napomínáš.)

1) »Planietnik« dle lidové etymologie od slova »planý« = spatný. Šuj.

2) Késő bánat ebgonolat.

3) Srovn. Beteg volt az ördög, barát akart lenni.

4) Srovn. Uj eserepbe avult szag tartós szokott lenni.

5) Srovn. Schwarz geboren, ist alles Weisswaschen verloren. Aethiopum lavare.

6) Er glaubt, dass es regnet, wenn ihm ins Gesicht gespuckt wird. Kőp szembébe, azt mondja: eső esik.

Opica zostane opicou, chocaj bys na ňu zlatú reťaz dal.

e s.

Čo v kostole po psu? (Ostatné jest to i hádanka. Odp. Srst.) Adalb. Pies 24.

Darmo kladieš psovi nohu na stôl, on ju vždy dolu strhne ¹⁾ (Též:) Klad' psovi na stúl nohy, on predcáj pod stúl hľadzí. Pr. Modra. — Vlož psa na stôl, predsa pod stôl leze.

Chváť psa ako chceš, a nebude zo psa iného, len pes.

210 Nebude zo psa slanina,²⁾ ani z vlka baranina. (T. dokládá:) a z mora pustatina. Č. 35. Adalb. Pies 296. Wilk 137.

Pes aký do chrámu, taký z chrámu. Č. 35. Adalb. Pies 73. (Též:) Pes zostane psom aj v kostele.

Pes len za pesstvom chodí.

Polepším še pane, jak mene (mne) nestane. Šár.

Pozlátaná úzda nepolepší koňa. Č. 269. Adalb. Szkapa 5.

Rak.

215 Raka do vody odsúdili. — Raka vo vode neutopíš.³⁾ Srovn. Č. 612. Učí raka prosto chodiť.

Sviňa.

Sviňa blato vždy najde.

Sviňa je len sviňou, bárs by na sebe zlaté sedlo mala. — Zo svine len sviňa bude.

Vlk.

Opýtaj sa vlka, či na Boha verí. Sr. Adalb. Wilk 41.

220 Vlk by sa zabil, aby zlý nečo dobrého urobil. (Též:) Musel sa volakde vlk zabiť. (Srovn. XII. 896) Vlkovi mluv »nebe«, on zuby vycerí do tebe. Novohr. — Č. 36.

Vlk premení srst', ale nie natúru.⁴⁾ Č. 223. Sr. Adalb. Liszka 29.

Z vlka nebude baran, ani zo psa oráč. Z vlka nebude rataj. Č. 35.

Zúverené drevo ťažko sa prostí. Zúverení dosku ťažko narovnať. Č. 222. Zuvířelé —

Žaba.

Najde si žaba mláku. — Žaba kaluž hľadá — najde — neopustí. (= Zlý najde sobě spôsob k provedení zlého. Jiný výklad: Hánce vždycky má co tupiti. Opět jiný: Zlý najde sobě rovného.) Č. 222.

9. Zlí se podporují.

Príslovi.

Cigáň cigáňa vždy najde.

Čert.

Bol čert diablovei po vóli, že tak urobil. Čert čerta najde.

Čert ho dal a diabol ho držal. 230

Čert svojich neopustí. — Čert svojim ľuďom pomáha.

Čert vymyslí, diabol poštuchne (= pobízí; dle jiných »poslúchne.«)

Čert za diabla sa ručil.

Pes.

Musel by veľký hlad byť, aby pes psa jiedol. Sr. Adalb. Pies 190.

235 Pes psa dycky (vždycky) obráni, z Boš. dol; — nikdy nenechá; — pozná, Adalb. Pies 218; — rád sa zaujme; — vyňúchá; — vždycky hľadá.

Pes psu brat. Č. 38.

Pes suku nikdy nepotrhá. (Zlobivá narážka zvláště na manžele.) Adalb. Pies 202.

Sova.

Sova sovu dovolá; — hukajúci dohúka; — najde, keď slniečko zajde.

Sova nemôže byť medzi vtáky, lebo ju vykľujú.

Trhan trhanovi nikdy neublíži. 240

Vlk.

Musí byť veľký hlad, keď sa vlk do vlka oddá.

Nikdá vlk vlkovi oko nevyklal. — Vlk vlka neruje. Č. 39. Adalb. Wilk 124

¹⁾ Srovn. Pad alá szokott kutyának fejét ha asztalra vonod is, a pad alá rántja.

²⁾ Kutyából nem lesz szalonna.

³⁾ Einen Krebs kann man durch Ersäufniß nicht umbringen.

⁴⁾ Pellem lupus, non naturam mutat.

V r a n a.

Vrana ku vrane sedá. 1) Č. 38.

Vrana vrane oko nevykole — nevydlbe — nevydžube — nevykluje. 2) (Má i zvláštní význam: Nadarmo hledáš u pánů ochrany proti pánům.) Č. 39. Adalb. Kruk 8. Wrona 31.

Maká druhých ožehom, kto sám v peci líha. Č. 519. Adalb. Piec 4. Po tme každá krava čierna 4) Č. 304. Sr. Adalb. Kot 21. Krowa 39. Vedľa seba súdim teba. Zamazaná sviňa rada sa o druhého ociera. Z Boš. dol. Zlý aj druhého má za zlého.

260

10. Nesvornost zlých.

Příslովі.

245 Keď si dvaja lotri nadávajú, vtedy sa najlepšie poznať dajú.

P e s.

Dva psi na jednom koštiali skoro sa porujú. 3)

Pes psovi zná najlepšie blchy vyberať (= chyby odkrývaťi. Jiný výklad: Vinník vinníka zastáva, vymlouvá. Šuj. Opět jiný: O knězi, který jiného kněze zpovídá. Šuj.) Č. 38. 634.

Pes psu blchy honí. Adalb. Pies 192.

11. Zlý podle sebe soudí o jiných.

Příslովі.

Aká je kto šelma — aký je kto sám — tak o druhom myslí. Č. 372. Sr. Adalb. Byc 35.

250 Aký išiel, takého stretnul.

Kto je vo vreci, nazdá sa, že všetci. Kto jie rád flaky (droby), myslí, že každý taký. Adalb. Flaki 4.

Kto má žltacku, tomu sa všetko vidí byť žltým.

P e c.

Kto líha v peci, nazdá sa že všetci; — ten tam druhého ohrablom hľadá. Č. 372. Adalb. Gruba.

255 Kto pri peci sadá, tam druhého hľadá.

12. Zlý vlastních chyb nevida, hledá jich na jiných.

Příslովі.

Chytá sa trňa šipa.

Kotál. Adalb. Przyganiac 2. Przymawiac. Hrnec haní kotál, obidvaja čierni. Kotál hrncu závidí, a oba sú čierni. Kotál hrniec karhá. Kotál z hrncu sa ukára, a sám je ako sára. Kotel sa hrncu ugára. Trenč. Adalb. Urągac się 2.

Vysmieva sa kotál z hrncu, a oba sú čierni. 5) Č. 92. Vyšmiva še kocel z panvy, a sám jako dziabel čarny. Šár.

Pes na psa breše.

Slepý sa temnému posmieva. Sr. Č. 92. Šilhavý — Večeř špinu hľadá.

265

13. Trvání zlých.

Příslովі.

Č e r t.

Čert ho nevezme, a Pán Boh ho nepotrebuje. Adalb. Djabel 19.

Čert nebere zlého, keď vie, že je jeho. (Viz 120. Čert za dobrým —) Adalb. Zly 30.

Od toho sa už Pán Boh odvrátil, a čert sa ho bojí. 270

* Koho majú obesiť, ten sa neutopí.

Mráz žihľavu nespálí.

Mrcha peniaz sa neztratí. 6) Č. 34. (Viz 277.)

1) Eine Krähe sitzt gern bei der anderen.

2) Holló hollónak — csóka csókának — nem vágja ki szemét.

3) Nehezen alkuszik meg két eb egy csonton.

4) Sötétben minden tehén feketé.

5) Ūst korholja a fazekat. Kazán a fazéknak nem hányhatja szemére a feketeségét. Vae tibi, vae nigra! dicebat cacabus ollae.

6) Rosz pénz el nem vész.

Zelina.

Mrcha zelina nevyhynie. Č. 34.

273 Zlé býlí — Zlá zelina i tam zide,
kde ju nezaseje. Adalb. Ziele 8.

Zlé semä nezkape. Sr. Adalb. Plemie 3.

Zlý sa neztratí, ako deravý groš.

14. Strach zlých.

Přísloví.

»Käde idem, tade trniem, len sa bojím,
že zahyniem; nebojím sa zahynutia,
len sa bojím, že ma chytia.« (»Zboj-
nícka« = loupežnícká píseň.)

Kto zle robí, bár ho aj nikto nehoní,
uteká. Adalb. Zlý 39.

Pes.

280 Bojí sa pes kyja — ožcha — pa-
peka. — Nieto toho psa, aby sa
kyja nebál.

Uteká pes pred kyjom, ako čert pred
krížom.

Vie pes, čie sadlo sožral. Č. 519 a
372. Adalb. Pies 278.

Postav sa čertu do očí, hneď ufúkne.
Zbojník sa ľaká, čo len list v hore za-
suší.

15. Pořekadla a úsloví o zlých.

a) Zlý jako zlý; člověk pochybné
ceny.

285 Ani nie najhorší, ani nie najlepši.

Čert. Čert, diabol, jeden Gáber (Ga-
briel.) — Čert jak diabel. — Či čert,
či diabol, všetko jedno. Sr. Č. 20.
a 633. — Jeden čert ako druhý.
Adalb. Djabel 43. — Zkúsili sme
s čertom, probujme s diablom.

Dobre si tí zuby znajú. Č. 633. —
Dobří sa sišli. (Iron.)

I zlý i dobrý. T. — Jeden horší od
druhého.

Jeden za štyri, druhý za päť bez jedného.¹⁾

290 Jeden za groš, druhý za dva turáky,
nič nenavyberáš.

Lapaj jeden ako druhý. — Môžu si
len podať ruky.

Oba dobrí vtáci. (Iron.) — Oba z jed-
neho smetiska.

Od koho horší, od koho lepší. — Pán
brat jeden ako druhý.

Pod jednou duchnou líhajú.

Stretol krivý kulhavého a opilý ne-²⁹⁵
triezveho.

Šuga ako maga. (Viz XVI. 518. Šuga,
maga řa vzala! Z lat. saga, maga,
Šuj. Ostatně srovnej »saga« = věštice
u starogermanův. Viz Riegrův Slovn.
nauč. Čarodějnic.)

Ten lebo ten, to je jeden čert — dia-
bol — parom — pes —.

V jednej peci líhajú. Adalb. Pies 10.

b) O podlosti vůbec.

Aj dušu má predajnú.

Anjel z dolnieho neba. Anjel s rožky. ³⁰⁰

Ani by som ho nekopnul.

Ani mačka to viac s neho neslíže; —
nevyškrabe.

Ani mu z očí dobré nevyzerá.

Ani svätená voda to viac s neho ne-
smyje.

Bôh. Ani Bohu, ani ľudu, ani sebe. ³⁰⁵

Adalb. Bóg 1. Czlowiek 113. — Ani

Bohu ani svetu. — Boha sa nebojí,

ľudí sa nehanbí. (Luk. 18, 4.) Adalb.

Bóg 3. Czlowiek 86. — Boha sa

spustil, sveta sa chytil. — Nemyslí
na Boha, len na čerta.

Cigán. To sú ľudia ako Cigáni pod
plotom. — Žije ako Cigán.

Čert. Bol by čertovi za lampáš. — Čert

ho vo svojich pazúroch drží. — Čerti

ho z pekla vyhnali. — Čert mu

z oka kuká. — Čertom z pekla

ušiel. — Čertom posädly — pod-

šitý. — Č. 528. — Čertov smýšľa

— pácha —. — Čertovi by sa pod-

písal. — Čertu dobrý. — Čertu

dušou dlžen. — Čertovo semä. —

Je všetkým čertom za hlavu. — Horší

od čerta. Adalb. Zlý 35. — Kapr

čertom obsedlý. T. Krivý čert

s reřazou. — Má ho čert rád. T. a

Č. 529. — Na čertovom kolese krú-

tený — prehnáný —. (Čertovo ko-

¹⁾ Srovn. Egyik tizenkilencz, másik egy hián husz.

- leso býval jistý přístroj v mučírňách.)
 — Oddal sa čertovi i s dušou. —
 To čertom páchne — čertovinou —
 peklo — svetom. (Též:) To čertom
 atd. smrdí, — razí —. Č. 529. —
 To je kvietok z čertovej zahrady.
 Srovn. Č. 529. — Toho čert z koča
 ztratil. — Toho mi bol čert dlžen.
 Č. 529. — Toho už ani čert ne-
 vezme. — Už ho tiež čert preletel.
 — Vari mu všetci čerti pomáhajú!
 — Zapísal dušu čertovi. — Z čerta
 vrchovec. — Znamenitý to bol člo-
 vek, dobre, že ho čert vzal.
- Či toho bolo hodno prisadiť? (Vzato
 od hovádek: k chovu ponechati
 = »prisadiť.«)
- Diabol. Oddan dziablu i s jeho parú
 (= duší.) Trenč. — Zas dákeho diabla
 vyhútal.
- 310 »Hej! ve (veď) ti je to za hába!«
 Gem.
- Chodník. Ide po zlých chodníkoch; —
 po skerkách. — Oddal sa na zlé
 chodníčky; — na krivé chodníčky;
 — na čertove chodníčky. — Vyšiel
 na staré chodníky. Č. 578.
- Je do čiernej knihy zapísaný.
 »Kam si sa podel?!« — Katovi z opraty
 ušiel.
- »Kde si sa dal?!« — Kolesá láme.
- 315 Kvapku lepší, kvapku horší, to celá
 mrcina.
- Lahké súkno. — Len taká opica čierna.
 Len tak vospust sveta žije. — Lepších
 od neho povešali.
- Lotor, čo Kristu Pánu ocot vylogal.
 Lotor z kalvárie.
- Móhol už dávno grgy zlamať. — Mrcha
 výľah.
- 320 Napravil sa ako remeň v ohni. Č. 529.
 Adalb. Popraviť sie 7.
- Na zlé ho je dosť, ale na dačo dobré
 nedaj Bože!
- Nebude dobrý, kým kus — zdrap
 z neho bude.
- Nečudo (= nedivno) od neho, bo to
 celý čudák.
- Nehoden je iba aby ho obesil; — za
 jedno rebro; — iba aby ho zahr-
 dzavenou flintou zastrelil, ako psa;
- iba aby metlu do hnojnice na-
 močil, a ňou ho vyšibal; — iba aby
 mu kameň na hrdlo uviazal a do
 vody ho hodil, (srovn. Mar. 9, 42);
 — iba aby mu grg vykrútil; — iba
 do dela ho nabiť a vystreliť — iba
 do vody ho hodiť, okrem duše.
- Nechcem s ním nič mať, ani po smrti. 325
 Nemá kvapky dobrej krve v sebe. Č.
 528.
- Nemá na sebe ani zdrapu dobrého.
 Nenie hoden, aby ho zem nosila. Č.
 528. Adalb. Wart 21; — aby mu
 vody podal. Č. 567.
- Nenie hoden po zemi chodiť. Adalb.
 Ziemia 16.
- Nieto na ňom ani vlasa dobrého. Č. 330
 528; — ani žilky dobrej. Č. 528.
- Nieto v ňom dobrej iskierky: — za
 groš dobroty.
- Peklo. Len uši mu z pekla trčia. Lu-
 cifer z pekla. Z pekla vyšibaný —
 vyhnaný.
- Pes, psoväč, psi.
 Ani by ho pes neobšľal. — Ani pes
 za ním nezabreše — nezašteká, (když
 zemře). — Má toľko statočnosti
 (= poctivosti) ako pes hanby. — Na
 psa sadol. (= Zlé smýšľ.) — Pes
 by od neho kus chleba nevzal. Adalb.
 Wziac 1. — Psie pokolenie. — Psí
 národ. — Psí výľah. — Psom smrdí.
 — Rozpustilý ako pes z reťaze pu-
 stený. — Shorí na ňom všetko ako
 na psovi. Adalb. Przyschnąc. D.
 Zgoreć.
- Planý boží dar. — Prašivá — blúdna
 — ztratená ovca.
- Svet. So sveta sbehlý. — Sveta chy- 335
 tený. — Svetom nabratý — nadú-
 chaný — napáchnutý.
- Šibenica, šibenný. Na šibenicu súci.
 — Šibenica mu chybí. Č. 528. —
 Šibenná noha.
- Vybíjaný. Huncút klincí vybíjaný. —
 Šelma od kostí vybíjaná. Sr. Č. 530.
- Zbojník od koreňa — od kosti — od
 špiku.
- Nadávky.
 Bestia, bezbožník, fijalka, galgan,
 goldoš (koldoš, žobrák maď. koldus)
 holomok (srovn. Hallunke), huncút,

kādečina, kādechto (kādekto), kopašnfk (vzato od čerta, Šuj.), kujon kujonský, kvietok, lagan, lapaj, lecichto (lecikto), lociga, loptoš, lotor, lúdza, mršina, nehanblivec, nekázanec nekázaný, neznajboh, ničiga, ohava, ohavnfk, oplan, pačmaga, paplúch (o zlých deťoch), paskuda, pekelník, perepút' (hromadné), planec, planietnik, planiga, planík, planina, pliaga, pobehaj, podliak, podlina, pokuta, potlkeň, potvora, prašina, priepastník (vzato od čerta, Šuj.), psia krú, psia noha, psie koleno (pokolení), psí koreň, psohlavec, psoväč (hromadné), rozpustilec, sberba (hromadné) sebevoľník, svetár, svevoľník, sviňa, svindžúr, sviniar, sviňúr, šelma, šibenec, talhaj, tulák, vyvrheľ, vtáčik, zdochliak, zdochlina, zleza — zlezeň svetská (hromadné), zoliak neočatý.

Nadávky ženským (více méně zvláště necudným, avšak v zlosti i nezaslouženě.) Culfa, cundra, flandra, klampa, lecičina, lušta, mriha, opica zaškriataná, pcha, pľuha, rašma, sajha, suka, sviňa, šlampa, švandra, trokša, zola neočatá. (»Zola« značí také vyloužený popel.)

c) O postižení na zlém skutku a potrestání. (Jiná viz »O výprasku.« XVI)

Čo jsme dlužni zostali, platíme. T. 340

Chytiť, chytiť sa. Chytili ho na repe.

Adalb. Zająć 2. Chytili ho za horúca. Chytili vtáčka na lep. Chytil sa ako myš do pasce. Adalb. Złapać się 4.

Na samom skutku ho dolapili — dostihli.

Pes. Tak psov paria; najprú vody zvaria, potom ich obaria. To psovi neškodí. (Když sobě sám zlý poškodí.) Už prestala psom hostina. Zavdali psovi — hrivkovi —; ale skučal! Zostal ako pes oparený.

Podkúrili mu. Pojď, Kubo, do fojta! (Vogt) T.

Prišly naň husté hrable. Stupili mu na grgy; — na paty. 345

Tak Pán Boh šelmy tresce, aby sa huncúti kárali. (Avšak také:) Preto Bôh dobrých tresce, aby sa zlí kárali — karhali. Šuj.

Trafil na svojho (který jej na zlém polapil).

Udrel sa čert o božie muky. Když se zlosynovi zle povedlo.) Č. 21. Sr. Adalb. Złe 54.

Už ho majú za pačesy! Už je líška v klepci! Vpadol ako vlk do jamy. Adalb. D. Wpaśc. 350

III. Rozum (a jeho výkon).

1. Rozličnosť umu, rozumu.

Příslloví.

Hlava.

- Čo hlava, to rozum. Č. 202. Adalb.
Głowa 8. Rozum 3. (Též:) Rozum
— hlava.
Dve hlavy nevejdu pod jeden kapeluch (= klobouk). Šár.
Koľko hláv, toľko rozumov;¹⁾ —
toľko klobúkov. (Rozdiľnosť schopností i smýšlení.) Č. 202. Adalb.
Głowa 43. Kapelusz 1. Rozum 90.
Moja hlava nenie kalendár. T.
5 Sto hláv, sto rozumov. Adalb. Głowa 152.
Každý fučí, ako sa naučí.
Každý po svojom rozume robí. (Též:)
Nech každý za svojim rozumom ide.
Sr. Adalb. Głowa 60.
Každý si tak pomáha, ako vie.
Každý tak chváli Boha, ako zná.
10 Každý vták inač spieva.
Koľko ľudí, toľko myslí.
Nemôže každý všetko vedieť.²⁾
Všetci ľudia všetko vedia.³⁾ O. 61.
Adalb. Wiedziec 29. (Viacej očí — viz VIII. 360.)

2. Cena rozumu, umělosti.

Příslloví.

- Čo človek vie, to je všetko dobre.
Kto má rozum, má všetko. 15
Lepšie rozumom ako kolom. Sr. Č. 203.
Raděj —
Lepšie znáť, ako mať. Lepšie dačo znáť,
nežli mnoho mať. Adalb. Umieć 14.
Č. 214. (Opačne:) Adalb. Mieć 38.
Lepší rozumu kus ako palica na siahu.
Múdre mu povedz slovo, vykoná, čo
treba. Sr. Č. 206. Sr. Adalb. Mądry 23.
Na múdreho mihni, a už vie. 20
Na múdrych ľuďoch stojí svet, a na
bláznoch tma. Č. 206.
Rozum drahá partéka.
Rozumného človeka každý má v poctivosti.
Rozum, — šikovnosť — žiadne čary.
Č. 206. Chytróst — 517. Rozumy
— Adalb. Chytróść 2.
To ani voda nevezme, ani oheň nespáli, čo sa človek naučí. Sr. Adalb. 25
Nauczyć się 2.
Učený rozum drahý, rodzený drahší.
Viac je rozum než šťastie. Č. 151.
Šťestí — (Sr. XII. 62. Lepší funt atd.)

1) Mennyi fej, annyi ész.

2) Srovn. Non possumus omnia omnes.

3) Srovn. Sok fõ, sok értelem.

Zlato.

Lepší rozum ako zlato. Adalb Rozum 37.

Lót rozumu viacej váži ako cent zlata.

30 Zlato bez rozumu blato.

3. Cvičení se v umělosti; nedbalost v učení.

Příslloví.

Aký učitel, taká škola; — taký učeň. Bez muky nieto nauky. Č. 216.

Čím vyššie vyndeš, tým ďalej dovidíš. Č. 215.

Človek sa musí do smrti učiť a ešte sa nedoučí. (Též:) Človek sa nikdy nepreučí. Adalb. Rozum 7. Uczyc się 5.

35 Dobrý kňaz sa do smrti učí.¹⁾ Č. 217.

Keď sa vypsíme, i z nás ľudia budú. (Iron.) Sr. Č. 110. Až své —

Kniha.

Bol jeden mních, mal moc kníh, nevedel nič z nich. Č. 218.²⁾

Krava i vól knihy majú, a predsa čítať neznajú.³⁾ Č. 512.

Napľujem (aneb hrubě nas. .) do kníh, keď neviem nič z nich. Č. 215. Naplívati —

40 Škola nie zajac, knižka nie líška. (Neuteče.) Sr. Adalb. Zajac 14.

Z knihy múdry, z hlavy sprostý. (Kdo se na knihy odvolává a nemoudře si počíná. Šuj. Též:)

Z knihy múdry, bez knihy němy. T. a Č. 568. Adalb. Książka 15.

Žiak bez knihy, vojak bez zbroja (masc.)

Kto nikdy do vody nejde, plávať sa nenaučí.

45 Kto sa mučí, ten sa učí. (Též:) Kto sa učí, ten sa mučí. Sr. Č. 216.

Kto sa neučí, nevie.

Modli sa, aby ti Pán Boh dal dar Ducha svätého, a rozumu dobrého.

Múdry nebýva, kto sa neučieva.

Múdry sa nik nenarodil. Č. 216. Adalb. Rozum 105.

Rozum sa brúsi cvičením. T. 50

Ťažko toho vodiť, kto sám nechce chodiť. Adalb. Wól 45.

Učeny nikto s neba nepadol. (Viz 49.) Č. 216. Adalb. Uczony 10.

Žiadna hanba od kohokolvek sa učiť. Sr. Adalb. Umiec 3.

4. Neumělost, hloupost; zdánlivá umělost.

Příslloví.

Aká gramatika, taká politika. (Snad i ve smyslu: Jaká práce, taká pláce.)

Aká roľa, taká úroda. 55

Blázon.

Blázna mlčaním odbavíš. Č. 70.

Bláznovi je aj drevený groš dobrý.⁴⁾ Č. 211.

Bláznov nesejú, a rodia sa. Sr. Č. 210. Adalb. Dureň 3. Glupi 24.

Blázni sa všade najdú.

Bláznov všade dosť. 60

Blázon každého za blázna drží. Č. 211.

Dva blázni slobodní. T. a Č. 211.

Jeden blázon uróbi sto bláznov;⁵⁾ — desať iných oblázni. Č. 211.

Adalb. Glupi 122.

Lahko byť bláznom, kde chybuje rozum.⁶⁾ Č. 210. Snadno —

Lepšie s múdrym plakať, ako s bláznom skákať. 65

Lepší jeden múdry, ako tisíc bláznov. Sr. Adalb. Mądry 8.

Múdra rada pre múdrych, a pre bláznov palica.

Na vajca něnie dobre položiť blázna. T. Sr. Č. 212.

Nechaj bláznov blázny byť.

¹⁾ Jó pap holtig tanul.

²⁾ Mezitím i báchorky počínajú takto: »Bol jeden mních, mal veľa kníh, čítaval v nich, až raz veru aj vycítal, že atd.«

³⁾ Slovná hra. Knihy = zažívaci ústroje přeživavců.

⁴⁾ Bolondnak fapénz is jó; ha elveszti, sem kár.

⁵⁾ Egy bolond százat csinál.

⁶⁾ Konnyú annak bolondozni, kinek egy csep esze sincs.

- 70 S bláznom ani Bôh nič nevyvedie.
Č. 208.
S bláznom najlepšie pokoj mať.
S bláznom ničoho nevykonáš.
Ťažko múdremu medzi blazny hovoriť. Č. 70.
U blázna je i reč bláznovská.
- 75 Z blázna nebude len blázon. (Též:)
Blázon je len blázon a zostane na veky bláznom.
Čomu nerozumieš, to nehaň!
Čože je z veľkej stodoly, keď je pustá!
Adalb. Stodola 1.
- Hlava.
Aká hlava, taký rozum.
- 80 Hľadá v suchej hlave modzgy.
Kto nemá v hlave, v sklepe nekúpi.
Na tvári brázda a hlava prázdna.
Prázdna hlava nebolieva.
- Hluchý.
Darmo slepému ukazuješ a hluchému vravíš.
- 85 Nemý hluchému nespomôže.
- Hlupý, hlupák.
Čo jeden hlupák zkaží, to sto múdrych nenapraví. Č. 213. Adalb. Glupi 125.
- Hlúpy sa na všetkom len smeje.
Kto je od narodenia hlúpy, v apatieke to nekúpi; — ani v Parízi rozumu nekúpi. (Viz 81.) Č. 209, 487. Adalb. Wiedeň 1.
- Múdremu napovedz, hlúpemu dopovedz. Sr. Č. 206.
- 90 Na múdreho mihni, hlúpeho drgni.
Sr. Č. 206.
- Komu Pán Boh nedaruje, tomu kováč neukuje¹⁾; — v apatieke nekúpi. Č. 204. Adalb. Bóg 94. Glupi 53. Sr. Natura 1. Przyrodzenie 2. Rozum 28.
- Krava.
Krava nevyľahne žriebä.
Nektorá krava celé hovädo.
- Múdry, mudrc.
Brada ňerobí mudreca. T.
- 95 Kto sa neblázni, preto ešte nenie múdry.
Mnoho múdry ňedobre mudruje. T.
- Nenie to múdry, čo veľa vie, ale kto vie, čo mu treba. Č. 207.
Adalb. Umieć 15.
Nebude zo záprdku kuraťa. Č. 214.
Nechaj tak, čomu si sa neučil. Sr. Č. 215. Co neumíš —
- Nenie to každému pridanica. 100
Nie každý Cigán kováč.
Nie každý kosec, čo kosu na pleci nosí.
Nie každý kováč, čo je začadený.
Nie každý mních, čo kutňu nosí.
Nie každý mlynár, čo zamúčený klobúk nosí. 105
- Nie každý oráč, čo pluh v ruke drží.
Sr. Č. 269.
- Nie pre každého v noci lampáš.
Nie z každého dreva môže byť poleno.
Nie z každého žiaka bude kňaz. Č. 214. Adalb. Žak 5.
- Osol (somár).
Něsvedčí oslovi červené — cifrované — sedlo. T. 110
Osla bařs do Viedne poženieš, predsa zostane len oslom.
Osol oslovi najlepšie sa páci. Sr. Č. 40.
- Panc Bože, akého si ma dal, taký ti tancujem. (Také o tělesných vadách.)
- Prázdny voz sa nezasekne. (Hloupý se nad ničím nepozastaví.)
- Rozum.
Aký rozum, taký účinok. 115
Co durnému po rozume! Šár.
Čo bláznovi po rozume, keď ho nemá! Adalb. Glupi 1. (Též:)
- Pes bláznovi po rozume; keď ho nemá, ňebanuje. T. — Sr. VI. Sl. 233. Co je hlupymu po rozumě, dy mu ho nětřeba.
- Dajže mu rozumu, keď ho nemá; — keď ho sám nemáš; — keď nepřijme. 120
- Kde nedôjde rozum, dôjde klin.
Lievikom rozumu nikomu nenaleješ.
Má rozum, ale ho nevie užiť.
*Slabý rozum po svojej hlave jazdí.

¹⁾ Kinek Isten nem adja, János kovács sem koholja. Kinek esze nincs, a kovács sem csinál.

125 Shováraj sa s ním a s kobyľou sa modlí, to je jedno. (Též:) S koňom sa modliť a so somárom sa shovárať, všetko jedno.¹⁾ S tebou reč a s koňom Otčenáš. Pr. (Také o nedbalosti a nevšímavosti.) Sr. VI. Sl. 236. S tebum mlúvit a s kozľem říkat, to je jedno. Adalb. Gadač 30. (Viz 136.)

Slepý nemôže súdiť o farbách.²⁾ Adalb. Gadač 22. Sądzić 9.

Sprostý, sprosták.

Deravý mechúr nenaduješ, sprostáka darmo učiť budeš.

Keď jeden sprostý skalu do studne hodi, ani desať múdrych ju nevytiahne.³⁾ Č. 213. Adalb. Kamień 9.

Sprosták nikdy dobre nenarobil.

130 Sprostákovi len cepy do ruky. — Bratček, tebe len cepy do ruky.

Sprostého kam chceš strčiť môžeš. Sprostého postrč, múdremu povedz. (Viz 89.)

Sprostý ani vraveť, ani mlčať nevie. Č. 70.

TeIa. Vól.

Chovaj teľa, bude z neho vól.

135 Jalová krava neuliahne teľa. (Viz 92.) S cebu hutoric — s celecem se modlic. Šár.

Teľa do školy, vól zo školy.

Vyšlo teľa, vrátil sa vól. Č. 209.

Vól, hodsbyš' ho prez celý svet previedol, ten len volom bude.⁴⁾ Č. 209.

140 Vól má vysoké čelo a je sprostý vól.

Umný, ale nerozumný.

Umu dosť, ale rozumu málo.

Vedieť.

Huncút, kto lepšie urobí, ako vie.⁵⁾

Vie, keď aj nie kúvať, aspon mechy ťahať. Č. 287.

Vól, viz 134. a násl.

Zo slamy bude len sečka.

Z prázdneho duba iba sova; — iba vrabec alebo sova. (Též:) Z pustej stodoly iba sova vyletí. Č. 70. Adalb. Klec. Stodola 13. Sr. O. 93. Z pustej stodoly vyletí sova, z hlúpeho človeka hlúpe slova. (V jiném smyslu o sově viz 148.)

5. Nesrovnalosť vnější podoby s rozumem, rozumu se skutkem. (Srovn. XII. 1—39.)

Příslովі.

Dakedy aj z pustej stodoly sova vyletí.⁶⁾ (Též:) I zez praznej stodoly sova vyleci. Šár. (S bočným významem: Chudého nevysmívej, platí i on něco.) Srovn. I sđva na svetlo hľadí. T.

Dakedy mudry pochybi, dakedy zaš blazen trafi. Šár. Sr. Adalb. Mądry 88. D. Mądry.

I čierna kvočka biele vajce snesie. 150 Č. 268. Adalb. Kokosz 3. Sr. Krawa 12.

I pod otrhaným klobúkom často múdra hlava býva. Č. 268.

Keď sa kôň potkne, hodne sa potkne. Keď sa múdry pošpatí, to sa hodne pošpatí. (Též:) Keď múdry chybí, hodne chybí.⁷⁾ (Viz 157.)

Ludia chatrní mávajú rozum jadrný. Sr. O. 45. Č. 268.

Malý, ale má »rozum do Pánbocha,« 155 (řekl Cikán).

Malý žobrák nosí veľkú kapsu; --- chodí s veľkou palicou.⁸⁾ Č. 217.

Múdry sa o málo neošudí (neoklame). Nekdy i Kubo dobre povie.⁹⁾

Pravda vyšla z kúta.

1) Akár a lóval imádkozz.

2) Coecus de colore. Vak a színckröl.

3) Egy bolond oly követ dob a kutba, hogy száz okos sem birja kivenni.

4) Ökör csak ökör, ha Bécsbe hajtják is.

5) Sr. Ein Schelm thut mehr als er kann.

6) Pusztá pajtából is repül olykor bagoly.

7) Okos ember, ha botlik, nagyot botlik.

8) Kis koldus nagy bottal jár.

9) Sr. Etiam olitor aliquando opportuna loquitur. Bolond is mond néha okosat.

6. Výčítky nerozumnému, zapoměnlivému, nepozornému, roztržitému.

Příslloví.

- 160 Bohu ku cti a lidem na posmech!
Kto nedočuje, nech sa domyslí.
Kto nemá v hlave, má v pätách: —
v nohách Č. 253. Adalb. Głowa 73.
Pamięć 1.
Kto nevie umom, musí vreckom.
Kto rozumom nestačí, nech kolenom
dotlačí.
165 »Len múdre a bez rozumu!«
»Napiš si druhý raz kríž uhľom do
kochu!« Č. 519. Adalb. Komin 4.
Wegiel.
»Neobzeraj sa po strakách!«
»Okuliare na nos!«
»Pan farár dva razy na kancli ne-
káže.«¹⁾
170 »Urob si druhý raz uzlík!«
Uši.
»Daj si uši vystrikať!«
»Nastrč natiahni — si uši a
počúvaj!«
»Počúvaj ušíma, nie zadkom!«
»Uviaž si to druhý raz na nos!«

7. Spůsobilost.

Příslloví.

- 175 Dobrá slepka i v žhlave vajce snesie.
Dobrá práca sama sa chváli. Adalb.
Robota 21.
Dobry kôň i na maštali kupca najde,
a podlého po jarmakoch vodí. Sr.
Č. 30.
Dobry písár i planým perom napíše.
Kto je múdry, aj piva navarí. T.
180 Oberučnému kováčovi remeslo sa darí.
Č. 215.
Práca chváli majstra. Adalb. Dzielo.
Žeravý uhoľ páli, koniec dielo chváli.
Z človeka majster.

1) Der Pfarrer predigt nicht zweimal.
2) Fizenharmadik iskola.
3) Tudja mint a miatyánkot.
4) Der kann mehr wie Brot essen.

8. Pořekadla a úsloví o rozumu a jeho výkomu.

a) Umělost, dobra pamet.

- Hlava. Má hlavu na svojom mieste.
Má viac v päte ako iný v hlave.
Sr. Adalb. Głowa 154. Rozum 44.
— Nemá otruby ani sečku v hlave.
— Nenie na hlavu padlý. — Škoda
tej hlavy! (totiž pri telesném, hmot-
ném aneb mravním nedostatku). —
To je múdra — otvorená — hlava.
Je dobre podkovaný — osedlaný —
obutý —
Má Filipa. — Má to na päť prstoch.
— Má všetkých päť spolu.
Nenie v temeno urazený. Č. 517. Adalb.
Ciemie.
Sečka. Nemá sečku popod káčku, môže
byť ministrom. Sr. Adalb. Głowa
105. — Nenosi sečku pod klobúkom.
Starý je to kalendár. (O zkušenešom.)
T. a Č. 517.
Škola. Nechodil poza školu. — Ne-
chodil nadarmo do školy. — Trinásťu
vychodil školu.²⁾
To je rozum nad rozum. Adalb. Roz-
um 25. — Vie mená hubám. Č. 531.
Vie to odriekať ako Otče náš.³⁾ Č.
519, Adalb. Umieć 21; — akoby
hrachom sypal.
Vie viac ako halušky jesť: — ako
kašu dúchať: — ako chlieb jesť.⁴⁾
Č. 517. Adalb. Umieć 22.

b) Dovětipení se, přesvědčení.

- Belmo. Spadlo mu belmo s očí. —
Strhnul mu belmo s očí.
Čelo. Bil sa v čelo (totiž po neroz-
vážném skutku). — Do čela sa udel.
195 Hlava. Po hlave sa tľkol. (Viz 195.) —
Pochodilo mu to po hlave; pobe-
halo —. (— Rozvážil si; škrupuloval.)
— Svitlo mu v hlave; — v rožku;
— v modzgu; — v očiach. —
Trafil klince na hlavu. (Správne »po
hlave«.)

- Má nos — dobrý nos — — Našiel vtáča v hniezde.
 Otvorily sa mu oči.
 Rozum. Chytil sa — doložil sa — rozumu. — Pohol (pohnul) rozumom.
- 200 Tak mu to na pamäť prišlo ako starej babe parta; — ako Cigánovi nôta. Už je doma. Č. 518. — Už sme doma. — Už to máme. — Už vie, koľko bilo; — zkadiaľ vietor duje — veje; — z ktorého kríka je to zajac.
 Vošiel do toho ako starý kôň do štvorní — štverní —.
 Zavrtelo mu to modzgom.
- c) Zapomätlivosť, nedovetpnení se, roztržitost.
- 205 Aha! dobre (že) ti oči nevykole. (Když někdo hledá to, co jest před ním.) Áno, či ste dobre spali? (Říká se posměšně tomu, kdo se poptává na to, co právě bylo řečeno.)
 Hlava. Nemá hlavu na svojom mieste. — To mu už dávno z hlavy vyšumelo. — Už ho od toho hlava nebolí. — Vylietalo mu to z hlavy ako operené vrabce z hniezda.
 Koňa hľadal a na ňom sedel. Č. 567.
 Len sa mi tak na jazyku pletie. Č. 519.
- 210 Má kuráciu pamäť.¹⁾ Sr. VI. Sl. 233. Ma paměť jako krava. Adalb. Pamieć 3. Sr. Rozum 89.
 Nepamätá vôl, kedy telefom bol. Sr. Adalb. Krowa 42. Wól 59.
 Nevidí horu pre stromy.²⁾ Sr. Č. 502. Lesem — Adalb. Las 18.
 Oči. Má oči a nevidí; má uši a neslyší. — Má oči vo vrecku. — Nevidí pre oči. Č. 567. a 637.
 O poludní nevidí. — Počul vietor, ale nevié odkiaľ. T.
- 215 Počul zvoníť, ale nevie kde.³⁾ Č. 567; — ale ně sozvániať. T.
 Pod nosom mu je, a nevidí. — To by už aj slepý videl. Adalb. Slepý 5.
- Ucho, uši. Kameň ti v ušiach! — Kameň ti v ušoch a sól v očiach. T. — Má hluchú muchu v uchu. — Má špunty v ušiach. — Má v ušiach kameň zakovaný. — Sedí si na ušiach. Č. 568.
 Vyfučalo mu to z kotrby. — Vo dne chodí s lampášom.
 Voda. Na brehu ležal a vody žiadal (Viz 208. Také o lenivém.) — Pri studni stojí a vody pýta.
- Zábudok, zabudnúť. 220
 Čo dávajú od zabudku? — Dostal od zabudku (totiž výprask). — Od zabudku s maslom hrudku; — mastnú hrudku. — Zabudnul sa pomýliť. (Iron. Vymlouvající se totiž, chtě rázem zabudkou i zmýlením vymlouvati se, řekl: Zabudnul (zapomněl) som sa pomýliť.) — Zabudnul som na to ako na smrť. Č. 519. Adalb. Zapomnieć 3.
- d) Hloupost, neumělost.
- Blázon, bláznivý, blazneť sa. Bláznivý ako vietor. — Či sa blázníš? — Či si blázon, či mňa máš za blázna? — Či som ja blázon, či ty? — Jeden z nás dvoch je blázon, ale ja nie. — »Ty pochabý, bláznivý košút!«
 Božie hoviadko. Sr. Adalb. Cielę 1. (Viz 249.)
 Či sa šalie, či čo sa mu robí?
 Či si slepý, či nevidíš, a či nepočuješ?
 Ešte musíš moc kaše pojesť, kým sa 225 to naučíš. (Srovn. 237.)
 Hlava, hlavička, hlavný.
 Buková — dubová — hlava; — kotrba. — Hlava ako baňa, a rozumu nič. — Hlava veľiká ako mérica, a predsa sprostá. Adalb. Głowa 34. — Hlavná osnova sa mu trhá. — Hlavu ztratil. — Iba ak máš ošal v hlave?! — Má hlavu ako zo železa. — Má motyllice — strečky — v hlave; — otruby. Adalb. Głowa 102. Má šiaľ — čemer

¹⁾ Srovn. Er hat Gedanken wie ein Huhn.

²⁾ Nem látja fátul az erdöt.

³⁾ Hallotta hogy harangoznak, de nem tudja hol.

- v hlavě. — Má tvrdú hlavu. Je tvrdej hlavy. (= Těžko se učí, chápá.)
 — »Můj otec nebohý mal slamené nohy, a hlavu dubovú, — chvala Pánu Bohu!« — Na hlavu padlý — udeřený. — Obročnicu mu na hlavu. (Z obročnice, kterou věšejí koni na krk, chová se tento na cestách, kde není žlabu.) — Prázdna hlava. — Rehtor z Lopašova, hlava ako sova. — Škoda tej hlavy, že ju plecía nosia! — Škoda tvojej múdrej hlavy, že si sprostý. — To je hlavička! — V hlavu zachádza. (= Zšílí.) —
- Hotový vól, len trávu žrať. Č. 560.
 Iba ak sa ti dačo ukazuje! (Přelud.)
 — Iba ak sa ti sníva! (Těž:) Či sa ti sníva, či čo sa ti robí? — Iba ak sa ti v očiach mení. — Iba ak si sa nadragule (rulík) napil!¹⁾ (»Nadragulya« jest maďarské slovo; ostatně rulík i lílek zahrnuje se na Slovensku pod jménem »lulok.« Viz 233.) — Iba ak si sa opil! (Jiné důtky počínající slovem »iba« viz mezi 226. a 253.) — Iba čo haraburdí.
 Jedno koliesko mu brnčí. (Vzato z hodin.)
 Sr. Adalb. Głowa 96.
- 230 Kam s' podel očí? Č. 535. — Ký parom ťa oslepil — omátal —?
 Košom udretý. (Těž:) Vrecom — mechom udretý — udeřený —. Č. 561.
 Srovn. VI. Sl. 236. Méchem šastnuty a kyjem podepřeny; — drhtum opasany.
 Lámu sa mu kolesá. — Len sa mu tak svet bliští.
 Len taký ták je z neho. — Lulok s' požral?
 Má čerta v nose, len nevie v ktorej dierke.
- 235 Má kone, ale kočiš chybuje.
 Mamlas je lekvárový osúch.
 Milý brachu! ešče pojieš mnoho slovenského hrachu (až se tomu naučíš).
 T. (Srovn. 225.)
 Modzgy sa mu pomútily.
 Môžeš mu i do zadku trúbiť, nič s ním nevykážeš.
- Múdroseľ, múdry.** (Iron.) 240
 Je v ňom múdrosti ako v komárovi sadla. — Múdra hlava papierová; — z Kocúrkova. — Múdry ako Práznovický — Práznodvorský — rychtár. (Práznovice — obec v Nitr. župě.) Múdry ako Šalamúnove plundre. — ako Šalam. pudlo. Č. 17. a 561. Adalb. Salomon 3. — Múdry jako hus' v nebi. T. a Č. 562. Múdroseľ mu prevyšuje rozum.
 Na to on nemá fifi (t. j. rozumu).
 Nechápe, iba keď by mu na lopate podal. Sr. Č. 563. Adalb. Lopata.
 Nechybuje mu iné, iba barannie rohy. Sr. Č. 560.
 Nemá myslí doma. T. — Nemá všetkých doma. (Těž:) Nemá všetkých svojich domácich. Adalb. Doma 10. — Nemá všetkých pod čapicú — pod širákom. Z Boš. dol.
 Nerob zmuty, kolomuty — galamuty —. 245
 Nevidí ďalej od nosa. (Těž:) Ide za nosom. Adalb. Widzieć 12.
 Nevie ani kadiaľ hus šti a mieša sa do toho. — Nevie ani ústa rozdrapiť — rozpantať —.
 Nič nemožno z neho vybiť.
 Osol. Hotový osol, len veľké uši mu chybia. — Pána Krista osol. Srovn. 222. a Č. 560. Ty jsi koniček P. B. Adalb. Głupi 75. Sr. Osieľ 18.
 Ó ty dube! T. a Č. 560. Pojiel šialenc²⁾ (t. j. jedovaté) huby. 250
 Pol hováda, pol koňa. — Prvý od zadku.
 Pustý je horní zámok. Prázdnen je hornij zámok, neniec pán doma. T. a Č. 561.
Rozum, rozumieť.
 Či máš šialený rozum? — Dal rozum do arendy. — Iba ak sa ti rozum čistí! — Iba ak si sa s rozumom pomínul! — Iba ak z rozumu postupuješ! — Je s pochybeným rozumom. — Kaput (caput, lat.) hlava, rozum na retiazke! — Kaput hlava, v zadku rozum! — Maj rozum! Ba maj rozum! — Má rozum doskami

¹⁾ Srovn. Maszlagot (bodlavé jablko, durman) cvectt.

²⁾ Jináč i »stridžie« řečené, jako prostředky strig. Těž: »Pojiel pečiariky.« Avšak česky značí to vzácnou houbu »champion.«

zabítý. — Má rozumu, čoby vrabec naraz vypil. (Též:) Má toľko rozumu ako vrabec svedomia. — Má rozum v sárce. (Viz níž Padol —) — Na rozume chytený — pomätený — porazený — pošinutý — Na rozume si sedel. Č. 534. — Nemá ani kúska rozumu — ani kvapky — ani za grajciar — ani za babku. Sr. Adalb. Rozum 100. — Nemá dobrého rozumu; — zdravého — zreleho. — Nemá rozumu ako malé dieťa. — Nemá zplna rozum. — Padol mu rozum za sáru. — Pohnul rozumom ako krava chvostom. Sr. Adalb. Rozum 41, 82. — Pozbavil sa — pozbudol — rozumu. — Rozum, človeče, rozum! — Rozum ho prepomáha. — Rozumie do toho ako hus do piva; — ako koza petržlenu; — ako krava muškátu; — ako sliepka do piva a hus do neba; — ako žaba do orechov. Srovn. VI. Sl. 236. Rozumi temu jak žaba orechu, Cigan pluhu, těla varhanam. Sr. Č. 561. a 562. — Rozumí tému ako osel harfě a slěpka pivu. T. a Č. 562. Sr. Adalb. Rozumieč 7, 8. Znač. — Rozumy tratí. (Též:) Nuž či si rozum potratil? Či ty rozum tratíš? — Rozum mu kypí. T. — Rozum si prepil. — To je nie po ničom, ani po rozume, ani po pravde. — To je rozum! — Ušiel mu rozum do zadku.

Sprostý. Najprvší medzi sprostými. — Sprostá kotrba. — Sprostý ako baran — baranní roh, ako basa, ako býk¹⁾ (byko, býčik), ako furmanova bôta, ako hus (žen.), ako kapustný hlúb, ako noc, ako pantok (= těžká sekera), ako pastierova trúba, ako peň, ako somár (osel), ako Talafús, ako teľa, ako telica²⁾ (žen.), ako tľk, ako vól. Sr. Č. 560. a 561. Adalb. Glupi jak baran, 54. but. 57. cieľe 62. gęs 68. osieľ 73. (Jiná viz 265. Nadávky.)

²⁵⁵ **Škola.** Chodí poza školu. — Ledva školy ovoňal — ; ledva školský prach

so seba striasol (a už sa robí najmúdrejším atd). — Škola mu smrdí. Tak si vedie múdre ako za groš pes.

Tefa. Skorej by teľa naučil ako jeho. — Ty teľa! keď narastieš, bude z teba vól. — To je svätajanské teľa (t. j. pozdní, nevhodné na pričovek).

Temä, temeno, temiačko.

Má mäkké temiačko. — Má temiačko pritlačené. — Na temiačko padol. — V temeno urazený.

To by ani krave nebolo napadlo. — To pre teba grécky. T. — Tratí nôty.

Uši mu narástly. — Už si lapil psa ²⁶⁰ za chvost.

Veď si vari nie od prvnôstky. (= Kráva, ovce s prvým plodom.) — Veď ten zase vytrielil — vykázal —!

Vyšiel z kolaje. — Všetko vie, len to nevie.

Z teba ani pes!

Zvonec. Nechybuje mu iba zvonec. — Nosí zvonce; — kukľu. — Opica so zvoncom.

Nadávky hloupému. Babrák, baran, ²⁶⁵ bibas, bludár, halama, haraburda, hlupák, hovädo, chuchma (žen.), chuchmička (žen.), chumaj, chňupák, jašo, Jano drevený, Kelerova trúba (snad Lehelova, pramaďara, ktorou troubu Maďari prý posud prechovávajú. Šuj.), kôň, krava (žen.), Kubo sprostý, lanko, mamlas, motoch, motovidlo. mumaj mumák, našialistý, netrebý, osol, pochabec, pochábel, pletkár, pletniak, sadlakurka (žen.), somár, sysel, sprosták, sprostina, šaľo, šalabachter, šaľuga, šašo, šialenec, špalek, taranda, telivo, telpis, teliar, tetivo, trkvas, trúb, trúba, trubiroh, trulant, trufo, trup, trupák, trupavec, ťuľmák, ušiak, vól, zamotal, zvetrelec.

Slovesa k tomu. Balabuší, balácha, baluší, halabuší, pletie, tára, zdivel sa, zduj sa!, zblaznel sa, zmatožil sa, zmyšľal sa, zošalel sa, zpochabel sa.

¹⁻²⁾ Slovy býk a telica označuje Slovák, jmenovitě v Liptově obojí rod (pohlaví) mladého teletě, kdežto dospělého samce, čes. býka slovenský název jest bujak.

e) Spùsobnost.

- Dobre sa vycibril medzi ľudmi.
Ešte ta zbaví (= dost dobré) od mladého majstra.
Hodno mu je ruky pozlátiť. (Také iron. o špatném díle.)
- 270 Spraví, čo do ruky chyť. (= Vše se mu zdať.) Adalb. Uvidzieť.
Stojí za druhých dvoch. (Také o sfile atd.)
Šikovný ako parom; — ako strela.
Tisíc kumštov majster. ¹⁾ (Naturalista.)
To (mu) ide ako po masle. Č. 637; — ako po liehach; — ako po mydle.
Adalb. Isc 24. po masle 25. po mydle.
- 275 To je medzi svetom vykublaný (= vy-cvičený).
To je moja pravá ruka. (= Výdatný pomocník.)
Trafi i po slepáčky.
Všetko z neho vystane.

f) Nespùsobnost.

- Aký že si netrebný! — Akoby kolom dvihal.
- 280 Akoby perie páral. — Akoby z kutla strielal.
Ako čoby kury pohrabaly — popapraly. (= Neúhľadné dílo.)
Ako prišiel, tak odišiel. (= Nepořídil nic.)
Ako rohatý vól — všetko rozhádže.
Ani do rady, ani do vady (čes. vády).
Č. 561. a 566. Adalb. Rada 32.
Zwada 1. — Ani po vidomky, ani po slepáčky. — Ani reči, ani kroči (t. j. činu.) Sr. Č. 566. — Ani žák, ani dvorák. T. (Doležal: Nec ad chorum, nec ad forum. Šuj.)
- 285 Buch sem, buch tam!
Capa odral — zabil — zastrelil. Sr. Č. 573. Kozla.
Čert. Bol čertu cestu dlžen. — Čert ho najal. — Čerti ho to spýskali (že to vymyslel). Čert mu to kázal. — Čertov — paromov vystrája. —

Nech čert vezme — berie — takú robotu!

Čoho sa dotkne, všetko mu z ruky letí. Č. 564. (Viz 320.) Adalb. Řeka 60.

Čo len bude z teba o sto rokov? Medved'! Pr.

Dal sa ti farbák pozdraviť. ²⁾

Dlužšá košulia než kaftan. T.

»Do tej flinty nerozumiem!« (řekl špatný střelec).

Do unovaniá vodu preliéváť. (Nepater-ných věcí neustale hlěděti. T.)

Frajšták išiel, Frajšták prišiel. (Žid putovav z Frajštáku (Hlohovec) do Žiliny a zemdlev, sedl na »plě« (vor), avšak dole Váhem jda opět se octl ve Frajštáku, kde s podivením lámanou slovenčinou řekl: Frajšták atd. Šuj. — Značí: nic nepořídil.)

Hoden je zpod živého pňa huby jiesť, ²⁹⁵ (t. j. výkal). — Hodens chvály jak pes kyjaca. Z Boš. dol. Hod. chv. ako slepý pes na hone. Pr. Modra. Iba čo druhému zavadzia; — chuť odberá.

Ide ako voz bez oja. — Ide mu to ako slepému tkáčovi útok. — Ide nazad ako rak. Č. 578.

Jednou rukou stavia druhou rúca.

Je to s ním ako s bránou do hory.

Kade horí, tade hasne. ³⁰⁰

Kam noha, tam ruka; kam ocas, tam hlava. T. (Srovn. 308.)

Každej veci musí na grg stupiť. (= Vše zahubí.)

Kde padlo, tam sadlo.

»Keď chceš zajaca lapiť, udri sa dobre po kolene, alebo mu nasyp soli na chvost!« Adalb. Kolano 6.

Ký je to čert za robota, jedna čižma, ³⁰⁵ druhá bôta! Adalb. Szybel.

Kukučka ho chváli. — *Lelky chytá. (Česky lelek = vták kozodoj. Význam?)

Len tak na such buch robí. — Matuzalémský plot. ³⁾

¹⁾ Mille artium artifex.

²⁾ Ungeschickt lässt grüssen.

³⁾ Slovenská báje o tom zní dle Šuj. takto: »Keď starý Matuzalém plot oprával, a to len tak ledabolo z paprutiny, dohovárať mu Bôh, že také dielo nepotrva. »Mňa (accus.) ono dost vytrvá (obyčejnější jest transitivum »pretrvá« = přečká), som starý a pre druhého sa nebudem trápiť,« odvrkol M. Zatým ale žil najdlhšie, i mal sa čo po toľké veky každoročne naplácať planého plota.«

- Nemá to ani hlavy, ani noh; — ani hlavy, ani ruky; — ani hlavy, ani päty. Č. 563. (Srovn. 301.)
 Neskoro, neskorý.
 Neskorý kňaz ho krstil. — Ten i na súdny deň dôjde neskoro. — Všade neskoro dôjde.
- 310 Nie pol ledačoho, ale celé. — »No veď si ty tomu dal!«
 Opaladlo, koryto, neobrátils', pozri to! Pobúchal pomlátíl, na vnivoč obrátil. (Úplně viz V. 707.)
 Pod kepeňom frčky a o stenu hrach hádzal.
 Prišiel s ústy na chrústy. (= Zle porídil; šel bez přípravy.)
- 315 Robí to ako stolček od Lucie. (Nějaká pověra.)
 Robí všetko od buka do buka, — voslep. — Srovn. VI. Sl. 239. Měri jak plotno za starodavňa měřili, od bučka do bučka.
 Robota ako v rukaviciach. Adalb. Zgrabny 1.
 Sasa do lesa, sasa von z lesa!
 S darobninami — s daromninami sa zaobera.
- 20 Si ty chlap — hnoj robiť! »Smoly do ruky!« (Viz 288.)
 Súci (vhodný) ako motovidlo do kapsy. Šikovný ako bôbový snop, Pr.: — ako drevená olmaria (armara); — ako holý v trní; — ako olovený vták, Č. 541; — ako vôl do koča. Č. 563. Hodí se — Adalb. Zdatny 4. Zgrabny 8. Szykowny 2.
 Tak nech sa mele, leda rumplovalo! Tak vykonal, ako ten, čo mydle sjiel a krochmelom si zajiedal.
 Ťažký furman. — Ty sa do toho re- 325 mesla nerozumieš.
 To ide ako v lete na saňach.
 To je ostatnia litera v abecede (Také o málo váženém člověku vůbec.) To je tupý šíp.
 Trafil medzi holuby (ne do holubův). Trochu mimo, ostatnie von. (Vymlouvajícimu se, že jen trochu pochybil.)
 Usporiadal si to ako sviňa mech (měch). Už sa preučil — zkratnel —. (Hlavně 330 o starém, nedostatečném řemeslníku.)
 Vyčína — vystrája — stvára — od výmyslu sveta; — samé šarapaty. — Vlas okresáva.
 Všade bol a nič nevykonal. — Všade primrzne. (= Dlouho mešká.)
 Všetko čím hore tým dolu obrátil.
 Všetko na paseku obrátil. — Všetko strepal dovedna.
 Začal len jednou rukou. — Za chvost lapá. 335
 Zaslúžil, aby mu niekto hlavu do fátéla (roušky) zašil. T.
 Zas paroma vyviedol — volákého čerta vykutral — vyhútal — vymyslel!
 Z motyky — z motovidla — na prázdno — do sveta vystrelil. (O skutku i řeči.) — Žida zabil. Č. 573.

IV. Dojmy, projevy duševní; přirozená povaha a mravy jednotlivé.

1. Dojmy a projevy duševní vůbec. (Oči, tvář, srdce.)

Přísloví.

- Bolešť na srdci a slza v očích.
Čo oči nevidia, to srdce nebolí. Sr.
Č. 123. a 184.
Čo oči vidia, srdcu nežial. Čo oči vidzu,
šercu ne žal. Šár. (O přesvědčení
se na vlastní oči, ale také: Čo oči
nevidia atd.) Adalb. Oko 13.
Čo oči vidia, to srdce uverí. (Značí
také: Chci důkazy přátelství.) Sr.
Adalb. Oko 7.
5 Čo oko nevidí, to srdce nežiada. Adalb.
Znač 1.
Čo oko uvidí, to srdce zažiada.
Čo sa v srdci varí, zjaví sa na tvári.
Č. 266. Adalb. Twarz 8.
Keď srdce nebolí, oči neplačú. Sr. Č.
180. Srd. nezabolí —
O čom človek nevie, za tým ho srdce
nebolí.¹⁾ Adalb. Niewiadomy.
10 * Oko — do srdca okno. Č. 266. Adalb.
Oko 67.
Oko neuvidí, srdce neuverí.
Oko neuvidí, srdce nezabaží.
* Tvár — duše obraz.
Tvárka — lhářka. (Avšak také:)
15 Tvárka nenie lhářka. Č. 267.
Z tvári myseľ žiari. Č. 267.

¹⁾ Was man nicht weiss, macht Einen nicht heiss.

²⁾ Quotidianum vilescit.

Úsloví o projevech duševních.

Na tvári mu to vidieť. — To mu na
konci nosa možno čítať. — Z očí
mu to hľadí.

2. Návyk a omrzelosť; všední a nové.

Přísloví.

- Cigáňove — kováčove — deti neboja
sa iskier.
Čo je všednie, to nenie vzácne.²⁾ Sr.
Adalb. Ustawicznosć 1.
* Čo je z ďaleka, to radi vyvyšujú. 20
Čo je z hory, to zas uteká len do hory.
Čo máme, o to nedbáme, a za iným
sa sháňame.
Čo staré, to nemilé. T.
Črviak, keď sa do chrenu zažre, myslí,
že už nič niet lepšieho. Črviak sa
nazdá, že niet sladšieho korenčeka
nad chren. (Také o prestávajcnosti.)
Adalb. Robak 10.
Kam sa strom nahne, tam i padne. 25
Kože sa na rovnej zemi hlava krúti
(a ne nad propastí).
Kto privyknul na mäkkom spávať, nerád
líha na holom.
Mäd je mädom, i ten sa prijie. (Viz 33.)
Musíme so svetom ísť. (Moda — po-
vážlivé.)

- 30 Neťažká žobrákovi palica. Sr. Č. 222.
 Ťažšie odvykať ako privykať. (Též:)
 Čomu zvykneš, od toho tak ľahko
 neodvykneš. Adalb. Nawykać 1.
 Všecko nové vzácno, každodenné
 lacno. T.
 Všetko sa človeku prijie. (Viz 28.)

Porekadla a úsloví o návyku.

- Brázda. Hajs! po starej brázde! —
 Hijo! koničky po starej brázde! —
 Hijo! na starú brázdu!
 35 Je ako vrba: kde ho zasadíš, tam sa
 ujme.
 Privyknul na to ako had na sladké
 mlieko.
 Privyknul tam ako črvik v chrene;
 — ako klin.
 Pustil koreň. (= Udomácnil se, zvyknul
 tam. Také o meškání. »Nepustí ten
 tam korene« = Nebude tam dlouho
 bydlet.)
 Tak naša niva rodí. Č. 517. (= Taký
 u nás obyčej.)
 40 To je jeho psia obyčaj.

3. Zvláštnosti v oblibě, mravích.

Prísloví.

- Aký kráľ, taký kraj.
 Aký národ, taký zvyk. Sr. Č. 338.
 Jaké prase —
 Čo dedina, to je iná.
 Čo dedina, to reč iná.
 45 Čo chyžka, to inakšia lyžka (lyžica).
 Čo komu milé, môže byť aj hnilé.
 Čo sa komu ľúbi, tým sa neotrávi —
 nezadrhne — nezadlávi. — Adalb.
 Smakować 1.
 Kam voda má spad, ta tečie.
 Každý vlas ruozno sa ježí. T.
 50 »Kebych ja bol boháčom, nuž by som
 vždy len za pecou ležal a masť chlíp-
 pal,« riekol pastierik.
 »Kebych ja bol kráľom, zlatom vybí-
 janú valašku bych nosil,« riekol valach.

- Komu hus, komu prasa, komu pečená
 — údená — klobása. Sr. Č. 157.
 a T.: Komu hus, tému prasiä.
 Komu farár, komu farárka, komu fará-
 rova kuchárka. Sr. Č. 280.
 Komu kňaz, komu kňazovka, komu
 kňazova dievka.¹⁾
 Komu pop, a komu popaňa. Šár. Adalb. 55
 Podobać się 4.
 Komu sa ako ľúbi, komu kapusta, komu
 hlúby. Č. 280.
 Obyčaj.²⁾
 Čo dom, to iná obyčaj v ňom.
 Čo kraj, to inakšia obyčaj.³⁾ Č. 338.
 Sr. O. 93. Adalb. Obyczaj 1. 5.
 * Čo sa mnohým hodí, to v obyčaj
 chodí. Č. 338. Adalb. Godzić się 3.
 Každý človek má svoju obyčaj. Sr. 60
 Č. 221. Adalb. Obyczaj 76.
 Koľko krajov, toľko obyčajov.
 Koľko ľudí, toľko obyčajov.
 Sto dedín, sto obyčajov.
 Sto ľudí, sto obyčajov.
 Všade iná obyčaj. 65
 Pán Boh má všeliakych kostošov —⁴⁾
 svätých — bláznov —.
 Veľké mesto — veľké pestvo.

4. Tužba, dychtivost, nedočkavost.

Prísloví.

- Čo ľudia radi čujú, tomu i veruju (ve-
 ria). Č. 102. Adalb. Czlowiek 8.
 Rad 1. Slyszeć 3.
 Kto k čomu má vôľu, najde príležitosť.
 Netreba psa na pomyje hľadať. 70
 Snívať sa.
 Čo sa babe chcelo, to sa jej prisnilo.
 Čo sa komu žiada, o tom sa mu aj
 sníva.⁵⁾ Č. 237.
 Koňovi sa o obroku — ovsí — a
 medveďovi o plánkach sníva.
 Lačnému sa o hostine sníva. (Viz 77.)
 Mačke sa vždy o myšiach sníva. 75
 Sviní sa vždy o žaludí⁶⁾ a holubovi
 o žitku sníva.

1) Srovn. Kinek a pap, kinek a papné, de nekem a lánja.
 2) »Obyčaj« u Slovákov hneď mužského, hneď ženského rodu, jako z nasl. patrno:
 »Iná obyčaj«, žen.; »sto obyčajov,« muž.
 3) Andere Länder, andere Sitten.
 4) Srovn. Van az úr Istennek elég oly kosztosa.
 5) Ki mit kíván, azzal álmodozik.
 6) Éhes disznó makkal álmodik.

Veprovi je jarec, pijakoví Marec (= marcové pivo), lačnému chlieb na myslí. (Téz:) Lačnému vždy len chlieb v pamäti.

Porekadla a úsloví o tužbě, dychtivosti, nedočkavosti; ukojení tužby.

Baží za tým, div mu oko nevyskočí.
 »Bolo by dalo groš za ňu.« (Když se nemluvně vody dychtivě napije.)

80 Čaká ako Dora na jelito; — ako kaňa na dážd.¹⁾ Č. 524. Adalb. Pragnáč 9: — ako sokol na poddymník; — ako pavúk v diere na muchu. Adalb. Czeacă 7. — Čaká ho ako Boha; — ako božie smilovanie; — ako Židia Mesiaša.²⁾ Adalb. Czeacă 12. Wyglądać 90.

Čihá na to ako čert na dušu; — na krivú dušu. Sr. Č. 555. (Také o nepřátelství.) Adalb. D. Czyhać.

»Či ti Turek beží za pätami?« -- »Či už súsedomi strecha horí?«

Dal by dušu za to. — Dal by si za to päť zubov vytrhnúť; — tri rebrá vyťahnuť. — Dal sa do toho ako do repy. — Dal sa do toho chmatom.

Dolpavý — dotieravý — ako pes; — ako konská mucha. (Viz 94.)

85 Drží sa toho rukama i nohama; — nehtami i zubami. Č. 525. (Kdežto také odpor: Rukama i nohama sa vzpierajú.) Adalb. Trzymać się 3.

Duša mu piští za tým. Sr. Č. 592. Zuby —

Chuť — chuťka — ho nadišla: — napadla. Č. 592.

Hlavu mi píli — prevracia. — »Huh baba do pece!«

Chce hneď z ramena do kameňa.

90 Chodí mi s tým na grgy — na hrdlo. Jalovej krave teľa by podstrčil. (Viz 121.) — Je ako na röstach.

»Keby mi to prišlo, čo mi na um zišlo!«

Keďby smrť bola taká náhlivá, ako ten, zle by bolo.

Lipne za tým ako pes. Srovn. T. Lepný ako pes.

Mal ma so sveta sniesť; — vynáčiť;⁹⁵ — z duše vyhnať; — z rozumu vyniesť. (Náhlivý.)

»Musím to mať, čo hneď bez neho budem!« (Iron.)

»Musím to vykonať, čo si hneď ruky po lakte a nohy po kolená soderiem!«

»Musíš ho vystanoviť, čo ho hneď zplota vyhrebíš; — a čoby hneď zo samého pekla!«

»Musí to byť, čoby voda horela!«

Na grgu mu sedí.

Náhli ako kat. — Náhlý ho kňaz krstil. — Náhlivý ako smrť.

Nalial mi olova do nôh. — Na päty mu stúpa.

Nemôže sa ho s hrdla striasť. Nemôže sa pred ním obstať.

Neprestáva mi dohúdať.

Neupokojí sa, pokiaľ rybku na suchu nemá.¹⁰⁵

»No len mi už tolko netrúb o jednom!«

Oči. Mal oči na tom nechať. — Má na to oko — zuby —. — Očima by všetko pobral. — Oči pasie na tom. (Téz:) Pasie oči po (človeku), ako by ho chcel sjesť. Adalb. Oko 62. — Pre oči by hrdlo ztratil.

Po všetkých kútoch lašuje -- dluje. — Prestupuje z nohy na nohu (od nedočkavosti).

Robí to o dušu spasenú; — o tri¹¹⁰ zdechy; — o milých päť. (= Náruživě.)

Rúbal by sa za to.

Strežie (striečne) na to — na neho — ako drozd na haluzi; — ako mačka na myši — na slaninu — ako pes na mäso. Adalb. Czatować 2.

Tak mu pilno, akoby horelo. Č. 637.

¹⁾ Z úst lidu slyšel jsem tuto bájku: »Vtáky sa boly na tom usniesly, že budú všetky spolu čistiť studničky. Kaňa ale jediná zameškala to urobiť. Od tých čias za pokutu neslobodno kani piť zo studničky ani z potôčka, ktorý z nej vyteká; musí tedy čakať za dažďom, keď sa chce napiť.

²⁾ Várják mint a Messiašt.

- Ten sa tiež modlí: Chléb náš vezdejší
dej nám hneď!
- 115 »Tetka Trápelka. Trápelník.« — »Ušau-
nuj mi tú boľavú hlavu!«
- Uši. »Naveky mi poza uši budie —
mrncí —. Vždy mi hudie za ušima.
— Uši mi naľahuje.«
- Už mu je duša — srdce — na mieste.
(= Ukojená tužba.)
- »Už som ťa ledvác čakal, ako Bôh
dobrú dušu!« Pr.
- Už tá vec kýmus' čertu oči vyklala.
(= Nemohl se zdržet vzít ji, sníst
atd.)
- 120 »Veď ešte nehrmí!«
Vyžiadal by od jalovej kravy teľa. Č.
606; — v zime malín. Adalb.
Krowa 17.
- »Veď nám žito neprší!« — Zavoňal
kapustník.
- Zmyšľel by sa za tým, keby to ne-
dostal.
- Žiadostivý je toho ako kura zrnca.

5. Starost.

Pořekadla a úsloví.

- 125 »Dobre že človek neošedivie od sta-
rosti!«
- Hlava. »Div mi hlava nepukne.« —
»Hlava mi ide do koleša.« — Hlava mu
blčí, horí. (Také v nemoci.) — Hlavu
si láme — trudí — na tom. Č. 576.
— Má klin v hlave. T. — »Mám
hlavu ako merica od starosti.« —
Má mnoho na hlave. — Má toho
vyššie hlavy. — Má žeravý uhol na
hlave — na chrbte —. — Nemôže
si to z hlavy vyhodíť. — »Neviem,
kde mám hlavu¹⁾ — kde mi hlava
stojí.« — »O hlavu prídem od sta-
rosti.« — To mu hlavu mele. —
To mu v hlave vírce. — To sa mu
neprace do hlavy — do kotrby —.
— »Všetka hlava mi je prevrátená.«
— Za hlavu sa chytal, akoby mu
horela.

1) Azt se tudja, hol a feje.

2) Srovn. Busuljon a ló, elég nagy a feje.

- Myslí, myslí a nič nevymyslí. — My-
šlienky ho zaujaly. — Nehty si
hrýzol.
- »Neviem, čo mám prú (skôr) do ruky
chytiť.«
- Premýšľal ako zlatnícky učeň.
- Rukou si medlí po čele. — Škrabal 130
sa za ušima. Sr. Adalb. Ucho 18.
- »Tolko mám starostí, že ani neviem,
čo som na ráno jiel!«
- Zamyslený ako dubový peň. (Také
o smutku.)
- Slove sa: Páli ho, pripeká ho, dohára mu.

6. Bezstarostnosť, lehkomyšlnosť.

(Viz XVI. 91. a násl.)

Pořekadla a úsloví.

- »Čo po ňom ai s koněm, beztak byl
slepý.« T.
- Ani si to k srdcu nepripustí. 135
- Dbá o to ako o lanský sneh, Č. 554.
Adalb. Pamiętać. D. Dbać 13; —
ako pes o piatu nohu.
- Hlava. »Ktoby to všetko v hlave no-
sil!« — To jemu hlavu netrápi, ne-
prebija. — To si on ani do hlavy
nevezme; — ani do päty nepustí.
— Z toho jeho hlava nebolí. Adalb.
Głowa 142.
- »Nech je tak, ako stará rekla. Sr.
Adalb. Być 59. — Nestojí o seba.
- Od vôle — sebevole — nevie čo
robiť.
- »O to je najmenej!« — »Parom ma 140
tam po tom!«
- Prehadzuje si to s pleca na plece.
- »Preto ja budem dobre spať.« — Spí
bezpečne na obe uši. Č. 635 — oči.
- Spolieha sa na Verímboha.
- Starosť, starať sa.
- »Keby som len inších starostí ne-
mal!« — »Mám ja dosť inších sta-
rostí!« — »Nech sa kobyla stará
o to, tá má väčšiu hlavu ako ja!«
— »Čo sa staráš? Kôň má veľkú
hlavu, nech sa ten stará!«²⁾ Č. 273.
Adalb. Frasować się 4. Kłopotać
się 2. — »Od starostí hlava bolí!«
— »O to malá starosť!«

- 145 Tomu je všetko jedno, či piatok, či sviatok.
 Všetko len na smiech obráti. — Všetko si na ľahko berie.
 Z celého sveta si nič nerobí.

7. Svěhlavost; nedůvěra.

Pořekadla a úsloví.

(Přísloví viz mezi IX. 259. až 349.)

- Akoby hrach na stenu hádzal. Č. 558.
 Adalb. Gać się 2. Pomagać 19. —
 Akoby stene dohováral. Č. 558.
 Ani hota (het) ani čihy s ním. — Ani neuchne, čo mu koľko dohováram.
 — Ani pre večné spasenie to neurobí.
 150 Človek zo Starého Zákona.

Hlava, hlavatý.

Ani palicou — kyjanou — kyjanicou — kyahnicou — mu to z hlavy nevytlčieš — nevybiješ. — Sr. Č. 519. Adalb. Głowa 157. Klin 1. — Čert mu to nabil do hlavy — do kotrby. — Čo si ten raz do hlavy — do kotrby — vezme, to nepopustí. — Došť mu už do tej hlavy natrúbil, — do uší. — Hlavatý človek. (Viz niž: Nadávky.) — Krúti hlavou ako neveriaci Tomáš. Č. 17. Nevěřící — Adalb. Tomasz 3. — Má svoju hlavu.

Hluchý, hluchó.

Hluchým ušiam hovorí.¹⁾ — Hluchému káže — spieva. (Těž:) Darmo hluchému spievať. Č. 572. — Len tak na hluchó pustil. — S hluchým sa shovára. — Spravil sa hluchým a nemým.

Holým stenám káže. (Také doslovně, když kazatel má málo posluchačův.)

Húst. Chce aby mu vždy jednu nótu húdol. — Vo mlyne hudieš. Č. 558. a 571. — Vždy jednu nótu hudie. Vždy len tú starú hudie. Č. 634. — Vždy na jedny gajdy hudie — píska —.

- 155 Iba bajúzom mrdol na to.
 Jednými dvermi do ňútra, druhými von.
 Je to kríž s tým človekom.

¹⁾ Surdo fabulam narrare.

²⁾ Es geht ihm zu cinem Ohr hinein, zum anderen heraus. — Egyik fülén be, másikon ki.

Len tak cez zuby mu odpovedal. Sr. Č. 602. Mezi —

Má tiež svojho Boha. — Mrdol plecami, akoby sa ho to ani netýkalo. — Na tvrdo uvarený.

Nedaj Bože, aby sa ten dal k tomu 160 nakriatnuť! (Viz 166.)

Nedaj Bože od toho odstúpiť, ani na vlas!

Nedá na dobré slovo. (Těž:) Nechytí sa ho dobré slovo.

Nedbajný ako somár. — Nedbá na moje reči, ako čoby to pes zabrechal — zaštekal —. Sr. Č. 558.

Neder si s ním darmo ústa.

Nechce mu to z kotrby vynstľ. (Těž:) 165 To mu v kotrbe trčí.

Nenakriatneš ho, a čobys' si ústa sodral. (Viz 160.) — Nepohne sa, ani tá skala.

Neposlúchne, čo mu na grg stupíš. — Neuverí, čo mu dušu na dlaň vychráčeš — vyložíš —. (Viz 180.)

Nič sa ho nechytí, ani dobré, ani zlé.
 Ondrej z druhej izby.

Prosiť, prosba. Ani prosby, ani hrozby, 170 ani slová božie sa ho nechytajú. — Ani prosbou, ani hrozbou. Sr. Č. 579. To prosbou — Adalb. Groźba 1. Prošba 1. Dá sa prosiť, ako na veselie. — Pros — nepros, všetko jedno.

S tým je ani sem ani tam.

Toľko si to váži, ako tú slinu, čo vypluže.

Tvrdošani tvrdošejní. T.

Uhol plecóm — mihol — zivnul —.

Ucho, uši. 175

Ani sa mu ucho nesohne. — Ani si na ucho neberie, keď zavoláš naň. — Hrubých uší človek. (Těž:) Zabité — trním zarastené uší. — Jedným uchom dnu, druhým von.²⁾ Č. 558. Adalb. Głowa 10. Ucho. 5. — Tebe z úst, jemu mimo uší šust! Č. 558. Adalb. Usta 4. — Všetko púšťa mimo ucha. Č. 558.

Ukázal mu chrbát.

Vietor. Darma reči do vetra púšťať. —
 »Hovorím do vetra!« Adalb. Mówić 59.

Vo dne nevidí (t. j. zrejmom pravdu).
 Vždy na druhú stranu hľadí (t. j. od-
 pírá).

180 Zažni mu o poludní sviecu, a predsa
 ti neuverí. (Viz 167.)

Nadávky svéhľavému.

Hlavaj (hlavatý), hlaváň, hrča, ko-
 trbáň, krnáč, krutáň, krutá ovca,
 kruté drevo, krutohlavec (krutohlavý),
 obluda, svojhlavec (svojhlavý), tvrdo-
 pysk, tvrdošín, zanovit (zanovitý),
 zantúch, zátvrdilec.

8. Smélost, odvážlivost.

Příslóví.

Častokrate psieček malý velikého vepra
 svalí. T.

Malá myš sa aj pod veľký štrych
 berie.

Malá žaba nebojí sa veľkej kaluže.

Smelý, smelost.

185 Bez smelosti chlapa nenie. -- Nenie
 chlap, kto nenie smelý.

Smelý dlho nemyslí.

Smelý je všade doma.

Smelost robí chlapa.

Smrť nesmrť odvážnemu. (Jiná viz IX.
 42. — 60.)

Úsloví o smélosti.

190 Ani čerta sa nebojí; — ani Herkopátra.
 (Herko = Hyeronym. Herr Gott
 Vater (?) Šuj.)

Dal mu ostrohy. — Dostal ostrohy. —
 Dodal si srdca — kurážu —.

Drží sa po hersky. (Též:) »Herská Ka-
 tarína.« (Píseň.)

Má rez. Je rezný, rezký človek.

Má srdce zo železa a hlavu z ocele.

195 Mušky mu ožily. — Mušky sa mu ro-
 zihraly.

Ohnivá mršina. (Vzato od koně, jako-
 vému pro jeho ohnivost, nepovol-
 nost spílají »mršina.«)

Smelého srdca chlap. — Smelý ani
 jazvec; — ako kohút na svojom
 smetisku. (Výroky povzbuzení viz
 XVI. 91. — 102.)

9. Strach, bázlivosť.

Příslóví.

Bát sa.

Chrásty (chrestu) nětřeba sa bát. T.

Kdo še boji, zle ostoji. Šár.

Kto sa bojí, tomu prdom zvonía. 200
 (Viz 203.)

Neboj sa nikoho, iba Pána Boha,
 (dokládá se žertem :) prázdnej krpky
 a mátohy.

Kde je tvrdza, tam je prdza — smrdza.

Kto se . . ci umiera, prdaci mu zvonía.

(Též:) Kto strachy umiera atd.¹⁾

Srovn. Č. 120. Adalb. Strach 10.

Nedur sa na daromnicu.

Strach, strašiť.

Horší strach, než sama beda. T.; 205

— ako sama nevoľa. Adalb. Bieda
 37. Strach 18.

Lahko toho strašiť, kto sa bojí.

»Mrcha strach!« (Praví se tomu,
 kdo v strachu rychle zmenil úmysl,
 aneb zoufalý čin podnikl.)

Strach je mrcha jedlo; — je zlý;

— má sto očí; — má veľké oči,

Adalb. Strach 17; — smrti sa
 rovná, Adalb. Strach 12.

Tu sa laká, kde ně stracha. T.

Váčšé strachy, ako laky. Z Boš. dol. — 210

Váčší strach, ako mátoha. — Váčší
 strach, ako treba.

Veľkého dupotu sa aj vlk nalaká.

Pořekadla a úsloví o strachu, bázlivosti.

»Ani duše vo mne nebolo!«

Bába skáče. (Bázlivec se osměluje. T.)

Bát sa, bázlivý. Bál sa, ani čoby

ho so všetkých strán chytalo. --

Bázlivý ako zajac. Adalb. Iękliwy

3. — Bojí sa, aby ho zajac nesjiec-

dol. — Bojí sa toho ako čert²⁾ svä-

¹⁾ Wer vor Schreck stirbt, wird mit Fürzen beläutet. Ki féltében meghal, tudod, annak mivel horangoznak?

²⁾ Srovn. Fél mint ördög a temjéntöl.

- tenice — svätenej vody; — ako mačka vody; — ako ohňa. Č. 579. Adalb. Bać się 9. Uciekać 12. — Bojí — ľaká sa vlastného tieňu — vlastnej tóne.¹⁾ Adalb. Lękać się 3. — Nebuj še, lem še treš! Šár.
- 215 Bol ako na britvách; — ako na ohnivých ihlách; — ako na šidle; — ako na trni; — ako na žeravom uhli. (Také o trapném nepokoji vôbec, o zvedavosti, nedočkavosti.) Č. 579. a 624.
- Bol by sa skryl do myšacej diery.
Bol by z neho mrcha vojak.
Dal sa do prosa (= do prosení, v strachu).
Dobre že ho zrádnik nevychytil. —
Dobre že z nôh nepadol.
- 220 Dostal po tele husaciu kožu.
Ešte je Blažkovi za čapicu dlžen. Pr.
Farbí mení. — »Hop! slama pod kolesom!«
Horúčka ho obliala. — Hnúzu naň pustil. Hnúza ho prešla.
»Kolená sa podo mnou podlamovaly.«
— Krčil chvostom. (Vzato od psa.)
— »Kru sa mi sekla v žilách.«
- 225 Ľak, na ľak a ľak sa. Ľak ho napadnul.
— Tak sa nafakal, div na beľaha nevyšiel.
Ledvác ducha — dych — popadal.
(Též:) Dych sa mu stavil.
Mal ho doniesť na stradobu. — Mal ho vynáčiť.
Malo by vychytiť, (totiž »zrádnik«, viz 219., t. j. padoucí nemoc, ktorá má rozličná jména, medzi jiným i »chytlian, chytlianika.« Ostatné viz »Slovníček.«) — Mal tam zkameneť.
Mechúrom by ho vystrašil; — i kraj sveta zahnal.²⁾ Č. 579. Adalb. Zastraszyc.
- 230 Mravce mu po chrbte hniezda robily.
Sr. Adalb. Mrówka 1.
Mráz. »Mráz ma prejal — prešiel — «.
— »Mráz mi na kožu vyšiel.« —
»Mráz mi prešiel cez kosti.« —
Mrle mu sedia na kožke. — Múchy sa zděsil. T. a Č. 580.
- Nahnal by ho do mecha — do vreca.
— Nemá kurážu.
Nevedel či je chlapec, či je dievča.
Oči. Mrklo mu v očiach. — Oči mu stípkom staly. — Oči vytreštil. (Také od podivu.)²³⁵
Od strachu na zadok padol. — »Otupy ma prešly.«
Prebral mu vošky. — Prelial mu olovo.
Prešiel meďou. (Vzato od meďených nádob, ktoré často otravné účinkujú, když jedlo »meďou prejde.«)
Schlo mu na radoch. Pr. — »Si mne ty za chlapa!«
So stieňu sa pasovať. (Strašidel se báti. T.)²⁴⁰
Srdce. Babského — kurieho — slabého — zajačieho srdca chlap. — Pustil srdce — srdce mu padlo do nohavíc; — do nôh — pod lavicu — za sáru. Sr. Adalb. Serce 28. — Srdce mu tľklo, ako čoby sa mu z prsú vyboriť chcelo.
- Strach. Bol viac že v pol strachu. — Mal umreť od strachu. (Též:) Strachy umiera. — Nahnal mu strachu. — Najiel sa strachu, ako prachu. — Strach ho naháňa; — za ním ide. — »Strachy na Lachy!« Šár. Adalb. Lach 8. — Strach ho obišiel — nadišiel — prešiel. Strach naň prišiel — ho popadol — schytil — zdrvil.
- Tak sa kryl, akoby hromy doň praly. (Též:) Akoby hrom do neho udrel, keď to počul.
Toho kňaz nedokrstil. — »To ťa sje!«
Trúdy púšťa. — Trúdom s. e. — Trúd varí.²⁴⁵
Uteká — bočí — od toho, ako čert od kríža; — ako Žid od kríža³⁾ Č. 579 a 582.
- V duchu mu šupelo. — Vlasy mi dúpkom (dubkom?) staly. Adaič. Strach 2. — Zajacienec sjiel.
Zblednul, ani by sa mu krve nedorezal; — ako stena; ako smrť.

¹⁾ Ijedt ember árnyékától is fél.

²⁾ Egy hólyaggal világból kiűzheted.

³⁾ Srovn. Kerületi mint ördög a kápolnát. Félt mint zsidó a kereszttől.

»Zimomriavky ma po tele prechodia, keď si na to pomyslím.«

- 250 Zostal ako mŕtvý; — ako omráčený — hrôzou omráčený; — ako oparený; — ako zabitý.

Slovesa: ozelenel, ožlknul, zdrevenel, zdupnel, zmedenel, zmeravel, zmrznul, ztrpnul od strachu.

Názvyky.

Baba, bojko, čuridlo, drist, dríštel, kakan, kuryplach, oštan, oštinoha, oštiha, prdko, prdimúka, sero, sikna, slabúch, slamka husár, sralo, strachoprđ, strachopúđ, straško, šumi-chrast, vetroplach, zasran, zašľan.

10. Stydlivosť, zahanbení se.

Pořekadla a úsloví.

Akoby ho bol čapnul.

Ani si oči nevidí od hanby.

- 255 Červená (červenec) sa ako pivonija. Červený kohút mu z tvári kykyřka. Dobre že sa mu líca plameňom nechytily. »Hanbím sa ako pes« (pro jiného). Hanbí sa ako pes keď ho oblejú; — ako suka (pro zpáchané zlé).

- 260 Hanblivý ako panna. Č. 521; — ako stará panna. Adalb. Wstydlivy 1.

Chytí si oči do dlane, keď sa naňho díva. Mal shoreť od hanby. -- Nevedel ako z konopí.

Plachý ako nahé dievčatko.

Po čom farba? Č. 521. — Rozpálilo ho ako oheň.

- 265 Sklopil oči od hanby. »Stydlivá Zuzana.« (Příd. k prorocť. Daniel.) — Stydlivý ako ovčí loj. Šiel ako pes obarený; — len akoby ho obaril. Adalb. Odejšć. Zapálil sa ako kohút — ako krú — ako ruža — ako zora — po uši.

11. Nestydatosť.

Pořekadla a úsloví.

Bezcitný ako drevo v hore.

- 270 Hanbí sa ho ako koza soli a mačka loja. (Iron.) Hanbí še, jak kobula, keď sanky prevraci. (= Nestydí se.) Šár.

¹⁾ Bacskorbör az arczája.

²⁾ Lerázza magárul, mint eb a vizet.

Hrubej kože človek. Č. 558. (Těž:) Má kožu ako krpec — ako bačkor.¹⁾ Má dobrý žalúdok. (= Mnoho výčitek snese.) Srovn. Č. 558. Jest —

Oči, okále, (toto posměšně).

Ani okom nemihnul (totiž při vypočítání jeho podlosti). Ani sa mu tie okále nesohnú. — Bez očí človek. — »Kde si len podel oči?!« -- Má miesto očí jamky. — Nemá očí, ale jamy. — Nemá toľko očí, aby sa nepchal, kde ho nechcú. — Nič sa mu na oči nechytí. — Oči ztratil. — Tomu sa ani v očiach nemrkne.

Pes. Bez hanby ako pes — ako suka. 275

— Iba ak by si od psa hanby požičal. Pr. Modra. — Je bez cí ako pes bez chvosta. Č. 557. — Nehanblivý ako pes; nehanblivá ako suka. — Nič sa ho nechytí, ako psa. — Nezná hanby, ako pes. Č. 557. — Otrásie sa ako pes. (Těž:) Strásie to so sebä ako pes vodu.²⁾ Č. 558. — Pes má hanbu, a ten druhú.

Spadne to s neho ako s husy dážd.

Zná cudzie prahy prekračovať. Č. 558.

12. Všetecnosť, všudybylosť, neposednosť.

Pořekadla a úsloví.

»Ani domov nepójdem, ani tuto nebudem.«

Do všetkého sa pletie — mieša —.

Ešte miesta neohriala už sa preč bere. 280

(Těž:) Nikde miesta nezahreje. Sr. Č. 288. Tulák — 542. a 570. Adalb. Miejsce 7.

Chodí ako židovský zväč (od jedného k druhému). Chodí hálom bálom.

I tam zide, kde ho nezaseje. Adalb. Posiac.

Kde sa tri hrachy varia, tam on musí byť. Kde sa päť hrachov vari, tam on šiesty.

Nebude na jednom mieste, čo ho upečieš.

Nemá doma posedenia — pomeškania. 285

Nemá miesta ako nácesta.

Ničoho nenechá na mieste. Nič sa pred ním neobstojí.

Nikde nemá stania.

Nos. Do všetkého nos pchá. — Všade musí nos vstrčiť.

Opaluje všetky domy ako Taro (= strakatý, tarkavý pes); — ako kopov — ako polovný pes. (Též:) Snorí — ňúra — duluje ako atd.

290 Peniaz. Chodí ako planý peniaz, ktorý nikto nechce. — Znájú ho ako mrcha peniaz.¹⁾ Adalb. Znač 10.

Poplanúcha (podplamenník) čakal, kým sa somlelo, a keď bol v peci, išiel preč. Prahy otlka.

•Starý svedok.◀

•Všadebol◀ a nikde neobstál.²⁾ Č. 288.

295 Všade ho je plno. — Všade sa opchne. — Všade sa popod nohy pletie. — Všade sa tisne, ako mucha koňovi pod chvost. (Též:) •Podchvostnia mucha◀. — Všade sa ujme.

13. Samotářství.

Pořekadla a úsloví.

Ani nohy z domu nevyloží.

Dučí (dunčí) doma ako dudok. (Snad převráceno z »ded', dedok.« Šuj.)

Len vždy doma pod pecou sedí. •Osamelý vrabec◀.

Sedí doma ako kvočka; -- ako vlk v diere; — ako mních.

300 Zarástly mu ta chodníčky.

Názvy: Domár, odlud, samotár.

14. Radost, veselost.

Pořekadla a úsloví.

Ani nevidí, ani nepočuje od radosti.

•Keď spievam, celá N. (rodni obec) je moja!◀

Len sa tak naň uškŕňal — uškúlil, (as to, co usmíval) od r.

305 Len tak plával — len sa tak rozplýval — rástol od r.

Mal z kože vyskočiť od r.³⁾ Srovn. Č. 549. Div — Adalb. Skóra 7.

Natešil sa s ním do dobrej, sýtej vôle. Nečarovol by sa za celý svet. Nedal by to za šíry — za všetek — svet.

Nevie, kde mu je hlava od r.

Oči mu hrajú — oči sa mu smejú od 310 r. Č. 527.

Srdiečko by z neho vyletelo — by mu uletelo od r.

Taký bol, len na vyletenie od r.

Taký je vyláskaný — vytešený —, hneď by svetom uletel od r.

Teší sa, len tak mladne.

Teší sa na to, ako sedliak na žatvu. 315

Vysměvačné o radosti zvláště.

Pořekadla a úsloví.

Naradovaný, akoby mu nekto do vrecka nas .l.

Našiel železko. (Též:) Teší sa tomu, ako čoby železko našiel. (Když se někdo bez příčiny těší a směje. Aneb:) •Čo ste železko našli?◀ Pr. (říká domnívající se, že se na něm smějí).

Nazdá sa, že má tri svety.

Nedal by to ani za sto kotných vrabcov.

Rád je tomu ako Cigáň detsku (dítěti); 320 — ako Cigáň koňovi; — ako čoby mu zlatú kozu dal. (Viz 322.) Adalb. Cieszyc się 2.

Tak sa raduje, ako komu chyža horí.

•Teším sa, že sa radujem!◀ Teší sa v ňom ako Cigáň v prasati.

Veselý, akoby mu gäjdoš na každom kopci gäjdoval, i na tom, čo krt vyryl.

Vyspevuje si, ako čoby mal všetkých vecí dosť.

15. Smích a pláč; změna radosti.

Přísloví.

Aneb je vždy smutná, alebo sia blázni. T. 325

Blázon.

Blázon po mnohom smiechu poznaný býva. Sr. Adalb. Blazen 20. Durny 1. Glupi 169.

¹⁾ Ismerik mint a rossz pénz.

²⁾ Sr. Der alte Uiberall.

³⁾ Majd kiugrott a böriböl.

Blázon sa z blázna smeje.
 Len blázon sa vždy smeje.
 Múdry sa usmieva a blázon sa re-
 hoce.

330 Darmo chorému smiechy pripraváť.
 Darmo sa taký silí smiať — plakať —,
 komu sa nechce.

Nechaj ho, nech sa vypláče.
 Plač, neplač, všetko jedno.
 Plač nezpomôže.

Pořekadla a úsloví o smíchu, úsměvu.

335 Cigánsky smiech (= pláč).
 Div sa nezašiel od smiechu.
 Klalo ma (v boku) od smiechu.
 Krivý smiech (= nucený).
 Len mu tak oči prechádzaly od smiechu.
 340 Mal sa rozpučiť — popukať — zajst'
 — od smiechu. Č. 640. Div —
 Adalb. Šmiech 8.

Nezasmial by sa ani za deravý groš;
 — ani za kotného vrabca.

Rehoce sa ako žrebec.
 Slzy mu od smiechu padaly.
 Smial sa, až mu srdce usedalo.

345 Smiech, ako čoby tritisíc koní zryho-
 talo.

Usmieval sa ako pečené prasa. —
 Usmieval sa na to ako Kubo na je-
 lito; — ako Cigán na bielo chleba.¹⁾
 Sr. Č. 640. Šklebí — Adalb. Filip 3.
 Rusin 5.

Vie sa ten chutne smiať.
 Za brucho sa chytal od smiechu. Č.
 640. Smál se —

Pořekadla a úsloví o pláči.

Cigánsky plač (= smích).
 350 Idú mu na krivo gajdy. — Išlo mu
 do plaču.
 Má oči od plaču červené ako plúcka;
 — ako pečene.
 Má plač za zubami.
 Narieka (= s pláčem mluví) ani čoby
 súdny deň bol.
 Plač a smiech nosí v jednom vrecku.

Plače, ani čoby mu bola matka — 355
 žena — umrela. — Plače, dobre
 si tie oči nevyplače. — Plakal ako
 baba; — ako malé dieťa; — ako
 malý chlapec; — ako na surmách;
 — až mu srdce usedalo. Adalb.
 Plakač 2. D. Plakač 9.

Silí sa smiať, a do plaču mu je.
 Slzy. Len mu tak slza slzu roní. —
 Mal plné oči slz. — »Neviem kde
 sa mi už len tie slzy berú!« —
 Padaly mu slzy ako perly; — ako
 hrachy. — Slzy mu v očiach hraly.
 — Všetky kúty slzami vyoblieval.
 Všakovak mu dudy hraly.
 Vzala si oči do zásterky. (Také v za-
 hanbení.)

16. Čtveráctví.

Pořekadla a úsloví.
 (Přísloví viz Žerty V. 651—666.)

Aj na kolese obsedí. 360
 Čert. Čertov vystrája. — Je s každým
 čertom za dobre.

Fígle. Do učenia sprostý, ale na figle
 ho je dosť. — Figliar od kosti. —
 Vždy figle sbiera.
 Gelo Sebechlebský.²⁾

Pesstvo. Pesstvo ho trápi. — Pesstvo
 mu nedá pokoja. — Za pesstvom chodí.
 Veselá chlapina. — Veselý kompan. — 365
 Za pletkami sa sháňa.

Na zývky. Dobrý majster, figliar, fi-
 gelník, furták, jašter, katova oprata,
 pes, pletkár, pochábel', psia noha,
 psina, psí národ, psisko, psohlavec,
 stonoha, šašo, šibenec, šibenná noha,
 výmyselník.

17. Žel, žalost, zármutek, zoufalost.
 (Výroky viz XII. 350—386. Srovnej
 Pořekadla a úsloví o nešťestí. XII.
 238—316.)

Výsměvná pořekadla a úsloví
 o zarmoucených.

Banuje ako krava za zvoncom.
 Svet mu mole jedia.

¹⁾ Z častého užívání genitivu »chleba« přešlo toto někde u lidu i do nominativu a akkusativu.

²⁾ Starodávny čtverák v Sebechlebích, v Hont. stolici. Gelo = Gelasius. Šuj.

18. **Dobrotivost, krotkosť, trpčlivosť.**
(Jednotlivá prísloví viz medzi VIII. A)
odst. 3. Práťelství. 6. Ústupnosť.)

Pořekadla a úsloví.
(Jiná viz v VIII. 628—651.)

- Aj s čertom sa snesie; — vynde.
370 Človek. Človek ako dobrá hodina,
Č. 520; — ako dobrá chvíľa; —
ako kus chleba. — Človek dobrého
— mäkkého srdca: -- milý na sje-
denie. — Chlebový človek. — Je
to duša človek. — To je už raz
dobrý človek; — samý dobrý človek.
Dá mlátiť na sebe; — drevo píliť; —
triesky rúbať. — Dá si aj skaly na
hlave roztúkať. Z Boš. dol. — Dá
si so sebou zametať.
Dobrá duša; — chlapina. — Dobrý
ako anjel; ako leto. T. Č. 520.
Krotký ako mucha (dle jiných »ako
muka«); — ako kuriatko; — ako
ovčička — ovečka.
Kto ho vidí, hneď ho ľúbi.
375 Kto sa s tým nesnesie, ten sa už s ni-
kým nesnesie.
Môžeš si ho okolo prsta obvinúť. Č.
520; — s ním pooratť, pobrániť.
Adalb. Dobry. 42. Palec 2.
Nemá žľec.¹⁾ -- Neublíži ani tej muške.
Nikomú zlého slova nepovie.
Nízko sívedie. — Rád je že žije. (Skromnosť.)
380 Tak sa pekne s človekom vyshovára,
akoby mäkký chlieb krájal.
Tichý -- trpčlivý -- ako tá ovečka;
— ako ten baránok.²⁾ Č. 520. Adalb.
Baran. 8. Cichy 2. Dobry 32. Po-
tulny 1. D. Cierpliwy 8.
Názvy. Dobrák, dobráčik, dobrotisko,
dobrotka.

19. **Popudlivosť, hněvlivosť,
mrzoutství.**

(Prísloví viz VIII. A. 6.)

Pořekadla a úsloví.
(Jiná viz VIII. 787. až 848.)

Aby človek zachodil s ním ako s na-
tlčeným vajcom. Č. 551. Třeba —
Sr. Adalb. Obchodzić się 2.

- Akoby ho bola lasica ofúkla. (Lid má
za to, že je dech lasice jedovatý.)
Akoby na špendlíkoch stál. 385
Ani uvarený, ani upečený.
»Či si sa nenajiel, či si sa nenaspal?«
Dudre ani staré pivo. VI. Sl. 238.
Buble jak kysele pivo v bruchu.
Frře neprestajne, ako kaša v hrnci.
Hľadeť. Ani nevraví, ani nehľadí. — 390
Ani pekne hľadeť nevie. — Hľadí —
pozerá — ako čoby tri dediny bol vy-
pálil. Sr. Č. 549. Adalb. Dziwac się 2.
Patrzec 23. Wygladac 69; — ako
hrom do potoka; — ako kat; — ako ras.
Hľava. Krúti nad tým hlavou. — Vrčí
mu čosi v hlave.
Hneď sa narároší.³⁾
Hnev. Hnev v sebe dusí. — Toľko
mu je o hnev, ako Cigánovi o tanec.
Hrá sa na smútku; — na smutného
kráľa. (Hra: kdo se dřív zasměje,
prohrá; ten druhý jest králem. Šuj.)
Ide ta (z nechuti), akoby ho za vlasy 395
ťahali; — ako bujak na jatku.
Je bez mrdu. — Jedno vajce mu je
málo a dvoje mnoho.
Je v dobrej vôli, ako keď komu dom
horí.⁴⁾
Len sa ho dotkne, už fučí.
Maj svätý pokoj s ním. — Malý, ale srditý.
»Mám toho po grg — po hrdlo — po 400
uši!« (hovorí mrzutý).
Má pichľavé oči. — Má triesku za
uchom.
Má vlasy na zuboch. (Na najmenší věci
zádrapku najde.)
Mrle ho jiedia. — Mrnky pojiel; mrnčí.
Musíš veľmi vyberať slová, aby si ho
neurazil — nerozhneval.
Nadutý ako mechúr — moriak — sova 405
— žaba. (Těž:) Nafukuje sa — na-
dúva sa ako žaba v barine. Žaba
nadutá. Adalb. Nadac się 17.
»Nedudri toľko, ty dudroš — dudra!
Nedrdri« atd.
Nehodno je s ním ploty pliesť; --
slovíčko ztratiť; — oškliviť sa; —
žartovať.

¹⁾ Epčje sines, mint a galambnak.

²⁾ Szelid mint a bárány.

³⁾ Srovn. bájeslovné »rarah«. Dále »rarah« pták; ráročina, ráročie = hromada
tenkých, neurovnatelných haluzek stromových. Šuj.

⁴⁾ Örül mint a kinek a háza ég, maga meg benne szorult.

- Nechutný, akoby ho boli oparili.
Nepovedal ani »zostaň zdrav!«
- 410 Nerozumie žartu. Nezná žartu, ako pes.
— »Netykaj sa ma!«¹⁾
- Nevola ho nadchodí — trápí —. —
Nikde mu nevonía. — Nikde nie je doma.
- Nos. Čert mu sadol na nos. — »Čo kríviš — krčíš — ten nos?« —
Lapil hýla na nos. Hýl mu sedí na nose. Adalb. Gil 4., 5. — Mrmle popod nos. Sr. Č. 602. — Mrmle ako medveď v diere. Adalb. Mru-
czeć 3. — Mucha mu sadla na nos. Č. 550. Adalb. Gniewać się 10. Mucha 22. — Svesil nos ako moriak sopeľ (t. j. svou červenou kožku na zobáku). — Šiel s ovisnutým (správne ovislým) nosom. (»S dlhým nosom« značí i zahanbení.)²⁾ Sr. Adalb. Nos 45. — To mu naraz pídilo do nosa. — V nose ho zasvrbelo. Všetko si hneď na nos berie (apprehenduje). — Zavesil — vzal — si to na nos.
- Nosí papuľu ako sofnica.
- Obchodia ho ako malé dieťa. — »Ba veru, budem ťa tu obchodiť,« atď.
- 415 Oheň. Hneď je oheň na streche. — Hneď je v ohni.³⁾ — Oheň nosí za ňadrami. — Skoro oheň chytá. — Prišiel do ohňa. (Také toľko »roz-
kurážil sa.«)
- Omrdený ako kyslé pivo. (Viz 388.)
— Opálil sa od ľadu.
- Ovesil hlavu — chvost — kriedla — uši.
»Pomaly, pán vojak!« — »Pomaly, pomaly s mojou paňou, aby sa jej dačo z krásy neztratilo!« (Z pov-
všťí.)
- Sám sebe zavadzia.
- 420 Sedí ako dudok v kúte; — oduťý —
odudlavený —.
- Slama, slamka. Ani slamky pred
ním nepohni! — Na slamke sa pre-
vrhne — potkne —. — »Ta tú slamu,
padnem na ňu!« (Také o lenivém.)
- Smřstil čelom.
S tým nezajdeš nikam, ani podobrotky,
ani pozlotky.
Škrabe se aj tam, kde ho nesvrbí.
Taký je ako nesrazené maslo; — ako 425
kyslá omáčka; — ako lekvár; —
ako pluzgier; — ako skľagané mlieko;
— ako staré pivo. (Viz 416.)
Taký je mrňavý, — nafúkaný — ako
čoby mu kury boly chlieb pojedly.⁴⁾
Sr. Adalb. Rad 16. Smutny 2. Zmarsz-
czyć się 1; — ako čoby mu bol
tchor vajcia vypil.
Taký je zamračený — chmúravý —
ako čierna chmára.
Taký zostal, ako čoby mu vody za
golier nalial; — ako bobok (ovčie
výkal), — ako h... na cedilku.
Tá muška na stene ho mylí.⁵⁾
To je sršeň! (Též:) Napasrdený ako 430
sršeň.
To je tiež od Homrov (t. j. homre,
dudre, žuhre).
Tvár. Spravil kyslú tvár; — čudnú
tvár; — zamračenú. — Takú tvár
spravil, ako keďby bol do pláňača,
zahryznul. — Zkrivil tvár.
U toho je rozum ako polievka (t. j.
hneď sevre v ňom).
»Vari ťa za sklo položím?!«
V bielej farbe čierne flaky hľadá. 435
Vidí aj, kdeby vidieť nemal.
Vyzerá ako sedem drahých časov.
(Vzato z neúrodných 7 let egypt-
ských).
Vôľa ho trdžie (kole). Z Boš. dol.
Vrčí ako starý vlk v diere. — Všade
mu je tesno.
Zásmažka jej musela prihoreť. -- Za- 440
vrťelo mu to modzgom.
Zduťý ako pavúk.
Zlý ako vred; — ako všetci čerti. —
Zlý vietor ho oviat.
Zlostný ako čert; — ako Rarášek. Č.
494; zlostná ako Ježibaba.
Znepáčilo -- znevidelo — znefúbilo
sa mu to.

1) Noli me tangere!

2) Hosszu orral ment el.

3) Er ist gleich Feuer und Flamme.

4) Die Hühner haben ihm das Brot genommen. Búsül mintha elkapta volna ke-
nyerét a tyúk.

5) Ihn ärgert die Fliege - die Spinne — an der Wand.

445 **Nadávky a nazývky.**

Bosorka (ž.), drdrák, dudrák, dudroš, drdra (ž.), dudra (ž.) frfrák, frfra (ž.) frfroš, jasiетка (ž.), jašo, jedoš, ježa nadurené, Ježibaba (ž.), ježo naježený, mledzivo (první, žluté mléko od kravy a j.), mosúr namosúrený, (Č. 551. Pravý mosoř), nadržtený, napajedený, nechuta, nemrdal, prekysnutý, pudivietor, pušný prach, saňa (ž.), sotona (ž.), srdoš, sr-duch, striga (ž.), strigôň, švibalka (zá-palka, sirka), Xantipa (ž.), zázrivec, zduteľ, zlostník, zlostnica (ž.) živý oheň (súra).

20. **Výbuchy zlosti.**

Pořekadla a úsloví.

(Jiná viz VIII. 787 až 848.)

Akoby ho na šidlo postavil; — na vidly bral. — Akoby sedem čertov doňho vošlo.

Ani by ho na tri vozy nepobral.¹⁾
Besnie sa. — Blčí ako suchá haštra (jedla).

Črevá by bol z neho snuval.

450 Drúzgá — láme — všetko ako šarkan.²⁾

Hneď človeku do vlasov letí.

Hnev. Hnevom cele prejmutý. — Hnev z neho vybúšil.

Chodí ako fúria po dome.

Keby mu ruku nedržal, všetko by rozhádzal.

455 Keď ho vtedy čert nevzal od hnevu, už ho nikdy nevezme.

Len tak sliny hltal od zlosti.

Má krú za nehtami. (Hotový do bitky.)

Malo ho poraziť — pošnúť — rozdrapiť — rozhodiť — rozpučiť — roztrhnúť — od zlosti. Mal ho šliak (Čdflag) trafiť. VI. Sl. 235. Mělo ho zlostum rozhodit.

Nadržtený ani diviak (divoký vepř). — Nafúkaný ako bujak (č. býk).

460 Nahnevaný ako jež. Adalb. Nasrožony.

Nevie si dať rady so sebou od zlosti. — Nevládze sám sebou.

Oči. Len mu tak oči iskry hádžu; — sršia; — iskria sa. — Oheň mu blčí — srší — z očí. Adalb. Ogieň 29. — Prepálil by ma očima.

Osinel — ozelenel — od zlosti. — Polievku si vylial.

Práchno by mu na lici zapálil.

Remenné pásy by z neho za živa dral. 465

— (Též:) Žeravým nožom by atd.

Rozpajedený akoby ho daráže (z maď. = osy) štípaly; — ako had.

Rozsršený ako kohút.

Sypala sa mu z úst pena; sypal sa mu z úst jed ako plameň.

Sipí ako had. — So zemou by ho smiešal.

Šípy mu zo srdca vyrastaly. — Taký 470 je ako »bohuprisám.«

Triesok by nebol z neho narúbal. — Už mu dohára.

Vlasy sa mu zježily.

Vrie v ňom ako v hrnci. Vrie v ňom zlosť; — kypí.

Zatína päste pod kepeňom. (Bojí se vydati svůj hněv.)

Zuby. Sekal zubami ako kanec — 475

diviak. — Ukázal mu psí zub. —

Ukázal zuby. — Vyceril naň zuby

ako pes. — V zuboch by ho roz-

sekal. — Zaškrípál zubami, ako čoby hrom zpraštal.

Zúri akoby ho z reťaze pustil.

Žlč sa mu dvihá; — sa mu pohla; — si vylial. (Nazývky viz 445.)

21. **Pýcha, vysokomyslnost.**

Přísloví.

Bohatý.

Bohatý — pyšný; chudobný — pokorný. — Bohatý — rohatý. Adalb.

Bogaty 20.

Darmo pchať nadutý mechúr do vody.

* Hlúposť býva príčina, že sa mnohý 480 vypína.

¹⁾ Oly mérges, hogy két szekerre föl nem férne.

²⁾ »Šarkan« jest zosobněná bouře. Zobrazuje se podobou křídlatého draka, jednohlavého, z jehož tlamy a nozder srší blesky. Ocasem šlechaje vše úkol poráží. Na něm jezdí »černokněžník« uzdou jej veda. Kudy šarkan letí, tudy »hrad« (kamenec, řadovec, chmel, chumel, krúpy, krupec) vše, co jest pod nebem, zbije a zpusťoší. Šuj.

- H . . . o.
Keď sa h . . . na plot prilepí, nazdá sa, že je na babylonskej väži. Keď sa sedliak stane pánom, horšie smrdí, ako h . . .
Nemáš horšieho smradu, ako keď sa z h . . . — z lajna — tvarôh spraví.
Hrdé kone grgy lámu. Hrdé kone psi jedia.
- 485 Keď sa somárovi dobre vodí, ide na ľad tancovať a zlomí nohu. — (Též:) Už tancuje, ako somár na ľade. Č. 152. Adalb. Osieľ 10.
Kto má, nech si schová (a nech sa nepyšní).
Kto sa povyšuje, bude ponížený. (Luk. 14, 11.)
Nedaj Bože z rataja išpána. Sr. Č. 100. Nečiň — Sr. VI. Sl. 228. Jak se z chlopa stane pisař, myslí, že je cisař.
Nedvihaj si vyššie nos ako hlavu. Č. 546. Sr. Adalb. Pyszny 15.
- 490 Nepchaj sa do predku.
P á d, p a d a ť, u p a d n ú ť.
Čím vyšší zchod, tým ťažší pád. Č. 179. Sr. Adalb. Wyniesenie.
Čo vysoko letí, nízko padá.¹⁾ Sr. Č. 99. Adalb. Latač 2.
Kto vysoko rúbe, tomu nízko padajú ívere; — do očí si trúsi. Sr. Č. 324. Kdo nad sebou —
S vysoka pád horší.
- 495 Vysoko si rúbal a nízko mu padlo.
Vták vysoko lieta, a predsa upadne do sídla.
P á n, p a n í.
Lepší pán než pánik. T.
Nedaj Bože zez Ivana pána. Šár. Adalb. Iwan 6.
Nemáš horšieho — niet väčšieho — huncúta, ako keď sa zo sedliaka stane pán. Adalb. Cham 1. Chľop 89.
- 500 Zo slúžky najhoršia paní býva.
P ý c h a.
Kde dôstojnosť, tam pýcha. T. a Č. 97.
- Pýcha hladom dýcha — peklom dýcha — a pokora zlatá komora. Č. 97. Adalb. D. 11.
Pýcha naposledy na posmech vychodí. Pýcha nikdy dobrým koncom nedýcha. Pýcha pred pádom chodí. 505
Pýcha pred úpadkom. Sr. Č. 19, 97. Adalb. Pycha 5.
Pýcha rada pýcha.
Predtým psota, a teraz koľká pýcha! Za pýchou hanba chodí. Č. 97 — palice —
- P y š n ý, p y š n o.
Keď si šťastný, nebuď pyšný. 510
Nemluv pyšno, by na zlé něvyšlo. T. Adalb. Mówić 62.
Neveď si pyšno, by ti na hanbu nevyšlo. Č. 97.
Niet horšieho, ako človek sprostý a pyšný.²⁾ Č. 97. Hloupost —
Pyšný pyšného a skúpy skúpeho najviac nenávidí.
Sráža Boh pyšným rohy. Č. 97. 515
- Pohladať mačku, zdvihne ti chvost. — (= Chvála činí pyšným.) Č. 100. Adalb. Kot 12.
Prázdny klas hore trčí. (Pořekadlo:) Dvihá sa ako prázdny klas. Adalb. Klos 2.
Ti ľudia, čo sa vypínajú, obyčajne prázdne hlavy majú.
Už to dajedno či zhrdne, či ztvrdne, ale je zlé.
Videla žaba koňa kuľ — kuvať —, 520 zdvihla tiež nohu. Adalb. Koň 98. Žaba 12.
V kozuchu nosí múdrosť = (Pyšný na svuj oděv.) Č. 549.
Zabol (= zapomněl) vůl, kedy tefaloť bol. Sr. Adalb. Krowa 42. Wól 59.
Zo vší vytrasené, vreckom vychované (totiž nyní pyšné, aneb štěstím plytvající).
- Ž o b r á k.
Keď sa raz žobrák na koňa dostane, ani čert ho nedohoní. Č. 100. (Též:) Nenie horšia, jako keď sa chudobný 525 na kôň dostane. T. a Č. 100.
Zo žobráka býva mrcha pán.³⁾

¹⁾ Wer hoch steigt, wird niedrig fallen.

²⁾ Dummheit und Stolz wachsen auf einem Holz.

³⁾ Es ist nichts schlimmer, als wenn aus dem Pracher ein Herr wird.

Pořekadla a úsloví o pýše.

- Čelom dosahuje nebo.
 Čo sa buchne do človeka, nepriho-
 vorí sa.
 Ešte sa tu ani dobre nesohrial, už chce
 rozkazovať.
- 530 Hore nos drží. ¹⁾ (Též:) Má hore no-
 som dierky. Adalb. Nos 5.
 Chodí ako ›horosvet.«
 Inších ľudí za holubov má. T.
 Keď sa mu do zubov nastýkalo, vy-
 hadzuje zadkom ako kôň.
 Kišasonka z Mačkaházu.
- 535 Klobúčik si na krivo zatáča.
 Krídla vyvyšuje. T.
 Má ražeň v zadku. — Má špilku v grgu.
 Mladá pani — mladý pán — zo starej
 tehelne. (Koho z nízkého stavu ›mla-
 dým pánom« zvou.)
 Nadúva sa ako prázdny mech. Č. 546.
- 540 Na nehtoch sa nosí.
 Napína — zpína — nadrapuje sa —
 ako žaba v bahne.
 Narástol mu hrebeň.
 Nazdá sa, že bude svety súdiť; — že
 hneď nebo spadne, keď on vstane;
 — že je už polbohóm; — že je už
 v nebeskej sláve; — že sám všetku
 múdrosť pojiel; — že je celý svet jeho.
 ›Nerozdrapuj že sa veľmi!«
- 545 Neprace sa do vlastnej kože. ²⁾ Sr. Č.
 593. (Zdc o dychtivosti.)
 Nesie sa — natriasa sa — ako hoľba
 maku. (= Pyšně, s pozdviženou hla-
 vou si vykračuje.)
 Odmokly mu hnidy. (= Po vybfrednutí
 z nouze zhrdl.)
 Palicu prehltol.
 Pán . . . Laľa aký pán, ešte mu dedo
 v krpcoch chodil!« — Pokazil z neho
 Pán Boh pána.
- 550 Panština sa ho chytá — lapá —.
 Parádu reže — češe —.
 Páv. Pyšný ako páv. Adalb. Pysznic
 się 2. — Spustí chvost ako páv,
 keď si na nohy pozre. Sr. Č. 97. —
 Vykračuje si hrdo ako páv. ³⁾ Č.
 545. — ›Zažeň tie pávy! Č. 546.

1) Fentartja az orrát.

2) Ném fér a böribe.

3) Sétál mint a páva.

4) Nagyobb a füst mint a pecsenye.

Pýcha ›Aké pýchy na tri štichy!«
 Adalb. Pycha 8. — Dobre že na
 hlave nechodí od pýchy. — Nevie
 ani ako má chodiť od pýchy. —
 Pýcha sa ho chytá. — Pýchy mu
 nabil do hlavy.

Potriasa hrivou. — Pozerá cez plece
 (na někoho, opovrživě).

Prechodí sa ako chudobný gróf.

Rohy, rožky. Rastú mu rohy. Už ⁵⁵⁵
 mu narástly rožky. Č. 546. Sr.
 Adalb Róg 7. — Rožky mu nekto
 podstrčil.

Rozhadzuje sa, ako čoby trom dedinám
 rozkazoval; — ako keďby on bol
 v stolici pánom; — ako keďby mal
 pol sveta.

Sám do seba je uverený. Sám sebe
 sa páči.

Vyletel, až sa hlavou do neba búšil.

Vysoký, vysoko. S vysoka hľadí.
 Č. 546. — S vysokeho koňa hovorí.
 — Vysoko hlavu nosí.

* Vyše nosa hubu nosí. Č. 546. — Vyše ⁵⁶⁰
 sebä chodí.

Všade chce byť prvým. — Všade chce
 mať predok.

›Ztratil by panstvo,« (totiž kedyby s niž-
 šími obcoval aneb rukama pracoval).
 Na zývk y. Horenos, mech nadutý,
 popanštenec, roháč, rohačka (ž.), roz-
 drapenec, sombor nadutý.

(Viz ›Opovrživé výrazy.« XVI. 306.
 až 381.)

22. Chlubnost.

Přísloví.

Cudzím sa chlúbi, hanbu si trúbi. (Viz
 dále ›Cudzie« v úslovích.)

Dym.

Kde vela dymu, tam málo ohňa. ³⁶⁵

Väčší dym ako pečenka. ⁴⁾ Č. 103.
 a 549.

Fúkať ako fúkať, ale preberať. (Viz 581.)
 Chváliť sa, chvála.

Ani sa nechvál, ani sa nehaň. Č.
 102.

- Vlastná chvála — svoja chvála —
z úst smrdí. Č. 101. Sr. Adalb.
Chvála 6.
- 570 Kto sa chváli, že zná plávať, nech
v studni probuje (Iron.)
Kto sám seba chváli, chvála jeho
nič nestojí. (Srovn. Jána 8, 54.)
Kde najviac bláznov, tam on múdry.
Kto sa sám honosí, v hlave mnoho
nenosí. Č. 102.
- Majster na ryby, len že sa vody bojí.
575 Myš do dediny némohla, tekvicu nésla. T.
Osnovy dosť, ale útku málo. Č. 546.
a Sr. 619.
- S á m.
Kde je sám, nikoho sa nebojí. (Též:)
Z ďaleka sa nikoho nebojí.
Nemá páru, keď sám stojí.
On je najlepší chlap, kde je sám.
Sr. Č. 548. Není —
- 580 Samé šusty, chvasty, a účinku nič.
Vedel by hrať, keďby vedel prepletať.
(Viz 567.) Adalb. Grač 22.
Veľká chystačka -- veľký prístroj —
a malá hostina.
Viac kriku ako chlapa.
Viáčša síň než dóm. T.
- 585 * Vojatovala (sa) hora, porodila myš. 1)
Adalb. Góra 3.
- Keď ten do bitky stane, nazdá sa, že
nebo spadne.
Komár slánku nese. T.
»Len sa tak nemudruj — nepechor — !« 595
Myslí, že múdrosť lyžicou vychlípal
Najprú sa rozbehol a potom na zadok
padol.
»Neboj (sa) bojko, sám som v strachu !«
Adalb. Bač się 28.
»Pán Boh má veľa, ale náš Koháry
ešte viac.« (Šuj. vysvetluje to tak,
že snad někoho »Pánbochom« pře-
zývali. Mně se to zdá být jen bez-
uzdným pověděním. Heslo velmože
Štěpána Cohary-ho bylo: Dat Deus,
cui vult.)
Pechorí sa ako žaba. »Slamený oheň.« 600
»Veď ty a ten, čo tie fajky robí, nad
vás dvoch niet !« Pr.
Veľkú vec vyviedol: helpom — po-
riskom — dieru do sekery zapchal.
Vrana s pavím perom.
Všade sa vystřča — prestřča — pre-
chvástuje (= chvastavě se prochází).
»Ta sa stena, vyvalím ťa !« 605
Zaklal by sa, ale sa koláčom nemôže
a nožom by ho bolelo. (Též:) Siel
sa utopiť, a skočil miesto do vody
do hrachoviny.
Z misky strieľa. T.

Pořekadla a úsloví o chlubnosti.

- Aby (keďby) nebolo teba a čierneho
chleba, bola by medzi svetom bieda.²⁾
Aj duba preskočí, keď mu ho svalia.
Cudzie. Cudzie čižmy nosí. Č. 548.
— Cudzím perím sa pyši.³⁾ Č. 627.
— Kukučka — sojka — sa cudzím
perím vychlúbala. (Též:) Kukučka
pávovým perím sa durí. T. (Viz 603.)
»Do tej flinty nerozumiem !« (vymlou-
val se chlubný ale chybný střelec).
- 590 »Dvanásť zabil, dvanásť porazil !«
Chlúbisa ako mačka s opáleným chvostom.
Chváliť sa. Chváli sa podšitýma čiž-
mama. T. — »Keď ma nikto ne-
chváli, sám sa pochválim: nie som
pol ledačoho, ale celé !« — »Máš sa
to s čím chváliť !«
23. Neráznost, pochlebnictví.
Pořekadla a úsloví.
(Jiná viz VIII. 750. až 753.)
Akého ma chceš, takého ma máš.
Ako mu zahrajú — zahudú — tak
tancuje. Sr. Č. 521. Jakou — Adalb.
Tańcować 5.
Akú chceš, taká ti budem. 610
Ani nesmrdí, ani nevonía. Č. 566. Adalb.
Pachnać 3. Smierdzieć 1.
Ani sladký, ani kyslý. Č. 566 --
hořký —
Ani taký, ani onaký. Ani taký, ani taký.
Ani teplý, ani studený.⁴⁾ Č. 566. Adalb.
Ciepły. Gorący 1. Zimny 1.
Človek »lahtikár.« 615

1) Snad jen překlad z lat. Parturiunt montes, nascitur ridiculus mus.

2) Srovn. Ha te nem volnál, meg a kenyér! Maď. výklad: útlý výrok o lásce.

3) Mäs tollával dicsekszik.

4) Se hideg, se meleg.

- ›Chleba, chleba dajte sem, ináčej vám utečiem.«
 I chce, i nechce. Č. 569. Adalb. Chcieć 13.
 Musí sa najskôr poradiť od kozuba a od baby.
 Nabili — natkli — natrúbili — nahúdli — nahlušili mu to do hlavy. (Človeku bez samostatného rozsudku.)
 620 Na fatku sa živí (fatkuje). Č. 593.
 Na makovici korúhvička po vetru sa obráca. T. a Č. 154.
 Pre svätý pokoj dá robiť, čo chcú.
 Sedlo na každého koňa. (Také v smyslu: Ein Mittel gegen Alles. Šuj.) Sr. Č. 533. Pode všeka —
 To je tiež ›chleburád.«
 625 Urobil to pre ›strach židovský.« (Vzato z Jana 19, 38.)
 Vietor. Kam vietor, tam plášť. (České, ale na Slov. udomácnené.) Č. 43, 154, 569. Adalb. Wiatr 14. — Po vetre kepeňom obracia. Sr. Č. 533. — Za vetrom kepienok skrúca.¹⁾
24. Sprostý, neslušný zevnějšek, spustlost.
- Pořekadla a úsloví.
- ›Akého ma vidíte, takého ma napíšte!«²⁾
 Č. 618. Sr. Adalb. Widzieć 6.
 ›A pozdravenie kde že si nechal?«
 ›Arak Šándor (maď. = Alexander), búda horí!«
 630 Čo je z lesa, len do lesa!
 Čudák na Mateja okotený — uľazený — uliahnutý —. (O Matěji vylíhnutá drůbež že nebývá zdárná.)
 Čudáka robí zo sebä. — Divý ako z plesa (z jezera).
 Dora. ›Dora zo Sampora.« — ›Rozum Dora, Cífer horí!«
 Drží sa ako ovca na fúriku (č. trakař).
 635 ›Huh baba!« — ›Huh Janko, hračovina horí!«
 Kde ho postavíš, tam stojí. — Kde ho strčí, tam trčí. Č. 564. — Kde ľapne, tam hapne.
- ›Kto ťa mal, keď ťa neoblízal!« (Vzato od hovádek.)
 Len sa tak osmrdza. (Též:) ›Nepresmriadzaj sa toľko!«
 Len za strašidlo vstrčiť ho do konopí — do maku — na vrabce —. (Viz 652.) VI. Sl. 238. Vyhľada jak strašidlo v zelu. Č. 598. Adalb. Wyglądać 62. Straszydlo 4.
 Nebol ďalej od pece. 640
 Neogabaný človek. Adalb. Czlowiek 128. — Neohebný ako slon.
 Neokresaný Jano. Adalb. Czlowiek 129.
 ›Ó človeče hriešny, všecek jsi smesný!« T.
 Otvára ústa ako gáple. (= Göpel, otvor, kterým se dolů spouštějí. Šuj.)
 ›Stoj chlebe, hned som v tebe!« — 645
 ›Stoj chlebe, sjiem ťa!« (Též:) ›Podz sem hlebe, gemba hotova!« Šár.
 Šialený ako pudivietor.
 Taký je, ako čoby v hore bol vyrástol. VI. Sl. 236. Divoký, jakby v lese urůst.
 ›Ty Hofo Cmarovie!« (= č. Cmarovic).
 ›Veď si mi ty zaň, (ň tu značí zkráceninu z on v acc.); — za človeka!«
 Vysedzela by aj vajcá, keby pod ňu 650 dali. Z Boš. dol.
 ›Vivat runda, hromy bijú!«
 Vyzera ako Filip z konopí, že je i on tu³⁾ Sr. Č. 492. Vytasil se — (Viz 639.)
 Vzácny ako myšacinec v krupici. Z Boš. dol.; — ako sviňa v židovskom dvore. Č. 554; — ako v lete sane.
 Za pecou vyrástol.
 Zaryl pyskom do zeme. (Také o sku- 655 tečném spadnutí.)
 Na zývky a nadávky.
 Bambúch, borsuk, cicmák, cmufo, čudák, čudo, čilek, drnaj, dromo, dudok, fičfiriť, fičúr, frckoš, gelo, čo kefu sožral, glemba, griňavec, griňo, grísniak, grnaj, groňo, halapirkoš, haľapa, hnušník, hrčiak, hurtoš, chmufo, chrapúň, chriapak, chruňo, jaštor, kamas, kľago, kokrheľ, kolodej, kolohnát, komondor,

¹⁾ Arra fordítja a köpenyeget, honnan a szél fú.

²⁾ Také o upřímnosti, prostověkosti.

³⁾ Viz výklad Adalberg str. 619., kde toto pořekadlo v jiném smyslu se běže.

koridoň, kostrák, krpáň, kulifaj, lajdák, lušták, medveď, moriak, mrdúc, mrdús, murckoš, nemotora, neohrabanec, neokresanec, neokrúchanec, odzgaň, ohfo, okál, oškrda, otrapa, ozembuch, polpalček, pošmák, potkan, pšochévár, roňo, skydoň, skrieň, slezák, slimák, strapák, svrček, šarbal, čo má mačatá v bruchu, škero vyškerený, škrapúň,

škulibander, škuliperda, šmajták, šust pochabý, ťalagra, ťarbák, tetrov, trpák, zmrzliak, zogan, žogan.

Ž e n s k é.

Drnda, hajštra, halapírka, hnusa, chňupaňa, kostra, morka, mrnda, murcka, poľma, rapaňa, rázga, strapaňa, šuta, ťapa, ťapša, ťarba, tmoľa.

V. Slovo zvláště.

1. Jaký člověk, taká řeč.

Příslloví.

Aký zvon, taký zvuk; aké gäjdy, taký huk. (Těž:) Aké husle, taký zvuk atd. Adalb. Dzwon 6.

Ako vedel, tak povedel. Adalb. Powia-dać 5.

Čo kto má v komore, vydáva do ku-chyne. Č. 69.

Hrniec sa po zvuku pozná.

5 Jaky člověk, taka bešeda. Šár.

Reč.

Aký člověk, taká řeč. Č. 69.

Aký rozum, taká řeč. Č. 69. Sr. Adalb. Gwara 4.

Aké srdce, taká řeč; — taký jazyk. Čo iného môžeš čakať od blázna, ako bláznivé reči?

10 Nečakaj múdrej reči od blázna.

Od planého človeka planá řeč.

Vrava (= řeč).

Aká hlava, taká vrava.

Aká vrava, taká sprava.

Poznáš po vrave, čo jesto v hlave. Č. 69. Adalb. Slovo 42.

Vták, vtáček.

15 Aký vtáček, taký spev; aký medveď, taký rev; aká sviňa, taký kvik; aký úplaz taký šmyk; aké drevo, taký cvik.

Aký vtáček, taký spevák. Adalb. Ptak 12.

Aký vták, taká pieseň.

Od planého vtáka planý spev.

Po speve vtáka poznajú. Č. 267.

Sr. 69. Adalb. Ptak 58.

Vtáka poznať po perí, vlka po srsti, 20 človeka po reči. Srovn. Č. 69., 267. a 635. Adalb. Ptak 59. Zwierz 4.

Zo sprostěj hlavy — zo sprostých úst — sprosté slovo.

2. Cena dobrého slova.

Příslloví.

*Náuka všade miesta najde.

Reč.

Reč vážna a dobrá všade miesto najde. Č. 84.

Sdobrými rečami všade dobre vyndeš.

Slovo.

»Čože ti za to dáme?« »Dobré slovo!« 25

Dobré slovo lepšie od peňazí. Adalb. Slovo 7.

Dobré slovo najde dobré miesto; — všade sa vmestí. Adalb. Slovo 8. Dobré slovo býva po sto rokoch nové.

*Mužné slovo váži mnoho.

Od dobrého slova hlava nezabolí. 30

Sr. Č. 84. Nezabolí jazyk —

Pekné slovo moc môže.

Pekným slovom kedytedy i psa utíšiš.

Tiché, mierne slovo hnev krotí.

3. Slovo nezávažné, nespolehlivé.

Příslovní.

Nenie to všetko Písmo Svaté —; nenie to všetko pravda, čo ľudia hovoria; — čo v knihách stojí. Adalb. Prawda 29.

35 Povedala ryba, že bude chyba; povedal rak, že bude tak; povedala myš, že nebude nič.

Povedala chudá: ako sa udá. Adalb. Udać się 2.

Prorok.

Ba či ten prorok švábku (zemáky) jiedáva. (Téz:) To je taký prorok, čo atd.; — čo sa halušiek najic; — čo kašu jiedáva.

Hovorili proroci, že bude tma v noci. Sr. Č. 505.

Na včilejších (nynějších) prorokov nedajú nič, bo tí vraj chlieb jiedia.

40 Takého proroka dáme hodiť do potoka.

Reč.

Bláznivá reč nemá múdrej odpovede. Č. 70. Adalb. Blazen 2. Pytanie 5.

Čo tam po reči, keď niet v nej veci.

Reči sa hovoria a chlieb sa jie. Č. 74. Adalb. Chleb 156. Mova 9. Slovo 52.

Spraví všetko jazykom. (Téz:) S hubou všetko vytlač.

45 To je len také porekadlo. (Značí, že každé príslovní nemá neobmedzené platnosti).

Z fabuliek ešte nikto nevyžil.

Pořekadla a úsloví o nezávažném, nespolehlivém slovu.

Babské plotky. (Téz:) »Čo nás tam po babských plotkách — rečiach!«

»Ba len ktoby tomu veril — to počúval!« (Téz:) Aj to je blázon, kto tomu verí atd.

Jalové vajca. T. — Na to ani pes nezabreše.

Strieľa bez prachu. — To je len také 50 »povedala, povedala.«

To je starý človek, ten pamätá, čo pršalo a prestalo.

Tolko placi (platí), ako husí hlas v nebi. Z Boš. dol.

To netreba brať za hotový peniaz (= za jistou pravdu).

To si veru môhol pre seba nechať.

To sú jen frašky a figle. T. To sú 55 len prázdne reči.

4. Stálost slova. Sliby.

Příslovní.

Človek, človectvo.

Človeka chytajú za slovo, kravu — vola — za rohy.¹⁾ Vola lapajú atd.

Č. 76. Adalb. Človek 133. (Téz:)

Človeka cahaju za jazyk a vola za rohy. Šár. (Jiný význam: Pro złé reči před soud)

Človeka chyť za slovo, psa — zajaca — za uši.

Človek je iba dotiaľ človekom, kým si slova stojí.

Hľaď si človectvo vymeniť.

Pokiaľ reči, potiaľ i človeka. — Poky 60 slova, poty človeka. Trenč. Č. 64.

Keď chcem, je žrebná, keď nechcem, nie je žrebná.²⁾

Krasnu bešedu nenasyciš hosci. Šár.

Obecunka šalenemu radosc. Šár. Adalb. Obietnica 8.

Pes, kto nie!³⁾ — Pes, kto zruší!

Reč.

Pamätaj si na svoje reči. — V reči 65 si stoj!

Slovo.

»Aleže hľaď, aby sa tvoje slovo osvietilo!«

Huncút, kto nedrží slovo.

Jedno slovo ako sto. — Slovo — sto!

»Nedám nič na pekné slová!«

Netiahaj si slovo nazpäť!

Slovo je slovo. Č. 345. 70

1) Okröt szarván, embert szaván.

2) Snad z maď. Ha akarom, vemhes, ha akarom, nem vemhes. Cikán totiž, predáva kobyľu, prisahou potvrdzoval hned, že je šhřebná, hned, že ne, podle přání kupce. Když mu tento neduslednost vytýkal, řekl cikán: »Keď chcem« atd.

3) Snad z maď. Eb, a ki nem!

- Slovo je viac ako závdavok. (Jiná viz 56—60.)
- Sľuby, sľubovať, sľubenec a j. Či si mi nesľuboval, keď si do koša vodu načieral?
- Čos' sľúbil, drž! Adalb. Obiecyvať 18.
- 75 »Dost' je sľúbiť, načo ešte i dať?« Keď verbujú,¹⁾ sľubujú. — Keď sľubujú, sľubujú, a keď sľúbili, palicou mlátili.
- Kto mnoho sľubuje, málo splní.²⁾ Č. 93. Adalb. Obiecyvať 7.
- Kto sľúbi a nesplní, je cigáň.
- * Kubo sľúbil voly, ale skutek útek.
- 80 Nesľubuj, čo nemôžeš zistiť; — s čoho byť nemôžeš. — Radšej nesľubuj, ak nemáš splniť. Č. 346. Sr. Adalb. Obiecyvať 11.
- Sľubami sa mešec — brucho — kapsa nenaplní. (Též:) Prázdnyimi rečami kapsy nenaplníš. Č. 94. Sr. Adalb. Slovo 12.
- Sľubenec vlastný brat Nedancovej.
- Sľubeného sa veľa do vrečka vmestí; — do vreca vprace.
- Sľuby do kapsy neidú. (Též:) Sľuby nenaplnia kapsu. — Sľub — sľubené — kapsy nemá.
- 85 Sľuby naše, sľuby, ako na pni huby, Č. 94.; huby opadajú, sľuby oklamajú (správne »oklamú.« Též:) Sľuby — huby! — Sľuby, sľuby, ako na pni huby; keď zčervivejú, všetky odpadajú.
- Sľuby (sa) sľubujú, a blázni sa radujú. Č. 93. (Viz niž Sľubovanky.) Sr. Adalb. Obiecyvať 14.
- Sľúbiť a dať — je dvoje; — nenie jedno. Č. 93. Adalb. Obiecyvať 4.
- Sľúbiť je pansky, nesplníť cigánsky. Sr. Č. 93. Prípoďditi — 345.³⁾
- * Sľuby vyndu na ruby.
- Sľubovanky, dánky, bláznom rado-⁹⁰ vanky.
- Sľubovať je ľahko, ale splniť! Adalb. Obiecyvať 12.
- Sľubuje ti hory, doly, a nepodá pohár vody. Č. 93., 526. Sr. Adalb. Obiecyvať 28.
- Ú s t a.
- Nebij sa po ústach. Sr. Č. 539. V hubu —. Nerob si z úst zadok.⁴⁾
- Pořekadla a úsloví o sľibech.
- »Abys nebol cigáňom!«
- Čo ten povie, to je toľko, ako keď sa⁹⁵ hus uprdne.
- Dal ruku na to.
- Jedno dobrodinie dvóm obéal (sľuboval. T.)
- Keďby reč jeho bola mostom, nechcel by som po ňom kráčať. Č. 538.
- Mäďové motúzky mu cez ústa preťahuje. (Krásné sľiby, ktoré nesplní.) Č. 593.⁵⁾
- Na holo zahrnelo. (Sľib bez skutku;¹⁰⁰ též marná hrozba i vôbec nezdar.) Č. 527.
- Plieska — fiaska — sa po ústach. (Jinak činí, než sľúbil.)
- Slovo. * Drží slovo ako pes chvost. Č. 527. — Chytil ho za slovo. — Na toho slovo ja nič nedám Č. 520. — Na toho slovo môhol by hory stavať. — Nazdal som sa, žeby na jeho slovo atd. — Tu máš moje slovo na to!
- Sľuby, sľubovať. Sľubami ho krmí. — Sľuboval kozu so zlatýma rohama; — zlaté bane. Č. 526. — Sľuboval mu aj to, čo nemá; — aj to čo vo sne videl. — Sľubuje ako dudok: »bude! bude!« — Už sa vyspal z toho, čo bol sľúbil. Č. 526.

1) Verbovať — werben — uživalo se o svádění, namlouvání k vojenství. K tomu cili vysýlali se do městeček v čas výročních trhů »verbunkoši,« t. j. několik vojáků s kaprálem. Ti opatřili hudbu, napájeli, a mnozí skutečně podáním ruky upadli do osidla — »zverbovali se.«

2) Sokat igér, keveset ad.

3) Č. 345. »Sľubiti jest pansky, držeti chlapsky. Čel. dokládá: Nepočestné toto přísloví nezdá se býti původně naše atd. V slovenském smyslu bylo by to však cele počestné, nebo »chláp« značí v slovenčině v nejzvláštnějším smyslu »rázného, poctivého a neb i statečného muže.«

4) Segget csinált szájábul.

5) Čel. výklad: Žádostivost působiti. Mézes madzagot húzni valakinek a száján.

Vyviedol ho na vrch a ukázal mu straku na kole.¹⁾ Č. 627., 636. VI. Sl. 233. Slubuje mu zlate hory, doly, a ukazuje straku na vrbě.

¹⁰⁵ Zelenô z neba by mu obecal. Zlatom písal, hov. . . pečatil. Sr. Adalb. Zloto 4.

5. Výmluvy.

Přísloví.

»Boli by chytili zajaca, ale mal krátky chvost.«

Čert.

Bol čert diabľovi po vóli, že sa neznal vykrútiť.

Čert matku zabil a vyhováral sa, že bola hustá hmľa (mhľa, mlha). — Čert si vše najde výhovorku, prečo starú babu vzal — prečo starú mater zabil —: že bolo tma v pekle. — Kedz čort matku zabil, tym še vyhvaroval (vyhováral č. vylouval), že tma bolo v pekle, a na nu ciloval. Šár.

¹¹⁰ Prečo čert starú babu zabil? Že sa nevedela vyhovoriť. Č. 75, 610.

»Chcel som, nemôhol som,« hovorí advokát.

Kto nechce, nemôže.

Na seba nikto nepovie (pravdu).

Planý to pes, čo sa nevie vybrechať.

¹¹⁵ Planý to pravotár, ktorý nevie sohnúť. Umyl si ruky ako Pilát.²⁾

Výhovorka, vyhovárať sa.

Dobrá vyhovorka stojí groš. (Je vzácná.)

Komu sa nechce, ľahko výhovorku najde. (Viz 112.)

Kto sa vyhovára, ten sa zapredáva. (Snad »zapriada.«)

¹²⁰ Lepšia dobrá výhovorka ako hotový groš Pr.

Príčina a výhovorka sa vždy najde. (Jiné viz 109., 110.)

Vykrútiť.

Kto nemá chuti, ľahko vykrúti. Č. 281. Adalb. Chęc 13.

Mrcha furman, čo nezná vykrútiť. Č. 75., 610. Špatný — (Viz 108.)

Pořekadla a úsloví o výmluvách.

Darmo sa ten teraz umýva — mydlí — vytiera — z toho. Č. 610.

Na ten hrniec dosť tej pokryvky. ¹²⁵

Väčšia záplata ako diera. Č. 610.

»Veď čože je? veď je iba potiaľ!« (Vymlouvajúcimu se, že by byl to a ono vykonal, kdyby —.)

Vie sa vykrútiť. — Vytáča — vykrúca — ako nitku.

»Z toho sa neočistíš.«

6. Pravdomlunosť, prostořekosť, upřímnosť slova; účinok pravdomlunosťi, prostořekosťi.

Přísloví.

Aký zvonká, taký zdnuká. ¹³⁰

Čiste ruky, šľebodne (svobodné) slovo. Šár.

Čo človek vie, to nech povie. — Čo viem, to poviem.

Iipse, vtip se, za nos chyt' se! (Též:) Nech sa za nos chytí! Č. 609. Ty sám — Adalb. Nos 35.

Jazyk.

Čo na srdci, to na jazyku.³⁾ Č. 69., 237. Adalb. Myšl 1. Serce 2.

Jazyk najlepšý a najhoršý. ¹³⁵

Nato dal Pán Boh jazyk, aby sa hovorilo.

Keď má odňať, nech že dobre odtne. (Prostořekosť.)

Keď má smrdeť, nech smrdí.

Koho nepáli, ten sa neodmyká — neodúcha. Adalb. Dopiekač.

Koho sa týka, ten sa odmyká. ¹⁴⁰

Kto povedal A, nech povie aj B.

Kto sa cíti, nech sa vtípi. (Viz 133.)

Mrzká tvár nenávidí zrkadlo. Č. 65.. Ošklivá —

Pravda.

Čo je pravda, nenie hriech. Č. 62.

Hutor (mluv) mu lem (jen) pravdu ¹⁴⁵

¹⁾ Ágon mutat madarat.

²⁾ Mossa kezeit mint Pilátus.

³⁾ Mi a szívén, az a nyelvén.

- v oči, un (on) do cebe (tebe) s ky-
jem skoči. Šár.
Najlepšie s pravdou vyndeš.
Neboj sa pre pravdu.
Povedz pravdu a nechaj tak.
Povedz pravdu na otca, na mater,
nemáš hriechu. (V smyslu: na
Havla, na Pavla.)
150 Povedz pravdu, prebiješ hlavu. 1)
Č. 65.
Pravda horká — trpká —, ale
zdravá. Sr. Č. 62.
Pravda oči kole. Č. 65. Adalb.
Prawda 43.
Pravda prebija hlavu, prosba nebesa.
Pravda rovno stojí a lož krívä.
155 Pravda sa nebojí svetla.
Pravdu si hudzme — recme, pria-
telia budzme. 2) Č. 64.
Pre pravdu sa ľudia hnevajú.
*Priateľ je, kto ti pravdu povie,
nie kto ti pochlebuje. Č. 233.
S pravdou môžeš ísť i pred Boha
i pred ľudí; — na kraj sveta. Č. 62.
160 Víno a deti hovoria pravdu. (Též:)
Deti, blázni a opilí atd. Č. 64.
Trafená hus najskôr zgåvdží. (Též:)
Keď medzi husy skalu hodiš, ktorá
dostane, tá zgadoce. Č. 372. Adalb.
Geş 15.
Volí byť prvší hnev ako druhý. (= Jen
hned s pravdou ven, byťby z toho
byl i hněv.
- Pořekadla a úsloví o prostořekosti,
pravdomluvnosti.**
- Aj oči si dá vyklat' za pravdu. Choť-
komu odsekne.
'Len von s farbou!' Na dlaň mu to
vyložil.
165 Neostane nikomu dlžen. »Poctivosť
tvojim slovám!«
Povedano tak zo smiechu naozist. Po-
vedal mu do pravdy; — do duše.
'Povedal som málo, i to nič nestojí!«
'Povedal som málo, môžem menej!«
(Když někdo malou důtku nepřijímá.)

1) Szólj igazat, betörök a fejed.

2) Clara pacta, boni amici.

3) Darázs-fészékbe nyulni.

4) Akkor sem hisznek a hazugnak, mikor igazat mond.

5) Školské: Koho lháfem býti víme, i pravdu mu nevěřime.

6) Ki örömet hazud, örömet lop.

Sám trúbi pred sebou (t. j. na sebe,
o svých chybách).

S dvermi do izby vpadnul. (Prostoře-
kost.)

Ver mu postrápal do svedomia! T. 176

Vysolil — vylepil — vyťal — mu
zaucho. (= Řekl mu pravdu bez-
ohledně.)

Vstrčil palicu medzi osy; — ruku do
osieho hniezda. 3) Č. 551.

Zlý cigán by bol z neho. (= Neumí
ani z opatrnosti něco zatajit) Sr.
Č. 473.

7. Pohnutky k mluvení.

Přísloví.

Bolešť mlčať nedá. Č. 299.

Čo koho bolí, o tom rád hovorí. Adalb. 175

Boleć 5. Żalować 1.

Čo radi máme, o tom radi rozprávame.
Sr. Č. 237. V čem kdo —

Srdce. •

Čo v srdci vrie, v ústach kypí. Č. 69.

Sr. Adalb. Serce 9. — V srdci vrie
a ústy vybúši; — a z úst kypí.
(Srovn. Luk. 6, 45. Z hojnosti
srdce mluví ústa jeho.) Adalb. Serce
63.

8. Lhářství.

Přísloví.

Cigán, cigániť.

Cigán a zlodej sú kamaráti; —
všetko jedno.

Cigán iba vtedy pravdu povie, keď
sa pomýli. Adalb. Łgarz 5. Prawda
30.

Cigán i vlastné reči za cudzie vy- 180
dáva.

Cigánovi ani pravdu neveria. (Též:)
Koho raz v cigánstve popadnú,
tomu atd. 4) Adalb. Kłamac 13, 14.
Kłamca 3. Kto raz zlyhal, tomu
atd. 5)

Kto cigáni, ten kradne. 6) Č. 67.;
Adalb. Kłamac 15. Łgać 6.

- Kto chce cigániť, musí dobrú pamäť mať.¹⁾ Adalb. Klamača 1, 2.
 Neboj sa tak čierneho cigána ako bieleho. Adalb. Cygan 16.
- 165 Zďaleka prišlému ľahko cigániť. Č. 68; — dovoleno cigániť.
 Keď máš sohnúť (= selhati), tak dobre sohni.
 Kto sa často prisahá, tomu málo veria.
 Lož, luhár, luhať.
 *I pekne luhať je hriech. Č. 68.
 Kto chce luhať, nech si dá pozor na reči.
- 190 Kto luže, ten breše.
 Kto so lžou zachádza, o vieru pričádza.
 Lož má plytké dno. Č. 66.
 Luhára Bôh skára, keď nie razom, tedy povrazom. Č. 67. Adalb. Ľgarz 2.
 Luhár má krátke nohy, ďaleko neujde.²⁾ Č. 66
- 195 Luhať nenie kolom dvinať. (= Jest snadné.)
 Tak luhá, až sám svojim slovám uverí.
 P e s.
 Každý pes ináč šteká.
 Nieto psovi čo veriť.
- na jedného). »Ale, nebolo ani jedného!« »Ale veru čosi — na môj pravdu zašustio!«
 Farbí, a to bez indichu.
 Jasnosť mračnom zatieniť. (Pravdu zapírať. T.)
 Lož, luhať, lyhať. Čo dýchne, to zlyhne. Adalb. Ľgač 1. — Čo mihne, to zlyhne. — Číra, čistá lož! — Luže ako Vajda (cikánský rychtár); — až smrdí.
 Nechce s farbou von. Č. 523. — »Pes nech ti veri!«
 Pravdu naopak obrátil. — Sohnuť poriadne! — Sohnuť a to dobre! — Sohnuť i bez ohňa! (Vzato od kováře.)
 Strieľa Pánu Bohu do okien. Č. 603.
 Tají do duše — do hrdla —.
 Taká pravda akoby z motyky strelil; 210 — až sa mu pod nosom kúri.
 Vlkov bije, (= lže).³⁾
 Zavesil mu na nos fabulu; — somára.
 Zná biele robiť z čierneho. Č. 573, 611. Udělá — Adalb. Czarne. 3.
 Z nosa sa mu káďi.
 Z prsta to vycical — vymylzal. 215

9. Mnohomluvnost, křiklounství.

Přísloví.

- Pořekadla a úsloví o lhářství.
- Breše ako pes; — ako suka. (Také o svádě.) Adalb. Szczekač 1. D. Brechač 1.
- 200 Cigáň, cigániť. (Viz níž »Lož, luhať.«)
 Cigáni, až sa mu z hlavy kúri. Sr. Adalb. Klamač 5. Ľgač 11, 12. — Cigáni, len sa tak práši za ním. Č. 537. — Cigániť, až sa hory zeleňaly. — »Cigáň od kosti.« — Cigáň sa mu na chrbát zavesil.
 Človek »odklajduša.« (Vše s odklínáním odtají.)
 »Desať vlkov tam bolo!« »Ale kde by sa vzali?« »No ale päť!« (atd. až
- Čím väčší roh, tým hlasnejšie trúbi.
 Dobrá ovca nebáčí, ale mnoho vlny dáva.⁴⁾ Č. 80.
 Hrnce poznať z klepania a bláznov z klepotania — z klekotania —. Č. 81.
 Ktorá krava najviac bučí, najmenej mlieka dáva.⁵⁾ Č. 81. VI. Sl. 221.
 Krava, kéro mnoho ryčí, malo mliči. Adalb. Krowa 22.
 Ktorá sliepka najviac kotkodáka, tá 220 najmenej vajec snesie.⁶⁾ Č. 81. Adalb. Kura 14.
 Ktorý kocúr najviac mravčí, ten najmenej myši lapá.

¹⁾ Mendacem oportet esse memorem. Jó fejűnek kell lenni a hazugnak (hogy mindenütt egy formán hazudhasson).

²⁾ Csak féllába van a hazudságnak.

³⁾ Vzato z lovecké mluvy. Lovci totiž zvykli lháti, vypravujúc o svých hrdinstvích při potýkání se s vlky a medvědy. Šuj.

⁴⁾ A jó juh nem sokat bégét, sok gyapjat ad.

⁵⁾ A mely tehén sokat ordít, keveset tejet ad.

⁶⁾ Mely tyúk sokat kárál, keveset tojik.

- Menej hovor a viac rob! (Též:) Po viac rob a pomenej hovor — vprav —. Mieň vprav, viac sprav! Adalb. Mó-wiéc 32.
- Mnoho.**
 Čo mnoho, to mnoho, i slova bo-žieho.
 Kto mnoho hovorí, mnoho cigáni.
 225 Kto mnoho mlúvi, alebo ľuhá, alebo sa chlúbi. Č. 80.
 Kto mnoho mlúvi, alebo mnoho vie, alebo je blázon; — alebo mnoho zná, alebo ľuhá.¹⁾
 Kto mnoho mlúvi, mnoho tľachá a hreší.
 Mnoho křiku, málo účinku. — Mnoho rečí, málo účinku; — účinku nič. Č. 80. Adalb. Gęba 60.
 Mnoho rečí, málo vecí. Č. 80. Adalb. Sľowo 79.
 230 Mnoho výčeskov, málo velny (vľny). T. Č. 80.
 Mnoho vřaví, málo spraví. Adalb. Gadać 36. Mówiéc 26. — Mnoho vřavy, málo spravý. Č. 80.
 Najhoršie koleso najviac vřzga — škřipí. Č. 81. O. 93. Adalb. Koľo 2.
 Nekaždý je súci do vojny, čo kričať vie. Č. 82.
 Od jazyka hlava bolí.
 235 Osly hýkajú, budú vetřy.
 Potok hrčí, rieka mlčí.
Prázdné.
 Prázdna bočka najhoršie dudná. VI. Sl. 221. Prazne bečky najvéc huču.
 Prázdné sudy sú hlasné.
 Prazdny kotál — sud — najväčmi hučí.²⁾ Č. 81.
Reči.
 240 Od veľa rečí hlava bolí. Č. 71. Adalb. Sľowo 32.
 Velé (veľa, mnoho) rečí — zkaza. Gem.
 Somáre ručia, premení sa čas. (Viz 235.)
 Veľa hřmavice, málo dažda. (Též:) Z najväčšej hřmoty malo dažda býva. Šár.
- Viac otrúb ako múky. — Viac otrúb namele jazyk, ako sto mľnárov.
- Pořekadla a úsloví o mnoho-mlupnosti.**
- Ameň, Pašku,³⁾ zavřri knižku. (= Přestaň 245 již mľuvit.)
 Ani k slovu — ani do reči — nepřipustí čľoveka.
 Gága — gagoce — ako hus. Adalb. Gęgać.
 Jazyk. Ide mu jazyk ako mľynské koleso. Sr. Adalb. Język 24. — Jazyček si brúsi. — Jazykový večeť. — Má dlhý jazyk — dobrý jazyk. Č. 603. — Má jazyk ako deň o Jáne; ako suka chvost; — z ocele. Č. 601. — Má podřezaný jazyk; ne-třeba mu ho podřezávať. — Nedarmo ten jazyk chová. (Viz 255.) — Nemá v jazyku kosti. Č. 604. Adalb. Język 53. — Nikdy mu ten jazyk ne-ustane. — Rada chodí jazyk prať. — Rozviazal — rozvinul — sa mu ja-zyk. — Šanuj si ten jazyk! — Tá dobehla, keď jazyky rozdávali. -- Trepe jazykom, ako tá trľica. Adalb. D. Język 69. — Zato jazyku dáva papati, aby vedel dobre štekati.
 Křičí, až čľoveka uši bolia; — dobre že čľovek o uši nepřide.
 »Kto tam bude jeho kotkodákanie po- 250 čúvať!«
 Ľapoce ustavične ako stará baba.
 Má, čo sa v ústach mřví.
 Má hodný lemeš (lemež). Č. 601. — Má tá rapkáč (rapotavý jazyk). Má ten dobré gáple.
 Mľyn, mľeť. »Čakajže, nech sa i mne namele!« — Ide mu huba ako mľyn; — ako mľynské koleso. — Klekoce ako hrôt vo mľyne. — Mele až čľoveku v ušiach znie; — až hrúza počúvať. Adalb. Sľuchać 1. — Mele bez konca kraja. — Mele hu-bou ako stará kvoka. — Mele mele ako koza na meridzu.⁴⁾ — Napustil

1) Ki sokat beszél, vagy sokat tud, vagy hazud.

2) Űres hordó jobban kong.

3) »Paško«, snad z »pastier, pastúško« — kněz. Šuj.

4) Od »meridzať« = přeživati. »Meridza« jinak »žvák.« Šuj.

na mlyn vodu. — »Nemeľ toľko tým jazykom!« — Pustil jazyk do mlyna. — Rapoce ako mlyn; ako straka. — Trkoce ako vo mlyne. Adalb. Trajkotač. — Ustaviteľne mele tým lemešom.

255 Nedáva hube — hubke -- darmo jest; — papať. Adalb. Pysk 5. Gęba 50.

Nemôže sa mi slovíčko vmestiť. (Také k tomu, kto dútky neprijíma.)

Plná izba ho je. — Plné uši mu toho napchal — nahovoril.

Reči. Drží ho dlho na reči. — »Ešte mi posiaľ v hlave hučí od tých rečí.« — »Kde sa to len v tom človeku berie toľko rečí!« — Má reči ani koza bobkov. — Má veľa rečí. — Mieša sa do reči, ako nemecká košela do zadku gätí. — Na reči ho je dosť. — »Neskáč mi do rečí!« — Obsypal ho rečami. — Sype reči ako z rukáva. Adalb. Rękaw 1. — Tým rečiam nieto konca kraja.

Štebocú si ako laštovičky. (O ženských.)

260 Vyrozprával od A do Z. — Všetko, čo mal, vykrámil.

Všetku hlavu mi ohúril — omámil —. Začal od Adama a Evy. Adalb. Adam 12; — od čepčeka.¹⁾

Zahovára ako mrcha hudec.

Na dá v k y, n a z ý v k y. Gága (ž.), jačala (m.), jazyčník, jazyčnica, klapačka, kriklún, lapdufa (ž.), melihuba, papuľa, papuľa mešter (maď. = mistr), papuliak, papuľník, radorečník, radorečníca, rapčalo, straka rapotačka, štebota.

10. Rozvážnosť, nerozvážnosť v mluvení a mlčení.

Příslóví.

265 Cez sito na koryto! (Rozváž a tak mluv!)

Cudziemu človeku svoje tajnosti nesver! Čo raz z úst vypustíš, to ani štyrmi koňmi nazpäť nevtiahneš.²⁾ Sr. Č. 79. Co někdy z úst — Adalb. Gęba 6. Słowo 56.

¹⁾ Vzato z nemluvnéte čepček nosičiho.

²⁾ Nescit vox missa reverti.

Čo sa doma navarilo, nech sa doma pojie. Č. 82., 375.

Drž si ústa na hrbe.

Hovoriť.

* Ak v posezení hovoríš o uhorských slivkách, o benátskom mydle, o poľskom mädoovníku, o českom hrachu, nikomu tým neuškodíš. Rkp. Sl. Pohl.

Kto hovorí, čo sa mu chce, počuje, čo nechce. Č. 73. Adalb. Mówić 17.

* Kto málo hovorí, mnoho myslí.

Málo hovor, ale múdre!

Mysli, potom hovor!

Najprv rozváž, potom hovor! Adalb. 275 Namyslać się 4. Wymówić 4.

Never všetko, čo počuješ, a nehovor všetko, čo myslíš — čo veríš —. Sr. Adalb. Mówić 67.

Rozumne hovor a statočne (pochtivě) rob!

Jazyk.

Drž si jazyk za zubami; — na úzde. Č. 76. Dobře — Adalb. Język 5., 48. Ozór 2. D. Gęba 83.

Hnev a jazyk drž na úzde. Č. 113.

Jazyk najmenší úd v tele, a najväčšie veci vyčína. (Z Jak. 3, 5.)

Kto jazyk nędusí, často pokoj ruší. T. Č. 73.

* Kto sa nechceš hnevať, uč sa jazyk držať. (»Jazyk držať« german.)

Pre jazyk už ne jeden prišiel o hrdlo. Sr. Č. 72. Za zlá —

Svrblavý jazyk nikdy dobre nenaobil.

Keď chceš mať čo tajného, drž u seba samého. (Viz 266.)

Kto sa nehanbí za hubu, dostane do huby, alebo na hubu — po hube — po nej —. Č. 73. Adalb. Pysk 11.

Merkuj na gamby! Rkp. Sl. Pohl.

Mysleť, myseľ, myšlienky.

Mysleť si môžeš, čo chceš, ale na reči si daj pozor.

Myšlienky mýto neplatia. Adalb. Myśl 6.

Pre myseľ ešte nik nevisel. 290

- Mlčať, mlčanie, mlčané, zamlčané.
Dobre hovoriť je srebro; dobre mlčať je zlato. Sr. Č. 78. Mluviti — Adalb. Mowa 10.
Lepšie mlčané ako vrčané.
Mlčané dám, kde chcem, a vrčané nie.
Mlčané schováš, kde chceš. — Zamlčané dieš — podieš — podezdeš kam chceš. Adalb. Milczana.
- 295 Pre mlčanivosť zlato donáša.
Pre mlčanie nikto nebol trestaný. (?)
Nedochodí konca rečiam!
Nechodia s bubnom na vrabce; — vtáky. ¹⁾ Nechoď s bubný na zajace!
(Dokladá se: a medzi psov bez palice.)
Ně so všeckým na hác — na okrín — na trh. T.
- 300 Nesver sa nikomu, nikto ťa nezradí. Č. 252.
Netreba všetko roztrubovať — vybubnovávať — vykričať — vykrámiť.
Nevrťaj, rozštiepiš!
Nezdržal sa, teraz má!
Povedz slovo, budú dve.
- 305 Povedz v peci, počujú ťa všetci.
Smeti nevyhadzuj na ulicu. Smeti z domu nevnášaj atd. Č. 82.
Steny majú oči a múry uši. Sr. Adalb. Pole 10. Šciána 2.
Svetu povedz, svet to zvie, a nič ti nezpomôže.
Ten má v hlave hlúby (kapustné), kto, čo zvie, hneď vytrúbi.
Vylož ť, vykladať.
- 310 Nevykladaj hneď všetek krám; — všetko na trh! Č. 78.
Nevylož hneď všetko na misu! Č. 606.
Netreba ti hneď celú Bibliu vyložiť!
Žuvať, prežúvať.
Dobre že si najskôr prežuj, čo máš povedať.
Najskôr prežuj, potom vypluj! ²⁾
- 315 Najskôr prežuj, potom jiedz — rec — vyslov!
Neprežuté slová nepúšťaj!
- Pořekadla a úsloví o rozvážitém a nerozvážitém mluvení a mlčení.**
- Aj smrt' by vykřičal. (= Vše vyradí.)
»Či sa nebojíš Pána Boha také reči hovoriť?«
Čo vyklopkal, to nětlotkal (?) (Co promluvil, o tom nerozmyslel. T.)
Dotknul sa boľavého vredu. 320
- Ja z y k. »Daj si kus jazyka odrezať!« (Ne pro mnohé, ale škodné mluvení.)
— Jazyk ho svrbel. — Jazyk sa mu potknul. — »Nepovedz to, lebo ti budú jazyk tylom ťahať!« — Púpenec by sa mu vyhodil na jazyku, keďby to zamlčal. (Viz 336) — Radšej si dám jazyk tylom vytiahnuť, ako to slovo povedať. — Už ten nič nezdrží na jazyku! — V jazyk sa uhrzol. (= Pravdu aneb tajnost nechť pověděl, vyzradil.) — »Volel si si jazyk odhryznuť, ako to povedať!« Adalb. Mówić 4. Słowo 90. Sr. Zle 12.
- Len mu do ucha — len mu pod pokrývkou — len mu medzi štyrma očima — povedal.
»Načnime druhý chlieb!« Sr. Č. 600.
Načneme z jiného — (Viz 335.)
»Nechajme si to na ráno!« (Viz 334.)
»Ostatnie sa hvizda.« (= Slušnosť brání dále mluvit.) 325
»O tom netreba každej strake vedeť!«
»O tom písmo mlčí.« ³⁾ (= To nevěděť; nesvobodno o tom mluvit.)
»Pst! na pántoch dvere!« »Pst šindľe na dachu!« ⁴⁾ (Když před vnově došlým předmět rozmluvy zatajiti chtějí.)
- Slovo. »Slovo medzi námi!« (Těž:)
»Nech ostane medzi nami!« — »To je veľké slovo!« (= Pováž jen, cos' vyřekl!)
»Ticho, tu sú bosí!« (totiž děti, které to nemají slyšet.) Č. 521. Nejsme — 407. — Jazyk za zuby —
Ústa »Polož si prst na ústa!« Č. 606.
— Vyšmyklo sa mu z úst. — »Zapchaj si ústa!«

¹⁾ Sippal, dobbał nem fognak verebet. Dobbał megy nyulászni.

²⁾ Megrágd a szót, úgy köpd ki.

³⁾ Arról hallgat az irás.

⁴⁾ Srovn. Veréb van a házon.

Už na bubon uderil.

Už to všetko roztrúbil. Č. 605. — vybubnoval — vyrapatol — vyklekotil — vyblabotal. (Též:) Už to kási straka vyrapatola.

›Vyspime sa na to!« — ›Zadrž to u seba!«

335 ›Zajdime na druhú brázdu!«

Zdulo by ho — rozpučilo by ho — keďby to musel zamlčať.

Zuby. ›Maj zašité za zubami!« — ›Zuby mi trhaj, len mi to nespomínaj!«

11. Zvláštní významy mlčení a mluvení.

Příslloví

Mlčí, ale vrčí.

Neboj sa toho, kto hrozí mnoho.

340 Nič nepovie, ale sa cíti.

Skúpa chvála — hotová hana.

Pes.

Bojzlivý — bázlivý — pes viac šteká ako hryzie.¹⁾ Adalb. Pies 162.

Horší to pes, čo nešteká a kúše.

Najhorší pes, ktorý mlčí.

345 Neboj sa psa, čo breše, ale toho, čo mlčí. Neboj sa, keď šteká. Adalb. Pies 115.

Nekúše každý pes, ktorý šteká.

Pes horšij, čo mlčkom kúše. T. Adalb. Pies 109, 171.

Pes, ktorý najviac breše, najmenej hryzie. Č. 270. Adalb. Pies 165.

Zlý pes, ktorí vrčí; horší, ktorý mlčí.

350 Pil by vól, ktorý ručí; ešte viacej, ktorý mlčí. (Jiná viz ›Svėdek« VIII. 1231. a násl.)

12. Pořekadla a úsloví o zamlčení a malomluvnosti.

Čapy mu spadly.

›Či ja v tvojej hlave sedím?« (= Nemohu znát, čo chceš.)

Hovorí akoby perie driapal — páral, (= málo aneb nic, nebo při draní peří nezvykli mnoho mluvit, aspoň ne hlasno, aby se peří nerozfoukalo).

¹⁾ Ugat a félénk eb, de meg nem mar.

²⁾ Hallgat mint a hal.

Jazyk. Jazyk mu onemel. — Má krč na jazyku. — ›Nemáš jazyka?« — Sjedol si jazyk. — Zatiahol mu jazyk. (Také od prudkého pohnutí myslí a srdce.)

Mlčať, zamíknúť. Mlčí akoby ho holili; — akoby mal na hube zámku; — akoby mal zapečatené — zašité — smolou zalepené — ústa; — akoby úst nemal; — ako nemý; — ako peň; — ako stena; — ako tén kameň. Č. 604. Adalb. Milczeć 14. — Zamíknul ako kukučka po Jáne, Adalb. Jan Sw. 51; — ako peň; — ako ten kameň vo vode.

Nemý ako ryba.²⁾ Č. 605. Sr. Adalb. Milczący 3. Niemy 2. Milczeć 19.

Nepovedal ani bé, ani cé; — ani bé, ani mé. Č. 561; — ani biele, ani čierne; — ani slova, ani pol. Adalb. Be. D. Be.

›Otvor papuľ!« (Též:) ›Na druhé veci máš dosť papule!«

Slovo. Ani čoby slová od neho kupoval. — Ani slova by z úst nevy-pustil. — Ani slova viac nepovedal, akoby zdrevenel. — Čo ho rozštvrtíš, neprerečie slova. — Nevydreš od neho slova, čoby si ho klieštami ťahal; — čo mu jazyk vytrhneš; — čo mu ústa rozdrapíš. — Skôr od netelnej — jalovej — kravy tefa vydrapí, ako od toho slovo.

Tak zatíchoľ, ani len nemuknul — ne- 360 skuknul — neškrknul. (Toto posledný má ostatné i svűj zvláštní význam. ›Ani len neškrknul o tom = ani slovčikem se o tom nezminil.)

›To pójde so mnou do hrobu!« Sr. Č. 606. Nechať —

Ústa. Má drahé ústa. — Má žabu v ústach. — ›Nemáš úst?« — Nevie ústa otvoriť. Adalb. Umiec 6. — Ťažobí sa mu ústa rozdrapíť. — Zamknul mu ústa (vážnosť, hrozbou, chlebem, podkoupením).

Vraveť. Čože nevravíš, Nemče! — Zabudnul vraveť.

Zakopal živého s mŕtvym. (= Vzal tajnosť s sebou do hrobu.)

13. Prosba, vyslovení žádosti.

Přísloví.

- 365 Dieťa nezaplače, mater nepočuje. (Viz 370.)
I k nebu i k zemi siaha.¹⁾
Kto klope, tomu otvorí. (Mat. 7, 8.)
Adalb. Kolatač 1.
Kto sa chce shovárať, musí hubu otvárať.
Krátka reč i pekné slovo vymôže u pánov mnoho. T.
370 Nemému ani vlastná mať nerozumie.²⁾
Sr. Č. 74 vl. strýc —
Nemému nik nerozumie.
Prosiť, prosba.
Krátka prosba a veľká vec.
Kto mnoho prosí, málo nosí. Sr. Č. 8. Kdo prosí —
Kto prosí, nehreší.
375 Lepšia prosba než hrozba. T. Č. 96.
Pravda prebija hlavu, prosba nebesa.
Adalb.. Prošba 5.
Prosba nebe, zeme preráža. Sr. Adalb. Placz 6.
»Radšej si budem prosiť ako kradnúť!« (Tím lichotí Cikán.) Adalb. Krašč 18.
Viac vykonáš prosbou ako hrozbou.

14. Rada. (Viz IX. 324-326.)

Přísloví.

- Cesta.
380 Cesta leží na konci jazyka. (Také doslovné o cestě.) Č. 74. Adalb. Język 51.
Kto sa opytuje, všade cestu najde.
Lepšie je opýtať sa, ako nevedeť.
Nastav uši, kde ti sluší.
Rada, radiť sa.
Dobrá rada hotová pomoc; — hotový peniaz.
385 Dobrá rada i od daďa (č. děd).
Dobrá rada nikdy neprichodí neskoro³⁾ Adalb. Rada 5.
Dobrá rada sa má vďačne prijať.
Dobrá rada stojí groš, a planá dva, (doklálá se iron.)

1) Srovn. Superos et Acheronta movebo.

2) Némának anyja sem érti szavát.

3) Jó tanács soha sem késő.

4) Iron. Vestra consilia sunt ex consulto deorum. Šuj.

Dobrá rada v núdzi drahá.

Dobrá rada vzácna.

390

I sluhova rada časom dobre padá.

Adalb. Sluga 29.

Kto sa radí, nezavadí. Sr. Adalb.

Pytač 6. Adalb. Radzič 7.

Kto še radzi, še nezradzi. Šár.

Lepšia rada ako zrada.

Lepšie sa dvakrát radiť, ako naraz³⁹⁵

chybu spraviť. Sr. Č. 73. Lépe —

Ludí sa radí, svojho rozumu sa drž.

Sr. Č. 204. a 284. (Viz níž S druhým.) Adalb. Czlowiek 98.

Mnohých sa radí, jednoho sa drž!

Sr. Č. 284. S každým —

*Počúvaj radu múdrych!

Prijmi dobrú radu, tak ujdeš úpadu.

Rada múdreho neminie.

400

S druhým sa radí a sebou sa riadi!

Sr. Č. 284. Sr. Adalb. Radzič się 19.

Zkúšených sa radí!

*Žiadaj radu, sto ti ľudí hneď po-

máha; žiadaj skutok, všetkých sto

sa pohnúť zdráha. Sr. Adalb. Po-

rada 6.

15. Nevčasná rada zvláště.

Přísloví.

Mrcha rada po účinku.

Nenie to tak ľahko urobiť, ako pove-

405

dať. Adalb. Mówič 30.

Po nečase zlá rada.

Zdravý ľahko nemocnému radí. Č. 285.

Pořekadla a úsloví o nevčasně radě.

Čo vy usamíte, to je svaté a pravé.⁴⁾ T.

Ľahko je tomu hovoriť! Adalb. Gadač 45.

Takú radu za chliev kladú!

410

16. Klevety, pomluvy, potupování.

Přísloví.

Baba.

Ktože navarí kaše, ak nie baby?

Nenechá baba klebiet, švec trhov

a džbánú

Povedz babe, hneď je to všade.

Beta.

Beta povie Bete, a tá roznesie po celom svete. Sr. Č. 79.

415 To je Beta, čo po meste smeti smetá.

•Celý svet je huncút, len on je statočný!•

Cudzie hriechy na nose a svoje za chrbtom.

Haniť, hanca, hanič.

Čoho chváliť neumieš, nehaň! Č. 104.

Do očí nechváľ a za chrbty nehaň! Č. 104.

420 Hance robia z celého strapce.

Haniť každý trufo (sprosták) vie. (Viz 460.)

Každé dobré má svojich haničov. Novohr. *Každá cnosť má svojho hancu. Č. 23.

Ľahšie haniť ako spraviť. Sr. Č. 221. Adalb. Ganić 8.

Neprítomného a mŕtveho nehaň; jednako sa nemôžu brániť. Sr. Adalb. Nieprzytomny 1, 3.

425 Radšej pochváliť ako pohaniť.

Jazyk.

Jazyk nemá kosti, ale kosti láme. Č. 72.

Nič na svete horšieho nad zlý jazyk, a tomu, kto počúva, v ušiach. Rkp. Sl. Pohl.

Utrhačovi sedí diabol na jazyku.

Zlý jazyk moc zlého narobí.

430 Zlý jazyk od jedovateho hada horší. Zlý jazyk všetko zprzňuje — oŕka — oslintá — obrýzga —.

Keď čert nič horšieho nemôže urobiť, aspon zasmradí (= pomlouvá. Téz:) lba čo daromného smradu (nepokoje) narobil. (Vyzrazení.)

Klebety.

Klebeta ako uhoľ: ak nemôže popáliť, aspon zašpiní. Novohr.

Kobiety rady robia klebety.

435 Kto nemá roboty, začne si klebety. Pr.

Svrbí jazyk Betu, mosí von s klebetú. Z Boš. dol. (Viz 414, 415.)

Kto o kom pred tebou, o tebe za tebou. Sr. Č. 89. Adalb. Mowić 23.

Kto o kom za chrbtom vraví, iste sa ho bojí. Č. 90.

Múdre ucho nedbá na hlúpych ľudí reči. Č. 91. Adalb. Głowa 117.

Na druhom všetko vidí, a na sebe ničoho. (Sr. »Mrva v oku,« Mat. 7, 3.)

Na koho straky, na toho vrany. Sr. Č. 159. Kdýž na koho — Adalb. Sroka 8.

Nedobre po ľudských trúbach vodu piť. Sr. Č. 89. Po ľudských —

•Nekvákaj, nekvákaj, ty čierne havrána; dosť sa nakvákajú mrcha ľudia na mňa!•

•Neopieraj že mu prepytujem pekne gäty!•

Nepovedz ty, povedia tebe. Pr. (Kdýž dva tu jistou chybu majú.)

Novinka do mňa, beŕahe (y) zo mňa. (Zveličovani pověsti, pomlavy?)

O s y.

Osy na zlé ovocie neidú.

To nenie planá hruška, ktorú osy kúšu.¹⁾

P e s.

Darmo pes na mesiac breše. Adalb. Pies 207, 255.

Každý pes ináč breše. 450

Pes breše a hory sa otriasajú.

Pes breše a chvost sa mu trasie.

Pes breše, vietor nesie.²⁾ Č. 91. Adalb. Pies 163.

Pes i na svätého zašteká.

Pes nebude hovoriť, ale štekať. 455

Pes nevie leda štekať. Č. 91.

Pes šteká, hora hučí.

Starý pes i vtedy šteká, keď nikoho nevidí. Z Boš. dol.

Po močiaroch žaby krkajú.

Tupit každý blázen umí. (Také hra slabiční: Tu pit každý blázen umí.)

Pr. Modra.

Ú s t a.

Mnoho by potreboval plátina — nití —, ktoby chcel všetkým ľuďom ústa

zašiť. Č. 90. Musel by si mnoho chleba mať, aby si všetkým ľuďom

ústa zapchal.

¹⁾ Srovn. Az a jó szóló, melyet a darázs megdong. Az a gyümölcs legédesebb, melyet a féreg megrág.

²⁾ Ugat a kutya, de a szél elhordja.

Ústa nikomu nezašiješ.

Zapchajže ľudom ústa! (Nemožno.)

Adalb. Gęba, 42, 43.

465 »Všetci sú zlí, len on je dobrý!« (Viz 416.)

Pořekadla a úsloví o klevetách a pomluvách.

Blatom hádže po ňom.

Druhému na palce vstupuje. (Utlačo-
váním, snižováním druhých slávy si
dobývá. T.)

»Huš teľa, vlk!« (Když se pomlouvaný
nenadále dostaví.)

Jazyk. Naveky jazyk pasie. — Rada
chodí jazyk pást'. — Roznášajú ho
na jazykoch. — »Šuch s jazyka na
jazyk!«

470 »Každá potvora sa do mňa zadrupuje!«

»Každý čert sa o mňa otiera.«

Kde ho niet, chvála ho; kde je, kri-
žujú ho. (Též:) Chválil ho pred kaž-
dým prázdny domom; — pred
každou prázdnu chalupou.

Klebetný. Chlap klebetný ako stará
baba. Klebetný (á) ako straka.

Len handra z neho zostala.

475 Má ho v zuboch. (= Pomlouvá ho.) —

Na posmech ho obrátil.

Nenechal na ňom ani kúska — ani
miesta — ani vlasa — ani zdrapa
— dobrého.

Nenechal na ňom za polgrajciar cti

Pes. »Každý pes na mňa breše« —

»Psie ľudské jazyky!« — »Pší jazyk!«

— Tomu povedať, to je akoby psovi
na chvost uviazal.

Roznáša ho po svete. — Sapún prišla
predávať. T.

480 S holou hanbou chodí.

»S pišťalkou a bubnom o mne rozhla-
šoval.« (Vzato z pokuty, kde zlo-
dže takto verejne vodili.)

Ústa. Dostal sa do ľudských úst. (Též:)

Prišiel ľudom do úst. — Každý si

ním ústa vypláknú. Č. 607. Někým

sobě — Ústa si oň otiera. Č. 607.

Hubu — Omáľa (omieľa) ho v ústach.

Už ho obťal.

Vymietla jednou metlou dve izby.

(Před A. na B.; před B. na A. zle
hovořila.)

Vystavil ho na pramier. — Vystrčil 485
naň viechu. Viechu mu vystrčili

Všetky domy ním pozametal. (Sr. 484)

»Všetku hanbu by kúpil na mňa!« —
Všetku žatvu ním odbavili.

Vzaly ho baby do prádla, — do reči
— v reč. Sr. Adalb. Porzeczyko.

»Z tvojej vihne to vyšlo!«

17. Dobré a zlé jméno; pověst.

(Jiná viz v XII. 519—523.)

Příslloví.

Ani ten čizmár nenie dobrý, ktorý na 490
malú nohu veľkú obuv robí. (Zveli-
čování pověsti)

Bez ruchu a šuchu nič sa nehne.

Bolí hanba. T. (Sr. 509.)

Čo sa nedie (nedeje), to sa nezvie.

Dym.

Kde je dym, tam i oheň byť musí.¹⁾

Adalb. Ogień 19.

Kde nehorí, tam ani dymu nieto. Sr. 495

Č. 353. Plamen — Adalb. Dym 8.

Obyčajne väčší dym ako oheň.

Dobrá pečenka ďaleko vonia, ale zlá
ešte ďalej smrdí. Dobré ďaleko vo-
nia atď. (Viz 498, 499, 513.)

Chýr.

Dobry chýr beží a zly letí.

Dobry chýr ide ďalako, zly ešte ďalej.

Sr. Č. 29. Dobré se daleko —

Chýr ide vo vetre. 500

Kdo še jako spravuje, tak še o nim
bešeduje. Šár.

Kto raz počtivosť utratí, tému sa viac
něnavráti T.

Ludia skôr uveria zlému ako dobrému.

Meno.

Česť a dobré meno nekúpiš na trhu.

Dobré meno je nado všetko. 505

Dobré meno viac stojí ako všetky
bohatstvá. Sr. Č. 104. Česť nad —

Sr. Adalb. Imię 1, 6.

Na dobré skoro zabývajú, ale na zlé
dlho pomätajú. Sr. Č. 29. Sr. Adalb.

Dobre 9. Zle 8.

¹⁾ Füst nem megy tüz nélkül.

Nedarmo sa bylina trasie. (Základnosť povesti.)

Potupa horšia ako potopa.

Povesť.

510 Jedna povest' druhú plodí. T. a Č. 107.

Oheň sa rozmnožá, povest' sa rozmáša. T. a Č. 107. Adalb Ogieň 30. Povesť je guľa zo snehu; čím ďalej sa váľa. tým väčmi rastie.

Reči.

Dobré reči ďaleko idú, ale plané ešte ďalej. Č. 29. Adalb. Dobre 7. Reči ľudské vždy viac pridávajú, ako je pravda.

515 Viac ver svojim očiam, ako ľudským rečiam.

Vietor, vetrík.

Ani bylka — tráva — sa bez vetra nepohne.

Bez vetra sa ani lístok na strome nepohne.¹⁾

Chrasť bez vetra nezašuší.

Keď vietor neduje, hora sa nepohne.

520 Konárik sa nechveje, jestli vietor neveje.

Vraveľ.

Keď ľudia vravia, vše volačo vyravia. (To zvlášt' o predzvestích udalostí.) Adalb Gadač 2. Mówić 70.

Ľudia darmo nevravia.

Zlá novina sa skorej potvrdí ako dobrá. Č. 29.

Porekadla a úsloví o povesti a zprávě.

Aj tie deti po uliciach o tom už vravia. (Viz 527.)

525 »Ak ten cigáni, ja mu pomáham.«

»Ja viem, čo viem!« (Zpráva v tajnosti držána.)

O tom už aj vrabce na streche čvirkajú. (Novinářsky povědino: »veřejná tajnost«. Č. 635. Adalb. Wróbel 3. Prv mu zvonili ako umrel. (Bezzákladnosť zprávy.)

¹⁾ Nem mozog a levél, ha nem fű a szél.

²⁾ A szúnyogból tevét csinált.

³⁾ Srovn. Relata refero.

⁴⁾ VI. Sl. 220. Kdo poslucho za stánu, uslyši o seje řáfanu. Der Horcher an der Wand hört seine eigene Schand.

To je už stará história.

Urobil z komára veľblúda; — z mušky 530 — vola — slona.²⁾ Č. 632. Adalb.

Komar 7. Mucha 39.

Za čo som kúpil, za to predám.³⁾ (Nejisté) Č. 607. Adalb. Kupic 4.

18. Vyzvídky, zvědavost.

Přísloví.

Chto (kto) sce (chce) všecko vedzec, mosí tri dni v peci sedzec. Z Boš. dol. Keď chceš vedieť tajných vecí, opýtaj sa malých decí. Pr.

Kto sa moc zpytuje, moc blúdi.

Kto chce moc vedieť, ošedivie. 535

Kto sa s prácou oberá, o noviny málo dbá.

Kto za dvermi počúva, na seba počúva.⁴⁾ Č. 288. Sr. Adalb. Sluchač 5.

Nechodievaj na výzvedy!

Neotváraj na každý buch vráta!

Povědění a úsloví o vyzvídkách.

»Od koho, od toho, čo teba do toho?« 540
Pije vodu po cudzích rúrach. (Vyzvídá se o svých u cizích.)

19. Sváda, urážka, pichlavé řeči.

Přísloví.

Čím viac prikladáš, tým viac horí.

Harce robia z celka strapce. T.

Hovädo.

Čo môžeš od hoväda čakať ako funt mäsa? (Téz:) Od hoväda funt mäsa.

Z hoväda býva len mäso. Sr Adalb. 545
Wól 9.

Iskry, iskrič.

Kremeň s ocieľkou iskry kreše.

Tvrde o tvrdé iskri. Sr. Č. 116.

Dva křesací —

Jazyk.

Človek jazykem, vul rohem. Šár.

Väčší ból býva od jazyka ako od meča. Sr. Adalb. Język 11.

550 Keďby nebolo hriechu (= svády), nebolo by pekla. Pr.

Keďby vlk nes . . . l, rozpučilo by ho. Sr. Č. 605. Rozpukl by se —

•Keď máš urobiť hriech, urob ho naraz, a nepíchaj ma!•

Kopnúť.

Div že sa somárovi, keď ťa kopne!

Keď ťa kôň kopne, nepôjdeš s ním k rychtárovi.

555 Nemaj krave za zle, keď ťa kopne.

Kto začal, ten je najhorší. — Kto začína, ten je vina.

Neber každé slovo na vážku!

Nechaj ho vyvraveť sa!

Nekazdý žalúdok všetko znesie.

560 Nepridávaj horúceho k teplému.

Neštekaj toľko, lebo si vlka z hory vyštekáš.

Oheň.

Kde slama a oheň blízko seba ležia, rado horí.

Keďby nebolo podnetu, nebolo by ohňa.

Kto do ohňa dúcha, dym a iskry do očí dostane.

565 Nedus oheň ohňom! Č. 114. Není dobře —

Neklad' drevo na oheň, ľahko sám vyhoríš.

Nelej olej na oheň!¹⁾ Č. 114. Nepridávej — Adalb. Olej 1.

Polenami oheň neuhasiš.

Tvrde s tvrdým dáva oheň. (Viz 547.)

570 Rana sa zahojí, ale slovo nie. Č. 72. Adalb. Slovo 44.

Rozbroj.

Kde domáci v rozbroji, tam je zlato na hnoji.

Lepší chlebík v pokoji, ako koláč v rozbroji.

Lepší krajíc v pokoji, ako peceň v rozbroji. Sr. Č. 370. Lepší kúrka — Sr. Adalb. Pokój 5.

Rozdráždíš, rozzlostíš, neudobriš.

575 Rozpapreš, rozjatriš, nenapraviš.

Svada, (vada), vadiť sa, povadiť sa.

•Čo sa aj pobijete, len sa nepovadte!• (Iron)

Kde sa vadia, nikdy si dobre nevravia.

Kde sa vadia, tam sa čerti na svatbe kutia. Rkp. Sl. Pohl.

Svada nedá osohu. Č. 347.

Svady sú svady, len sa majme radi. 580

Zo svady nič dobrého nepochádza.

Včely.

Kde sú včely, tam je mäď; kde sú lajná, tam je smrad; kde je svada, tam je had.

Od včely mäď, od hada jed.

Pořekadla a úsloví o svádě, urážce a pichlavých řečech.

Čo rekne, to brechne.

Dal mu psov slepých. Nadal mu do atd. 585

Doháňa sa s ním.

Do každého dojedá — zavadí — zapára —.

Dolpali naň ako muchy — ako osy — ako poľovní psi —.

Ďube doň ako vrana do zdochlého psa.

Hodil oheň medzi nich. 590

Hriech (svada). Hriech v dome ako v pekle. Každý bohovitý (náruživé miesto »boží«) deň hriech robí. — Z ničoho toľký hriech stvára.

Hrýzť sa. Hryzie ako pes. — Hryzú sa medzi sebou ako psi. Sr. Č. 552.

Hryzou se — Adalb. Gryšć 3. — Rád by sa hrýzol, ale sa nemá s kým. — S každým sa hryzie. — Zahryzá doň.

Hrubým koncom obrátil.

Idú doňho ako do repy; — ako osy.

Jazyk. Má jazyk ako britva. Č. 601. — 595

ako žihadlo — ako osa. Adalb. Język 44. — brzytwę. — Má jazyk —

jazyček — dlhý; — končitý; — ostrý; — pichlavý; — preštekany;

— špiclavý; — štiplavý; — veľký. Adalb. Język 43. Długi. — Nejdem

si s ním jazyk merať. — Neprid' mu pod jazyk. — Vysekal sa jazykom.

¹⁾ Olajat önt a tűzre.

- Keď sa spolu sídu, — ako dva kohúty.
 Má dlhé zuby. T. — Má končitý ry-páčik. Pr. Modra.
 Majú spolu potržku.
 Múcha do lva, stráka do vrány, vrána do svinč. T.
 600 Nadal mu do »zaňátov.« (Maď. az anya = matka.)
 Najprv sa uctili (= počastovali), potom sa vycitli (= svadili, znevážili).
 Na každého hromží.
 Naskočil nan ako jašter; — ako vlk.
 Nastriedal mu do matera (e).
 605 Našla Strcuľa Mikulu. (Jména krav, vztažena na svádzlivé ženy.)
 Naváľal mu ako svini do válova.
 Nekričí, ale čo povie, to váži cent.
 Nestojí za ostudu ísť s ním na reč.
 Nič si nedá od huby utrhnúť.
 610 Nieto tých psov, nieto tých huncútov atd. aby mu ich nebol nadal.
 Papuľa. Má ten papufu, vyrúbe sa ňou. — Neplieskaj tou papuľou! Nepapufuj toľko! — To je papuľa, — so senným vozom by sa v nej obrátil. Adalb. Pysk 10.
 Peklo. Posielal ho do horúceho pekla. — Tam je ustavičné peklo.
 Píchať, pichľavy, pichačka. Má pichľavé reči; — jazyk. — »Tá pichačka na mňa celi!« — »Všetkého mu upíchal — uštichal.«
 Poharkali sa medzi sebou.
 615 Slovo. Musí mať slovo na vrchu. — Nikomu nedá dobrého slova. — Od slova k slovu, až sa aj pobili.
 Smola u nich horí. — S nikým nevynde.
 Spustil celý organ. — Škriepil sa o dušu; — o večné hrdlo.
 Štekať, vyšteknúť, odšteknúť. Čo vyrekne, to vyšteknúť. — Musí odšteknúť. — Šteka ako pes; — ako suka. — Vyšteknúť, čo mu len slina na jazyk donesie.
 Uctil ho ako sviňa mech (vrece).
 620 Vadiť, povadiť sa. Poradme sa, povadme se! — Vadia sa ako Ci-

gáni. — Vadí sa ako Cigán pre kus železa. — Z reči do reči, až sa aj povadili, (nekdy:) až sa na ostatok jeden druhému do vlasov nanosili.

Vylial si na ňom polievku; — žľč. — Vynadal mu: ty taký a taký!

Vypovedal mu z priateľstva.

Všetkých svätých mu pohľadal.

Zuby mu ukázal. (Viz 597.)

Na dá v k y a n a z ý v k y. Grobian, 625
 grollo, hrubý plátenník — súkenník, sekačka, sekerka, rozavúst, rozdrapenec, pyskáč, pyskačka, zubačka (o ženských).

Slovesa: Bendečí, breše, brýzga, hubuje, jazyčí, obhrikuje sa, papuľuje, plieska, šteká.

20. K á r á n í.

Ú s l o v í.

Bol v kucapaci; — v Kurucovom kúpeľi, a to v suchom.

Brúsi si naň jazyk. — Dal mu jazykovej polievky s rezancí. (Pokárání s výpraskem.) Č. 513 a 609.

Dal mu na papier; — poriadnu facu. Dobrá to preň lekcija. 1) 630

Dokonale mu vysvietil — vyzrubil.

Dostal groš; — pyskom po papuli; — pohlavok; — polenom po hlavu.

Hubu si popáľil. (Obdržel za zlé reči.)

Chren. Dal mu chrenu. — Dostal chrenu. — Trel mu chren popod nos. 2) Č. 609.

Kapsa, vykapsovať. Dostal hodnú 635 kapsu. — Odišiel s kapsou. — Odniesol kapsu. — Vykapsoval ho.

Smyť, umyť. Smyl mu hlavu. — Smyl ho ostrým ľúhom. — Umyli ho aj bez mydla. — Vymydľili ho. Č. 534.

Nameral mu ovršenú.

Nos. Dal mu popod nos zavoňať. — Dostal frčku po nose. — Dostal po nose. — Šiel s ovisnutým nosom.

Oči. Hodil mu piesku do očí. Na oči mu vyhodil.

1) Jo leczke az neki.

2) Tormát reszelni az orra alá.

- 640 Povedal mu do duše; — proti srsti.
 Č. 551. hladiti —; zač toho rýf.
 Č. 609. loket.
 Prebral mu driemoty; — mušky; —
 vošky.
 Strmo na neho nastupil.
 Stupil mu do strmeňa; — na otlak.
 »Tak ma vyobracali, že som sa až
 vyparil!«
- 645 Trafil mu do srdca; — do živého; —
 na žilu.
 Vyčítal mu kapitolu — kázeň —. Č.
 609. Adalb. Kapitula.
 Vyhnal mu muchy. (Viz 641.) — Vy-
 krútil mu fúzy.
 Vzal ho do pacu; — na krátko; —
 na tvrdo. —
 Zapchal mu hubu — ústa. — Zasolil mu.
- 650 Znosil ho ako malého chlapca; — ako
 psa; — žeby ani pes kus chleba
 od neho nevzal.

21. Žerty.

Přísloví.

- Čo figel, to groš. (= Každý zdařilý
 žert stojí groš. Ostatně užívá se to-
 hoto přísloví i k pochvale praktických
 provedení, prostředkův.) Adalb. Fi-
 giel 1. Niemiec 24.
- Čo komu nepristane, ani sa mu ne-
 svedčí. (= Závisí to od osobnosti
 a jejího postavení, jako se ní pro-
 nečený žert přijme.)
- Čo si dostaneš v ihre, to ti ani čert
 nevydre. (= Pro urážku žertem za-
 vdanou darmo se pravotiti.) Viz také
 Hra o zisk.
- Dobrému chlapovi všetko pristane.
 (Srovnej 652.)
- 655 Hračka — plačka. Č. 142. Adalb.
 Graczka.
- Kde je smiech, tam je hriech. Sr.
 Adalb. Smiech 13.
- Žart, žartovať sa.
 Dobrý je žart, ale nie vždy. Sr.
 Adalb. Żartować 5.
 Kto nerozumie žartu, nech ani medzi
 ľudí nechodí. Sr. Č. 82. Kdo se
 každým —

- Od žartu hlava nebolí. Č. 82.
 Soli, korenia a žartu len po troche
 treba. Sr. Adalb. Žart 17.
 S priateľom sa žartuj, ale posmech
 z neho nerob.
 Ťažko je žartovať sa smutnému.
 Zo žartu do čartu. Zo žartu nao-
 zajst.
 Žarty — čerty.
 *Žart má maľ ovčie, nie psie zuby. 655
 Žart še žertuje, hlib še keltuže. Šár.

Pořekadla o žertech.

- Čoby bol mŕtvy — čoby na doske
 ležal — ešte sa musí pohnúť; —
 ešte sa musí na ňom zasmiať.
 »Lateže (hľadte že), aký to posmešný
 národ« (ohrazuje se vtipkovaný).
 Nikdy nepovie pravého slova.

22. Klatba, zlořečení.

Přísloví.

- Ďateľ dŕube a na prsia si trúsi. Č. 89. 670
 Sr. Adalb. D. Dzięcioł.
- Chto (kto) nad sebú rúbe, do očí mu
 iverá padajú. Z Boš. dol.
- Keďby Pán Boh pastierovu kliatbu vy-
 slyšal, všetky kravy by mu do roka
 vydochly.
- Kto do neba kameň hádže, na jeho
 vlastnú hlavu padá.¹⁾ Kto do neba
 pľuje, na tvár mu padá. Sr. Č. 14.
- Padlo mu z úst do zádrenia (= za
 ňádra.)
- P s í.
 Keďby po psej vóli bolo, nužby 675
 všetky kone podochly; — nužby
 ani jedného koňa nebolo. Č. 14.
 (Srovn. 672.)
- Psí hlas — brech — štek — do
 neba nejde.²⁾ Č. 14. VI. Sl. 220.
 Psi hlosa nejdu do něbosa. Adalb.
 Pies 238.
- Vól rohama prst' vyhadzuje, a na chr-
 bát mu padá. (Též:) Bujo (bujak)
 hrebe, za rohy mu padá.
 Zlé slovo iba tomu za väzy padá, kto
 kľaje.

1) Égre követ ne dobj, mert fejedre fordul.

2) Nem hallik eb ugatása mennyországba.

Pořekadla o klatbě a zlořečení.

Bohoval — čertoval sa — až strach bolo počúvať.

680 Hreší (= zlořečí) akoby hromy tĺkly. Hromami a diably po kútoch hádže. Rkp. Sl. Pohl.

Klajje a hreší, až zemi ťažko.

Klial, až sa hory triasly; — až sa zem triasla.

(Věty zlořečení viz XVI. 520—579.)

23. Daremné, sprosté, zmatené řeči; nedorozumění.

Pořekadla a úsloví.

»Ak nie biele, čierne; ak nie čierne biele!« (Těž:) »Povedz už raz, či čierne, či biele!« Adalb. Bialo. Czarne 1. Czarno 1.

685 »Ako že sa máte?« »Hát zle, kôň zomreli a gazdiná zdochol!« (pověděl Maďar, 1)

»Ako mi dal dve zauchá, hned som vedel, že ma ide biť!«

Ani sa sadlo, ani sa padlo.

Ani slané, ani masné. — Ani varené, ani pečené.

Budár (záchod) zamkom robí. T.

690 Búcha dve na tri, — striela — mláti. Č. 603. Búcha od duba k dubu. T.

»Chleba sa nenarodilo a kapustu požraly súkenníci (m. húsenice)!« (pověděl Handrbulec, což jest přezdívká Němců z Těkovské a Turčanské stolice, jináč Krekány, Krikehajci zvaných. Šuj.

Ja o Havlovi, ten o Pavlovi. Ja o slívách a on o hlivách. Ja o slivkách a ten o cibuli. Ja o voze a on o koze. Č. 567. (Těž:) Pýtali sa ho o slívách, a on odpovedal o húbách. T. a Č. 567. Adalb. Cebula 1. Koza 17. Pawel 3.

»Jedno druhé, kádečo, a ešte čo takého.«

Kam buch, tam tresk!

695 Kde ti ten povie o studničky (e), tam bezpečne môžeš mlátiť. Novohr.

»Keď ma milá rada máš, odrež si kus sáry, javorové koryto, krava mala zimnicu.«

»Kýkol, nekýkol, prindu, neprindu, pojieš si sám.« (Tak se posmívali jakémusi kuchaři v Trenči.) Šuj.

Kura. Pletie ako kura harabura. — Tie reči by ani kura nepodzobala. Srovn. VI. Sl. 238. Mluví divně, žeby se tymu kury smioly — To je »pero, kura, chvost!« — Zaplietol sa (v reči) ako kura do zrebí, — do klkov —. Č. 623. Adalb. Wplątać się 2.

*Láry fáry! Č. 603. — »Mara táraj, a ty Kubo piš!«

Mieša koše s baniami. (Vlastně s »čbaniami, bančiarimi, dbančiarimi, čbánmi,« 700 košami to, v ktorých rudu vynášejí. Šuj.)

Mláti, mláti, slamy neobráti. Č. 608. Nemožno sa s ním pravdy domatať; — dohovoriť, ako s Nemcom, Talianom.

»Nelám — netrep — vospust sveta!«

»Oholená brada a pustá zahrada, trada rada!«

O sádlo komárové. (O daremnosti sě 705 hádati. T.)

»Pán Moriak, doniesol som vám prepošta!«

Pele mele! — Pobúchal, pomlátil, na hrbu povláčil. — Pobúchal, pomlátil, na vnivoč obrátil, vstúpil na nebesá, polámal kolesá, voz, bránu i kôl, zlatá muška pľask!

Reči. Pletie daromné reči do sveta. — To sú jalové — neomastené — neslané — prázdne — reči!

Shovárj že sa s ním, keď je Nemeč. Č. 470. Mluvte — Adalb. Niemiec 7.

Skorej mu ide sedlo ako kôň. (. Ja 710 zyk — rozum.)

»S . . ly muchy na lopúchy, božia muka pľask!«

S tým nedójdeš konca kraja.

Strieľať. Hovorí akoby z motyky strieľal. — Strelil do povetria; — z motyky: — z motovidla. Č. 538, 563 a 603.

1) Podobnými pověděními, krátce vyslovenými anekdotami označují se v životě často výsměvně zmatečné řeči, a proto jsme neváhali takovéto sem zahrnouti.

Tárať. Tára ako na mukách. Č. 603.

Jako — Adalb. Bredzič 3. Gadač 17. — Tára, čo mu slina na jazyk donesie. Č. 602. Adalb. Gadač 9. Klekotač 3. Mówič 38. Plaplač. Plesč 1. — Tára do sveta — do vetra — vospust sveta.

715 »To ja nikomu nepoviem, čo ty vra-
viš.« (= Nerozumím ti.)

To je »drevená skala.«

»To je pre nás a pre naše dietky!«
(Tak zněl kdesi nápis na šibenici.)

Toľko moce (motá), že ho je strach
počúvať.

Tomu ani vývod, ani rozvod!

720 To nenie ani do ucha, ani do brucha;
— ani do mešca, ani do brucha.

To slanina do komína. Šár.

Trepe piate pres deviate. Adalb. Plesč 16.

»Váža Babilonská!« Adalb. Babilon 1.

»Vezmite ma na voz, veď si batoh
sám ponosiem.«

725 Zelené veci predkladá. — Z toho nik
nezmudrie.

(Viz také »Nadávky hloupému.« III.
265.)

24. Nestydaté řeči.

Úsloví.

Jazyk. Má chľpatý — chupatý —
jazyk. (Dle jiných = paškrtný. V Modre
o tom »kto si dobrý dúštek potia-
hne,« vypije, jmenovitě o ženských.)
»Namydli si jazyk!«

* Nevyžmýchaná huba.

Ús t a. Neumytých úst člověk. — »Ústa
si vymyj!«

25. Řečnictví; dojemnost řeči.

Pořekadla.

Bol by z neho kňaz. — Hovorí od
srdca k srdcu.

730 Může za ním tlačit, (= tisknout). —
Radost ho je počúvať.

Ten kameň by sa pohnul, keď ten ho-
vorí. Č. 606. Vy by ste —

Ukázal mu to ako na dlani.

Zaslúžil, aby mu ústa pozlátli.

26. Neohebnost řeči.

Přísluví a úsloví.

Jazyk.

Bezzubému — štrbavému — jazyk
uteká, a zajakavému neťahá.

Jazyk mu zabřda. — Jazyk sa mu

potkol. (Značí také: Něco zle po-
věděl.) — Má ťažký jazyk. — Na

jazyk krívá. — Zaseknul mu jazyk.

Ledvác to vyšlabikoval. Nedostává sa
útku. (Výmluva nestačí. T.)

Trhá sa mu osnova. — Zajaká sa; —
zamotal sa; — zaplietol sa —.

27. Usrozumění.

Pořekadla.

»Ako by si mi bol v hlave sedel.«

»Z úst si mi to vzal.« Č. 601. Právě —

28. Šeptání.

Přísluví.

Čo je s šeptom, to je s čertom. Č. 25. 740

Čo je šeptané, to je zlyhané. VI. Sl.

219. Čo šeptane, to zelhane; co po
tichy, všecko hřichy. Adalb. Szeptane.

Pořekadla a úsloví o šeptání.

Popod nos hovorí.

Po šepky — po šušky — múky a na
hlas soli.

29. Slovo psané; pečet.

Přísluví.

Čo je napísané, to mačka nevylíže.

»Ľudia sme smrteľní, spravme si písmo« 745
(právoplatnou listinu).

»Napiš, nech to i vraví i hľadí!«

Pečeť platí. T.

Písmo nepustí. 1) Sr. Č. 343. Písmo
oči kole.

Pořekadla a úsloví o slovu psaném.

Háky báky. 2) (= Špatné písmo.

K tomu tato povídka: Do vsi došlo
písmo od stolice (župy). Zde neznal

¹⁾ Srovn. Litera scripta manet.

²⁾ Těz: čiry, čary; čmáry; čarbanina. Písmo akoby mačka naškrabala.

však nikdo číst mimo jednoho ›obšitose,« t. j. vysloužilého vojáka. I jal se číst a vykládal: ›Tyto háky báky, to jsou vojáky (naši slovenští vojínové přišedší domů skutečně vždy češtili); toto drobné je ovos, a toto dlhé je seno. To znamená, aby ste si to všetko pripravili, lebo že vám prídu husári.« I stalo se prý skutečně tak.)

750 Má čierne na bielom. Adalb. Czarne 2. Ostrým perom mu písal.

To je tak isté, akoby si to už mal na písme.

30. Řeči národův.

Přísloví.

Keď nemecky hovoria, to je pochmúrno; — keď maďarsky, to sú vetry; keď slovensky, vtedy slniečko svieti.

Kolko rečí vieš, za toľkých ľudí stojíš.

755 So slovenčinou prejdeš celý svet; — kraj sveta zajdeš.

Pořekadla a úsloví o řeči národní.

Dusiti slovenščinu. (Nemluvíti prstonárodně. T.)

Keďby nevedel slovensky (aneb kterou jinou mateřinskou řeč,) musel by brechať. (Zlostné a sprosté to pořekadlo.)

›Maďar z Práge.« (›Prága« jest vrchovská ves mezi horami Novohradskými.) — Madar, čo hovorí křiváku (noži) ›křivák.« Pr. Modra. Madar odtal (odtud), kde hovorá ›toj.« Pr. Modra. (Vztahuje se na odrodilce, tamto na Čecha, toto na Trenčana.)

Nedal by sa predať. (Mluví i cizími jazyky.) Č. 53.

›Nem tudom maďarom!« (Chybně 760 místo ›Nem tudok magyarul = neznám po maďarsky.)

›Niks dajč!«

Vie po (nemecky atd.) ako sviňa po latinsky.

Vie vraj tri řeči: po šepky, nahlas a kričať. (Jiná o národech viz XVII. 1—42.)

VI. Človek vzhľadom na telo, smyslnosť.

1. Nesrovnalosť tela a ducha.

Příslóví.

Psa dost, ale sadla málo.
Škoda tej duše v tom mizernom tele.
Tučné telo, chudá duša. Sr. Č. 140.
V tučném — Adalb. Cialo 23.

2. Zdraví, jeho cena.

Příslóví.

Motto: Hlava pán, srdce král'
a žalúdok hospodár.

- 5 Čo nás po bohatstve, keď zdravia nemáme.
Čo nič nebudeme mať, len abysme boli zdraví.
Kde zdravie chybí, všetko chybí.
Keď je len človek zdravý, všetko ostatné ujde.
Keď sme len zdraví a na nás neprší!
10 Kto má zdravie, má všetko.
Nič si z toho (z nejakej nepříjemnosti) nerob, keď si zdravý!
Nie bohatému, ale zdravému je sveta žiť.
Priateľov a zdravia nikdy nemáme dost.
Radšej krčmárovi ako doktorovi. Sr. Adalb. Piękarz 1.
15 Všetko Pán Boh pomôže, len aby sme boli zdraví.

Zdravie → to je najlepšie; — nado všetko.

Zdravie to je najväčší dar od Pána Boha.
Zdravie od Boha.

Zdravý všetko prenesie.

3. Síla. (Bývá často skryta.)

Příslóví.

Chudý.

Chudá mršina, ale dobre ťahá. Č. 590. 20

Chudý kôň vždy lepšie ťahá.

Chudý má chytré údy.

I z krátkého lanu bude dlhá niť.

Malý.

Malá hrudka, ale samý syr.

Malý, ale hustý; — sporý; — 25
zralý —. 1)

Malý koník dobre ťahá. (Srovn. 20.)

Nemeraj chlapa do korca. Č. 268.

Chlap se — (Téz:) Chlapov na mece nemerajú. Adalb. Chłop 5.

Nohy, nohy, kto ich má! (totiž silné).

Síla.

Kde niet kostí, nieto sily.

Síla váži (ne objem tela). 30

Pořekadla a úsloví o zdraví a síle; o bystrosti.

Ani na ohni by neprasknul.

Bystrý ako jašter — sokol — strelec —. Bystrá ako srnka.

1) Srovn. Klein, aber kernig.

Bude žiž ešte dva roky po smrti; kým bude jedna — posledná — vrana kvákať.

Čerstvy ako ryba.

5 Chytrý ako victor. T.

Chlap, chlapík. »Bude z teba chlap, ak ťa mráz nepotiská.« (Snad lépe »neopáli.«) — Chlap pri chuti — v chuti — v dobrej chuti — v najlepšej chuti. Rezký chlapík.

Keď ten raz nohou dupne, prach do povaly vyletí. (Naproti tomu ironičně:) Aj duba preskočí, keď mu ho na zem svalia.

Ma ľahké nohy.

Má tuhé telo ako kremeň. (Též:) Tuhý ako kremeň.

40 Mocný ako buk — dub — lev —. Adalb. Silny 1, 2.

Musel sa na nove mesiaca narodiť.

Nebude mu nič, čo ho cez dom prehodíš.

Silný ako hrada.

Suhaj do radu. (Též:) To sú chlapi (= jonáci) do radu.

45 Toho ani kyjom nedobiješ.

Vrtký — vrtká — ako jašterička — srnka — živé srebro.

Zdravý, zdravie. Slúži mu to na zdravie. — Zdravý ako buk. Č. 597. — chren — lipa — orech — ryba — Rus — Turek — zrubec —. Zdravý, len tak kvitne. — Zdravie mu dušu naháňa. — Zdravie mu z tvári kypí.

4. Tučnosť; vysoký, pěkný, mohutný vzrůst.

Pořekadla a úsloví.

Bachratý — rozbachorený — ako sud; — ako sviňa; — ako za šesták odkorek. Pr. Modra.

Brucho, bruško. Má brucho ako výsypok z filpasa. — Má bruško ako kotný vrabec.

50 Dievka ako svieca.

Hrubý ako pec.

Chlap, chlapec. Chlap ako jeľa — jedľa — (vysoký). Adalb. Wielki 6. — Chlapec hodný — ukázaný. —

Chlap veliký, akoby ho nadplácal — nadflíkoval. — Oberučný chlap. — Územčistý chlap; — územok. (= Malý, ale mohutný.)

Ide mu strova na úžitok. Pr.

Má grg ako kat; — ako mäsiar.

Nabral — priberá — kladie — na seba. 56

Pán Boh od neho mieru ztratil. Č. 597.

Adalb. Miara 1.

Praje mu. — Rastie akoby ho ľahal; — ako z vody; — na vidomoči; — rovno ako smrčina.

Rovný ako svieca. Adalb. Prostý 5.

Ruky ako lopaty; — ako války. — Ruky silné, nohy tylné.

Sadlo ho dusí. — Sadlo mu nedá 60 dýchať.

Sviňa, svinský. Má svinské suchoty. — Rozmachnatený ako prasná sviňa — prašnica. — Sviská nemoc sa ho chytá. — Tustý (tlustý) ako sviňa. Z Boš. dol.

Taká je ako perím nadúchaná. — Telo ani cesto. (O tučném, ale nepevných, »mľandravých« svalú.)

Toho budú na dva razy pochovávať. To je celý »macko.« (Tím se rozumí medveď.)

To je z celého pôdoja. (Vzato z toho, 65 když teleti mléka neujímají.)

Tučný, tučneť, tučnota atd. Dobře že mu tie líca netresknú od tučnosti — tukoty. — Tučný ako baran v jaseňi; — ako medveď; — ako prasa (dítě). — Tučnie ako čoby naň kydal. — Ztučnel ako čoby bol nekto lopatou naň nahádzal.

Vypaseny ako bujak; — ako krmnik. Zdužnel ako čoby o materinskom mlieku žil.

Ženská ako chlap (udatná).

Žiri mu. Žiri mu tá voda; — to po- 70 vetrie atd.

Nazývky. Bucko, bumbaj, dlháň, dlhoš, mamuna, obor, opacha, zruta.

5. Chudost; nízký, útlý, chybný vzrůst.

Pořekadla a úsloví.

»Adamovo rebro.«

Ako za groš prasa (malý).

- Bol na planej kuchyni; — na planom letovisku — zimovisku —. (Vzato z domácich zvířat.)
- 75 Dievča. Dievča ako hrudka. (= Malé, ale pěkně zrostlé.) — »Dievča maličké si ako rybka, hybké ako šípka, tenké ako topolík, chytré ako pikulík.«
- Dukáty po zemi hľadá. (Se sklonenou hlavou chodí.)
- Hlava ani tekvica.
- Chlap ako večeň slamy.
- Chodák ako olovený vták.
- 80 Chrbtová kosť. Brucho mu k chrbtovej — patrovej kosti prirastá. — Žalúdok mu ku chrbtovej kosti prischnul.
- Chudý — suchý ako drevo — haring — chriaštel (čes. chřástal) — chrt — chrúst — kosť — lata — máček (kocúr) — plot — rak — škrabňa (sedrané prutové koště) — trieska — trlica — trlo — vydra —.
- »Chudý piatok.«
- Komár. Má komárovho sadla. — Tustý (tlustý) ako komár pod kolenom. Z Boš. dol. Sr. Adalb. Tlustý 7.
- Krivý ako kľuka.
- Lahký ako pierko; — žeby ho vietor odniesol.
- 85 Len kosť a koža. 1) Č. 586. Len taká »lenina.« 2)
- Mačky by ho cez noc objedly. Adalb. Kot 69.
- Nemá ani tolko mäsa na sebe, čoby si zuby zakryl.
- »Nohavičky na vidličky.« (= Tenké nohy.)
- Nohy. Má svibové 3) — telacie — nohy. — Má nohy ako pedále — pípasáre — píštele — slupky — trlá. — Má nohy tenším koncom zavrťané. — Nohami zapletá. — Nohy mu stoja na X.
- 90 Nosí živú nošu. (= Hrbatý.)
- Sám sebe po kolená. — Skoro si mi za sáru padnul. (= Malý).
- Spadlo s neho. (= Zchudnul.)
- Taký je ako Kundrlova koža.
- »Taký si veľký ako pol Ivana.«
- »Tak rastieš ako chlieb pri ústach.« 95
- Tenká, tenký. Tenká v drieku, žeby ju môhol preštiknúť; — žeby ju bičom preťal. Č. 598. Jak by — Tenký ako chlístá — konopa. Č. 597; — ako bobový snop. (Iron.?)
- Tlstý ako svieca. (Iron.) — Vyškudený — vyškundlý — ako chrt.
- Vytriasol by ho z nohavíc.
- Na zývk y. Chrúst, kratiš, kriváň, krpec, krpec krpatý, omražtek, ostarok, podstarok (= nevyvinutý), skrčeneč, skrčok, zakrpenec (to co »podstarok«).

6. Tváň, oči.

Přísloví.

- Červené jablko najviac býva črvavé, 100 zelené zdravé.
- Čierna úroda, nepomôže jej ani mydlo, ani voda.
- Čierne oči panské, ale sú cigánske, a moje sú sivé, ale spravodlivé. (Píseň.) Adalb. Oko 12.
- Čím peknejší, tým čertu milejší. Č. 22.
- Človek je s nosom pekný. (Snad obrana veľikého nosa.)
- Krása — makový kvet. (Skoro opadá.) 105
- Maľované líčko — červené (má byť snad červivé?) srdiečko.
- Na rapavej zemi sa chlieb rodí 4) (Tím se brání rapavý.)
- Ružičky v tvári mávajú suchotinári.
- V čiernej zemi sa chlieb rodí a na bielu psi s...; — a do bielej psi cesnak sadia. (Chváli se počerný.) Č. 268. Na černém — Adalb. Rola 3, 14. Ziemia 7.

Pořekadla a úsloví o tváři, výzoru.

- Akoby ich jedna maľ bola mala. (Sobě 110 podobných.)
- Ako na masle vypražený. (Úhledný, uhlažený.)

1) Csak a csontja, böre.

2) Čes. léna. »Had sa lieni. Zlienená kožka z hada.«

3) Č. 597. Má svibové (svídivové) nohy (vysoké a tenké). »Svíb« nějaký pták (Šuj. er.) kdežto »svíba, svída« jest keř »cornus sanguinea.«

4) Hantos földben terem a jó búza.

- Biela, (e).** Biela ako kvet. — Biela tvár ako lalija, a v nej dve ruže. Adalb. D. Bialy 9. — Biela tvár ako mliečko — sňah. — Dieťa biele ako húsatko.
- Čert.** Choď sa pozreť do zrkadla, vidíš tam čerta. Srovn. Č. 598. Patr. — Na čerta podatý. — Špatný ako čert.¹⁾ Adalb. Brzydki 2. Wyglądać 14.
- Červený, (á).** Aká si mi červená, ako cvikla pečená; — ako koža farbená. (Posměšné.) — Červený ako kalina — kapoš — kohút — moriak — rýdzik — Rus — šuster pod kolenom — Ľurek — túzok (drop). Sr. Adalb. Czerwony 1. 4. — Červený ani čoby ho vyfliaskal.
- 115 **Čierny, (a) ako Cigáň.** Č. 473. — ako čad — čadúch — čadúšik — čert — dža — (dža more!) pokřikují za Cikány), — kavka — murň — súkno —. Adalb. Czarny 2, 3, 5, 10, 11.
- Dievča, dievčina.** »Aké si pekné, dievča, straky ťa uchytia!« — Dievča ako čoby ho zo zlata ulial. — Dievča ako makovička. — Dievča krásne ako anjel. Adalb. Piękny 1; — ako čoby bolo na šípe (vlastne na rúžovém kfi) vyrástlo. Dievčina ako malina — lalija — husk — ruža; — akoby ju maliar vymaľoval; — akoby ju z vajička vylúpil. Č. 598. Adalb. D. Dziewczyna 31.
- Lička ako ruža; — ako dve ružičky.**
Na boži parsún stvorený.
Niet jej ani stínu na krásu široko, ďaleko.
- 120 **N o s.** Nos ako úgorka, Adalb. Nos 30.; — ako čakan, môhol by ním skaly lámať. — Nos mu má mladé. (Výrostky na nose.)
- O č i.** Má oči ako dve hviezdičky. — Má oči bystré ako jazvec; — čierne ako trnky; — jasné ako zora; — tesné ako krt; — veľké ako jablká — plánky — taniere — vahany; — žlté ako mačka. Adalb. D. Oko. 111. (tarki). — Má také oči ako opekance s hnilou bryndzou. Má vysmiate oči.
- Pehavý ako morčacie vajce.**
Pekný ako čoby cez noc narástol.
Pohubil Pán Boh dievča z neho. (O krásnom hoču.)
- Rapavý ako trelce.** 125
- Svätí meno na »Škaredú strelu«** (= popelec). »Škaredá streda.« (Přezdívka.)
- Šuhaj krásny ako panna; — že takého ešte svet nevidel.**
- Šušovica.** Netreba jej šošovice. (Jest dosti krásná. T.) — Rád šušovicu jiedáva (mající blizny).
- Tvár.** Tvár ani lopár; — ako mesiačik na splne. Adalb. Wyglądać 34. — Tvár, čo čert hrach na nej mlátil.²⁾ (Rapavý.) Č. 598. — Tvár jej kvitne ružičkou.
- Uhorený — opálený — od slnca ako hlayeň.** 130
- Zelený ako túz (v kartách).**
Zmraščený ako zápeček. Z Boš. dol.
- Žltý ako úgorka (zralá).**
- Na z ý v k y.** Bryď, hnusa, hnusník, maškara, maškariak, mrzkaň, nepodarenec, oškrda, pluhavstvo, škero, škrate, škuliperda, špata.

7. Vlasy, vousy, kníry.

Přísloví.

- Čo vól bez rohov, to chlap bez fúzov.** 135
- Dlhé vlasy — krátky rozum.** (O ženských v poměru k mužským.) Adalb. Białogłowa 16. Włos 2.
- Kde fúzy, tam rozum.** (O mužských v poměru k ženským.)
- Mladost a krása — vlasy do pása.**

Pořekadla a úsloví o vlasech.

- Fúziská, žeby môhol z nich motúze súkať.**
- Hlava, hlavica.** Hlava ako dzińa 140 (dýně) holá. Z Boš dol. — Hlava strapatá ako bôr — hora — hrachová kopa — rešeto — riedčica — strecha — šop. Adalb. Głowa 29. 83. — Hlava ako mlieko (= šedivá). — Hlava mu horf. (Červeno-

¹⁾ Slovom »špatný« vyrozumívá Slovák vždycky »mrzký, škaredý«, nikdy »zlý.«

²⁾ Er sieht aus, als wenn der Teufel Bohnen auf ihm gedroschen hätte.

vlasý.) — Má holú hlavu ako koleno. (Plešivý.) Adalb. Głowa 28. Łysy 3. — Uhladila hlavičku ako makovičku.

»Kyež si tú hrintu okyepiš!« (Hrubý výraz; značí: »Kéž si tu hlavu učesáš!)

Kučeravý ako baran.

Má riedke fúzy — riedku bradu —, môhol by si ju dať okopať.

Má z každého boku pod nosom po polpiata vlasa.

145 Na piad' chlap, na lakeť brada. (Vzato z báchorek.) Adalb. Broda 12.

Sova neučesaná.

Šedivý, šediveť. Šedivý ako jabloň (když kvéte); — ako holub. Adalb.

Siwy 4. — Šedivie od pysku, ako pes; — od uší, ako somár. (Žert.)

»Tuším si sa o plot česal!« Pr.

Vlasy. Má vlasov ako žaba. — Stojá mu vlasy ako ježovi; — ako klince; ako škutina — štekutina. — Vlasy ostré ako škutina.

150 Vždy vysukuje búzy, ako čoby bol mrena.

Začína byť mlynárom. (= Šediví.)

Zarastený ako brav — medveď —.

Nazývky. Chlpaj, strapáň. Fuzaj, fuzko, ježko, mrdofúz, odrifúz.

8. Zuby.

Pořekadla a úsloví.

Má dobré zuby, všetko somele; — ako Cigáň.

155 Má zubov ako žaba.

Zuby ako klováne — koly — kopáče; — biele ako krieda; — mocné ako oceľ.

Zuby sa mu po druhý raz režú. (= Štrbavý.)

Nazývky. Štrbák, štrba (ž.)

9. Žertovné názvy některých částí těla.

Brucho veliké: bagon, bahon, bampeř, poneváč, vantech. — Hlava: griňa, hrinta, kotrba, všiváreň. — Nohy: čapty, klanice, knochy,

knochty. — Plúce: dycháče, dy Chadlá, mechy. — Ruky: kýpty. — Žalúdok: bachor, jelito, Matej.

10. Znamenany; známky. (Pověrečné, uštěpačné.)

Přísloví.

Aký koreň, taký fúz.

160

Človek ryšavý a barnavý málo kedy dobrý. T. a Č. 271.

Chlapovi majúcemu biele plúca ženy (manželky) mrú.

Krivý.

Každý čert krivý (aneb jinak ochromený, nebo když hříšní andělé s nebe do pekla letěli, všickni se pourázeli, ale satan nohy zlámal. Šuj.) Krivý čert najhorší. Č. 271.

Má dve hviezdy (středíště) vlasov na temeni, bude vdovcom. 165

Má kosom rastlé prsty na nohách, bude vdovou.

Má obrastené ruky, bude bohatým.

Má srastlé obočie, vie čariť. Č. 271.

Malý, menší.

Čím menšia potvora, tým väčší škrek. Malý, ale srditý. 170

Malý hrniec chytro vyvre. (Zlost.) Č. 114.

Malý štenec väčmi breše.

Malý vtáčik máva kriklavý zobáčik. Sr. Adalb. Pies 103.

V malom sa nemá kde hnev rozísť.

V malom hrnci chytro zovre. (Též:) 175

Z malého hrnca chytro vykypí. (Viz výš malý hrniec —) Adalb. Garnek 15. — (»Malý« vzhľadom na rozum viz III. 155, 156.)

Narodiť sa.

Narodil sa so zubami — bude veštec. Nedarmo sa takým narodil (na př. hrbatým, šilhavým (slov. škuřavým) atd. Č. 271.

Sprostá hlava nešedivie, neplešivie, nebolieva. Adalb. Głowa 132.

Statečný ošiveje, huncút olišeje. Šár. 180
Studené ruce — horúce srdce (též:) horúca láska.¹⁾ Sr. Č. 243 — upřímné srdce. Adalb. Ręka 61.

¹⁾ Kalte Hände, warme Liebe.

Šelma.

Dobrý človek šedivie a šelma plešivie. (Viz 180.)

Každá šelma poznačená — od narodu poznačená — značná; — vždycky znak má. Sr. Č. 271. Adalb. Szelma 2.

Každá šelma od pysku šedivie.

185 Škuľavého sa chraň!

Úzke gamby, končitý nos = zlostný.

Vlasy.

Má červené vlasy, je srditý.¹⁾ (Sr. 161.)

Má kučeravé vlasy, je vrtkavej myslí.

Znakovitého sa varuj! Č. 271. Znamenatého — Adalb. Cechowany.

190 Znamenitý — znakovitý — značný — poznačený — málo ktorý dobrý.

11. Smysly.

Příslloví.

Bez chuti malý kúštek h... a sješ.

Čo hluchý nedopočuje, vymyslí si.

Oči, oči, kto ich má! (Vzácné.)

Slepý je, kto cez riečicu nevidí. T. a Č. 563.

Pořekadla a úsloví o smyslech.

195 ›Ani nevidím, ani nepočujem, ani ma nohy nechcú nosiť!‹ (Stesk včekom sešlych.)

Hľadá na nebožiac a vidí dlábco (dláto). Z Boš. dol.

Hluchý ako delo — drevo — motyka — parez. Č. 597. — pecen — peň, Č. 597. Adalb. Gluchy 6. — stena — tetrov (příbuzný jemu druh na Slov. jmenuje se ›hlucháň‹). Č. 597.

Idú mu lienky popred oči.

Inde hľadá, inde mieri. (Šilhavý. O tom tato slovenská povídačka: ›Ale to ta udreš, kam pozeráš?‹ riekol nalakaný kováčsky pomocník škulaému kováčovi, ktorý zodvihnuv kladivo, jedným okom na pomocníka pozeral.)

200 Má tenké uši. (= Dobře slyší.)

Má vlčiu tmu — hmlu — mhlú — mlhu. (Jistá oční nemoc, ale se to hovoří také výsměvně v smyslu jako: ›Nevidí pre. oči.‹)

Na jedno oko nepočuje a na jedno ucho nevidí. (Iron. na otázku, co mu schází.)

Na jedno oko slepý a na druhé nevidí. Adalb. Oko 36.

Oči ho nechávajú. (Viz 208.) — Oči má pavučinami zatiahnuté.

Počuje trávu rásť. Č. 548. Adalb. 205 Slyszeć 11.

Vidí aj cez deravú dosku. (Iron.) — Vidí a počuje cez deväť stien; — cez múr. (Vlastně o ostrážitosti.) Adalb. Ujrzeć 2.

V očiach sa mu marí — mení — Zaľahlo mu do uší. — Zrak ho nechal Na dá v ky. Slepáň, hlucháň.

12. Hlad, žízeň; jedení, pití.

(Jiná viz XIII. 1—99.)

Příslloví.

Brucho.

Brucho — hlucho! 210

Brucho sú najlepšie hodiny. Č. 188. (Viz níž ›Vie brucho —‹)

Nenije ťažšej noše nad prázné brucho. Z Boš. dol.

Plné brucho nerado sa učí.

Plné brucho — prázdna hlava.

Plné brucho učí sa hlucho, a lačné 215 nezbačne.²⁾

Prázdne brucho — hluché ucho. Sr. Adalb. Brzuch 16. Głód 14. Żołądek 3.

Povedal Nabuchodonozor: na brucho daj pozor!

Vie brucho tiež, koľko je hodín.

Z brucha ide sila. Adalb. Brzuch 2.

Dobrý, (á).

Dobrá sviňa všetko stroví. Adalb. 220 Świnia 8.

Dobrý žalúdok všetko snesie; — aj klince — ohnivá — stroví.

Do dobrého mecha všetko sa vepchá. Z Boš. dol.

1) Vörös kutya, vörös ló, vörös ember egy se jó; de ha jó, nagyon jó.

2) Plenus venter non studet libenter, sed jejunos eo minus. Vl. Sl. 225. Kdo svůj břuch nazbyt tučí, tyn se něrod učí.

- Hlad, hladný.
 Hlad je najlepši kuchár. Č. 189.
 Adalb. Glód 12.
 Hladnému sa o čertoch sníva.
 225 Hladnému vždy k poludniu zvonía.
 Sr. Č. 188. Adalb. Glodny 15.
 Hladný sa nepýta, kedy je poludnie.
 Hlad sa slovami utíšiť nedá. Č. 188.
 Adalb. Brzuch 14.
 Hlad sa smrti rovná.
 Keď hladu za turák vpustíš, grošom
 ho nevyženieš. (Též:) Pusť si za
 groš hladu, ani štyrma ho nevy-
 ženieš.
 230 Zaspí hlad, vyspíš dva.
 Chto sce dobre spať, nesmie mnoho
 žrať. Z Boš. dol.
- Chutiť.
 Čo chutí, to živí.¹⁾
 Keď ti najlepšie chutí, prestaň jiesť.
 Po práci jedlo chutí.
 235 Samému ani jiesť nechutí. Sr. Č. 414.
 Čím více —
 V spoločnosti lepšie chutí.
- Jiesť a piť.
 Ako čert babu trestal? Dal jej jiesť
 a nedal jej piť.
 Čo ti chutí, to jedz.
 Kde sa mnoho pije, žere, tam otvára
 nemoc dvere.
 240 Kto mnoho jie, málo vie.
 Málo máš jiesť a piť, ak chceš dlho
 živý byť.
 Nemáš toľko jiesť, aby ti bruch pukol.
 (»Bruch« jen posměšně místo »bru-
 cho.«)
 Stáci pijú, sediaci jiedia.
 Ťažko je jesci, čo nesce do hrdla
 lezci. Z Boš. dol.
 245 Lepšie pod zuby ako na zuby. (= Lepší
 jídlo než lék na zuby.)
 Mierne žitie — dlhé žitie. Adalb.
 Ješć 63.
 Mnoho jedál, mnoho nemocí. Č. 295.
 Od miešaného junce skáču. (Míchaný
 nápoj.)
 Od žalúdka mnoho pochodí.
 250 Pán po sedliakovi sa ešte vmestí, ale
 nie sedliak po pánovi. (Též:) Sedliak
 pánovi vyhne. (Lepší jídlo za chudším.)
 Piť, viz výš »Jiesť a piť.«
- Pôst nikoho neumoril; — nikomu neu-
 škodil. Č. 295. (Též:) Od pôstu ešte
 nikto neumrel.
 Smäd has vodou, oheň blatom.
 Stará čižma moc omasty znesie. (Tak
 ponoukajú starého k pití.)
 Večera, večerať.
 Chcešli spať sladko, večeraj krátko. 255
 Č. 296.
 Po tenkom obede večera šmakuje.
 Večera krátka, noc liahká. T. a Č.
 296.
 Žena z periska (místa, kde šaty perou)
 sjiedla by čertiska, a chlap z hór
 ešte skôr. Z Boš. dol. (Též:) Keď
 prídeš z hory, sjiedol bys' voly.
- Pořekadla a úsloví o hladu a žizni;
 o jedení a pití.
- Bruch'o. Bruchom stíska. — Brucho
 mu na chrbát vylezlo. — »Najjedzme
 sa, aby brucho nemyslelo, že zuby
 čert vzal.« — Už mu z brucha vy-
 tlelo. — Už sa s bruchom pomeril.
 (Nasytil se.)
- Cigáň. Cigáni mu klince kujú v ža- 260
 lúdku. — Cigáni mu v bruchu kujú
 — hrajú. — Cigáň mu na zuby od-
 kazuje.
- Črevo. Črevá mu na chrbtovú kost
 prischly. — Črevá mu vyschly. —
 Črevá mu žmýcha — žmýka. —
 »Lačné črevo.« (Přezdívká.)
- Hlad, hladný. »Ani nevidím od
 hladu.« — Hlad mu klopká v ža-
 lúdku. — Hladný — lačný — žeby
 i čerta sjiedol — i hada —; — žeby
 i hadov, štúrov pohltal, len by sa
 mu v bruchu nemetaly; — žeby
 i klince požoval; — žeby i kolok
 z oja bol sjiedol; — i ohnivo z re-
 ťaze —; — žeby sa i do vlka bol
 oddal; — žeby zedel aj z Cigána
 ikry (iskry?) Pr. Modra. — Hladom
 zdýma. — Ledvác nohami zapletá
 od hladu. — Len tak odpľúva —
 omdlieva — sliny prežiera — od hladu.
 (Viz 272.) — »Taký ma hlad opá-
 sal, žeby atd.
 (Viz výš Hladný lačný — žeby atd.)

¹⁾ Quod sapit, id nutrit.

- Lačný ako mlynárova sliepka (iron.);
— ako vlk. Adalb. Glodny 19. 23.
Na »tščo« srdce. (= Na lačný žaludek.
Srovn. čes. »čtitroba.« Šuj.)
- 265 Odkazuje pán Bruchovský pánu Zubovskému. (Též:) Dáva sa pozdraviť atd. Pozerá, či je vysoko slnce. Rád to mám, až mi ze zubú voda teče. Pr. Modra. Sjie čokoľvek, leda bolo v zadku tma. Sliny mu idú na to (jedlo). Slinku mu pohnul. (= Chuti mu nadělal.) Adalb. Slinka.
- 270 Smäd, smädny. Daj mu piť, lebo zamlákně od smädu. (Z hovada pře-nešeno na čiověka. Co znamená »zamláknuť«?) — Dobře že už pípäť nedostanem od smädu. (»Pípäť«, jistý kuří neduh, rohovině podobná zatvrdlina na jazyku. VI. Sl. 237. Dostal by pipec.) — Smädny jako dūha. Stupil si na lyžičku. (= Neobdržel jedení.) Svitá mu v žalúdku. — Tenko pľuje. Ústa mu nabehly na to. (Chuť.) — Vyhľadovely ako doska. »Zabažel.« (Hovoří se o tom, komu přijde z toho nanic, když vidí, kterak se jiný na něčem zvláštním hostí. Zvlášť děti některé při tom cele zemdlí. O těhotných se také mluví, že »zabažia.« »Tu máš, abys' nezabažel!«)
- 275 Zuby mu hrkaju. (O velikém hladu.)
13. Pijanství (sl. korheľstvo).
- a) *Príslovi väbec.*
- Bitka, nabiľ.
Kde sú pitky, tam sú i bitky.
Kto doma sedí, toho v krčme ne-nabijú.
Čo sa pri nápoji stalo, nech sa pri nápoji aj dokoná. (O svädě. Též:)
Čo sa pri pohárikoch atd.
Človeka pri pijatike a pri hre poznáš.
Hrdlo.
280 Hrdlo má malú dierku, ale sa veľa cez ňu preleje.
- Nedaj si hrdlu po vóli, prepíje ti zeme, kone, voly.
Huba — ústa — malá dierka, ale veľká žierka — roznosielka. (Také o hostinkárství.) Č. 435. VI. Sl. 223. Huba je mala, ale cele grunty ňum prelezu.
Kde si zmoknul, tam sa suš! (= Odstraš se od střízlivých. Jiný podnikatelský význam = Na čem si utrpěl ztrátu, na tom se hled' vzmaci.)
Kde sú sudy, tam sú súdy.
Keď sa dieťa dobre nacia, dobre spí. 285 (Viz 308.)
Kedz v poharu maju, ta i samara (somára, osla) dzvihaju. Šár. (Opřipitcích.)
Korheľ.
Korheľa nezabije cholera. (Skutečnost právě opačná.)
Korheľ si vše najde za čo piť.
Nenie to korheľ, čo moc vypije, ale ten, čo sa opije. (V jistém smyslu pravdivé i opačné.)
Nenie to korheľ, čo sa opije, ale ten, 290 čo moc vypije. Sr. Adalb. Pič 26.
Nejeden pre svoje vrecko — pytel — pandero — prišiel o všetko. Č. 139.
Opilý, opilstvo, opiť sa, atd.
Čo triezvy na srdci má, to opilému na jazyku vypukne. Č. 138.
Keď si sa opil, choď sa vyspať! (= Nečñ svädu atd.) Adalb. Upić się 2.
O čom triezvy myslí, to opilý povie. Sr. Adalb. Trzeźwy 1.
Opilcovo hrdlo bodajby zatvrdlo! T. 295
Opilého Böh chráni. Č. 139. Dítě a opilého — Adalb. Pijany 7.
Opilému i Kristus Pán z cesty vystúpil. 1) Sr. Č. 139. Sr. VI. Sl. 223. Mijaj furmanovi na půl kola a ožralcovi na cele. Sr. Adalb. Pijak 11.
Opilý najskôr pravdu povie. VI. Sl. 223. Blazen, děčo a ožralec všecko vykriču. Adalb. Dziecko 17. Pijany 26.
Opilý sa aj starej vrbe pokloní.
Opilý žiaden nebol múdry. 300
Z opilstva nič dobrého nepochodí.

1) Krisztus is kitért a részeg elött. Ganajos szekérnek, részeg embernek Isten is kitért.

Ožer sa, a cez jednu noc všetky hriechy
zπάchaš.

Pálené, pálenka.

Pálené otvára hubu aj nemému.

»Rozum nad rozum, a pálenka fun-
dament!« (Když kdo v podnapilosti
s domněle moudrou radou vystoupí)

305 Pijaci mrcha jedáci.¹⁾

Pijany.

Pijany pijaneho nevidzi. Šár.

Pijany šalenemu brat. Šár.

Piť, prepiť.

Keď sa dobre jie, dobre sa pije;
keď sa dobre pije, dobre sa spí.
(Posměšně o opilci.)

Kto často pije na zdravie, pride
o zdravie. Sr. Č. 140. Pozbyl —
Adalb. Zdrowie 12.

310 Kto pije, nech nejie! (nebo již pitím
mnoho peněz promrhá).

Kto si neprepije, má.

Pij, Janko, pij, len sa neopij!

»Tak! nauč sa, syn môj, piť, — na
starosť ako čoby si najšou (našiel).
Gem.

Po daždi býva blato.

315 Radovka — zradovka. (»Radovka«
= sklenička, z které dělníci jeden
za druhým pijou.)

Sviňa nažratá lahne do blata.

Víno.

Častý pohár vína jazýček rozvíňa.²⁾

Kto pije vína mnoho, potratí rozum
od toho.

Múdrosť vínom zatieněná. T.

320 Noc, ľubosť a víno všeccko púščajú
mimo.³⁾

Vínko hreje, ale nešací. Pr. Modra.

Vínko hreje, vínko páli, vínko múdre
hlavy šiali.

Voda ženie mlyny a víno jazyky.

b) *Výmluvy pijáka.*

Přísloví.

»A čo by sme nepili? však sme z jednej
dediny!«

Blázon.

»Či sa budeme radiť triezvi ako 325
blázni?«

»Napij sa, ostaneš bláznom; nenapij
sa, už si celkom trup!«

»Doma plačú deti, doma mrú ľudia«,
(odpovídá piják, když jej domů zvou).

»Nik za golier nevyleje!«⁴⁾ Adalb.
Kołnierz 2.

Piť, napiť sa, zapiť.

»Ja nepijem, ale kec ma už ponuknu,
ta ja nehodzen (nejsem v stavě)
odpovedzec.« Spišské.

»Kto sa napije, dobre spí; kto spí, 330
ten nehreší: tedy kto pije, nehreší.«

»Len raz žijeme, napijme sa!« (Právě
proto pozor! Syr. 31, 31. Těž:)

»Napijme sa, ved' sa po smrti ne-
napiješ.«

»Pil — zemrel; nepil — zemrel!«⁵⁾
Adalb. Pić 45.

»Trápenie najlepšie zapiť.«

»Povedala Bubenka, že je aj za kapustou
(aneb čím jiným) dobrá pálenka.«

Víno.

»Svátí bolí, vínko pili.« (Ovšem, ale 335
sa nepopili.)

»Víno je dobré iba za pečenkou,«
(vymlouvá se kořalečník).

Voda.

»Od vody sa vši lažú.«⁶⁾

»Voda len pre žaby a baby.«⁷⁾

»Voda nenie dobrá ani v čižme.«⁸⁾

»Voda sa nehodí ani do bôt, nie to 340
do brucha.«

»Vodu káže a víno pije.« (Výčitka
činěná knězi.)

»Zalejme tie žiale!« — »Zapijme to!«

¹⁾ Starke Trinker sind schwache Esser.

²⁾ Srovn. Vinum disertum facit latinum. Der Wein zeigt an, was kann der Mann.

³⁾ Srovn. Nox et amor vinumque nihil moderabile suadent.

⁴⁾ A. Či vieš, že je náš rector už »vylejta«? (levita). B. Ej, paroma ti ten vyleje.
(Stalo se na Breznian-Mýtě.)

⁵⁾ Trink' ich, so hink' ich; trink' ich nicht, so hink' ich doch, also besser atd.

⁶⁾ Vom Wassertrinken bekommt man Läuse in den Magen.

⁷⁾ Srovn. Vinum bibunt homines, cetera animalia fontes; absit a humano gutture
potus aquæ.

⁸⁾ Wasser giess' ich mir nicht einmal in die Stiefel.

c) *Oddanost pijanství.*

Pořekadla a úsloví.

- Aj dušu by vzal člověku, aby mu nedal pálenky.
 Aj oči by si dal vyklať za pálenku.
 345 Ani nevytrevzvieva.
 »Buď Bohu chvála: kostel shorel, karčma zostala. Spišské. Č. 500.
 Často oferuje na hrdelní chrám.
 »Čo sa ci zícha (zívá)?« »Rád bych, dze (kde) je vícha!« Pr. Modra.
 »Dajte tomu korhefovi rumplík (půl žejdlíka) pálenky, a mne holbu!«
 350 Dobre táhne (slovná hra = pije), škoda by ho bolo zabit. Pr. Modra.
 Dušičku polieva. Č. 590.
 Hasí hutu. (V Trenč. hutať = hltat; dle toho žertem huta = hltan, hrtan. Avšak při tom i slovná hra.)
 Item — strovilo sa na ceste dolu Gágorom. 1)
 Leje do seba ako do suda. Č. 591.
 355 Má červené — vyťahané oči; červený — medený nos — od pijatiky. Má červený nos; od vody to nenie.
 Má dobrý dúšek.
 Miškovskými kvapkami sa kuruje. (Vínem. Okolí města Miškovce jest vlnodné.)
 »Opä kostol, opä (opět) fara, opä krčma; to už len radšej pôjdem do krčmy!« (Když opilý v noci nemohl domů trefit.)
 Opilý raz cez deň, ale celý deň.
 360 Piť, dopiť, prepíť, vypíť. Čo nedojieme, to dopijeme. Adalb. Doješć 1. — I ocot Krista Pána by vypil. Č. 591. — Pije ako dúha, 2) Č. 591; — jako homa (vůl). Pr. Modra. — Pije Kuba od Jakuba. (Vždycky opilý. Píseň.) — Prepil by aj plášť z Krista Pána; — z panny Márie. — Prepil všetko, rozum i vrecko. — Račik (raději) vác zest, jako mén vypit. Pr. Modra.
 Pivo. »Klobúk na krivo, krčmár daj pivo, tu sú peniaze!« — »Pivo sem, pivo tam, muzikanti hrajte!« (Píseň).

- »Pod spôsobom za krhlu!« (Říká se utajenému pijanovi, říkajícímu o sobě že jen »pod způsobom« = mírně pije.)
 Rád. Rád džbánky — poháriky — podvihuje. — Rád kuká do pohára. — Rád pohárom na dno pozerá. — Rád poháre obracia. — Rád pořahuje. — Rád sedáva pri lampáši.
 Súka ako súkenník. (»Súkať« = piť, žertovně.)
 Svätí Michala. Č. 511. a 591. 365
 Tahá sa to do neho, by čert do radného pána. Pr. Modra.
 Trúng, trúnok. S trúngom sa zaberá. — Trúngom sa premáha.
 Z krčmy prosto do kostola, z kostola prosto do krčmy. (Viz 358.)

d) *Stav opilosti.*

Pořekadla a úsloví.

- »Bol tam veľký dážd, odkiaľ si prišiel!«
 Cesta. Cestu meria. — Úzka mu je 370 cesta.
 Čepiec. Čepiec jej na bok stojí. — Má pod čepcom. (Viz 382.)
 Dobře sa počastoval.
 Dostal sa pod hájik. (Také o zamilovaném.)
 Hladí ako upečená ryba; — ako sysel.
 Hlava. Dostal červíka do hlavy. — 375 Hlavu si prebral. — Má hlavu prevrátenu. — Má lampáš v hlave. — Udrel mu džbán do hlavy. — Udrel mu z ruky do hlavy. Adalb. Řeka 35. — Už mu je v hlave! — Už mu vrtí v hlave. — Víno mu hlavu pomútilo. — Vošlo mu do hlavy.
 Chlapci ho strcajú. — Chrobáčka si otrávil.
 Jazyk — nohy — sa mu zapletajú. Adalb. Pijany 16.
 Je celý znáčený. (»Znáčiť, vynáčiť = utrápiť.«)
 Každěj vrbe sa klaňal.
 Kolko napredok, tolko nazadok. 380

1) Tak stálo poznamenáno v jistém městečku při obecném účtování. »Gágor« — zde slovná hra — bylo jméno vršku, přes který se cesta robila. Šuj.

2) Iszik mint a szivárvány. Lid bájí, že duha voda pije, a že by i člověka vytáhla. vypila, kdyby tam stál. Píseň: Hore Váhom, dolu Váhom dúha vodu pije.

- Kúpiť. Býka kúpil. — Kúpil si šnúрку do hrdla.
- Má ho strcalka. — Má pod čepom — pod klobúkom; — v črepe — v hlave. Adalb. Czapka 11.
- Naglgal sa ako býk; — ako vól.
- Napil sa ako čkor (ucholak); — ledvaj (= s tížň) liezol; — až mu za uchom prasklo. Č. 591. Sr. Adalb. Najesć się 2.
- 385 Nacical sa — nadojil sa — nalogal sa — nasmokal sa — nasmrkal sa — nasúkal sa — ako prasa — prasiatko; — ako teťa — teliatko. (Viz niž Slovesní výrazy.)
- Nazrel hlboko do pohára — do sklenice.
- Nebo. Do siedmeho neba hľadí. — V siedmom nebi hviezdy číta.
- Nevedel ako domov prišiel. Nevedel, či je Mišov či Janov.
- Nevládze na nohách stáť. — Nie je sám.
- 390 Oči mu idú na krkľ; — sa mu smejú. Odložte mu metlu! (je opilý). Pr. Modra. Opilý (a jiná přídavná, odvedena ze sloves, viz niž »slovesní výrazy«) ako baran — bočka — čajka — čakan — čap — čep — čík — kanón — motyka — máček (kocúr) — pántok — plť — sysel — slon — smrek — sud — sviňa — štok. Adalb. Pijany 29. 35. 36.
- Pľuští mu. (Tím se označuje stav těla po opilosti.)
- Pod suchým zmoknul. Sr. č. 591.
- 395 Prišiel domov s obnôžkou.
- Spil sa ako kočiš na Nový rok; — na čap; — že leží ako snop; — že nevie ani o sebe.
- Svet. Celý svet je jeho (v rozkochanosti z opilosti). — Svet ide s ním do kolesa. Adalb. Pijany 22. — Už nevie ani o svete. Adalb. Wiedzieć 18.
- Svetlonos ho vodil.
- Sviňu si z trhu dovedol. Sr. Adalb. Świnia 27.
- 400 Utekaj duša, ide príval!
- Už chodí ako teťa po ľade.
- Už je dobrý — Galilejský — habemus -- pod forgóvom (maď. = Federbusch); — pod zeleným. (Srov. svátek židovský »svátek stankův«, kde sedí v boudě »pod zeleným.«)
- Už mu vrta v modzgu.
- »Ve (veř) si se dorejdíu!« Gem.
- Na zývky a na dávky. Chlipko, korheľ, korhelina, korhelica (ž.), korhelisko, lalok, ochlasta, ožran, pálenčný — vínny — sud, vínny molek, prepíduša.
- Slovesa. Buchnul si, dal si, docengal sa, docical sa, dorezal sa, doriadil sa, doťal sa, dotelil sa, chytilo ho, má dost, nadral sa, nadungal sa, nahnul si, namazal sa, narezal sa, naslopal sa, nasúkal sa, naťahal sa, obstrebal sa, očemeril sa, očepčil sa, ochlastal sa, ochleptal sa, ochmelil sa, olial sa. opil sa, oprpal sa, oslonil sa, oslopal sa, otreštil sa, ožral sa, podkurážil sa, podnapil sa, podperil sa, podtrundžil sa, potúžil sa, sobralo ho, spil sa, strundžil sa, šibnul si, trcnul sa, umoknul, urazil sa, vychlipnul si, vysmrknul si, zmoknul. (Viz vyš 385).
14. Žroutství, mlsnosť; silný žaludek. (Příslóví viz mezi X. 455—525).
- Pořekadla a úsloví. (Jiná viz mezi X. 547—603).
- Akoby nekto vyberal z neho. (= Vždy lačný.)
- Brucho Bruchom cíti. — Dobre sa je bahnať, keď si môže brucho nahnať. (= Putuje trebas po bahně k vůli hostině.) — Len o brucho sa stará. — Má uši v bruchu. -- Všetko by len do brucha — do jelita -- popchal. — Zabil by blchu doista na bruchu (totiž napnutém od mnohého jedení.)
- Dno. Nemá dna, ako kňazské vrece. — Nieto v ňom dna. Adalb. Jesć 42.
- »Hohó, Zuzka, vstaň! daj ten kabáč 410 (pagáč), veľa by nám to bolo na ráno!« (Tím vzbudil manželku o půlnoci.)
- Jiesť, najiesť sa, sjiesť, pojiesť, jedenic. Jie akoby ho najal; — akoby páčil; — ako mlatec; -- ako na páf. — Hodinu pod hodinou by jiel. — Môhol sa najiesť aj na týždeň. — Najiel sa ako na Štedrý večer, — ako sedliak na Hody (= Vánoce), Č. 589; — do úryhu; -- po grg. — Nefúbi málo jiesť, radšej si na to

miesto zapije. (Iron.) — Nemyslí iba na jedenie. — Nič nečuje, len na jedenie myslí. — Pojie ako Poliak. (Totiž Polák sluha, ponevác před tím Poláci na Slovensku často sloužili.)¹⁾ — Sjie za druhých šest. — »Veď bych ja rád jiedol, ale keď už nemôžem!« (řekl s pláčem hoch švestkami ponoukaný). — Vždy jie, ako jež.

Lakošný ako mačka.

Lúbi svrchu kašu a zo spodku halušky. Mikol to tak akoby ho spálil. (Též:) Mizne pred ním, ako čoby spálil.

- 415 Misa, miska. Mise grg vykrútil. — »Na misu mi dajte, v hrnci mi nechajte, i s vami budem jiesť!« Adalb. Miska 5. — Rád cudzie misky vylizuje. Č. 593. — Smiluje sa nad miskou ako kocúr nad myškou. — Už má myseľ v mise.

Nahařil sa ako pes.

Na chrám Páne do papárne!

»Naňka, či už skoro budze obežerný večer?« Trenč.

Naprál sa, ani mašuro. Z Boš. dol.

- 420 Napukal sa do dobrej vôle. Naveky pchá do sebä — do kropáča (= krop, Kropf, hrvoř); — do čreva — do megena —.

Oči. Jiel a pil, až mu oči vysedaly — vyliezaly; — na vrch vychodily. Sr. Č. 590. — Len oči mu jedia. — Oči by jedly, ale brucho nestačí; — ale huba už nemôže. Č. 289. a 590. Adalb. Brzuch 8. Oko 49. Žót. — Očiima by všetko pojiel. — Oči nesýte.

»Oženil sa náš Adam, — kto by sa to bol nazdal?! Vzal si Evu z Oravy, mala vlčie bachory.«²⁾

Plná škola žiakov. Č. 589.

- 425 Pozerá, z ktorého domu sa kúri — dymí. Rozožraný ako sviňa. To mu je iba na pol zuba; — na jeden zub.

To mu je toľko ako psovi mucha. Adalb. D. Pożywić się.

Treba mu jasle podvysiť; — remeň o jednu dierku tuhšie stiahnuť; — jedno črevo zaviazať.

Už mu viac nepustí.

430

Vlk, vlčí, vlkolačný. Hlce — žere — ako vlk. Adalb. Žreć 7. — Je vlkolačný. — Pažravý ako vlk; — ako kopov. Adalb. Żarłoczny. — »Vlčie bachory; — črevo. Sr. Adalb. Wilk 89.

Všetko sa doňho prepaduje.

Žalúdok. Má žalúdok, že by mu aj klinge stroвило. — Žalúdok si prebral. (= Nemírností v jedení onemocněl.)

Žrať, sožrať. I čerta by sožral, keby mu ho dal. — Dotiaľ žere, kým si prstom v hrdle nedosiahne.

Nazývky a nadávky. Bachor, bachra, bachračka, bruchopasník, kořoch, nenadžganec, nenásytník, nenažranec, nesýta, obžero, pažravec, poškrabpavnička, potrimiska, vlkolak, žráć, žrút.

435

Přídavná jména. Nedožerný, pōjestný, popratný (a jiná z tamtěch odvedená).

15. Slabý jedec a piják.

Pořekadla a úsloví.

Má tenký bruch (brucho).

Pije pod spôsobom; — ako panička; — akoby prijímal (totiž svátost).

Sjie ako vrabček. — Vtáčatko by viac sjedlo ako ten.

16. Spaní.

P ř í s l o v í.

Aj na kameni sa vyspíš, keď máš dobré svedomie.

440

Čím menej spíš, tým dlhšie žiješ³⁾ (jestli se totiž jen bdění má považovati za život).

¹⁾ Z té doby, z Králové Lehoty: »Poliak. A čo to zvonja? Odp. To aby ľudia šli do kostola. — Pol. Eh! to mrcha zvyčaj! Druhý raz. Pol. A čo to zvonja? Odp. To aby ľudia šli obedovať. Pol. Á — to dobrá zvyčaj!

²⁾ Pokračování: »Upekli jej pec chleba, všetko ona pojedla; ešte ona plakala, žeby veru papala. Upekli jej druhú pec, nenechala len krajec. Uvarili var piva, všetko ona vypila; ešte ona plakala, žeby veru prpala. Uvarili druhú var, nenechala len pohár atd. až do obscoennosti.

³⁾ Ki mennél kevesebbet alszik, annál többet él.

- Chceš-li spať sladko, atd. viz 255.
 Chto sce dobre spať, atd. viz 231.
 Keď sa zívá, jiedlo by sa; keď sa
 drieme, spalo by sa. (Viz 445).
 445 Komu sa zívá, ten by jiel; komu sa
 drieme, ten by spal.
 Kto mnoho spí, ten málo žije. (Diete-
 tičné, ale i to co 441.) Adalb. Spać 9.
 Lepšia hodinka do poľnoci ako dve
 po poľnoci. Č. 296.
 Lepšie spanie ako jedenie; — ako
 medľovanie.
 Spánok je brat smrti. Adalb. Sen 12.
 450 Večera krátka atd. viz 257.

Pořekadla a úsloví o spaní.

- »Háj, háj, sečeň, bečeň, máj!« (Hovoří
 se tomu, kdo zíváje říká »háj, háj!«
 Hľadí do sebä (= spí).
 Jednu drychnu zabiť (= pospáti si).
 Kury. Chodí s kurami spať (včasne).
 Sr. Adalb. Spać 2. — Chodí spávať
 s kurami a s lastovičkami vstáva. —
 S kurami ide spať, s kurami vstáva.
 455 Mura — Mora — ho cicia; — dlávi.
 (Pověra o strašném snu.)
 Najprú Zivko, potom Kyvko, za ním
 Dremko a tak Spanko.
 Noc, nocovať. Celú noc na nohách.
 — Noc nadrábä. (= Ve dne spí.) —
 Nocoval pod holým nebom. — »Veď
 vari nebudeme noc kušať, (podme
 už spať).
 Nemohli ho ani na nohy spraviť (totiž
 v rozespálosti).
 Neprebudí sa, čo by ho železnými vi-
 dlami píchal; — čoby mu povala
 nad hlavou horela; — čoby popri
 ňom z dela vystrelil.
 460 Oči. Ani som len oka nesohnul —
 nezažmuril. — Do očí sa mu trúsi.
 Č. 599. — Hubičky, beličky, spaly
 by očičky. — Má ťažké oči. — Zaves
 oči na klinček! (= Nebudeš moci
 spáti.)
 Pôjdem na ucho; — do Spiša. (Slovná
 hra. Spiš = Spišská župa, stolice.)
 Prikryť sa. Dolu bruchom ľahnul,
 chrbátom sa prikryl. Adalb. D.

Brzuch 53. — Na jeden bok si ľahnul
 a druhým sa prikryl. — Na zem si
 ľahnul a nebom sa prikryl. — Päsť
 pod hlavu, brucho vedľa sebä a zad-
 kom sa prikryje.

Slepý mu závdavok dáva. Pr.

Spať. Ako si spať? ako zajac či ako
 liška? (Zajac v bázlivosti své s ote-
 vřenými očima spí; liška i bdíc ve
 své lsti má zavřené oči. — Podme
 spať, zajtrá ráno zavčasu vstať! —
 Spal som ako myš na vreci; — ako
 kôň na svitaní. Sr. Adalb. Wyspac
 się 3. — Spí ako čoby ho do vody
 hodil; — ako čo by ho zabil; —
 ako drevo; — ako sysel; — ako
 v masle — v oleji — v páperí; —
 ako zarezaný; — ani bunda. Adalb.
 Spać 20. 22. 31. Usnąć 1. — Tam
 ešte spali ani more.

Už je nebohý. (= Usnul; také o smrti). 465
 Zalieča sa jej slepý Janko. — Zanáša
 sa mu.

Zo Zivančinej do Ležiachova. — Tu
 sú Zivančania, prídu hneď i Drie-
 motčania. (Slovná hra s jmény obcí.)
 Zívá sa mu ako Cigánovi na »mäkkó
 chleba.« 1)

Pořekadla a úsloví o chrápání.

Hodiny — skřipce — našahuje. — Hrnce
 vozí. — Chrápe akoby dosky pílił;
 — akoby ho boli sořali. — Korytá
 — vahany vyškřabuje.

17. Sny.

P ř í s l o v í.

- Čoho sa kto bojí, o tom sa mu najskôr 470
 sníva.
 Keď sa spí, nuž sa sní. (Těž:) Kto spí,
 ten sní. (= Nic není na snách.)
 Kto na sny verí, nikdy je nie veselý;
 — sklamaný býva.
 Kto s čím prácu máva, o tom sa mu
 sníva.
 Na čo človek vo dne myslí, o tom sa
 mu v noci sníva. 2) Č. 204. Adalb.
 Dzień 3. Myśleć 8. Pragnać 2.
 Sen a bzdina sú rodina. 475

1) Viz IV. 346. Pozn.

2) Ki miröl goudolkozik, arról gyakran álmodik.

Sen je sen; Pán Boh riadi noc i deň.
Č. 15.

»Snům nedej nás mámiti!« (Z nábožné písne udomácnéné.)

Sen vždy na dobré vynde: ak je strašný, rád je človek, keď sa prebudí, že to nenie pravda; ak je pekný, aspon sa človek vo sne poteší.

Sníček — blížek. (?)

480 Vtedy človek rastie, keď sa mu sníva, že lieta. (Pověrečné.)

18. Nemoc a slabost; léky.

Přísloví.

Čo sa moc kýva, len sa vykýva.

Dobry pes sa vylíže. (Ránu lízaním shojí. Žertovně přenešeno na člověka.)
Č. 532.

Chorý, choroba.

Dlhá choroba — hotová smrť. Č. 300.
Chorému všetko horké. Chorý má vo všetkom horkú chuť; — falošnú chuť.

485 Choroba nikoho nepopraví.

Choroba zlá nemoc.

Jedno zdravie a chorôb sto.

Chto (kto) sa duho (dlho) kuruje, k smrci sa hotuje. Z Boš. dol. Sr. Č. 300.
Časté —

Keď jie, nezdochne.

490 Kým tučná mršina (přezývka koně) zchudne, chudá zdochne. Adalb. Tlusty 13. D. Koň 278.

Kto dlho kašle, dlho žije. (Žert).

Liek.

Čistá voda — prvý liek na svete.
Sr. Č. 302.

Každá nemoc má svoj liek, len že nevedia ľudia naň na trafiť. Č. 301. (Sr. 509.)

Neskoro si lieky strojí, keď mu smrť nad hlavou stojí.

Lik, ličic se.¹⁾ (Šár.)

495 Kdo še liči, še kaliči (sr. čes. kaliga).
Šár.

Komu treba liky, ten pujdze na viky (= zemře). Šár.

Nátcha.

Nátcha devět nemocí odháňa.

Nátchy je sedliakovi škoda, (odpovídají páni na poznámku, že sedláci nemívají nátchy).

Nátchy mrcha človek nehoden.

Nemoc, nemocný.

Dlhey nemoci koniec — motyka. 500

Lepšia pomoc ako nemoc. Sr. Č. 301.

Lepší malá —

Nemocný dúfa, pokiaľ len úfa. Sr. Č. 198.

Nemoc prichodí klasom, odchodí vlasom; — prichodí centami, odchodí funtami²⁾ Sr. Č. 299. Adalb. Choroba 1.

Všetko podrobena nemoci, či duša (člověk) či para (zvíře). Gem.

Zdravý nemocnému neverí. (Znamená také: šťastný nešťastnému.) Adalb. Zdrowy 4. 505

Oproti boleniu zubov je najlepšie železo (totiž železné kléšťky).

»Šli po doktora, keď mu už bola duša — smrť — na jazyku.« Sr. Adalb. Leczyć 3.

»Teraz mu už může i do zadku trúbit!« (Toto a předešlé jsou ostré důtky, poučující, že se s léčením nemá odkládati.)

Zelinka. Ani jednej zelinky v svete nieto nadarmo, lenže nevedia ľudia, od čoho je ktorá. — Nieto žiadnej zelinky, ktorá by nemala svoje účinky.

Pořekadla a úsloví o nemoci a slabosti.

Azdaj vápenicu na váš dom zapálili, keď tak všetci choriete. (Pověrečné, tedy nějaké čáry při zapalování vápenice.) 510

Bledý ako múčny mech (vrece) -- smrť -- socha — stena; -- žeby sa krve na ňom nedorezal. Adalb. Krew 7. Wyglądać 67.

Biedny ako tóna. Biedny — len smrti na fruštík.

¹⁾ »Ličic se« ovšem tolik co »lčiti se«, avšak ve zvláštním smyslu, totiž »vražcem se ličic«. »Vražec« = čarodějník, vražic = čarovati. Sr. čes. vráž, vražba, i maď. varáz.

²⁾ Sr. Krankheit kommt vierspännig an und zieht einspännig ab.

- Bolest' bolet', zabolet'.** »Bolelo ma ako čoby ma na nože bral.« — »Bolí ma, až mi k srdcu ide.« — Dobre (že) sa na stenu nedriapal od bolesti; dobre (že) sa oblakov nechytal —; dobre (že) tú zem nehrýzol od bolesti. — Prehadzuje sa z boka na bok od bolesti. — Zabolet' ho, že počul anjelikov spievať. — Zvíja sa ako had od bolesti.
- Celý je machom pripadlý. (Včasne sestárnul.)
- 515 Celý je premenený.
Čerstvy ako krava na ľade. (Iron.)
»Črevá mi malo potrať.«
Farárovi škračky pokradnul. (O chrástavém na tvári.)
- Hlava. »Hlava sa mi krúti.« — »Ide mi hlavu roztrhnúť.« — »Ošaf (závrat) mi vošiel do hlavy. — »V hlave ma trhá — štiepa; v hlave mi kuje, ani kladivom; v hlave mi vrta.«
- 520 Hudci mu v prsiach hudú. Č. 587.
»Iba čo som sa stien lapal (v slabosti, aby ch neupadl).
Kaš e f. Kašle, dobre (že) dušu nevydá; — ako stará baba. Adalb. Kaszleć.
Má kašel dva razy do roka: od Jura do Michala a od Michala do Jura.
Len tak »na hran« (náhle) ochorel, ako čo by mu boli porobili (počasili).
Len tak vardá — vardze — živorí.
- 525 Madlena ho zaľala. (= Úsad. Viz 549. Též:) Striga ho podstrelila.
Malé dieťa by ho posotilo — postrčilo. — Malým prstom by ho posotil.
Má sa len tak ako rosa na tráve.
Má srdca klopanie. — Má zlé mechy (= Nemocné plíce.)
Mrákoty ho zašly. — Mrcha vietor ho zašiel. (Nerozumí se zde prûvan.)
- 530 Ná t c h a. Má 12 razí do roka natchu, a vše po mesiaci trvá. — »Pád otec bá dátku, padi batka dátku, iba ja debáb, čo víno predávab.« (d = n, b = m. Tím vysmívajú natchu majčího.)
Necítí sa dobre. — Nemôže prísť k sebe. — Nemôže sa z toho vychrámať.
»Nehoden som mecu chmelu!« — Nesmie naň ani vetrik poduť. Sr. Č. 598.
Špatný — Nie je sám svoj.
- Nohy.** Ledva nohy za sebou vláči. — Nohy ho nechávajú. — Nohy mu nestačia; nechcu ho nosiť. — Nohy — ruky — ho lámu. — Nohy sa pod ním podlamujú. — Nohy zapuchnuté ako gäjdy.
- »Panská nemoc.« (= Podagra, sl. lámka, lámavica; jinde »svrab« tím vyrozumívajf.)
- Para mu nestačí. (= Těžké dýchání.) 535
Poležl si. Pospieva si. (= Dlouho nemocný.)
Presedlo mu. (= Zapadlo mu jídlo v jícnu.)
Prišlo mu do živého.
Rád škvarky jedáva. (Viz 518.)
Samá ťazoba z neho vyzerá. — Slabý 540 ako kvet — mucha. — Adalb. Mdly. 1. Oslabieć 4.
Snečnica ho opálila. — »Smrťka ma preskočila.« (Když zima krátce ale prudce člověkem přejde.) Adalb. Śmierć 70.
So zimou mu prišlo. — Sršne na ňom vstávajú.
S tela dolu ide. S tela spadnul — opadnul.
Studený pot naň vyšiel.
»Školská nemoc« (= žádná.) 545
»Taký som ako kvas, len do hrbky letím;« — ako naskladaný.
Tmolí sa ako tóna. — Točí sa ako keď mucha na jar ožíva.
To je len taká mizerija človek. — To je z makového kvetu (který hned opadá).
Úsad ho zaľal. — Var ho šibe.
»Veď mu to prejde, ako Balových prasaťu!« 550
»Ver je to dieťa len ako rosa!«
Vygnačilo — vygniavilo — ho, že dýchať nemôhol.
Vyschnul na triesku; — na trlo. Adalb. Wyschły 3.
Vysypané telo, akoby červené súkno prestrel.
Vyzerá ako božie muky; — božie umučenie; — ako čoby ho s križa sňal; — ako čoby so šibenice odpadnul; — ako čoby z hrobu vstal; — ako obráztek; — ako smrť. Adalb. Wyglądac 6. 19.

Vlka dolapil — ulial. — 1) (Také vůbec o neštěstí, které si někdo sám přitáhl.)

Vo svrabe (je) ako v kôre.

»V žalúdku sa mi dvihá.« (Náklonnost k dávení. Tím se líčí i mravně ošklivé věci. Těž »hudí sa mi.«)

Zaskočilo mu do »otčenášovej dierky« (= do gágora).

560 Zdýma ako hláč na suchu.

Zdravý ako stará vřba.

Z očí mu prišlo. (Pověrečné.)

Zpuchnutý ako striga, (které jiní »počarili«).

Zrádnik ho vychytil.²⁾

565 Žltý ako králik — ako stará slanina — staré sadlo — vosk — voš — záružie. — Adalb. Žólty 4.

Nazývky (zlostné a posměšné) slabých, neduživých. Chrchloš, chrchliak (o kašláni), lazár (soustrastné), lazár večitý, mrcina, smrčka, smrti večera, zdochliak, zdochlina.

19. O jistých slabostech tělesných.

Příslloví, pořekadla a úsloví.

»Ani z teba vtáčky nevyletia!« — Búcha z neho ako z dela.

Bzdi tomu, kto nosa nemá.

Cigánik sa z retiazky utrhnul. (Povídá se malým dítkám větry majícím.)

570 Dávila chvalil; — svátil. T. — Dával, dobre že dušu nevydal.

»Dobrý gazda, čo lanské orechy drví!« (V jisté nesnáze vymlouval se totiž kdosi, že to ořech rozdrvil, a když mu připomněli, že se toho léta ořechů ani neurodilo, tedy on na to, že to »loňský ořech.«)

»Keby nebol oddech, bol by zdech!« Kocúra drhnul (= dával).

Kto najprv zvedel, ten na ňom sedel.

— Kto vyňuchal, ten vyštuchal.

575 Lámu sa mu kolesá. Č. 642.

Líšky driapal (= dával).

Má slabé struny. Č. 597. a 642; — slabé držiaky — sřaháky. (A opačně: mocné struny atd.)

Motúze pojiel. (= Průjem. Těž:) Motúzky necháva. (= Větry.)

Na dol mu udrelo. (= Větry.) — Na hor mu udrelo. (= Krkání.)

Nemci ho naháňuju. »Nemecká nemoc.« 580 (Těž:) Má Nemca. (= Průjem.)

»Opáč mu, či má horúci nos!« (Po-dezření.)

Rihá sa mu pečenými vajcí. (Tak bývá někdy při zkaženém žalúdku.)

Spravil si z huby zadok. (= Dávení. V přeneseném smyslu nedržení slibu.)

Svinský kúštek — panská obyčaj. Sr. Č. 592. Panský —

»Tam sú mladé!« (O zanečistěném nemluvněti v kolébce. Narážka na mladé ptáčatka v hnízdě.) 585

Ukradlo sa mu. (Větry.)

Vychrákal také, žeby mōhol ním žobráka zabiť.

Ztratil klíč od zadku; — od zadních dveriec. (Krkání, dávení.)

Zverinu jedol, ozyva sa mu. (Krkání.) Žida vyplatil. 590

20. S m r t.

Příslloví.

Človek.

Človek je len ako tráva.

Človek na svete okolo nemoci a smrti sa pletie. Sr. Č. 310.

Človek nevie, kde kosti složí.

Človek sa tu len popotřka, a potom je koniec.

Človek vie, kde sa narodil, ale nevie, 595 kde zomre. Adalb. Czlowiek 46.

Človek zomre, nesoderie sa ako vrece. (Srovn. 649. Umrem —)

Dnes mne, zajtrá tebe.³⁾ (Sirach 38, 23.) Č. 155. Adalb. Dziś 3.

Duša.

Duša nezhyenie, choc i telo pominie.

Chockedy zomreť, len aby bol Pán Boh duši milostivý!

I ten čas bude, keď nás nebude. Č. 310. 600

Každý sa musí so svetom raz rozlúčiť, čoby mu akým milým bol. Č. 278. Svět každému —

1) V hutní peci utvoří se někdy tak veliký kus železa, že ho nemožno vytáhnout bez rozbourání peci, a to jest ten »uliatý vlk,« v přenešeném smyslu nemoc, neštěstí vůbec.

2) »Zrádnik« = padoucí nemoc. Synonyma viz v Slovníčku. O »zrádniku« dále tato úsloví: »Na vrch ho vychytilo. Vozvrch ho berc. Zrádna smrt' naň prišla.

3) Ma nekem, holnap neked.

- Ludia na svete — ako pena na vode;
— ako hmla.
Maj každý deň za posledný!
Musíme ustúpiť jeden druhému.
- 605 Nahí sme na tento svet prišli, nahí
z neho aj odídeme. (Job 1, 21.)
Proti veku nieto lieku.
Raz na svet, po druhej ze sveta. Z Boš.
dol.
Rok k hrobu krok. (Viz XIV. 289—292.)
S m r ť.
- I ten črviať sa proti smrti bráni.
610 Každým dňom sme bližší k smrti.
Každý sa smrti bojí. (Viz Živý —)
Lepší krátky život ako dlhá smrť.
(Snad slovná hra: »živôtok,« šně-
rovaný, těsně přiléhající kabátek
dívčí. Šuj.)
Nezabudni na smrť, — ona na teba
nezabudne.
Pamätaj na smrť! Adalb. Šmierc 40.
615 Plač od smrti nezpomôže.
Proti smrti niet lekára.¹⁾ (Srovn. 606.)
Adalb. Starość 10. Šmierc 25. Č.
311 a 494.
*Rok má krok a život v päťách
smrť.
Smerc sebe na posledny dzen zo-
habia. Šár.
Smrť ho tam čakala.
620 Smrti neujdeš; — nevykúpiš sa. Č.
311; — nevyomodlíš sa.
Smrti sa nik nevyprosí; — z hrsti
nevykrúti. Adalb. Šmierc 35, 37,
53, 54.
Smrť je istá, ale hodina neistá.
Smrť najde košelu a svadba sukňu.
Šár.
Smrť má kosu a nie sekeru (doklá-
dajú v Krupině). Č. 312.
625 Smrť nás čaká, nohy nás nesú.
Smrť nedáva pardón; — nikomu
neodpustí.
Smrť nevyberá nikoho. Sr. Č. 312.
Adalb. Šmierc 75.
Smrť príde z nenazdania.
Smrť si príčinu hľadala. (= Měl
vůbec zemřít; nemoc je jen zá-
minkou.) Srovn. Č. 312.
- Smrť si vždy zádrapku najde. (Totéž.) 630
Smrť s každým tancovať bude. Č.
310.
Smrť tam hľadal. (Srovn. Smrť ho
tam —)
Smrť všetko vyrovná. Č. 313. Adalb.
Šmierc 92.
So smrťou nikto oldomášu nepil. Sr.
Č. 310.
So smrťou nikto smluvu neurobil. 635
Všade ťa smrť čaká — najde —.
Živý sa smrti bojí.
Starí sa poberajú, mladí ich predbehú-
vajú.
U m r e ť, z o m r e ť.
Každému je raz zomreť.
Kto leží, ten leží; kto umrel, ten 640
tam. T.
Kto sa narodil, musí zomreť. Č. 310.
Adalb. Narodzić się 2. Urodzić
się 4.
Kto zomre, všetko tu nechá, iba
dobré a zlé sebou vezme.
Len raz umrem, a to musím.
Mladý môže zomreť, starý musí.²⁾
Č. 311. Starý — Adalb. Umrzeć
11. Młody 27.
Nemôžu všetci na posteli zomreť. 645
Radšej v cudzine desať ráz zomreť
ako doma raz. Č. 315. (Tamž i vý-
klad.)
Raz som sa narodil, raz umreť musím.
Raz žijem atd. (Viz 607.) Adalb.
Człowiek 42. Zyc 32.
Starý musí zomreť a mladému sa
pridá. (Viz výš 644.)
Umrem, neshorím na slnci.
Zomreš, ničoho sebou nevezmeš. (Viz 650
výš 642.) Sr. Č. 56. Všecko —
Umrláček volá: »Kto za kým?«, a kuvik (č. sýček): »Pod!
pod!« Sr. Č. 310. Zvon —
Viac mladých kožíek visí na bidle (u
kušnieru, č. kožešníka), ako starých.
Sr. Adalb. Ciele 20.
Zomrelého plačom nevzkriesiš. Adalb.
Umarly 7. 8.
Živôt ľudský ako tá para.

¹⁾ Halál ellen nincs orvosság; — fü a kertben.

²⁾ Az ifju meghalhat, az öregnek meg kell halni.

**Pořekadla a úsloví o nenadálém
vyhnutí smrti.**

- 655 »Čos dal tej smrti, že Ťa nechala?«
(Též:.) Dal smrti maku; — mericu maku.¹⁾
Ešte je prisprostý medzi svätých.²⁾
VI. Sl. Byl by hlupy za svateho.
»Ľafa! zomrelý, a prišiel, kde hudú!«
(Užívá se i vůbec, když zavítá ten,
o jehož úmrtí zpráva se roznesla.)
»Nazdal som sa, že budete museť po-
slať s tanistrou po koštiale zo mňa!«
(t. j. že neprijdu domů živ).
Nebude mu už ani ďuk!
660 Vykýchal sa z toho. (Přenešeno: »vy-
kýchať sa z dlhov« a j.)
Život jeho visel na vlase.

**Pořekadla a úsloví o blízkosti
smrti a o úmrtí.**

- A po smrti fuk do zemi! T. — Ďaleko
nepójde.
Do červených šiat ho oblekli. (Do čer-
vené hlináčky jej pohřbili.)
Grgolica³⁾ ho zadávila — zadržla.
665 Hľadí farárovi do mešca. Pr. — Hrobár
sa mu raduje.
Iba čo duša chodí doň nocúvať.
Krivká, krivká, kým sa nedokrivká.
(Také o chudobě.)
Lekár ho do zeme uderil — zabil.
»Nebol dlho na varte.« (Když za jedním
hned jiný zemře, tedy se to o prv-
ním říká.)
676 Nebude dlho kašu dúchať; — mrkev
škrabať; — po svete chodiť. Nebude
ten už jiesť zelenej kapusty — novej

kapusty; — šípok zobať. (Prvé než
ty věci přijdou, zemře.)

Nedočká sa ten nového chleba; — via-
nočných opekancov.
Nepočuje ten viac kukučku kukať.⁴⁾
Nerád by ešte, aby tráva po ňom rástla.
Sr. Č. 555. (Zde však v jiném smyslu.)
Nesie veľký vrch. (Těžce, nevyléčitelně
nemocný; agonisuje.)
Neurobí starú kosť. Č. 585.
* Shasla mu svieca života. — Shasol mu
život. — Shaslo mu svetlo sveta.
(Víc jen řečnické.)

Smrť, smrteľný. (Viz také mezi
682 a 683.) Dotáral sa ku smrti.
— Každú hodinu mu smrť čakajú.
— Leží na smrteľnej posteli. —
Náhla smrť naň prišla. — Náhlou
smrťou sišiel z toho sveta. — Smr-
teľný pot ho uchytil. — Smrť ho
spicou zabila.

So sveta ho sniesol — sprevadil —
vyhrýzol. — Č. 588.

Sotvy sa z toho vychrámi (srov. »chro-
mý«); — vylíže — vystrábi (srov.
»ostraby« = léky. Šuj.)

Šiel chren kopať; — k Abrahámovi 680
morky pást; půjdeš Zelenkove morky
pást, Pr.; šiel na dolniu zem s do-
skami. (Vzato z drevokupectví.) Sr.
Adalb. Abram 3.

Umreť, úmor. — Ani neožíva, ani
neumiera. — Chorý na úmor. —
Len tak zo zdrava umrel. — Umrel pri
dobrej pamäti; pri dobrom rozume.

Už⁵⁾ — —

a) Už ho smrť volá. — Už ho smrť
vzala do tanca. — Už je jednou
nohou v hrobe. Č. 587. — Už je

¹⁾ Kdo z těžké nemoci povstal. Snad báje, že nemocnému dána lhůta k životu, pokud by smrt množství zrněk makových nespočetla. Šuj.

²⁾ Jest povíadačka o kostelníku, kterého prý v nedostatku sochy svatého postavili v chrámě v čas slavnosti, přikázavše mu, aby ani nehnul sebou. On to však nedovedl, a z toho povstalo prý toto pořekadlo. Šuj. Avšak i z Kalinčáka (Lipa I. str. 25.) vysvítá smysl: »ještě nezemře, nejsa ještě způsobným mezi svaté nebešťany;« kdežto v smyslu povídky bylo by to pořekadlo o hlouposti.

³⁾ »Grgolica« (Krkolica, jinak »Vodnia matka«) je zlostná lesní víla, s dlouhým vytáhlým krkem, rozpuštěnými vlasy a nohama jako »mosúre« (»krčc stromové«). Ve dne skrývá se v jezerech, v noci »húkajúc a zavýjajúc« čihá na samochodce a svádí je do »bahurin«, pak je tam »zamárni« tím, že jim své náramně veliké prsníky »dgá« do úst, čím se oni zadávají. Zosobnění to vln vodních (Slov. »luna, luno«), v kterých člověk utone. Ze Zvol st. Šuj.

⁴⁾ Er wird den Kuckuck nicht mehr singen hören.

⁵⁾ a) Blížkost smrti, umírání. b) Skonání. c) Další po smrti.

len tóna z neho. — Už je na ostatnej stupce. — Už je poslednia ťažoba na ňom. — Už je viac na onom svete ako na tomto. — Už len do zeme hľadí. — Už mu dušu strežú — striehnu. — Už mu je ameň. — Už mu je duša na jazyku. — Už mu je od zdravia. — Už mu je smrť za päťami. — Už mu nos končítie. — Už mu oči bielkom zachodia. — Už mu odbila posledná hodina. — Už mu popol na nos sedá. — Už mu smrť klope na čelo — na dvere; — väzí na čele; — pri dverach stojí. — Už mu šijú na úmor. — Už na ostatných chodí. — Už na posledných nohách stojí. — Už nepozná nikoho. — Už nevraví. — Už poslednú hudie. — Už sa mu oči vyvracajú. — Už sa mu zmrkáva. — Už sa so smrťou pasuje. — Už tenko kašle. — Už z toho nevynde. —

b) Už ho Pán Boh povolal. — Už ho rana sekla. (Po smrti krvavý výtok z nosa a ust, viz Slovníček »beťah.«) — Už ho smrť skosila — sotala — zronila. — Už ho vzal Pán Boh k sebe. — Už je boží — nebohý. — Už je hore bradou — hore znakom. — Už je na doske. — Už je na pokoji. — Už je po ňom. — Už je po ňom veta. Sr. Č. 577. — Už je studený — stuhlý. — Už nebude viac trávu — zem — šliapať. — Už odišiel domov; — za koráb, T.; — odkiaľ sa nevráti. — Už odpadol. — Už opustil svet. — Už poručil. — Už sa odobral. — Už sa vyvalil. — Už složil kosti. Č. 586. — Už umrlčinou razí. — Už usnul na večnosť. — Už usnul v Pánu. — Už vypriahnul. — Už vytrčil kopytá — päty. — Adalb. Kopyto 4. — Už zavrel oči na veky.

c) Už dávno hnije. Už shnil. — Už ho dávno hlava nebolí.¹⁾ — Už ho niet medzi živými. — Už je dávno rozsypaný. — Už je dávno v zemi. — Už je so zemou smiešaný. — Už sa rozpadnul.

¹⁾ Nem fáj többé a feje.

²⁾ De mortuis nihil nisi bene.

Vymreli do kolena (t. j. do posledního úda rodiny).⁶⁸⁵

Vyšiva plátence za deviatimi kachly. Vrany nad ním zakvákaly.

Zahryznu do trávy — do zeme. —

»Zaplakala ho.« (Manželka, matka atd. pláčem, výkřikom překazila na nějaký čas zemírání jeho.)

Zaplatil to hrdlom — smrťou — živom.⁶⁹⁰

Zkapal, akoby ho nikdy nebolo bývalo; — akoby sa bola voda nad ním zavrela.

Zlým koncom sišiel s toho sveta.

Zmetal krpami. (Též:) Lahko ztrasieš krpami! Lahko ti podkovy strhnú! (Vzato nevážně od zdechlého koně.)

21. O zesnulých. Pohřeb, po pohřbu.

Přísloví a pořekadla.

»Ak mu je tam dobre, nebude sa mu chcieť odtiaľ ísť; ak mu je zle, nepustia ho.« (Vtipné přísloví proti zjevování se duchův.)

Dobrych Böh so sveta berie a zlí tu zostávajú.⁶⁹⁵

M r t v y.

Daj pokoj mrtvym! Adalb. Umarly 11. Kto niesol mrtve telo do hrobu, je už polčlovekom; kto niesol i dieťa ku krstu, je celým.

Mrtvych z hrobu nedvihaj — nevyvádžaj — nevolaj!

O mrtvych alebo dobre, alebo nič.²⁾ Č. 316. Adalb. Umarly 5. D. Umarly 15.

»Nech je len pekný ten pohrab, aby ľudom hanba nebola!« (řekl Cikán).

»Rádby ho už teraz i malým prstom z hrobu vyhriebsť.« (Kdo pozdě želí, že zle nakládal s nebožtkem.)

»Radšej by som mu ja bol hrob zahnuť!«

Skôr ho vychováš, ako pochováš. (Ó výlohách pohřebních.)

»Tam je už na božom súde, a my tu v blude!«

»Tam je už na pravde božej.« (Též:)⁷⁰⁰
»On je na pravde, my na krivde.« (Viz VIII. 1137.)

›Ved' mu už viac nedáme!‹ (Učíňme mu aspoň pěkný pohřeb.)
Všade je zem božia. (Vše jedno, kde-koli člověka pochovají.) U Č. 227. v širším smyslu.

Nářky (›vyčítovanie‹) při pohřbu.¹⁾

- ›Ach, načo že si ma, načo nechal, ako tú kvočku s tými kuraty! (›vyčítuje‹ vdova matka).
›Moja, moja Hanička, meno moje drahuo!‹
710 ›Môj mladý zať, a mladej nevesty nevidím!‹ (Tak nad zesnulým pacholíkem, a opačně nad děvčátkem).
›Môj syn jediný, od Boha vyžiadaný!‹

Za zesnulými.

- ›Nech mu bude duši ľahko!‹²⁾ (K tomu přidává se někdy lehkovážně:) ›ako kapuste pod kameňom.‹
›Nech Pán Boh dá ľahko duši jeho!‹ (Též: Daj ti Pan Búh ľahké odpočinutí, (také s dodatkem, jako 1.) Pr. Modra.

›Pán Boh mu daj radosť — slávu — večnú a veselé zmrťvych vstanie!‹ (Lid toto užívá často i vůbec při spomenutí milých zesnulých, a sice tím samým slovosledem, a ne jako to někteří opraveno míti chtějí: Pán Boh daj mu atd.

- ›Pokoj duši tvojej!‹ Jdouc vedle hro- 715 bitova:) ›Pokoj dušiam vašim!‹ — ›Pokoj prachu jeho!‹
›Škoda toho hniť v hrobe!‹ — ›Takého sa tak ľahko nenarodí!‹ — ›Večná toho škoda!‹

22. O samovraždě a popravě.

Úsloví.

Dostal guľku do čela. — Omrzel ho život. (Též:) Vzal si život. — Rastie mu kvieľa pod nohami. Sr. Č. 147. a 584. — S konopou sa zadrhol. — Stál na ničom. — Utopil sa v po-
vetří. — Zkrátili ho o hlavu.

¹⁾ Mimo obecně užívané formulky bývá ještě víc improvisovaných, na př.: ›Veliká pychota (pýcha) ve Vazci (ves pod samým Krivánem) nastava, sukne mazalinove, šaty kartunove, ach otec môj otec, kto že mne to už da!‹ (Krátké slabiky.) Aneb: ›Všetky púčky zo zeme a môj Púček do zeme!‹ To bylo rodné jméno manželovo.

²⁾ Sr. Sit tibi terra levis.

VII. Stav človeka během věku. Pohlaví. Rodina.

1. Mladost — starost.

Přísloví.

- Čím viac križov (t. j. desátek let) na chrbte, tým ľahšie nohám.
Čo Janík zameškal, Jano nedohoní.
Čo Jurko nepochopí, tomu sa Juro ne naučí. Č. 407.
Čo kolíska vykolísala, to motyka zahrabala. Č. 307.
5 Čo má byť na hák, to sa zavčasu krívi. Sr. Adalb. Oseka.
Čo sa Janičko neučí, to sa Jano ne naučí.¹⁾ Adalb. Jan 4.
Dvadsať — nerozum; tridsať — neženatý; štyridsať — nebohatý. (Viz 13.)
Holoplusk učí bradáčov.
Hrob.
Hrobom smrdí a ešte sa nekára.
10 Už je jednou nohou v hrobe, ešte sa nekára.
Keď máš zuby, nemáš chleba; keď máš chleba, nemáš zubov.
Keď sokol oprčne, vrana ho uškľbne. Č. 180.
Kto do tridsiateho roku nezmudrie, do štyridsateho nezbohatne, potom už nikdy viac. (Též:) Kto je do 30. roku nie zdravý, do 40. nie múdry, do 50. nie bohatý, potom už nebude. (Ještě jinak:) Kto je v 20. roku nie pekný, v 30. nie silný, v 40. nie bohatý, v 50. nie múdry, ten už takým nikdy nebude.²⁾ (Viz 7.) Sr. Č. 203. Adalb. Człowiek 33. 87.
Kto chce všetko vedieť, privčias ostareieva.
•Ledvaj sa to trošku vypelchalo (vypelchalo), už si to jako vede!• Z Boš. dol.
Mladý, mladost, mlaď. (Jiná viz níž Starý atd.)
Aj Kubovi bolo dobre, pokiaľ bol mladý.
*Buď za mladi starcom, aby si na starosť bol mládencom. Č. 306.
Čomu z mladi privykneš, tomu na starosť neodvykneš. Sr. Č. 307. Adalb. Nawykać 2. Przyzwyczaić się 1.
Čo sa za mladi naučíš, akoby si našiel v starobe. Č. 216. Adalb. Starość 9.
Čo sa za mladi nenaučíš, to na starosť nepochopíš. Adalb. Młody 1. Nauczyc się 4.
Hriechy mladosti kára Bôh na staré kosti. Č. 26. Adalb. Młodość 1.
I bez brady ľudia mladí dajú nekdy dobrej rady. (Viz níž Rozum.)
I mladým štencom zuby dorastajú. Č. 266.
I z mladej hlavy súd pravý. T.
*Kto sa z mláďi učil leda, budú 25 volať v stári: beda! T

¹⁾ Mit Jancsi nem tanult, nem tudja azt János.

²⁾ Ki husz esztendeig nem okos, negyvenig nem gazdag, soha se is lesz.

Kto z mladi seje, v starobe veje.
Lepšie je, keď víno za mladi vy-
kysne, ako na starosť. (Též:) Keď
víno vykysne, v sude sa utíši.

»Mladé časy sa mu navracajú.«
Adalb. Rok 6.

Mladému sa svet usmieva.

30 Mladému všetko ujde (= chyby se
odpoušťať).

Mladý nabývaj, starý užívaj! Adalb.
Mlody 29.

Mladý na roky, starý na rozum. Č.
305. Adalb. Rok 14.

Mladý sa má vyspať i na lade. Č.
305. — zahŕáti —

Mladý — zdravý.

35 Mladý zo všetkého vyrastie. Č. 305.
Mladosť — radosť; staroba — cho-
roba. Č. 304.

Mladosť — radosť; starosť — ža-
losť. Č. 307.

Mladosť — pochabosť; ¹⁾ starosť —
nemúdroosť.

Mladosť — pochabosť; starosť —
neradosť. Adalb. Mlodosť 8. Sta-
rosť 15.

40 Mladosť si človek na starosť odkladá.
(Též:) Mladosť treba odložiť na
starosť.

Nech mladosť vyburí! (Povážlivé.)
Sadaj mladý u starého, a nauč sa
kumštu jeho.

Svodný svet kazí mladý kvet.

Za mladi hrdo, na starosť tvrdo.

45 Za mladi pýcha, na starosť zvyklosť.

Za mladi sa vozil, na starosť peší.

Za mladi užij sveta! Sr. Č. 306.

Uživej — Adalb. Świat 64.

Za mladi zachránené trvá do staroby.

Za mladi zapracuj, na starosť budeš
mať.

50 Nechapti sa lietať, ešte ti krídla ne-
narástly. Sr. Č. 569.

Poludnie.

Ak si do poludnia nenasbieraš (po-
kud si mlad), po poludní potom
už nie.

Po poludní býva večer. (Slabosť se-
šlosti.)

Rozum.

I v mladej hlave starý rozum sa
najde. Sr. Č. 268.

Rozum pred rokami neprichádza.

Rozum prichodí s rokami. Adalb. 55
Rozum 80.

»Rozum, starý!« »Rozum si nado-
bývaj, starý!«

Rozum s vekom rastie. Č. 205.

Starý a nemá rozumu!²⁾

Starý cap — starý pes — a nemá
za malé dieťa rozumu. Stará koza
— kobza — bláznivá, (žen.).

Starí ľudia rozum tratia; — upadajú ⁶⁰
do detinského rozumu. VI. Sl. 228.

V starých rozum býva.

Sliepka (kura).

Dnes už chce byť vajce múdrejšie
ako sliepka.³⁾ Č. 218. Adalb. Jaje 4.

Kurá (kurča) učí starú sliepku.

Kuriatko chce byť múdrejšie od
sliepky. Adalb. Kura 28.

Múdrejšie vajce od sliepky a kurá ⁶⁵
(kurča) od kvoky. T.

Starý, starší, stavec, starosť,
staroba. (Viz výš »Mladosť, Roz-
um.«)

Darmo starého psa za zajacom huc-
káš.

* Drž sa starších rady, a nedôjdeš
vady.

Každý starý grib je črvavý. Sr. Adalb.
Stary 68.

* Lepšia starších ľudí rada, ako mla-
dých umenie.

Lepší mladá psota, ako stará vúla. ⁷⁰

(Má vúlu = je mu dobre. Pr. Modra.)

Na starej vrbe huby rastú; na sta-
rom človeku vtedy — bradovice. —
Sr. Č. 585. Mech —

Na starom do mlyna, na mladom
do vína. T. a Č. 389.

Na starom i do mlyna i zo mlyna.
(Nadužívaní starých k práci.) Adalb.

Stary 29.

»Nech sa starý dodiera!« (Totéž.)

Neposmievaj sa starému, i ty budeš ⁷⁵
starý, ak Pán Boh dá. Č. 309. —
neoběsi-li tě před časem.

¹⁾ Ifjuság — bolondság.

²⁾ Srovn. Alter schützt vor Thorheit nicht.

³⁾ Tojás akar tyúknál okosb lenni.

- Opýta sa ťa starosť, kam si podel mladosť!
 Pamätaj na staré dni!
 Po smrti je neskoro modliť sa, a na starosť vandrovať. Sr. Č. 27. Pozdě — Adalb. Starosť 7.
- * Starci dvaráz chlapci.¹⁾ Adalb. Stary 91.
- 80 Starého koňa je zle učiť; — je zle učiť rajtovať.
 Starého psa je ťažko priúčať na svorku.
 Staré chrámy majú dobré zvony. Č. 284.
- Starému prednosť!
 Starému už hlas uteká.
- 85 Starému už len bochnička, sklenička a teplý kútik.²⁾
 Starý, ale jarý. Č. 265. Adalb. Stary 58.
- Starý čert horší; — je najväčší.
 Starý človek ako zámka na dome.³⁾ (= Možno na neĵ dŕm svěrit.)
 Starý človek hotový blázon.
- 90 Starí dobre radia.⁴⁾
 Starý kostelník duho (dlouho) zvonieva (= zdĺouhavě pracuje). Z Boš. dol.
- Starí ľudia majú zuby v žalúdku. (= Dobře jim strávi, aĉ zle sežvýkané.)
 Starí ľudzě vychádzajú na dzecké chodníky. Z Boš. dol. (Viz 60.)
 Starý robí viac rozumom ako rukami. (= Usnadní, zkrátí si práci rozvahou, zkušeností.)
- 95 Starý strom je nie dobre presádzať.
 Starý už len do hrbky letí.
 Staroba hotová choroba. (Jiné viz ve spojení s »Mladosť.«)
 Staroba nie blázon — bláznivosť. — Staršiemu poctivosť, a deťom chleba s maslom.
- 100 Vól starší na krok istejší. T.
 V starej peci čert kúri. Č. 309. Sr. Adalb. Ciało 25. Piec 11. Pień 4. Wierzba 3.
- V starosti obanuješ, jestli mladosť zle stráviš.
 Sto rokov doĵije ten, kto múdre Źije.
 Šedivý, šediny, atd.
 Hlava šedivá a srdce pochabé.
 Hlava šiveje (šedivie), rozum šaleje 105 (šalie sa = blázní). Šár.
 Kde sú šedy (šediny), tam sú vedy.
 Šediny sú hrobové kvetiny. Č. 307.
- Trň, trník.
 Čo má byť trň, to zavčasu škrabe. Adalb. Tarnek 1.
 * Od mladi sa trník ostrí, aby na starosť bol bystrý. (Pobočná ta věta je snad školský přídavek. Jinak :) Z mladi sa trň ostrí. Č. 306. Adalb. Tarnek 2.
 Od mláďi sa trn ostrí a hladí. T. 110
 »Uĉ sa, bude z teba kňaz!«
 Veku pribýva, Źivota ubýva.
 Vtáĉa zavčasu perie so seba oberá.
 Z čoho čo má byť, to je hned od mala. Pr.
 Z dubca narastie dub.⁵⁾ 115
 Zralý, zreť, dozreť.
 Čo chytro zrie, chytro dozrie. Č. 203.
 »Chlapec malý, ale huncút zralý!«
 Prú dozrel ako vyrástol. Č. 568.
 Źihľava hned od mladi prhli. (Těž :)
 Čo má byť Źihľavou, to hned prhli. Č. 306.
- Porekadla a úsloví o mladosti a starosti.**
- »Dnes zajtrá Źijem!« 120
 »Eĵ, veď som nie vĉerajší!«⁶⁾ (Znám to; měl sem času zkusiti; mám svá léta.) Sr. Č. 585. Však už -
 »Ešte ja budem tvojimi kostiaľmi orechy ránať!« Č. 587.
 Ešte má materinské mlieĉko na brade a už (na pě. »sa chce Źeniť.«). Sr. Č. 568. Adalb. Mleko 2.
 Ešte mu perá nedorástly.
 Ešte mu sopeľ pod nosom dobre ne- 125 uschnul a už (atd.)

¹⁾ Snad jen z lat. Senes bis pueri.

²⁾ Srovn. Beatus ille vir, qui habet suam pacem et sedet ad fornacem, laudat Deum trinum et bibit bonum vinum.

³⁾ Věn asszony lakat a háznál.

⁴⁾ In senibus est consilium.

⁵⁾ Makkból lesz a tölgy.

⁶⁾ Srovn. Ich bin schon über siebenjährig.

- Ešte si nevie chleba odkrojiť. (Též :)
 »Poznať, že si ešte nevieš na chlieb zarobiť, keď si nevieš pekne odkrojiť!«
 Ešte si nos nevie utreť, a už (atd.)
 »Keď ty budeš mať toľko rokov ako ja, nebude z teba iba stará vrba!«
 Mladý ako Michalská jahoda.
- 130 Na staré kolená.
 Smrť naň zabudla.
 »Stará pravda«. (Altklug.)
 Starec opustený ako bobáčík.
 Starý jako Budišovo. (Vrch nad Zemaným Podhradím.) Z Boš. dol.
- 135 »Škoda tvojej podoby!« (O slíchném mladém, ale zlém.)
 Ten je už na starom mesiaci narodený.
 »Ty budeš žiť, ja budem hniť! (viď, zda-li se nestane tak, jak já povídám).
 »Ty si ešte len v sukničke — v košielke — v gätkách — chodil, keď som ja už (atd.)
 To je o sve (zvláštně) vedzený — sporádaný — chasník. Pr. Modra.
- 140 Už je po rorátoch. (Vzato z adventního Rorate.) — Už mi je po poludní.
 Už mu narástly zuby múdrosti (totiž ty poslední).
 Už nad hrobom stojí. — »Už nebudem mať pokoja, iba keď ma vynesú!«
 Už okúsil i sladké i trpké. — Už som leták! (Letitý.)
 »Už som starý!« »Ešte si mladým nebol a už sa starým robíš!«
- 145 »Už som starší ako mladší, ale toto nepamätám!« (totiž nějakou mimořádnou příhodou).
 »Veď ty budeš vedieť, keď ja oči zavrem; — keď mňa tu nebude!« (hrozí starší mladému).
 Vyhodil si z korytká. (= Mladík vypuštěn jsa jako hřibě, bavil se bezuzdně ve společnosti.)
 Vykreše sa čosi z neho.
 Vyrástol ako smrčina¹⁾ v hore. (Divoký, nevzdělaný.)
- 150 »Zubatý« chlapec. (Oповазливý v řeči výrostek.)

Na zývky a na dávk y. Holobrádok, holoplusk, mladý vrabec, papfúch, sopliak. (To vše o výrostcích.)
 Starý blázon — ²⁾ caban — cap — corgoň — čert — črep — hriech — hriešnik — hrniec — kôň — koridoň — Kubo — pes — somár — vlk — vrabec. Starigán. (Z částky o výrostcích, z částky o dospělých i starých dětinské kousky tropících.)
 Stará baba — devla — drmla — grešla — hrkla — kobza — koza — krava — Krkoška — mrkev — mršina — striga — škrabňa. Smrťka (bídna žena), stariga.
 Staré čuridlo — hebedo (snad z lat. hebes, hebetudo, Šuj.) — hniecdo nemehlo — rešeto — trdlo.

2. Mužští a ženské vůbec.

Přísloví.

- Baba (a čert).
 Baba je od čerta horšia. Sr. Č. 309. Adalb. D. Baba 121.
 »Čertova baba!«
 Kde čert nič nemôže vykonať, ta pošle — postrčí — starú babu.³⁾ Č. 309. Adalb. Baba 48.
 Kdže baba, tam lada (truhla). Šár. 155
 Nebudze už z baby dievka. Šár.
 Never čertu ani starej babe!
 Skôr sa odžehnáš čerta, ako starej baby otčenáša. (O dotérné.)
 Staré baby robia po kútoch vojnu (svádu). Pr.
 Z jalovice bude krava, a zo ženy 160 stará baba.
 Čert (viz Baba).
 Chlap, chlapec.
 Čo chlap, to chlap!
 Chlap, ktorý nefajčí, telacinou smrdí. (Říkají ženy.)
 Kde chlap, tam smrad. (Od kouření tabáku. Také ženské povědění.)
 Lepší chlapec, ako palec, ako dievka, 165 ako kopa. (To trojnásobné »ako« neznní dobře, ale lid tak říká. Užívá se hlavně při rolnické práci.) Sr. Adalb. Chlop 30.

¹⁾ Vlastně »svrčina«, co ale v některém kraji má obscoenní význam.

²⁾ Na místě každé — čárky opětuje se »starý« jinak »stará, staré.«

³⁾ Wohin der Teufel nicht selbst kommt, da schickt er ein altes Weib.

Který mužský rád má kočky, rád máva i ženské. Z Boš. dol.

Nehvízdaj (dievča), bude Panenka Mária plakat. Pr. Modra.

Nechodievaj s mačkami¹⁾ na rákoš.

Vrany²⁾ kváču, bude šmárava, (= vichr s destěm aneb sněhem).

Žena, ženský.

170 Ani to čert nevymyslí, čo žena má v svojej myslí.³⁾

Boly tam ľudia aj ženy. (Iron.)

Čert všetko vie, len o ženskej ocieľke nie. Sr. Č. 642. Čert neví —

Dve — tri ženy jarmark zrobia. Č. 395. Adalb. Baba 45. Geš 3. Niewiasta 5.

Kam chlap nemôže, dôjde žena.

175 Kde husy, tam gag; kde ženy, tam jak (ječení. Dle jiných ›jag‹, to se ale ku husímu hlasu ›gag‹ nehodí, znamenajíc ›lesk‹).

Keď žena hvízda, sedem kostolov sa trasie. Sr. Adalb. Kobieta 8. (Sr. 167.)

›Medzi ženami požehnaný!‹ (Toto není nic jiného, jako chybně použitá věta z pozdravení andělského: ›Požehnanás ty mezi ženami.‹)

Nemca neprepiješ, ženu neprevedieš — neoklameš. —

Ranní dážd, ženský plač, panská láska a Aprílová chvila — to všetko na zajačom chvoste visí. Sr. Č. 392.

131 Vadia sa strigy o list, ženy o svoje pletky.

Žena ak nemá čo robiť, nech pára a znovu šije.

Žena má 99 fortieľov a 4 defekty.⁴⁾ Žena o tom mlčí, o čom nevie. Č. 394.

Ženská práca skrytá, ale sýta (mnohá, dôležitá). Sr. Adalb. Kobieta 28.

135 Ženská robota a ženská reč nemá konca. Č. 394. Adalb. Kobieta 29.

Pozn. ›Biela‹ = žena, ženská. ›Chlapi o své (osobitě) a biele o své!‹ ›Biela pohlava‹. (Tak foem. lid, ne ›biele pohlavie.‹ Šuj.)

3. Mládenec a panna. Ženitba a vdavky.

a) *Ctnosti a nectnosti panny.*

Přísloví.

Dievča.

Dievča klebetnica je daromnica.

Dievča krásne ako kvet, dobré ako mäd, tichučké ako muška a do roboty ako sršeň.

Dievča, nezahájaj, ani kým holub pšeno zodvihne.

O dievčati najlepšie keď najmenej hovoria.

Panna.

Panna bez pokory — starena bez 190 podpory.

Panna na päť P: poctivá, pekná, pracovitá, peňažitá, pobožná.⁵⁾

Sedi panna v kúte, dobrá-lis, najdú té. T. — Sadaj ty aj v kúte, až budeš statočná, najdú te. Gem.

Pořekadla a úsloví o ctnostech a nectnostech panny.

Jedna je všetečka, druhá je vřavuška (= klepna).

›Lahký tovar.‹

Tú iba aby za sklom držal. (K práci 195 nezvyklou.)

b) *Ctnost a nectnost zvláště.*

Přísloví.

Beda tej myši, s ktorou kocúr nahráva.

Kde dvaja blázni líhajú, tam tretieho hľadajú. T. a Č. 372.

Keď čert nespí, aj anjel sa obzerá.

1—2) Totiž ženské.

3) Počátek toho jest píseň A. A. každá žena zlá, ani to čert atd. Na každé písmeno jest jemu odpovídající verš o zlych vlastnostech žen, co vše jest ovšem jen žert. Viz Kollárový Spěvanky.

4) Srovn. Die Weiber haben neunundneunziger List, und noch einen Sack voll. O jakém s člověku jménem Faraňečka se povídá, že uměl všech těch 99 fortelů a 4 defekty vypočítati, avšak že to žádná ženská nevydržela do konce vyslyšet.

5) Sit pia, pulchra, potens, pudica, prudens.

Keď si si sobral smotanu, vezmi si
i mlieko. (Námítka svedené.)
200 Kto mi odobral veniec, nech si má
aj mňa.

Na biele pazderie radi psi líhajú.

Panna.

Nekaždá panna, čo má partu na
hlave. T.

Panna nemá ani ruku vyše lakťa
ukázať.

Poctivosť je bieluška lalija.

Stud, stydливость.

205 Kde niet studu, niet ani bázne božej.
Pri kom stydливость, pri tom i bázeň
božia.

Strom bez kvetu a panna bez studu
zriedka k akému úžitku prídu. Č.
411.

To nebola holubica, čo sa s jastrabom
vodila. Sr. Č. 36. To nebola ovce —

V ktorom dome straší, tam panny
rady — — ostávajú.

Pořekadla a úsloví o nestoudnosti.

210 »Bude to za dievča, ak ho mráz neo-
páli!«

Cez ploty preskakuje.

Mala partu, vzal ju čert.

Mala vlasy, vzal ich Žid. (Mezi lidem
bývalo v obyčejí, že nestoudnici
ustříhli vrkoč, který obyčejně Žid
koupil.)

O blok. Iba ak oblokom chodia k nej
vohlačia, ale dvermi nie! — Na oblok
pýta, na dvere nebere. Šár. — Pýtajú
ŕa, pýtajú oblokom, ale dvermi nik!

215 Poctivý, poctivá. (Iron.) Mnoho
vraj P Kačka (Katka, Katrena, Ka-
čena) mala, len poctivosc jej chybo-
vala. (Viz 191.) Z Boš. dol. — Po-
ctivach ako vrba pri potoku; — ako
hrach pri ceste. Č. 595; — jako
svinská putenka. Pr. Modra. — Po-
ctivý ako v siedmom roku kohút.
Prevrhnul sa na mladých koňoch.

Rybku — vtáčka sjiedla.

»Šic kocúr na myši, neslobodno k Ma-
riši; — nech ŕa pani matka neslyší!«
Č. 639.

Túla sa po planietach.

Veniec, vienok. Spadla s kapustného 220
hlúba, a bolo po vienku. — Tej
treba slamený veniec!« (Když se
padlá ve venci oddává.) — Ztratila
zelený veniec; — poctivosť.

Vláča sa za ňou ako psi.

c) Zamilování.

Přísloví.

Frajer 1) čarovaný (t. j. svábený) —
chrbát malovaný (t. j. výpraskem
zsinalý).

Holub za pšenickou, šuhaj za dzivčicou. Šár.
Choci odpoly hnilé, keď je len srdcu
milé. Sr. Č. 241. Co kdo kochá —
Adalb. Milo 2. Mily 3.

Jeden šije, druhý pára, treci dzieča 225
(dievča) nahovára. Z Boš. dol.

K bratoví srok, ku sestře skok. (Těž:)
K starej srok, k mládej krok. K nám
srečisko, inde skočisko.

Láska.

Láska ho morí.

Láska nemá zákazu.

Láska nenic bez trnov. T. a Č. 240.

»Láska potajemná, buď si mi len 230
verná!«

Láska potajemná, taká býva verná.

Láska všetkému naučí. Adalb. Mi-
lošč 48.

Lásku si sjiedli. (Od dávna zasnou-
bení.)

»Len aby sa to neprekyslo!« (totiž láska).

Lúbiť, lúbošť.

»Bože, Bože, jak to šumne (pěkné), 235
když še lubi potajomne; nezna otec
ani matka, ani žadna kamaratka.
(Píseň.) Šár.

»Či to dážd či blato, nič som nedbal
na to, keď som dievča zalúbil.«
(Píseň.)

Z veľkej ľubosti nič něbýva. T.

Milost' zo lidí bláznov' robí. T.

Mrie dievča za šuhajom, ako ryba za
vodou. Č. 243. Holka —

Prednejšia hubička, ako je mamička. 240
Pre milého nič tažkého.

Sardzečko by povedzelo, ale pyšček
nechce. Šár.

Zamilovaný i blchu od milej sjie.

1) »Frajer« z něm. = milenec, avšak u vzdělanějších jest to neslušným vyslovením.

Pořekadla a úsloví o zamilovaných.

Blázní sa za ňou, za ním. — Č. 522.
(Též:) Celý je za ňou zblaznený.
245 Hádže po nej očima. Chodí k nej na zálety.

Lúbiť, lúbosť. »Čo sa mi lúbilo, to mi uletelo; čo sa mi nepáči, to sa za mnou vláči.« (Píseň.) — Dobře (že) sa nesjedia od lúbosti. — Lúbi ho (ju), dobre (že) sa dakde ta nepodeje — nepodedze — za ním (za ňou). — Zafúbený po uši. Adalb. Zakochany 5. —

Majú sa radi ako dva holúbky. Adalb. Kochać się 8.

Mal sa za ňou pominúť.

»Neopustím ho, čo budem skaly hrýzť; — čo budem slanú vodu chlípať!« (Hledíc nouzi v ústrety.)

250 »Ona od mňa a ja k nej; ona ko mne, ja od nej.«

Opantal sa s ňou. (Polské: Opętał się z starą babą.)

Sekol — buchol — sa do nej.

Srdce, srdcečko. *Nedoniesol domov iba futro zo srdca. — »Pošol mily, pošol prečka (pryč), vzal mi klučik od sardžečka, od sardžečka od mojeho, i od lička rumeneho!« (Píseň.) Šár. — Vrezal sa jej do srdcečka. — Ztratil srdce.

Šiel soľ lizať. (»Na vohľady, na fraj.« Šuj.)

255 Zahľadel sa do nej. Zahľadel sa do nej ako do starej vrby.

Zalieča sa jej (= kurisuje, dvoří).

»Za mnou, chlapci, ja mám blysk, bude pre mňa veľký stisk! (tlačénice).

Za sukňou sa vláči.

Za tým šuhajom dievčatá len tak lipnú.

260 Zuby si ukazujú. (Též:) Milý milej zuby ukázal.

d) Nevěrnost; nestálost v lásce.

Prísloví, pořekadla a úsloví.

Čo dedina, to milá; čo hodina, to iná.
Čo mestečko, to devečko (a); čo dinka, to dievčinka. Adalb. Dzia dzina 2.

1) Komenský Moudrost starých předků: »Straka ze kře, a tři v keř, = když se co proti vůli naší množí, že se ubrániti nelze.

Čo nôžku, to k inej.

Jedna straka s kola a desať na kôl. 1)
Sr. Adalb. Sroka 16.

Kde obed, tam milá; kde večera, tam iná. Č. 368. (U Č. vztaženo jen na vojáky.) 265

Na jednom koštiali hrýzli. (Ostatné také v širším smyslu = o jednom přemýšleli, o jedno se trápili.)

Na každej dědině nevěsty iné. T.

Na kom hlavu vidí, každého chce.

»Nepros sa jej, nepros, sadol jej čert na nos; keď jej s nosa síde, sama k tebe príde!« (Píseň.)

Odpadneň jeden kvet, nastane iných 270
př. T.

»Plače mati slzami a frajerka slinami.« (Píseň.)

»Sbehla ma tá suka, ale ju už puká!«

»Tvoje oči hrajú, ale ma sklamajú!« (Píseň.)

»Už mu tá viac nemyje hlavu!«

e) Ženitba a vdavky.

Prísloví.

Aký išiel, takú našiel. 275

Ak je dačo, nedôjdeš na to, a ledačo načo ti je? (Též:) Ak je k čomu, nepristúpiš k tomu atd.

Ak ti je súdená, bude ti i daná. (Též:) Jak mu je súdzená, bude mu aj súrená (= nutně dána). Z Boš. dol.

B a b a.

Baba, dokiaľ si trúfa kašu prehryznúť, rada sa vydáva.

Jaká taká stará baba, keď ju boška, ta je rada. Šár.

Starej babe leda hrable, a mladej 280
len si muž. Adalb. Baba 103.

Což tam po řeči, keď se jej švedčí! (Starší panna i při pomluvách za kohokoli se vdá.) Šár.

»Daj mi Bože muža, čoby sa mi páčil, po krčmách netančil, dohánu nefajčil (= tabáku nekouřil)!« (Píseň.)

D i e v č a.

Děvča do 12. roka češ, do 16. strež, po 16. děkuj tému, kto ti vynese galibu z domu. T.

- S dievčaťom sa do 10. roku teš, do 15. češ, do 20. strež, a po 20. zaplať — dolož — tomu, kto ti vezme ľarchu — starosť — z domu, až jej pozbudeš. Trenč. (Jiné variácie:) Sedem rokov češ, sedem hreš (čes. plísniť), sedem strež, a potom zaplať komu (aneb: a potom sa pros komu), aby ti čerta vzal z domu, (aneb: kto ti vezme biedu z domu). — Do 10. roku češ, do 20. strež a po 20. zaplať tomu, kto ti vezme zlodeja z domu (aneb: a potom ďakuj Pánu Bohu, že ti vzal obludu — pliahu — z domu). Sr. Č. 383. Adalb. Dziewczyna 1.
- 285 Keď sa dievča cez prah prevrhne, nech mu už matka hotuje (chystá) ku vydaju.
- Dievka.**
Dievka je ako zlodej v dome. (Výlohy na oděv, vdavky i po vdavkách vždy ešte žadá.)
Dievky — vývleky. (Totéž, co pře-dešlé.)
Žiadnu dievku miesto kola do plota nezapletú.
- Dobrý tovar kupca najde.
- 290 Dobrú jalovičku aj na maštali najdú.¹⁾ Adalb. D. Kobyla 18.
- Dva.**
Dvom je vždy veseliej jako jennomu. Z Boš. dol. Adalb. Byč 54.
Dvom lepšie cesty ubýva.
- Chlap.**
Chlap, keď sa chce ženiť, verbuje sa, a dievča, keď sa chce vydať, žiada si zomreť.
Chlapovi kôň sedlaný a dievčaťu čakany.
- 295 Chlap nech je len trochu krajší od čerta, už je dosť pekný. (Namlouvání). Adalb. Mężczyzna 2.
Chlap provriesciom opásany za sto dukátov, a sto dievok za kozí bobok (= kozí výkal).
- Chodil po celom háji, odšal na samom kraji. (= Hledal ženu ďaleko; konečne pojal domácí. Moravské do-slovně tak; též: Ušal pníčka u chod-níčka. O. 108, kde se vykládá: Vy-bíral a přebíral se.) Adalb. Szukač 12.
- »Kde som si mladosť sjedla, tam si chcem i starosť!«
- Kde ti dajú bryndze, poberaj sa inde; kde ti dajú prasa, príď zasa. (Toto poslední považuje se za příznivé znamení.)
- Kto si veľmi vyberá, naposledy prebe- 300 rie; — naposledy nič nemá.
- Len aby mala oči a ruky!
- »Mám sa pod deravú strechu dostať, volím pod holým nebom zostať.«
- Medzi dvoma — zostala doma.
- Mladá koza rada soľ líže, a stará i s vreckom uchytí. (Též:) Aj stará koza rada soľ líže. — Kozička soľ oblizuje, koza so solničkou bere. T. Mlynárova slipekka preberá si v zrne. 305 Najprú fara, potom Mara.²⁾
- Nehodno je hnoj z jednej dediny do druhej prevážať. (Nevěsta odjinud.)
- Nechoď do cudzieho maku! (= Nemíchej se mezi zasnoubené.)
- Nech sa krpec vláči, kým sa čižma najde. (Špatnější a vzácný záletník.)
- Nekupuj prvej vtáka, ako máš klietku. 310 (Nevěsta a dům.) Sr. Adalb. Ptak 24.
- Nevedeť, aký sa ktorej krajíček do-stane.
- Nepárne kone nedobre ťahajú. (Viz 323.)
- »Neráňaj, neráňaj, zelené padajú: také si dievča ber, aké ti dávajú!« (Pí-seň.)
- Nieto takého hrnčeka, žeby sa nenašla naň pokryvečka. Gem. Adalb. Gar-nek 10.
- Pred fašiangy: pekný, mladý, bohatý, 315 atď.; na fašiangy: trebas i krivý alebo slepý; po fašiangoch: aký taký, lenby dáky! Sr. Adalb. Oko 3.
- Príde hlúpy, čo to kúpi. Adalb. Kupic 19.
- Prístupky — výstupky. (»Na prístupky íst = osaditi se v domě své mladé nevěsty.)
- Prišiel z delaka, povedal, ako mu ťaka, (= vďaka = jako chtěl; mohl o svých okolnostech i lháti).

1) Jó paripát istállóban is megtalálják.

2) Erst die Pfarre, dann die Quarre. Erst ein Bleib, dann ein Weib.

- Prvý prišiel, s darom vyšiel.
 320 Radšej nech sa teraz (před sňatkem)
 povraz roztrhne, akoby sa mala po-
 tom reťaz roztrhnúť.
- Rovní, nerovní, roveň.
 Ber sebe roveň!
 Nerovní — neshodní.
 Nerovný záprah zle ide — zle ťahá.
 Ružu vtedy trhajú, keď kvitne. Ruže
 trhajú, keď prekvitajú. Č. 260. Adalb.
 Róža 9.
- 325 »Stanem syta (také sytá), neľahnem
 bitá.« (Když se špatnému vdaji
 včasně překazí.)
 Stará stodola dobre horí.¹⁾
- Svatba.
 Dobrá svatba do týždňa trvá. Č.
 382.
 Na pohrebe še nešmej a na svadzbe
 neplač. Šár.
 Svatba má veľké ústa. (Výlohy.)
- 330 Vydaj je krížová škola.
 V y d a ť, v y d a ť s a.
 Kto sa chce vydať, musí sa rydať.
 (As to co »okázale se držet.«)
 Prvá sestra vydáva druhé. (= Z prvné
 dobré zavirá se na následující.)
 »V y d a ť, B o ž e, v y d a ť, a l e v e d e t a k o ;
 s m r c h a t o v a r y š o m d o r o č k a d e -
 l a k o. D o r o č k a d e l a k o, a d o s m r t i
 j e d i a l ; v e d ' j e t o m a m i č k a v e l m i
 ť a ť k ý p o h á r ! « (Píseň.)
 »V r b a, v r b a, d a j m i m u ť a, č e r v e n é h o,
 a k o r u ť a, a b i e l e h o a k o k v e t, a d o -
 b r é h o a k o m ä d ! « (Na úsvitě Veli-
 kého pátku česají se panny pod
 vrbou, aby měly dlouhé, pěkné vlasy,
 a takto si vyprošují muže od vrby.
 Viz »Sborník Matice Slovenskej« I.
 str. 191.)
- Ž e n a.
 335 Kravu a ženu najlepšie po známosti
 brať.
 Neber si ženu z ďaleka.
 Nevyberaj ženu v tanci, ale v poli
 medzi ženčí.
 Smrť a žena každému je od Pána
 Boha súdená. Č. 381. (Též:) Žena
 mužovi od Boha daná. Adalb. Šmiercé
 62. Žona 81.
- Z mesta pes a žena z dediny — to
 dobré nebýva.
 Žene never, kým sedlé mléko pre- 340
 hryzne, (na co ženské dokládají:)
 a mužovi, kým slámku prekročí. Pr.
 Modra. (Sr. 278.)
 Ženu a plátno nedobre kupovať pri
 svieci.²⁾ Č. 384.
- Ž e n e n i e, ž e n b a, ž e n i ť s a, o ž e -
 n i ť s a.
 Dost času je dva roky pred smrťou
 sa oženiť. (Panské príslovie.)
 Ešte sa nik bez klebiet neoženil.
 Kto sa ožení, môže oľutovať; kto
 sa neožení, oľutuje.
 Kto sa zavčasu ožení, to je ako čoby 345
 včas ráno vstal. Sr. Adalb. Wsta-
 wać 6.
 Kto sa žení, deväť razí sa šalie. Sr.
 Č. 385. Každá nevěsta — Adalb.
 Ożenienie 1.
 Kto sa žení, srdcu radosť, hlavie
 starosť.
 Kto zomrel, toho chváľa; kto sa
 žení, toho hania.
 Oženil by sa, keby mu farár za
 chrbtom stál, (t. j. kdyby ho po
 okamžitém zamilování se hned »so-
 sobášil.«)
 Oženiť sa — to je nie chleba po- 350
 žičať. Adalb. Ożenić się 12.
 Pozdné ženenie — hotové siroty.
 Adalb. Malżeństwo 8. Żenić się 7.
 Syna, kedy chceš, oženíš; dievku
 vydáš, keď môžeš. Adalb. Syn 10.
 Skôr sa ožení slamený mládenec,
 než sa vydá srieborná dievka.
 Vstávaj včasne ráno, a žeň sa v mla-
 dosti.
 Ženba jest, ale rozženby niet. (Jen 355
 poněkud pravdivé.)
 Ženenie je dobrá sprava, len ne-
 častá!
 Ženenie je dobré remeslo, ale ne-
 časté.
 Žeň sa nielen očima, ale ušíma.
 (Krása — pověst.) Č. 384. Neżeń
 se — Adalb. Żenić się 18. Sr.
 Žona 66.

¹⁾ Altes Holz brennt auch gut.

²⁾ Asszonyt, vásznat ne végy gyertyavilágnál.

Žeň sa nielen ušíma, ale očima. (Povest — přesvědčení se.)

360 Žeň sa z blízka, kradni z defaka. (Škoda, že dobrá rada stojí vedle takového nemravu.) Adalb. Krašč 1.

Pořekadla a úsloví o ženitbě a vdavkách.

• Ani by som nohu oň neotrela!•
• Bodaj sa malô i veľkô na teba čudovalo!• (totiž pri »sobáši.«)

• Bol by to pekný pár, keby to Pán Boh dal!• »Bol by to pekný párik!•

• Čoby bol toľký v zlate, ako v blate, ešte bych ho nechcela!•

365 Dievča »na miesto«, — »na vydaj — « (Věk náležitý již ku vdání.)

Dobre pristanú k sebe. (= Hodí se jeden k druhému.)

Dobre sa modlíla.¹⁾ (= Hodného muže obdržela.)

* Dostal od matky kapsu a od céry kôš.²⁾ (»Kôš, košík dostať nezdá se býti původním z lidu.)

Dve svatby »pri jednom dyme« od-baviť.³⁾ Sr. Adalb. Bankiet 1.

370 Ešte ani neparobšil (nemládenčil) a už sa žení. Gem.

Chytili ho na udicu (= privábili ho).
Išla pýtať na poctivú krásu. (= Vdává se. Ostatně v Liptově — a kde ještě — a to i v městečkách rolnických chodívají »mladuchy« s nějakou tetou před vdávkami »po pýtání, — po žobraní« se slovy: »prosimé, keby ste nás neopúšťali takéto mladé žobráčky!« Obdarování záleží v penězích, obilí, lnu, plátně atd. A tak tedy řečený výraz zdá se na tuto obyčej poukazovati.)

Išli mu »na vohľady« (= »kroz⁴⁾ nevesty.« Išli k nemu »na prepačky.« (= Ze strany děvčete šli vyzkusit okolnosti ženichovy.) Išla si ohnisko obzreť. (= Mladá nevěsta před vdávkami navštívila svůj budoucí byt.)

¹⁾ Jól imádkozott.

²⁾ Kosarat kapott.

³⁾ Egy füst alatt.

⁴⁾ Předložka »kroz« užívá se v slovenčině, když se něco vyřizuje, vyjednává a p. Zvláště: »Kedyže pôjdeme kroz mladej? Prišli kroz pohrabu; kroz ohľásek« a p.

⁵⁾ Sie sind von der Kanzel gefallen.

Leda aby jej hlavnicu klobúčkom voňala.

Lúbila »príškvary.« (Praví se, když 375 po čas svatby déšť padá. Viz též 378 a 386.)

Má ich na každý prst desať.

• Nebudem veselý, v čiernej som košeli. Stará mi je matí košelôčky prati.« (Píseň.)

Nerada misky umývala.

• Neslúžim za podšitie, ale za nové. (= Nevezmu si vdovce, ale mládencc.)

Ovrabčil sa; opleščil sa. (= Oženil se, 380 žertovně.)

Pobrali sa na mená. (= Na zámenu, t. j. Ondřej vzal si Matějovu a Matěj Ondřejovu sestru.)

Pod jenným komínom odbavil dve starosci. (Viz 369.) Z Boš. dol.

Pod vrbou sobášení. (Divoké manželství.)

• Povedz že mi povedz, ej ty starý vdovec, koľko ty detí máš, či ma ty neklamáš!• »V jednom kútku štvoro, a v druhom päťoro, tu máš, duša moja, všetkých deväťoro!« (Píseň.)

Priženil sa na polkolesa. (Divoké manželství) 385

Rada pavničky poškrabovala.

• Rada si mamička, rada si neveste!•

• Ej rada — nerada, len mi ju dovezte!• »Rada si mamička, rada si zaťovi!• »Ej rada — nerada, keď je len chlap hodný!« (Píseň svatební.)

Shodili ho s kancla.⁵⁾ (Ohlášky.)

S tým ona mohla vždy chlieb jiesť. (= Šťastně by se byla vdala.)

Triafa sa jej šťastie. — Tú schytia 390 ako jahodu!•

Testiná mu dievčaťom (ako dievča) zomrela. (O takovém, jenž se ženitby štítí.)

Už ich neroztrhne — nerozdelí — iba graca a motyka (= smrť.) Adalb. Rydel.

- Už jej je čas s pola bežať! (= vdáti se).
 Už je ruka v rukáve. Č. 596.
- 395 »Už ti mi je to len za mladého zaťa,
 — krajšieho by z dreva vykresal!«
 »Var, (vari, či) si ja svoju mladosť
 sjiem!« (Když ji nutí k nemilému.)
 »Veď ti ešte parta do čela nevrastá!« 1)
 (= Dost máš času ku vdavkám.)
 »Vydá sa tá za Hrabana.« (= Zahra-
 bou ji, zemře.)
 »Volačo prismudlo!« (Praví vejdouce
 do domu, když již zaslechli o za-
 snoubení, a domácí to ještě nevyje-
 vili. Téz:) Chodí prismudlinu škra-
 bať. Trenč.
- 400 »Von zbojníka, von!« (totiž pannu. Ze
 svatební písně.)
 »Že — vraj — plakal po sobáši?!«
 »Horký plakal, ledvác čakal!« (Horký
 = naskrze ne.)
 Žije na vere. (Divoké manželství. Viz
 385.)

f) *Věno, chudoba; krása; rozum.*
 (Jiná viz »Manželství« VII. 4. c.)

Přísloví.

- B o h a t á .**
 Choci som ja rohatá, keď som ja
 len bohatá.
 Barsi je hrbatá, keď je len bohatá.
- H l a v i č k a .**
 405 Hlavička ako makovička a v nej
 pusto. Č. 304.
 Pekná hlavička, len škoda že je
 prázdna.
 Choci so zogolom (hrvol, vole), keď
 len so sobolom.
 »Keď už mám ísť do pekla, pôjdem
 aspon na peknom koni; — volím
 na parype ako na škape!« Adalb.
 Pieklo 7.
- K r á s a , k r á s n a .**
 Krása ako tráva vädne.
 410 Krása ako zora, dlho netrvá, leš
 statočnosť, pekná cnosť, tá trvá na
 večnosť.

- Krása do časa (u), cnosť na večnosť.
 Krása na tanieri nekrája sa.
 Krása netrvá dlho.
 Krása — rannia rosa.
 Krásy sa nenajieš. Adalb. Piękność 2. 415
 Krásna panna — polovica vena. Č.
 386. Adalb. Panna 31.
 Krásna si krásna, ale kapsa prázdna.
 Npreberaj, krásna panna, abys ne-
 prebrala!
 Nežije krása, ale poctivosť.
 *Prvé zdravie, druhá krása, tretie 420
 veno. 2)
 Škoda krásy, kde rozumu nieto. Č.
 204. a 304. Adalb. Krasa 2.
 Za časem se všicko psuje, i tvá krása
 nevekuj. Spišské.
 »Ktoby mi vymietol a smeti odniesol,
 dala by mu tolko, čoby neuniesol.«
 »Kto ma nechce v gube, nechcem
 ho ja v šube.« (Guba = hrubá,
 chlpská halena; šuba = krasší ženská
 oděv.)
 Kto sa žení pre statky, dovedú ho na 425
 zmatky. Sr. Č. 386. Kdo se žení pro
 krásu —
L á s k a .
 Pri studenej kuchyni horúca láska
 chladne. 3) (Viz 431, 435.)
 Ostatnia to láska, čo sa za peniaze
 kupuje. — Za peniaze žiadna láska.
 Mladucha je nikdy nie pripekna.
 Na jaseň dievky krasnejú a hory
 špatnejú, a na jar hory krasnejú a
 dievky špatnejú.
 Pekné každému sa ľúbi. 430
 Pri ľúbosti chce sa jiesti. Č. 242. Po
 milosti —
 Ruža u h . . . vyrostená smrdzí. Z Boš.
 dol. (Chudobná)
 Slamený chlap dostane zlatú ženu.
 Adalb. Žona 60. Kawaler 5. (Téz:)
 Slamený mládenec k zlatej panenke. Pr.
 Svätba bude za deň, za dva, a bieda
 na veki. Sr. Adalb. Wesele 5.
 Z peknej misky sa nenajieš, keď je 435
 prázdna. Adalb. Miska 1.

1) Fejébe sült a pártá.

2) Primum recte valere, proxima forma, tertio loco divitiæ.

3) Srovn. Kommt das Elend in das Haus, fliegt die Lieb' zum Fenster hinaus.
 Sine Baccho et Cerere Venus friget.

**Pořekadla a úsloví o věnu,
chudobě a j.**

Hnída hnidu berie.

»Chocaj som ja aká biedna, predsa som chlieb vo dve kôry jedla!«

»Mala som frajera sedmorakej krásy, pehavý, rapavý, s červenými vlasy.« (Píseň.)

Má sa za ňou — za Nemaňou (= za nic nemajcí).

440 Neberie paničku, ale ládičku — truhličku —.

Nevesta s obnôžkou.

Psota. »Coky psota, na stranu, chudoba sa žení!« — Nemala psota roboty, už ju bude maľ. — Psota nemala gazdu. Našla psota gazdu. — Sišla sa bieda s psotou, onuca s handrou.

»Sedemdesiat kytál (sukieň) mala, a predsa sa nevydala; a ja nemám iba jednu, pýtajú ma hen za Viedňu (Viedeň).« (Píseň.)

Šafel s drúkom sa sišiel. (= Dva sprostí se vzali.)

445 Zamenila si sokola za páva. (Sokol = chudobný ale milovaný; páv = bohatý, panský.)

Za turák, za dva strhla sa svatba!
Žení sa na pastvu.

g) Staropaneňství, staromládenectví.

Přísloví.

Stará dievka ako krosná v dome zavdzia.

Stará dievka, keď sa nemá s kým vadiť, aj s tým plotom sa ešte vadí.

450 Stará dievka — svieca pred Bohom, a starý mládenec len puclík.

Staré dievky budú na Bielej Hore piesok merať, Pr.; — na druhom svete väžu bieliť; — pred peklom popoľ osievať a ľad škrabať. Sr. Č. 596.

Staré dievky ocot predávajú.

**Pořekadla a úsloví o staropaneňství
a staromládenectví.**

Má dvadsať rokov na jednej a dvadsať na druhej strane.

»Oženil sa náš Adam; kto by za to bol nazdal?!« (Dále viz VI. 423.)

»Požilá panna.«

455

Už jej opráchly líčka. Už jej zakvitly ruže na tvári. (Správnejši »odkvitly.«.)

Už je nie šedivý, ale sivý, a nežení sa.

Už je starší ako vdovec, a nežení sa.

»Už sa všetci poženili, iba Adam zostal, a ten Adam Adamovský najlepšiu si dostal!« (Píseň. Sr. 454.)

Zostal ako h... na cedilku. (= Uchvá- 460
tili mu jini ty, které chtěl.)

Zostala na semä. (Nevdaná.)

Ztratil Pán Boh od nej karotku.

4. Manželství.

a) Řád, jednota, věrnost manželství.

Přísloví.

»Aký je, taký je, len sisi ma nebije!«
Akú si si dostal, takú si drž.

Čo Bôh spojil, človek nerozlučuj! Adalb. 465
Bóg 84. Č. 18. Mat. 19, 6. (Viz
níž 499. v jiném smyslu)

Dobrý.

Dobří dobre žijú.

Jeden dobrý — oba dobrí; jeden
zlý — oba zlí.

Do domu, kde láska býva, slniečko sa
rado díva.

Duchna je rychtár medzi nimi.

Dva stoly, dva belčovy (kolísky), dva 470
kostoly, jedna posteľ — nebýva dobré.

Kde sa kto zavesil, tam nech visí.

Manželstvo, manželský.

Nerob hriech (rozbroj) v manželstve;
— medzi stavom manželským. (Ne-

popuzuj manžely.) Sr. VI. Sl. 229.

Kdo ma prst celý, nêstrkaj ho medzi

manžely.
Stav malženský (sic) prvý je od Boha
atd. (Viz 492.)

Tretí (osoba) v manželstve miesta
nemá. (Viz 484.)

Muž (a žena.)

Dve oči v hlave — muž a žena 475
v dome.

Medzi mužom a ženou nitku nepre-
tiahneš.

Muž a žena — jedna duša. Č. 391,
Adalb. Mař 23. (Sr. Mat. 19, 5.)

- Muž je hlava (Efes. 5, 23.), žena koruna na nej.¹⁾ Adalb. Máz 22. Žona 7. 86.
- Muž koreň, žena rod. (Srovn. 482.)
- 480 Muž so ženou ako deti pod stenou. (Po krátkém hněvu udobří se.) Sto frajerov a jeden muž. (Pamatuj, že jen jednomu náležíš.) Na otcovi rod stojí. Neodvolávaj sa na nižšiu vrchnosť (na manželku). Pr. Modra. V jednom hniezde sa len dva holuby snesú.
- Žena (a muž, chlap).
- 485 Dobrá žena koj (keď č. když) sa ti prihovorí, ako čoby ťa nakrмила. Gem. Dobré ženy nemajú ceny. Č. 391. Dobrý gazda pracuje, múdra žena gazduje. Šár. Chlap do sveta, žena nech doma sedí. Na žene stoja tri uhly domu a na mužovi štvrtý. (Též:) Žena tri kúty a chlap štvrtý. Adalb. Žona 47.
- 490 Od otca imanie (manie, č. jmění), od Boha žena. Sr. Přisl. bibl. 19, 14. Prvá žena ako pes, druhá ako mačka, tretia ako myš. (1. Věrná, 2. falešná, 3. hledí již jen vše »pohrýzt« a rodině »odvláčit«, jako myš do díry. Dobš.) Prvá žena od Boha, druhá od lidí, tretia od diabla. Č. 385. Adalb. Žona 56. Všetko do času, žena do smrti a Böh na veky. Žena je len večeť oproti mužovi. Pr. Modra.
- 495 Žena zlatý stlp v dome. Sr. Č. 391. Dobrá žena lepš. — (Srovn. 530.)
- »Co Buh spojil, člověk nerozlučuj« — ta žij s obludu až do sudu. Šár.
- »Čože tí zvýšili, čo sa poženili? ako hus nad vodou kriedla ovesili! (Píseň.) 500
- Kto má mrcha ženu, netreba mu chrenu, iskrí sa mu v očiach.
- Kto má raracha za ženu, netreba mu chrenu.
- Kto nemá chrenu, nech si vezme zlú ženu.
- Muž bezo cti, žena bez hanby, deti bez bázne — nerest' nad neresti.
- »Nech sa len ožení, veď mu ono brká vypadajú!« 505
- »Ó znati, znati, ktorý je ženatý: skrčí sa, shrbí sa ako pes kudlatý.« (Píseň.)
- »Ožeň sa, doskáčeš; nebudeš ty viac strungy preskakovať!« Č. 596. Oženil jsi se —.
- »Ožeň sa, obes sa, na jedno ti padne: vezmi mrcha ženu, dopekla ťa vtiahne.« (Píseň.)
- Ťažký je ten stav manželský!

c) *Věno, útraty; žena marnotratná.*

Přísl. oví.

- Baba, to je meca bezodná, nikdy nemá dosť. Pr. 510
- Bola láska, bola, zakial švábka (zemáky) bola; švábka sa minula, láska po-minula. (Píseň.)
- Čert po vene, keď niet Boha pri žene. Sr. Adalb. Wiano 1. Žona 37.
- Čo dieťaťu nôž, to žene peniaze.
- Čo po takej krave, choť aj za hrot (šechtár) mlieka dáva, keď kope a rozleje.
- Dobrá žena nepotrebuje vena. 515
- Kto chce peknú ženu mať, musí na ňu nakladať.
- Od bohatej ženy nič horšieho není. Č. 388. Na svete —
- Oltár zostal a oferu (věno) čert vzal.³⁾ Č. 388. Čert oběti — Adalb. Ofiara 5.
- »Štyri volky sivé, chytro sa to minie, ale mrcha žena dlho trvať bude.« (Píseň.)

b) *Nešťastné manželství.*

Přísl. oví.

- Ani s tebou žít, ani bez teba byť. Č. 388.
- Čert.
- Baba vev spoločnosti kvitek, na ulici angel, doma čort. Šár.
- V parte anjel a čert v čepci.²⁾

¹⁾ Sr. Jó asszony a háznak koronája.

²⁾ Srovn. Goldene Mädchen, bleierne Weiber,

³⁾ Opačně: Oltár čert vezme a obeta zostane. (O dobrém skutku, na př. na neděčnicku zmařeném. Šuj.)

Voz, vozič.

- 520 Keď bude gazda na štyroch voloch vozič, a gazdiná len v zástere nosíť (ven z domu), predsa vynosí. Pr. Muž s vozom nepostačí do komory, kde žena v zápone von nosí. Adalb. Gospodarz 4. 5. Kobieta 26. Maž 2. Sr. Žona 8.
Nenavozí muž na rebrinovom voze do domu, čo žena v zasterke z domu vyvláči. Č. 390.
Ženáč každému grajciarú lepšie do očí popatrí.

d) *Nadvláda ženy.*

Příslóví.

- Beda tomu domovi — dvorovi (místo »domu — dvoru«), kde rozkazuje krava volovi. Srovn. Č. 376. — teľa volovi — Adalb. Dom 1. Dwór 2.
525 Beda tomu domu, kde chlap nosí kytlu a žena gate¹⁾ — nohavice; — kde muž nosí praslicu a žena palicu. T. Sr. Č. 394. Kalhoty — Adalb. Chlop 11. 59. Maž 36.
Kdže baba rondzi (řídí), tam lem čort blondzi. Šár. (Víc polské, ze styku šářištiny s polštinou.) Adalb. Baba 47. — tam czeladz (djabel) bładzi.
Nedal Pán Boh svini rohy, ani žene mužské nohy.
Nešťastný taký dom býva, kde kohút mlčí a sliepka spieva — kričí; — kde kohút kotkodáka a sliepka kykryfka. Č. 377. Adalb. Kogut 13.

e) *Nedůvěra v manželství.*

Příslóví.

- Ani by žena ženou nebola, keby muža neprevedla.
530 Dobrá žena zlatý stěp, kto jej verí, to je trup!
Muža krad', pred muža klad'! (Těž:) Detom krad', pred muža klad'! (Muž nerád dáva na domácí potřeby, tedy ber i bez jeho vědomí a tak opatří jeho i dům. »Detom krat'« = i s ujmou dítek musíš opatřit manžela.)

Pre ten svätý pokoj v dome človek nejednu horkú slinu prežere — pregligne. Psovi, keď spí, Cigáňovi, keď sľubuje, a žene, keď plače, never. Sr. Č. 393.
Když pes —

Psovi, koňovi a žene never; peniaze bez čítania neber. Sr. Č. 393. Koni — 249. Peněz. — Adalb. Kobieta 10. (Těž:) Cudziemu psovi atd. Sr. Č. 252. Cizlímu (zde cizí ženě, a tak nepatrí manželství). Adalb. Pies 27.

Tri razy môžeš veriť žene: raz, že je tvoja, keď ju vedieš od oltára; druhý raz, keď sľahla, že bola samodruhá, a tretí raz, keď zomre, že bola chorá. (Odporné přísloví.)

Žena muža musí oklamať. Sr. Č. 394.
Žena muže ošidí. —
Žene všetko nesver.

f) *Ženský jazyk.*

Příslóví.

Kde jarmo, tam larmo (lárma, Lärm). Psa nepreštekáš, vrany neprekváčeš, ženu nepreškriepiš.

Sú to veľké raňky tie ženské jazyky. 540 Sviňu nepresviniš, vlka neprevlíš, babu nepreškriepiš, sedliaka neoklameš.

Žena musí mať posledné slovo; — slovo na vrchu.

Žena muža jazykom bije a muž ženu pästou.

Žena si zuby jazykom soderie.

Ženu jazyk bije. (Těž:) Ženu vlastná 545 huba často bije. Z Boš. dol.

Ženu neprekrič' iba trepačka (trlica). Xantíp i teraz jest dost' na svete.

g) *Žena opilá.*

Příslóví.

Keď je žena opilá a keď chlap plače, to je veľmi škaredé.

Keď krava pije, bude i vôl. (= Když žena pije, může — bude — i muž.)

Opilá žena, obstrihaná sviňa, skosené 550 konope — všetko je jennaké (jednaké).

Z Boš. dol.

Žena opilá — zlatý stěp v dome.

¹⁾ Nem jól foly a ház dolga, hol asszony visel gatyát.

h) *Žena bitá.*

Příslóví.

»Alebo pij, alebo bij!« (Zoufalý úmysl manžela při zlé ženě.) Adalb. Pič 1. (Jiný výklad.)

Beda toho bic (biť), s kym musíme žic (žiť). Šár.

Keď ženu ubiješ, akoby si rolu poviezol.

555 Peniaze sú dobré čítané a žena bitá.¹⁾
Zlú ženu nebij; ak chceš z nej vyhnať čerta, dvanásť do nej vženieš.

Žena je ako drevená nádoba; ak ju nepobiješ, rozsuší sa.

Žena nebývá dobrá, leč káraná. T.

i) *Stará, mladá; veľiká, malá. Starý, mladý; veľiký, malý.*

Příslóví.

Blška je malá a neztratí sa v posteli. (Vlastné odpověď zdráhajícím se vdáti dceru pro mladost.)

560 Muž menší od svojej ženy bude na druhom svete bubou nosiť.

Nechoď mladá za starého, nebude tam nič dobrého.

Stará čižma otlak nespraví.

Stará dobre kašu masť.

Stará žena, mladý muž — hotová pračka (bitka).

565 Starý husár, biely kôň; mladá žena, starý muž — hotová plačka (plač).

* Tvrdé mäso, tupý nôž; stará žena, mladý muž; mačka so psom v pitvore; dva kohúty na dvore: kde tých dvoje prebýva, nikdy dobre nebýva.²⁾

Veľiká žena — veľiké nešťastie. Z Boš. dol.

* Zdrné (plaché) kone, slabý voz, stará žena, mladý muž, čerta je tam dobre už. Sr. Č. 389. Plaché —

Žena malá a muž veľký, to sú dva odmetky.

570 Žena veľká a muž malý, to sú dva od Boha dary.

5. Pořekadla a úsloví o manželství.

a) *Šťastné manželství.*

»Dobre mi je, ani ma len na veľké meno nepozovú.« (Tak se chváli mladá nevěsta. »Velké meno« na pr.

Mara, malé: Marka, Mariška, Marienka atd.)

»Ten tej nepovedal ešte ani »do čerta«. Žijú si ako pár holúbkov.

b) *Nešťastné manželství.*

»Ani ma neobšije, ani ma neoperie!«

»Daj komu ženu a sám ľub stenu.« 575
Doma kďáče, inde nesie.

»Hľávočka ti pekne a robota v pekle, mrzkú chôdzu máš, nerada robíš, rada dlho spíš; večer mi ideš spať, ráno mi nechceš vstať, žena moja mladá, zle sa budeme mať!« (Píseň.)

»Iha čo som sa zakosíli!« — »Iba čo som si slobodu — svet zaviazala!«

Jarmo si na grg zavesil.

»Kde ste sa podely moje mladé časy!« 580

Má ju iba za stlačku v dome.

»Nieto nado mňa uhračanejšej ženy!« (»Ohračaný« srovnej »zahráknutý, okríknutý.« Šuj.)

Oženil sa, aby sa mal s kým vadiť.

»Radšej by som si bola šedivý vrkôč (aneb:) tri vlasy zapletala.

»Slamená vdova«. (S manželom neby- 585
dlíci.) Adalb. Wdowiec 2.

Spálili zápražku. (Hnev v domě.)

Šanuje si ženu ako podošvu.

»Ten môj ťažký kríž!«

»Už som sa vydala, Bože, Hospodine; mám že sa nachodiť s hrncom po dedine!« (Žebrání v nedostatku. Píseň.)

Veru som si s tebou hrdlo podrezal. 590

Vydala sa zo šafľa do šechtára.

Zadrhla sa s ním. — Zchytíl čerta.

Žijú ako pes s mačkou Adalb. Lubić się 17.

c) *Obadva nechvalní.*

Bol jeden Ledabol, vzal si Ledabolku; oba boli Ledaboli, strebali polievku.

Ona Lojda a on Lašo.

595

1) Pénz olvasva, asszony verve jó.

2) V tomto a 568. byly by zdařilejší české rýmy »nuž — muž; vůz — muž,« a tím jest pochybnost o jejich slovenskosti odůvodněna.

d) *Nadvoláda ženy.*

»Chytila praslicu, podoprela boky, a on neboráčik ešte sa jej prosí!« (Píseň.)
Ona nosí klobúk.

*On je pod pantoflou. (Cizí, panské pořekadlo.)

Všade sa ženy sukne drží.

e) *Poměry majetkové.*

600 Donesla mu desať tisíc v prstoch. (Pracovitá.)

»Hojná Dora«. (Marnotratná žena.)

Muž dlube a žena štibre. (Oba dobre hospodáři.)

On je z Chudobíc a ona z Nudzovej.

Pýtal sebe uníženě kus chleba svojej ženě. T.

605 Vzal si nôž do chleba. Adalb. Chleb 57.

Z obidvoch koncov u nich svieca horí. (Marnotratný jeden i druhý.)

f) *Hrubé rušení manželství.*

Preskakuje šiesty stebník.

Zachodí do cudzej kapusty.

6. Vdovství.

Přísloví.

Chocaj aký malý kríček, ale sa predsa zaň ukryje. (Hovorí vdova, želejíc treba skrovne štěstí již ztracené.) Adalb. Pieň 1.

610 Kde bol úhor, tam sa dobre rodí. (Říkají o vdově, když se později znovu vdá a porodí. Úsloví: »Dieťa z úhora«. Sr. XI. 400.)

Keď sedliakovi žena umre, hned' ide do stajne dieru vyvrtať (totiž na »válove«; to pro novou krávu, kterou mu druhá žena přivede).

Keď umre stryná, bude iná; keď umre strýk, nebude nik.

Komu ženy mrú a včely sa rôja, zbohatne. Srovn. Č. 395. Sr. Adalb. Žona 25.

»Oholím si bradu, vezmem si mladú. T. a Č. 596.

¹⁾ Lid má za to, že bílá hus lépe sedí na vejcích, než jiná, a tak přeneseno na ženu = bílé pleti žena má více dětí, než žena jiné pleti.

²⁾ Prvorozené ať jest holka, aby měl kdo následující děti »varovat« = na lůno nosit. »Varovkyňa«, »varovka«, č. chůva.

³⁾ Rómába ment.

S planým mužom je zle, a bez neho ešte horšie. (Též:) S ledakým zle, a bez neho ešte horiej. Z Boš. dol. Vdova.

Kde je vdovica, tam je lavica. (Bezpráví na vdově páchané.)

Na vdovu treba korbáčika, aby odbil za seba i za nebožtíka.

U vdovy chlieb hotový. Sr. úplněji Č. 395. Adalb. Wdowa 7.

Vdove nekdy — zavše — čert štetky požičia, vdovca sám češe. Č. 396.

(Výraz: Už jej čert podal hřebeň = složila smutek, stroj se, chce se vdát.)

Vdovica — cez blato lavica. (Viz 620 616. 621.)

Vdovička — každému lavička.

Žena bez muža ako zahrada bez opravy; — bez plota.

Ženu len dostane (vdovec), ale nie matku (sirotám).

Pozn. Při umírající manželce těší ženy plačícího manžela takto: »Nechže vás Pánbožko čím skorej zaverí«, t. j. aby se brzo mohl oženit.

7. Rodičové a dítka.

a) *O těhotnosti a rození.*

Přísloví.

Biela húska dobre sedí¹⁾

»Najskôr varovkyňa!²⁾

Po svatbe nevesta, po krštení dieťa. (Novější zajímavější. Šuj.)

Vrece sa pre jedno zrno neroztvorí. (= Bude následovati více dětí.)

Žena.

To je žena, čo deti rodí, (ne ta, co nerodí).

Žena, keď rodí, je jednou nohou v hrobe. Sr. Adalb. Grób 5.

Pořekadla a úsloví o těhotnosti a rození.

Cíti sa. — Dostala sa do postielky; — za plachtu. — Chystá sa do kúta; — do pôlohu; — do postele; do Ríma.³⁾ Č. 486.

Chorá je na mladé kosti.

Je na výlete; — na vyležaní; — samodruhá; — ťaršená — ťarchavá; — v druhom stave; — v inom spôsobe; — v nádeji — únosti.

Kolesá láme. — Obruč praskla Pr. Modra.

Pec sa jim povávala. Č. 596. (Též:) Komín sa mu svalil (mužovi, když mu manželka porodila). Pr.

635 Potratila kalendáre. (= Nezná, kdy má čekat porod.)

Pováľala sa. — Pracuje ku porodu. — Sľahla. — Vojatuje sa. 1)

Prišiel nahý do domu. (Novorozenátko.)
 »Ta sa svete, ja som tu!« (Ozvěna novoroz.)

b) O počtu dětí. Bezdětnost.

Pořekadla a úsloví.

Jeden (dva, tri atd.) tance dětí. (Jeden tanec = jeden párik = chlapeček a děvčátko.)

640 Mám (na pr.) troje dětí, a u Boha (tolik zesnulých).

Má on tých dietok, ani dierok na riedčici.

Má toľko dzecí, jak na hnoji smeci. Z Boš. dol.

Má tri děti a štyri dievčatá. 2) (Iron. Podobné: »Sú tam traja ľudia a dve ženy.)

Nezostalo po nich ani koreňa; — ani klíka (= potomka. Sr. Mal. 4, 1).

645 »Povedzže ty, moja dievka, tvojej dievke, že jej dievky dieťa plače.« (= 5 pokolení.)

»To len tak pod posteľ padlo!« (Tak potěšují rodiče zarmoucené pro smrt dítěte, že se jim totiž brzo narodí jiné.)

Vymazal ho Pán Boh z knihy. (= Nemá mužského potomka.)

c) O nemanželském aneb jinak překvapujícím plodu.

Pořekadla a úsloví.

»Dlhá noc, veľká božská moc, život horúci, Pán Boh všemohúci, — dobre že dvoje nemala!« (Škodolibé povědění.)

Donesla si dieťa v truhle, (s věnem). Dostala sa pod čepiec bez svatby. 3) 650

Išli pred zvonením do kostola.

Kňaz na vine, že sa oneskoril.

Otca mu kozub zabil. Č. 595.

Otec mu z kapustného hlúba hlavu zlomil.

Pod plotom ho našli. 655

Prvej kršćenie jako veselie. Z Boš. dol.

»Ty, čo ani otca nemáš!« Odp. »Mám ich viac ako ty!« (Nevinné dítě nerozumí samo, co praví; naučiliť ho špatní lidé tak odpovídat.)

Vyslúžila si tam živý mrváň. (Též:)

Odišla zo služby so živým mrváňom.

(Slovná hra. »Mrváň«, jakési pečivo, dáva se služkám na odchod.)

Pozn. Dvě přísloví obdálně sem patřící jsou:

»Lepší stvoritel ako zabitel.« (Tím vžívá se padlá do svého stavu.)

Po takom chodníku, káde moc ľudí 660 chodí, nič nerastie.

d) Facti rodiče, takové ditky (a výjimky).

Přísloví.

Áká furma, taká oblátka. (Též:) Jaká furma, taká cehla (tehla č. cihla).

Z Boš. dol.

Áká répa, taká vnať, áké plásti, taká mlad. T.

Áký otec, taký syn; áké drevo, taký klin, (též:) áký kováč, taký klin, (aneb:) áký mlynár, taký mlyn. Sr. Č. 403. Sr. Adalb. Drzewo 16. Młynarz 1. Ojciec 6. Olcha. Sztuka 3. Woda 15.

1) Maď. vajudik, lat. parturire.

2) Správně: »Troje děti a štvoro dievčat.«

3) Předtím chodívali »desiatníci,« podřízení úředníci obce, podlé osoby ženské »začepčí,« po kterémžto úředním, vynuceným zpropitným korunovaném aktu taková osoba musela chtít nechť čepec nosit.

- Aká matka, taká Katka, taká celá jej čeliadka. Č. 403. Sr. VI. Sl. 229. Jaky život, taky čin, — otec — syn — komin — dym, tata — Franta; mama — Hana. Sr. Adalb. Bochen. Brzoza 1. Matka 13. Ziemniak.
- 665 Aké semä, také plemä. Č. 404. Aký strom, také ovocie.¹⁾ (Dle Mat. 7. 17. také o skutcích vûbec.) Č. 404. Adalb. Drzewo 47. 48. Szczep 2. 3. Ako čvirikajú vrabci (e), tak švrtoria aj jich chlapci. (Viz níž »Mladý vrabec« —) Ako naši otcovia, tak aj my, jich synovia. Ako stará vyhráva, tak mladá tancuje.²⁾ Sr. Adalb. Stary 15.
- 670 Ako staré spievajú, tak mladé čvirikajú. Č. 410. (Sr. výš »Ako čvirikajú« —) Ako starí hudú, tak aj mladí budú. Cigánove dieťa nerado dáva pačky (= tlapky na ruku při políbení). Čo je v dyme narodené, to len dymom — čmudom — razí. Čo je z mačky, to len myši lapá. Č. 405.
- 675 I na dobrej slivke grmal rastie. Č. 403. Jablko. Jablko ďaleko od stromu nepadá, a keď aj padne, vždy sa stopkou ku pňu obracia. Č. 404. (Viz níž »Trieska« —) Adalb. Jablko 4. Jaká jablň, také jableko. T. Mladý vrabec učí sa čvrikať od starého.³⁾ Od starého vola učí sa mladý vôl.⁴⁾ Adalb. Cieleę 6 Wól 37.
- 680 On je otcov syn. — Ona je matkina céra. Rak. Ako chodí starý rak, i mladý sa učí tak. Sr. Adalb. Rak 1. Keď starý rak tresce mladého, musí mu sám inak ukázať. Sova nevysedí sokola. Sova sokola neulaže.⁵⁾ (Také o hloupém, že neučiní moudře.) Č. 405. Adalb. Wilk 65. Sr. Jastrzab 1. Sowa 8.
- Trieska ďaleko od kláta nepadá. (Též.. Ívere ďaleko od pňa nefrkajú) Č. 405. Zlého krkavca zlé sú vajca.⁶⁾ T. a Č. 685 405. Sr. VI. Sl. 229. Jake hnízdo, taci ptaci. Sr. Adalb. Ptak 10. *Zvláštných ľudí deti sú nezdary. Č. 405. Sr. Adalb. Przodek 7.
- e) *Výživa a vychovávání dítek. Láska rodičů.*
- Přísloví.
- Deti. Bohatí ľudia sa tešia peniazmi, a chudobní deťmi. (Viz níž »Pre chudobných« —) Cigánke jej dieťa milé — najkrajšie. Čím viac detí, tým viac Otčenášov; čím viac Otčenášov, tým viac chleba, (též:) tým viac okruškov chleba Pán Boh požehná. (Též:) Vefa Otčenášov, vefa chleba. Viac Otčenášov, viac požehnaní. Vefa lyžic do misy, vefa Otčenášov. Adalb. Dziecko 34. Čo jedno dieťa, to milšie. 690 Deti a fliaš je v dome nikdy nie nazbyt. Sr. Č. 401. Sklenic — Adalb. Szklanka 4. Deti ako deti. Deti sú len deti. (Nediv se jejich pokleskům.) Deti ešte nikoho gazdom nespravily. Deti rastú chytro ako konope. 695 Deti s chorobou vyrastajú. Deti sú dar boží. Deti — to je prvé do gazdovstva. Deťom prútom od zadku rozum nahájajú. Dieťa bez kazára ako kôň bez kantára. Dieťa ešte nemá svojho rozumu. 700 Dieťa kým je malé, hryzie chlieb; keď je veľké, hryzie srdce. Sr. Č. 402. Malé děti kaši — O. 108. Malé děti jedí chléb, veliké mozek. (Též:) Mnohé deti nejedá chlieb, ale žerú srdce rodičovské. Z Boš. dol. Dieťa nevie, kedy mu je dosť (jedení).

1) Minö a fa, olyan a gyümölcs.

2) Sr. Mint atyák dudolnak, fiak úgy tánczolnak.

3) Anyja után csiripel a veréb.

4) A bove majore discit arare minor.

5) Nem lesz a bagolynak sólyom fia. Srovn. T. Sokol sovou vyseděný.

6) Böser Vogel, böses Ei.

- Dieťa za ruku, matku za srdce. Č. 400. Adalb. Dziecko 18.
- 705 Dobré deti najväčšia radosť rodičov. Keď sa hrniec zabije, hneď majú deti kravu i peňazí. (Ucho = kráva, střepey = peníze.)
Komu Pán Boh dá dietky, tomu dá aj na dietky. Č. 402. Adalb. Dziecko 46.
- Kto má deti, má žiaľ; kto má statok, má škodu. (Cikán opačně: Kto má statok, má zármutok; kto má deti, má aj škodu.)
- Kto má veci, nemá dzeci; kto má dzeci, nemá vecí. Trenč.
- Kto sa detí nebojí, ani Pána Boha sa nebojí.¹⁾
- 710 * Kto si prvé dieťa dobre vychováva, ten už aj ostatným poklad zanecháva.
Lepšie deti nemať, ako zle vychovať. Č. 406.
Lepšie je, keď plačú deti ako rodičia.²⁾ Č. 409.
Lepšie žiadne, ako zlé deti.
Malé deti, malá starosť; veľké deti, veľká starosť. Č. 402. Adalb. Dziecko 60.
- 715 Malému dieťaťu nôž do ruky nedávaj³⁾.
Manželstvo bez detí málo má potechy.
Mnoho dzeci, málo chleba, v biede viac netreba. Z Boš. dol.
Múdre dieťa sa neodchová.⁴⁾ Sr. Č. 402. Adalb. Mądry 1. Dziecko 63.
Najkrajšie dieťa ti najskorej čert vezme.⁵⁾ Adalb. Dziecko 67.
- 720 Nedávaj dieťaťu všetko po vóli.
Nech sa nežení, kto ženu a deti nemá čím vyživíť.
- Nepchaj prsty medzi deti. (= Nečníh pro maličkosti vývody.)
Netreba deťom britvy do ruky. (O svobode, ktorou ku své zkáze použiti mohou.) Adalb. Brzytwa 1.
Pre chudobných dieťatká, prc bohatých teliatka. Adalb. Ubogi 37. (Též:) Nékomu dá Pán Boh deťatko, nékomu telátko. Pr. Modra. Sedliak čím viac detí má, tým je⁷²⁵ bohatším.⁶⁾
Zlé deti najväčšia žalosť rodičom.
Zle, zle bez detí, keď vychováš, uletí.
Do roka proroka, a po roku výskoka. Hlava pán! (= Nebí dítě po hlavě.)
Chlieb (Viz výš Deti — »Čím viac« —)⁷³⁰
Jedno, jedináček.
Jedináček — šibenáček.⁷⁾ Sr. Adalb. D. Jedynak.
Jedno dieťa — jedno prasa.
»Synáček máček, můj jedináček!
Z jedneho syna nebyva iba sviňa.
Kde sa kliesni (vychováva), tam sa⁷³⁵ lesní.
Keďby krava tela nemala, to by nelízala. (Láska.) Sr. Adalb. Krowa 20, 21.
Keď chváliť, ta chváliť; keď trestať, ta trestať. (Všecko v pravý čas.)
Kto syna miluje, ten ho i tresce.
Lepší dobrý príklad, ako Písma výklad.⁸⁾ Sr. Adalb. Przyklad. 3.
Matka, mati, mater, materinský. Dievka (céra) sa iba vtedy materi⁷⁴⁰ odslúži, keď jej (materino) dieťa pridoj (— prs požívatí dá).
Dieťa ide za matkou ako teliatko za kravou.
Každej materi jej decko nejkrajšie. Materina modlitba zo dna morského vyníma. Č. 399.

1) Tak povídají v Gem., tedy snad: Kdo si opatření dítek na lehké běže, ten se Boha nebojí. Ale mohlo by míti i ten pěkný smysl: Kdo se nestydí před dítkami zle mluvit a hřích páchat, ten se ani Boha nebojí.

2) Jobb a gyermek sirjon, mint szüléi.

3) Nem a gyermek kezébe való a kés.

4) Korán okoskodó gyermek ritkán szokott megélni.

5) Tohoto surového výrazu užívají i o milé ztracené věci vůbec. Ostatně jest i přípovídka: A. »Už zomrelo susedovi dieťa!« B. A ktoré? A. Nuž Tomáš! B. Toť ho máš! najlepšie dieťa čert vzal!«

6) Maje v dítkách dost pomoci, není nucen za plat jiných najímat. To platilo předtím, když se statky mezi dítky nedělily. Šuj.

7) Ein Kind Unglückskind.

8) Jobb a példa száz leczkénéi.

- Materinská bitka je polovičitá. (= Trestáním často více sobě ublíží, než dítěti.)
- 745 * Matka bije, telo tyje.
Matka je matka.
Matka sladká, kto ju má.
Matka sladká, otec drák, nezriedka to býva tak.
Milé materi decko, čoby hned' slepé bolo. (Též:) Pekné materi dieťa. (Přenešeno = každému svoje milé.)
- 750 Najhoršie decko najviac k prsom mater tiskne; — na rukách nosí; — k sebe túli.
Nevoľná mati, čo tá vystojí!
Pán Boh chráň, aby jedna mať toľko detí mala, koľko vládze rada vidieť.
Skorej (č. dříve) vychová jedna mať sedmoro detí, ako sedmoro detí jednu matku. Sr. Č. 402. Adalb. Matka 15.
Toho slova »mať« (matka) sú plné ústa.
- 755 * Metla¹⁾ vyháňa deti z pekla. Č. 409. Nedávaj mu toľko ovsy, aby neskákal. (Přenešeno s koně.)
Nechoval som pazderím a slamou, ale aby rástly (totiž děti).
Ohýbať, sohnúť, hybký.
Dotiaľ sa prut ohýba, kým je mladý.²⁾
Hrubú obruť ťažko sohneš.
- 760 Kto prúťik neohýba, strom ťažko ohne.
Mladý prut hybký, aj o prst ho oviniáš; ale keď ztvrdne a zhrubne na strom, potom ho nesohneš, skôr ho zlomíš. Adalb. Drzewo 6. Gałaż 1, 2, 3, 7.
Ohybuj ma, mamko, zakiaľ som ja Janko; keď ja budem Jano, nesohneš ma, mamo.
Pokým prúťik mladý, shýbaj ho.
Tlstý strom sa nedá sohnúť. Sr. Adalb. Buczek.
- 765 Otče náš (Viz výš »Deti — Čím viac« —
- Otec a mať — hotový cigáň. (Hrozí a pak povolí. (Též:) Mať (matka) a žena najväčší cigáň.
»Poškrobok«³⁾ k smrti doriadi.
Pre zrno slamu mláťa. (Trest).
Raz pohladok (pohladkanie), raz pohlavok.
Rodičovská láska býva slepá. 770
Starší má mať lepší rozum (totiž aby nesvolil dĕtem k zlému).
Svoje obuškom, cudzie okruškom(chleba).
»Veď je svet široký. (Neztratí se v něm děti, vyživí se.) Adalb. Świat 47.
»Veď mne nie hriech, čoby som pred oltárom priadla« (vymlouvá se matka mnohých dětí, ana v neděli pracuje).
Veľká patora⁴⁾ vefa potrebuje. 775
Vytni ho po zadku; zadok nie sklenica, neroztrepe sa.
V jednej ruke prut, v druhej chlieb.
Všetko mu dáš, len toho nešťastného rozumu mu nedáš. (Rodič o nerozumném dítěti.)
- Pořekadla a úsloví o vychovávaní a výživě dítěte.**
- »Čakaj, budeš ty hriebsť môj hrob na cimiteri!« (Zlé dítě.)
»Či toho bolo hodno prisadiť?!« (Vzato 780 z domácích zvířat = na chov ponechati.)
»Dám ci vrelej kaše na jazyk!« (Dítěti neslušně hovořícímu.) Pr. Modra.
Deti (tie) sú už na kriedlach. (Schopné vyživiti se.)
Deťom svojim grgy podrezal. (Zlým vychováňím, marnotratnosťí.)
Chlapské bōty dieťaťu obúva. (Koná s nim proti věku a síle.)
»Keby som ho bola radšej v prvom 785 kúpeli utopila!« (Zlé dítě.)
»Ten otec by sa ti v hrobe obrátil, keďby vedel, čo robíš!« (Nezvedený sirotek.)
Živá čeliadka. (Dítky.)

1) Není as slovenské, proto že »metla« značí Slovákovi vždycky jen to, co česky »koště.«

2) Addig hajlik a vesszö, mig gyöngé.

3) »Poškrobok« původně č. doškrabek, Kratzteig. V přenešeném smyslu = nejmladší dítě, které rodiče své v posledních letech opatří.

4) Někteří odvozují slovo »patora« od »pář«, tedy »páťoro detí.« Avšak užívá se slova toho vůbec o množství dítěk jedněch rodičů, na př. »Prišiel s celou patorou detí.« A opět: »Vyťahnuť rastlinu, stromček s celou »matorou« = se všemi kořínky, mrcásky.«

f) *O podobnosti dítek rodičům.*

Pořekadla.

- »Len na koho sa to dieťa udalo?«
(Podle svých zlých mravů aneb i nějakých zvláštností.)
Nemohla by sa ho matka odriecť (t. j. tvrdit, že to není její dítě, poněvadž jest jí tuze podobno).
790 »Podalo sa (to dieťa) tvárou na Krista, zubami na psa a zadkom na každého človeka.« (Když se hádají, na koho jest dítě to »podaté.«)
Podatý je na otca — päťami.
Udala sa sama na sã, ako prasa.
Zanáša sa naň, akoby mu z oka vypadnul. Č. 632.
Přísl. Vnukovia podávajú sa na starých rodičov. (Telesně.)

g) *Výstrahy, zaslíbení a soud pro děti.*

Přísl. v.

- 795 Ako ty dneská otcovi, tak tebe kedysi tvoj syn. Sr. Adalb. Rodzice 4.
Kto nechce poslúchať svojho, bude cudzieho.
Kto rodičov neposlúcha, bude palicu — korbáč — poslúchať; — nikdy sa mu dobre nevodí.
Kto si rodiča v (jeho) starobe nectí, na seba si korbáč pletie. (Děti vidouce zlý příklad, budou někdy právě tak s ním nakládati.)
Kto si rodičov miluje, toho sám Pán Boh zdrúje.
800 Kto svojho otca vyvliekol pred prah, toho jeho deti vyvlečú na záhumnie. (Tak se stává doslovně.) Sr. Č. 399.
Nezasluhuje dôvery, kto kľaje otcu, materi.
Otca, mať nemáš drať (totiž ani pod spúsobom práva a spravdnosti).
»Pamätajte, že vás jedna mať pod srdcom nosila!«

h) *Sírotství a nevlastní rodičové.*

Přísl. v.

- »Aspon mi bude mať kto oči zatlačiť!«
— »Aspon mi na starosť vodičky

1) Hol egyszer az anya mostoha, az ipa is mostoha.

podá!« (Říká útlocitně bezdětný o sirotku za svého přijatém.)

Čo pohliadok, to pohlavok. (Častý osud 805 sirotků.)

Deti bez rodiča ako voz bez oja.

Dvojené deti — dvojná bieda. (Děti z dvojího manželství.)

Macocha.

Daktorá macocha je lepšia ako vlastná matka.

Iba jedna macocha bola dobrá, i tú čert vzal.

Kde je macocha, tam je aj otčim. 1) 810

Macocha — čertova socha; — psia socha; — psia knocha; — psia noha; — rázsocha; — čertov bič. Sr. Č. 401.

Macocha delila koláče: »Nate vy každý po celom,« rekla pastorkům, »mojej Marke nedám nič, ale vy jej dajte každý po polovičke.«
»Macochy, macochy povešať na sochy, a moju macochu na najvyššiu sochu!«
Otčim na ozim, a macocha — čertova rázsocha.

Sirota.

Bôh je otcom všetkých sirôt. 815

Keď umre otec, sú deti len polsiryty; keď umre matka, sú celé (třebas by otec žil). Adalb. Matka 14.
Opatri sirotu, vykole ti oči. Č. 51.
Na to Bôh dal vlkov, aby siroty hladom nemrely. (Mohou býti pastouškami.)

Na úbohej sirote každý sa volká — uháňa —.

Pán Boh má všetkého dosť, len sirôt 820 nie.

Sirota nevoľná!« (jiný dokládá:) »Ale sebevoľná!« Č. 171.

Sirôtky sú také, ako keď kurčiatka svoju kvočku ztratily.

Sirôtka viacej bitá ako chlebom sýta.

8. Rodina, pokrevnosť, přátelství, kmotrovství, dědictví.

Přísl. v.

Ak máš plný mesiac, priatelia ťa najdú.
Ani u strýca, ani u dedá; kto nič 825 nemá, tomu beda!

Boháč a svinka — po smrti pečenka.¹⁾
Sr. Č. 56. Skoupý a svinka — Adalb.
Lakomy 18.

Bratí vespolek nĕbývajú dobrí.²⁾ T.
Celá dedina je ako klbko. (= Vespolek pokrevní lidé.)

Cudzí.

Ak ťa má cudzia voš žrať, môže ťa radšej vlastná.

830 Cudzia voš horšie kúše — hryzie —.
(Viz niž »Svojská« —)

Cudzí je cudzí a svoj je svoj.

Dever — never! — Deveru never!

Domáci psi pod chvíľou sa hryzú, pod chvíľou sa lížu. Sr. Č. 242. (Též:)
Najprú sa pošpincú, potom sa obli-
zujú. Vl. Sl. 225. Co se hryže, to se liže. Adalb. Pies 42. Sobaka. 2.

Dve mačky a jedna myš v dome.
(= Dvě svádlivé nevěsty a nimi pro-
následovaná svekruše.)

835 Každý švoger huncut. Šár.

Kde láska a svornosť, tam požehnanie božie býva.

Kde svornosť, tam i Bôh prebýva.

Kde dedič plače, v srdci sa smeje.³⁾

Keď dub padne, ledakto triesky zbiera.
Č. 179. Adalb. Dąb 6. Drzewo 9.

Kmotor, kmotrovstvo.

840 Kmotrovstvo, švagrovstvo — naj-
horšie priateľstvo. Adalb. Schwager-
stvo. (Viz 835.)

Kmotrovstvo z lásky, priateľstvo z krve.

Kmotor — lotor.

Pes kmotor, pes švagor, všetko psia rodina.

Krú nie voda. Č. 396. Krv není voda, ani mlieko. Z Boš. dol. (O rodinné lásce. Praví se také »Krú nie voda, — barina —, žily nie motúze.« Ale to má cele jiný význam, totiž vztahuje se to na prudké, kterých

krev pobízí k veselosti, tanci, hněvu atd., kterým »žily hrajú«. Někteří i ty motúze (čes. motovouze) chtějí takto vzhledem na rodinu, pokrevnost natahovat: Rodinné svazky nepotrháš jako motovouze. Mně se to však nezdá býti správným. Taktéž se praví: Krú nie voda, škoda rozlievať = Nebíte se, nedokrvavte se!) Adalb. Krew 2.

Oko, oči.

Mimo očej, mimo mysle. T.

845

Pokiaľ na očiach, potiaľ na myslí.
Sr. Adalb. Oko 83.

Pozri okom, kým máš po kom.

Preč s očí, preč zo srdca.

Sídeš mi s očí, sídeš mi s umu. Sr. Č. 185.

S očí sišlo, z pamäti vyšlo.

850

Ztratí sa z očí, vypadne zo srdca.

Pýteľ priateľ a kapsa strýc. Sr. O. 45.
(Viz 860.)

Rodina⁴⁾

Ak máš meštek ako teľa, máš ro-
dinu i priateľa; ak máš meštek ako
lata, nemáš sestry ani brata.⁵⁾ (Viz
824.) Adalb. Mieszek 8⁶⁾. Sr.
Wór 20.

Čo dedina, to rodina.

Dedina — rodina.

855

Kýms' biedny, nikto ťa nezná; keď
ale k dačomu prídeš, každé sa ti
pchá do rodiny.

Kto má céry, má rodinu; kto má
synov, má cudzinu. (Zeťové bývajú
lepší než nevesty.)

Mám rodiny ako v plote trniny, ale
priateľa čert vzal, čoby mi dačo dal.
Najvekša (nejväčší) rodzina — naj-
vekši hniv. Šár.

Priateľ Pán Boh, a rodina meštek.
(Viz 852.) Sr. Adalb. Bóg 308.
Kapsa 1.

¹⁾ Disznónak, fűsvénynek holta után haszna.

²⁾ Rara concordia fratrum.

³⁾ Heredis fletus sub persona risus est.

⁴⁾ Slovom »rodina« neoznačuje Slováč domáci rodinu — rodiče s dítkami —, ale pokrevnosť. Na to pokazuje i ono povĕdění: »Otec, ale sú nám táto naša mať (matka) dáka rodina?«

⁵⁾ Srovn. Donec eris felix, multos numerabis amicos; tempora si nubila fuerint, solus eris.

⁶⁾ Možná, že přisl. toto přešlo z polštiny do slovenčiny. Zaznamenal je Jan Makovický. Jest i Šárišsky: Keďz máš mišek jako cele, ta máš i vĕlo prijacele; keďz máš mišek jako lata, nemaš šestry ani brata.

Rodiny do psej hodiny, ale priateľ-
čeka ani ako palčeka.

Vši ma jedia, priatelia o mne ne-
nevedia a rodina nedbá, keď jich
sama dosť má.

Svoj, svojský.

Čo máš, to máš, od svojho máš
(totiž zlé i dobré).

Lepší svoji hnevaní, ako cudzí udo-
brení.

865 Neshynieš, ak nie od svojho.

Svoji ako sa pohnevajú, tak sa po-
meria. (Viz 833, 868, 870.)

Svoji majú ako reťaz spolu držať.
Svoji sa len nato pohnevajú, aby sa
meriť mohli.

Svojská voš tak nekúše, ako cu-
dzinská.

870 Svojskí sú ako deti, hneď sa po-
vadia, hneď sa pomeria.

Svoj svojho neopúšťaj!

Svokra.

Buď mamičko — svokra — dobrá,
bude i nevesta.

Každá svokra na nevestu zlá.

Svokra na nevestu a nevesta na
svokru sa žaluje, a aký čert, taký
diabol.

875 Švekra — pol pekla. Šár.

›Veď ti všetko nechá, nepýtaj toľko
od neho!‹ Odp. ›To mi smrť
nechá, nie on!‹

V jednom hrobe spracú sa dvaja,
v jednom dome zriedka.

Zať je len vzjať, (totiž pomoc od testě.)

Zať je ostatnia litera v abecede. (Z = zeť,
zať, jméno téhož písmena. Viz Hodžův

›Slabikár slovenský.‹ Význam: Ne-
čekej pomoci od zetě.)

880 Zolvica — brata polovica.

Pořekadla a úsloví o dědictví.

Čaká mu na smrť ako pavúk v škáre
na muchu.

Poručil mu do kostola chodník; — do
týždňa sedem dní; — zadok na
trúhu.

Rujú sa (na dedictve) ako psi na ko-
štiali. 1) Č. 594.

Pořekadla a úsloví o dalekém pokrevnosti.

Dotkla sa plota chumelina, nuž sú ro-
dina.

Dotkla sa žíhlava plota, nuž sa pri- 885
pletá. (Dle jiných:) nuž sú prípleta.
Sr. Č. 548.

Chycil sa pupenec plota, nuž sa pri-
pletá. Z Boš. dol.

Ja som jednej matere (a) syn a on je
druhej.

My sme blízka rodina: moja matka
a jeho matka boly vlastné dve ženy.
Č. 523. Adalb. D. Baba (70).

Náš pes a váš pes preskočili susedov
plot, nuž sme rodina.

Rodina ako hrada na konci role. 890

Rodina ako plotu čmelina.

Rodina mu je po kolena. (Slovná hra
›pokolenie.‹)

Rodina po Adamovi a Eve. Adalb.
Adam 10.

Stryk babe ujko, cetka (tetka) za my-
narem (mlynářem) Šár.

Tisne — pchá — dáva — sa mu do 895
rodiny.

Jiná pořekadla a úsloví o pokre- venství.

Jednou dcerú dvóch zetóv dostať. T.
(Význam?)

Kmotrajú sa. Švagrajú sa.

Veď sme my z jednoho batoha —
mecha — vreca — plemena.

9. Domovina.

Přísloví.

Dom, doma.

Doma ako chceš, inde ako smieš.

Každý je vo svojom dome pánom. 900
Č. 374. Adalb. Dom. 21.

Lepší doma bandurka ako u cudzích
pečenka. Šár.

Lepší doma krajec chleba, leš v cud-
zine krava celá; — ako vo svete
pečeňa. Č. 225.

Najlepšie je doma sedieť. — Nemáš
tebe len doma.

1) Srovn. Meztelen csonton verekednek.

Všade dobre, ale doma najlepšie. 1)
Č. 225.

Hniezdo.

905 I sova na svojom hniezde paní.
Každý vták ľúbi svoje hniezdo; —
svoje hniezdo si chváli; — svojho
hniezda sa drží. Č. 226. Adalb.
Gniazdo 2. Ptak 14.

Lúčenie ťažká vec.

Smetisko.

Aj kohút je smelší na svojom smetisku. Aj ten pes atd. Č. 119. Sr. Č. 556. Adalb. Kogut 3. Kokosz 10. Kur 38. Pies 63, 67.

Každý pes pánom na svojom smetisku. Sr. Č. 119. Adalb. Pan 68.

Kohút na svojom smetisku pán. 2) 910

Vyľiahnuť sa.

Každé sa ta tiahne, kde sa vyľiahne.
(Též:) Kde sa kto sľiahne, ta sa
tiahne. Adalb. Ciagnac się 11.

Kde sa kurča vyľiahne, vždy sa ta
tiahne. Sr. Adalb. Ptak 8.

Vlastné ohnište každému najmilšie.

Zrodiť sa.

I červíku ten koreň milý, v ktorom
sa zrodil.

Kde sa kdo zrodí, tam sa i hodí. 915
Č. 226. Sr. Adalb. Urodzić się 11.

Kde som sa narodil, tam chcem i
zomrieť.

1) Mindenütt jó, de legjobb otthon.

2) Kakas is hatalmas a maga szemetjén.

VIII. Poměry společenské.

A. Lidé s lidmi vůbec. Společenské ctnosti a nectnosti vůbec.

1. Sebecit, sebeobrana, až samolíbost. (Viz 258—269.)

Přísloví. (Poř. viz 622—627.)

Aj červík sa skrúca, keď ho pristupia. ¹⁾
Č. 181. Adalb. Robak 2.

Akým si ty mne, takým ja tebe pá-
nom.

Ani ja som nikomu z nosa nevyfrkol.
Č. 547. I já jsem —

Bližšia košeľa ako kabát. ²⁾ Č. 396.
Adalb. Koszula 1.

5 Bližšia moja gamba nežli vlastná tetka.
Brániť sa.

Biť zakázano, ale brániť sa dovoleno.

Bráň sa chlap, abo skap! Č. 367.

Bráň sa pták, alebo skap! T.

I tá včelka sa ešte bráni.

10 Každý sa bráni ako môže; — ako
sa vie.

Holub je holubom, a predsa má svoju
žlč; — svoj hnev; nahnevá sa. Adalb.
Gołąb 4.

Hrable, hrabať.

Dávno tie hrable zkapaly, čo k tebe
nehraly.

Každé hrable k sebe hrabú. Č. 57.

Adalb. Grabie 1. 3.

Každé hrable nato hrabú, aby dačo
nahrabaly.

Každý k sebe — pod seba — hrabe. ¹⁵
Adalb. Grabić 1.

Každý hrabe uhlie ku svojmu hrncu.

(Též:) Každý svoj hrniec ohrna.

Chváliť nás nechcú, a haniť sa nedáme.

I my jsme někdy volačo byli. T.

I ohrablo uderí, keď naň šliapneš. Sr.

Č. 116. I obruč — (Též:) Stup na
hrable a uderia ťa po nose.

I za mňa umrel Kristus Pán. ³⁾ ²⁰

Ja rád vidím teba, ešte radšej sebä.

Každá liška svoj chvost chváli, dokiaľ
si ho nepopáli. ⁴⁾ Č. 245. VI. Sl.

221. (dokládá:) a ktorá ho nemá,
pravi, že je nejlip bez něho. Adalb.

Liszka 8.

Každého svoj pípäť bolí.

Každé len najlepšie sebe verí.

Každému svoje najmilšie; — svoje sa ²⁵

ľúbi. Č. 245. Adalb. Podobać się 6.

Swój 6.

Každý Cigán svojho koňa chváli. ⁵⁾ Č.

246. Adalb. Cygan 12.

Každý je sebe najbližší. ⁶⁾ Č. 56. Adalb.

Bliski 2.

¹⁾ FÉreg is védelmezi magát. FÉreg is meggyüremlik, ha reá hágnak.

²⁾ Közelebb az ing a csuhánál; — mint a suba.

³⁾ Én értem is meghalt a Jézus.

⁴⁾ Róka is dicséri maga farkát.

⁵⁾ Czigány is maga lovát dicséri.

⁶⁾ Prima persona ego.

- Každý kupec svoju partieku (tovar) chváli.¹⁾ Adalb. Kupiec 4.
Každý má svoju vôlu.
- 30 Každý mlynár na svoje koleso vodu naráza. Sr. Č. 57. Adalb. Woda 20.
Každý najlepšie vie, kde ho čižma tlačí — omína — otíska,²⁾ — kde ho krpec omína; — kde ho bolí. Č. 186. Adalb. Boleć 10. Ból 13. Trzewik 2.
Každý rychtár podľa seba súdi. Adalb. Sądzić 1.
Každý sebe strebe.
Každý svoje hľadá.
- 15 Každý svoju pieseň hudie. Č. 186.
Kde ho svrbí, tam sa drbí. (Též:)
Kde koho svrbí, tam sa poškrabe. Adalb. Drpac się 3.
Kto môže svojím byť, nech druhého nenié. T.
»Len si mne dobre bolo, čo ma po druhých; — o druhých sa netrápim.
- 40 Najprv Mojžiš, potom Tobiaš (= mně, tobě).
Najprv sebe, potom tebe. (Též:) Každý skorej sebe ako tebe. Adalb. Sobek 2.
Nedám si do nosa nové dierky vřtať. Adalb. Nos 20.
- Priateľ.
Dávno toho čert vzal, čo sebe zlé práľ. Z Boš. dol.
Každý sebe najlepšie praje.
- 45 Prajem tebe, ešte lepšie sebe.
Svatý Petor laje, kto sebě něpraje. T. a Č. 56.
- Ruka.
Každá ruka k sebe nakřivená. Adalb. Ręka 22. Sr. Č. 57. (Též:) K sebe sa ruky krčia.³⁾
Kde bolesť, tam ruka. Sr. Č. 18. 187. Adalb. Ręka 44.
Volím byť kladivom ako nákovou.
2. Výminky vzájemnosti.
- Přísloví.
- 50 Aká otázka, taká odpoveď.⁴⁾ Č. 86. Sr. Adalb. Pytać się 3.
- Aká požička, taká návratka; — odplata.
Aká príveta, taká odveta. (Též:) Veta za vetu. Č. 555.
Aký »pomodaj« (Pán Boh daj), taký bodajzdrav.« (Též:) Aký »Pán Boh daj dobrý deň« také »Ďakujem pekne.« Č. 87.
Aký »pochválen,« také »na vcky, amen.« Vl. Sl. 220.
Aký »pomáhaj Pán Boh,« taký »Pán Boh daj« (aneb:) taký »Bòh zaplať.« Adalb. Bóg 160.
Aký si ty mne, taký ja budem tebe. (Viz 59.)
Ako do hory voláš, tak sa ti ohlási. Č. 87. Adalb. Głos 5. Las 7.
Ako sa ty k ľuďom máš, tak sa ľudia k tebe majú. (Též:) Ako ty o ľuďoch, tak ľudia o tebe. Adalb. Człowiek 67.
Ako ty mne, tak ja tebe, nepodlužni sme nič sebe. Šár. — Vl. Sl. 220. Adalb. Ty.
Česc za česc, a bryndzu za groše. Šár. 60
Čo nechceš, aby iný tebe činil, nečiň ani ty jemu. (Též:) Čo nechceš, druhým nečiň. (Srovn. Mat. 7, 12.)
Čo nechceš sebě saměmu, něrobi druhěmu. T. Adalb. Czynić 9.
Čo pri iných haníš, to nechváľ pri sebe.
Dačo za dačo, za nič nič. Č. 49. Něco — Adalb. Co 1.
D a r m o. (Jiná viz X. 1042—1056.)
Ani kura — kurča — darmo nehrebie — nepapre. (Též:) Nato kura hrebie, aby vyhrebľa; — aby zrnko našľa. Č. 128. Sr. Adalb. Kura 29.
Ani Pánu Bohu darmo nesľužime; 65 — darmo sa nemodľíme.
Ani pes darmo nešteká. Vl. Sl. 222. Adalb. Darmo 1.
Ani pri hrobe Krista Pána varta darmo nestáľa.⁵⁾ Č. 49. 543. Nebude darmo —
Bolí hrdlo spievať darmo. Č. 128. Adalb. Darmo 2.

1) Jeder Kaufmann lobt seine Waare.

2) Kiki legjobban tudja, hol szorít csizmája.

3) Minden embernek maga felé hajlik a keze.

4) Minő a kérdés, olyan a felelet.

5) Krisztus koporsóját sem őrizték ingyen.

- Dačo za dačo, darmo iba smrť. Sr.
Č. 49. (Viz 63.) Adalb. Darmo 7.
Smierć 100.
- 70 Dar za dar, za darmo nič. Adalb.
Dar 6.
Vec za vec, za darmo nič.
Jaky ty mne hlib (chléb) davaš, taky
ja ci zohabim. Šár.
Jak mne dakto, tak dakomu Pán Boh.
Šár.
Kto chce mať, musí dať.
- 75 Kto ma má rád, ten mi je brat.
Kto mňa miluje, ja ho víc (vlastně
slovensky »viac«); kto mňa nemi-
luje, ja ho nič. (Též:) Kto mňa ctí
atd.
Kto mne dáva, učí ma dávať. (Srovn.
74.) Č. 48.
Láska lásku budí — plodí —. T. Adalb.
Milość 30.
Maju ludze, mam i ja; daju ludze, dam
i ja. Šár.
- 80 Milé za lúbe.
Pokoj.
Daj pokoj, máš pokoj.
Ja mám s tebou pokoj, aj ty mne
daj pokoj.
Kto mne dá pokoj, já mu dám dva.
Nech mi dá pokoj ja mu dám svet.
- 85 Pokoj každému milý. Adalb. Pokój 6.
Ruka ruku umýva, aby obe byly čisté;
— a obe sú biele.¹⁾ Č. 86. Sr.
Adalb. Przyjaciel 91. Ręka 20. 47.
Zato dávajú krave sena, aby dala mlieka.

3. Přátelství.

Přísloví. (Poř. viz odst. 23. b).

- Akí sme, takí sme, — naši sme!
Bodaj sme sa nikdy nemerili!
- 90 Dobrá studňa v suchu vodu dáva:
dobrý priateľ v núdzi sa poznáva.
Sr. Adalb. Przyjaciel 14. 52. 101.
Dobre tomu, kto má priateľov; beda
tomu, kto ich potrebuje. Sr. Č. 235.
Přítel jest —
Dobrého priateľa si váž ako drahý po-
klad.
Dobry priateľ nad zlato.

¹⁾ Kéz kezet mos, mind a kettő tiszta.

²⁾ Uj barátért el ne hagyd a régit.

- Dobří priatelia sa s jednou jahodou
podelia. Adalb. Jagoda 1.
Dobří sa snášajú a zlí sa kolú medzi 95
sebou.
»Kde môžem, spomôžem.«
Kde nieto svornosti, tam nieto hoj-
nosti.
Kto na čas dava, za dvuh pomaha.
Šár.
Kto priateľa miluje, svojho nefutuje.
Kto ťa napomína, maj ho za priateľa. 100
Č. 232.
Láska.
Kde láska, tam i Bôh. Sr. Adalb.
Zgoda 6.
Kde nieto lásky, nieto ani pásky.
Láska, ako prsteň, konca kraja nemá.
Sr. Č. 237. Láska prsten —
Láska nepotrebuje zákona. Sr. Č.
237. Pro lásku —
- Lepšia hrsť priateľstva ako voz dukátov. 105
Lepšie je mať sto priateľov ako jed-
neho nepriateľa. Č. 235. Adalb. Nie-
przyjaciel 6.
Lepšie mať priateľov ako nepriateľov.
Lepšie priateľstvo ako peniaze. Č. 229.
Adalb. Przyjaciel 30.
Nie to priateľ, čo miluje v šťastí, ale
ktorý pomáha v nešťastí. (Viz 119.)
Adalb. Nieszczęście 35. Przyjaciel 97.
Priatelia ako sa povadia, tak sa zase 110
pomeria — udobia. (Posměšně:) Sú
ako Cigáni, takto sa pobijú a hneď
sú dobrí. (Aneb:) Psi sa hneď hryzú,
hneď sa lížu.

Priateľovi aj o polnoci (pomôžem).
Priateľstvo blízko nepriateľstva býva.

Starý priateľ.

Nových priateľov nadobudz, starých
nezabudz!

Pri nových priateľoch nezapomínaj na
starých.²⁾ Č. 229. Pro přitele —
Adalb. Przyjaciel 9.

Starý chlieb, staré víno, starý priateľ 115
vždy dobrý. Sr. Č. 230. Starý přítel
— Sr. Adalb. Druh 2.

Starý priateľ, staré víno najlepšie.
T. Sr. Adalb. Przyjaciel 94.

Starodávny priateľ je najlepšší.

Svornost vedie k šťastiu, nesvornost k nešťastiu.

V potrebe priatefa poznáš. Č. 231.

120 Všade sa to najdú ľudia (dobří). —
Všade sú ľudia.

Zlato sa probuje v ohni, a priateľ v nešťastí. Srov. Č. 231. Oheň zlato —

4. Vyzvání k milosrdenství a soucitu.

P ř í s l o v í.

Bitého nebij!

Kto z Boha, ratuj, daj rady!

Nedaj človeka zahubiť; — duši křesťanskej zahynúť!

125 Neraduj sa z cudzieho nešťastia! Adalb.
Nieszczęście 36.

Netráp ho! dosť ho psota trápi.

Pomáhejte dobří ľudia!

Priateľ.

Aj druhému dopraj, nielen sebe. —

Čo sebe nepraješ, to ani druhému

5. Odvěty na marnou, pozdní pomoc.

(Viz V. odstavec 15.)

P ř í s l o v í.

(Poř. viz níže odstavec 23. c.)

Keď čertu mať zdochne a peklo shorí,
potom je pozde pomáhať.

130 »Keď ste ma upekli, teraz ma už
sjedzte!«¹⁾

Nech čert vezme pašu, keď kone po-
dochnú.

Nech psom tráva rastie²⁾ atd. (Viz
131.) Sr. Č. 289. Rosti psům —
Adalb. Smierc 46. Trawa 7.

Po smrci nech sa chto sce (chce) vrcí.
Z Boš. dol. Adalb. Šmierc 42.

6. Ústupnost, smířlivost, mírný soud; neústupnost, nesmířlivost, hněv.

(Viz »Sváda« V. odst. 19.)

P ř í s l o v í.

(Poř. viz odstavec 23. d. m.)

Ak chceš byť horším, nebudeš lepším.

135 Ani čert je nie taký čierny ako ho
maľujú.³⁾ (= Nečiň človeka horším

než jest.) Adalb. Djobel 78. Sr. Č.
21. Není —

* Cnosť bez protivníka vädne.

Čím viac prikladáš, tým viac horí.

Človek je len polovicu tak zlý, za akého
ho ľudia majú.

Dobry s každým dobre vynde. (Avšak
pravé jest na svém místě také:) Kto
so všetkými chce byť dobrý, nebude
s nikým.

Dva tvrdé kamene nemeľú dobre. Č. 140
116. Adalb. Kamieň 2.

Hnev, nahnevaný.

Daleko od hněva, daleko od hroma. T.

Hněv přátelstvo ruší. T.

Hněv zlý poradník. Č. 113. Adalb.
Gniew 17.

Hniva še, nema pravdy! Š.

Keď sa nahneváš dnes, zajtrá sa¹⁴⁵
vyvrš.

Nahnevaný žiaden nebol dobrý.

Nedaj sa uchytiť — uchvátiť —
hnevu.

Něpojičíš-li na týdeň hněva, pójčíš
na celý rok. T.

Potlačuj hnev kým je malý.

Za hnevom ľútosť chodí.¹⁵⁰

Kde obe strany niesu v shode, tam je
tretí ku jich škode.

Keď ma budú kliať, budem sa jim
smiať; keď ma budú biť, budem sa
jim kryť.

Koho bili? Petra. A kdo sa bil? Peter.

Krivda.

Svätá krivda, kto ju môže preniesť.
Snes radšej ty krivdu, ako by si ju¹⁵⁵
mal robiť.

Voľ krivdu trpeť, ako krivdu činiť.
Sr. Č. 111. Lépe bezpráví — Sr.
Adalb. Zlošč 4.

Kto do teba kameňom, ty do neho
chlebom. Č. 16. Adalb. Kamieň 18.

Kto nevie sám seba skryť, ten nemôže
múdrym byť. Č. 206.

Kto svoje viny ľutuje, odpustenie do-
sahuje.

Laskavé teľa i dve kravy vycicia, a¹⁶⁰
terkacie — potlukacie — ani jednu.
Šár.

¹⁾ Řekl prý zbojník Jánošík za žebro občšený, když mu přišel »pardón.«

²⁾ Nöjjön kutyának fü, ha eldöglik a ló.

³⁾ Nem olyan az ördög, a mint festik. Nem oly rettenetes az ördög, a mint irják.

- Lepšie bananať ako panovať. (»Banovať« značí vlastne »želeť«; tu snad »smutiti«.)
- Ludia s ľuďmi sa náprávajú (mífi, pokonávajú).
- Môže ti ten byť ešte na dobrej pomoci (nepohnevaj sa s ním).
- Neber každé slovo na vážku.
- 165 Nechoď konca rečiam. (Též:) Ktoby aj všetkým rečiam konca došol!
Nenávišť je zlý kamarát.
Nenie ťažko medzi dobrými dobrým byť.
- Nepriateľ.
Nepriateľa, ktorý uteká, nestihaj.
Adalb. Gonić 4.
Nerob si nepriateľov.
- 170 Urob si radšej priateľa z neho, ako nepriateľa.
- Naodplácaj zlým za zlé, ale dobrým.
Adalb. Zle 10. 62.
Nerob si u ľudí záješť.
Nevedomosť hriechu nečiní. Č. 341.
Adalb. Niewiadomość.
Nevieš, kto sa ti ešte zide.
- 175 Pokoj. Maj s každým pokoj. — Najlepšie je len svätý pokoj mať. — Pokoj je najlepší.
- Pomsta človeka na mnoho nese. T.
Pre málo ani kňaz nič nerekne; — ani páni nič nerečú; — ani kat neobesť.
Prvá chyba odpustená. Adalb. Potknienie.
- Radšej po dobrom ako po zlom. Radšej po dobrotky ako po zlotky.
- 180 Rujný pes máva potrhané uši.
Srditých psov vlci žerú.
Staré hriechy nespomínaj.
Škarede hľadí, ale pekne myslí.
To nenie chlap, ktorý bije, ale ktorý drží.
- Trpeliivosť, trpeť, trpky.
185 Aj svrček volá: »trp! trp!«
Kristus Pán bol svätý, a trpel.¹⁾
Kto nevie trpeť, nevie panovať.²⁾
Č. 323.
Kto trpí, ten panuje.³⁾
* Trpeliivosť pekná cnosť.

Trpka je dobrá, kto ju môže sniešť, 190
ešte lepšia, kto ju môže sjiešť. —
Trpky sú dobré, kto ich môže prežierať. (O trpeliivosti vůbec:) Trpky sú horké, ale sú osožné. (»Trpka« ostatné čes. stremcha.)

Ustúpiť.

Človek hlúpy neustúpi
Múdrejší ustúpi. — Múdry v reči ustúpi. Č. 207. Sr. Adalb. Mądry 29. Rozum 31.

V škaredom sude môže byť dobré víno.

Vršiť sa najmä (zvláště) na slabom nie je pekná vec.

Zlosť (zlý hnev) rozum zaslepuje. 195

Z malej iskry veľký oheň bývá.

7. Opatrnost se zlými a nerozumnými.

Přísloví.

Bujaka za rohy nechytaj.

Čert. Sr. Adalb. Bóg. 26, 28, 130, 305, 351. Djabel 29, 30.

Boha nehnevaj (anebo:) Boha sa boj, čerta nepopudzuj, lebo nevieš komu sa do ruky dostaneš. (Též:) S Pánom Bohom buď zadobre a čerta atď. (»Bůh a čert« tu přenešeno na lidi dobré a zlé v smyslu Havel a Pavel. Podobně i v nasl.)

Čertovi musíš aj vo dne posvietiť.

Dobre je to, keď sa aj čertovi sviečočka zapáli. (Sběratel Oružný v »Sokole« vykládá to takto: »Dobre je to keď sa kujonovi hriechy povedia.«)

Dobrý buď s čertom, aby sa ti peknom neodslúžil.

Najmúdrejšie je, keď je človek i s Pánom Bohom zadobre, i s čertom nie za zle. (Ale lépe má Písmo Sv., že nikdo nemůže dvěma pánům sloužiti. Pozn. Šuj. — Když to ale — jak výš řečeno — přenešeno jest na lidi zlé i dobré, tedy bychom pověděli: Zle vyslovené podobenství, ale přechovává v sobě pravdu.)

¹⁾ Isten fia volt Krisztus, mégis szenvedett.

²⁾ Qui nescit pati, nescit dominari.

³⁾ Á ki szenved, az uralkodik.

- »Nedaj čertu do dediny!« (Původně vystříhali tak Ledničané před mni-chem, když se ubíral k nim »na kvešty«. Srovn. quaesio.)
- S čertom najlepšie mať pokoj.
- 205 S čertom sa nepasuj, a Bohu sa poddaj. Špatnému čertovi peknú tvár ukáž. (Viz 257.)
- Zapál Bohu sviecu a čertovi hlaveň. Dobre je aj v pekle mať priateľa. Adalb. D. Pieklo 17.
- Hnev pomínie, ale nenávisť v srdci zostane. (Nedůvěřuj přílišně, snad se jen na oko smířil.)
- 210 Kto chce pokojne na svete žít, musí v jednej ruke oheň a v druhej vodu nosiť.
- Kto sa mieša do otrúb, toho svine sožrú. (Též:) Kto líha medzi otruby, prichodí svini pod zuby. Č. 40. Adalb. Otręby. Plewa. 6.
- Lajno.¹⁾
- Lajno, čím viac v ňom papreš, tým väčmi smrdí.
- Nědráždí lajno, nak něsmrdí. T. Od lajna sa len zababreš.
- 215 S lajnom sa nebabri, lebo smrdí. Škoda je s lajnom sa paprať.
- Maj s ledačinou pokoj.
- Myš, nehraj s mačkou.
- Nahnevaj vlka, zabije ti žriebä.
- 220 Nedrážd' sa s mačkou, bo ťa poškrabe. Adalb. Kot. 54.
- Nedrážd' sršňa.
- Nehraj sa s ohňom, dlapku si opáliš. Sr. Č. 32. Nehraj kočko —
- Nechoď za každým svetlom, bo zabrdneš.
- Nelapaj žrebca za kopyto.
- 225 Nepapri mu zakalenou trieskou pod nosom.
- Nepriateľ. (Viz 256.)
- Chráň sa pred nepriateľom, i pred najmenším.
- Nepriateľ i ten najmenší mnoho škodíť môže. (Viz 246.)
- Neumelému, nezkušenému nesver všetko. Od surového si ľahko grobianstvo utržiš.
- P e s.
- Besnému psu sa vyhni. 230
- Cudziemu psu never. Adalb. Pies 149.
- Hod' psovi chleba, neuhryzne ťa.²⁾
- Hod' psovi koštiaľ, čertu hlaveň, aby mlčal.
- Hod' psu koštiaľ, nech nebreše; — aby nevrčal.
- Lepší dobrý pes, než zlý človek. T. 235
- Maj so psom pokoj!
- Mrcha psovi chlieb hádzu.
- Nebud' psa, keď spí. (Též:) Spiaceho psa netreba budiť. Č. 114. Sr. Adalb. Lew 12.
- Never psovi, pohryzie ťa.
- Psa proti srsti nehad'! 240
- Radšej psovi kus chleba, ako dať sa pohryzť.
- So psom sa hraj a palicu v ruke maj. (Též:) Keď sa so psom žartuješ, maj za pásom palicu. Adalb. Pies 226.
- Pri sprostom maj rozum, a pri múdrom ešte viac.
- Radšej budme dobrí zďaleka ako zblízka zlí!³⁾ Sr. Č. 244. Raději se z daleka — Adalb. Kochać się 29. Przyjaciół 27.
- * S každým pekne, s nevela dôverne. 245
- Č. 247. Sr. Adalb. Pięknie. 2.
- Škodíť môže každý.
- Veriť, ľahkoverný.
- Hodakomu never!
- Kto ľahko uverí, hneď sa v leb uderí. T.
- Kto ľahko verí, ľahko zklamaný býva. (Též:) Ľahkoverný ľahko sa zklame.⁴⁾
- Adalb. Wierzyć 6.
- Len blázon každému verí. 250
- Never každému! (Srovn 1. Jana 4, 1.)
- Ver, ale komu! Adalb. Wierzyć 19.
- Zle je i všetkým veriť, i nikomu.⁵⁾
- Adalb. Wierzyć 26.

¹⁾ Hoc scio pro certo, quoties cum stercore certo, vinco, seu vincor, semper ego maculor.

²⁾ Vess az ebnek, nem harap meg.

³⁾ Jobb távol szeretni egymást, mint közel gyűlölni.

⁴⁾ A ki könnyen hisz, könnyen csalatkozik.

⁵⁾ Mindent hinni, vagy semmit, azonegy gyarlóság.

Vlk.

- Kto sa ovcou robí, vlci ho sjedia.
Sr. Č. 46. Učiň se — Adalb.
Baran 18.
- 255 Nenechaj psa doma, keď ideš k vl-
kovi na hostinu.
Nepriateľ smierený, vlk zkrotený —
všetko jedno. Srovn. Adalb. Wilk
102.
Zlošť ťa bere, a ešte musíš peknú
tvár ukazovať. 1)

8. Konec trpělivosti.

(Viz IX. 478, 479, 487, 502—506,
519, 520.)

P ř í s l o v í.

- Abys ty mňa nesjedol, sjem ja teba.
Čo veľa to veľa!
- Had.
- 260 Hadovi musíš na hlavu stupiť. —
Čhto sce (kdo chce) hada umoriť, po
hlave ho mosí biť. Z Boš. dol.
- Hrubého Janka hrubým bijú.
Keď nejde po dobrotky, tedy po zlotky.
»Keď ty môjho Žida, aj ja tvojho Žida!«
(Jeden vzal jedného Žida, druhý dru-
hého. Nechtěvše sobě jeden dru-
hému vystoupit, dali se do vzajem-
ného šibání nevinných Židův.)
- Láska nekdy tiež praská.
- 265 Na tvrdú šiju tvrdú palicu.
»Ošiň, Kubo, tu je hrubo!« (Pán, chtě
zkusit mlatce, zdali dobře mlátí,
schoval se pod obilí na humně ro-
zestřené. Mlatci přišedše a nalezše
na tom místě, kde se hospodář
schoval, vypuklinu, mlátili do ní tím
silněji, při čem jeden z nich zvolal:
»Ošiň, Kubo, tu je hrubo!«)
- Pes.
Kto mrchavého psa hladí, zle si po-
radí. — Mrchavého psa nehladkaj!
Sraz mu rohy, aby neklal.
Strunu dotiaľ naťahujú, kým nepraskne.
Sr. Č. 131.

9. Sousedství; známost.

P ř í s l o v í.

- Ak máš suseda zlého a pritom boha- 270
tého, predaj všetko a učej (utec)
od neho. Trenč. Sr. Č. 413. Sr.
Adalb. Şaşiad 15.
Dobrý sused lepší ako rodina.
Dobrý sused otec, mať.
Keď sused horí, aj teba páli. 2)
Kým rodina zvie, sused to aj sjie.
(Značí pomoc.)
Lepší sused blízky, ako priateľ ďaleký. 275
(Bibl. přisl. 27, 10.) Adalb. Şaşiad 6.
Od dobrého suseda hate — ploty —
robiť netreba. Sr. Č. 412. (Těž:)
Dobrý sused najlepšia ohrada.
Od susedov ani sliepka nebýva dobrá.
Zlý hlad, vojna, mor, oheň, — horší
zlí susedi. (Těž:) Zlý je oheň, zlá
je voda (povodeň), zlé krupobitie,
ale horší planý sused. Vl. Sl. 230.
Něch Bůh bruni od zleho suseda.
Adalb. Şaşiad 31.
- Z n á m o s t'.
Dobrá známost' za hotové peniaze
stojí.
Lepšia známost' ako peniaze; — ako 280
za remeň peňazí.
Lepšia známost' ako rodina. 3)

10. Návštěvy, pohostinnost.

P ř í s l o v í.

(Poř. viz odstavec 23. n.)

- »Bár sa ja vám vydieram, (aneb:)
trebas ja vám utekám, len ma vy
držte!« (Kto se tak staví, jakoby
chtěl odjít, a předce by rád zůstal.)
Čo máme, to dáme.
Čo stroviš s milými, to Bôh vynahradí
s inými.
Dze (kde) ťa radzi majú, nechodz 285
často, a dze neradzi, nikdy. Z Boš.
dol. Č. 415. Kdes rád viděn —
Adalb. Bywać 2.
Chleba a noža nespúšťaj so stola.

1) Sr. Zum bösen Spiel gute Miene machen.

2) Te is féj, mikor a szomszéd háza ég.

3) Jobb néha egy barát mint száz atyafi.

- Inde kurä (kurča) ješ, doma svoje rež!
- Host, hostina. (Viz 313—316.)
Častý hosť nebuď ani prvý ani posledný. Č. 288. Adalb. Úcta 3.
- 290 Host a ryba na tretí deň smrdí.¹⁾
Č. 416. Adalb. Gošć 22. Ryba 52.
Hosta si musíme uctiť.
Hostovi čo najlepší kúsok.
Hostovi daj, a ešte ho odpýtaj (z nedostatku.)
Hostovi prvé miesto.
- 295 Chodíš v hosti, čakaj i ty hostí.
I psa hostovho nachovajú.
Keď hosť príde, prvá starosť o jeho koniec, druhá o kočiša, tretia oňho.
Kedz bys pošol na hoscinu, vem se šebu tanistrinu. Šár.
Kto moc hostí domov vodi, chytro po žobraní chodí (správne »pôjde«).
300 Moc hostí a málo kostí. Sr. Č. 417.
Niet tej dediny, kdeby nebolo hostiny. Vl. Sl. 225. Nění dediny bez hostiny.
Prišiel hosť na holú kosť. Prišli hosti, aby hrýzli kosti.
Raz do roka i v pekle hostina býva.²⁾
(To by dle některých mělo býti ve spojení s tím, že jest kdesi krčma, jejíž jméno jest »Peklo«.
Avšak výkladem tímto ztratilo by jen toto přísloví na báječnosti, která vždycky lépe zdobí, než podklad a historka na skutečnosti se zakládající. Potom i vůbec povědění to na krčmu se nehodí.)
Ktoby rád, tomu nedávajú, a kto nechce, toho ponúkajú. Sr. Č. 417. Při slavnosti —
305 Kto chce bližních povážit (uctiť, počastovať), musí sebe ukriviť.
»K vůli kamarátstvu sa mních oženil.«³⁾
K vůli společnosti sa aj franciskán oženil. Pr. Modra. (Pobízení ku společně zábavě, pití.)

- Ludia.
Ludia s ľudmi a psi so psy. (Viz 311.)
Medzi ľudmi po ľudsky, doma bieda vždycky.
To je dóm, čo ludia chodia doň; — kde chodí mnoho doň.
»Môhol si nos doma držať!« (Kdo 310 nezván jsa, šel do společnosti, a tam se mu zle zvodilo.)
Musíme už len so svetom žiť.
Neponúkaj nôž, ale chlieb.
Nezvaný, neprosený, nevolaný.
Kde ťa neprosia, nech ťa čerti nenosia. Sr. Č. 85. Kde tě nezvou — (Viz 310.) Adalb. Prosić 4. Sr. 5.
Na hody nēzvaný bývá u dverij čestovaný. T.
Nevolaný hosť má miesto za dvermi. 315
Adalb. Gošć 12.
Nezvaných hostí pod stól sádzu. Č. 416. Vl. Sl. 230. Nēzvani hostě pod peccem sedaju.⁴⁾

11. Úcta.

P ř í s l o v í.

- Akého ťa vidia, takého ťa uctia.
Aký hosť, taký obrus.
Dolu kloúbuk pred takým (šlechetným, umělým) človekom!
Každému počtivosť. 320
Komu česť, tomu česť, pastierovi trúba.
Č. 17, 105. Sr. Adalb. Pastuch 1.
Vl. Sl. 221. — žebakovi kobela.
Kto druhého cťí, sám z toho chválu má. T. a Č. 106. Sr. Adalb. Czić.
Kto sám nemá cti, ten ani druhého nectí.
Kto uctí psa, uctí pána.⁵⁾ (Psa = podřízeného). Adalb. Pan 31. 96.
Nehlad' na psa, ale čí je pes.⁶⁾ (To 325 svází ku strannosti, avšak dobře = Pro dobrého, vzácného pána, otce a j. odpusť podřízenému.) Č. 166.
Prv si mně dvojil, a už mi tykáš. T.

1) Harmad napra mind a hal бүдös, mind a vendég.

2) Pokolban is esik egyszer ünnep. Přidává se i toto: »choc je už dávno starými hrcami zaházané.

3) Barátságért a barát is megházasodott.

4) Hivatlan vendégnek ajtó megett helye. Ungebetene Gäste setzt man unter den Tisch; — gehören hinter den Ofen.

5 - 6) Ébet is meghécsülik uráért.

12. Spolky.

Příslóví.

- Bez jednoho kola bude plot stáť. (Sr. 342.)
 Bez jednoho vojaka bude vojna. Adalb. Wojak 1. Żołnierz 1.
 Bez jednoho žiaka bude škola.
 330 Bez jednoho Žida bude jarmak. Č. 290. Adalb. Żyd 1.
 Bez jednej lastovičky bude leto.¹ Č. 290. Adalb. Lasztówka.
 Bez jednej niti môže plátno byti. Novohr.
 Bez jednej ovce bude salaš -- košiar. — (Též: Pre jednu ovcu nedržia salaš.
 Dobrý.
 Dobrý človek sa všade vmestí.
 335 Dobrých ľudí všadze sa moc smesí, ale zlých ešče vác, lebo kedz sa dajú do pranice, hned' sú na kope; -- dobrí vella vedle seba, zlí na kopu. Z Boš. dol.
 Dobrých sa moc smesí, a jeden zlý všetko pohubí.²) Dobrých sa vella spriáče. T.
 Dom rozdelený spadne. (Luk. 11, 17.)
 Dva chrbty viacej unesú ako jeden.
 Dva kone viac utiahnu ako jeden.
 340 Dvaja — rada; traja — zrada. Č. 248. Adalb. Dwaj 10.
 Jeden chlap — žaden chlap. T.
 Jeden kól plot neutrží. Č. 359.
 Jeden strom nečiní háj. Č. 290.
 Jeden žeravý uhoľ hreje sa od druhého. Č. 130.
 345 Jedno drevo nenie hora.³) Č. 290. Adalb. Drzewo 21.
 Môžeme sa pástiť (pästovať), keď sa môžeme smestiť.
 Obec — veľký kopec. T. a Č. 358.
 Pomoc všade dobrá.
 Povrázok silnejší je vo tri »huby« (hyby) než ten, ktorý je v jednu. Rkp. Sl. Pohl. — Č. 112. Trojnásobní —

Ruky.

- Mnoho rúk mnoho spraví. 350
 Štyri ruky viac urobia ako dve. Sr. Adalb. Ręka 14.
 Viac rúk viac spraví.
 Spolky, spoločník.
 Ani vrabec (aneb:) ani holub⁴) spolky nemiluje.
 Čože o spoločníka! ale o pomocníka! Č. 235. Snáže --
 Pán Boh stvoril volky a čert spolky. 355
 Č. 347. Pán Bůh spáčil — stvořil — (Též:) Pán Boh volky a čert spolky.
 Spolky berú ovce i volky.
 Spolky — čertove volky.
 *Spolky sú k majetku volky.
 S vlkom spolky, — čert berie ovce i volky.
 Viacej očí viacej vidí. Č. 202, 351. 360
 Víc lidí — (Též:) Mnoho očí mnoho vidí. Adalb. Oko 64, 93.
 Všetci za jednoho a jeden za všetkých!

13. Kdo komu roven — neroven; vñhod — nevñhod.

(Srovn. »Zlí se podporují« II. odst. 9.)

Příslóví. (Poř. viz níž odst. 23. e.)

- Darmo sa tam tiskáš, kde ťa nechcú, Doba dobu najde, čo kraj sveta pôjde. Sr. Č. 37.
 Kde ťa nechcú, nevolajú, ta sa nenatfskaj — nenarývaj — nepchaj. (Též:) Kde ťa neprosia atd. (Viz 313.)
 Kováč k kováčovi, hrnčiar k hrnčiarovi. (Ač práve také:) Hrnčiar hrnčiarovi závidí. 365
 Letel holub za holubom. (Též:) Holub za holubom, ovca za baranom. Č. 38. Adalb. Gołąb 2.
 Najde kováč uhliara a uhliar kováča. Č. 38. (Viz 365.)
 Nech si každé len svoju roveň hľadá.

¹) Egy fecske nem csinál nyarat.

²) Sok jó ember elfér egy kis helyen.

³) Egy szálfa nem erdő.

⁴) Dostatečno bylo by vztahovati toto na manželství, v kterém tedy třetí osoba místa nemá. Avšak lid bájí: »Holub, káčer a gunár (husár) kúpili si sud piva. Gunár, majúc najdlhšie hrdlo, dosiahnul najhlbšie, káčer menej, holub najmenej. Od tých čias holub spolky nemiluje.

Pozná si vrece záplatu. (Srovn. Aké
vrece, taká záplata.)
370 Rovné k rovnému najradšej sa ťahá.
Rovné s rovným chodí.
Rovný rovného hľadá. Č. 37.
Rovný rovnému sa raduje a s ním sa
radkuje, (do řadu stává). Adalb.
Równy 3.
Svojej rovne sa drž!
375 * Špatná shoda s ohňom voda. Č. 228.
439. Těžká — Adalb. Niezgodny 1.
Ogień 39. Zgodsic się 10.
Ťažko ovcu s vlkom meriť. Č. 35. —
berana —
Žartovať.
Nežartuj, s kýmś nerástol. Č. 83.
— S nerovnými nežartuj!

14. Nemíchej se do jiných; hľad svého.

Příslloví.

Ani sa ti neore, ani sa ti neseje, (čo
ťá do toho?). Adalb. Siac 1.
Bez volania nechytaj sa cudzej roboty.
380 Čo me do toho? nemoje še mele. Šár.
Cudze pšeno ohánia, a jeho vlastnié
vrabci zobú. T. Č. 272. Adalb.
Proso 1.
Cudzie vidíš pod horou, a svoje ne-
vidíš pod nohou. Č. 273. Sr. Adalb.
Cudze 21.
>Či mi dal čo do vreca alebo do hrnca?<
(nech sa tedy nestarie do mňa).
Čo nehorí, nezalievaj.
385 Čo sa ťa netýka, tomu daj pokoj.
Čo ťa nepáli, nehas, ¹⁾ povedám ti,
bratček mamlas!< — Čo ťa nepáli,
nefúkaj. Č. 272. Adalb. Gasić 2.
Odgrzebywać. Palić 1.
Čo ťa po kom? ty na sebä hľad!
Daj pozor na sebä, čo ťa do iných?
Daj tomu svätý pokoj!
390 Ľaleko hľadá, a pod nosom to má.
Do cudzej veci sa nemiešaj. Vl. Sl.
227. Cuzum budum nęrušaj.
Doma sedz, svoj chlieb jedz!
Hľadá posmech na iných, a má ho
doma. (Viz 401.)
Hľad' ty na sebä!

Iným pomáha, sám sebe nemóže. (Z Mat. 395
27, 42, od zlostníkvů nepravě o Kristu
vyřčeného.)
Každá gazdiná vie, ako jej v hrnci
vrie. (Těž:) Každý vie, kde mu vrie.
Každá sviňa má svoj chliev.
Každý nech sám na sebä hľadí, aký je.
Každý nech si len do svojho hrnca
hľadí. (Viz 406, 411.)
Lahnem si na pec, a na svet sa ani 400
neozrem. Č. 273. (Těž:) Sadnem si
pod pec a o svet sa nestarám.
Má toho doma dosť, a po svete sháňa
sa za tým. Č. 273. Jinde —
Múdry.
Mocnému netreba pomoci, múdre mu
rady.
Múdreho netreba učiť.
Múdre mu nerad', mocnému nedvihaj;
— sa neponúkaj.
Na sebä daj pozor! 405
Nebud' do každého hrnca vareškou. Č.
272. (Těž:) Nemiešaj sa do všet-
kého, ako vareška.
Nedúchaj do každej kaše. Č. 551.
Nechaj vodu bežať a kamene ležať.
Vl. Sl. 226.
Nech každá prallica (priadka) svoje
kuky (klky, zrebe, č. cucky, kluky)
žuje. Z Boš. dol.
Nepchaj prsty do osieho hniezda. 410
Nepchaj — nestrkaj — nos do cu-
dzieho hrnca; — do kalemára; —
do každej diery; -- kde ti netreba.
Neškrab sa tam kde ťa nesvrbí. Č.
272.
Netreba zajacovi chrasť ukazovať a vl-
kovi horu. (Viz 427.)
Netrhaj, čos' nesadil.
Neuč orlicu lietať. 415
Od koho, od toho; čo koho do toho?
Pozri si len do svojho zádrenia. (Zá-
ňadria, záhrednia. Srovn. ňádra; hruď.
Ženy kladou si ledacos >do zádreň<,
aby to měly pod rukou.)
Rozkazovať.
Doma si rozkazuj!²⁾ — So svojim
si rozkazuj!
Siahni za svoju pazuchu. Č. 273.

¹⁾ Mi nem égeti nyelved, ne fujjad.

²⁾ Otthon parancsolj!

Starat' sa.]

420 Nech sa každý len do sebä stará.
O svoje sa star!

Povedala sova sove: staraj sa každý
o svoje.

Staraj sa ty sám o sebä; čo tebä
do koho? Vl. Sl. 226. Hľad' svehc
a ni kožuha mojeho.

Uč si svoje deti kašu jiesť. Č. 272,
518.

425 Veď to nejde z tvojho mešca. Č. 617.

Vietor.

Nehladaj vietor po poli. — Nerob
vietor pred druhým.

Vlk.

Neuč vlka do chrasti. Č. 518. Vl-
kovi cestu do hory neukazuj.¹⁾
Adalb. Wilk 51. — Vlkovi ne-
ukazuj húšč. T.

Za metať, miest.

Metie pred cudzími dvermi a pred
svojimi má smetisko. — Nech si
každý len pred vlastným prahom
zametá.²⁾ Vl. Sl. 226. Zamétej před
svoju siňu. Č. 272. Umeť — Adalb.
Dom 37. Sieň 1. — Pred cudzími
dvermi nezametaj.

15. Nevěrnost ku svojim.

Příslloví.

Ani ten pes nenie dobrý, čo sa svojho
dvora nedrží.

430 Črvavé ovocie so stromu odpadá. Sr.
Č. 33.

Hniezdo.

Mrcha vták, čo do vlastného hniezda
nečistí.³⁾ Č. 227. Adalb. Ptak 56.
— Taký vták sa hnuší, čo do
vlastného hniezda trúsi. — Ten sa
statočnému hnuší, čo atd.

Mrcha ovca, čo od čriedy uteká. (Též:)

Podla to ovca, čo svoje runo nosie
nesce. Šár.

*Poturčenec horší ako Turek. Sr. Č.
475.

16. Mravní vliv, zlé následky
obcování se zlými.

Příslloví.

Akým prachom ho nabili, takým
striela.

Čert.

Kto má čerta za kmotra, dostane sa 435
lahko do pekla. Adalb. Djabel 45.

Nehryz s čertom orechy. Adalb.
Czart 12.

Chto (kto) se psý spáva, s buchami
(blchami) vstáva. Z Boš. dol. Č. 40.
Adalb. Pies 97.

I zdravé jablko pri shnilom shnije.

Jedna prašivá ovca všetko stado na-
kazi; — nakazi sto; — celý krdeľ.
Č. 40. Adalb. Owca 4.

Keď jedna hus pije, pijú všetky. Č. 440
211, 599.; — zagagoce, zagagocú
všetky.

Kto chce s vlky žiť, musí s nimi vyť.
(Též:) Chto sce s vlkom vyť, musí
s ním aj byť. Z Boš. dol. Č. 39.
Adalb. Wilk 32.

Kto málo do kostola chodí, ten málo
aj vie.

Kto sa dotýka smoly, zamaže sa od
nej. (Syr. 13, 1.) Č. 40. Adalb.
Smola 2.

Kto sa s blatom papre — oberá —
zamaže sa od neho. Sr. Č. 40.

Mlyn.

Do mlyna nech nechodí, kto sa 445
nechce zamúčiť. Adalb. Mlyn 10. —
Kto do mlyna chodí, lahko sa
umúči. Č. 40. Adalb. Mąka 3.

S kým si, taký si. Č. 36. Sr. Adalb.
Nakladač 2.

Vrana.

Kto príde medzi vrany, musí kvákať
ako ony. Č. 39. Adalb. Wrona 11.

Kto sa s vranou pustí na cestu, na-
trafi na mrcinu.

*Zlé príklady kazia mravy. Sr. Adalb.
Przyklad 10.

¹⁾ Farkasnak mutatsz erdöt.

²⁾ Kiki maga háza előtt seperjen.

³⁾ Nem tiszta madár az, ki fészkrét rutítja.

17. Nadužívání jiných.

Příslloví.

- 450 A čoby tvoj priateľ i z mädu bol, neoblíž ho celého. (Sr. 523—527.)
 Čím viac sa s kým maznáme, tým viac ho rozmaznáme.
 Daj mu kožuch, i kožu ti stiahne.
 Dobrú hrušku moc netrasú (= nemajú trásti. Naproti tomu:)
 Dobrú hrušku najviac trasú.
- 455 »Ja si nebudem pre teba prsty páliť.«
 Kde sa jic a pije, tam je priateľov dost.
 Kde si sa umočil, tam sa suš. (Odvěta na nespravodlivé nároky na pomoc. Ale také v tomto smyslu: V jakém podniku jsi utratil, v takovém hled se zotavit.)
 Kde si pojel smotanu, pojedz si i kýšku (kyslé mléko). (= Ku komu si se měl v štěstí, ku tomu si jdi i v neštěstí.) Adalb. Smietana 2.
 Keď sme aj bratia, ale šticce nie sú sestry. Sr. Č. 397.
- 460 Kto ohrýzel maso, nech aj kosci zdrúzga.
 Z Boš. dol. Adalb. Mięso. 13.
 Lahko prať na cudziu kožu; — piť na cudziu kožu. — Č. 627; — cudzími rukami hady vyberať.
 Len dotiaľ je človek dobrý, kým dáva.
 »Mám ťa rád; neopustím ťa do posledného grajciara!«
 Od toho utekaj, čo mnoho kričí »daj!«
- 465 Podaj čertu prst, nuž ťa za celú ruku uchyť. (Také o povolení zlé žádosti v jejím začátku.) Adalb. Dač 25.
 Djabel 85. Palec 1. Pies 31. — Č. 52.
 Pomodz mu na koňa, on ti pomôže pešiemu. (Též:) Druhého posadíš na koňa, a ty za ním peší.
 Posadť žobráka na stól, aj nohy naň vyloží.
 Pusť Cigáňa pod pec, vynde ti na pec.
 Pusť hada do rukáva, vojde ti pod pazuchu.

- Pusť psa pod stól, vynde ti na stól. 470
 Sr. Č. 328. Posadť —
 Pusť žobráka pod pec, vynde ti na stól.
 Spoločný — požičaný — kôň má košľavý (sedraný, vyškudlý) chrbát.¹⁾
 Adalb. Koň 26. Srovn. v jiném smyslu Č. 319. Cizí kůň —
 Toho vždy najdeme, koho potrebujeme.
 Sr. Č. 58. Koho nám třeba —
 Ukáž mu palec, tedy chce celú dľaň.²⁾

18. Nevděk. Neuznalost.

Příslloví.

(Poř. viz odstavec 23. f)

- Aj pes vie, kto mu dáva jiesť (a ty 475
 neuznáš). Č. 50. Adalb. Pies 62.
 Ješć 26.
 Ani Pán Boh všetkým ľuďom nevyhovie.³⁾ Č. 286. Adalb. Dogodzić 13.
 Daj čudákovi hospodu, ešte ťa vyženie z domu. (Též:) Prijmi čudáka do domu atd.
 Do studničky, z ktorej sa napil, smetí nevďačný.
 Jeden všetkým nevyhovie.
 Každé dobrodenie diáky (vďaky) za- 480
 slúži. T.
 Koho ľúbiš, od toho najviac trpíš.
 Č. 40.
 Málo vo svete uznaností.
 Mieril na nepriateľov a praštil priateľov.
 Č. 291.
 Nenarodil sa ten, aby sa ľúbil všem, (slovensky »všetkým«) Č. 285. Adalb. Dogodzić 9.
 Nepľuj do pohára, z ktorého si pil. 485
 Nevďačnosť je odplata ľudská.
 Nevďačnosť svetom vládne. (Též:) Svet je nevďačný. Sr. Adalb. Świat 53.
 Požičaj žobrákovi koňa, a utečie ti aj s ním.
 Urob čertu dobre, peklom sa ti odslúži; — zanesie ťa do pekla.⁴⁾
 (Též:) Slúž človeče diablu atd. Po-
 učuj čerta, peklom ti odplatí. Novohr.
 Č. 50.

1) Közös lónak tú os a háta.

2) Kis ujjod mutatod, egész kezed kéri.

3) Isten sem tehet mindennek eleget.

4) Tégy jól az ördöggel, pokolba visz érte.

- 490 Vďačnosť a pšenica iba v dobrej zemi rastú.
 Za dobré čakaj zlé.
 Za dobré nečakaj dobré.
 Za dobrodenie nečakaj poďakovanie.
 Č. 50.
 Za dobré nečakaj; za zlé ťa neminie.
- 19. Faleš, Istivosť, pokrytství, klamství.**
- P ř í s l o v í.
 (Poř. viz. odstavce 23. g.)
- 495 *Brada ako u proroka, a cnosť ako u hajdúka. Č. 41. — u drába — Adalb. Broda 2.
 Brada apoštolská a fúzy diabelské. Novohr.
 Cigáň pod červeným dolomáňom čiernu košeľu nosí.
 Čert.
 Anjelsky hlások a čertova pieseň. Č. 41.
 Čím sa čert viac začesáva (= ospravedľňuje, lichotí), tým väčmi mu rožky trčia.
 500 Drží Pána Boha za nohy a čerta za rohy. VI. Sl. 234. (Viz 537.) Adalb. D. Bóg 442
 Keď sa modlí, na čerta se obzerá.
 Letel ako anjel a spadol ako čert.
 Čomu (preč) še robiš sobolem, kedz ši thurem (tchořem)? Šár.
 Draho by ho zaplatil, kto ho nezná. VI. Sl. 234. Kdo by tě něznol, to by tě kupil. Adalb. Znac 2.
 505 Drží s pánom i s furmanom.
 Chodí ako ovca, tridzie (trka, trče, kole) ako baran. Z Boš. dol. Č. 530, 41. Adalb. Owca 14. Chodzić 23.
 Chudobná je to myš, čo má len jednu skryš; čo len jednu dieru má.¹⁾ T. (Těž:.) Myš je malé zviera veru, predsa nemá (len) jednu dieru. Č. 253.
 I k nebu i k zemi čoha. T.
- Inde (inam) hľadí, inde mieri.²⁾ (Těž:.) Škulavý (č. šilhavý) kováč inde hľadí, inde kuje.³⁾
 Klam, klamať.
 Faloš a klam zradí sa sám. Č. 41. 510
 Podvod — Klam — k nám! (Klamáf sám sebe oklamá.) Šár.
 Kto druhého klame, sám najskôr oklamany býva. Adalb. Oszukać 2.
 Komára cedíš, ťavu hltáš. T. (Mat. 23, 24.)
 Koňa laskajú, keď ho lapajú.
 Kto hladká, ten i škrabe. 515
 Kukučka sa sama vykuká.⁴⁾
 Líška.
 Chvost na líšku svedčí. T.
 Kde líška drieme, daj pozor kohút. Č. 43. Adalb. Liszka 26.
 Líška srst' ně kóžu méní. T.
 Poznať líšku po chvoste. Adalb. 520
 Lis 10.
 Pred líškou zavri kurník.
 Stará líška sa ťažko dá chytiť.⁵⁾ Č. 43. Adalb. Lis 34.
- Mäd.
 Do očí ako mäd, okrem očí ako jed.
 Kto je samý mäd, neoblizuj ho. (Šárišsky:.) Kdo samy med, nepoboškaj teho.
 Na jazyku mäd, v srdci had. 525
 Najprv ako mäd, potom ako jed.
 V ústach mäd, v srdci jed. Č. 536.
 Sr. Adalb. Usta 5.
 »Miluj svojho bližnieho, vezmi skalú, udri ho«. Adalb. Bližni 7.
 Najprú ti hlavu prebije, a potom ti ju pohľadza.
 Nahor líže a nadol bije — krivdí. — 530
 Srovn. Č. 42 Falešný —
 Od koho sa úfajú, toho vychvaľujú. Sr. Č. 166. V koho —
 Oko, oči. (Viz 523.)
 Do očí brat, krem oču vrah. Šár. —
 Do očí dobrý, okrem očí zlý. —
 Do očí chváli, krem očí haní. Č.

¹⁾ Schlechte Maus, die nur ein Loch weiss.

²⁾ Nem oda csap, a hova néz.

³⁾ »Ale to tam udreš, kam pozeráš?« opýtal sa naľakaný kováčský pomocník škulavého majstra kováča, keď tento, zodvihnuv kladivo, jedným okom na pomocníka pozeral.

⁴⁾ Der Kuckuck schreit seinen eigenen Namen. Cuculus ipse sibi cucat mortem.

⁵⁾ Annosa vulpes haud capitur laqueo.

536. — Do očí sa stavia dobrým a krem očí ohovára.
 Hodný si mi hodný, ale len na oko.
 Kto do očí chváli, iste ťa chce oklamať. (Ne vždycky tak.)
- 535 Na oko dobrý, ale v srdci pomstu varí. — Na oko dobrý kresťan. Č. 530. — Na oko svätý.
 V oči si mi ako liška a krem očí ako vrana.
 Pána Boha za nohy chytá. Sr. Č. 530.
 Pánu —
- P e s.
 Dvom dvorom (dvoch dvorov) pes. Č. 537.
 Pes, keď nemôže kosti hrýzť, tedy ich líže. Č. 122. 595. (v inom smyslu).
- 540 Z každého dvora pes.
 Po tme húdol a po vidne tancoval.
 Priateľ, nepriateľ.
 Človek podlizačný nenie priateľ vďačný.
 Lepší zjavný nepriateľ, ako falošný — úlisný — priateľ Č. 233. Adalb. Nieprzyjacieł 8.
 Pane Božé, oslobod ma od prátelú, od neprátelú sa sám oslobodím. Pr. Modra.
- 545 Tajný nepriateľ horší ako zjavný.
 Robí sa ako čoby nevedel do troch načítať; 1) — ako čoby nevedel kuriatka rozviazať. Č. 533, 534.
- Rozum.
 Koho Pán Boh chce potrestať, potresce ho na rozume; — tomu rozum vezme. 2) Č. 205. Adalb. Bóg 192. — Pán Boh mu rozum zaviazal; — z rozumu mu pomôhol. (Říká se toto i předešlé, když falešník sám učiní něco, co jeho lest zmaří. Též:) Koho atd. toho oslepí.
- R u k a.
 Jednou rukou pohládza, druhou čiape (bije). Adalb. Ręka 21. — V jednej ruke chlieb, v druhej kameň. Adalb. Chleb 170.
 Spravil sa sprostým — svätým — ako čoby o ničom nevedel.
- S r d c e.
 Čo nejde od srdca, to nejde do 550 srdca.
 Srdcom lúb a rukou lúp! Adalb. Lubić 21.
 Stáhni (odnimi) kuklu, uzrieš šalbu. T. Č. 41 — larvu —
- S v ä t ý, s v ä t ú š k á r.
 Nie každý ten svätý býva, kto do kostola chodíeva. 3) Adalb. Kościół 29.
 Nie všetci svätí, čo si otierajú o kostol päty. Č. 41.
 Svätý, len uši mu z pekla trčia. Sr. 555 Č. 530. Jest swaty — Sr. Adalb. Święty 12.
 Svätým sa robí a čertov pácha. Svätúškár najhorší.
- V l k v r ú c h u o v č o m ; — v o v č o m r u n e 4) (Mat. 7, 15.) Č. 530. Sr. Adalb. Owca 13. Wilk 114. D. Baran 28.
- V o d a.
 Boj sa tichej vody!
 Nazdal by si sa, že nevie vody zamútiť. Č. 535. Adalb. Robić 56. 560
 Tichá voda brehy podmyva, 5) bystrá preskakuje. Adalb. Woda 3.
 Tiché vody podmielajú brehy. Č. 270.
 V mutnej vode je dobre ryby lapať. 6) Č. 360. Snáze 533. Umí — Adalb. Woda 55.
- V r e c e.
 Šidlo sa vo vreci neobstojí. 7) Adalb. Klamstwo 4. Szydło. 4. — Vykole sa klin — šidlo — z vrecu. Č. 238. (Též:) Klinec, čo ho ako zakrútiš, predsa sa vykole.

1) Er thut, als ob er nicht drei zählen könnte. Adalb. Umicć 9. Wyglądac 5.

2) Kit meg agar Isten verni, eszét veszi el.

3) Nem mind szent, a ki templomba jár.

4) Gyakorta farkas is juhbörbe öltözik.

5) Lassu víz partot mos.

6) Zavarosban halász.

7) Kitetszik a szeg a zsákból.

565 Všade pesstvo — klamstvo — iba
v mlieku voda. (Iron).

Vtáčik.

Ako sladko píska, aby privábil vtáčka.
— Keď vtáčkov lapajú, pekne jim
pískajú. (Viz 514.) Č. 43. — Vtáčkov
na lep — na písťalku — lapajú.¹⁾

Z jednej strany prosí, z druhej hrozí.
Z jednych úst teplo i zimu púšťa; —
studený i teplý vietor. (Srovn. Jak.
3, 10, 11.) Č. 537.

Zrada.

Dobre že človeku slovo z úst nevy-
driape a potom ťa zradí.

570 Zrada z kúta čihá rada. Č. 248.
Adalb. Zrada 4.

20. Závisť, nepřejnost.

Přísloví.

(Poř. viz odstavec 23. k.)

Beda tomu, koho lutujú. (Viz 572, 582,
583, 585.)

Bodajby mi ľudia radšej závideli, akoby
ma mali lutovať. Adalb. Zazdrošcié 2.
Bohatstvo plodí závisť, chudoba nenávisť.
Č. 164.

Človek závisťlivý sám sebe je krivý.
Č. 108. Kdo zavistiv — Adalb. Za-
zdroсны 1.

575 Hrnčiar hrnčiarovi závidí. Č. 108. Sr.
Adalb. Garncarz 1.

Inde sa všade lepšie majú.

Kôň chce jarmo a vól sedlo. Č. 283.
Lepšia úroda na susedovej roli.²⁾ Č.
109. (Viz 588.) Sr. Adalb. Cudze 23.
Sr. Šasiad 24.

Majetok ide so závisťou.

580 Málo vidí a moc závidí.

Myslí, že len jemu slunce sviecti.

Nech radšej sto ľudí závidí, ako má
jeden lutovať.

Nech svet laje, keď ti len Pán Boh
praje. Sr. Č. 12. Když mi Pán Bůh —

(Též:) Svet mi laje — klaje — a Bůh
mi praje.

Nemcom šemreš, dobre jim padá. (Nečič
si nic ze závisťi.)

Odvrát, Bože, lutovníkov, a prispor nám 585
závistníkov!³⁾

Pán Lutoval nič nedal; pán Závidel
zkazu vzal (aneb:), nič nemal.

Raz v roku, i to v oku (na př. hostina).
Č. 25. Jednou — (v jiném smyslu).

Súsedova krava viacej mlieka dáva,
(aneb:) sladšie mlieko dáva.⁴⁾ Č.
109. Adalb. Šasiad 26.

Smrť hasí závisť.⁵⁾

Šťastie.

Kto má šťastie, tomu závidia, a kto 590
má škodu, má i posmech. —

Šťastie bez závisťi nebýva. Č. 108.

Není — 150. Šťěstí má — Šťastie
budí závisť. (Viz 573.)

Závistník najväčší na svete blázon.

Žobrák žobrákovi najviac závidí.

21. Kořistění, vychytralost. (Zásady.)

Přísloví.

Blázon dáva, múdry berie, keď odíde
len sa smeje. Sr. Č. 48. Adalb. Brač
20. Dač 48. Glupi 120. — Blázon, kto
dáva, väčší, kto neberie.⁶⁾ Č. 48.
Adalb. Brač 30. Dač 79.

Ďalej zajde, kto sa plazí. (Úlisný, po- 595
korný.)

Hanba, hanblivý.

Hanba je mrcha (zlá) pohostinnosť.

Hanba je utekať, ale osožiť; — ale
zdravo.⁷⁾ Sr. Č. 120. Neslouží —
Adalb. Uciekač 9.

Hanblivý (aneb:) pyšný žobrák naveky
prázdnu kapsu nosí.⁸⁾ Sr. Č. 98.
Pyšný žebrák — 122. Stydlivý —
Kerý žobrák sa hanbí, toho kapsa
prázdna. Z Boš. dol.

¹⁾ Hogy madarat csalják, lépet zöldre hagyják.

²⁾ Gazdagabb a szomszéd vetése.

³⁾ Adjon Isten sok irigyet, kevés szánakodót.

⁴⁾ Szomszéd tehene nagyobb tögyet hord.

⁵⁾ Srovn. O dia mors extinguit.

⁶⁾ Nicht ein Narr, wer nimmt, sondern ein Narr, wer gibt.

⁷⁾ Szégyen a futás, de hasznos.

⁸⁾ Szemérmes koldusnak üres a taskája.

- Kto sa hanbí, má prázdne gamby; —
nekladie za gamby. Č. 121. —
Nech sa ten hanbí, čo má štyri gamby.
600 Kde jest — kde jest čo —, tam ber!
Kde sa lesní, tam sa klesní.
Kde vlčura — barančina — nestačí,
podšij líškou. Č. 254. Kde vlčiny —
Keď ti dávajú, ber; keď ťa bijú, utekaj!
Adalb. Bič 16. — Keď ti dávajú,
len ber, ani sa nepýtaj.
Musíš oči zažmúriť (a urobiť to).
605 Opatrný človek pamätá vždy na zadnie
dvierka.
Silný si utiera čelo, chytrý ústa.
Šelma všade dobre prejde.
Vtedy ber, keď ti dávajú.

22. Zavdččení si jiných, až pod- kupanosť.

P ř í s l o v í.

- Dar oslepuje oči (5. Mojž. 16, 19.)
Adalb. Dar 2. Podarek 3.
610 Keď nám dáš, tak si náš.
Kto na koho vrčí, nech mu nečo vstrčí.
Mastiť, mazať.
Aby ti voz nevrzgal — neškripal —
pomast' mu kolesá. Adalb. Wóz 21.
— Chto (kdo) masčí, ten vozí.
Z Boš. dol. Adalb. Mazač 1. (Též:)
Kto machčí, ten jede. Pr. — I ko-
lesá ľahšie idú, keď sa pomastia. —
Kolesá sa rozsypú, ak sa nena-
mastia. ¹⁾ — Kto dobre mastí, dobre
jachá. Sr. Č. 362. Adalb. Smaro-
wač 5. — Kto nemastí, väzí vo
chrasti. — Nepomažeš — nepo-
vezieš.
Pomast' mu ruku, bude písať.
Nežiaľ tomu slúžil, kto dá dačo užiť.
615 Nieto toho vysokého a hrubého múru
na žiadnom zámku, žeby ho jeden
somár s vrecom peniazmi naplneným
nepreskočil. Sr. Adalb. Taran.
Plnýma ústama ťažko fúkať. (Podkou-
pený mlčí. (?) Aneb snad také =
Hojnosť mající nelituje chudobného.)

Zlato, zlatý.

- Kameň zlato zkušuje a zlato ľudí.
Č. 163. Adalb. Zloto 7.
Namazal mu ruky (ruce) a herdlo
zacpal zlatom. T.
Zlatým a srieborným kľúčom akýkol-
vek zámok — blach — otvoríš.
Sr. Č. 164. 362. Adalb. Klucz 8.
Zlatý orol všade doletí. T. a Č. 362. 620
Adalb. Orzel 16.
Zlato oslepuje. ²⁾ (Sr. 609.)

23. Pořekadla a úsloví ku VIII. A.

Lidé s lidmi. Společenské ctnosti
a nectnosti vůbec.

a) Sebecit, sebeobrana.

(Jiná, hrubší viz medzi XVI. 306—381.)

- Blázon. »Ja som nie tvoj blázon!« —
»Nemaj ma za blázna!« — »Nerob
si zo mňa blázna — posmech —!«
— »Nerob so mnou ako s bláznom!«
Nedá si odorať; — na chrbte hrach
mlátiť; — pod nosom kašu dúchať; —
popod nos brnkať; — od hocikoho
frčky hádzať.
»Nevstupuj mi do poctivosti; — do
svedomia!«
Odseknul mu. — Podoprel si boky. ³⁾ 625
Postavil sa mu do očí. — Postavil sa
na zadnie nohy. — Postavil si širák —
klobúk na hlavu.
Premeral ho od hlavy do päty. Sr. Č.
631. Od hlavy -- Zavrátil ho.

b) P ř á t e l s t v í, p ř e j n o s t.

- Ani mu miesta nevedel najst'. — Ani
motyka ich nerozdelf. — Ani v zlate
ani v late sa neopustia.
Čoby ruku jeden druhému odťal, ne-
pohnevajú sa.
Čo mu len na očiach vidí, všetko mu 630
k vòli robí.
Dal by mu i tej vlastnej krve; —
i ten kabát so sebä; — i to blato

¹⁾ Kent kerék könnyen szokott menni.

²⁾ Srovn. 5. Mojž. 16, 19. Dar oslepuje oči moudrých a převrací slova spravedlivých.

³⁾ Že toto značí nejen lenivosť, ale i vzdorování, toho důkazem jest i píseň: »Chytila praslicu, podoprela boky, a on neboráček (manžel) ešte sa jej prosí.«

zpoza nehtov (iron.); i to, čo nemá; — i tú dušu; — i tú košefu so sebä.¹⁾ Č. 525; i z toho, čo do úst nesie; — všetko svoje.

Do ohňa, — do vody — by zaň skočil.

Č. 522. Adalb. D. Ogyeń 42.

Držia sa ako reťaz spolu; ako dva prsty; ako repičie. (Bylina, jejížto suché semeno na oděv silně se lepí).

Hned' boli svoji. — Chodí mu za vôľou.

635 Chová ho ako pavúka; — ako plcha; — ako plha; — chová — peľchá — ho ako vlhu.

Chrání — šiana — varuje — ho, aby ani zlý vetrik naň nezavial; aby ho ani slunce nezašlo; — ako mladé maslo; — ako oko v hlave; — ako svoje dve oči; — ako zrenicu svojho oka. Adalb. Piastowač. Strzec 2.

I tú krú by zaň vylial. — Jeden druhému ruku podáva.

Má ho rád, ako Cigáň dieťa; — ako holub pšenicu — žitko.

Mal ho sjesť od radosti. — Na rukách by ho nosil.

640 Nedal by ho ani za drevený groš (iron.); — ani za tri svety.

•Nemal som s ním za makové zrno pohoršenia•.

Od úst si utrhne a dá mu. Adalb. Dač 32.

Podúšky mu podkladá. — Priateľ na život a smrť.²⁾

Rád mu bol ako svojím dvom očiam.

645 Sú ako jedna duša. — Sú spolu »za dobrô•.

Všetko by doň popchal. — Všetko mu do hrdla pchá.

Zachodí s ním ako s maľovaným vajcom.

Za svet by mu vôľu nezlomil.

Z oka by si vylúpál a dá mu. — Zo srdca by si vyňal a dá mu.

650 Žičí mu ani sám sebe. — Živôt — hlavu — by zaň položil.

c) *Marná pomoc.* (Viz V. 408—410.)

Dáva leskovca tomu, ktorý zubóv nemá.

T. Adalb. Częstowač 7. D. Orzech 11.

Husiam seno³⁾ a psom otruby dáva.

Lysému hrebeň, slepému uzeradlo (zrcadlo). T.

Psu plevy a voľu kosti podáva.

Takú lásku i u Žida najdem. Adalb. 655

Łaska 16.

Tým si ja kapustu neomastím.

Za takú lásku sa ja poďakujem.

d) *Udobření se; neošimání si hněvu.*

Chto (kdo) sa hnevá, hnevá sa, na pazderí kubása (klobása). Z Boš. dol.

Chto sa hnevá hnevko, na pazderí črevko. Z Boš. dol.

Kto sa drgá, nech sa žujá. — Kto sa 660 duje, nech sa guje. T. (Téz:) Kto sa duje, nech sa szuje (zobuje).

Kto sa hnevá, nech sa hnevá; — nech sa váfa, toho páni nepochváfa; Č. 114. — Pán Bůh nepochválí.

Kto sa hnevá, nech sa o zem hodí; — tomu nos odrežú.

Len ty mluv, keď som zdruv (zdráv.

Polsko-slovenské). Adalb. Mówić 74.

Veď je nič, veď sa chriapa zaplatí! (Vzato z nějaké anekdoty.)

Veď je nič, veď sme svoji! 665

Veď preto nespanne (nespadne) Beckovský zámok. Z Boš. dol.

Veď ti preto (tím) krastu s nosa nesdrapil.

e) *Rovní.* (Viz II. odstavec 15. a.)

Aký Havol, taký Pavol. (Téz:) Či Havol, či Pavol. Adalb. Paweł 1,

Do jedneho mecha — do jednej trúbky — dujú — dúchajú.

Na jeden roh trúbä. T. — Na jedny 670 gajdy pískajú T. — Na jednom kolovrátku ihrajú. T. — Na jedno brdo tkaní. Č. 633. T. — Na jedno nákovadlo tlučú. T. — Na jednu strunu bijú — drnkajú —.

Oba vedno dujú. — Svoj svojho našiel.

To je ticž kól z toho plota, Č. 633. Jeden — Adalb. Kól 9; — nič z toho brda.

¹⁾ Az ingét is odaadja.

²⁾ Freund in Noth und Tod.

³⁾ Ač právě se dokazuje, že seno rozdrobené v zimě huse dobře slouží.

To je všetko na jedno kopyto. (Též:)
Na jedno kopyto vybití. Č. 633. Jsou
na jedno — Adalb. Kopytó 6. 9.
Všetko jedno, či golier, či košeľa.

675 Z jedneho mecha vypadli.

f) Nevděk, neuznalost.

Bol u neho varený i pečený (t. j. často
jím hostěný) a teraz ho nezná. Č.
557. (Sr. Adalb. Pieczony 2.

Čím sa mu viac ukladá, tým je horší.
Čoby ruky po lakte, nohy po kolená
sodral, neuverí mu.

Ešte mu aj to miesto dúchal, kde si
má sadnúť (marně).

680 Hada. Hada si na prsiach odpľagal. —
Hada v pazuše nosí. (Tajný nepřítel.
T.) — Chová hada za nádry. Č. 530.
Adalb. Wąż 3. — Má hada v zá-
drení. (Viz násl. a 683.) — Pustil si
hada do rukáva.

Lahodí mu ako sosberanému vredu
(marně).

Nevyhovieš mu, čo mu budeš chrbát
šípom lízať; — čo ho budeš na masti
pražiť. (Iron.)

Odsluhuje sa mu. — Pustil si žabu do
zádrenia.

g) Faleš, lstivost, pokrytství, klamství.

»Ach moja krásna Majolena! — moja
milá dobrota — nevinnosť!« (Iron.)

685 Anjel s rožky. (Též:) To je anjel. (Jiný
doloží:) S rožky. Adalb. Anioł 2.

Blázna si z neho robí.

»Dajže mu prenocovať, či ti nácestu
(odmlad, droždíe, č. kvasnice) nesjie!
Dvojá voda človek. (Též:) Na dve
strany bije. — Fígle zbiera.

Hlavy dovedna ako hady strkali a kameň
duli. 1)

690 Hovorí cez zuby (opatrne, neupřímně).
Adalb. Mówić 54.

Hrá sa s ním ako mačka s myšou.
Chytil sa do pasce. (Zmařená lest.)

Jeho reč je s maslom. — »Ježiškove
husličky.«

Kľučky mece; kľučkuje. — »Krútikom
chvostikom.« (Vykroucí úlisně v řeči).

Len sa tak prikmotril — prikradnul. 695
Len tak pod pokryvkou to urobil.

Len tak zašemetil. (Hovofil, co k věci ne-
patří, jen aby nemusel ven s pravdou.)

Líška. Driemajúca líška. — Falošný
ako líška; — mačka. Adalb. Falsziwy.
— Liška stará šibalka. Sr. Č. 530.

Mäd. Dal mu mäd cez sklo lízať. Č.
527. Adalb. Cukier 6. — Mädové
motúzky mu cez ústa preťahuje. 2)

Č. 593. (v jiném smyslu). (Též:)
Mastné motúzky popod nos —

Má muchy v nose, len nevedeť. v ktorej 700
dierke. Adalb. Glowa 100.

Má sladký jazyk. — Má triesku za
ušima.

Mluvil malovanými ústy.

Na krivú brezu hľadí.

Na silu mu pravda z úst vyšla. (Pod-
řekl se.)

»Nevinnosť premilá!« (Začátek písně 705
náb.)

Oko, oči. Judáš mu z oka kuká.
Č. 536. (Též:) Judášov bosk. Č. 17.
VI. Sl. 234. Smrdi Jidašem. Adalb.
Judasz 3. — Ledabolo oči zaslepil.
— Oči mu zakavkloval.

Peknými rečami ho uchlácholil. —
Pesstvá sháňa.

Plač. Slinami plače. — Suchý plač. —
To je plač len od pľúc a slzy od
slín. — To je plač len od pľúc, nie
od srdca.

Potutme (potutelne) sa ta dostal; —
to urobil.

Prišiel s krivou rukou (k podkupování). 710
Rád v kalnom loví.

Svätý, svätosť. »Divný svätý! 3) —
Hrá si na svätého. Sr. Adalb. Święty
14. — Nebudzme svatyma, keď sme
hrišnyma. Šár. — »Svätá nevinnosť!«
— Svatosť mu z očí vyzerala.

1) Bájé hovoří, že když se hadi na slunci přesoušejí, do klbka posvějenci jsouce a hlavy dohromady strkajíce, tedy že »kameň dujú,« který má míti moc čarovnou. Odtud pořekadlo o lidech, kteří tajnou řeč vedou, něco snují, kuji, vaří, jako spřísahanci. Šuj.

2) Mézes madzagot húzni valakinek a száján.

3) Také o divné náhledy a nároky majících se říká: »Ale si ty divný svätý!«

- Ukázal mu figu. — Ukázalo sa zakryvané kopyto.
 Vetrom podšitý.
 715 Vyliezol jazvec z diery. (Ukázala se lesť.) — Vyšiel sysel z diery.
 Vytrčil rožky. — Vkradol sa tam ako mačka.
 Vransy mu suzy (slzy) chvácu. Z Boš. dol. Zadrhel sa v osidle. (Zmařená lešť jemu samému poškodila.)
 Za nosom ho vodí — vodácka — Adalb. Nos 43.
- 720 Na z y v k y. Dvojdvorský, falošník, falošnica (ž.), farizeus, líška, ošemeta, ošemetník, pánbožľok, patrikár, pobožníčkár, pobožnostkár, podkušitel, pokusa, pokušitel, pokrytec, potmeňud, pretváreňec, svatúšik, svatúškár, šemenda, úlisník, vabec.
- h) Vychytralost.*
- Aj to bola planieta, na ktorej sa ten narodil.
 Čert, čertovský. Ani čert mu nechytí: — Čertom podšitý. — Čertovský človek. — Toho ani čert neprevedie — Vari je s čertom v porozumení! — Vari mu už čert šepce!
 Ej ale mu vyľal za fígel! — Inde srok, inde krok.
 Hľadá mu do brucha; — do karát. — Chytil sa rozumu.
 725 Chytrá hlava. — Chytrý na plané hrušky.
 Kapsovej viery človek. (Věř jen tomu, co má v kapse.)
 »Keď som aj tam nebol, ale som cez plot videl.«
 Ktoby znal všetky jeho spady!
 Má nos; — tenký — dobrý nos.
 730 Má zo všetkých krámov korenie.
 Majster. Dobrý majster! — Hm, mešter vlk! (Mester maď : mistr.) — majster na hniličky. (Viz 725.) — Majster nad majstra. — Našiel na ňom dobrého majstra. — Padnul na dobrého majstra.
- Má sojky v hlave. — Má volačo za lubom.
 Má živé sriebro v hlave. T.
 Muchy, mušky. Má muchy, hoc je hluchý. — Má muchy poza uchy (uši); — muchy za ušíma. Sr. Č. 534. — Mušky mu ožívajú. — Už mu vylietaly mušky z hlavy. — Vie, od čoho muchy dochnú.¹⁾ — Vie pes, od čoho muchy kapú.
 »Musel by ten včšie vstať, aby mňa ten oklamal!«²⁾
 Nahnal mu rozumu. — Na všetky kopytá vybitý.
 »Nedám sa ti ako mucha chytiť — prekabátiť — Nedá sa chytiť ani za chvost ani za uši.
 Netreba tomu dvakrát hovoriť. — Otvoril mu oči.
 Padnul na dobrého. — Prebitá — prešibalá — šelma.
 Prekvákal vrany. (Přemudroval moudré.)³⁾
 — Prešiel mu cez rozum.
 Pretrel mu ústa. — Previedol ho cez lavičku. (Dokládá se:) A on z lavičky do vodičky.
 Rád sa kryje za zudzí chrbát.
 S múdrou materou sa poradil. — Šabladura preštvála.
 Šibal nad šibala. (Těž:) Bol u šibala za učňa. Prešibalec.
 »Tak sa hláče lapajú!« — Trafil na svojho. Č. 633.
 Už sa vypsil. — Vytrel mu fúzy — oči —
 Všetkými masťmi namastený.³⁾
 Za medový motúz hada naišľ. T.
 Zavoňal pečenku. — Z dvanástej próby vyprobovaný.
- i) Podlízavost.*
- Do neba ho vyvyšoval — vynášal — Každému sa klobočkuje. Č. 533. — Moc čiapok — klobočkov — sodere (poklonkovaním).
 Okúril ho temianom ako čerta babím lajnom. (Snad spíše: ako babu čertovým lajnom = assa foetida.)

1) Tudja, mitöl döglük a légy.

2) Wer mich betrügen will, muss frisch aufstehen.

3) Mit allen Salben gesalbt.

Päty mu líže. — Podlizuje sa mu ako mačka.

k) *Závisť, nepřejnost.*

Ani toho povetria mu nežičf; — ani kúska chleba; — ani to čierno za nehtom. Adalb. Życzyć 6. — chléba —

755 »Kuvíčf hlas.« Č. 555.

O k o. »Beňovo oko«. — Krivým okom pozerá. — Oko mu vylezie. — Oči mu vyliezajú od závisťi.

Priatelía, ktorí všetko doprajú, čo kury snesú, len vajcia nie.

Závidí ešte i tie oči človeku.

Zlí ľudia, zlí, — nežičf jedno druhému ani po tej čarnej (čiernej) zemi chodiť. Spišské.

l) *Nemilosrdenství, křivdění.*

760 Ani tomu psovi nedá pokoja.

Čtia ho ako psa v kostole.

Človek neľudský, ako mrchavý pes.

Dal ho so psy vyhnať.

Dobre (že) nám po hlavách neskáče.

765 Do žlče mu omáča. — Drevo na ňom rúbu.

Chváľa ho, kde ho niet, križujú ho, kde je. (Opáčné z toho: Do očí ho chváli a mimo očí haní. Srovnej:) Chválil ho pred každým prázdny domom; — pred každou prázdnu chalupou.

K a m e ň. Kamenného srdca človek. —

Má kamenné srdce. — Skorej by sa

ten kameň (skala) dal obmäkčiť! Sr.

Č. 576. — Tvrдый ako ten kameň

— tá skala — nákova. — Už by

sa ten kameň (skala) bol pohnul! Sr.

Adalb. Kamieň 4. — Z kameňa —

zo skaly — by si skôr vodu vytlačil,

ako by ti ten dačo k vôli urobil.

Každému zavadzia (nenáviděný); je v očiach.

Každý sa oňho otiera. Každý naňho kváče; ¹⁾ — doň dojedá. Každý sa doň búši — udre — drgne. Každý sa na ňom potkne.

770 Kúty ním vymetajú. — Má ťažké srdce naň (ukřivděný). — Na metle ho vyhodili (= potupili).

Nemá ho ani za onucku; — za psa. (Viz 785.)

Nik sa oň neozre, ako čoby ho suka oš . . .

Nosia sa na ňom ako na Revúckom koňovi.

Od kata ukrutnejší.

Osopili sa naň ako Židia na Krista Pána. 775

Pije jeho krú.

Postaral sa o neho, ako vietor o perie.

Skáču doň ako hady.

S r d c e. Cudziar nemá toho srdca (zlého).

— Nemá srdca k nemu.

Škúli na neho — krivo hladí na neho 780

— akoby mu bol obed sožral.

Utisnutý je pred ním, ako polpalček.

Varuj sa ho ako besného psa.

V lyžičke vody by ho utopil. ²⁾ Č. 553.

Adalb. Utopič.

Vozia — vláča — uháňajú sa po ňom.

Zachádza s ním ako so psom. Adalb. 785

Pies 102.

Zažrali sa doň.

m) *Nesnášenlivost, neústupnost, nenávisť, úklady, pomsta.*

Ani na vlas neustúpi.

Beží z Púchova do Kyjova. (Z hnevu do bitky. Rkp. Slov. Pohl.)

Č e r t. Dal by som ho už i čertovi za darmo. — Už je v čertových rukách.

— Zavesil mu čerta na grg.

Dostal sa mu na brdo. 790

Hladí — zazerá — naňho ako na psa;

— ako bujak — vlk; — ako čoby

som mu bol otca zabil.

Chytil ho na háčik — na sľučku — do osídla.

Chrbtom sa mu obrátil.

Jeden druhému nedá s taniera svaliť.

(Nedá se převýšiti. Narážka na nějakou hru.)

Jeden Hopsa, druhý Nebojsa. — Jeden 795

hrdý, druhý tvrdý. — Jeden Nedajsa,

druhý Nebojsa. (Těž:) Mišo neboj

sa! Jano nedaj sa! Pr. Modra.

Je mu ako trň v päte. Č. 553; — ako

sol v očiach. Č. 553. Adalb. Mily

14. Sól 4.

Kašu mu pohubil. T.

¹⁾ Těž: Kvákali naňho ako vrany.

²⁾ Elvesztene egy kanál vízben.

- Každému nohy podjedá. Podjedinoha.
Krivo naň hladí. — Kúpil mu kone.
(Pohnul jej k úteku.)
- 800 Má ho v žalúdku, ako svoje hriechy.
Má naňho oko — pik -- zuby.
Má naňho s kopca. (Provinil mu, proto
se naň hněvá.)
Milosti ani do hrsti!
Myslí mu ten od zubov bolenia. (T. j.
opačnĕ: přeje mu, aby ho zuby bolely.)
- 805 Nahnal ho do prosa. (Musel ho od-
prosiť.) Nahnal ho do saku, Č. 606;
— do uzkeho; — do kúta. Č. 623.
Nahnal mu kozy na most. — Na lep
mu sadol.
Našiel mu špiky. — Navaril mu horkej
polievky.
Na zdury (vzdory) mu robí.
Nedal mu vyspať hodonku (zimnicu).
- 810 Obstrihal mu kriedla. Sr. Č. 626. Ose-
kali —
Odobral mu kľúče. — Oheň dávno
uhasený krísi. T.
O každú vec sa bije. — Okom naňho
zagánil.
Pahreby by naň nasypal. — Podkladá
mu polená pod nohy.
Pod lavicu ho strčil. T. — Podrazil
mu nohy.
- 815 Prebil mu hlavu. — Prekrižloval mu
počty.
Preriedil mu fúzy. — Priečny ako krivé
drevo.
Psím kúrom ho vykúril.
Rád ho vidí ako koza nôž; — ako pes
mačku; — ako mačka vtáčka Č.
553.; — ako neberný peniaz; — ako
oči chren.
Radšej by čerta videl ako jeho.
- 820 Radšej mu vidí chrbát ako tvár.
Rozťahuje po ňom siete.
Snášajú sa ako pes s mačkou. (Hlavnĕ
o manželch.) Adalb. Lubić się 17.
Srazil — zlámal — mu rohy. 1) — Stolce
mu stavia. (Překážky klade.)
Stúpa mu na prsty — na palec — na
otlak. (→ Na päty; značí náhliti.)
- 825 Špatne mu podstlal. — Tade ho hnali,
tade vezli. T.
- Ťahajú sa spolu za prsty.
Ten (správne »toho«) pre mňa môže
nebyť. (Nenávidím ho.)
Trafiť. Trafila kosa na kameň. 2) —
Trafiť kosou na kameň. Č. 556.
Adalb. Kosa 5. — Trafila palica na
kyjak; valaška na obuch.
Tromf na tromf. — Truc na truc. —
Ukázal mu dvere.
Už ho má na nákovce. — Už ho vezú. 830
Už mu dotrúbil. (Soustrastně ohledem
na podlehnutí.) Už mu odcengal —
odzvoniť — odspieval. Č. 588.
Vovliekol ho do omáčky.
Vzal ho na kratko — na tvrdo —
do pacu.
Vzal si ho na mušku. (Vzato ze stře-
leckého.)
Vyhodil ho so sedla. 3) 835
Vytiahol mu z kapusty slaninu. Č. 535.
— z hrachu — 596.
Vytrhol mu zpod nôh zelinu — ro-
hožu —
Vpustil mu hada do rukáva.
Vrazil mu klin do hlavy. 4) Adalb.
Ćwiek 3. Klin 4.
Vrta mu dierky do nosa. — Vyvřšil 840
sa na ňom.
Vzal mu lyžicu od úst.
Za hodinu ako mäd a za desať ako
had. (Též:) Viac jedu, než mädu.
Zájest je medzi nimi.
Zamiešal mu karty. — Zápreky mu
kladie.
Zapražil mu horúcej kaše. — Zarúbal 845
mu cestu.
Z hrdla mu to vytrhnul. (Připravil ho
o to, co tento již za jisté držel.)
Zpod obočia naň pozerá. — Zpopred
nosa mu to uchytil.
Slovesa. Nestojí oň, pasie po ňom,
podkúril mu, posvietil mu, rozkmotrili
sa, Č. 553., zapražil mu, zasmažil mu.
- n) Návštevky, pohostinnosť, zábava.
- Čas radosti, veselosti, nemáme čo jesti,
iba jednu hus pečenú, i to samé
kosti.

1) Letörték a szarvát.

2) Akad kasza kőre.

3) Kiütnei a nyeregbold.

4) Szeget üt a fejébe.

- 850 Chodí, kde už čert dobrou noc dáva.
Idem ta, aby mi trochu v hlave svitlo;
-- aby sa mi trochu v očiach presvietilo.¹⁾
Nemám múky ani soli, ani žiadnej
omasty; príde mi hosť na nedefu,
nemám mu čo dať jesti.
»Pahostník« (cizopasník); »přezočivec.«
»Starosť nás zašla.« (Veselie, krštenie,
č. veselka, křtiny; kar.)
855 Šaty na hosťoch trhá. (Násilně je zdr-
žuje.) Č. 521.
Urobili si dobrý deň; -- dobrou vůľu;
-- kratochvíľu.

B. Správa a podřízenost.

1. Jedné hlavy jest potřebí.

Přísloví.

- Baba.
Medzi mnohými babami i dětiä sa
ztratí. T. a Č. 428. -- Vefa báb
dieťa zamárni.²⁾
Dom.
Jeden dom dvoch pánov netrpí. Č.
318.
Len jeden je gazdom v dome.
860 Teraz každý čert chce byť pánom
v dome, a každá sviňa aby osobitný
chliev mala.
Dva kohúty na jednom dvore -- na
jednom smetisku -- sa nesnesú. Č.
319. Adalb. Kogut 2. D. Kogut 14.
Dve hlavy nevejdu pod jeden kapeluch
(klobúk). Šár.
Jeden Bôh na nebi, jeden kráľ na
zemi. (?)
Jedna hlava je potrebná.
865 Jedno slnce dosť na nebi. Č. 318. T.
Jedno slo -- Adalb. Slońce 7.
Kuchárka.
Dve kuchárky -- gazdiné -- pri
jednom ohnisku sa nesnesú. Č. 319.
Sr. Adalb. Gospodyni 4.
Kde mnoho kuchárov, rady presolia.³⁾

Pořekadla.

- Sto valachov -- jedna ovca.
»Uvidíme, kto je v dome pánom!«

2. Vliv, vlastnosti a osudy správy.

Přísloví.

- Aká viera, taký pápež. 870
Aký kňaz, taká osada (farnosť, cirkve).
Č. 333.
Bázeň.
Aká kázeň, taká bázeň. -- Kde
nieto kázne, tam nieto bázne. Č.
408. Adalb. Kažíň.
Človek bez kazára čo koň bez kantára.
T. a Č. 408.
Gazda (Viz XI. 544--554.)
Aký gazda, taká čeľad'. Č. 377. Jaký
pán -- Adalb. Gospodarz 24.
Kde je gazda chorý, tam i sluhu 875
čosi morí.⁴⁾
Hlava.
Hlava je hlava.
Kde chvost riadi, tam hlava blúdi.
Sr. Č. 377. Kde ocas soudí -- Adalb.
Ogon 2.
Kde nieto hlavy, tam nieto správy.
Od hlavy ryba smrdí.⁵⁾ Č. 322.
Adalb. Ryba 37.
Horší sú apoštolia ako Pán Boh. (Nižší 880
úradníci a hlava) Adalb. Bóg 140.
Chudá -- žobrčka -- voš horšie kúše.
(Hlavně o chudobném úředníku.)
Adalb. Wesz 3.
Chvost musí za koňom -- za líškou.
I ukonaný koň pred ocasom idě. T.
I zdola vody průťa rastie. (Tak nedávno
poznamenali farníci, když farář bisku-
povi nesprávnosti vytýkal == podří-
zený šlehal představeného.
I zlatá koruna tlačí. Adalb. Korona 3. 885
Jasle.
Jasle za volom nechodia. -- Zle je
tam, kde jasle za statkom idú. (Kde
představený jde podřízeným po vůli.)

1) »Podme sa ženička podávať oblokom na tú svatbu, aspoň sa nám v očiach kus presvieti!« I prišli pod oblok svatobného domu. Tu ale čo sa nestane! Hodujúci ohryzené koštiale vyhadzovali von oblokom a nechtiac trafili týmto do tvári. »No ženička.« rečie muž, »ale sa nám len presvietilo v tých očiach!«

2) Sok bába közt elvész a gyermek.

3) Sok szakács elsözza az ételt.

4) Ha nincs kedve gazdának, egész ház szomorú.

5) Fején rohad a hal.

- Jaký césar, taký písar. T. a Č. 322.
 Jaký král, taký kraj. T. a Č. 322.
 Adalb. Król 5.
- Jaký mech, taký flek. T. (Těž:) Aké
 vrece, taká záplata.
- 890 Kde som sám, všetko tam.
 Kto neslúžil, nezná hospodáriť.
 Lepšie otcovo videnie ako synovo uro-
 benie.
- Medzi kravami vôl richtár.¹⁾
 Medzi slepými škulavý (č. šilhavý) je
 kráľom. Sr. Adalb. Slepý 10.
- 895 Na kom starosť, na tom zlosť. (Správce
 má mnoho starostí, a ešte se hně-
 vají na něj. Šuj. — Jiný výklad:
 Kdo má mnoho starostí, jsa správcem,
 ten má také mnoho příčin k zlosti,
 k hněvu.
- Nedbám na mesiac, keď mi slnce svieti.
 (Těž:) Komu slnce svieti, čo ho do
 mesiaca. (Také o přízni mocných.)
 Adalb. Gwiazda 5. Słonce 10.
- Nechytaj za nohy, keď môžeš za hlavu.
 (Výhodněji jest obrátiti se ke hlavě
 než k podřízeným. Srovn. v jiném
 smyslu IX. 529.
- Nejednaj sa s tovaryšom, ale s majstrom.
 (Viz 896, 897, 899.)
- Nepros sa chvostu, ale hlave.
- Pán.
- 900 Aký pán, taký krám, takého i koňa
 mám. Č. 376. (Těž:) Jaký pán, taký
 chrám. T. Adalb. Dom 17. Pan 49. 52.
 (Také o chudobě.)
 Akí páni, takí poddaní. Č. 322. Adalb.
 Pan 44.
- Čo pán prosí, sluha musí (musí); —
 stať sa musí (Viz 915.)
 Čo pán rozkáže, sluha dokáže.
- Kde pán do kútov nahliada, tam
 hospodárstvo dobre ide.²⁾ Č. 427.
- 905 Kde sa pán smeje, celý dom je ve-
 selý. Adalb. Pan 76.
- Nebýva dobre, kde klučiar (šafár, č.
 klíčník) svojho pána učí. Č. 377.
 Běda —
- Něbojí sa pán sluhu. T.
 Pán je největším sluhom v dome.
 Pán rozkáže, sluha musí.
- Zlý pán, ktorý nikdy nebol poddaným. 910
 Č. 323. Kdo nikdy — Adalb. Pod-
 dany 1.
- Pohonič.
 Kone dobré, ale pohonič zlý.
 Mrcha pohonič o každý kameň za-
 vadí; — každý kameň na ceste
 najde.
 Nič bez biča, pohoniča.
 Zlý to pohonič, ktorý si pustí z ruky
 bič.
- Prosím, a musí tak byť. T. 915
- Rozkaz, rozkazovať.
 Aký rozkaz, taký účinok.
 Kto sa nenaučil poslúchať, nebude
 vedieť ani rozkazovať. Sr. Adalb.
 Rozkazywać 4.
 Kto si nevie urobiť, nevie si ani
 rozkazať.
- Slepý slepého nemôže viesť, lebo obidva
 upadnú do jamy. (Luk. 6, 39.) Sr.
 Č. 503. Adalb. Slepý 18.
- Švec má obyčajne najhoršie boty. (= Jiné 920
 vede, sám špatný příklad dává.)
 Tam je veta, kde sa mačka myši bojí.
- Voz.
 Kam oje, tam voz — kolesá. — Ta
 voz musí, kam kone oprú. Č. 282.
 Adalb. Wóz 24. — Voz musí za
 ojom. Sr. opačné Č. 572. Vůz
 koně —
- Za prednými kolesami vlečú sa zadnie.
 Zvon do kostola ľudí volá a sám tam
 nikdy nejde. (Sr. 920.) Adalb. Dzwon 2.
- Pořekadla a úsloví o správě.**
- »Nemý pes.« (Sr. Izai 56, 10. Nedbalý 925
 správce vzhledem na podřízené.)
 »Preč motyka, ide sekera!« (Změna
 správce.)
 »Slepý hájník« (Viz 925.)
 To je »vojenská — kaprálska palica; —
 přísný kazár; — pohroma.«
- 3. Zřízení, nezřízení.**
- Přísluví.**
- »Čelad' načim (treba) přitahovať a na
 úzde držať.

¹⁾ Inter vaccas bos est abbas.

²⁾ Srovn. Frons domini multum prodest.

930 Jeden čihy, druhý hota, ký je to čert za robota! (Aneb:) Kde jeden čihy, druhý hota, tam nebýva dobrá robota.

Jedno tak, druhé tak, všetko ide naopak.

Kde jich je moc, tam si sami zavadzajú (prekážajú.)

Kde je najviac opicháčov — poštučáčov — najmenej sena — kaše — Č. 133.

Kde nieto poriadku, ide všetko do úpadku.

935 Keď ťa čert hudcom spravil, hraj! Kod (keď) si sa vzal na to, dubnuj (bubnuj)! ¹⁾

Kto ide po zadku, nech si zapre zahradku. ²⁾

Kto je na riadku, nech odbýva poriadku. (»Poriadka« = povinnosť ťadem na niekoho pripadajúci.)

Kto je v rade, ten nech pradie.

940 Kto si v riadku, drž sa poriadku. Nech každý svoju postać drží. (Vzato z »postati« žence, kosce.)

Pracovník sa najde, nech je len zárobok.

Porekadla a úsloví o nezřízenosti.

Ani riadku, ani poriadku.

Čos ty zpríčil, to on zmoždil (zhmoždil) a dolomil. T.

945 Jeden sasa, druhý do lesa. Adalb. Sas 1. Jeden šije, druhý pára. Č. 636. Adalb. Szyć 3.

Každý inú nõtu hudie. — Každý v inú stranu ľahá.

Od Annáša do Kaifáša. Sr. Adalb. Kaifasz. — Od Piláta do Herodása. Č. 17. Adalb. Pilat 3.

4. Věrnost, nevěrnost u zřízení.

Přísloví.

Cudzie ruky hotové muky; — ľahké, ale nie osožné. Č. 428. Adalb. Ręka 10.

Kto má zlého koňa, toho chváli, aby ho predal. (O zlém sluhovi, aby se ho zhostil.)

Myši.

Dobre myšiam, keď mačky doma nieto.

Hneď sú myši smelšie, čím nenie kocúr doma. Sr. Adalb. Mysz 1.

Majú myši roztok — lahostaj — hody —, kocúra niet doma. Č. 429. Sr. Adalb. Kocur.

Myši kota nečuja, ta bezpečne tancuja. Šár.

Tajšol kocúr na vandrovku, majú myši roztok. 955

Ukázal sa kocúr, fuk myši do diery! Sr. Č. 429. Když kocour přijde —

Mol kde v drahom kožuchu, živá ryba na suchu, a vlk medzi ovcami, mačka medzi myšami, a potom cap v zahrade a trubiroh v porade: tam sa veru, milý pane, mnohá škoda iste stane. Sr. Č. 507. Trn v noze — Sr. Adalb. Niemiec 19.

Najlepší verník, najväčší berník.

Nová metľa dobre metie a stará necháva (smeti). ³⁾ Č. 379. Nové koštiště — Adalb. Miotla 1.

Nútená robota zriedka dobrá býva. 960 »Poslúchaj dobrých ľudí!« (totiž pány, u ktorých sloužíš.)

Sluha.

Dobrá sluha za otca, za mater (stojí). Len sa ty spušť na sluhu, veď ťa on opatrí! Sr. Adalb. Sluga 21. Verný sluha — pánovo bohatstvo.

Sveriť, sverené.

Čo nám je sverené, to máme viac šetriť než svoje vlastné. 965

Ná psoch nenaorieš, lebo by ti štverne sjedly.

Nesver na kocúra slaninu; — na vlka ovcu. ⁴⁾ Adalb. Wilk 116.

Psu sadlo sveril.

So svojím urobím ako chcem, so svereným ako smiem.

¹⁾ Tak pověděl Hončan Krupinskému hajdúchovi (drábovi), když jej dle zákona pro jarmareční přečin s bubnem za bránu města sprovázal.

²⁾ A ki utól marad, tegye be az ajtót.

³⁾ Uj seprő jól seper.

⁴⁾ Nem bizzák farkasra a bárányt.

- 970 Sveril na psa slaninu a na vlka salaš.
 S mršinou (zlým sluhou) zle, bez nej horšie.
 Z capa zahradníka, zo sedliaka úradníka. ¹⁾ Č. 572. (Těž:) Ustanov si capa za zahradníka a sedliaka za úradníka (správce statku), veď ti tí pomôžu zo šafľa do šechtára a s pece na hlavu. Adalb. Koziel 7.

5. Zlá posluha, zlé pořízení zvlášť.

Přísloví i pořekadla.

- Ani hosla (hesla), ani posla! Adalb. Osiel 2.
 Išiel bobo po bobu, (aneb:) Jób (Ján, Jakub) po Jóba, zostali tam oba. — Išiel posol, prišiel osol. Adalb. Osiel 24. Posel 6.
 975 Kozina vydochla, ovce Pán Boh vybral. (Když »robotu sbehnú;« když se robotníci nedostaví.)
 Kupy (krhly, konvy) suché, dievky (služky) hluché. Sr. Č. 129. snad v jiném smyslu: Žbány —
 Pošli teľa, donesie ti veľa. — Pošli vola, donesie ti teľa — osla —.
 Rozkázať.
 Rozkázal pán psu a pes chvostu.
 Rozkázal pán sluhovi, sluha psovi, pes chvostovi (zosobněné, místo »chvostu«); naposledy pán urob si len sám.
 980 Rozkázal pán, urobil sám. Rozkáz pán, urob sám. Č. 500. Kázal — Adalb. Kazač 1. Pan 64.
 Rozkáž psovi, pes ocasovi, pes lehne, ocasem nehne, urob si sám. Pr. — Sr. Č. 500. Poruč — VI. Sl. 231 — pes se sednul a ocas se k nemu lehnul.
 Toho by bolo po smrť poslať. Adalb. Poslač 10.
 Vylomil ihlicu z jarma. (= Zanedbal povinnost.)

6. Stesky sloužících a jiné výčitky.

Přísloví.

- Čihy! čihy! kým si živý, a keď zdochneš, bude druhý.
 Dobrého koňa najviac bijú. (Těž:) Ktorý ⁹⁸⁵ kňh najlepšie ťahá, toho atd. ²⁾ Sr. Č. 378. Kdo táhne — Adalb. Koň 176.
 Hustá služba, riedka sukňa.
 Chlieb.
 Horký je ten vyslužžený chlieb.
 Pán hrdý, chlieb tvrdý, pôjdeme ďalej! Č. 378.
 Služba chlieb horký.
 Chov, chova.
 Hoj! hoj! okolo plota: aký chov, ⁹⁹⁰ taká robota. (Viz 995) Adalb. D. Byk 14.
 Robota veľká a chova tenká.
 Nové sito na kline, staré v kúte. (Těž:) Nové sito na klin vešajú a staré pod lavicu hádžu. ³⁾ Č. 379. Za nova — Adalb. Rzeszoto 1. Sito 3. D. Sito 3.
 Nový klobúk na klin vešajú. Č. 379.
 Na jednom mieste zplesnívieš.
 Plat, pláca.
 Hajo volky okolo plota: aká pláca, ⁹⁹⁵ taká robota. Adalb. Zaplata 2.
 Pomaly! plat malý.
 Starému koňovi, starému psovi a starému sluhovi jeden plat ide. ⁴⁾ (Viz 999.) Adalb. Pies 259.
 Veľké ustávanie a malý plat.
 Starý sluha ako starý pes.
 7. Pořekadla a úsloví o sloužících.
 Cudzí. Cudzím obrúskom utiera si ¹⁰⁰⁰ ústa. Pri cudzom stole nože i vidličky utiera. T.
 Nedočká ten tam všechsvätského koláča. (Na Všetech Svatých se služba mění.)
 Odišiel so zlým koláčom. (Službu nechvalne dokonál.)
 Po službách chodí. — Po službách sa živí.

¹⁾ Den Bock zum Gärtner machen. Nem jó kecskére bízni a kertet.

²⁾ Lovat is azt ütök, a melyik legjobban húz.

³⁾ Uj szita szegen függ, ó pad alatt hever.

⁴⁾ Ag ebnek, vén szolgának egy a fizetésc.

C. Samostatnosť a odvislosť.

1. Tužba po panství.

Příslloví.

Ja pán, ty pán, kto bude svine — kozy
— pást? ¹⁾ Č. 326. Adalb. Pan 57.

¹⁰⁰⁵ Každý chce byť pánom a rozkazovať.
Kráľ veľký pán, a s lopatou cukor ne-
jie. Č. 169. Adalb. Król 12.

Nemôžu byť všetci pánmi, musejú byť
i ľudia.

2. Panské mravy.

(Jiná viz 900—909, 1145 — 1156.)

Příslloví.

Cigán.

Čo väčší pán, to väčší cigán (lháť).

— Veľkí páni — veľkí cigáni.

Chlieb má rohy, nůdza nohy. Č. 167,
177.

¹⁰¹⁰ Keď budeš v nebi, netrús nám na hlavy.
Č. 152.

Keď sa zobrákovi palica v ruke ohladí,
nehneď ju opustí. Sr. Č. 364. Když
se pohůnkovi —

Láska.

Panská láska na zajačom chvoste
visí. Panská láska rosce na zajačom
chvosce. Z Boš. dol. Č. 244. Sr.
Adalb. Pan 108. — Ranní dážd,
ženský plač, panská láska a aprílová
chvíľa — to všetko na zajačom
chvoste visí.

Mravy.

Na hodnosť vyšiel, o mravy prišiel.
Sr. Adalb. Godnosť 7.

Stavy menia mravy. ²⁾

¹⁰¹⁵ Zlé mravy, dobré práva.

Nechaj pánov pány byť.

Nemoc.

Panská nemoc — chudobného zdra-
vie. Č. 299. Adalb. Pan 225.

Zimnica je panská nemoc. (Kdo pra-
cuje, tomu nebývá zima.)

Páni majú dlhé ruky, Cigáni dlhé prsty
a osli dlhé uši. (Viz 1034.)

¹⁰²⁰ Páni mnoho dať nechcú, a málo se han-
bia. Sr. Adalb. Dať 75. Sr. Č. 46.

Málo —

Páni sa čiapkami nepobijú. (Jejich boj
jest zuřivý.)

Pánom je nikdy nie dosť, ani neba,
ani pekla.

Pán pána nepohubí.

Panské kľučky zadarmo neotvárajú.

Panské sľuby — prázdne hlúby. ¹⁰²⁵

Pes.

Bohatý ako pes rohatý. Adalb. Bo-
gaty 20.

Dobré bydllo psa kazí.

Nemaj s pány ako so psy.

Pri masnej kuchyni i ten pes je
tučný. (Panská čeleď nadutá.)

So psy sa nezapodievaj a s pány ¹⁰³⁰
sa nezakladaj.

Politika — panske huncutstvo. Šár.

Polpáni sú najhorší.

To taký pán, čo platí holou dlaňou.

Veľkí páni ďaľeko siahajú. Č. 321. Adalb.
Pan 298.

Vysoký, vyšší.

Čím vyššia váža, tým väčšia tůňa. ¹⁰³⁵

Na vysokých grůnoch najviac hromy
bijú. VI. Sl. 224. Čím vyšší strom,
tim bližší hrom. Adalb. Dom 29.
Skala 2. Góra 12.

Vysoký dom — zlů býva v ňom.

3. Svoboda a odvislosť.

Příslloví.

Ako ti zahrajú, tak musíš tancovať.
Adalb. Grać 14. Skakać 24.

Či pes, toho notu vyje. Šár.

Hnev, hnevať.

Hnev bez vlády málo vadí. T. a Č. ¹⁰⁴⁰
114. Adalb. Gniew 4.

Nenie dobre toho hnevať, koho musíš
zajtra odprosovať. Č. 249. Adalb.
Gniewać 8.

Chlieb.

Či chlieb ješ, toho píseň spievaj.
(Viz 1039.) Č. 380. Kdo čí —
Adalb. Chleb 99.

Chlieb najtužej váže. T. Adalb.
Chleb 23.

Toho poslúchaj, čí chlieb ješ. Sr.
Adalb. Kadzić 1.

¹⁾ Srovn. Ich bin ein Herr, du bist ein Herr, wer wird den Korb tragen?

²⁾ Honores mutant mores, sed raro in meliores.

- 1045 Kde je moc, tam je i sláva.
Kdes' sám, tam nikto nad teba.
Keď vietor hviždí, trasú sa stromy.
Kto vládnejší, múdrejší.
Len čuś, a hluś! (Práce úmorná, bez výčitky.)
- 1050 Lepšie byť malým pánom ako veľkým sluhom.
Pravda.
Nenie dobre mluiť pravdu v panskom dvore.
Ťažká vec povedať pánom pravdu.
Adalb. Pan 176.
- Svoboda.
Človek bez svobody čo ryba bez vody.
Chutnejší chlieb na svobode ako koláč v službe.
- 1055 Na svobode ako ryby v bystrej vode.
Svoboda je nado všetko. Č. 279.
- D. Právo.**
1. Spravedlivost, nestrannost.
- Prísloví.
- Akou mierou meriaś, takou i tebe odmerajú. (Luk 6, 38.) Adalb. Mierzyć 3.
Ber svoje, daj moje! Šár.
- Cudzie.
Cudzie neziadaj, svoje neopuśť. Vl. Sl. 223. Mi (měj) svoje a něčihni na ludske. 226. Svoje rukama nohama drž a na cuze něčihni.
- 1060 Kdo si svoje stráží, po cudzom nebaží. Adalb. Swój 18.
Svoje šanovať, cudzieho nebantovať.
Sr. Adalb. Cudze 10.
Svoje veci nechváľ a cudzie nchaň.
Adalb. Cudze 6.
- Človek ako človek. (Rovnoprávnost.)
Čo Bohu, Bohu, a čo svetu, svetu.
(Srovn. Mat. 22. 21.)
- 1065 Čo iným právo, to i nám zdravo. Sr. Č. 64. Co právo — Sr. Adalb. Prawo 19.
Čo jednomu, to druhému. 1) Adalb. Jeden.
- Čo sebe, to tebe. Č. 520.
Čo ťa do toho, kto vraví? na to pozoruj, čo vraví.
Hľaď nie kto, ale čo.
Hlas ľudu hlas boží. Č. 338. Adalb. 1070
Czlowiek 57. Lud 2.
Hlava za hlavu; oko za oko; zub za zub. (2. Mojž. 21, 24.) Adalb. Oko 75.
Každému svoje. 2)
Kde si vzal, tam polož! Adalb. Wziac 3.
Keď drevo rúbu, v obe strany triesky padajú.
Keď ja horím, nech aj druhý shorí. 1075
(Nadužívané.)
Keď má byť pravda, nech se platí od uhla do uhla (rovne od každého).
Klamstvo len do času, spravedlivost na veky.
»Kmotor sem, kmotor tam, len ty hybaj dolu s čerešne!« (Těž:) Pán brat sem atd. Vl. Sl. 229. Kmotr, nekmotr, s hrušky dolův.
Kto ma viac, ten je i viac povinnen. (Sr. Luk. 12, 48.) Sr. Č. 44. (zde o milosrdenství.)
Mne je všetko jedno, či Havol, či Pavol. 1080
(Viz 1063.)
Moje je moje, tvoje je tvoje, každého je svoje.
Nehľaď na huňu, ale čo je pod huňou.
Nech zná i húzev, čo lievč trpí.
Nepozerať na reč, ale na vec. Č. 80.
Nerob nič podľa (pomimo) práva, ale s právom. 1085
Nie všetko sám, nechaj i druhým. Č. 58.
- Pravda.
Čo pravda, to pravda. Adalb. D. Prawda 116.
Čože môžeš proti pravde? (Těž:) Od pravdy nemůžeš.
Každému po pravde, jednomu tak 1090
ako druhému.
Od pravdy ani za krejcar T.
Pravda pravá, krivda krivá.
Pravda sa na každého smestí.
Pravda s krivdou chodí.
S pravdou najďalej zajdeš. 3) (Těž:) 1095
Spravedlivostou najďalej ujdeš. Ad. Prawda 113.

1) Srovn. Quod uni justum, alteri æquum.

2) Suum cuique.

3) Ehrlich währt am längsten. Legtovább érni az igazsággal.

Pristaň na svojom.

Spravedlivé sa neztratí.

Š k o d a.

Hľaď sebe osohu a druhému nie škody.

Škoda je nikomu nie milá.

1100 Tak robme, aby bol i vlk sýty i baran celý. Sr. Č. 359. Tak suď — Sr. Adalb. Baran 7. Wilk 19.

Z každého dreva dá sa húzev vykrútiť len z biezy (bazy, chabzdy) nie. (Jest vlastne jen pořekadlo, ale jakoby řekl: Mnohou pravdu možno překroutit, ale tuto ne.) Sr. Adalb. Drzewo 33.

2. Nespravedlivosť, strannictví, křivda.

P ř í s l o v í.

Aj ubiju nás, aj plakať nám nedajú. Adalb. Bić 3.

Ani s vola — barana — dve kože nedrú. Č. 356, 583. Chtěl by — Adalb. Baran 26. Wól 47.

Bez patróna ani do neba neprídeš.

1105 Bij, Bože, spravedlivých, aby sa lotri kárali (kajali č. káli). Sr. Č. 8. Proto Pán Bůh —

Bohatší — vraj — mocnejší.¹⁾

»Bože, či sme všetci tvoji, či len ponektorí?; — či len tí čo krajší; — či len tí páni?«

Brať.

Kde nič nieto, tam ani smrť nebere; tam ani čert nebere; (též:) tam aj kráľ právo svoje tratí Č. 176. Adalb. Brać 13.

Kde nieto, tam nieto. (Výčitky nemilosrdným výberčím.)

1110 Len kde jest, tam berú.

»Či sa nebojí, že prevraví v ňom!« (O člověku, který sám pojíždá, z čeho by měl jiným, zvláště svým domácím udělit.)

Čo svobodno bohovi, nesvobodno volovi.²⁾ Adalb. Jowisz. Wól 6.

Deti i kameň ubijú, o ktorý sa urazia. Dnes je nehodno byť statočným človekom.

Dobrého za nič nemajú.

1115

Dobrym škodí, kto zlým hoví. T.

Hriech na Uhriech, a pokuta v Polskej.

Ja obraciam ražeň a druhý jie pečenu. Sr. Č. 129. 220. Adalb. Pawel 5. Rožen 2.

Jeden drží kravu za rohy a druhý za cecky; — a druhý ju podojí. Č. 106. Adalb. Krowa 16.

Jeden sa skryje za list a druhý ani za horu nie. Sr. Č. 157. Adalb. Chowac się 6.

Jednemu sa somele, druhému sa premele; — druhému sa skupí. (Prominutí viny a trest.) Č. 157, 583. Adalb. Krupic się. Pan 277. Zemleć 1.

* Kde vládne sila, je rozum mohyla. Č. 203.

Koho neboli, lekko (lehko) povoli. Šár. Komu Pán Boh otec, tomu ľahko do neba príst.³⁾ (Přízeň mocných. Též:) Kto má pápeža za krstného, rovno prínđe do neba. Pr. Modra.

Komu Pán Boh, tomu všetci svätí, a komu 1125 čert, tomu všetci kati. VI. Sl. 228. Co Pan Bůh da, sv. Peter nězebere. Adalb. Bóg 223.

Komu Pán Kristus bratenec a panna Maria totka (tetka), za toho sa zaujmu všetci svätí. (Též:) Komu Peter ujček a panna atď.

Komu pán, temu páni (paní). T.

K o ň.

Ani kôň neľahá viac ako môže.

Kone, ktoré ovos dorábajú, najmenej ho dostávajú.

Kone za ovsom behajú, a osli ho 1130 dostávajú. Č. 129, 150, 364. Adalb. Koň 109.

Krivda, ukrivdiť.

Komu krivda, nech ho Pán Boh bije. (Iron?)

Krivda do času, Pán Boh na veky, Krivda má dlhú pamäť.

Krivda za stolom, pravda za dvermi.⁴⁾

¹⁾ Sr. A ki erősebb, az a hatalmasabb

²⁾ Ovšem z lat. Quod licet Jovi atd. avšak udomácněno.

³⁾ Sr. Lex in codice, favor in judice.

⁴⁾ Z toho ne prostonárodní: »Křivda sadla za stůl, pravda u dvier žobre.«

- 1135 Vlk ti krivdu robí, a vlk ťa i súdi.
Zádrapku, kto ukriviť chce, vždy
hotovú najde.
Živí sú tu na krivde, mŕtvi tám na
pravde.
Krkavci si liétajú, holubi v lečkách
vážnu.¹⁾ T. (Též:) Krkavcov púšťajú
a hólubov chytajú. (Viz násl.) Č. 147.
Malých zlodejov vešajú, veľkých pú-
šťajú.²⁾ (Též:) Malých zlodejov biju,
veľki sa pripatruju (dívajú). Šár. Sr.
Adalb. Zlodziej 8, 19.
- 1140 My sme hniezdo zrutili, druhí vtáčence
pobrali. Č. 129. Mnohý — 220.
Jedni —
Najväčší kmíni najlepšie pasy mávajú.
Na slabom sa každý uháňa.
Na tenkom sa niť trhá. Na tenšom
sa ľad láme.
Palica vše (vždycky) zez (z) hury bije.
(Silnejší prevládá.) Šár.
Pán, panský.
1145 Bláznom a pánom všetko svobodno.
Adalb. Pan 204.
Čert pánom! (O nadpraví. Avšak jiný
dokladá »v pekle«, čím povstáva
veta: »Čert je pánom v pekle.«)
Čo je pán, to je pán! (Také obdi-
vování.) Adalb. Pan 11.
Čože je pánom?! (Utiskovaný odpo-
vidá ihneď: »h . . . , aby ho sjedli!)
Kto sa s pány pravotí, nech mu je
Bôh na pomoci; — tomu nech
bude Bôh milostivý. (Viz 1191.)
1150 Mäso pánom, kosti sluhom.
Oklam pána, kedy môžeš; pán ťa
oklame, kedy chce.
Páni jedia a psi hľadia. (Také žer-
tovné při jídle. Též:) Pani še hoscú
a kone poscu. Šár.
Pán je i v pekle pánom. — Pánom
je i v pekle dobre. Adalb. Pan 157,
170, 212.
Paňské nědojedky dobré pre čeládku.
T. Adalb. Pánski 243.
1155 S pány nenie dobre za prsty sa ťahať.
S veľkými pány nenie dobre čerešne
jesť; keď pojedia, kostky v oči
metajú.³⁾ Č. 325. Adalb. Pan
330.
Pán Boh vysoko a kráľ ďaleko. Sr. Č.
184. Kráľ ďaleko—Adalb. Cesarz 2.
Pes, psí.
Keď je v izbe smrad, povedia na psa.
Keď psa chcú zabiť, povedia že je
besný.
Kto chce psa biť, najde kyj. (Též:) 1160
Kto sa chce biť, ľahko palicu najde;
— vždy najde dajaký papeček.
(Smyslená vina.) Adalb. Pies 92. —
Do sce psa bit, palicu nánde. Pr.
Modra.
Psí tridsiatok — vlčie právo. Č. 350.
Adalb. Wilk 92.
Sjie pes psa, keď barana nie.
Povedala vrana vrane, že nás kvákať
neprestane.
P r a v d a.
Do Boha — neba — vysoko, do
mora hlboko, a na svete pravdy
nieť. (Viz 1157.)
Jedna pravda bola, aj tá krivá bola, 1165
aj umrela. (Vzato z človeka, jehož
rodné jméno bylo Pravda, a ten
byl krivý. V Březně.)
Kde si pôjdeš, biedny človeče, pravdu
hľadať?
Kto má moc a vládu, ten má vždy
pravdu.
Na kom vláda, na tom pravda. Č.
349.
Ne to pravda, čo je pravda, ale čo
páni povedia, to je pravda.
Neumrela pravda, ale ju ševci (ko- 1170
želuzi) roztrhali; dosiaľ majú nehty
krvavé.
Pravda je taká, akú páni spravia.
Pravda tam, kde je moc. Adalb.
Moc. 2.
Pravda u Boha. (Viz 1183.)
Ševci kožu naľahujú a páni pravdu.
(Viz 1229.)
Už pravde odzvonili. VI. Sl. 219. 1175
Spravedlivosti už dovne pod oboru
odzvúnili. Adalb. Sačocin.
Vo svete pravdy nenajdeš.

¹⁾ Dat veniam corvis atd.

²⁾ A nagy tolvaj leszakad, de a kicsi felakad.

³⁾ Nem jó nagy urral eseresznyt enni, meglövöldöz magával.

- Preto vlčka bijú, aby sa vlk vtípil.¹⁾
(Též:) Preto malého psa bijú, aby sa starý pes vtípil.
- Pri suchom aj mokré shorí. (Nevinný s vinnými trestán.)
- Remeň kradnúť a chudobným čižmy šiť.²⁾
- 1180 Rovné s krivým, suché s mokrym.
(Viz 1178.)
- Semiačku i pleve jednako v náboji. Č. 7.
Lnénému. —
- S mocným sa nebor a s bohatým sa nesúď. Č. 349. S silným —
- Spravedlivosť utekla do neba. Č. 361.
- Spravili Cigáňa kráľom, a on najprú otca obesil. Č. 35. Učinili —
- 1185 Starému spievajú a na starú nôta padá.
Č. 88. Vám zpívajú —
- Tuhší slabšieho udolie (= premúže, srovn. odolati. Praví se také o volech, že »sa dolejú«, v Brezně »boria sa«, v Liptovė »kolú sa«.)
- U Boha milosť (ne u lidí), u pekára žemľa.
- Valasi sjedia ovcu a povedia na vlka.
Veľké ryby žerú malé. Č. 167. Adalb.
Ryba 63.
- 1190 Vlk si vždy príčinu na ovcu najde.
Adalb. Wilk 37.
- V posmech zavadiť, kto sa s vyšším nesnádi.
- * Z kantára, zo sedla koňa nepoznávaš;
prečo zlatu, šate ľudskú hodnosť dávaš?
- 3. Zákon, soudce, pře.**
- Přísloví.
- Cudzé veci za svým pánom kričia. T.
a Č. 345. Každá —
- Dotiaľ barana strižú, pokiaľ má vlnu.
- 1195 Kde je žaloba, tam je pokuta.
Kde není protivníka, tu není bitky. T.
- Kde není rozepre, tu netreba sporu.
T. a Č. 342.
- Koho chytia, toho držia.
Komu si dal, u toho hľadaj.
- Komu' telie, tomu reve. (»Komu sa 1200
telí krava.« Vzato z hospodárství.)
- Kráľ.
Kráľ nezná žartu. (Zákon.)
Nesvobodno s kráľy fačkovať.
- Krivda.
Keď máš veľkú krivdu, vyrovnaj sa,
a keď máš malú, nechaj tak.
Lepšie malú krivdu sniešť, ako po
súdoch sa pliešť; — ako dlhý proces
viest. Adalb. Šąd 1.
- Krivko, Krivko, vyrovnaj sa! 1205
Kto postížen, ten ostrížen.
- Lepšie chudé pokonanie, ako tučný
proces.³⁾ (Též:) Lepšie je čo aka
porovnanie, než dlhá pravota. Sr. Č.
348. Krátké — Adalb. Wyrok 2.
- Málo platné ploty, cez ktoré sa leze.
(Přestupování zákona.)
- Právo.
* Bedlivému právo, žobrákovi al-
mužna.⁴⁾ Sr. Č. 341. Bďícím —
Každé právo má svoje miesto. Pr. 1210
Koľko hláv, toľko práv.
- Rychtár.
A. Ja som sebe pán! B. Ale nie
rychtár!
Sám sebe nemôže nik byť rychtárom.⁵⁾
- Sloboda vlézl, ale nějiesť. T.
- Sudca, súdiť.
Kde nieto žalobníka, nieto sudcu. 1215
Č. 342.
- Myšlienky len Bôh súdi.
Na čom koho dopadnú, dľa toho ho
súda. Č. 342. V čem —
Nesúď za dary, — pomni na máry!
Súdzi tela a prosúdzi kravu. Pr.
- Tretí.
Kde sa dva bijú, tretiemu osoh 1220
ženú.⁶⁾ Č. 348. Když se — Adalb.

¹⁾ Percutitur catulus, ut sentiat leo.

²⁾ O sv. Krispinovi († 287 jako mučedník) se vypravuje, že pod Dioklecianem do Francouzská utekl a tam se stal ševcem, ano, aby chudým obuvi poskytl, usně kradl. Jer. Gotthelf dobře poznamenal, že takových Krispinů dosti máme, jen že nebývají svatými jmíni, ale obdrží výprask.

³⁾ Jobb sovány egyezség kövér pörnél.

⁴⁾ Szemesnek a világ, koldusnak az alamizsna.

⁵⁾ Nemo sibi iudex. Senki sem lehet bíró a maga ügyében.

⁶⁾ Inter duos litigantes tertius gaudet.

Klócić się 2. Klótnia 3. Swarzyć się 4.

Medzi dvóma tretí výská. T.

Ťahajú sa dvaja o kravu a tretí ju dojí. Vl. Sl. 229. Když dva —

Triesky sú tesárove. (Odpadky.)

Vina.

Na kom dostiha, na tom vina. (Viz 1198, 1206.)

1225 Na kom vina na tom kára.

Prvá vina odpustená, druhá hrešená (= karhaná, č. kárána), tretia bitá.¹⁾ Adalb. Wina 6.

Zákon.

Hájník netresce, ale zákon.

Mnoho zákonov, mnoho priestupkov.

*Zákony a pravidlá dajú sa naťahovať ako koža.

1230 Z cudzieho koňa i do bariny; — i v najväčšom blate —; — i v pol draze. Šár. (Též:) Z Iudského (= jiným lidem náležijícího) koňa i na prosřed Váhu musíš sejíci. Z Boš. dol. — Sr. T. Dolou — a Č. 344.

4. Svědek, přiznání zvláště.

Přísloví.

Kto mlčí, ten sa priznáva. Č. 352.

Kto mlčí, ten svedčí; kto svedčí, pes väčší. (Kdo slovně křivě svědčí, jest horší toho, jenž jen mlčením svědčí.) Sr. Č. 351.

Kto na pravdu (proti pravde) svedčí, to je huncút najväčší. (Větší, než sám pachatel.)

Kto sa priznáva, na toho netreba svedka.²⁾ Adalb. Wyznanie.

1235 Na sebä niko nepovie. Č. 353. Adalb. Powiadać 81.

Prisahať, krivoprísažník.

»Áno, odprisahaš — na svinskej koži (= falešně).

Krivoprísažník nedožije do roka. Adalb. Krzywoprzysięgać.

Kto krivo prisaha, toho Bôh zabije.

Škoda nemá gazdu. (Nikdo se nechce přiznati, kdo škodu zapříčinil.)

5. Pořekadla a úsloví ku D. Právo.

a) Vytrpění za jiné.

Na druhého rováš to urobil.

1240

Na nevinnom sa somlelo; — zprášilo.

»Oni sa svadili a ja som vyhorel «

Prischlo to na ňom.

»Vy dva sa povadte a mňa ubijte! «

Za druhého vyhrmel.

1245

b) Výčitky ukrivděného.

»Ani sa ma nepýtajte, len bijte! « (pověděl sedlák, věda, že jeho obrana i tak nic nebude platna. Velice charakterističné.)

»Bodaj plakal na smrteľnej posteli! «³⁾

»Bodaj ti Pán Boh odňal, čo ti je najmilšie! «

»Bôh vidí krivdu moju! «

Či ma skôr budeš biť, či sa skôr naobedujeme? « (pověděla žena, byvší denně řádně bita.)

1250

»Či sa len Boha nebojíš? « — Či tak Pán Boh prikázal? «

»Či ten človek má Boha pri sebe?! «

»Či ty máš dušu — svedomie —?! «

»Do smrti mu to nezabudnem! « (Viz 1259.)

»Majže sa tu dobre, hriešny človeče, keď so všetkých strán ako vrany do teba idu! «

1255

»Neber si to na svedomie! « Vzal si to na svedomie. Nerobí si z toho žiadne svedomie.

»Nech mu Pán Boh platí, ja mu nemám čím! «

»No nech ťa to ctí! «

»Odpúšťam, odpúšťam, ale nezabudnem! «

»Ruku na srdce! « — »Toto je hriech do neba volajúci! «

1260

»Veď som sypáreň nevyzbíjal! « (Často i lichý pokus obrany soudebně, a to slušně stíhaného.)

»Veď ti ho z tela nevyrežem! « (»Kdeže ti ho vezmem, keď nemám! «)

»Zamočil si ma, ale nech ti bude na duši! « (Též:) »Nech ti to na duši shorí! «

»Že sa len sebä nehanbíš! «

¹⁾ Prima parcata, secunda mandata, tertia data.

²⁾ Sr. Propria fassio mille testes.

³⁾ Od tohoto rozdílné jsou výroky zlostné kletky XVI. 520—579.

- c) *Právo, soud (smlouva, mír, násilí).*
- 1265 Bola tam merna. Pili na mernu. Sišli sa na mernu. (Obecněji »mernuo«.)
Dal ho na okolie. (Okresní, služnovský soud. Nitr.)
Na neho vyšlo. (Dokázali mu vinu.)
Naťahuje psiu kožu. (Vzato ze starodávných prav a výsad na psí koži psaných.)
»Nebudem sa s tebou veľmi pravotiť!«
(= Sám si zadost učiním.)
- 1270 Od nosa mu utrhli. T.
Popečatili mu veci. (Soudební sequester.)
Právo mu na grg zavesil.
Rujú sa ako psi na koštiali.
Spravili amíku. (Z lat. = pokonali, vyrovnali se.)
- 1275 »S tebou krátke právo spravím!« (Viz 1269.)
»To ťa nevolá pánom!«
»Ukážem ti, kde rychtár býva!«
Viechu mu vystrčili. ¹⁾
Vyhodili ho z domu ako žabu z vršky.
Adalb Wyrzucač 2.
- 1280 Vyhryzli ho z domu; — vycokali — vysocali — vykúřili.
Vyložili mu lavičku predo dvere.
Vzal boží peniaz. (Závdavek)
- d) *Soudní trest.*
- Dal ho bez všetkého práva (soudu) obesiť (aneb jinak života zbavit. Z pověstí.)
- Dali ho do želiez.
Dostal na ruky i na nohy železné pá-triky. 1285
Posadili ho do chládku.
Preskakoval ten už šibeničky. (Hrdelním právem byl trestán.)
Stiahli ho na dereš. (Prügelbank.)
Ulicu behal. (Vojenský trest.)
Vystavili ho na pramier. (Č. pranýř.) 1290
Vyžaloval sa na svoju hlavu. (Žalobník prohrav musel sám platit.)
Vyžaloval si na červený opasok; kabátik; — košeľu; — na svoj zadok. Č. 584.
Zasekli ho do klady. Zasekli ju do husiel; — do katrle; — do bandurky.
- e) *Prominutí trestu.*
- Kára, leda aby čert za zle nemal.
Minul šustu. — Na vodu mu napísal 1295
rováš. — Obišiel po suchu. — Prepeklo sa mu.
Prezreli mu prez prsty. Adalb. Patrzec 50.
Zažmúřil oči. (Soudce nechtěl vidět jeho vinu.)
- f) *Falešní svědkové a lehkomyšlná přísaha.*
- Pavol na Havla a Havol na Pavla.
To je len taká přísaha ako: »Prisahám vrabcu, dubcu, i tej Dore, čo je v hore.«

¹⁾ Na dům soudebně veřejnému prodeji propadlý.

IX. Všeobecná pravidla moudrosti a opatrnosti; výstrahy a zkušenosti životní.

1. Vzácnost a stupně dobrého.

Příslloví.

Čo má byť kyslé, nech bude s octom.
Adalb. Kwašno. (Sr. 5.)

Dobré.

Aj to šuták, čo pekno rád něvidí a dobro radněj. T.

Dobré je dobré, a lepšie je lepšie.
(Naproti tomu:) Nieto lepšie, ako dobré, a krajšie, ako pekné.

Dobré mäso sa na každej dedine predá.

5 Dobré samo sa chváli. Č. 30. Adalb. Dobre 40.

Dobrému vínu nenačím viechy. Adalb. Wino 13.

Dobré víno i bez viechy vypijú.¹⁾
Č. 30. Adalb. Piwo 3.

Dobry kôň i na maštali kupca najde.
Adalb. Koň 19.

Radšej menej a dobre, leš mnoho a zle. Č. 130. Adalb. Mało 2.

10 Radšej menej, ale dobrého. Adalb. Dobre 35.

Jedno slnce stojí za všetky hviezdy.

Kára nenie voz.²⁾ T.

Každá polievka je lepšia, keď je pripražená. (Dobré ešte zdokonaliti. Snad také o zveličovánf pověsti.)

Keď má byť mokro, nech tečie. Sr. Č. 158. Má-li pršet. —

Lepší zlata kus, ako z olova hus. 15

2. Vlastním přičiněním k pokroku a blahobytu.

Příslloví.

Bòh.

* Človeče, varuj sa, a Bòh ti pomôže.
Adalb. Pomagač 11. D. Bóg 417.
Sr. Č. 131. Vl. Sl. 222. Človeče pričň se, Pambù ti požehna.

Človek si je v tom sám sebe Pán Boh. (Jako si sám učiníš to, k čemu ti dal Bùh rozum i ruce, tak to budeš mít. Výklad Dobšinského.)
Kto sa chráni, i Bòh ho ochráni.

Kto sa na čo vzmáha, vše mu Pán Boh pomáha. Adalb. Byč 31.

Kto sa neopúšťa, ani Bòh ho neo- 20
pustí.

Kto sa opustí, i Bòh ho opustí.

Čo je v poli, nech sa tmolí!

Čo je živé, len sa hýbe. (Těž:) Kto je živý nech sa hýbe.

Čo môžeš urobiť sám, urob si sám.³⁾
Adalb. Sprawic 1.

¹⁾ Czégér nélkül is elkél a jó bor.

²⁾ Taliga nem székér.

³⁾ Mit magad tehetsz, másra ne bizd.

Chceť, nechceť.

- 25 Komu sa chce, i môže; komu sa nechce, ani nemôže. — Kto chce, všetko môže.
Špatný vojak, ktorý nechce byť generálom.
Ťažko toho vodziť, chto sám nesce chodziť. Z Boš. dol. Č. 281.

I najtenšia pavučina ku slncu sa pohýna.

Každé nech sa hádže, ako vládze.

- 30 Každý je sám svojho šťastia kováč.¹⁾ Č. 160. Adalb. Szczęście 17.
Kto hľadá, nachodí.²⁾ (Mat. 7, 8.) Kto chodí, nachodí — vychodí — dochodí. Č. 124.

Kto lezne, ten vezme. (Též:) Ač neželníš, nič névezmeš. T.

Samé božekanie ohňa nezaleje.

S rukami vo vreckách nič nevykonáš.

- 35 Usilovnosť všetko premôže.

Vôľa.

Dobrá vôľa všetko zdoľá.

Chuť a dobrá vôľa človeka premáha. Na dobrej vôli najviac záleží.

Vôľa cestu najde, čo v šírý svet pôjde.

- 40 Vo snách ti nič nepadne do lona.

Znechávať sa.

Kto sa na druhých znecháva, škodu a nie osov máva. — Len sa ty na ľudí znechávaj, však uvidíš! — Neznechávaj sa na nikoho, čo môžeš, sprav si sám.

3. Rozhodnosť.

Příslóví.

Ak bude, dobre, ak nie, nic. (= Jen se pokus o to!)

Báľ sa.

Kto sa boji mrazu, nech nesadí vinohrad.

Kto sa bojí, neobstojí; — nič nestojí.

- 45 Kto sa šuchotu bojí, nech do hory nechodí. Č. 120.

1) Kiki maga szerencsájének kovácsa.

2) Talál az, a ki keres.

3) Ki soha sem kezdi, soha nem végzi.

4) Audaces fortuna juvat.

5) A ki nyerni akar, föl is kell tennie.

Okó sa bojí a ruka urobí.

Gdo sa na niš nežavedze, ten ničeho névyvedze. Hor. Trenč.

Kým múdry mudroval, sprostý to vykonal. Č. 208. Co mudrc —

Kto chce rybu chytiť, musí isť do vody.

Kto mnoho vyberá, preberie. Č. 384. 50

Adalb. Wybierać 2.

Kto nikdy nezačne, nikdy nedokončí.³⁾

Próba, probovať.

Kto probuje, nebanuje. Šár. — Próba

nikam nedá. — Probuj svoje šťastie!

— Probuj, za to nič nedáš.

Skoč okó lebo zub. (Též:) Praskni okó atd. Č. 118. a 617.

Smelý, osmeliť sa.

Ak sa neosmelíš — neoželiš (riskiren) — jakživ veľkej veci nevykonáš.

Kto sa neosmelí, ten nič veľkého 55 nedokáže.

Smelým sa darí. Adalb. Śmiały 5.

Smelý šťastie máva.⁴⁾ Adalb. Mężny

4. Odważny 4. Szczęście 84. Śmiały 4.

Škoda lebo osov, smrť lebo život! T.

Vyhrať.

Hraj, vyhráš! — Kto nepostaví, ani nevyhrá.⁵⁾

Kuráž platí, kocka hrá; kto postaví, 60 ten vyhrá. (Srovn. 113.)

4. Vytrvalost, doufání ve zdar; doufání v utpení; cena trpělivosti.

Příslóví.

Aj tebe ešte deň svitne!

Ako príde, tak odíde (zlé).

»Ale že sa drž v kostiach!«

Bôh.

Ani Pán Boh svet naraz nestvoril.

»Poručena Bohu, a ostatnie na ko- 65 stol!«

Bôj, bojovať.

Bez bôja niet víťazstva. — Kto nebojuje, nezvíťazí. Č. 371.

* Buď čímkoľvek, len buď dokonalým.

- 160 Desťkrát meraj a potom strihaj. Č. 259. Adalb. Mierzyć 2.
Dva razy meraj, raz strihaj.
Desť ráz rozmysli a raz rob.
Horúca polievka hubu opáli.
Chytrá robota dobrá nebýva. 1) Č. 258.
Náhlá — Adalb. Rzecz 62.
- 165 Lačný nedovára, mokrý nedosúša, holý nedošíva.
Náhly, náhlivosť, náhliť sa.
Kto sa náhli, často sa prenáhli.
Kto veľmi náhli, ľahko sa popáli.
Lenivosť mrcha, náhlivosť horšia.
Náhla robota, zlá robota. 2) Č. 130.
Práce — (Viz 164.)
- 170 Náhlivá robota z rúk padá. Č. 258.
Náhlivý pes slepé štence kotí.
Nenáhli, ale potiahni! (Vzato z doslovné vozárskeho.) Č. 258.
Nechod skôr do kostola, ako vyzváňajú.
Nechod s mosta do prosta!
- 175 Nerob na zlomgrgy!
Neskoro, ale sporo!
Oповážílivý ale nerozvážlivý!
Pomaly.
Kto pomaly ide, dobre ide. — Pomaly ďalej ujdeš. 3) Č. 259. VI. Sl. 226. Pómaly budú to prv. Adalb. Išč 44. Pomalu 3. — Pomaly! nenáhli!
Prudké skoky nevždy sa daria. Rkp. Sl. Pohl.
- 180 Radšej hamovať, ako banovať.

6. Opatrnost.

(Sem vzťahujú se více méně i odstavce 5., 7., 8., 9., 10.)

Přísloví.

Aj na malej hranke o veľa prísť môžeš.
Akby som si nepremejšou (nepremyslel), nužby som zle prejšou (prešiel). Gem.

Ako si postelcý, tak budeš ležať. 4) Č. 160.
Ako si zapriahneš, tak potiahneš.
Bať, nebáť sa, »Nebojsa.«
Aj Nebojsa shorela. (Též:) Pri Nebojsi aj Galanta (Prešp.) shorela. 185
Aj nebojsa (accus.) psi sožerú, — kúšu. —
Každý sa vody bojí, keď je mutná.
Lepšie »boj sa« ako »neboj sa.« —
Lepšie »varuj sa« ako »neboj sa.«

Čerta.

Nemafuj čerta na stenu. 5) Srovn. Č. 32. Adalb. D. Djabeľ 76. — Nespomínaj čerta, je ti za päťami; zaraz príde. Adalb. Czart 13.

Človek nikdy nenie dosť múdry; — 190
nikdy dosť nepremudruje.
Čo kto ľúbi, to ho hubí. Adalb. Lubić 6.
Čo sa hýbe, never mu! T.
Dobrého nikdy nazbyt; — nikdy nezbyva.
Dobre že sa zapni! — Dobre že si podviaž gate! 6) — Dobre že si priťahni opasok — remeň! —

Dokaď môžeš, chraň sa. T. 195
Dotiaľ chodí krčah do studne, kým sa nezabije (nerozbije). Č. 263.
Dupkom (dubkom?) vyskoč, ale sa nepotoč! (Rychle, sméle čiň, ale prítom opatrne.)

Hľadieť

Hľaď ďalej od nosa. (Úsloví:) Ďalej od nosa nevidí.
Hľaď na koniec! 7) Adalb. Czynić 5.
Koniec 20.

Iskra.

Dobre je zavčasu iskru udusiť. Č. 200
250. — Z malej iskry veľký oheň býva. Č. 250. Adalb. Iskra 2. (Sr. Aj maličký oheň veľký les zapáli. Jak. 3., 5.)
Kde je nitka najtenšia, tam sa najskorej urve — roztrhne. —

1) Rak s kvasnicemi na hostinu pozdč došlý, převrhnuv se na prahu a rozliv všecko řekl: »Hľa, chytrá robota dobrá nebýva!« Šuj. Sr. Adalb. Lczć 1. Poslač 2.

2) Hamar munka ritkán jó.

3) Festina lente. Eile mit Weile, den Tag eine Meile.

4) A mint veted ágyadat, úgy aluszod álmodat.

5) Ne ferd falra az ördögöt, megjelen.

6) Jól kösd meg a gatyádat!

7) Srovn. Quidquid agis, prudenter agas et respice finem.

- Keď nevieš plávať, neskáč do vody.
Adalb. Plywać 3.
- Keď vták z kliecky uletí, nečakaj, by sa vrátil. (Též:) Kto raz vtáčka z ruky pustí, sotva ho kedy dostane. Sr. Č. 261.
- Kto si na zem sadá, ten nikdy nepadá.
— Kto na zemi sedí, nebojí sa, že padne. Č. 179.
- 205 Hlúpy zle kúpi. — Hlúpy chytro kúpi, neskoro predá. (Lehko upadnutí do nešťastí svou neopatrností, ale těžko vyvážnouti z něho.)
- Lahšie je zhubiť ako spraviť. Adalb. Dobre 37. Popsuť. Zepsuť 2.
- Lepša škodka než škoda. T. Adalb. Szkoda 9.
- Lepšia je hodinka na rozmyšľanie, ako rok na banovanie. (Viz 211.)
- Lépěj sa kratce stydieť, než dlho žaleť. T.
- 210 Lepšie dať vlnu ako ovcu.
- Lepšie sa varovať ako banovať. Sr. Č. 120. Lepší se báti — Sr. Adalb. Pomyšleć 1.
- Lepší rozmysel ako zámysel.
- Merkuj sa, aby si sa nepopáčil; — aby si zle nepochodil — neprešiel.
- Na blato nenačím veľa dažďa.
- 215 Neber si nič na žart!
Nehraj, neprehráň! Adalb. Grac 15.
- Nechytaj nôž za ostrie! Č. 72.
- Nechoď na ľad, neporúcaš sa. Novohr. — Nechoď za nosom! Č. 636.
- Neliepaj sa ta, padneš!
- 220 Nepchaj prsty medzi dvere. 1) Č. 233. Adalb. Drzwi 5.
- Nepfj konár pod sebou!
Nerob nič huj buj! — na bláznivosť; — vospust sveta! — Nerob paskalu, traffš na skalu.
- Never koži, čo sa do nej vloží. — Never podomletému brehu! Č. 249. Sr. Vl. Sl. 226. Netřa (netřeba) věřit, ene (ale) změřit. Lepší něvera, ež důvěra. Adalb. Brzeg 1.
- Nevolaj vlka z hory! Č. 32.
- 225 Nevsádzaj vši do kožucha, aby ti samy nevlezly. 2)
- Obzerať sa.
Neobzeraj sa po strakách.
Obzeraj sa na zadnie kolesá. Č. 437, 525. Adalb. Koła 7.
- O či.
Dobre je to i s predku i so zadku oči mať. Č. 251.
Kto máš oči, vidz; kto máš uši, čuj!
Otvor rozum, oči! 230
- * Pole má oči, leš uši; chovaj sa všade, jak sluší. Č. 249.
Ústa zatváraj, oči otváraj!
Zajac s otvorenýma očima spí.
- Opatrný, opatrnosť.
Bez opatrnosti je i múdrosť slepá. Č. 247.
- Opatrného i Pán Boh opatruje. 235
Opatrnosti nezbyva. Č. 247.
* Opatrnosť je matka bezpečnosti.
Adalb. Ostrożność 3.
Opatrnosť všade dobrá.
- Páliť, spáliť, popáliť atd.
Keď sused horí, aj teba páli. 3)
Kto sa ohňa chráni, toho neopáli. 240
Č. 247.
- Nejiedz horúce, hubu si spáliš.
Nenahrávaj s ohňom, lebo sa popáliš. 4)
Nepchaj prst do ohňa, keď sa nechceš spáliť. Adalb. Ogień 17.
Nepchaj prsty do kaše, nuž sa nepopáliš. (Též:) Horuca kaša nahle opáli.
- Pazúrik uviazol, celý vtáčik zahynul. 245
Prvá chyba kladie lavicu druhej.
Po akej ceste ideš, ta prúdeš.
Radšej sa z kratšej cesty navráť, akoby si mal zle pochodiť.
- Ryba najlahšie vo vode vyklzne. (Též:)
Číkovi je nikdy nie ľahšie vyklznúť z ruky, ako kým je vo vode.
- Rozum užitočný nikdy nie zbytočný. 250
Rozváž si dobre, abys' neobanoval.
- S flintom netreba žartovať. — S plameňom je zle hrať sa.

1) Ajtó közé nem teszem ujjomat.

2) Nem szükség a tetüt ködmönbe rakni.

3) Te is félj, mikor a szomszéd háza ég.

4) Nem jó a tüzzel játszani.

Veslo.

Nechoď na vodu bez vesla! Adalb.
Czółno 1. — Nepuštaj sa na more
— na hlbokú vodu — bez vesla!
Adalb. Wiosło 1, 2.

Zlato.

Nenie všetko zlato, čo sa bliští.¹⁾
Č. 269. Adalb. Złoto 16.

255 Nie z každej rúdy býva zlato.

Zlé.

Zlé — nešťastie — nikdy netreba
hľadať, príde samo. Č. 156. Sr.
Adalb. Zle 42.

Zlé sa dlho nerobí.

Z malej rany býva veľká.

7. Výčitky pro neopatrnost,
svéhlavost.

Příslóví a pořekadla.

Aká pradza, také plátno. Č. 128. —
Aké koleso, také koľaj.

260 Ako kto somlel, tak peče. ²⁾ — Ako
nabil, tak vystrelil.

Ako sa stavia, tak stojí. T.

Ako si kto nasype, tak sa mu namele.
Č. 161.

Ako si kto nasuje, tak tká.

Blahoslavený, kto trpí a je vinnový
(vinný. Posměšné přísl.) Pr. Modra.

Blázon, blázníť sa.

265 Blázon iba na vlastnej škode zmdurie.
Čto sa sce (chce) blázníť, musí rozum
mať (t. j. kdo chce nebezpečné
věci podujímat.) Z Boš. dol.

Nekázal sa Pán Boh blázníť. Č. 208.

»Bolo ti tam nos nepchať!«

Cigáň každú zimu sľuboval, že sa už
na druhý raz nenechá bez dreva.

270 Čo chytil, něh má — něh si drží. T.
Čo jednou rukou buduje, to druhou
kazí.

Čo kto pasie, to i zaháňa.

»Čo si si dostal, to si vopchaj do
vrecka!«

»Čo si si odtrhnul, to si voňaj!«

Darebák³⁾ aj pod strechú zmokne. 275
Z Boš. dol.

Dobré, dobrota.

Dobré (šťestí) najskorej človeka
zmrzí.

Dobrotu (šťestí) človek najskôr zu-
nuje.

»Sama tvá dobrota to učinila!«
(Vzato co slovná hra z náb. písne;
tu o smrti Kristově; v přísloví =
sám si si tó zavinil.)

Dotiaľ mudroval, kým nepremudroval.

Dotiaľ sa v ohni hrabal, kým sa ne- 280
spáľil.

Do tých čias papril, kým nepohubil.

Hľadať. Čo hľadáš, to najdeš. — Čo
si hľadal, to si našiel. Č. 621. —
Kto čo hľadá, nalezá.⁴⁾ Č. 350. (Zde
v jiném smyslu.) — Kto čo nemá,
to hľadá (zlé). — Našiel, čo hľadal;
— čo nehľadal.

Hore hľadel, spadnul do jamy.

Húšť. Sám húdol, sám tancoval. (=
Nedbal na radu, teď pyká.) — Sám
sebe hudie, sám vesel bude. Č. 161.
Adalb. Gędzić. — Sebe hudeš, sám
si vyskacuj!

Chceť, nechceť.

»Chceš dobre — »ne!«; chceš zle 285
— »až poskočím«. Pr.

Čto nesce (kdo nechce) počúvať,
nech sa dá podzubať (poďubať).
Z Boš. dol.

Kto čo sám chce, nech nerepce.⁵⁾
Kto chodí, káde (kudy) chce, nech
si hľadá, kde chce. (= Kdo si tou-
láním něco přemešká, jeho věc, jako
si to nahradí.)

Kto sa chce biť, musí tam byť. Adalb.
Bić się 28.

Chytrý (všudybyl) chytró dostane, ale 290
nevyžiada. (= Obdrží něco nemilého.
Ostatně viz pozn. v 438.)

Išiel len tak na »zdarboh!«

Jaky hlop (chlap), taky snop. Šár.

Kde bolí, tam boli (t. j. tam si byl,
tedy jsi sám vina bolesti své).

¹⁾ Nem mind arany, a mi fénylik.

²⁾ Ki mint öröl, úgy süt.

³⁾ Ne to, co české, ale »lenivec.«

⁴⁾ Ki mit keres, megleli.

⁵⁾ Srovn. Volenti non fit injuria.

- Kedby koza neskákala, nohy by si nezlámal. Adalb. Koza 45.
- 295 Keď druhý do studne skočí, ty nemusíš.
 ›Keď si sa lapil, drž sa!‹ (Kdosi vzal sobe dva kousky masa blánou spojené se slovy: ›Keď si sa lapilo, drž sa.‹ To na omluvu, že sobe vzal dvě dávky. Když se potom ten jistý s jinými do bitky zapletl a o pomoc volal, odpověděno mu totéž: ›Keď si sa lapil, drž sa!‹)
- ›Keď ťa mrzí voš, hoď kožuch do ohňa!‹
 Krutá hlava boľavá býva.
 Kto koňovi pod chvostom býva, toho vše kôň kopne.
- 300 Kto nepočúva, tak sa mu vodí. (= Kdo neslyší dobré rady, zle se mu vodí.)
 * Kto pri dverach stojí, každý ho uderí. (Snad z českého: Kdo stojí u dveří atd.)
 Kto sa do pekla ťahá, postrč ho!
 Kto si samochča (samochtě) škodí, nezasluguje polutovania.
- Kúpiť.
 Čo kutíš, to kúpiš.
 305 Čo si kúpil, — dostal —, to si drž!
 Liať, naliať sa.
 Iba vtedy prestane — začne — prosí — atd. keď sa mu už za sáru leje. — Iba vtedy zvie, že je zle, keď sa mu už za golier naleje.
 Pes nepláva, dokiaľ sa mu pod ocas neleje; Z Boš. dol. — len keď sa mu do uší naleje. Sr. Č. 194.
 Adalb. Pies 136. Plywać 5.
- Mršina (přežyvka koně), keď sa zháči, ani čobys ju preťal, nepohne. Sr. Č. 116. Zlý kůň —
 Na čo napriahol, dotiahol. Č. 621.
- Navariť.
 310 Čo si si navaril, to jedz, a keď si si presolil, to je tvoja vec. 1) Č. 161.
 Kto si kaše navaril, nech si ju aj pojie. Adalb. Kasza 21.
 Kto si piva navaril, nech si ho i pije. Adalb. Piwo 28.
- Na vinnovateho akoby lopatú hrnul (nešťestí). Pr. Modra.
 Nechal sa len na ›verímboha.‹
- Okolo vody chodiť a nezamočiť sa, 315
 bol by zázrak. (Lépe ›po vodě.‹)
 Pán Boh nikoho za vlasy do neba neťahá.
 Pes, keď mu je najlepšie, najteplejšie, vtedy sa zbesnie. (Též:) Od rozkoše sa psi besnia. Šár.
 Podla ucha je väčšia diera, ako do ucha. Novohr.
 ›Pokuta za hriech!‹
 Pozde je ›kebycha‹ honiť! (Tak 320
 v Brezně. To slouží za příspěvek k vysvětlení toho, co značí české ›bycha honiti.‹ U nás říkají to tomu, který se ›po nečase‹ ztěžuje. Ej, kebych ja to byl vedel, kebych ja to bol urobil!‹ Dle jiných ›kobychy honit.‹) Č. 193. a 577.
- Pozde zajaca chytať za chvost, keď si ho nechtyl za uši.
 Pozde zatvárať klietku, keď vtáča uletí. Č. 192. a 630.
 Pozde zatvárať — zamykať — chliev, maštal — stajeň atd. (též:) pozde robiť závor, keď kravu ukradli, — keď kravu vlk sožral — keď kone vyvedli atd. Č. 192. a 577. Adalb. Stajnia 4.
- Rada, porada.
 Komu málo platí rada, ten nech pomoc inde hľadá.
 Komu niet porady, tomu niet pomoci. 325
 Sr. Č. 285. Komu nelze — Adalb. Porada 4.
 ›Tak ti treba, prečo nepočúvaš múdrych ľudí rady! (Viz 340.)
- Ryba neide na udicu, ale na žranicu.
- Robiť.
 Ako kto robí, tak sa mu vodí. Č. 160. — Ako robíme, tak sa máme.
 — Ako si kto robí, tak sa má.
 Čo robíš, sebe robíš. Adalb. Robiť 5.
 Kto zle robí, sebe robí. (Též:) Kto 330
 dobre, sebe dobre; kto zle, sebe zle.
 Robil si na svoju päsť.
- Rozmýšľa, akoby na psotu vyšiel.
 Sama hora proti sebe sekere porisko dáva. Sr. Č. 161. Mnohýť buk —
 Sám na seba uplietol korbáč; -- bič.
 Sr. Č. 583 — metlu užil.

1) A ki főztes, egye meg.

- 335 Sám sebě lep na krídla hotuje T.
 Sám si podľal haluz pod sebou. Č. 626.
 (Též:) Pod sebou drevo rúbe.¹⁾
 Láme pod sebou konár.
 Sám si pohubil — prepásol — šťastie.
 Siať, zasiaľ. Ako kto seje, tak žne.²⁾
 Adalb. Siač 3. Zasiač 4. — Čo kto
 seje, to i veje. — Čo si zasial, to
 ti zišlo. Č. 160. Adalb. Siač 6.
 »Tak neprídeš k zelenej ratolesti«
 340 »Tak ti treba, môžeš mať rozum!
 »Tak to býva, kto sa v lete neumýva;
 — keď sa človek nepodíva!«
 Vôľa, voľa, zvolá.³⁾
 »Tvoja psia vôľa to urobila!«
 »Urob si na protiveň k vôli!« (Když
 nechce slyšet dobrou radu.)
 Voľa ho zopsula.
 345 Zmrzela ho dobrá vôľa
 Zo zvole ide do nevole.
 Všetečný si ľahko utrži.
 Vtedy je dosci, keď mu lámú kosci.
 Z Boš. dol.
 Zostaň si sám, buď pre seba pán!«

8. Jisté — nejisté; zdar, nezdar.

Příslóví.

(Pořekadla viz XII. odstavec 7.)

Cesta.

- 350 Drž sa cesty, lebo po chodníku
 i kravy chodia.
 Chodník svodník, cesta drží. (V do-
 slovném i přenešeném smyslu uží-
 vané.)
 Neopúšťaj cestu pre chodník. (Viz
 predešlé.) Č. 256. Nespouštej se —
 Čo bolo a nenije, na to Žid nič ne-
 požčá. Z Boš. dol. Č. 191. Adalb.
 Byč 56.
 Čo bolo, za to Žid nič nedá,⁴⁾ a Cigán
 za to, čo bude.
 355 Ďaleko hľadajú, a pod rukou majú.

Držať sa, držať.

- Drž sa jedneho; — svojho.
 Drž sa toho, čo máš (Zjev Sv. Jana
 3, 11.); — čo vieš.
 Nič nedrž za svoje, čo môžeš ztratiť.
 Dva, dve, dvoje.
 Dvouch brehov se chyťal, a oba sa
 s ním utrhy. Č. 43.
 Dvojdvorňý pes hladý mrie. Sr. Č. 220. 360
 Kto dvoch zajacov naháňa, ani jed-
 neho nechytí.⁵⁾ Č. 220. Adalb.
 Zajac 8.
 Kto na dva stolce sadá, najskôr na
 zem padá.⁶⁾ Č. 43. 533. a 537. —
 Na dvoch stolcoch je zle sedieť.
 Sannul (sadtul) si medzi dve lavičky.
 Zle je dvóm pánom slúžiť.⁷⁾ (Mat.
 6, 24.) Č. 19. Nikdo — Adalb.
 Bóg 128. Pan 28. 84. Služyc 2.
 Ešte rožky na barane, už mäsiari pijú 365
 na ne.

Isté.

- Isté je isté. — Neopúšťaj isté pre
 neisté.⁸⁾ Adalb. Pewne 3.
 Za to, čo nenie isté, Žid nič nedá.
 Kde máš dobrý sed, tam sed!⁹⁾ (Viz 370.)
 Kde si si nepoložil, tam nehľadaj! Kde
 si si položil, tam hľadaj!
 Kde ti je dobre, tam buď -- chuš — 370
 — sed — !
 Keď ti je dobre, nehľadaj lepšie.
 Koža.

- Ešte koža — vlna — na baranu (e),
 už mäsiari pijú na ňu. (Viz 365.)
 Adalb. Baran 16. Maciej 8.
 Ešte vlka nezabili, už na jeho kožu
 pili. Sr. Adalb. Skóra 6.
 Nepredávaj po predku kožu z med-
 veďa. Sr. Č. 254.
 Pili na medveďovu — vlkova — 375
 kožu, a medveď — vlk — v hore.¹⁰⁾
 Č. 254. (Viz 411.) Adalb. Niedz-
 wiedz 9. 16.

¹⁾ Maga alatt vágja a fát.

²⁾ Ki mint vet, úgy arat.

³⁾ »Voľa« značí i to, čo »volnosť«, chuť, Gemüth. »Byť v dobrej, zlej vôli« značí náladu duševní. Šuj.

⁴⁾ Voltra Zsidó sem ad Für's gewesene gibt der Jude nichts.

⁵⁾ A ki két nynlat üz, egyet sem vér.

⁶⁾ Két szék között földön maradt.

⁷⁾ Nehéz két úrnak szolgálni.

⁸⁾ El ne hagyd, a mit bírsz, bizonytalanért.

⁹⁾ Si qua sede sedes, sit tibi bona sedes.

¹⁰⁾ Előrc iszik a medve bőrire.

- Trhajú sa o medvediu kožu a medveď
po horách behá.
- Kto mnoho pýta, málo dostáva. Sr.
Adalb. Chcieť 20. Pragnať 6.
- Kto mnoho začína, málo dokoná.¹⁾
Adalb. Zaczať 7. 8.
- Kto sa rád do všetkého lapá, nebýva
v ničom dokonalý.
- 380 Kto stín lapá, prázdnu hršť máva.
Lepší, lepšie.
Lepšie s istotou hrať. T.
Lepší bol leš nebol. Č. 257.
Lepší dnes vrabec, ako zajtra tetrov.
— Lepší dnes vrábel (vrabec) ako
zitra puľak (moriak, krocan).
Lepšie dnes »zkús!« (dle jiných
»kus«) ako zajtra hus. Č. 256.
Adalb. Dziś 15. kęs — geś.
385 Kepsie jedno dnes, leš dvoje zajtra.
— Lepšie dnes, ako zajtra. Č. 257.
Adalb. Dziś 14.
Lepšie staré železo, ako nové srebro.
(Doslovně holá nepravda.)
Lepšie teraz dačo, ako dakedy nič.
Lepší vrabec v hrsti, ako zajac
v chrasti — v trsti. — Č. 255.
VI. Sl. 226. Lepši vrabel v hubě,
ež holub na dubě. Sr. Adalb. Goląb
6. Wróbel 6.
Lepší zajac v hrsti, ako desať
v chrasti.
- 390 Lepší za živa groš, ako po smrti
sto zlatých. VI. Sl. 226. Lepši kopa
za života, ež po smrti dvě.
- Nádeja.
Nestavaj nádeju na piesku.²⁾
* V cudzej nádeji hrachu nevar.
Č. 198.
- Nechváľ, kým nezkúsiš.
Nestriefaj na slepo.
- 395 Netancuj pred veselím (svatbou).
Ne toho je vtáča, kto ho šklbe, ale kto
ho sje.³⁾ Sr. Adalb. Ptak 32.
Ne toho je zajac, kto ho zastrelil, ale
kto ho sje.⁴⁾
- Oko, oči. (Viz 419, 420.)
Istejšie oko, ako ucho. (Téz:) Viac
oko, ako ucho. Sr. Č. 351.
Presvedč sa na vlastné oči.
Viac ver očiam ako ušiam.⁵⁾ Sr. 400
Č. 257. Více věř —
Ovcu strihá, a ešte jej nemá.
Postavil kravu, vyhral teľa.
Povetrie.
Nemaluj si zámky v povetrí.⁶⁾ Sr.
Č. 524. Ten staví — Adalb. Zamek 2.
V povetrí darmo chytať ryby.
Preskočiť, vyskočiť.
Až keď preskočíš, povedz »hop!«⁴⁰⁵
Nevrav »hopsa!« kým nepreskočíš.
Č. 264. Neříkej — Adalb. Przes-
koczyć 2.
Ešte si nepreskočil lavičku.
Nehvízdaj, až preskočíš. (Téz:) Skorej
preskoč, pak hvizdi. T.
Nevýskaj, dokiaľ nepreskočíš. Č. 264.
a 524. — Za jarkom vyskoč a povedz
»hop!«⁷⁾
Pristaň na tom, čo môže byť.
Radšej dačo, ako nič.⁸⁾ Č. 257. Lepší⁴¹⁰
málo — Adalb. Co 2.
Ražeň hotový a zajac v lese.
Svadily sa ženy pre cudzie dieťa. Sr.
Č. 611. Sváří se —
To máš v zisku, čo máš v pysku. T.
Tomu ver — to tvoje —, čo máš
v hrsti, — čo v hrsti držíš. —
Adalb. Mieć 89.
Ufnoś, ufanie, »ufaj« (podst. jm.
místo doufání).
Po ufání ľudia kapú. Po ufaji človek⁴¹⁵
kape. Novohr.
Ufaj na vrch vyvedie a dolu soťi.
»Ufaj« veľký cigán. Novohr. — Úfnoś
je horšia od cigána.
U mnohého skorej sedlo skáče, ako kôň.
Vidieť. (Viz 398—400.)
Čo vidím, to verím. (Čo oči vidia,
to srdce uverí. Viz IV. 4.)
Nemôžeš mať všetko, čo ti oči vidia.⁴²⁰

1) Ki sokba fog, keveset végez.

2) Homokra épit.

3) Nem azé a madár, a ki utána jár, hanem a ki megeszi.

4) Nem azé a nyul, a ki kergeti, hanem a ki megeszi.

5) Többet hiszünk a szemnek, mint a fülnek.

6) Levegőbe épit várát.

7) Akkor mondj hoppot, ha általugrottad az árkot.

8) Jobb valami, mint semmi.

Úsloví. Za to sa nedám v palec
uhryznúť. Za to by si ja nikdy prsty
nepohryzol.

9. Čas konání.

Přísloví.

Čas, nečas.

Čas je drahý. — Čas nečaká nikoho.
Č. 261. — Čas ťa naučí. — Čas
uteká. Č. 262.

Každá vec má svoj čas. 1) (Kazat.
3, 1.) Č. 261. Adalb. Czas 73.
Rzecz 83.

*Kto má čas a času čaká, čas tratí.
Adalb. Czas 53.

425 Kto má k čomu príhodný čas, nech
na iný nečaká — nenechá — zas.
Č. 261.

Po nečase nemáš vole.

Spravuj sa podľa času, ako svet ide.

Rob, kým je čas.

Užij času sťa hus klasu — ako húsä
klasu. Sr. Č. 263. Dočkej času —

430 Vtedy zapál svetlo, keď je tma;
vtedy čiň dobre, keď je tomu čas.
Ztratený čas sa nikdy nevráti. 2) Č.
262. Adalb. Czas 30.

Co si zameškal, už to nedohoníš. Sr.
Č. 261. Co dnes —

Dnes, dneská.

Čo dneská zameskáš, zajtra nedo-
honíš. (Viz 432.)

Čo máš urobiť zajtra, urob dnes,
a co máš sjesť dnes, nechaj si na

435 Čo máš urobiť dnes, neodkladaj na
zajtra. 3) Adalb. Czynić 6.

Radšej maj dnes pokrstené dieťa ako
zajtra (ponévaďž môže zemŕť; pře-
nešeno = neodkládej s prací).

Doba dobu najde. (= Priejde každé
věci příhodný čas. Výkl. Dobšinského.
Avšak: Doba dobu najde, čo kraj

sveta »pôjde« značí, že každý sobě
podobného si najde.)

Chytrý (šikovný) všade dostane, a le-
nivý žiada. (V 290 stojí: »Chytrý
chytro dostane, ale nevyžiada.« Toto
zde ale zdá se mi býti správným.)

Keď kostol otvorený, vtedy doň idú.

Keď oheň horí, vtedy kašu varia. Č. 440

260. Čas kaši —

Keď pes zašteká, čakaj na zajaca.

Keď trh stojí, vtedy predávajú.

Kto chce škody zbyť, nedaj iskre ohňom
byť.

Kto je skorý, nenie hlup. T.

Kto prvší, ten lepší. (= Dřív došlý 445
právnější.) Adalb. Pierwszy 1.

K u v a ť.

Kováč kuje klinec, kým je horúci. —

Vtedy kuj, keď je železo horúce.

Adalb. Želazo 1. — Za horúca kováč

kuje. Adalb. Kowal 5. — Zakaľ

železo horúce, kuj. 4) Č. 260. —

Železo kujú, kým je teplé.

Lepšie nekdy, ako nikdy. Lepšie pozde
ako nikdy. 5) Č. 257. Adalb. Późno
3. Czynić 14.

Lepšie včasia tam byť, ako sa opozdiť.

Mleť, mlyn.

Kto drévěj do mlýna doněšě, tému

drévěj melú. T. Adalb. Młyn 7.

Zemleć 3. — Kto prv do mlyna,

prv mele. — Kto skorej do mlyna,

ten skorej zo mlyna. — Kto skorej

príde, skorej mele. 6) Adalb. Przy-

jechać 1.

Múdry užije príležitosti. 450

Načo krave rozum, keď seno vidí?

Najprv si maštal vystav, potom si kravu
kúp. (Viz nasl. a 469.)

Nekupuj prvej vtáka, ako máš kľietku.

Nenechaj oranie pre lyka dranie. 7)

Neskor o.

Kto neskoro chodí, sám sebe škodí. 455

Č. 135. 257. Adalb. Chodzić 50.

Przychodzić.

1) Mindennek van ideje.

2) Az eltöltött idő soha vissza nem jő.

3) Mit ma elvégezhetsz, ne halaszd holnapra.

4) Addig kell a vasat verni, a mig tūzes.

5) Jobb későn, mint soha.

6) Ki előbb jő, előbb öröl. Ki előbb megy a malomba, hamarabb felönt.

7) Slovenštěji »lygo«. Tak »vlčie lygo« = lýkovec, daphne mezereum: Vůbec má slovenčina g na místo českého k, na př. krk — grg, krejčár — grajciar, ano i na místo j, na př. voměj — omega.

Neskoro na konci začínať.

Ne vtedy šedlac (sedlati), keď už treba šidac (sedati). Šár.

Odkladať.

Kto odkladá, mnoho si dokladá

Na zajtra je len hnev dobre odkladáť. (Též:) Hnev je najlepšie na ráno odložiť; s ostatným neodkladaj.

460 Na zajtra kto rád odkladá, nedosiahne to, čo hľadá.

Odkladaná robota nikdy dobrá nebýva. Sr. Adalb. Praca 36.

Práca odkladaná nebýva dokonaná.

Od kraja, ako čert Židov berie.¹⁾

Od kraja kašu jedia; — chlieb krajajú.

465 Po staršom do mlyna a po mladšom do kostola; ²⁾ — do pekla.

Robiť, urobiť.

Čo urobiš v piatok, neostane ti na sobotu.

Keď máš ješť, jedz; keď máš robiť, rob. Adalb. Robiť 21.

Rob sám, za druhým nečakaj.

Stará sa o teba, a nemá ešte ani kravy.

470 Toho sú vtáčence, kto ich prvý vyberie. Č. 257.

V lete robia sane a v zime vozy. Č. 438. Adalb. Zima 15.

Vtedy krúťa pištelky, keď je miazga (môzga); — za miazgy. Č. 260. Za mízy —

10. Přiměřenost a nepřiměřenost konání.

P ř í s l o v í.

Aké vrece, taká záplata.

Bez náčinu (nástroja, riadu) nič.

475 Bez peria liétati nésnadno. T.

Bez rebrika ani na horu nevyndeš. Pr. (Hora, pôjd = půda.)

Bystrý kôň skoro ustane. Č. 259.

Bolesť.

Aká bolesť, taká masť.

Bolesť bolesťou zahnaná byť musí. T.

Cesta.

Najde sa všetkému cesta. 480

Prosrednia cesta býva najlepšia — najistejšia. ³⁾ (Viz 486.) Adalb. Šrodek. Droga 22.

Čelom múr neprebiješ. Č. 112. 282. Adalb. Głowa 156.

Čo kôň premóže, to komár nemóže. T. Dobrý počiatok — polovica práce. Č. 131. 316. Sr. Adalb. Począć 2. Początek 9. Zacząć 5.

Dobrý stroj v ruce — polovic práce. 485 Do predku sa nechápaj, na zadku nezaostávaj; prosriedku sa drž. Č. 248. Adalb. Wyrwać się 1.

Do tvrdého dreva kyjanka sekeru naháňa. (Srovn. 502.—506.)

Forman jenným vajcom preťažíe náklad. Z Boš. dol.

Hľadať.

Nehľadaj, kde nieto. Tam hľadaj, kde jest.

Hrniec.

Na každý hrniec nepristane každá 490 pokrievka — skrydelka —.

Polička (poklička) hodí (trefuje) sa ko hrncu, a sýr ko chlebu. T.

Jest motyka na repu.

Kde nestačí, nadstav; kde krátko, nadčiň. Č. 254.

Kde nieto spravy (= prostriedkú, nástrojú), málo sa spraví.

Kde si ztratil, tam hľadaj. 495

Keď nenasypeš na koryto, chleba ne-napečieš.

Keď preleješ, pretečie. (Též:) Nelievaj, preleješ.

Keď si slabý, nebij sa.

Klbko.

Každé klbko sa vyvinie.

Najde sa klbko po niti. Č. 353., 500 524. Adalb. Kłębek 21. Nić 8.

Po niti klbko, po potoku žriedlo najdeš. (Viz 561.)

¹⁾ Ale Žid na to: »Žida už ani čert nechce, i z pekla ich vyhnali, aby — vraj — bolo pre krestanov miesta.« Šuj.

²⁾ T. j. starší obilí, zrno má se prv semlít, než novší; tak i vùbec každá práce konejš se pořádkem dle času. »Po mladšom do kostola, — do pekla« zdá se býti jen žertovnými přívěsky. Jiní odvodí přísloví to z toho, že předtím starší občané dle smlouvy s mlynářem učiněné raz v roku na hostinu chodívali do mlýna, čím by ovšem onen přívěsek jiného smyslu nabyl. Avšak první výklad jest pravděpodobnější.

³⁾ Medio tutissimus ibis.

- Klin.
 Klin klinom. 1) (Viz 506.) Adalb.
 Klin 2.
 Krivej diere, krivý klin.
 Na tvrdé drevo tvrdý klin; — ťažká
 pucka (kyjana, kyjanica, kyahnica).
 Viz 519.—520.
- 505 Na tvrdý krč (= vykovaný peň)
 tvrdý klin. Adalb. Šek 2. Kloc.
 Kolok kolkom treba vybiť. T.
 Kone nesedajú vidlami.
 Kto dobre zaviaže, dobre i rozviaže. 2)
 Kto sa prudko prisilí, skoro sa vysilí.
- 510 Kto sa veľmi namáha, skoro ustane.
 Sr. Č. 259.
 Kto vidíš čítať, neber okuliare.
 Ku každému mechu — vrecu — najde
 sa motúz.
 Mnoho, moc.
 Čo je moc, je predsa — len moc.
 Č. 83.
 Čo mnoho, ani sviňa nechce. Č. 83.
 Adalb. Nadto 1. Wiele 1.
- 515 Čo mnoho, to škodno. 3) Adalb.
 Nadto 2. Nazbyt 2.
 Môcť
 Ako môžeme, nie ako chceme. Č.
 432. Adalb. Chcieť 15.
 Ako môžeš, tak rob.
 Kde nemôžeš preskočiť, podlez. Č.
 96. Sr. Adalb. Podležć 2. Przesko-
 czyc 1.
 Na hrču kyjanicu!
 520 Na hrubé drevo treba hrubá sekera.
 Sr. Adalb. Drzewo 29.
 Na muchu netreba íci s kyjanicou.
 Z Boš. dol.
 Na to drží kováč kliešte, aby sa ne-
 popálil. Č. 381. Proto — Adalb
 Kowal 2.
 Na vtákov lepom. Č. 254.
 Neber sa do toho, keď si nie s toho. 4)
 (Viz 531.)
 525 Neber veľký kabát na malú chlapinu.
- Neber viacej na chrbát, ako uniesť
 môžeš. Č. 622. Vice —
 Nedobre oproti vetru ščať. 5) Z Boš.
 dol.
 Nehodí sa každá obuv — každý krpec
 na každú nohu. 6) Č. 288.
 Nechytaj za chvost, keď môžeš za rohy.
 (Sr. VIII. 897.)
 Nekaždé drevo súce na poleno. 530
 Nelapaj sa na to, na čo si nenarástol.
 Netras hrušku, keď samy padajú.
 Netreba psa na zajace honiť.
 Nevykrúcaj, prekrútiš.
 Od starého sa nové meria. 535
 Plávať.
 Kto zná plávať, v studni to neukáže.
 Proti prúdu neplávaj! 7) (Neráznymi
 nadužívané.) Č. 282. Darmo —
 a 636. Adalb. Plywać 12.
 Pod nízkym povalom nevyskakuj.
 Poriadok.
 Bez poriadku nič nemôže byť.
 Dobrý poriadok — dobrý priateľ. 540
 Kde nieto poriadku, ide všetko do
 úpadku.
 Rybu treba chytiť za hlavu, nie za
 chvost.
 Silené.
 Silená modlitba nejde do neba.
 Silená vec dobrá nebýva.
 Silené nič nenie dobré, krem oleja. 545
 Spôsob.
 Každéj veci spôsob. 8) Č. 219. —
 Všetkému sa spôsob najde. Adalb.
 Spôsob 2.
 Stroma nesožením do doliny, ak haluze
 neobtnem. (Odstránění překážek.)
 Ťarbavý sám sebe zavadzia — pre-
 káža —.
 Ťažká to vec — bez krídel lietať. Č.
 173.
 Ťažko do povaly vrtáť. (Další význam: 55
 Ťežko vysokým vzdorovati.)
 Treba mieru držať vo všetkom. Adalb.
 Miara 9.

1) Srovn. co o tom pravi Ormis ve své Vychovovědě I. str. 113.

2) Ki jól köt, jól old.

3) Omne nimium nocet.

4) Ultra vires agis

5) Szél ellen hugyozni.

6) Srovn. Nem lehet minden sarut egy kaptára ütni.

7) Viz ellen úszni.

8) Est modus in rebus.

- Troms tromsom! T. (Sr. 502.)
 Vajcom skalú neroztrepeš.
 Viac rozumom ako kolom. Č. 203.
 Raděj —
 555 Viac si nenasnujem, ako utkám.
 Voda. (Viz 585.)
 Darmo liať vodu do koša.
 Darmo nosiť vodu v riedčici. ¹⁾ Č. 570. Adalb. Woda 50.
 Darmo tisneš mechúr do vody. (Také o lenivém.)
 Marná práca vodu košom načierať. Sr. Adalb. Sito 4. Woda 22.
 560 Z kameňa vodu nevytisneš. ²⁾ (Také o skupém.) Č. 55. Těžko — Adalb. Kamieň 24.
 Za nitkou sa ihla najde.
 Zbytok, zbytočné.
 Zbytočné — neužitočné. — Žiaden zbytok nejde na úžitok.
 Z h . . . a bič neupletieš.
 Zlá zelina musí sa s koreňom vytrhať. Sr. Adalb. Zle 85.
 565 Žák bez knihy, kováč bez kladiva. T.

11. Pořekadla a úsloví o marném podnikání.

- Dlaňou dieru zapcháva.
 Do skaly čelom buchnul. Do skaly rúbe.
 Hľadá tela pod bufom; ³⁾ — včerajší deň, Č. 567.; — vlasy na plešine; — vlčie krídla, T.; — vo klasu venec, T.; — v šachorí ⁴⁾ kolenko — uzel —. T.
 Chce ist s bránou do hory.
 570 Chodí s kostolom okolo kríža. Č. 571.
 Chrtov za zajacami honí. T.
 Išiel s bubnom na vrabce; — vtáky; — zajace.
 Kľúčom drevo kála a sekerou dvere otvára. Č. 570.
 Kone zapriaaha za vozom. Č. 572.
 575 Mieňa ⁵⁾ za chvost drží.
 Mnoho hláv pod jeden širák prichlopil. T.

¹⁾ Rostával méri a vizet.

²⁾ Ex pumice aquam haurire.

³⁾ »Bufo«, bujak = č. býk.

⁴⁾ »Šachorí« u Mor. Slov. = síť, rokytí. T.

⁵⁾ »Mieň, mentúz,« = č. meň, mík, mník.

: ⁶⁾ Úres szalmát csépel.

- Na starú šatu prišiva nové záplaty. (Mat. 9, 16.)
 Oheň mečem kutá. T.
 Piesok. Krúti z piesku bič. Adalb. Bicz 4. — Na piesku rozsieva. T. — Piesok orie, vodu hrabe. — Piesok viaže. Č. 570. — Stavia na piesku. (Mat. 7, 26.) Adalb. Piasek 1.
 Pod snehom kosí. — Prázdnu slamu 580 mláti. ⁶⁾ Adalb. Sľoma 6. — Psa na dršky (okružlie) uviazal. Č. 572.
 Ryby po strome lapá; — pred sakom loví. Č. 264. Před nevodem — 524.
 Ryby — Adalb. Ryba 34.
 Sedlo na psa vložil. T. — Slnko do vreca chytá.
 Vietor lapá — chytá Vietor chytá do saku.
 Vyšej lietá, než krídla vynesť môžu. T.
 Voda. (Viz 556—560.) Leje vodu do 585 deravej nádoby. — Na vodu píše rováš. — Ve vodě poluje. T.
 Vřta pres múr nebožiecom.
 Vtáka na udícu a ryby na lep chytá.

12. Zkušenost a nouze učí.

Přísloví.

- Báť sa.
 Koho raz had uštipne, i žaby — hlísty — húsenice — sa bojí. Sr. Č. 194. Sr. Adalb. Žmija 1.
 Koho raz pes pohryzie, ten sa potom i muchy bojí.
 Obarený pes i dažďa sa bojí. 590
 Bieda.
 Bieda majster; — nejlepší majster.
 Bieda rozum láme. Sr. Č. 177. Sr. Adalb. Bieda 1.
 Bieda všetkému naučí.
 Co še druhému vodzi, ta to i mne nezaškodzi. Šár.
 Keď sa vypsíš, aj z teba bude človek (Iron.) 595
 Múdry, múdrejší, z mudreť.
 Aj Hanzo bol múdry, keď sa kaše najiel. (Iron.)

- Dnešok múdrejší ako včerajšok.
 Druhý deň vždycky múdrejší. Č. 262.
 Po práve je každý múdrejší.
 600 Po rákoši bývajú páni múdrejší. Sr.
 Č. 193. Po radě — Adalb. Pan
 185. Ratusz.
 Po správe páni múdri bývajú. T.
 Vlastnou škodou zmudrel. Adalb.
 Szkoda 13. (Viz 614. 615.)
 P o p á l i ť s a , o p á l i ť s a .
 Chto sa raz opáli — opeče — aj
 húspeninu dúcha. Z Boš. dol.
 Koho raz kaša popáli, vždy ju fúka;
 — potom všetko fúka. Č. 194.
 Koho kaše —
 605 Kto sa na horúcom popálil, i na stu-
 dené dúcha Adalb. Sparzyć się.
 Kto sa raz popálil, aj na ľade dúcha;
 — aj iskry sa bojí; — aj ľadu sa
 varuje; odmyká sa.
 R o z u m .
 Časom príde rozum do ruky.
 Dobrý rozum po škode, a lepší pred
 škodou. Č. 193. Sr. Adalb. Mądry.
 14. Rozum 10.
 Núdza rozum zobúdzá. Adalb. Nędza
 15.
 610 Po nečase veľa rozumu. Sr. Adalb.
 Mądry 82.
 Uč še od kuma (kmotra) rozuma. Šár.
 Sedz doma, neviš nic. Pr. Modra.
 Škola svet, psota majster. Pr. Modra.
 Učíť, učiť sa, naučiť sa.
 Človek sa svojou vlastnou škodou učí.¹⁾
- Čo škodí, to učí.²⁾ Č. 156. Adalb. 615
 Szkodzić 4. Zaszkodzić 1.
 Mačka učí gazdinú komoru zatvárať.
 Práca učí človeka.
 Psota majster, ona všeličomu človeka
 naučí.
 Šťastný, kto sa na cudzej škode na-
 učil.³⁾ Sr. Č. 156.
 Z cudzej škody sa neraduj, ale sa 620
 uč. Sr. Adalb. Nieszczęście 14.
 Szkoda 11.
 Z k ú s i ť , z k ú s e n i e , z k ú ť e n o s t ,
 z k ú ť e n ý .
 Dobré je sveta zkusíť. (cestováním).
 Kto nezkúsil nevie, čo je zlé na
 svete.
 Kto nič nezkúsi, nič nevie. Č. 177.
 Sr. Adalb. Doznać 2.
 Kto nič nezkúsi, nič nevie pretrpeť.
 Kto sám nezkúsi, druhému neuverí, 625
 Kto zkusí, vie.
 Nepýtaj sa starého, ale zkušeneho.
 Č. 205.
 Všetoho zkúste, a čo je dobrého, toho
 sa držte. (1 Tess. 5, 21.)
 Zkusenosť človeka učí.
 Zkusenosť stojí peniaze. 630
 Zo zkúsenia poučenia.

Pořekadla a úsloví o zkušenosti.

Nesadne viac na lep.
 Prišiel do dobrej školy. — To mu bude
 dobrou školou.

¹⁾ Sr. Kárán tanul a bolond. Kárán tanul a magyar.

²⁾ Quæ nocent, docent.

³⁾ Felix, quem faciunt aliena pericula cautum.

X. Majetek a výživa zvláště.

A. Majetek a chudoba.

1. Pohodlnost v majetnosti.

Přísloví.

Bohatý.

Bohatému ľahko ide.

Bohatému netreba rozumu. Č. 168.

Adalb. Bogaty 12.

Dobre bohatému v teple sedeľ.

»Bolo by pšena, i moja mamka by kaše navarila.« Sr. Č. 165. Každý blázen —

Dobre.

5 Dobre bačom, keď jest na čom.

Dobre je gazdovať, keď jesto v čom.

Dobre je pod jabloňou jablká sbierať.

Dobre je pri kope klásky sbierať.¹⁾

Č. 436. Adalb. Klos 1.

Dobre je tam hospodáriť, kde jest z čoho kyseľ — kašu — variť.

10 Dobre na starom ohnisku oheň klasc.

Šár. (Na otcovském hospodařiti.)

Dobre sa je preberať, keď jesto v čom. Č. 167. Snadno —

Dobre sa je tomu smiať, kto všetkého dost má.

Jak sa zval, tak sa zval, keď sa len dobre mal. Adalb. Zwać się.

Horká myši múka, keď jej je sýta. Č.

190. Sýtá-li — Adalb. Mysz 6.

15 Kde dreva, tam i triesok.

Kde je husto, nenie pusto.

Kde je chlieb, tam sa i nôž najde.

(Těž:) Nôž sa najde ku takému chlebu. Adalb. Chleb 68.

Kde je sadlo, tam je snadno. Č. 165.

Adalb. Sadlo 1.

Komu slúži, nech sa túži.

Ľahko.

Kde jesto, tam ľahko najstľ. 20

Ľahko je s plným bruchom postiť sa.

Ľahko tomu nekrásť, čo má všetkého dostľ. (Zloději nadužívané. Opačně Č. 167. Snadno bohatému krásti a starému ľháci.)

Mastný mastného vždy najde.

Mať, n e m a ť.

Gdo má vo vašku (vačku, mēšci), 25 má aj v hlave. Gem.

Kto má koláč, ten i družbu najde. Č. 166. a 234.

Kto má, tomu zhyne (nie tomu, kto nemá). (= Majetník jest i pri ztrátě ve výhodě oproti chudému.)

Len tomu zvýši, kto má; kto nič nemá, tomu nezvýši.

Pri orlovi vyživía sa vrabce.

Pri zlatom voze sa vždy najde zlatý 30 klinec, a pri drevenom len drevený.

Velká voda, veľké ryby; malá voda malé ryby. Č. 165.

(Jiná viz »Šťěstí, pohodlí« XII. odstavec 2.)

¹⁾ Kőnyü asztag mellett kalászt szedni.

2. Nerovný podíl na majetku.

Příslloví.

Bôh.

»Bože, Bože, pomozd tomu, čo nemôže; každý orie ako môže«. Adalb. Orač 2. Móc 2.

»Bože náš, Bože náš, nerovno nám dávaš; jednému nakydáš, druhému nič nedáš.«

Bôh rozdáva i keď nemá komu. Č. 5.

55 Dal mu Pán Boh, ale nemal komu. Nejednako Bôh rozdáva: jednému hus, druhému páva. Č. 5. Adalb. Bóg 283.

Pán Boh jednému dal a druhému sľúbil.

Bohatý, zbohatnúť.

Bohatý nemá nikdá dost. T.

Keď bohatý skupuje, chudobu rozmnožuje.

40 Nemôže byť každý bohatým pánom. Z chudobných páni zbohatli.¹⁾

Čert vždy na jednu hrbu s...e. Čert vždy na veľkú hromadu drísta. Č. 166.

I vo Viedni Iudia biedni. Č. 170. a 487. Adalb. Wiedeň 3.

I v Pešti ľud vreští; — bieda vreští.

45 Jeden sia postí, druhý sia hostí. T. Č. 157.

Kto mnoho holubov má, i viac mu k ním priletí.

Narodiť sa.

Čto sa narodil ku babce, nepríde ku stovce. Z Boš. dol. — Kto sa narodil ku grajciaru — ku babke — nepríde ku zlatému; — nikdy sa nedostane ku grošu. Č. 159. — Kto sa narodil na grajciari, zriedka zomiera na groši.

Prišiel na káre, a už sa vozí v kočiare (i).

3. Poctivá chudoba cti netratí; netrpí nouze; prestáva na mále; potěšuje se.

Příslloví.

Aj deravá strecha lepšia ako žiadna.

50 Ani v zlate ani v blate.

Bohatý, boháč.

Bohatý je Pán Boh (nie Iudia).

Bohatý sa diví, ako sa chudobný živí; chudobný sa živí snadne, bohatý sa nazdá, že kradne. Srovn. Č. 168. Sr. Adalb. Chudzina 1.

Ubogi 1.

I boháč dve má v nosu děrky. T.

I boháč chudobným zosať sia môže. T.

Dobrá vôľa jedá koláče, zlá plače; — 55 zlá nemá ani chleba. Č. 370.

Chlieb. (Viz 60, 67.)

Kto má zdravie, pokoj, chleba, ten má všetko, čo mu treba.

Spravedlivý sa vždy chleba najie.

Choc sa krčíme, predsa trčíme.

Chudobný, chudoba, chudák.

Hoc je chudobný, ale priateľ dobrý.

Chocaj pri chudobe, predsa chlieb 60 na stole.

Choť chudobný, lenci je statočný.

Chudoba cti — cnoty — netratí; bohatý za chudobného neplatí. Srovn. Č. 171. Sr. Adalb. Bogaty 30. Chudoba 1.

* Chudoba je prísna matka, ale má cnotné deti.

Chudoba najďalej trvá. (Těž:)

Ďalej panuje chudoba leš boháč. 65

Chudobné vrecko poberá všetko. Č. 176.

Chudobný, ale nežiada cudzieho chleba.

Chudobný je čert, čo duše nemá.

(Těž:) Čert je chudák, čo duše nemá.²⁾ Adalb. Djabel 2.

Chudobný je tak dobre človek, ako bohatý.

Lepšia cnotná chudoba, ako hriešne 70 bohatstvo.

Lepšia vlastná chudoba, ako cudzie bohatstvo. Č. 171.

Milšia cnosť s chudobou nežli hriech s ozdobou. Č. 23. Adalb. D. Cnota 104.

Na chudobe svet stojí. (= Na pracovni třídě.) Č. 171. Adalb. D. Biedny 17.

Biedny 17.

Kde je cnota, tam nebude psota.

¹⁾ Srovn. Potentes crescunt alienis damnis.

²⁾ Szegény az ördög, mert lelke nincs.

75 Keď netečie, aspon kvapká. ¹⁾ Č. 153.
a 282. Adalb. Ciec. Kapač 2.

Keď nie pstruh, aspon plž.

Kurička (kuročka) po zrnku sa nazobe.
Sr. Č. 126. a 436.

Lepšia hrubá nitka ako holá r . . . a.
Lepšie chudé nebe ako masťné peklo.

80 Naša kapsa úbohá všetko vezme, čo
Bôh dá. Sr. Č. 176. (Též): Čo Bôh
dá, s tým do kabely. T.

Někdy i na bujnóm poliú sú koni
chudi. T.

Nerobme nič, nebudeme mať nič. (= Mu-
síme se i s malým výdělkem uspo-
kojit.)

Nízka chalupa žiadna potupa.

Peniaze do času; statočnost — pekná
cnost, tá trvá na večnosť. Srovn. Č. 23.

85 Trebas je to ako prst, viacej stojí, ako
cudzie.

Spokojný, spokojnosť.

Dosť má, kto je s málom spokojný.
(Též:) Kto je s málom spokojný,
vždy má dosť od Boha. Sr. Č. 283.

Kde spokojnosť, tam všeho dosť.

Kto je nie s málom spokojný, ani
s mnohom nebude.

Uňho chyža chytvána (chatrná) ale dobre
omazaná. Gem.

Záplata.

90 I záplata zdobí človeka.

Lepšia záplata ako diera.

Úsloví. >Veď sa už len dáko vyper-
cholíme!<

4. Mravní nebezpečí chudoby.

Přísloví.

Bieda.

Bieda hlúposti súseda. Č. 213.
Nouze —

Chlieb má rohy, bieda nohy. Č. 152.
Adalb. Chleb 123.

95 Keďby nebolo biedy, neboly by ani
jedy (mrzutosti).

V dome najviac pohoršenia pochodí
z biedy.

Hlad, hladný.

Hlad čertu — psu — brat

Hlad je veľký pán.

Hlad sa nebojí šibenice (šubenice T.)
Č. 189.

Hlad nemá očí — hanby —. Č. 191. 100

Hladný sa kyja nebojí.

V hlade i pes psa sje. (Viz 108.)

Chudoba, chudobný.

Hriešna chudoba je dva razy pre-
kliata: pred Bohom i pred svetom.

Chudoba nemá — nezná — hanby,
ako pes. (Též:) U chudoby ne-
hľadaj hanby. Č. 175.

Chudobný človek hotový cigán. Č. 105
68. a 175.

Kto má škodu, má aj hriech (svádu,
mrzutost).

Málo máme, málo dbáme.

Pes psa sje, keď barana nie; — keď
nemá zajaca.

Pôst je posledný hosť.

Psota.

Kde je psota, tam je hriech. (Viz 106.) 110

Psota hotové peklo.

Zo žobráka nič dobrého nebýva.

5. Útisk chudoby; opovrhování její.

Přísloví.

Chudobný, chudoba. (Viz 128,
129, 132.)

Boháč boháča zastane; chudobného
nikto.

Hudobny človek ani v nebe pravdy
nema. Šár.

Chudobného nikto za nič nemá. 115

Chudobný človek sa nikdy pravdy
nedožije; — nikde nenajde pravdy.

Chudobný môže za rebrinový voz
pravdy doviezť, boháč len za hrst',
predsa tento vyhrá.

Chudobný s bohatým neťahaj sa za
prsty.

Chudobný všade vytrpí. ²⁾

Na chudobnom každý sa voľká. 120

O chudobného každý sa otre. Č. 174.

O chudobného nik nestojí; — nikto
sa neozre.

Šutý (bezrohý) s rohatým, chudobný
s bohatým nebars (nedobře) sa
borí (trká). (Též:) Ťažko šutému
s rohatým sa boríť.

¹⁾ Ha nem csordul, cseppen.

²⁾ Srovn. Pauper ubique jacet.

- * Kde bohatý zomiera, každý sa na pohrab poberá, a kde zomre chudý, tam len kántor s mendíkom blúdi.¹⁾
Adalb. Bogaty 43.
- 125 Komora prázdna, nikto ma nezná.
Nízky plot hodľajáký pes preskacuje.
»Od žobráka iba vši dostaneš, hop od neho!«
Posmech, smiech.
Chudoba — smiech. Adalb. Ubogi 54.
Chudobný človek — hotový posmech.
- 130 Keď máš škodu, o posmech sa nestaraj. Č. 183. Kto má škodu, má aj posmech. Na kom škoda — bieda — na tom posmech.
Mlyn býva pri vode a posmech pri škode.
Pre chudobnú strechu prídeš do posmechu.
Sýty lačnému neverí. Č. 168. a 185.
(Též:) Zdravý nezdravému neverí.
(Také doslovně.) Č. 185. a 293.
Adalb. Syty 3.
Tustá (tlustá) sviňa za chudou nerada idze. Z Boš. dol.

6. Trápení, nesnáze chudoby vůbec.

Přířsloví.

- 135 »Ako tam, tak i tu!« (»Chudobný pustil sa do sveta šťastie probovať. I prišiel k jednému osamelému mlynu, ktorý kleptom svojim zdal sa hovoriť: »Ako tam, tak i tu, ako tam, tak i tu!« »Ach, keď je vraj tak, radšej sa domov vrátim!«)
- Bieda, biedny.
Ak vpustíš trochu biedy oblokom, dvermi ju nevyženieš.
Bieda človeka sjeďá.
Biednej hlavy aj rozum biedny.
Biedu kúpiš, biedou ti ostane.
- 140 Čo kde budeš, biedy nikde nepozbudeš. Č. 287.

Bôh.

- Lepší »Pán Boh daj!« ako »zdravý buď!«
»Bože môj, Bože môj z vysokého neba, keď si mi dal zuby, dajže mi i chleba!« (Píšeň.) Srovn. Č. 620. Máme zuby —
Doma mrú (= nemajú co jíst) a pod posteľ hadzú (= ukrývajú pred svetom svoju chudobu. (?)
Hlad, hladný, hladno.
Hladnému sa nechce spievať.
Hladný kôň nevyhadzuje zadkom. 145
Hlad ťa doženie (prinúti). Sr. Č. 190.
Sr. Adalb. Glód 24.
Jednému hladno, druhému chladno.
Šár.
- Holý.
Lahko holému hlavu smyješ.²⁾ (= Brzo vyčerpáš, kde jest málo. Povída sa i o práci, keď jest nepatrná, a trápí se někdo o to.) Č. 176.
Ťažko je z holých rúk živiť sa.
Z holej dlane nevyžiješ. Sr. Č. 619. 150
Z holých rúk ešte nikto nezbohatol. Pr.

Chudoba, chudobný.

- Bohatému navre, chudobnému vykypí. (Viz 157.)
Chudoba a bieda zatajiť sa nedá. —
Chudoba a kašeľ atd.³⁾ (Viz 167.)
Č. 170. Nemoc —
Chudoba hotová psota.
Chudoba všade sa zle má. T. 155
Chudobného i šťastie je chudobné.⁴⁾
Č. 173.
Chudobnému aj z hrnca vykypí.⁵⁾
Č. 174.
Chudobnému človeku i jedno oko došť.
Chudobnému je všade len zle. Č. 173.
Chudobnému vždy skorej žaba do 160
saku vbehne. Sr. Č. 173.

¹⁾ Snad jen z lat. nejasně přeloženo: Com moritur dives, concurrunt undique cives; cum moritur pauper, vix venit unus et alter.

²⁾ Srovn. Rara barba facile tondetur.

³⁾ Négy dolog nem engedi magát eltitkolni: tüz, köhögés, szegénység, szeretet. Betegség, sántaság, szegénység, szerelmet senki el nem tagadhat.

⁴⁾ Szegénynek a szerencsése is szegény.

⁵⁾ Szegénynek még a csuprából is kiforr.

- Chudobný človek i od hladu spáva. Č. 172.
- Chudobný človek hotová opica.
- Chudobný človek nikdy sa dobre nemal, ani sa mať nebude, ani bodaj sa nemal. (To poslední dokládajť snad ti, kteří z něho tyjí.)
- Chudobný človek nikdy sa dobre nemal; chcel sa prežehnať, vybil si oko.
- 165 Chudobný človek s vodou varí. 1) Č. 175. Adalb. Ubogi 63.
- Chudobný, keď si sce (chce) jeno oko ohájiť, vybonne (vybodne) si druhé. Z Boš. dol.
- Láska, psota, a chudoba zatajiť sa nedá. Sr. Adalb. Milosć 19. 72.
- Zle je na chudobu!
- J e s ť.
- Jedz h . . . o a pij vodu, neprídeš na chudobu. Jedz chlieb a pij atd. Č. 435.
- 170 Jedz mrenky, pij atd. T. mrenky. Č. 619. Mřínky jísti.
- Keď sa jísti chce, nebývajú veselí. T. Nenije len jeden, a preca by jedel. Z Boš. dol.
- Vodu pijem, vodu jem, kýmže čertom s . . . ť budem?!• (O špatné strave, časté zapražené polívce.)
- Jednu dieru zapcháš a druhú odopcháš.
- 175 Kde čisto, tam pusto. (= Kde nic není, tam jest nouze. Snad i výmluva, že jen tam může být velice čisto, kde nemají jiné práce, hospodářství.)
- Kde chybí jedno, chybí i druhé.
- Kde nejest slaniny, nejest ani sadla.
- Kostol. (Viz 194.)
- Kostol odiera a faru pláca. Adalb. Kościół 19.
- Kostol otřha a krčmu pokrývá.
- 180 Kostol zdiera a vážu pobíja. Sr. Č. 46. Nesluší —
- Len aby človek robil a na mhle žil.
- Maj dačo, zle je, nemaj nič, horšie je.
- Malý, málo.
- Malé dôchodky, malé východky; — výhodky.
- Malý vták — malé hniezdo. Č. 165. Adalb. Ptak 30.
- Za málo peňazí málo muziky. 185
- Z mála málo, z moca (jináč co podst. jm. neužívané = z mnoha) moc.
- Z malej vody malé ryby. (Tím vymlouvají i maličkost daru.) Č. 165. Adalb. Woda 28.
- Neboj sa malej misy, ale malého hrnca. Adalb. Miska 6.
- Nedostatok — hotový zmatok.
- Nemáš — nedáš. 190
- N i č.
- Kde nič, tu nič! Č. 176. — Kdeže vezmeš, keď nič nemáš! Sr. Adalb. Brać 10. Wziac 2. — Z ničoho nič!
- N ú d z a.
- Čert v čas nůdze aj muchy žere. Adalb. Djabeł 38.
- Nůdza do roboty zobůdza.
- Odri školu, pobij špitál. Sr. Adalb. Kościół 19.
- Od spodku sa dere, od vrchu ho vši 195
- hryzú — žerú —.
- Polna (plná) torba cežka, prazna eščik cežši. Šár.
- Pr á z d n e.
- Prázdnemu bruchu robiť sa nechce.
- Prázdne vrece stáť nebude (Hladný.) Č. 128. Pytel —
- Z prázdneho meštaka mnoho nena-kúpiš. Pr.
- Prenešťastné stahovanie, keď niet čo 200
- nakladať. Pr.
- P s o t a.
- Psota hlavu sjeďa.
- Psotu i bohatstvo zbojovať je tiažko. T.
- Psota je ponosná. (Ráda žaluje.)
- Psota majster, bieda tovaryš, hrdlo exekúcia. — Psota majster a hlad kuchár.
- Psota sa tak krčí, ako môže; — vše- 205
- lijak sa krčí.
- Psota sa vždy len zle mala, lebo mrcha (zlou) strechu mala. (Těž:)
- Psota sa na veky zle mala, bo jej planá strecha stála.
- R o b i ť , r o b o t a.
- Robím ako hovädo, a nemôžem k ničomu prísť.• Sr. Adalb. Harowac 1, 2.

1) Szegény ember vizzel főz.

- Robota veľká a chova tenká, deň dlhý a v kapse nič.
 Roboty do soboty a peňazí do nedele. Č. 59.
- 210 Ťažko je v studni plávať. (= Úzká postáť, malé hospodárství.)
 Vyplatila košefu a založila sukňu.
 Vytrhnúť, trhnúť.
 Trhni komárovi nohu, a hneď sú i črevá vonku. (= Chudému vezmi málo, a uškodíš mu veľice.) Č. 176.
 — Vytrhni malému vtáčkovi pero, vytrhneš mu hneď celé krídlo.
 Z dlane vlások nevytrhneš. Č. 619.
 Vezmi si — Adalb. Włos 7.
 Zdravišťa ako zdravišťa, ale chlebišťa!
 (Slova ta se jináč s touto koncovkou šťa ani neužívajú.)
- 215 Z nahej husy nenaškubeš peria. Z Boš. dol.
 Z nízkej slamy krátke povriesla.
 Zo žaby peria nenapáraš.
 Žobrák, žobrácky.
 Zo žobráka nikdy nič nebude.
 Žobráckej kapse nikdy došť nenie.
 220 Žobrák len žobrákom zostane.

7. Trpké žerty o chudobě.

Přísloví.

- Celý svet je môj!•hovorí žobrák.
 Čo sa človek natrápi, kým — o všetko príde! (Viz 248.)
- Chlieb.
 Hojže, Bože, chleba! už je gamba otvorená.
 Chlieb náš vezdejší daj nám »hneď!«
 225 Musíme jest koláče, keď chleba nemáme.
 Chto má len jenny (jedny) nohavice, vždy vie, keré si má obléci. Z Boš. dol.
- Chudoba, chudobný.
 Bohatstvo len do času a chudoba na veky. Adalb. D. Biednosť.
 Chudoba i koláče — pírohy — pojie.
 Chudobný sa aspon dobre vyspť. Č. 172. Milá chudobo —

- Chudobný sa dva razy hreje pri dreve: raz, keď ho hotoví, druhý raz v teplej izbe.
 Chudobný sa i bez lyžičky najie.
 Chudobu nikto na svete nepremôže.
- Jesť, sjesť, najesť sa.
 Čo zarobíš krvavsky (krvopotně), to sješ doma po panský.
 Keď je človek lačný, aj halušiek sa najie.
 Lyžic došť, lenby sme mali s čím 235 jesť (místo »čo jesť«, řekla Cikánka.)
 Keď Cigáňovi troje prasiec zdochlo, pri prvom riekol: má z čoho; pri druhom: tomu dochne, kto má; pri treťom: prestal zdoch!
- Mať, nemať.
 »Ako kedy nič nemať!« (Užime to hned!«)
 Dobre tomu, kto nič nemá; netrápi sa, kde čo schová. Sr. Č. 171.
 Blaze — Sr. Adalb. Mieć 8.
 Kto má, tomu kape (hynie); kto nemá, tomu nezkape.
 Kto nemá, neztratí. 1) Č. 171. 240
 Kto nič nemá, ten nič nedá. (= Jest svobodný.)
 Kto ničoho nemá, nič ho netlačí.
 Najlepšie je tomu, kto nič nemá, lebo od neho nikto nič nepýta.
 Nebojí sa Nemeć, že mu gate vezmú, keď ich nemá. 2) Č. 172. a 471.
- Ni č.
 Do ničoho ani soli netreba. 245
 Lepšie za rána dačo, ako cez celý deň nič.
 »Noha ako noha, ale nohavica!« (řekl ten, jehož litovali, že sobě nohu poranil.) Sr. Č. 54. Víc škoda — Adalb. Trzewik 7.
 »O všetko prídem, kým zbohatnem!«
 Psota.
 »Neboj sa! veď nás psota neopustí.«
 Psota najdlhšie trvá. Č. 173. 250
 Vyžiť, vyživíť sa.
 Do smrti len dáko vyžijeme.
 Pes ani kapsy nenosí a vyživí sa.

1) Wer nichts hat, kann nichts verlieren.

2) Nem fél a német, hogy elvonják gatyáját.

8. Vychloubavá, pyšná chudoba.

Přísloví.

- Čo je po honóre, keď nič niet v komore.
 Čo tam po tituli, keď nieto v škatuli.
 Č. 106. Horké naše — Adalb.
 Tytuľ 1.
 255 Čím tvrdšie, tým hrdšie.
 Chlípu, chlípu, a papy nič.
 Chudobe a paráde nesvedčí byť v hromade.
 Chvála.
 Chvála vyše stadla (štála) a v stadle nič.
 Chvál do povál (do stropu) a cundier do zeme.
 260 Prázdnu chválou kapsy nenaplníš.
 Č. 106.
 Toľko chvál do povál a na povale nič. Srovn. Vl. Sl. 235. To je chvaly na tri valy. Adalb. Chwała 8.
 Keď sa domiela, mlyn najviac hrkľuje.
 Č. 594.
 Kúpil by ves, nemá penz. (→Penz←, jen k vůli rýmu, místo »peňazí«.)
 Panské rúcho, žobráccke brucho.
 Pýcha.
 265 Lačná pýcha.
 Pýcha na ulici, prázdno v truhlici.
 Č. 98.
 Žobráccka pýcha.
 Plné ústa, hladné oči.
 Vác na mechu než v mechu. T.
 Vrch.
 270 Na vrchu tafaty, na zadku záplaty.
 Po vrchu »lizu, lizu« (ulízaný), a po spodku vši ma hryzú. Adalb. Wesz 5.

9. Pořekadla a úsloví o majetnosti a chudobě.

a) O majetnosti a samostatnosti.

- Je dobre zaperený; zaperil sa.
 Jelennie volky vozia mu do stodôlky.
 K lyžici sa dostal.
 275 M a ť. Má bídu jak mynárova (mlynárova) slíпка. Pr. Modra. — Má dobrú

pašu; žatou. — »Mám do Boha (sic) dost!« Č. 615. Sr. Adalb. Byé 43.
 — Má obrastené ruky. — Má svoj kus chleba. (Též:) Je na svojom chlebe.

Móhol by si dach pokryť bankovkami.
 Na groš ľahne a pod zlatým vstane.
 (Též:) S grošom ľiha, s dvoma vstáva.
 Srovn. Č. 615. Groš — Adalb. Grosz 88.

Na svojich vlastných nohách stojí.
 Nevie o summe. (= Má toľik peněz.)

P e n i a z e. Je studený od peňazí. Adalb. 280

Pieniędz 60. — Len sa tak peniazmi obsýpa. — Má peňazí ako čert pliev.
 Sr. Č. 615. Má všeho — Adalb. Pieniędz 98. — Má škriatka, 1) čo mu peniaze vláči. — Musí mu zmok peniaze vláčiť. (Též:) Vláči ako zmok. 1) — Narobil peňazí, ako čert železa. — Peniaze sa mu kotia. — Rastú mu peniaze ako vlkovi pečenka. — Sypú sa mu peniaze, ako z vreca. — Tuším ti rarášok peniaze nosí. 1) Pr. Pod palec si nabil. (Naspořil.)

P o k l a d. Musel dakde poklad vykopať. 2) — Pasie oči na pokladoch.

Tomu sa netreba modliť, len: »ďaka ti, Bože!«

Všetko má doma okrem vtačieho mlieka.
 Pr. (Též:) Nechybuje mu nič iba lastovičie mlieko.

Z každého dreva uhlie páli. (= Všem 285 bere úžitek.)

Z l a t o, z l a t ý. Má zlata za sekeru. — Zlata ako blata. — Zlatá baňa sa mu otvorila.

b) O chudobě.

Ani netečie, ani nekvapká.
 Ani ohňa, ani miesta.

»Aspon sa omýlime!« (= Sami sebe oklamáme, nedostatečným pokrmem.)

Bydlo. To je jeho bydlo, čo na na 290 ňom vidno. — Všetko bydlo, čo vidno.

1) »Škriatok, zmok a rarášok« jsou bájeslovné pojmy.

2) O člověku rychle zbohatnuvším. O takovém, jenž poklad - domněle nebo skutečně - vykopal, panuje pověra, že každého roku musí něco stavěti.

- Bieda Bieda ho morí a psota trápi.
— Bieda ho priškrela. — Bieda s ním spáva. — Biedu s pleca na plece prekladá. — Biedu — psotu — trie. Č. 619. — Iba koža visí s neho od biedy. — Ide bieda, otvor vráta!
Bude zima, bude mráz, kam sa podieš, neboráz! (= neborák, úbožiak.)
Brucho. Bruchom krčí. — Brucho prázdne, v kapse nič.
Čo na piatok, to na sviatok. Č. 618. Adalb. Piątek 2.
295 Deti. Má toľko lačných detí ako vrán. — Plno detí, a v dome ani suchej kôrky. — Požehnaný je deťmi a kupovaným chlebom. (Viz 317.)
Diera. Dierami poplátaný. — Leda nehtom diery zapchal. — Väčšia diera ako záplata.
Hlad. Hlady mrie. 1) — »Chýli sa nám už od hladu pomreť!« — To je tam celý »vymrihľad!«
Holým telom blíska (obnažený). Č. 619. Hôžky (»holôžky, lohyně«, ovoce z »lôha« = hloh) na stôl predložil.
300 Chybí mu 19 groší do rímskeho (zlatého. Téz o chlubivých chudobných.) Chybí mu ešte 99 do 100.
Chlieb. Do roka ani kôrky chleba nevidí. — Je veľmi chleba žiadny — žiadostivý —. (Téz:) Žiada chleba. — Noža dosť, len by bolo chleba. — To je nie ľahký chlieb. — To je tvrdý chlieb.
Chodí pomedzi dobrých ľudí.
Chudobný, chudoba. Chudobná fara, sám farár — páter — plebán — zvoní. 2) (Viz 323.) Adalb. Fara 3. Parafja 1. — Chudobný ako voš. — Tak mu je, jako chudobnému v bohatom meste. 3)
305 Ide na počepky. (Téz:) Už je na počepkách. Č. 625.
Ja šuhaj úbohý, nemám len dve nohy. Č. 618. (Sr. III. 226. »Môj otec nebohý« atd.)
Kapsa sa mu zbesnela.
Keď má on, nemá kol; keď má kol, nemá on. Pr. (»On•snad »oje«.)
Lahko si z toho krpce strasiem. (Máličko pokrmu atd. Aneb značí to snad bezstarostnosť?)
Len práve že hriebe (= živoří. Také 310 o telesné slabosti.)
Lopata jej shorela (totiž »gazdinej« (= hospodyni, když nemá z čeho chleba upeci.)
Ma sa len tak po chudopacholsky. Č. 618.
Mizeria s octom; — s chrenom.
Nemať. Nemá ani ako za neheť blata; — ani bydlá ani židla; — ani čoby myš unesla; — ani čoby naraz do úst vložil; — ani čoby sa do oka vmesťilo; Č. 618.; — ani čoby straka — muška — na krielci unesla; — ani deravej bubky; — ani dobrej košele; — ani jedenia, ani spania; — ani na sebä, ani do sebä; — ani toľko, ako kostolnia myš⁴); — ani vola, ani osla, ani ničehož, čo jeho jest.
Nemá čo do gamby »zvial«, (Gem. 315 miesto »vzjať«). Adalb. Mieć 66. — Nemá čoby na zub vložil. Nemá čo pod zuby. Č. 618. — Nemá dudky (žertovná o penězích); — nemá grajciara na svojom bydle. — Nemá iba to, čo je na ňom. — Nemá iba tú dušu. — »Nemám nič za preboha!« Pr. Modra. — Nemá si čím hanbu zakryť (bez odevi). — Nemá si za čo funt soli kúpiť. — Nemá tromfov — adutov. (Téz:) Vyšly mu aduty.
Nezbýva mu z večera na ráno.
Obsypaný je hávdou.
Ostatnia kravička z maštale.

1) Tato forma užívá se v slovenštině ještě v těchto frásích: »zimy mreť, strachy mreť.«

2) Szegény az ekklézsia, maga harangoz a pap.

3) Szegény legény gazdag városban.

4) Szegény mint a templom egere. Arm wie ein eine Kirchenmaus. »Kostolnia myš« jest přezdívkou knězi, kantoru a kostelníku. Šuj. Avšak významné jest samo sebou, že myš kostelní, která se tam často objevuje, nemajíc tam potravu, za symbol chudoby slouží, byť i řečené přezdívkou nebylo. Adalb. Ubogi 45.

- Päta mu k uchu nedochodí.
- 320 Pober handry, chod' na vandry.
Potíkať sa, otíkať. Cudzíe prahy otíka. Č. 620. — Len sa tak potíka. — Po cudzích prahoch sa potíka. — Potíka sa po svete, ako čoby ho ani zem za syna nemala; — ako zlý duch.
- Psota, psie. »Ako sa máš?« »Po psote, po biede!« — Ledva sa stačí psote odháňať. — Má sa čo proti psote obháňať. — Nemáš voza, nemáš koní; jedna psota druhú honí. — Psie dni trie. — Psota je s ním. — Psota mu z každého kúta kuká — hladí — vyzera —. Č. 618. — Psota s biedou. — Teraz sa nám psota omnožila a zase je kotná.
- Pustá škola, sám pán rektor zvoní. Riedkou plachtickou ho Pán Boh prikryl.
- 325 Ruky. Jedna ruka prázdna a druhá holá. Sr. Č. 170. — V jednej ruke nič, a v druhej čič! — Živí sa o dvoch rukách.
So všetkým ide dolu, len so slaninou hore.
Starý Grič — nemá nič. (Vzato z koledových hry. Šuj.)
»Suchý mlynár« (t. j. bez vody).
»Tenký platenník — súkenník —.«
- 330 Toho dom skoro oči zažmúri.
Trasie randami, všami.
Už je s ním na dne; — na nágu (auf der Neige). Sr. Č. 625. — Už vypriahol. Č. 594. — Už z ostatnieho mláti. Č. 625. Adalb. Mlácič 1.
Var — nevar, keď nemáš čo.
Vypršaly mu brká. Č. 618. — Vysoko jasle!
- 335 Vyšiel na mizinu; Č. 511.; — na »mindžare« (na mindžáres«. Dobš. Gem.)
Vyžije tak jak pes vev studni. Šár.
Vrátil sa s pišťalkou. (= V podniku, k vůli ktorému se vystěhoval, utratil vše.)
Vrecko. Prázdno vo vrecku — v pokladnici — ani týždňom pred stvorením sveta. — Vrecko — mešec — mu trpí na suchoty. Č. 618.
Měšec — Adalb. Mieszek 13.
Zamknuté je, a kľúč v studni.
- 340 Zodral si opätky, nuž chodí na sárach.
- Zostal na holej dlani; Č. 619.; — na prázdnom; — na pšenku.
Z plosky — krpky — kašu jedia.
Z toho by som ani psa nevyživil. (Zvláště o malé mzdě.)
Žiť. Len »pre meno božie« žije. (Prosiť »pre meno božie«, žebre.) — Na tom ožij i umri! (Nepatrná zásoba.) — To je ani žiť ani umreť. — Žije z dneská na zajtra. —
- Žobrák, žobráccky. Horší je od 345 žobraka. — Od žobraka by kus chleba přijal. — Vyšiel na žobrácku palicu. Srovn. Č. 620. K žebráké —
Nadávkyy. Hlados, lašút, niktoš, potlkeň, šklban, trhan, všivák (všivák si bol, všivák budeš!), všinda, žobrák.
- c) O chlubitých chudobných.
- »Barón Hnida«. (Viz 350, 359.)
Grošom smrdí.
»Horká jeho bryndza!« (= Nemá ten nic z toho, čím se chlubí. Původně: »Kázali vás naša mama pozdravit, a že vás dajú pekne prosit, keby ste jim požičali bryndze.« »Jaj, horká naša bryndza!« (= nemáme.) »Veď naša mama takú radi!« odvětilo děvčátko. Č. 147.
»Chudoba de Badín a Psota de Garamsek«. (Slovní hra: Chudoba [Hudoba] a Psota — dvě zemanské rodiny, pocházející z řečených obcí.)
Ide na prechádzku chleba pýtať.
Kedby ho o zem buchol, ani by grajciar z neho nevyfrkol. Novohr.
Keď má byť polievka, nach bude polievka — s jedným vajcom za hrniec.
Kôň obutý a šlak bosý.
Kúpil si. »Ja si to kúpim!« »Iba 355 ak za vši!« — Kúpil by si čač, keďby len mal zač. (Tčž:) Bolo by čač, keby bolo zač. Adalb. Pieniądz 38. 39.)
Mať, nemať. Dali by mu dali, keby sami mali. — Jednu ovcu mal, svojím salašom stál. — Má pes babku, a ten druhú. — Má ten čerta rohatého, nie peniaze. — Má ten peňazí, ako žaba srsti — vlasov — chlpop —. Č. 618. — Má ten psa! — Má veľa

prať a málo vešať. Adalb. Pranie. — Má voláky, ale nie veľmi široký peniaz. — Nekokoš sa, bratku, len by si mal zlatku. — Nemá drobných, a odmeniť nemá čo. — Podkovu už má, len kôň mu chýbí. — »Všetko nám pobrali, keď sme nič nemali.« (Též:) »O všetko sme prišli, keď sme nič nemali.«

Mešec plný pavučín. T. a Č. 618.

Ništ sa neboj, otrhaný, hovorí ti ošklbaný. Z Boš. dol. Srovn. Č. 634.

»Pán z Nemaníc.«

360 Pyšní sa ako žobrácka voš. Č. 545. Pod forgóvom a bosý.

d) O chudobných nespokojencích.

Dobrá tomu i kára.

»Dobré je to; môhol by si si i pačky — i všetkých päť — z toho oblízať.« (O vyberáčnom v jidle.) Srovn. Č. 616.

Môže rád byť, že má strechu nad hlavou, a že neprší na neho.

365 »Poješ to ako s mädom, len by bolo.«
»Zíde sa ti to na umrlčiu truhlu.« (Žertovné i zlostné.)

B. Dobývání a užívání majetku.

1. Práce vůbec.

Příslloví.

Dal Bôh vtákom krídla a ľudom ruky.

Práca, pracovať.

Hanba krásť, ale nie pracovať. — Nehanba pracovať, leš kradnúť.

Spravedlivá práca ako modlitba. (Často nadužívané príslloví.)

370 Šiť či párať, všetko práca.

Robota je mati života.

2. Namáhavá a lehká práce.

Příslloví.

Lahnúť ako lahnúť, ale hore vstať!

Práca.

Lahká práca nebýva trváca.

Po práci chutí odpočinok. Č. 133. Adalb. Robota 14.

375 Práca sa nedá cez koleno prelomiť.

Reťaz je reťazou, ešte sa pretrhne.

Robota.

Od roboty človek neztlustne, iba jeho žily. Z Boš. dol.

Od roboty kone dochnú. Adalb. Robota 11.

Robota nelakota.

Železo.

Aj železo sa sodere.

Človek nenie zo železa.

380

Úsloví o těžké práci, bremenu.

Otržihrdlo; oťažihrdlo.

3. Práce a výdělek.

Příslloví.

Aký zákon, také peníze.

Ak nevieš robiť, psota ťa naučí.

Bôh.

Na peci Pán Boh nepožehná.

Seď doma na peci, donesie ti Pán Boh vo vreci.

385

Do ledabrucha — ledahuby — ledastrova.

Hôden je delník mzdy svojej. (Luk. 10, 7.)

Hlad učí robiť.

Jesť.

Kto chce jesť, musí liezť. — Kto chce jesť, nech pracuje.

Kto nepracuje, nech nejie. (2 Tes. 3, 10.) Adalb. Pracovať 7. Próznowač 2.

Ležaneho hliba nikdo nejíd. Šár.

Kde služba, tam i výslužka.

Komu sa nelení, tomu sa zelení. (Též:)

Tomu sa zelenie, komu sa nelenie. Č. 126. Adalb. Lenič sieť 1.

Kto dbá, ten má; kto nedbá, ten nemá. Adalb. Dbač 8.

395

Kto chce dačo mať, musí o to dbať.

Kto hrabe, vyhrabe.

Kto zaslúži, ten dostane.

Mlátiť, mlat.

Aký mlat, taký plat. Č. 128.

Najprú mláťa, potom platia. Č. 128.

390 Najprv vtáčik zaspieva, potom mu dajú; — potom mu semenca nasyjú. Najprú žiačik zaspieva atd.

Naučí ťa bieda koly kresať; — nevoľa rúbať kôľa. 1)

Nehľadáš, nemáš. — Nevyrobiš, nemáš. Adalb. Biec 17.

Pilnosť — božie požehnanie.

Práca, pracovať.

405 Aká práca, taká pláca. Č. 128. (Avšak také opačne:) Aká pláca, taká práca. Adalb. Praca 10.

Bez práce niet pláce. Adalb. D. Praca 53.

Kto chce chleba, pracuj, čo treba. Č. 126.

Kto nepracuje, nemá. — Kto pracuje, má čo potrebuje.

Kto sa modlí a pracuje, toho Bôh obohacuje. 2)

410 Najprv práca, potom pláca.

Nič bez práce.

Žiaden bez práce nejie koláče. Č. 124. Sr. Adalb. 146.

Peniaze jazykom nevysekáš (ale robotou).

Robiť, vyrobiť, robota.

Bars i pôjde medzi Rusy, i tam za chlieb robiť musí. — I na Rusi robiť musí. Adalb. Ruš 2.

415 Kde je robota, tam je i mäď. (Slovná hra, »robota« totiž včelní.)

Kto delá, vydela; kto robí, vyrobí. Č. 124. Adalb. Robić 32. 33.

Kto o čom robí, o tom chce žiť — živúcim byť. (Vlastne »okolo čoho, z toho«.)

Kto v lete nerobí, ten v zime nedrobí. 3) Č. 136.

Rúčky vyrobily, nôžky vybehaly. — Ruky vyrobila, nohy vychodia.

420 Za kus chleba robiť — skočiť — treba. Sr. Č. 126. Kdo —

Siať.

Kto chce zať, musí siať. Č. 125.

Kto neseje, ten neveje. Č. 125. Sr. Adalb. Siač 11.

Kto riedko seje, riedko žne. Sr. Adalb. 12. 13.

Kde sa nič nezaseje, tam sa nič ne-
naveje.

»Tu orajte, tu kopajte, tak si chleba 425
dobývajte!« 4)

Žiť, živiť sa.

Hľaď ta, z čoho žiješ.

Každý nech sa sám živí.

S čím sa kto narodil, s tým sa aj
živiť musí.

Z čoho žiješ, toho sa drž.

4. Pilnosť zvláště.

Prísloví.

Ak deň za rohy nechytíš, za chvost 430
ho neudržíš. (= Časne ráno k dílu!)

Sr. 432. Neudržíš-li —

»Bohdá aj zajtra bude deň; — aj
zajtra svitne«. (Říká se pozdě večer,
v noci pracujícím.)

Čiň už to, už iné, tak sa ti čas miné.
T. a Č. 132.

Jesť, jedenie.

Chytro jedz, chytro rob. (Takovito
ovšem nevědí o zdravotních pra-
vidlech.)

Čhto (kto) vie pilno pracovať, vie
aj pilno jesci. Z Boš. dol.

Kto je chytrý v jedení, je chytrý 435
aj v robote. Sr. Č. 132. Spěšně

— Adalb. Ješć 64. Sr. Miska 4.

Kto pomaly jie, pomaly robí. Adalb.
Ješć 59.

Kto trebe jie, trebe robí. (Novohr.
»Trebc« = šikovně, pořádně, jako

»třeba«. »Třebý čeladník, trebá
osoba (ženská).«

Komu je kam pífa (pilná práce) nenije
mu zlá chvifa. Z Boš. dol.

Kôň.

Dobrého koňa netreba biť. — Na
dobrého koňa netreba biča. (Viz
násl.)

Strmému koňovi úzdy a nie ostrohy. 440
Sr. Č. 131. Ohnivému — Adalb.

Koň 94.

1) Megtanit a navalya.

2) Ora et labora, dabit tibi Deus omnia bona.

3) Srovn. A ki nyárban nem gyűjt, télen keveset fűt.

4) Z písně »Išiel Pán Boh, šiel do raja, stvoril Evu aj Adama (téz:) Adam za ním poklekaja.« Toto vyzpěvují slovenští chlapi chodíce na vánoce »s hadom«, z dřeva tak učiněným, že se jeho plazení nāpodobí a to vřdycky dle taktu písně. Hlava hadí je z papíru zhotovena, a v ní hoří svíčka.

Kto sám beží, toho netreba naháňať.
Kto sa usiluje sebe, i druhému dobre
vykoná.

Pokud' chodíš, potud' sa hodíš. T.

Práca, pracovať.

Kto má prácu, tomu je čas nikdy
nie dlhý.

445 Kto nemá práce, nech si pec sváfa
a znovu stavia. (Srovn. VII. 181.
Žena, ak nemá atd.)

Ráno, ranní.

Hodina rannia zlato doháňa; — 1)
dáva požehnaní. Adalb. D. Go-
dzina 9.

Kto včas ráno vstáva, Bôh ho po-
žehnáva. Č. 427.; — plné truhly
máva. Adalb. Wstawać 4. (Sr. 522.
až 524.)

Lepšia ráno hodina, ako na večer tri.
Rannia hodina — zlatá hodina.

Robiť, robota.

450 Dneská rob, zajtrá hop!« Č. 133.
Drž sa roboty do soboty.
Ráno rob, večer hop! — Včera
hop! dneská rob!

Usilovnosť všetko premôže.

Vstaň hore, nič nenaležíš!

5. Lenivost a darmožroutství zvláště.

P ř í s l o v í.

455 Človek panského života a koňského
jelita.

Darebák (= lenivec) má vždy nedefu.
Dlhé spanie — žobrátke kochanie. Sr.
Č. 135. Panské spání.

Chorý.

»Chorý, chorý — na bachory!«

»Že — vraj — chorý, a jie ako
barsktorý.« Č. 299. Já som —

Jesť, sjesť, pojesť, jedlo.

460 Dobrá bolesť, čo dá pojesť.

Jedlo by sa, pilo by sa, lenby mal
kto dávať.

Keď jesť, ta jesť, a keď robiť, ta
sa skryť.

Pri jedle by sa roztopil a pri práci
zmrzol.

»Sjesť sjem, vypiť vypijem, len
chuti žiadnej nemám (totiž k práci;
ten smysl se podkládá lenivci,
kdežto nemocný stýská si, že ne-
pozná chuti v jedení).

»Keď ti je najpilnejšie, sadni si!« (Vý- 465
směch.)

Krátka modlitba, dlhá klobása.²⁾ Č.
292.

Kto dlho leží, psota mu do zadku beží.
Pr. Modra.

Kto miluje povolí, tého hlava něbolí. T.
Kto nejbližšie kostola býva, ten naj-
neskoršie doň chodieva.³⁾ Sr. Adalb.
Dzwonnica.

Kto nechce, ani nestihne (= nemá 470
času. Též.): Kto nemá chuti, nemá
ani stihy.

Kto nechce pracovať, bude skoro
žobrať. (Viz 492.)

Kto nemá vóli (e), všetko ho bolí; —
všetko ho kole. Č. 281.

Kto nepilnuje svego, kyjom tego.
(Spišské od polské hranice.)

Kto spí, tomu syra nič. (Salašné prísl.)

Lenivý, lenivost, leniť sa, atd.

Čo chytrý nědohoní, to lenivý do- 475
leží. T (Sr. níž Lenivý doleží —)

Chudoba s lenivostou chodí.

Kým lenivý myslí, chytrý spraví.

Komu sa lení, ten nič neuhoní.

Kto lenive žije, sám seba ňije

Lenivému na chrbáte a friškému 480
v ústach.

Lenivému nikdy nenije na spech
Z Boš. dol.

Lenivý doleží, chytrý doskočí. Pr.

Lenivost' a bieda ruka v ruke chodia.

Lenivost' je matka nůdze.

Pri lenivosti nehľadaj múdrosti. 485

Skúpy dva razy platí; lenivý dva
razy chodí.⁴⁾ Č. 135. Sr. Adalb.

Leniwy 22. Niedbaly.

Skúpy moc ztroví; lenivý moc
zchodí.

Tučný od lenivosti fučí.

1) Die Morgenstunde hat Gold im Munde. — Ki korán kel, aranyat lel.

2) Srovn. Jó a hosszu kolbász és a kurta predikáció.

3) Ki a templom mellett lakik, jobbára utolsó a szentegyházban.

4) Rest többet jár, fősvény többet költ. Rest kétszer fírad.

- Misa, miska.
Jest nás dosť na misku kaše.
- 490 K mise mnoho, do roboty málo. Pr.
»Pomoc do misy.«
- Mladí ležiaci, starí žobráci. Č. 136.
Adalb. Robič 35.
- Mnoho bociaňov, málo žiab.
Mrcha je to kopov, ktorého za zajacom naháňajú.
- Nedbalec.
495 Horší nedbalec ako opilec. Adalb.
Niedbalec 1.
Lepší korhelec ako nedbalec. Pr.
- Pes, psi.
Moc psov a málo otrúb.
Psov — sviň — dosť, lenby byly otruby.¹⁾ (Viz 518.)
Ťažko je psa na zajaca huckať, keď vôle nemá. Pr.
- 500 Rád kocúr ryby jiedá, ale za nimi do vody sa nedá.²⁾ Č. 125. Adalb.
Kot 15.
- Robiť, robota. (Viz 512.)
Bez ochoty zlé roboty. Č. 130. a 281. Adalb. Ochota 1.
Do roboty ako šíp, a žrať nič. (Iron.)
Do roboty ako za vlasy a do jedenia akoby páľil. Sr. Adalb. Jedzenie 2.
Do roboty jaj! a jest len daj!
- 505 Kto nemiluje robotu, vždy svätí sobotu. Č. 134. — Kto nerád robí, tomu je vždy sviatok; — tomu sú vždy hody.³⁾ Č. 134.
- Na hore, na dole krvavé mozole; kto neumie robiť, môž na dol nechodiť.
- Paráda (skvos) na parádu, a robota v pekľe.
»Robota neutečie, počká«, (hovoří lenivý, avšak těší se tím i pilný, nemohouc súčasne víceré práce vykonati).
- Ruka, ruky.
Kde viac rúk do misy ako do práce, tam je bieda; — tam bývajú hlady.
- 510 Lenivá ruka, hotová muka; — hotová psota; — hotova bieda; — hotové nešťastie. Č. 136. Adalb.
Reka 28.
Mnoho rúk, málo práce.
Ruka bez roboty upadá do psoty; — príde do žobroty. Č. 136.
- Stonci, stonky.
Samé stonky, a nič bomky! (= zvonění k pohřbu.) Č. 586. Vždycky stonky —
Stonci stonú (»stonat« slovensky vlastně »stenat«,) chlebce hynú, nedefa príde a pohrabu nič!
- Stáť, stojatý.
Kto veľa stojí, zhrbatie. 516
Stojatá voda hnije a smrdí. Č. 134.
Voda, kerá duho stojí, zesmradi sa.
Z Boš. dol.
Sviň dosť a žíru málo.
»Ťaží« — ľudí kazí.
- Vávro, uteč odo mňa, lebo vybijú teba 520
aj mňa. Pr. (»Vavro« dle sber. Jacovského »Orol« 1878 str. 248. = »daromnosť«, vlastne osoba »daromník«. Srovn. »Lauro ho opálil.«)
- Veselá myšlička, prázdna kapsička. Č. 59.
- Vstávať.
Kto nerád vstáva, utre si ústa (na prázdno, bez jedení).
Kto včas líha, neskoro vstáva, zle sa máva. (Těž:) Kto včas líhá, včas vstáva, zle sa máva; kto včas líha, neskoro vstáva, horšie sa máva.
Kto včas vstáva vytiera si zuby (od jídla); kto neskoro, vytiera si oči (od spánku).
- * Záhalka čertova podhlávka.⁴⁾ Č. 134. 525
polštár. Adalb. Próznowanie 4.

6. Pořekadla a úsloví o práci.

a) *O pilnosti a namáhavé práci.*

- Čo rukama nestačil, to nohama do-tlačil.
Kôň. Robí ako kôň. — Vždy je za-priahnutý ako kôň v gápli. — Ťahá

1) Csak korpád legyen, könnyű ebet kapni.

2) Macská is szereti a halat, de kerüli a vizet.

3) Rest embernek mindenkor ünnepe van.

4) Otium pulvinar satanae.

- ako kôň. — To je dosť na koňa, čo ten urobí.
- Krvopotne vylopotený groš.
Namáha sa, len mu tak oči vysedajú.
- 530 Nemá ani noci, ani dňa; — ani sna, ani dňa; — ani spania, ani stania; — ani sviatku, ani piatku. Adalb. Swiätek 6.
- »Nemám sa kedy ani poškrabať.«
Pilný ako tá včelička; ako ten mravček. Adalb. Pracowity 5. 6.
- Pilno mu, akoby horelo.
Pomáhaj v dedine bývať! (Pobízení k práci.)
- 535 Práca, pracovať. Ide mu práca akoby páčil; — od ruky (= zdárné). — Má plné ruky práce. — Pracuje do úmoru; — do umorenia. — Vždy v práci zapriahnutý ako v gápli.
- Robiť, robota. Ide ako osa do roboty; — ako žihadlo. — Robí ako kováč z ohňa; — ako od úmoru. — Robí, dobre (že) si tie ruky neso-derie; — dobre (že) sa nepretrhne; — dobre (že) nohy neztratí; — len sa mu tak káčka parí; — len tak tečie z neho; — len mu tak práca v rukách horí. — Robí, drhne vo dne v noci. — Robí na veky ako krt. — Robí o milých päť. — Robí rukama i nohama. — »To som si ja týmito hriešnyma rukama vyrobil!«
- Sväcili (svätili) Svätého Narobsa. Z Boš. dol. (Též:) Hneskaj (dneská, dnes) je Sv. Narobsa. Z Boš. dol.
- »Starý, na oferu!« (Pobízení k práci.) Svetom za novým letom!
- 540 Ťažkú fúru vezie.
Ten nebude mať kedy ani zomreť.
»To sú moje mozole!«
Ustatý (správně »ustalý«) ako kôň; — ako pes; — na úmor; — do om-dletia.
- Včas hore, a pozdĕ dolou. T. — Vy-súkal rukávy.
- 545 Vrtí sa (v práci) ako ciha; — ako vrtievka; — ako vreteno.
Zapriahnutý v práci ako hovädo.
- b) O lenivosti a darmožroutstvi.
- »Akýže si tlýľ!«
Ani krížom slamy nepreloží. Č. 541. VI. Sl. 234. — na kríž stĕbla —
Ani prstom nepohne. Ani sa prstom roboty nedotkne.
- Ani slamku neprekročí 550
»Báťa, ale ste ťažké pohli!« 1)
»Bože a pane, vezmi sane, a mňa na ne!«
Boží dar po peci sa pováľal. Boží dar bez kvasnic. Z Boš. dol.
- Deň. »Bude večer, lebo nie, leda že sa deň minie.« — Deň na nohách — na päťách roznosil — rozvláčil. — Pánu Bohu deň kradne.
- Doniesol mu Lacko hniličiek; — hru- 555 šiek.
- Hniloba. Pre svätú hnilobu nemôže. — Smrdí od hniloby.
- »Hopsa! chlapi, a ja nič!«
Hviezdy číta. — Hviezdy číta na po-ludnie.
- »Chceš chleba?« »Daj!« »A robiť?«
»Jaj!« »A tancovať?« »Hopsasa, rasasa, a robiť nechce sa!«
- Chytrý ako olovený vták; 2) — ako 560 vól.
- Iba čo čas darmo mární.
- A. »Jaj, keby mi chcela tá hruška do úst odpadnúť!« B. »Jaj, keď sa ti len chce tie ústa rozdrapovať!« (Tak dvĕ lenivé divčice, ležice pod hrušni.)
- »Ja som bača od Rymavskej Soboty, nenaučil som sa žiadnej roboty!« (Z vánočnej koledy.)
Kde ho ráno postaví, tam ho večer najde. Č. 541.
- Kde som, tu som, nech som len! Pr. — 565 Kúty sošiva.
- Lauro ho opálil. (Též:) Má Vavru pri sebe. Trenč.
- Medved'. Kýva sa — rediká sa — temeší sa — teperí sa — terigá sa — ako starý medved'.

1) Starší riekol mladšiemu, čo za pecou ležal: »Jano, dones mi vody!« Janovi sa nechcelo pohnúť, ale potom už ten vstal reknúc: »Báťa atd.

2) Könný mint az olommalár.

- »Mój otec bol dobrý gazda, a ja sem jeho syn: on sám zedel mech zemáku a ja dva mechy zím.« Pr. Modra. Muchy oháňa. — »Načo brucho?« »Na rozum.« »A hlava?« »Na vši.«
- 570 Na dlhý motúz to uviazal. (= Odkládá.) Nehty ho bolia. Nechcelo sa Cigáňovi ťať, že vraj »nech si sbiera, kto si porozsýpal«¹⁾ Nepomôže ani za toľko, čoby muška na kriecli unesla. Nezaslúži ani slanej vody. — Nerád do tvrdého vrta. Odkladá ako hriešnik s pokánim; — ako lačný s . . ľ; — ako kráľovi smrť; — ako Rusnák sviatok (totiž dle starého kalendáre); — to do súdneho dňa. Adalb. Odkladač.
- 575 Od válova do brloha. (= Po večeri hned na lože.) »Otče náš, jenž si — včas ráno sjem si. Otče náš, který si — včas ráno do misy.« (O těch, kteří se pilně modlí, ale nepracují.) P e s. Naťahuje sa, — vylihuje — ako pes, — ako Belko — na pazderí. Č. 541. Protahuje — Adalb. Wyciągać się. — Živa sa mu ako psovi na pazderí. Pokazil Pán Boh z neho pána. Práca, pracovať. Bez práce sa len tak tmoľ po dome. — Musí ho tiskať do práce, ako tekvicu — mechúr — do vody. — Pracuje, až sa mu jazyk potí. Č. 541. — Sedliak žene ťúka, do práce ju núka. — Za tenší koniec prácu chytá.
- 580 Preťahuje sa ako slimák na dážd. Previeva sa po povetrí ako mátoha v noci. Priberá sa ako kňaz orať. Robiť, robota, vyrobiť sa. Bude radšej vši pásť a holú dľaň lízať, akoby mal robiť. — »Čo budeme robiť, už sme porobili! Budeme sa valkať s vrškou do doliny.« — »Ej keby nebola nedela, čiže by som robila!« (poveděla lenivá.) — »Hop! hop! nič nerob, otrhaný, bosý choď!« — »Hop! hop! zajtrá rob, a pozajtre švábku (zemáky) škrob!« — La-hostaj si robí. — Na ruku napľul, na robotu nas . . l. — Robí — chodí — három fárom. — Robí to ako z panštiny. (Též:) Odbudnul si to ako panštinu. Adalb. Robić 52. — Robota mu smrdí. Adalb. Robota 10. — Sem tam, hen tam, a roboty ništ. Z Boš. dol. — Tak sa vyrobil ako krava na ľade. Ruky. Díva sa so založenýma rukama. — Drží ruky vo vreckách. — Ruky na kríž založil. »Si ty gazdiná z pustého mlyna!« Sr. 585 Adalb. Gospodarz 22. Svätí svätého Ležúcha — Ležiaka. Taká sedí za stolom, ani paní ruža. To je chlieb bez kvasu. Uhly podopiera. (O stěnu se opírá lenošíc) Už sa mu palička ohladila. (= Navykl 590 si žebrotě.) Pr. Valí sa ako olovený klát. — Vetrom sa živí. T. Vylihuje ako slon. — Vyvaľuje sa ako máček na slnci. Vlasy mu opuchly; — ho bolia. Vlečie sa ako smola; — tmola — slimák —. Vojak od božieho hrobu. 595 »Vstávaj hore, holoritá: či nevidíš, že už svitá?!« Všadebol a nič nevykonal. Zuby si na slnci vysúša ako Cigáň. Č. 540. Suší — »Žena praď kúdeľ!« »Ale mužičku, pospime si večerom, vstaneme ránom (za rána)«. »Vstávaj ženo!« »Ale, mužičku, poležme si z rána, posedíme z večera!« »Žena, upec kabáč; sebe s deťmi jeden 600 a mne dva; a omasť mi, azda si dačo sjem!« (volal manžel hlasem, který se zdál pokazovati na velikou neduživost jeho). Žily preťahuje. Žobrák. Ešte spí, keď už žobrák na tretiu dedinu zašiel. Iba vtedy vstáva, keď žobrák z tretej dediny príde: — keď je žobrák už na piatej dedine. Adalb. Wstawać 14.

¹⁾ Též: »Lahko ti rozsýpať, počkaj, ale sbierať!« (mudroval Cigán vida síti obili.)

N a z ý v k y. Darebák (u Slováka vždycky to, co lenivec, zpozdilec), darmo-žrůt, darovník, daromnica (žena), hnilý kůň, pecival, pecúch, pošagan, popelvár, popelval, Postojké (Postojkovic) Janko, povalač, sklago, telivo,

7. Všeobecná pravidla o spoření a používání. Marnotratnost.

Příslovní.

- Aj najtustšie drevo prehorí. Z Boš. dol.
 605 Aká dostiha, taká hostina.
 Aký hrniec, taká pokrievka. (č. poklička.)
 Aký vtáčik, taká klietka.
 »Aspon ho ty zašanuj, keď sa sám nešajúje.« (= Nedej se ním hostiti.)
B a b k a.
 Babka k babce, budú kapce. Č. 436.
 Přílož — krpce. Adalb. Babka 1.
 610 Kto si babku neváži, na groš sa nezáži. ¹⁾
 Pridaj babku k babce, nasbieraš na kapce, a naposledy i na nohavice.
B a ň a.
 Aj najväčšia baňa sa kedysi preberie.
 Baňa je baňou, ešte sa preberie.
 Č. 430. T.
 Mánotratnému ani bane nepostačia;
 — nič nestačí.
 Blchy krmi a slonov nechá dochnúť.
B r u c h o.
 615 Do brucha nik nevidí. (Kdežto podle oděvu viditelného budeš posuzen.)
 Milšie brucho ako rúcho. Č. 141.
 Mnoho rúcha vošlo už do brucha.
 Nieto toho rúcha, čoby nešlo do brucha.
 Oči zapchaj, brucho napchaj. (= Po- jez cokoli.)
 620 Urež rúcha, nastav brucha. (= Chu- dobný a marný človek. T.) Č. 557.
 Urež ucha —.
 Vzácne veci a rúcha ztratily sa do brucha.
 Čím väčšia hlava, tým väčší klobúk.
 Č. 165.
 Človek lačný nenie priberčivý.

Čo je väčšie ako veš (voš), to do domu vez. Spišské. Č. 430. Štojž je ljepe — (Těž:) Co je vakše jako veš, to si do torbečky vez (vezmi). Šár.

Čo máme, o to nedbáme, a za iným 625 sa sháňame.

Čo na mýte vyhráš — obideš —, to utratíš na tridsiatku; — doplatíš. ²⁾

Č. 60. Co na cle —

Čo vyhodíš, to nelapíš.

Dal ti Pán Boh dary, užívaj mierne.

Č. 5. Dal ti Bůh štědre —

Dnes vesele »hopsa!« zajtra prázdna kapsa. (Viz 777.)

D o b r é.

Dobrá psu mucha a člověku repa. 630

Č. 189. T. — a chlapu répa. —
 Sr. Adalb. Matjasz 1. — Dobrá psu mucha, keď mu padne do brucha.
 Adalb. Mucha 4. Pies 38.

Dobrého moc nebýva. Č. 30. Adalb.
 D. Dobre 48.

Dobré je dobré, keby ho bolo kedy ješť. (Iron.)

I dobrého moc škodí.

Pomaly s dobrým.

D o m.

Malý pán vo veľkom dome sa ztratí. 635

Načo tomu dom, keď nič nemá v ňom!

D u p ě i ě.

Dze vydupěl, tam predupěl. (Vy- dělál a promrhal.)

Dupči, Janko, dupči, veď ti otec kupčí. (Sr. 736, 737.)

»Ešte i klobásu — sadlo — na slaninu doplacať!« (K jedné ztrátě nepřipojuj druhou.)

G a z d o v a ť, g a z d a.

Ak nenavaruješ, nenagazduješ. 640

Kto koštoval, zle gazdoval.

Potom sa budeš učiť gazdovať, keď nebudeš nič mať.

Potom sa gazda dokáže, keď sa mu brada podviaže (t. j. když zemre).

G r a j c i a r.

*Kde krajan neváži si grajciara, má cudzozemca za pána.

¹⁾ Srovn. Wer den Pfennig nicht ehrt, wird des Thalers nicht Herr werden.

²⁾ Srovn. A mit réven nyer, elveszti a vámon.

- 645 Kto nechce grajciare, nema toliare. Lepší častý grajciar ako neskory groš. (Téz:) Lepší hustý grajciar, ako riedky groš.¹⁾
Nechráň si grajciar, nebudeš mať dva. Za morom grajciar, a prievoz jeden zlatý.
- G r o š.
Drž groš, abyc (aby ti) krajcár ne-
utékel. Z Boš. dol.
- 650 Groš za grošom, zlatý za zlatým pekne sa všetko minie.
Hore groš, dolu dva.
Kým vyhráš groš, utratíš dva.
Kto nedrží groš, zlatého sa nedočká.²⁾
Adalb. Grosz 48.
Lepší dnes groš, ako zajtra dva.
- 655 Lepší usporený groš ako najdený toliar. Sr. Adalb. Grosz 59.
Hľaď sporiť v čas, máš v núdzi zas.
- H o d y.
Hody, hody, narobily škody. Pr.
Kde často hody, tam neďaleko hlady.
Č. 59. Sr. Adalb. Dwór 26. Gody
1. 6. Pan 136.
Husto šiť, riedko piť.
- Chlieb, chlebič.
660 »Aj toto je kus chleba!« (poviedla žena zdvihajíc kousek suche mrvy.)
Dobry je i chlieb, keď niety koláčov.³⁾ Č. 189. Adalb. Kołacz 3.
Chleba v ruke nepribýva.
Chlieb len načiať, a okrušek za okruškom sa minie.
Jedz chlieb a pij vodu, nebude ti na škodu.
- 665 Keď je človek lačný, aj ovsený chlebič šmačný.⁴⁾ Č. 189. Hladovému — Sr. Adalb. Kołacz 4.
Nepúšťaj sa do toho, čo ti chleba nedá.
Chto nevysciska, névyziska. Z Boš. dol.
I hlboká studňa sa časom vvyváži. Adalb. Studnia 2.
I po žatve bývajú »suché dni«.
- Íverko, trieštička, aj to je piesnička; 670
žínečka, motúžček, aj to jej je kúšček.
Z Boš. dol.
Jeden idze na odpust a druhy zaš na rozpust. Šár.
Jeden raz orieš, jeden raz si odkroj. (Sr. podobné XI. 357.)
J e s ť, s j e s ť atd.
Akó jesta, takó sesta.⁵⁾ (Téz:) Čo jesta, to sesta. Čo jesto, to sesto. (Viz 676.)
Ak si sješ prasa, nebudeš mať korytko mäsa. (Téz:) Zabij prasa, pokazíš korytko mäsa. Pr.
Bohatý jie, kedy chce; chudobný, 675
keď môže.⁶⁾ Č. 168. Adalb. Bogaty 27.
Čo máš, to jedz. (Téz:) Co mám, to ham!
Čo máš urobiť zajtra, urob dnes, a čo máš dnes sjesť, nechaj si na zajtra. Č. 131. Adalb. Ješć 10. Jutro 1.
Hovorí svätý Tomáš: jedz doma, čo máš, a u ľudí, čo ti dajú. Adalb. Tomasz sw. 2.
Kto si neprejie, ten má.
Lepšie delené, ako naraz sjedené. 680
Mačka sjie sviectu, a potom bars (treba) po tme sedí.
Sjedz všetko, čo teba nesjie.
»Kam sa obrátiš teraz, keď je svet nie konský zadok?!« (Výčitka marnotratnému.)
Kde je príma (prijem), je aj výdanok (výdavok). Pr.
Keby si bol šanoval, mohol psovi zlej 685
cesty neukázať. Pr.
Keď čo nemáš, pristaň na chuti. Adalb. Smak 4.
Keď je (jesto), minie sa, a keď nenie, (niety), obejde sa. Pr. Adalb. Być 44. Ješć 47.
Keď máš koč, len sa voz. T. (Výstraha.)
Keď nemáš koní, choď pešky.⁷⁾ Č. 432. Adalb. Wóz 13.

1) Jobb a sürü garas mint a ritka forint.

2) Srovn. Wer den Pfennig atd. str. 168.

3) Ha kalács nincs, kenyér is jó.

4) Srovn. Zabkenyér is jó, ki hozzá szokott.

5) Jesta, sesta — ostatně neuzívaná forma.

6) Gazdag akkor eszik, mikor akkorja, szegény, mikor kaphatja.

7) Kinek kocsija nincs, gyalog jár.

- 690 Keď nemáš peněz, pred muziku nelez.
Pr. — Č. 163.
Keď nemáš vína, napij sa vody.
Keď sa slanina načne, vždy hore vyššie
ide. Srovn. Č. 432. Načatá —
Kým nadobudneš nečo, prídeš o všetko.
Kto má v torbe, zji i na horbe (horb =
hrb). Šár. (= Hlavní vec je míti
živnost; nevyhledávej jiného pohodlí,
jestli se nedostává.)
- 695 Kto si chráni — šanuje — gazduje —
opatruje, ten má. Č. 429. Kdo šetří
— (Téz:) Kto si nepremární — ne-
prepije — neprežere, ten má.
Kuchyňa.
Čo si dáš do kuchyne, to ti donesú
z kuchyne.
Veľká kuchyňa, malý testament (zá-
väť). Adalb. Kuchnia 1. (Téz:)
Veľká kuchyňa ešte nikdy testament
nerobila.
Lahko tečie voda, ľahšie ide škoda.
Lakoty vedú do nudzoty.
- 700 Len časom kapusta s mäsom.
Lepšie, najlepšie.
Lepší bol leš nebol.
Lepšie dačo ako nič.
Starý chlieb, staré víno, stará slanina
vždy najlepšie. (O chlebě a slanině
platí to v tom smyslu, že jest to
znamením spoření.)
- Lízať.
Potom bude dlaň lízať, keď si pre-
mární.
- 705 Potom bude labu lízať, ako medveď,
keď si potroví.¹⁾ Sr. Č. 282. a 619.
- Málo, malý (případně mnoho).
Huba je malá dierka, ale veľká roz-
nosielka.
Huba malá dzurka, ale veľká me-
dzurka. Pr.
Komu málo nikdy nestačí, ani moc
mu nebude.
Kto je nie s málom spokojný, ani
s mnohom nebude.
- 710 Kto si mála neváži, po mnohom nech
nebaží. Č. 435. Adalb. Rzecz 19.
- Kto si mála neváži, viacej nezaslúži.
Malá dierka je do hrdla, ale veľká
stodola.
Malá hrba pýta viac.²⁾ (Užívá se
rozličně. Zde snaha po rozmnožení
majetku. Říká se to dále, když se
mnoho lidí na jedno místo nenadale
poschází; když se milodary sbírají
atd.)
Málo bolo, vyžili sme; mnoho bolo,
strovili sme.
Moc bolo, minulo sa; málo bolo,⁷¹⁵
vyžilo sa; — pristalo sa. (Viz 687.)
Nemáš tak mnoho, aby si to nestrovil,
a nemáš tak málo, aby si nemóhol
vyžiť.
Nieto toho »málo«, aby nestačilo.
Nit telo velo, žeby se nerozešlo;
nit telo malo, žeby še neobešlo.
Šár.
Nieto toho »moc«, aby sa neminulo,
a toho mála, aby dost' nebolo.
More je more, a prebere sa. Pr.
Muchy lapá, voly púšťa.³⁾ (Srovn. Mat.⁷²⁰
23, 24.) Srovn. Č. 20. a 572.
Nač sú ti kasne, keď sú ti prazdne?
Na grošovom prasati päťgrošový mo-
túzok.
Najprv »hoja! hoja!«, potom »horká
psota moja!« (Téz:) »Včera bolo
»hoja! hoja!« dneská bieda moja!«
Na kelo vystac, na telo pristac. (Téz:)
Jako vystac, tak pristac. Šár.
Naraz »hyc«, na druhý raz nic.⁴⁾⁷²⁵
(»Hycat' = mnoho bráti na sebe.
»Nehycaj toľko«. Šuj.)
Naraz hojno, na druhý raz h . . . o.
Na vidličke snadne, ale chytro spadne.
(Téz:) Na vidličky ladne, ale rado
spadne.
Na vychyrné jahody s košem něchodia.
T. Č. 104.
Nehádz vajcí za vrabcí. Č. 256.
Nejeden pre svoje vrecko (pytel, pan-⁷³⁰
dero) prišiel o všetko. Č. 139.
Nekupuj, čo potrebuješ, len bez čoho
nemôžeš byť. Adalb. Kupić 15.
Nemusiš mať všetko, čo vidíš.

¹⁾ Talpát nyalja mint a medve.

²⁾ Kicsiny a rakás, nagyobbat kíván.

³⁾ Srovn. Szunyogot megszüri, a legyet elnyeli.

⁴⁾ Egyszer hincs, mászor nincs. Srovn. Č. 59. Jednou pic —

- Nevieš ešte, čo je starosť, kým nesolíš svojou soľou.
- Odklady — poklady.
- 735 Od kováča uhlie nekupuj. ¹⁾ (Též:) Od kováča uhlie, od žobráka kapsu, od kata meč pýta. Adalb. Kowal 9. Kupic 13.
- Otec.
- Čo otec nahromaždil motykou, to syn rozhadzuje lopatou.
- Otec stíska a syn výska. Č. 61. Adalb. Ojciec 21.
- Peniaze po úbočí a bieda popred očí.
- Počet.
- Častý počet — dobrý priateľ.
- 740 Kto počtuje, ten gazduje.
- Počkaj, aby si neišiel vedľa radu — z dom' do domu, (t. j. žebráním.)
- Pokrovec.
- Dotiaľ sa vystieraj, kým ti pokrovec — perina — stačí. ²⁾ Srovn. Č. 433.
- Pokrovec netreba do tých čias nahovárať, kým nepukne.
- Pomoz, Bože, dačijo, ³⁾ a svojemu pridze čas. Šár. (Sběratel poznamenal = Cizí dary běř, užij v pravý čas, se svým šetř!)
- 745 Po pierku sbiera a duchny rozhadzuje.
- Predať, predávať.
- Ploty páčil a popol predával.
- Predal voly, kúpil soli.
- Predal zápraž, kúpil na voz kolomaž.
- Predac --- ztracíc; kupic — nabyc. Šár.
- Rok.
- 750 Rok je dlhší ako klobása. Rok je dlhý. (Viz 774.)
- Žeň býva len raz do roka. Č. 261.
- Schovaj, to jiesť nepýta. Schované veci sa zídu. ⁴⁾ Č. 437. Adalb. Odložone.
- Smennému volovi aj kalužina chucí.
- Z Boš. dol. Adalb. Wól 38.
- S prstom omáčaj, vyomáčaj. Pr.
- 755 Statky ⁵⁾ vychodia na nestatky.
- Bez rozumu statky vychodia na zmatky.
- Svoje.
- Kto nešanuje svoje, nebude ani tvoje.
- Č. 431. Kdo nechová -- Adalb. Oszczedzac 2. Swój 17.
- Kto si svoje neváži, nech po cudzom nebaží.
- Kto svojho nešanuje, cudzieho nezasluhuje. Sr. Č. 431. Kdo své zahujuje —
- Lepšie svoje látať, ako cudzie chvárať. ⁶⁾ Adalb. Łatac 2. — Svojho sa drž!
- Šanuj si kým máš.
- Tak nás aj vši sjedia (ak tak budeme gazdovať.); — vši najdu•.
- Tenšie musíš krájať. ⁶⁾
- Tlsté bolo, pohorelo. Pr.
- Troviť, stroviť.
- Každý by viac strovil, keby mal. ⁷⁾ (Tím odvětí bohatý chudobnému, když mu tento bohatství jeho připomíná.)
- Lahšie stroviť ako zarobiť. Adalb. Zbycie.
- Skôr sa stroví ako zarobí.
- Usiluj sa hus dostať, pokiaľ vrabca stroviš. Č. 438. (Viz nř Vrabec —)
- V krpcoch musí človek na peniaze robiť a v čižmách ich troviť. ⁷⁾ Č. 434.
- Vrabec sa zarobí a hus sa stroví. ⁷⁾ Č. 594.
- Umrle hľadá, doma živé kape.
- Užij, čo máš a kým máš.
- Veď je to nie daj nám dnes, a zajtrá ,choď, kde chceš.‘
- Viac dní ako klobás. ⁸⁾ Č. 437. Sr. Adalb. D. Kielbasa 7.
- Vyrobiť, zarobiť.
- Keď zarobíš, vtedy skryj; keď utratíš, ⁷⁷⁵ vtedy pij. (Iron. dodatek; aneb snad: pij, aby se lidem zdálo, že i při té ztrátě vždy ještě dobře stojíš.)
- Modli sa a pracuj, a čo vyrobíš, zavaruj.

¹⁾ Kováctól vesz szenet.

²⁾ Addig nyujtózzál, meddig a pokróc z ér.

³⁾ Dačijo = něčí, cizí.

⁴⁾ Servata valebunt.

⁵⁾ •Statok• v slovenčině znamená vlastně to co česky •dobytek•.

⁶⁾ Srovn. Parcius comedendum.

⁷⁾ Bocskorban kell keresni és esizmában költeni.

⁸⁾ Több nap mint kolbász.

Vtedy bolo »dýnom dánom!« a teraz je »Bože mój!« Sr. Adalb. Bieda 86. Zajaca zaněchal a komára honí. T.

Zapchať.

780 Co sa může dlaňou zapchať, načo celý člověk?
Chto nesce zapchať dieru rukávom, musí dať celú halenu. Z Boš. dol. Kde môžeš zapchať prstom, nezapchávaj dlaňou.

Zlato.

Lepšie zarobiť na blate ako škodovať na zlate. Č. 286.

Všetko jedno, či na zlate či na blate zarobiť.

Z mnohých kvapiék býva príval.¹⁾

785 Z runa žiř, nic z barana. (»Runo«, rúno, vlna predstavuje tu úrok, »baran« kapitál.)

Žobrácky.

Nech sa nikto neodrieka žobráckej palice — kapsy —.

Neodriekaj sa zimnice, ani žobráckej palice.

8. Užívání podle časů.

Příslovní.

Na Vánoce — po gágorce (aneb:) plné hrnce — plné gace; na Velikú noc — najedel sa moc; na Ducha — do polbrucha; na Trojicu — už len za užicu (lyžicu). (Téz:) Na Svatého Jána už len dzejakého šmáňa (zberby). Z Boš. dol.

Na Velkú noc — najem sa moc: na Ducha — do polbrucha; — na Trojicku — len trošíčku, a na Jana — už v bruchu jama.

790 Na Svätý Kríž (3. máje) len jeden slíž.

Pôst.

Na fašiangy výskal, v pôste bruchom stískal.

Pôst, — chyť ho za chvost.

Za fašiangy pôst.

9. Pořekadla a úsloví o marnotratnosti.

Ani baňa by mu nepostačila. Č. 594.; — ani Lykavské panstvo. (Někdy

v Liptovč, kde jsou posud rummy Lykavského zámku při obci »Lykavka«. Objemnou knihu o tom sepsal kněz Štěpán Hýroš.)

Gazdovať, vygazdovať. Gazduje 795 čertovi na budzogán; — od desiatí (ch) k piati (m) Č. 593.; — od tisíca ku stu; — z tisíca na grajciar; — z kravy na kanálika; — z mecha do tanistry; — z pece na hlavu. — Vygazdoval ako Barto na čfkoch. T.

Grajciar. Poslednému grajciarui na grg stupil. — Ten vždy len hľadí, akoby z groša na grajciar prišiel. — U toho sa grajciar nezplesnie.

Groš. Neľúbi u sebä groš. — Nerád má groš vo vrecku. — U toho sa groš neobstojí; keď má len jeden, povie, že mu smutno samému; keď ich má viac, že sa — vraj — nesnášajú.

Ide mu gazdovstvo dolu vodou. — Ide to zo psa na psa; — šiky myky —. Jedno bije harnky, druhe trepe rahynky. (Harnky = hrnečky; rahynky = pánvičky. Ani jeden úd domu nezna šetřit. Šár.

Keď má v hrsti šest dukátov a otvorí 800 ju, už má len tri.

Kúpi i slona, keď mu ho ponúknu.

»Mal som, mal som, premarhal som!« (Píseň.) — »Marnotratný syn.« (Luk. 15 k.)

Nosí deravú kapsu. (= Co vydělá, to promrhá.)

Oboma rukama rozhadzuje.

Odkladá to do deravého vreca. 805

Peniaze. Nezná cenu peňazí. — Peniaze ho pála vo vrecku. — U toho sa peniaze nefuba ohriať. (Viz 796, 797.)

Pesstvo ho kazí. — Pod vozom mu utekajú kolesá. (Téz:) Idú mu kolesá napred (bez voza. = Předem stráveno.)

Predá aj Kristov plášť.

Prehadjákal, prepajoval majetok.

Prehnal črevom — hrdlom — hrtanom 810 — majetok. Č. 593. (Téz:) Prehnal všetko pres hrtan.

Púšťa všetko do dymu; — do vetra.

¹⁾ Sok esepből nagy eső válik.

Robiť sa mu nechce, ale halaškovať, kalatovať, na to by ho bolo.

Rovnal, rovnal, až mu zo slaniny motúz na hlavu padnul.

Rozdáva od buka do buka, ako Jánošík (sukno, ktoré — dle pověsti — bohatým kupcům bral a chudobným rozdával mefe ho v lese od buka do buka).

815 Větší východ ako príchod. — Veľkého pána hrá.

Volakedy si cedulami -- banknótami -- fajku zapaloval, a teraz je žobrák. Vrzga kolieso, prepil kočiš sádlo. T. Všetko uporajil. (Srovn. »rajka« = nevěstka.)

Zachodí s tým ako s farskou slamou.

820 Zle vybačoval — vyradoval —. (»Bača«, správce salaše ovčieho tehdy dobre vybačuje — vyraduje — když celou patřičnost sýra majitelům ovec vydá.)

Slovesa: Doremeslil; dogazdoval; vygazdoval.

10. Nebuď příliš úzkostlivým vzhľadom na majetek.

Prísloví.

Co še hasnuje, to še haluje. (»Halejec« = rozrhati se.) Šár.

Co še potrebuje, to še spotrebuje. Šár. Čert by vzal hrnčiaru, aby jeden hrniec na veky trval.

825 Čo nekúpiš, s tým neskúp. (Iron.) také vzhľadom na řeči.)

Jeden, jedno a druhý.

Čo na jednom nedochodí, to sa na druhom vynahradí. Č. 282. Adalb. Zejsć 1. — Čo na jednom prehráš, to na druhom vyhráš. (Ovšem i opačně.) — Čo ti na jednom ušlo, to si na druhom doženieš.

Jeden zlatý nenie svet.

Jesť.

Kde sa najedia štyria, najie sa i piaty. 1) Adalb. Gotowac 2.

Keďby si Cigán halušky cenil, nikdy by ich nejel.

Keď sa drevo rúbe, v oba boky ívere skáču. 830

Keď še ztraty bojiš, zarobku neufaj. Šár.

Kto peniaze utratí, tomu Pán Boh navráti nahradí).

Škoda.

Malá škoda nenie svet.

Osoh so škodou za ruky sa vodia.

Sr. Adalb. Szkoda 4.

Škoda ide do chasňa. 835

Škoda je, čo pes sje; 2) — čo pes nesje (= co již ani pes nesežere.)

Škoda s osohom chodí.

11. Uspokojující rčení vzhľadom ztráty jmění.

Aspon sa sekere porisko navráti.

Bodaj to bolo za všetku škodu! Bodaj len väčšej škody nebolo!

Na Lykavskom zámku viacej zkapalo. 840

S tým nezbohatnem, a bez neho nezchudobniem. (Vzhľadom lakomce:) Preto nebudem chudobnejším a on bohatším.

S tým nezískam ani nezpýskam.

12. Skoupost, lakomost, lichvářství (sl. úžera, zderstvo).

Prísloví.

Bôh.

Ani Bohu, ani svetu.

Bôh toho ztratí, kto chudobného ukráti. Sr. Adalb. Bogacić się 1.

Kto chudobnému uťahuje, tomu Bôh z hrdla vytrhne. — Kto druhému uťahuje, tomu Bôh utiahne. 845

Neverí ani v Boha, ani v koňa.

»Vermež v Boha jednoho« (piseň náb.), drimež jeden druhého. (O lakomci svatoušku.)

Bohatý, boháč.

Blázon chodí nahatý, aby umrel bohatý.

Boháče moc dať nescá (nechtí) a málo dať sa hanbá. Z Boš. dol. Sr. Č. 46. Málo dáti —

1) Wo Viele essen. wird auch noch Einer satt.

2) Srovn. Schade ist, was der Wolf auffrisst.

- 850 Boháči najväčši lakomci.
Boháč obyčajne i skupáň. Č. 166.
Bohatý nemá dosť, kým mnoho chudobných nesožere. Č. 167.
Chudobní nemajú, bohatí nedajú.
- Cudzie.
Cudzí statek nikdá se nedarí. T.
- 855 Kto je žiadostivý cudzieho, svoje
tratí. — Kto za cudzím chodí atd.
Adalb. Cudze. 29. 31.
Kto sa lakomí na cudzie, prichodí
o svoje.¹⁾
Lahko je dávať z cudzieho.²⁾ Sr.
Č. 45. Snadno — Sr. Adalb. Chleb
129.
Lahko je z cudzej kože remence
krájať. VI. Sl. 223. Z čije skúry je
dobře řemyně kroť, ale cuze zboží
něrozmnóží. Adalb. Rzemieň 1.
Skóra 18. (Sr. VIII. 1179.)
Na cudzej koži lahko bubnovať.
860 Z cudzieho nezbohatneš. Č. 54. Adalb.
Cudze 15.
Z cudzieho štedrý.
- Čert.
Čert by sa obesil, aby ten dačo
dakomu dal. — Čert by sa z býla
zabil atd. (Viz 896.)
Čert požchnal, čert vzal. Sr. Č. 61.
Co od čerta —
Čertu z hrdla nevydriapeš. — Čo
čert vzal, to nevráti.
865 Čo kto s čertom zgazduje, po toho
(majetek) si príde diabol i s inte-
resom.
Čo prišlo od čerta, ide do čerta.
Hriešne peniaze idú do čerta.
Kto druhému berie hrstou, po toho
príde čert s vrecom. Sr. Č. 143.
Vezmi — O. 12. Sr. Adalb. Cudze
43.
Kto na cudzie s lyžicou, čert na
jeho s vrecom. VI. Sl. 223. Kdo
po cuzim dechem, čert na něho
s měchem.
870 Lehka porta (nábytek) pujdze do
čorta. Šár.
- Od čerta dušu pýta. (= Marně zá-
dáš od skoupého.)
Skôr vydreš od čerta dušu, ako nečo
od lakomca. Sr. VI. Sl. 235. Spěš
od Žida na pobožnych pesničkach
vypiva, miž od něho co dostane.
Slúži za groš i čertu i Pánu Bohu.
Uderil sa čert o božiu muku (když
skupaň na pr. almužnu dal). Pr.
(Sr. 862.)
Čo po takej krave, ktorá nadojené 875
mlieko vykopne!
- Dať.
Dal mu ako psovi na vidličke. (Snad
že se pes při tom bodne.)
Dá ti koza mlieka, ale sa ti najprú
doň vys . . .
Komu nechce dať, toho nechce znať.
Kto chce dať, ten sa neopytuje. Č.
48. Adalb. D. Dať 113. — Kto
sa pýta, nerád dáva. T. Č. 48. —
Kto sa pýta »či chceš?« nerád
dáva.³⁾ Č. 48.
Nie ten dá, kto má, ale kto chce. 880
Č. 44.
Jeden nespravodlivý groš sto spravo-
dlivých vytiahne.⁴⁾ Č. 55. Adalb.
Grosz 26. 39.
»Keď si mu vzal živnosť, môžeš mu
i život.«
Koho nebolí, (lehko) povolí. (= Z ci-
ziho se lehce hospodáří.) Šár.
Kto chce mnoho, nemáva ničoho.
Lahko prišlo, lahko šlo. Č. 60. Adalb. 885
Przyjść 1. Zejść 2.
- Lakomý, lakomosť, lakomec.
Chudobnému veľa chybí, lakomému
všetko. Č. 52. Adalb. Ľakomy
3. 26.
Ľakomec je najhorší sám na sebä.
Sr. Č. 55. Adalb. Ľakomy 22.
Ľakomec je rovný svini: len po smrti
osoh činí. Č. 56. — Ľakomcovi
— skúpemu — a svini jeden osoh
iba po smrti. Adalb. Ľakomy 18.
Skapy 18.
Ľakomému čoby vozom vozil, ne-
bude mu dosť.

1) Másét keresi, magáct veszti.

2) Könyü a másébol adakozni.

3) A ki kérdi: kell e? nem örömet ad.

4) Egy hamisan jött pénz elhajt száz igazat.

- 890 Lakomý čím viac má, tým viac skuhre — žiada. — Sr. Č. 51. Adalb. *Lakomy* 1. Lakomý nikdy nemá dost. 1) .Č. 52. Adalb. *Skapy* 27. Lakomý o všetko príde. Č. 54. Lakomý viace trati než ulakotí. T. Lakomosť nemá studu. — Lakomosť nemá dna.
- 895 Lekko pohoscie hosce v posce. Šár. Musel sa cap zabiť (když ten to dal). Nábytok, nabyvanie, nabyté. Aké nabyvanie, také pozbyvanie. Adalb. *Nabycie* 2. Lahké nabytky zriedka užívajú dietky. Lahký nábytok, ľahký pozbytok. Sr. Č. 60. Adalb. *Nabyte* 2.
- 900 Zle nabyté, ešte horšie odbyté. Č. 60. — Zlé nabytky, zlé odbytky. Naceaná bucha (blcha) menej štípe. 2) Z Boš. dol. Č. 365. Napitá — Načo má, keď neužíva? Ňaňo (otec) škvárník, Jano (syn) márník. Nech chodí po smrti žrať.
- 905 Nespravodlivý majetok na tretieho dediča nedôjde. Sr. Č. 61. — Zle statku — Adalb. *Dobro* 10. — *Nespravodlivý statok nededí. Č. 61. Otec zdiera, syn márník sa vyšciera. Sr. Adalb. *Skapy* 29.
- Pes psie.* Čo pes schváti, nerád vráti. Sr. Č. 143. Co vlk — Psie bolo, psie bude, zo psa na psa príde. Prišlo z dráča na marháča, a z marháča na naháča.
- 910 Sebe zlý, — komu dobrý? 3) (Syr. 14, 5.) Č. 32. Adalb. *Dobry* 66. Zly 15. »Sjedzme najprv tvoje, potom každý svoje.«
- Skúpy, skúpost.* Kto je skúpy, ten je i hlúpy. Od skúpeho sa nik nepožije. 4)

- Pyšný pyšného a skúpy skúpeho najviac nenávidí. Skôr by od jalovej kravy teľa vyžiadal, ako nečo od skúpeho. 915 Skúpy dva razy platí, lenivý dva razy chodí. Adalb. *Skapy* 19. Sr. Adalb. *Chciwy* 4. Č. 135. Lenivý — Skúpy draho kúpi; — draho platí. Skúpy jednou rukou dáva, druhou bere; — najprv dáva, potom bere. Sr. Č. 544. Jednou — (Též:) Čo jednou rukou podáva, to druhou vychytáva. Adalb. *Dač* 55. Skúpy moc stroví, lenivý moc schodí. 5) Skúpy vždy trati. T. 920 U skúpeho je vždy po obcde. Adalb. *Skapy* 38.
- Umrel Darmodaj, nastal Vydrigroš. Č. 49. 542. Adalb. *Darmodaj* 2. (Viz 1043.)
- Vlk.* Čo sa raz vlkovi do hrtana dostane, to nikto viac nevydriape. Sr. Č. 55. Adalb. *Wilk* 7. D. *Wilk* 117. Nasýtený vlk sa uspokojí, ale lakomec nikdy. Č. 52. (Též:) Vlk sa nasýti, lakomec nikdy. Ťažko je vlkovi barana zo zubov 925 vydrapiť. 6) Adalb. *Wilk* 117. Vlk je pachtivec. Vlk nepýta, ale chytá.
- Zisk, získať.* Ako získal, tak prevýskal. Zlý zisk neomastí pysk.
- Žobrák,* Keď je kapsa sýta, ale žobrák nie. 930 Keď je žobrák sýty, ale kapsa nie. Č. 51.

Pořekadla a úsloví o skouposti, lakomosti, a lichvářství.

- Aj dušu si zapredá.
Ani suchého chleba nepodá.
Babka (viz *Grajciar*).

1) Fösvénynek soha sincs elég.

2) Naproti tomu: Az éh szunyog nehezett esíp.

3) Srovn. Ki magának rossz, másnak se jó. — Fösvény magának sem jó, hogy volna masnak?

4) Také pověrečné, na př. od skoupeho koupené hovádko, prase nezdarí se.

5) Fösvény többet költ, rest többet jár.

6) Nehéz a bărănyt farkas szájából kivonni.

- 935 Bojí sa ešte i o ten prach pod prahom.
Bude sa pravotiť pre piad' zeme.
Bude skoro zpod seba jesť (totiž vlastní výkal).¹⁾
Cmar Židovkám na rýfy predáva.
Dal sa čertu do pazúrov. (Podlehl úžerníku.)
- 940 Derie ako pastier. (Smysl? Lipa I. almanach str. 19). — Dobrý to ošmek, (úžerník).
Grajciar (babka, groš, polgrajciar).
Bude za grajciar Cigánovi — čertovi — dieťa kolísať. — Dá si za grajciar dieru do kolena vrtať. Č. 543. — Poženie za grajciar kozu cez Tatry. Adalb. Babka 2. Č. 488. 543. — Poženie za grajciar voš — blchu — cez horu — cez mesto — do Pešti — do Viedne — na tretiu dedinu. Vl. Sl. 219. Lakúmy by blechu po strnisku do Vídne hnoľ. Adalb. Wieden 2. — Trasia sa za grajciarom. — Trasia sa, keď ide dakomu grajciar dať. — Za grajciar by sa dal obesiť; — blchu vymiškuje.
Groš (viz Grajciar).
Holiť. I holiť i strižie (strihá). Adalb. Golič 7. Strzyć 1. — Oholil ho bez britvy. Č. 534. Sr. Adalb. Golič 5. Horší od Oláskeho (= Rumunského) (igáňa; - od Žida. Č. 542).
- 945 Chce spraviť z muchy dva kožuchy.
I o tú poslednú kabanicu (halienu) by ho nedbal pripraviť; — i o tú poslednú smidku chleba.
I s oltára by vzal. Č. 540. Adalb. Wziac 13.
Koža. Nedbal by s neho kožu strhnúť. Pili mu na kožu. — Sodral ho do deviatej kože.²⁾ Adalb. Lupic 2. — Stiahol by s nahého kožu.
Lakomý na peniaze ako čert na dušu.
950 Nabil si pod päty; — pod prsty.
Na dobre ho zabil. (= O vše jej pripravil.)
Na druhých ťapká a na seba hrabká.
Na nehet všeko odmeruje. T.
- Nedať. Nedal mi ani čoby mucha na krielci unesla. — Nedá ti to, čoby sa ti od ťažkej nemoce žiadalo; — čoby si hned' dušu pustil; — čoby si jazyk vyplazil. (Srovn. 957. 958. Viz také XVI. odst. 18. c.)
Nehodno je s ním masné halušky jesť. 958
Nenasýtné vrece — črevo; — nenáberné; — bez dna.
Nevyprosíš od neho, čobys' krvou zaplakal. T. a Č. 542. Adalb. Uczy-nic 1.
Nezaložil by ťa (peniazmi) ani čobys' ho pre Boha prosil.
Oplel ho o všetko.
Po jednom hrachu v hrnci varí. 960
Polgrajciar (viz Grajciar).
Pomôhol mu z vrecka. Sr. Adalb. Kapsa 4.
»Poskladajme sa, ja nedám nič.« Adalb. Dač 10.
Rád by len na daromnici žiť (půjčováním si, hostěním se atd)
Ruka. Má krátku — skrčenú — ruku. 965
— Narodil sa so zavretou rukou.
— Ruky sa mu trasú od skúposti.
S ničím sa neučlovečí — nezavďačí.
Sobral mu to ako mrcha koňovi podkopy. (Také o krivdě pod způsobem práva a spravedlnosti)
Stydné — je studený — od úžery.
Štyroch obide a piatemu nič nedá. Pr. Šturmuje ně k zámku ale k mešku. T. 970
Tam žne, kde nesial. (Srovn. Luk. 19, 21.)
Ťažko páperie pustí. Pr. (Viz 974.)
Ten i od jalovej kravy mlieka nadojí; — teľa vydre.
Tvrdá to hus na šklbanie.
»Veď si ho ty len obohatil!« 975
Vie od koštiala mäso zhrýzť.
Vyzvliekol by ho z kabáta — z košele — z kože. Č. 543.
Vláči ako zmok, dobre že sa nepretrhne.
Všetko. Všetko by do jedneho uzla zaviazal. — Všetko by sám pohltal. — Všetko mu oči kole. (= Na všecko se lakomí.) — Všetko najprú ofrfral, ohundral, (až dal).

1) Er frisst seinen eigenen Dreck.

2) Einem die neunte Haut suchen.

980 Za peniaze pôjde i do pekla; — i dušu si predá.

Z hrdla by vydral človeku.

Z každého dreva uhlie páli.

Zobrali — sodrali — ho ako lipu.

(Kôru z lipy berou ševci k potrebe remesla svého.)

Žije len ako vlk v diere; — len pre seba.

985 Žobrák, žobrácky. I kepeň by vzal žobrákovi. — Od žobráka kapsu by vypýtal ¹⁾ — Priviedol ho na žobrácku palicu. — Skoro ho na žobráka vyniesol; — ožobračil. — Vyhubyje žobrákovi ako čert božej muke.

Na z ý v ky. Držibabka, gabaj, lakomčík, priezdušník, skučko, skuhroš, skupáň, škývražník, škvrvačník, tlčibabka, úžerník, žgriak, žgrfo, žgrloš.

13. Sobecké a požitkářské zásady.

Příslaví.

Človek nemá nič, iba to, čo užije. (Též:) Nemáš na svete, len čo užiješ. To je moje, čo užijem.

Čo sjem, to viem; čo vypijem, to užijem, a čo po mne zostane, to, čert vie, komu sa dostane. (Mravnější viz níž v 991. »Čo užiješ« —) Srovn. Č. 60. Co sním —

Užij, kým žiješ; po smrti neužiješ.

14. Štědrost, dobročinnost.

Příslaví.

Bôh. Adalb. Ubogi 5.

990 Čo chudobnému dáš, to ti Pán Boh stonásobne vynahradí.

Čo užiješ, to vieš; čo vo mene božom dáš, to u Boha máš, a čo po tebe zostane, Bôh vie, komu sa dostane. Sr. Adalb. Jesć 12. Sr. Wypic 1.

Dobre je to, keď sa hodne nasbiera toho »Pán Boh zaplať!«

Kto chudobnému dáva, Bohu požičiava. (Bibl. Přísl. 19, 17.) Adalb. D. Biedny 16.

¹⁾ Srovn. Koldustól a botot kéri.

²⁾ Srovn. Sei dienstbar allen Leuten, so wirst du ein Pracher bei Zeiten.

Kto chudobnému udelí, tomu Pán Boh nadelí.

Kto pre Boha dá, aj u Boha má. 995

Kto zo svojho udeľuje, tomu Pán Boh nadľuje. Č. 44.

Na úrok Bohu dáva, kto sa nad chudobným smilováva. Č. 44.

Dať, dávať.

Komu chcem, tomu dám, aj z cesty ho zavolám.

Kto dá, ten aj má; kto nedá, ani nemá.

Lepšie dávať leš pýtať. 1000

Sladšie je dať nežli brať. (Srovn. Skut. Ap. 20, 35.) Adalb. Dać 73.

Na lazára (opatrovaného) ide z desiatich domov požehnanie.

Nezabývaj na chudobu.

Skôr chudobný udelí, ako bohatý.

Skôr ľa ešte chudobný »znevestuje« ako bohatý. (»Znevestovať« = svčítiti, pŕjčítiti. Šuj.) 1005

15. Výstrahy ohledem na dobročinnost.

Příslaví.

Bohatým dary dáva. T.

Dávať i ešte prosit' (aby vzal) je mnoho. Č. 48.

Dobrota.

Pre svoju dobrotu vyšiel na psotu; — na psiu smiechotu.

Prílišná — nerozumná — dobrota hotová žobrota.²⁾ Č. 46. Adalb. Dobroc 7.

Drevo do hory — do hája — do lesa 1010

— nevoz; vody do mora nenos. Č. 570. Adalb. Drzewo 5.

Chorý zdravého nesie, a sám ledva lezie.

Kto je štedrý, nosí holé bedry. Adalb. Szczodry 5.

Kto sa chváli, tomu daj, a kto stene, toho dri. (Kdo najvíc stoná, ten mnoho má; na málu prestávajici dřív přechvální svůj stav.) (Též:) Kto stene, od toho ber; kto sa chváli, tomu daj. (V krajomluve Vážecké

- pod Křivánem vše tvrdo a krátko:)
Keď sa chvali, daj mu; keď sa hani,
ber mu.
Kto sa za druhého zakladá (ručí), zo
svojho dokladá.
1015 Kujon, kto viac dá, ako má. Sr. Č.
526. Blázen — Adalb. Dač 56.
Mlynárovu sliepku neponúkaj znom.
Nepchaj slamu do chomúta, keď je
plný. Adalb. Sľoma 4.
Peniaze daj a hrle maj. (Sr. »hrdlo-
vať, hrdlačiť« = namáhavé pracovať.
»Hrle« = opuchlina hrdelní. Šuj.)
Ručiť, zaručiť sa. (Viz 914, 921.)
Kto sa ručí, ten sa mučí. Č. 346.
Adalb. Ręczyć 4.
1020 Veľká vec zaručiť sa komu.
»Veru, veru, už ho berú!« (záručníka).¹⁾
Voda.
Nelej vodu do mora. Adalb. Woda
67. Morze 7.
Nenos vodu do Dunaja; — do po-
toka.²⁾
Z jámy do Dunaja vodu liješ. T. Č.
487. a 570.

16. Ohrazení se proti neslušným požadavkům.

Přísloví a výroky.

- 1025 »Ach jaj, ty len daj!«
»Aj mne idu dva grajciare do groša.«
(Těž:) Každému ide sto grajciarov
do zlatého.
»Ani mně peniaze z nosa nĕpadajú.«
T. I mně — Sr. Č. 617. Také —
»Ani mne to s neba nepadá.«
»Ej veď hádam ľudia po ceste pe-
niaze nesbierajú!«
1030 »Veď mne tiež kozy neorú a capy ne-
bráňa!«
»Veď som ja to pod múrikom nena-
sbieral!«

17. Pořekadla a úsloví o štedrosti a dobročinnosti.

Bol u neho bytom i sytom. Bol u neho
varený i pečený. (Těž o nevďeku,
viz VIII. 676.)

- Chytil sa vrecka.
»Keď má byť zvon, nech bude zvon!«
(S tou výpoveďí odhodlal se kdosi
k značnéjšimu příspěvků, když milo-
dary na nový zvon sbírali.)
Plesknul sa po vačku. 1035
Ruka. Má prajnú ruku. — Oboma
rukama rozdáva. — Otvorená ruka.
— Plnou rukou — plným priehršťm
— dáva. — Všetko by rozdal, keďby
mu ruky nedržali.
Starou mierou mu nameral (= hojnĕ).
U toho sú vždy otvorené dvere.
Nazývky přlíš štĕdrých: Roz-
gazda, rozgazdiná; rozdaj, rozdajka.

18. Dluhy, půjčky, poplatky.

Přísloví.

- Börg zomrel, kredit nežije; kto nemá 1040
peňazí, nech nepije. Adalb. Borg 1.
Cežko na sjedzeny hlib robic. (Předem
strávený.)
Dlh, dlžoba, dlžník, dlžen, dí-
žiť sa.
Dlh býva čím diaľ tým mladší. Č.
274.
Dlh dlhom, klin klinom.
Dlhy majú nohy a vodia do Chu-
dobíc.
Dlh je zlý druh. Č. 274. 1045
Dlh rastie.
Dlžoba má nohy, ale aj rohy.
Horšia dlžoba ako chudoba.
Kde dlžoba, tam chudoba. Č. 274.
Keď dom shorí, dlh na komín vy- 1050
letí. Č. 274.
Kto sa nedlíži, život predlíži. Č. 274.
Adalb. Dłuzyc się 1.
Kto sa rád dlíži, málo slova drží.
Lahko brať na dlh, ale ťažko vra-
cať.
Láska, dlžoba a smrad nedajú sa
zatajiť. Srovn. Č. 290. Velké bo-
hatství —
Lepší dlžník ako hnevník. (= Raději 1055
nech ti zůstává dlužen, než aby si
ho rozhnĕval.) (Těž:) Horší hnev-
ník ako dlžník.

¹⁾ Srovn. Búrgen soll man wúrgen. Kezes — fizess!

²⁾ Dunába hord vizet.

Lepšie je bez večere spať, ako s dlhmi vstávať.

Priatelía budme, dlhy si plaťme. ¹⁾ Č. 276.

To je ostatní človek, kto je nikomu nie dlžen, lebo mu nič nesveria. (Iron.)

Zaplať dlhy, budeš ako druhý. (Též:) Nerob dlhy atd. Adalb. Dług 17.

1060 Dlhé motúze sa zle vlečú. (Starý dlh.)

Dnes je svätého Skryj sa, zajtrá Neukáž sa; napozajtre vyndí von: »Môhol si prísť, keď bol lón. (Též:) Keď je lón (Lohn), skryj sa; na druhý deň neukáž sa; na tretí deň vyndí von; na štvrtý: »Môhol si prísť, keď bol lón.«

K o ť a.

Hrešila hlava — (aneb:) hrešily ústa — hrešilo brucho — koža trp! — Koža pila, koža drž! (Též:) Trp koža, keď si pila. Č. 141.

Kto čím iným nemá, kožou zaplatí. (Srovn. výraz: Pili na jeho kožu = útraty na jeho účet.) (Též:)

Kto nemá peňazí, nech kožou zaplatí.

1065 Ma hypoteku — cintir. Šár.

Platiť, zaplatiť, platník.

Hneď je človek hotový cigáň, keď nemá odkiaľ zaplatiť.

Kde vezmeš, tam vezmeš, len plať. Keď si pán, zaplať džbán. (Píseň.) — Keď si pán, zaplať sám.

Keď si pil, plať, a s krčmárkou sa nevaď. Č. 275.

1070 Kto hneď platí, dva razy platí.

Lahko je vypit, ale potom platiť! Pr. Modra.

Lásku tratiť, kdo pozde platí.

Nabere na nohy, na rohy, (též:) ako baran na rohy — a potom nemôže zaplatiť.

Od zlého platníka — platcu — aj plevy — aj kozu bez mlieka — ber; — ber čo môžeš. Č. 275. Adalb. Dlužník 7. Platník. D. Dlužník.

Zaplať, bár kde sa paprať. 1075

Žijme po kresťansky, plaťme po židovsk. Adalb. Žýc 57. Rachovac 4.

Požičať, požičky.

Ak nemáš nepriateľa, len peňazí požičaj. ²⁾ Sr. Č. 276. Chceš-li prítele — Adalb. Požyczac 1.

Čaná, ale požičané.

Požičky nezašajú.

Požičky z priateľa robia nepriateľa. 1080

Č. 276. VI. Sl. 227. Požičky s plačom chodu dom. Adalb. Požyczka 2.

U nás taká obyčaj: kto nemá, si požičaj (a zaplať).

Veselo berie a smutno vracia. Č. 275. Adalb. Brač 29. Dlužník 4.

Pořekadla a úsloví o dluzích, půjčkách a poplatcích.

»Ako keďby si mi daroval!« (Když zplátka dluhu přijde vhod.)

Ani to nenie jeho, čo má na sebe.

»Berem na bradu, napiš ua hradu.« 1085 Sr. Č. 275. Napiš na trám —

Bere na veru; — na bradu. Č. 627.

Dlh, dlžoba, dlžen. Aj s dušou čertu dlžen. ³⁾ (»S dušou« jest maďarismus; slovensky má byť accus. dušu.) — »Beda mne hriešnemu, dlžen som každému; komu groš, komu dva, i za holbu vína.« (Píseň.)

— »Bojím sa zomreť pre dlhy.« —

Dlžen, len mu káčka v dlhoch pláva.

— Dlžen po uši. Č. 627. Adalb.

Dług 16. — Dlžen toľko, že nemá vlasov toľko. — Má viac dlhov ako vlasov na hlave; ⁴⁾ — ako šupák (snopkov) na streche. Č. 627. Adalb.

Dług 2. — »Nikomú som nie dlžen, len Bohu dušu.« — Z dlžob sa vykychať.

Dobre je zamočený.

»Hriešna hlava, zkáde vyvrusuješ?!«

(= Kde vezmeš, čo máš zaplatiť!)

Jennoho odstrihne, druhého nadšije. 1090

(U jedného vypújčí, aby druhému zaplatil.) Z Boš. dol.

¹⁾ Clara pacta - boni amici.

²⁾ Ha ellenséget akarsz szerezni, adj kölcsön.

³⁾ Lelkével is adós, az is az ördögé.

⁴⁾ Er hat mehr Schulden, wie Haare auf dem Kopfe.

Má ho (někdo) v kapse.
Mrcha (č. špatný) platec.
Nemá ani vlasa svojho.

Potiahol ho za vačok. (= Přinutil jej k zaplacení.)

1095 To je človek hotový groš — peniaz —.
(= Platí hned hotovými. Také o karbanfku, od kterého hned vyhrají.)

To je nie »požičaný chlieb«.

U toho si veritelia jeden druhému dvere podávajú.

Vychodiť. »Čizmy soderiem, kým dačo vychodím od neho.« (»Vychodiť« jest tu transitivum.) — Nemůže človek od neho vychodiť.

Vrátit'. Nevracia ani kosu ani oslu.
— Vráti, keď sa vyvráti. — »Vrát', suka, koláč!«

1100 Zaplatiť, vyplatiť. Nemůže sa mu vyplatiť, ako Liptov za Jánošíka.¹⁾
— »Nestaraj sa, žena má, už som duhy (dluhy) zplacil: od kmotra som požičal, Židovi som vrátil.« Z Boš. dol. — Zaplátil mu štyri týgne (týždne) na mesác. Z Boš. dol. — Zaplatil do' grajciara; — statočne (= poctivě). — Zaplatil chrbátom — chupami (chlpmi) — kožkou — päťami. Č. 581. Adalb. Zaplácić 4. — Zaplatí potom, keď na deravom moste najde; ²⁾ — keď Pán Boh bude hudcom platiť. Č. 631.; — keď sa mu myš okotí. — »Zaplať za bryndzu!«

Uštěpačné výroky nevděčného dlužníka.

»Jaj, či už nemáš iba to, čo som ti ja dlžen?!«

»Veď ešte neutekáme!« — »Veď sa ti to hockedy zide.«

»Veď si ja to viacej neurobím.« (= Nechci podruhé tvou požičku.)

»Veď to ešte dost minieš.«

Zlostné výroky protiv tomu, kdo nechce půjčiti.

Daj si ho zasoliť! — Daj si ho za rám; — za sklo! 1105

Můžeš si ho sjest! Sjedz si ho! —

Můžeš si ho sožrat! Sožer si ho!

19. Peníze zvláště.

Přísloví.

Ako prišli, tak odišli (totiž peníze).
Bez peňazí do jarmoku a bez kúpy domov.

Bez peňazí do trhu, domov bez soli.

Č. 163. Adalb. Pieniǎdz 3. (Vztahuje se jedno i druhé hlavně na to, když hospodář obilí na trhu neprodal.)

Bez peňazí na svete človek nič nezvedie; — darmo sa človek pletie. 1110
Č. 162.

Čím viac peňazí, tým viac starostí. Č. 169.

Dieťaťu nedávaj nôž do ruky, a hlúpemu peniaze.

Hneď je šuhaj nemý, čím peňazí není. Hnoja a peňazí nikdy nieto došť.

Jedným peniaze slúža a druhí slúža peniazom. Sr. Adalb. Pieniǎdz 84. 1115
D. Bogactwo 13.

Keby sa peniaze tak ľahly ako smeti!
Kto bez peňazí chodí, toho psi obš . . .
Kto chceš peniaze schovať, schovaj ich pod červenú bradu. (Trenč. Význam neznámý.) Šuj.

Kto má peniaze, má diabla; kto nemá, má dvoch. Sr. Adalb. Pieniǎdz 18.

Kto má peniaze, má poctivosť. 1120

Kto má peniaze, to je pán. (Též:) Teraz je ten pánom, kto má peniaze (ne dle rodu).

Kto má šupáky (stříbrňáky), netreba mu rozumu. (»Šup, šupeć«, předtím tenučký stříbrný peníz. Srovn. »šupina«. Šuj.)

¹⁾ Zbojník Jánošík (viz pozn. k Bottově básni »Jánošík«) dle báje lidu slíbil »vystanoviť« jeden regiment vojska, jestli jej propustí na svobodu. Avšak oběsili jej za žebro. Krajská správa, dověděvši se o slibu Jánošíkově takto zmařeném uložila prý za pokutu Liptovské župě každoroční poplatek.

²⁾ Megfízetem, ha lelek a lyukas hidon.

dvore, kde sa zdrúže,

sí, až jeho samého po-
3. Adalb. Wilk 68. —
nosil, a už jeho nesú.

ného bere. Č. 143. Aj
oviec vlk bere. 1) Adalb.
Wilk 3.

dejstvo.
dejov atd. (Viz VIII. D.)
rák, starý zlodej. Sr. Č.
ý lhář —
jovi košula hori. Šár.
y zlodeja, keďby nebolo
1. (Viz 1194.) Č. 145.

lejom nieto zámky.
ť robí zlodeja. Č. 144. (Zdá
polehčujícím; avšak bázeň
ezná žádné příležitosti ke
i.)

kolko chceš, zlodeja, ženy a
neustrezieš.

dáva lepší pozor na seba, ako
na zlodeja. Č. 145. Lépe —
hledá plné komory, a dříve
stej. (Žalář.)

na zlodeja nepovie. Č. 353.
lb. Zlodziej 31.

jovi cestu neukazuj.

j do máci.

domáceho zlodeja neľahko ustrezieš.

Domáceho zlodeja ťažko sa ustrie-
uť. Č. 144. Adalb. Domowy 1.

odziej 2. — Domáci zlodej naj-
rší. — Pred domácim zlodejom
neukryješ. 2) Č. 144.

1) Pořekadla a úsloví o zlodějství.

by z neho organista: mechy z voza
ahať.

ať. Bere, kde nepoložil. (Též:) Na-
siel, kde si nepoložil. Č. 539. Adalb.
Brac 2. — Čo vidí, to bere. — Len
to nebere, čo nevidí.

Brázda. Cudzie brázdy vyžína. —
Vyháňa na nesvoju brázdu.

Čo vo dne vidí, to v noci uchmatne.
— Druhému odoráva.

Chodí poza bučky. (Prvotné o zboj-
nícich; jinak i o sem tam bez práce
bloudících, také o žácích »poza
školu« chodících.)

Jedol z neváženého mäsa. — Každý 1225
klinec sa pred ním trasie. — Č.
539. — Kúpil to za utekáč.

Kradnúť, ukradnúť. »Deti moje
nekradnite, len domov vláčte!« (po-
tahnite T.) Č. 501. (Též:) »Otče
náš, tatka náš, posadil nás na la-
vičku, dal nám chleba po kúštičku:
deti moje, nekradnite, čo vidíte,
uchmatnite! (aneb nenechajte!) Ja
som starý, nekradol som; čo som
videl, uchmatnul som (aneb: ne-
nechal som). (O pokrytském zloději.)

Chodí na zpoveď s tými, čo kone
kradnú.

Kradne ako straka, čo kde popadne;
— čo kde vidí.

Neboj sa zlodejov; niet ich doma, šli
kradnúť.

»Siedme nepokradneš!« (řekl Cikán, 1230
necháváje každou sedmou hlavu ka-
pustnou, když kradl.)

»Skryjte si, lebo dohán aj statočný
človek ukradne.« (Žert.)

Ukradli mu truhlu, ale šťastie, že má
od nej kľúč. Č. 498. — turbicu T.

»Pokapala na salaši slanina, povedali
na našeho Martina.« (Píseň.)

Prsty.

Kúpil to za päť prstov, šiestu dlaň. 3) 1235
Č. 539. VI. Sl. 234. Žije na pět
prstův, na šestý chmat.

Má dlhé prsty; — lipkavé prsty.
Adalb. Řeka 12. Lepí sa mu na
prsty. — Na prsty sa mu pri-
lepilo.

Zmizlo mu medzi prstami; — za-
viazlo — ostalo — ztratilo sa —

Ruky.

Čo oko vidí, to ruka vezmē. T.

1) Megjegyzet... elvisz a farkas.

2) Házi tolvaj... et őrizkedni.

3) Er nimmt... ern und einem Griff.

22. Hra o zisk.

Příslloví.

- 1165 Aj Žid nabil syna, keď po prvé vy-
hral.¹⁾
Čo leží, to beží. (Hráčské pravidlo.)
Karty.
Karty sú čertove obrázky.
Z karát ešte nik nezbohatnul, ale
mnohí už na žobrotu vyšli.
Keď sa ti najlepšie darí, prestaň hrať.
Č. 83. Adalb. Gra 4.
- 1170 Kto nehrá, neprehrá. (Též:). Nehraj,
neprehráš. Č. 142. Adalb. Grač 15.
Kuráž platí, kocka hrá. (Také posmě-
lování k podniku vůbec.)
Najlepší hráč — najväčší lotor. Č. 142.
Adalb. Grac 3.
Prvé štence do vody — za plot —
hádžu. Prvé štence odpuštenca.²⁾
Č. 426. Adalb. Kot 61. Pies 161.
Perše kotky poza plotky. Šár.
Prvé vyhnanie z vrecka vyhnanie.³⁾ Č.
142. (Též:) Perša hra — pša hra.
Šár.
- 1175 Svada pri hre rada.
V ihre ani čert nevydre (nazpät). Vl.
Sl. 223. Co dostaneš při hre, ani
atd. Adalb. Gra 5.
Všetko utrať, alebo všetko vyhrať, ale
skôr to prvé. (Také o kupeckých
a jiných podnikách)

Pořekadla a úsloví o hře.

- Biblia• = karty. (Iron.)
- 1180 Čerti mu podstlali. (= Měl štěstí ve hře.)
Do brucha mu hľadí. (Vypočítavý hráč.)
Karty. Dobře — zle — mu ide karta.
— Neide mu karta. Karta sa mu
obrátila.
•Kubo, dolu gate! Kubo zapri knižku!
(K prohrávajícímu.)
Na svítaní bravy opaľujú. (Kdo k ránu
prohrává.)
- 1185 Perie, pierka. Obstrihali mu perie.
(Viz 1187.) — Nechal za sebou pierka.
Č. 607. — Pustil perie.

Pod skalou ryba (= dobré); — žaba (=
zlé.) (Užívají kartáři při zvedání karet.)
Podšklbali ho. Č. 627. Poščípali ho.
•Ale ta posčípali!• Pr. Modra.
Prehral by aj plášť z Krista Pána.
•Tu vari psov drali!• (Hovoří stále
prohrávající.) •Už je fuč!•
Večer psov derú, proti ránu svine obá- 1190
rajú. (Viz 1184.)
Vyhrál z kapsy (= prohrál.)

23. Zlodějství.

a) Příslloví.

Ihlička. Srovn. Č. 146.
Najskôr ihličku, z ihličky na kravičku,
z kravičky na šibeničku. — Najskôr
špendlíček, potom ihličku, nuž ľahko
prídeš na šibeničku. — Z ihličky
na truhličku, z truhličky na kra-
vičku atd.
Kdes nepoložil, neber. Adalb. Brač 24.
K mífň.
Nebolo by kmíňov, keby nebolo ko-
morášov. Z Boš. dol.
Pred kmíňom niet zámku. Pr. 1195
Kradnúť, krásť, ukradnúť, krá-
dež.
•Bodaj nemal viac, iba to, čo ukrad-
nul!• (Proklínání zloděje)
Daj pozor na svoje veci, aby ti ne-
ukradli Poliaci.⁴⁾
Krádež — faleš.
Kto kradne, má jeden hriech; kto
ukradené hľadá, má sto hriechov.
(Význam?)
Kto kradne, tomu zle platia. 1200
Kto nemôže vzjať, ukradne.
•Vzdychaj duša, telo pôjde v noci
krásť!• (Tím se posmívají zlodějovi
svatoušku. Šuj.)

Remeslo.
Aké remeslo, taký cech!• (Tak při-
volávali předtím zlodějovi, když
takového soudně holf trestali.)
Zlodějstvo ľahké remeslo, ale ťažký
cech.

¹⁾ Zsidó is megverte fiát, mikor először nyert.

²⁾ Ebnek se jó az első fia.

³⁾ Srovn. Erstes Glück — Hundsglück. Prima fortuna raro bona, sed si bona, valde bona.

⁴⁾ Čelak. udává jako slovenské a sice, místo »Poliaci« — »Němci.« str. 470.

- 1205 Tchor neškrtí vo dvore, kde sa zdržuje, ale ďalej.
Vlk, vlčko.
Dotiaľ vlk nosí, až jeho samého ponosú. Č. 263. Adalb. Wilk 68. — Nosil vlčko nosil, a už jeho nosú. Č. 146.
Vlk i z čítaného bere. Č. 143. Aj z čítaných oviec vlk bere. 1) Adalb. Baran 13. Wilk 3.
- Zlodej, zlodejstvo.
Malých zlodejov atd. (Viz VIII. D.)
Mladý žobrák, starý zlodej. Sr. Č. 67. Mladý lhář —
- 1210 Na zlodzejovi košula hori. Šár.
Nebolo by zlodeja, keďby nebolo ukryvača. (Viz 1194.) Č. 145.
Pred zlodejom nieto zámky.
Príležitosť robí zlodeja. Č. 144. (Zdá sa býti polehčujúcim; avšak bázeň boží nezná žádné příležitosti ke krádeži.)
Strež, koľko chceš, zlodeja, ženy a blchy neustrežeš.
- 1215 Zlodej dáva lepší pozor na seba, ako ľudia na zlodeja. Č. 145. Lépe — Zlodej hľadá plné komory, a dôjde i pustej. (Žalář.)
Zlodej na zlodeja nepovie. Č. 353. Adalb. Zlodziej 31.
Zlodejovi cestu neukazuj.
- Zlodej domáci.
Domáceho zlodeja neľahko ustrežeš. — Domáceho zlodeja ťažko sa ustriechnuť. Č. 144. Adalb. Domowy 1. Zlodziej 2. — Domáci zlodej najhorší. — Pred domácim zlodejom sa neukryješ. 2) Č. 144.
- b) *Porekadla a úsloví o zlodějství.*
- 1220 Bol by z neho organista: mechy z voza ťahať.
Brať Bere, kde nepoložil. (Též:) Našiel, kde si nepoložil. Č. 539. Adalb. Brać 2. — Čo vidí, to bere. — Len to nebere, čo nevidí.
- Brázda. Cudzie brázdy vyžína. — Vyháňa na nesvoju brázdu.
Čo vo dne vidí, to v noci uchmatne. — Druhému odoráva.
Chodí poza bučky. (Prvotné o zbojníkch; jinak i o sem tam bez práce bloudících, také o zácích »poza školu« chodících.)
Jedol z neváženého mäsa. — Každý 1225 klinec sa pred ním trasie. — Č. 539. — Kúpil to za utekáč.
Kradnúť, ukradnúť. »Deti moje nekradnite, len domov vláďte!« (potahnite T.) Č. 501. (Též:) »Otcé náš, tatka náš, posadil nás na lavičku, dal nám chleba po kúštičku: deti moje, nekradnite, čo vidíte, uchmatnite! (aneb nenechajte!) Ja som starý, nekradol som; čo som videl, uchmatnul som (aneb: nenechal som). (O pokrytském zloději.)
Chodí na zpoved' s tými, čo kone kradnú.
Kradne ako straka, čo kde popadne; — čo kde vidí.
Neboj sa zlodejov; niet ich doma, šli kradnúť.
»Siedme nepokradneš!« (řekl Cikán, 1230 nechávaje každou sedmou hlavu kapustnou, když kradl.)
»Skrýjte si, lebo dohán aj statočný človek ukradne.« (Žert.)
Ukradli mu truhlu, ale šťastie, že má od nej kľúč. Č. 498. — turbicu T.
»Pokapala na salaši slanina, povedali na našeho Martina.« (Přešň.)
- Prsty.
Kúpil to za päť prstov, šiestu dlaň. 3) 1235 Č. 539. VI. Sl. 234. Žije na päť prstův, na šesty chmat.
Má dlhé prsty; — lipkové prsty. Adalb. Řeka 12. Lepí sa mu na prsty. — Na prsty sa mu priliepilo.
Zmizlo mu medzi prstami; — zaviazlo — ostalo — ztratilo sa —
- Ruky.
Čo oko vidí, to ruka vezmē. T.

1) Megjegyzett juhból is elvisz a farkas.

2) Házi tolvajtól nem lehet őrizkedni.

3) Er nimmt mit fünf Fingern und einem Griff.

- Má smolné — zasmolené — ruky.
 Č. 539. Adalb. Řeka 57. Smoľa 6.
- 1240 Prilepilo sa mu na ruky — na prsty.
 »Tam môže všetko spievajúč vynosiť.«
 (= Otevřeno, nezamknuto.)
 Tá vec dostala nohy. (= Ukradli ji.)
 Ten aj z ohňa uchyťí. Pr.
 »Tu si, kupec Trnavský.« (Když zloděje
 polapí.)
- 1245 Večer sa obúva a ráno vyzúva.
 »Veď hádam chodí do kostola!« (Dů-
 věrování, že neukrade.)
 Vezme ti, a čobys to mal pod kožkou.
 Srovn. Č. 579.
- c) Zlodějská přísloví.*
- »Či gazda nebude viacej siať, keď mu
 raz Pán Boh nepožehnal?« (Tak se
 vymlouval zloděj před soudcem, při-
 pomínajícím mu s ustrnutím, že už
 byl tolikrát pro krádež trestaný.)
 Kto si ztratil, nech si hľadá; kto si
 našiel, nech si nedá.
- »Ludia kradli i budú!« (Tím ukryval 1250
 svou hanbu ten, kterého co zloděje
 s bubnem po obci vodili.)
 Neukradneš — nemáš; nevychváliš, ne-
 predáš. Sr. Adalb. Brač 23. Krašć
 21.
 Neváženého mäsa najlepšie sa naješ.
 Č. 148. Není —
 Nezavreli ťa preto, že si ukradnul, ale
 že si zle skryl. Č. 147. Nevěšejí —
 Adalb. Krašć 25.
 Nie je to zlodej, čo ukradne, ale čo
 zle schová.
 Oklam blázna ako chceš, a múdreho 1255
 ako vieš.
 Popíjaj, popíjaj, nekradni, nezbičaj; čerta
 napopíjaš, ak si nenazbičaj. (Píseň.)
 »To Pán Boh pre každého požehnal.«
 (Tak hovoří zloděj na ovocině po-
 stižený.)
 Ukradni, neboj sa nič, len dobre schovaj;
 — len sa nevyzraď.
 Za mladi nazbičaj, na starosť užívaj.

XI. Zvláštní stavy, rod a zaměstnání.

1. Zeman a sedlák; měšťan a vesničan
(slov. dedinec); domorodý a přistě-
hovalec.

Přísloví, pořekadla a úsloví.

›Dám ja tebe dediny! či nevidíš na
túrni hodiny?‹ Sr. Č. 611.

›Ja tu koreň, prakoreň, a ty ›priš‹;
— zkáde noha, zkáde ruka!‹ (Viz 4.)

Má ›harmálesy‹ so starým panákom;
— na psej koži. (Zeman.)

›Priš‹ nebude tu rozkazovať!‹

Rod, narodil sa.

5 Rod ako rod, len ty sám dobre rob.
Adalb. Ród 4.

S čím sa kto narodil, tým sa i živiť
musí.

›Z rodu kráľovského a plemena va-
lašského.‹ (Z písne Betlémské o Vá-
nocích.)

Sedliak, sedliacky.¹⁾

Bôh ešte taký zákon nevydal, aby
sa sedliak v práci potrhal.

Keď sa páni svadía, obyčajne sveze
sa to na sedlákovi. Z Boš. dol.

Keď sa páni svadia, sedliakovi dadia; 10
— sedliaci sa za vlasy ruvať musia.
Č. 325. Sr. Adalb. Pan 74.

›My sedliaci sme ako ryby: kam
nás zaženú, tam nás lapajú.‹

›Na bok sedliak, ide zemän!‹ (Na
tento rozkaz odvětili sedláci:) ›Na
bok sedliak, ide žobrák!‹

Pánis a medzi sebou bijú, a sedlia-
kovi koža praští.

Páni sa medzi sebou hnevajú, a se-
dliaci sa za nich bijú.

Sedliaka nepremudruješ. 15

Sedliak božie stvorenia, ale huncút
od koreňa; — šelma od naro-
dzenia. Č. 327.

Sedliak čím viac má detí, tým je
bohatším.²⁾

Sedliak — grobian.

Sedliak i čerta prevedie (přelstí).

Sedliak je ako vrba: čím ju viac 20
obtínaš, tým bujnějšie rastie. Č.
337. Chlap³⁾ jest —

Sedliak má tvrdú hlavu.⁴⁾

Sedliak na všetkých robí.

Sedliak neborák! (ubožák.)

¹⁾ Mnohé vztahuje se na dobu poddanství.

²⁾ Maje nadost domácí čeládky není nucen lidi cizí za mzdu najímati. To platilo předtím, pokud se hospodářství mezi děti nerozkouskovalo.

³⁾ V tomto smyslu jest slovo ›chlap‹ Slovákoví nesrozumitelné. Užívá ho následovně: ›Chlapi a ženy‹ = mužští a ženské. ›Chlap si, pochlapil si sa‹ = provedl si mužný čin. ›Chlapi pracujú,‹ (t. j. jakovíkoli dělníci). Avšak Slovákoví nikdy není chlap to samé, co sedlák!

⁴⁾ Zle v smyslu ›tvrdá lebka,‹ nebo jinak ›tvrdá hlava‹ značí Slovákoví ›ne-
sopnost.‹

Sedliakovy cepy — sekera — do ruky, nie pero. Srovn. Č. 568.

25 Sedliak pána, Žid sedliaka a Žida čert, ale naposledy sedliak ešte aj čerta oklame.

Sedliak pred Bohom vzdychá, pred pánom narieka, — huncút, šelma veliká. Sr. Č. 327.

Sedliak sa vždy za ušima škrabe.

Sedliak s čertom do školy chodil. Pr.

Sedliak v hore — vlk vo dvore. (Bére cizí dříví.)

30 Sviňu nepresviníš, vlka neprevlčíš, babu nepreškripiš, sedliaka neoklameš.

•Ty vrece sedliacko!•

•To je naše, sedliaci: po robote do práci (e); však iného nemáme, všetko pánom dávame.•

•Vystúp, sedliak!•

•Živ nás Boh, sedliacke cepy a panská stodola!• (Přpítek mlatcův.)

35 •Šťastný pán měšťan a ja len dedinčan!• (Posměšně.)

•Varuj z cesty, arak more, pán Ordódy sa vezie!• •Varuj z cesty, sedliak• atd. (Tak křičel služného hajdúch na Cikány a sedláky v Trenč. stolici.)

Z e m ä n.

Jednou stvořil čert kozu a ďábel zeman. (Slyšáno asi před 70 lety od Čecha, lesního úředníka v Hrádku, v Liptově. Poněvadž tohoto přísloví v Čel. nenf, dali jsme mu zde místa, třebas jest české.) Sr. Adalb. Koza 18.

Zeman — chleba nemám; — kúska chleba nemám. Č. 98. (Dokládá se také:) iba jednu jalovičku, i tú predal za kôročku.

N a z ý v k y.

Hostiak (srovn. »hušták«, i toho času užívané místo »předměstí«, v jakových »hostáci — hospites« bydlili. Šuj.) Odkundes, priš, sbek sveta; sedlo (sedlák).

2. Úřadnictví vůbec.

Přísloví a pořekadla.

40 Každá služba má dáku obnůžku. (Po-boční příjmy.) Adalb. Urząd 4.

Každý urad má chvost, ktorý dače so sebou vlečie. (Viz 40.)

Komu Pán Boh dal úrad, dá mu i rozum. Adalb. Urząd 5.

N e d o u č e n e c.

Nedoučenec od kata horší.

Nemáš horšieho ako nedoučenec. Sr. Č. Lepší neuk —

Pohubil Pán Boh z neho mlatca. 45

3. Jednotlivé úřady a vzdělané stavy.

Přísloví, pořekadla a úsloví.

a) *Jurista, služný, kapitán, hajdúch.*

•Bol tu služný aj pán hajdúch• (řekl Cikán).

Jurista, čo neverí v Krista; — mal šaty za trista.

•Nebojím sa pána, ani kapitána, len toho hajdúcha, čo po — — búcha•

b) *Kňaz, farár, poľ, mních.* (Viz 85.)

Ak mám byť zlým popom, volím byť dobrým chlapom. Sr. Č. 333. Máš-li — Čert neplače, keď mních skáče. Č. 334. 50 Čo ti kňaz dá, to musíš sjesť. (= Co ti řekne, musíš uvěřit.)

Farár na máry, farárka von z fary.

Farárovi bom! a farárke von! (Těž:) Farárovi bom! bom! a farárka pakuj z fary von!

Farár za dukát, rector za turák.

* Keď mních mlúvi, almužnu loví. Č. 55 336.

* Keď sa žobrák najel, načim mu i do kapsy dať. Sr. Č. 336. Když se mnich —

Kňazovi je najlepšie.

Kňazovský majetok (rozumí se nežnatého) a židovskou dušu — to všetko jeden čert berie. Sr. Č. 337. Kněžské nachování — Adalb. Żydowski 71. Kňazské odmrte a židovská duša idú v čerty.

Kňazské vrece nenásytné; — nená- 60 berné; — nenie nikdy plné. Sr. Č. 336. U popa — Adalb. Księży 54.

Kvestári — pletkáři. T.

Mníchom v kláštore, ovčiarom v hore (náležité miesto).

Nešanuj knáza, veď nemá detí.

Pekný je stav knázský, ale ťažký.

65 Peníze u kněze.

Sobota — knázovská robota. Č. 334.
Adalb. Sobota 7.

►To je pastier, čo ovce iba strižie, ale ich nepasie.◄ Sr. Č. 323. Dobrý pastýr — Adalb. Owca 9. Weina 6.

* * *

►Daj tam pre kone sena, a pre pána farára slamy!◄ (Tak poručil hospodár sluhoovi, když dovezl v zimě kněze k pohřbování.)

►Ešte olejom razí (nedávno vysvěcený).

70 Vyzvliekol sa. (Zanechal kněžskou dráhu.)

c) *Lekár.* (Viz 85.)

Lekár liečí, Pán Boh uzdravuje. 1) Č. 300. Adalb. Doktor 8. Lekarz 13. Neumělý lékař hotový kat. (Těž:) Lú-tostivý lékař atd. Adalb. Lekarz 21.

d) *Lekárník.*

Apatéka drahá kuchyňa. 2)

Latinská kuchyňa je drahá — naj-drahšia —.

75 Nech nás Pán Boh chráni od latinskej kuchyne.

e) *Rechtor, organista, kántor.*

Rechtor nenechá po sebe iba hrbu detí a roztrhaných kníh.

Rechtorské vrece atd. (Viz 60.)

Rechtorovi bom! a rectorke von! (Viz 53.)

►Starý rechtor, starý pes — jedno.◄ (Žaloba učitelů zanechaných bez pense.) Č. 308.

80 Zomrel rechtor, ale zostal Slabikár. (Jeho místo nastoupí jiný.)

* * *

Boží gajdoš (= organista).

►Pán farár, nech sa páči, a pán rechtor majú rozum.◄ (Ponoukání nápojem. 3)

Rechtor neborák (= úbožák). Rechtorka neborka.

►Tomu kántorovi ani žobrák nechytí. (= Ani žobrák ho nepřevýší ve zpěvě. Iron. Ač právě před tím žebračí někteří skutečně líbezně zpívali. Viz o tom XVI. 703., pozn. 3.)

f) *Rychtár.*

Farár straší peklom a rychtár palicou 85 — áreštom —. (Těž:) Farár peklom, doktor smrťou.

Komu rychtár rodina, tomu ide dobre hodina.

Rychtár v dzedzine, cisár v krajine. Z Boš. dol.

Starý rychtár — staré h...o.

Volím še do zeme zakopac, jako rychtarovac. Šár.

g) *Úradník.* 4)

Dobrý úradník nagazduje i sebe i pá- 90 novi.

Úradník — úkradník.

4. Řemesla vůbec.

Přísloví.

Aké remeslo, taký címer. (Žert, na př. o zedníku, když se vápnem, — o masáři, když se krví, — o hrncíři, když se hlinou zašpiní.)

Čo viac remesiel, to väčšia psota. Pr. Deväťorý remeselník — desatorý žobrák. (Těž:) Deväťoro remesiel a desiatá psota — žobrota. — Č. 220. Adalb. Rzemiosło 8.

Dobrého majstra — remeselnika každý 95 najde.

Každé remeslo má svoj kumšt; — fortiel (Vorthheil).

Keď nevieš remesla, musíš robiť povriesla. Č. 219.

Kto mnoho remesiel zná, býva žobrák. (Také o mnohonásobném podnikání.)

Kto nit majstrem čemu, toten katem temu. Šár.

1) Medicus curat, natura sanat.

2) Drága konyha a patika.

3) Srovn. Papot, mestert kell kinálni, a többinck van esze.

4) Slovem »úradník« rozumí Slovák vždy jen »správce statku.«

- 100 Remeselník — zlatá babka; keď neteče, aspon kvapká. Pr.
Remeselník — zlatá ruka; čo zarobí, to presúka (= propije).
Remesla sa drží!
Remeslo je zlatá baňa; — zlatý srp.
Remeslo má zlaté dno. ¹⁾ Č. 219. Adalb. Rzemiosło 6.
- 105 Remeslo sa na potoku nezačiera. (Musíš se mu vyučit.)
Remeslo živí.
Učeň — mučeň.
Veľa remesiel, veľa nešťastia. (Kdo se vicerých řemesel chytá.)

Úsloví o řemeslnictvě.

Prepusťili ho. (Stal se tovaryšem.) — Remeslo mu smrdí. — Robí na svoju ruku. — Továryš — nevie nič. — Už sa preučil. (O špatné práci starého řemeslníka.) — Už vystál svoje huncútstvo (učňovství).

5. Jednotlivá řemesla, závody a zaměstnání.

Přísloví, pořekadla a úsloví.

a) Baník.

- 110 Kto pajuje (bane) na železo, vozí sa na štvorke; kto na meď, na párke, a kto na zlato a srebro, chodí peší.
Nieto väčšieho blázna, ako baník, lebo hľadá tam, kde si nepoložil. ²⁾

* * *

Cnostná rúda (= výdatná). — Tam robil stavec. (O starých, zanechaných dolech.) — Trafili na žilu.

b) Čižmár, švec.

Čižmár aj na kameni vyžije. ³⁾
Čižmár obyčajne deravé čižmy nosí. ⁴⁾
Sr. Č. 332. Nejhorší -- Adalb. But

10. Szewc 8. O. 108. Kovalova kobyla a ševcova roba (žena) najvéc se boskem nachodú. (V přenešeném smyslu asi tolik, co: Sám nekoná to, co jiným káže. Mnohý paedagog vlastní dítky zle vychoval.) (Též:) U ševce najhoršie boty.

To má čižmár v zisku, čo natiahne 115 v pysku (totiž kúži). Adalb. Szewc 19.

Ševci v pondelok hľadajú Kryspína. Z Boš. dol.

Švec sa neporúbe — nepotne (praví tesári).

c) Kolár.

Hlava tri dni, spice tri roky, bahry tri mesiace. (Ty časti kola nejlepší jsou z dřeva tak starého.)

d) Kováč.

Nieto majstra nad kováča, — ten zo starého robí nové.

Šmikeň (výheň, kuzeň) má veľké ústa 120 (= mnoho stojí).

e) Krčmár.

Kde kresťan kostol vystaví, tam čert so Židom krčmu pristavuje. Novohr. Krčma bez Žida — kostol bez kňaza. Krčma je dobrá, ale počta je zlá. (Dlužníci.)

Krčma je pre poriadnych ľudí. Sr. Adalb. D. Karczma 20.

Mlyn a šenk sú čertova škola. 125

Po kočišovi bič, po krčmárovi nič. Sr. Adalb. Furman 9.

V krčme je každý pánom.

* * *

Krčmárska krieda (dvoucípová.) Adalb. Krieda 3. Pisač 8.

Zlatá britva. (Krčmár.)

¹⁾ Minden mesterségnek arany a fencke.

²⁾ Úplně: »Nieto väčších bláznov, ako baník, kňaz a rector, lebo baník atd.; kňaz si oblieka na vrch to, čo druhí na spodok (bič roucho), a rector spieva keď druhí plačú (pri pohřbovaní).«

³⁾ Sr. Jég hátán is elél.

⁴⁾ Ritka csizmadiának van jó csizmája.

f) *Krajčír.*

- 130 Dva razy meraj, raz strihaj. ¹⁾ (Také o opatrnosti vůbec.) Č. 259. Desetkrát — Adalb. Mierzyć 2.
Krajčír, mlynár a bača nejlepší »pšóres« mají (berouce jiným látku, obilí, sýr ze svěšené jim zásoby.) (Jiná viz níže »Ševkyňa« a 142)

g) *Kuchárka.*

Čistota najlepšia kuchárka.
Kuchárka sa pary najie.
Zaľúbená je, lebo presolila. (Panské přísloví.)

* * *

- 135 »Kuchárka z Oškliciv« (nečistotná).
Tá po kuchyni táčky vozí. (Která jidla mnoho »zatrepává«). Pr. Modra.

h) *Lovec (poľovník) a rybár.*

Ryba — chyba. (Pochybný zdar lovu.
Jiný výklad: Zanedbávání hospodářství pro lovení ryb.) Adalb. Ryba 19.
Rybár, vtáčnik a hudec — traja žobráci.

Sto jágrov, sto rybárov a sto muzikantov — tristo žobrákov. (Těž:)
Sto kartárov, sto rybárov atd.

- 140 Zajačík — beháčik; rybka — chybka; vtáčik — mrháčik. O. 108. Pták — mrhák; rybka — chybka. Č. 135.
Rybička — Sr. Adalb. Ptasznik.

i) *Mäsiar.*

Mäsiar keď nevyšteká (když kupuje hovädko), veru nevyseká. Č. 332.
— Mäsiar nevyseká toporom, ak nie jazykom. — Ak ho na trhu nevyšteká mäsiar, na kláto ho nevyseká.
Za krajčírom veš, za mäsiarom pes. (O výnosnosti.)

* * *

To je len taký mäsiar: »kde tu svinka zdechla?»

¹⁾ Jó mesterember kétszer mér, egyszer vág.

²⁾ Wenn die Mühle des Nachts stehen bleibt, wacht der Müller auf.

³⁾ Čelakovský má to mezi národopisnými: Cikán jako valach — jedno to psí víra. Str. 473. Viz však slovenské »valach« 160.

j) *Mlynár.*

Keď mlyn stojí, tedy mlynár počúva, kde mláta.
Keď nemele mynár (sic), meľú jeho. 145
Z Boš. dol.
Mlynára sa múka lapá a ševca smola.
(V přenešeném smyslu o mravích.)
Mlynári sú hodní chlapi, keď jim pýtel »tlapy, tlapy!«
Mlynár keď má vodu, pije víno; keď nemá vody, pije vodu.
Mlynárovi voda doženie.
Mlynár sa vtedy prebudí, keď mu mlyn 150 zastane. ²⁾ Adalb. Mlynarz 8.
Mlynár sedí na kolese, a voda mu všetko nesie.
Najväčšie mýto berie mlynárka (nebo mistr mlynář zodpověden jest před právem, tovaryš před mistrem, a jen mlynárka před žádným).

* * *

»Či my piesok meleme?» (Důtka činěná mlynáři, když s mletím odkládá.)
»Toľko má mletia, že je mlynici ťažko držať.«

k) *Murár.*

Malta je majster. 155
Včely ťahajú robotu dolu a murári hore. (Vlastně hádanka: jakový rozdíl.)

l) *Ovčiar.*

Bača (správce salašní, přední pastýř ovec), ktorý za dvadsať rokov bačoval, je už zreľý na šibenicu. (Tolik poklamal při vydávání sýru.)
Sniežik popaduje, valach sa raduje (že už nebude pásti).
Valach a Cigán — všetko jedno. ³⁾
»Valaška, cedilo (cedidlo) — všetko 160 moje bydl.« (»Valach« = ovčí pastýř.
»Valaška« = jeho malá ale dobrého »rezu« sekyrka, na kterou se při pasení podepírá. »Cedilo« = veliká houněná torba. Proč se právě »cedilom« zve?)

m) *Pltník, drevokupectvo.*

Pltnica je dobrý voz, ale potri nos.
(= Drevokupectví »po plřach« (: vorrech:) jest výnosný ale odvážný podnik.)

* * *

»Varuj glovy (hlavy), pobije ti gnidy (hnidy)!« (Tak volajú žertovně Ky-sučtí »pltníci« v Trenč. stolici, když popod most »plř« vezou)

n) *Priadka.*

Čo sa v sobotu napradie, to tkadlec ukradne.

Keď neusedíš, nuž nenabeháš. (Také o šití.)

165 Tenká priadka si bola od hrubej požičať rubáša.

»Tenká priadka, poď do tanca!« »Nemám si čo obliecť.« »Hrubá poď!« »Hneď, len sa oblečiem.«

* * *

Kde vlas, kde klas. (Nerovná příze.) (Těž:) Miesty vlas, miesty klas. Č. 643. Adalb. Prędza 3.

o) *Práčka.*

Suché práčky na peci bývajú. Sr. Adalb. Praczka 1.

Velkonočná priadka, svätodušnia — turičná — tkáčka a sobotnia práčka bývajú zlé gazdiné.

p) *Rubár (v lese).*

170 Hora — vojna. (Těž:) V hore je ako vo vojne. (Nebezpečí při setnání stromů.)

r) *Stolár.*

Keďby stolár triesky žral a desky s . . . , mal by sa dobre. Z Boš. dol.

s) *Ševkyňa (čes. švadlena).*

Klára — v noci šije, vo dne pára.¹⁾ Adalb. Klara. Pani 6.

Ševkyňa sviňa pred prahom zdochne. Šivačka²⁾ vyšila vtáčka a sjedla vola. O. 108. Adalb. Panna 13. (Šárišsky:) Švačka zrobí vtačka a pri temu vola zjľ.

* * *

Len tak z päť na šestť je sošité. 175

Robí stehy (štichy) ako ovos.

Šije na zajačí skok.

Šila horúcou ihlou. (Pára se po ní.)

Šitie, čo môže za každý štich na klinček zavesiť.

Sošíva ako sadlo (= řídko). 180

Uzoľ ako vrabčia hlava.

t) *Tkáčka, tkáč.*

Krosná nechcú behúňa, iba »seď u mňa.«

Krosná zavadzajú v dome ako stará dievka.

Plátno je vždy hotový peniaz. (Jiné viz 169.)

* * *

Plátno krásne ako kvet; — husté ako dub. 185

Postav (súkno) krásny, hladký ani šiba.

Gem. »Šiba« tablice z obloka. »Postav« srovn. maď. posztó = súkno, a slov. »jeden postav krosán,« co se na jedno navití, postavení utká.

6. Vojenství zvlášťě.

Příslովí.

Bitka na dvoje stojí. Č. 368.

K vojenskému stavu sú široké vrata, alo nazpät úzke.

Mladý vojak — starý zobrák. Č. 368.

Nemôžu všetci na posteli zomreť. 190

Páv, husár a Cigán nejpyšnejšie stvořenía.

Pekný je stav vojenský, ale těžký: — ale len zdaleka naň sa dívať (dodal Cigán).

Starý vojak — starý cigán, starý koreľ (pijan).

Vojak strieľa, Pán Boh gule nosí.

Vojna je vojna (hrozná).

Vojna nie každému hojná. Č. 365.

Vo vojne ako vo vojne. 195

¹⁾ A mit ma varr, holnap kifejti.

²⁾ »Šivačka« jest vlastně šici polštář, šiječka.

Pořekadla a úsloví o vojenství.

- »Kopať nemôžem, zobrať sa hanbím (Luk. 16, 3.), viem čo urobím: Pôjdem do vojny. (Obyčejnejší výraz na to: »Zverbujem sa.«)
- »Stará vojna.« (= Starý vojak.)
- 200 Zavoňal puškový prach. (O chlubném vojákovi.)
- »Žena, čo to za pták?« (Tak se zptával manžel voják přišedší domů, sotvyže pár měsíců u vojště byvší, pokazuje na hus.)

7. Kupectví zvlášť; kupování a prodávání.

P ř í s l o v í.

- Aj na malej hranke o veľa prísť môžeš; — prekupčíš (utratiš).
- Cena, zaceniť.
- Aký mäsiar, taká jatka; aká cena, taká šatka.
- Cena do meštaka nepadá. Č. 330. Adalb. Cena 1.
- 205 Cena do vrecka — do mecha — nejde.
- Neboj sa veľkej ceny, ale mrcha ruky. (Pověrečné.)
- Zaceniť je ľahko, ale platiť!
- Čas platí, čas tratiť. (Viz 261, 262.) Č. 262. Adalb. Czas 20. Rok 19. Sr. Towar 7.
- Čím viac kto predáva, tým viac i ľuže.
- 210 Čo je krásne, býva vzácne.
- Draho.
- Čo je dobre, nenie draho zaplatené.
- Draho by ho zaplatil, kto ho nezná, a kto ho zná, ani za darmo ho nevezme. Sr. Č. 534. Kdo tě nezná — (V přenešeném smyslu viz VIII. 502.)
- Dukát je malý, ale veľa platí. (Chvála na pr. malé kravy se strany prodavače.)
- Jednať sa, zjednať sa.
- Dobre nameraj, za čo môžeš, za to zjednaj. Sr. Adalb. Mierzyć 10.
- 215 Jednaj sa ako Cigáň, zaplať ako pán; — ako človek.

Po židovsky sa jednajme, a po kresťansky plaťme. Č. 329. Adalb. Targować się 7.

Tvrdo zjednaj, mätko zaplať. Zjednaj sa ako môžeš a zaplať staťočne, — spravodlivo. — Adalb. D. Zgodzić.

Kdē je studēnka, voda je chutnejšā. T. (Zboží [:sl. tovar:] z první ruky, v hlavnějším skladě. Viz 249, 257, 265.)

Kôň, kobyľa.

Darovanej kobyľe do zubov nehľadia.¹⁾ 220 (Na laciném nevyhledávej dokonalosti.) Č. 47. Adalb. Koň 17.

Darovanému koňovi nenačím do očí hľadeť.

Nehľaď na darovaného koňa, čo je i slepý.

Za malé peniaze nehľaď koňovi na zuby.

Krava ide s ohlavkom; — s retiazkou. Srovn. Č. 344. Čí jalovice — Adalb. D. Koň (172.)

Kto mnoho pýta, mnoho spustí (sleví). 225

Kto váži, ten prisahá.

Kupec (kupčící).

Čerti sa radujú, keď kupec nohy vytrčí (= když zemre).

Kupca, mäsiara a sviňu šacujú, keď sa minú. Adalb. Kupiec 6.

Kupec pravdomluvný, vojak milosrdný (nezdá se býti jedno s druhým srovnalé).

Kupec všetko predá, i kabát so 230 sebä.

Kupec (kupující).

»Nech má kupec oči!« (Ovšem! ale prodavač nech má svědomí!)

Prvého kupca neopúšťaj. (To zvlášť při prodávání hospodářských plodin na trhu.) Adalb. Kupiec 11. Sr. Targ 2.

Kúpiť, kupovať.

Bez oldomášu²⁾ ani kúpiť, ani predáť. Hlúpy všetko kúpi.

Kto haní, rád by kúpil; kto chváli, 235 rád by minul, — predal —. Č. 103. a 330. Adalb. Kupic 3.

¹⁾ Ajándék marhának nem kell fogát nézni.

²⁾ Z maď. »áldomás« = der Kauftrunk.

- Kto kúpil koňa, berie aj úzdu. Srovn. Č. 344. Ohlav — VI. Sl. 229.¹⁾ Adalb. Koň 172.
- Kto kupuje, odprosuje; kto predáva, draho dáva.
- Mačku vo vreci nekupuj.²⁾ (Také vůbec výstraha před nebezpečností.) Srovn. Č. 332. a 536. Zajíce — Adalb. Kupić 5.
- Lacné, najlacnejšie.**
- Čo je lacné, nenie vzácne.
- 240 Čo je vzácne, nenie lacné. Č. 331. Adalb. Zacny 1. Sr. VI. Sl. 228. Kdo lacno kupi, dva razy plati. Lacnej kúpe sa nikdy neraduj. Č. 331. Lacné mäso — riedka polievka.³⁾ Č. 331. Lacno kúpil, draho predal; moc zarobil a — nič nemal. Najlacnejšie je vtedy, keď jesú peniaze. (»Jesú« = sú; ale »jesú« vztahuje se vždycky na zásobu, nacházení se = »es gíbt«, tak jako i jedn. čís. »jest, jesto.«)
- 45 Malý klas — málo zrna. (= Malý obchod, malý zisk, a rozličný jiný význam.)
- Meštek.**
- Kto nedoloží pyskom, ten doloží meškom — meštekom — mešcom —. (Kdo se nezná smlouvat.)
- Kto si neprezre oči, prezre meštek. Č. 331. Adalb. Oko 29. 30.
- Mira — vira. (= Ať ji věří, kdo chce. Aneb snad také: Měř, pak uvěřím.) Šár.
- Na čepe víno dobré.
- 250 Na dobrom dobrý zisk; z ledačoho leda škoda. Na dvoch kúpa stojí.⁴⁾ Nehľaď si doložiť na lepšie. (»Nehľaď si« = nelituj si.) Niet väčšieho cigáňa ako je mincier.
- Peniaze.**
- »Moje peniaze sú tak dobré ako tvoje.« (= Nemáš práva kúpi předchytávati.)
- 255 Za ledačo škoda peňazí vydať.
- Planý tovar ľudia iba obrehujú; — ogandžujú (= pomluva).
- Podme do pravdy!
- Po predku platia a po zadku bijú. (Toto poslední slovná hra.)
- Predajná krava každá teľná, a kobyła ako chceš: ak chceš, žrebná, ak chceš, nie.⁵⁾
- »Slepý slepého, krivý krivého.« (To 260 jest: sám slepý, kdo slepého koně koupil, atd, poněvadž se »slepota a krivota« snadně pozná, a tak kupec nemá práva předešlému majiteli hovádka námitky činiti. To jest ovšem tak po právu, ne ale podle svědomí.)
- Trh.**
- Prvého trhu sa drž. Č. 329. Trh platí, trh tratí. V kráme všetko veria, len Boha nie, (t. j. dávajú na úver). Zlato je zlatom, srebro je srebrom, ešte sa v ňom nečistota najde; — ešte jesto rozdiel v ňom. (Výmluvy prodavače.)
- Zo samého žriedla chutnejšie.⁶⁾ 265
- Pořekadla a úsloví o kupectví; shovorky při kupování a prodávání.**
- »Ani mójmu otcovi ho nedám lacnejšie.« (Viz 307.)
- »Báťa, báťa, škoda kráťa!« (Když se někdo dal ošiditi.)
- Dal mu nezruky. (= Litoval, že prodal za tu cenu, a tak pověra, že taková koupě nebude užitečná.)
- »Ej, veď som ho neukradnul, že by som ho môhol tak lacno dať.
- Idú k nemu (k prodavači) ako na 270 oferu.
- Jarmok (jarmak, jarmarok).**
- Donesie klúče od jarmoku. (O tom, kdo z trhu pozdě přichází.)
- Keď Pán Boh z jarmoku príde. (= Když se obilí vyprodá.)
- Zavrel jarmok. (To co výš: Donesie —)

¹⁾ Ki lovat veszen, a fékét is vele veszi.

²⁾ Zsákban macskát árul.

³⁾ Olcsó húsnak híg a leve.

⁴⁾ Kettön áll a vásár.

⁵⁾ Ha akarom, vemhes, atd. viz V. 61. Pozn. 2.

⁶⁾ Forrásánál legjobb a viz.

Kúpiť, kupovať, kupec, kupectvo.

»Hander, hander, handerky, kupujte si panenky!« atd. (Tak prokřikovali někdy bradatí Židé po vsích, prodávající »šnúrky a galóny za handry.« Těž:

275 »Kto si kúpi, bude mať!« — »Kupujte, idem preč!«

Kúpil to lacno, ako na Radvaňskom jarmoku. (Radvaň, městis při Baň. Bystřici, má znamenité dva výroční trhy.)

Kúpil — predal to len tak »pod rukou« (tajně, aneb alespoň ne veřejně).

Kúpil — predal — to odpoly darmo; — za bagatel. (»Bagatel« přeneseno z »pecatellum.«)

Kúpil to pobožne; — za fatku; — za pohlavok; — za zaucho (= velice lacno).

280 Kupoval akoby ho chcel ukradnúť. »Nebabri, nekúpiš!« (praví »šefranfk«. (Kastenträger) dětem »opátrajícím tovar« jeho vyložený.)

Seklo kupectvo (= Zlý odbyt.)

Trafil kupec na kramára. Sr. Č. 38.

Za to by si aj dom s bubnom kúpil.¹⁾

285 »Malé volky, ale husté« (chválí prodavač svůj »tovar«).

»Máte ocot?« »Veru máme, iba že je veľmi kyslý.«

»Máte?« (kupující poví, co žádá.) »Veru máme, a to toľko, že ho aj predávať musíme.«

»No len udríte, švagre!«²⁾

»No veď už len povedzte, čo obeciate« (= jakou cenu slíbíte).

290 N. N. sa obesil. (= Víchu na víno vyvěsil.)

Oblizol sa. (Získal nápadně při koupi neb prodeji.)

»Omoč pyštok, daj peniažtok, nechcu dať darmo.«

Peniaze.

Dnes za peniaze, zajtra za darmo.³⁾
Č. 49. Adalb. Dziś 11.

»Mój je kôň (a j.) a tvoje sú peniaze. (Když se nemohou »dojednať.«)

»Nedám toľko, čoby som tie peniaze 295 na ceste našiel.«

To je ako čoby peniaze do vody hodil.

To nenie ani za darmo, ani za peniaze. (Velmi lacno.)

»Veď hádam ľudia peniaze po ceste nesbierajú« (žeby tak draho platiti měli).

»Veď som ja peniaze neukradol, aby som za to toľko dal.«

Vzal »boží peniaz« (závdavek). 300

Predať. (Viz 277, 278.)

Rozchytali — rozchvátali — to na ruvačky mačky; — ako čoby darmo dávali.

»Tebe za toľiar a druhému za päť a dvadsať groší. (O kupci, říkajícímu: »To len tak ako tebe!«)

»Ty si z Dráhoviec. (Ves při Piešťanech)

»Ty si z lacného kraja«. Sr. Č. 638. 305
Pán —

»To je ako žemlička za dva grajciare! — ako žemla u pekára⁴⁾ (Ustálená cena.) Adalb. Bulka 4. Cena 3.

»Toľko je otcu, materi hodno. — Toľko je medzi bratmi hodno.«

»To má zuby.« (Drahé.)

Trh, tržiš.

Bol trh, že ruka pre ruku nestačila, (t. j. z ruky do ruky dávati).

Dobre trži. — Má dobrý trh. 310

Už je ošacený (= při kupování oklamáný). Pr. Modra.

Váza to ako šefran (úzkostlivě).

Včas svoj krám otvoril, ale ho i skoro zatvorí. (Také o tom, když mladý, nezkušený něco těžkého podniká.)

¹⁾ »Bubon na dome«, ozdoba na »vrch — štíte« v podobě »homoly« (mohyly) do poly vypuklé, jejížto dno pomalováno, jménem aneb monogramem a letopočtem popsáno bývá. (Tympanon). Nad touto »homolou« ční tak zvaná »háľka«, dřevěná aneb kovová, tato jako skrucující se »zastávka« (korouhvička). Šuj.

²⁾ Dohodnouti se o cenu hovádka potvrzuje se konečně posledním, nejráznějším tlesknutím ruky o ruku, obyčejně s nějakou kupeckou formulkou. Viz XVI. 674—677.

³⁾ Ma pěnžért, holnap ingyen. Krčmářský žert = nikly za darmo, poněvadž se každé »zajtra« obrátí na »dnes.«

⁴⁾ Das ist wie beim Bäcker die Semmel.

- ›Všetko mám, len to nemám.« (O špatně zásobeném krámu.)
- 315 ›Za čo je to?« ›Za — — « ›Bez čoho?«
›Bez mešteka.«
- ›Za čo je to?« ›Za — — « ›Iba ak i s vami?« ›Prečo nie, ak ma dobre chovať budete!«
- Za tovar groš, za oldomáš dva.
- Zbožie.
- Bolo zbožia na trhu, že bolo ťažko zemi držať.
- ›Nechcú zbožia brať, ak chceš mu ho daruj, ak chceš mu ho na zem vysyp.«
- 320 Z rúčky do rúčky (hneď zaplatiť). Č. 635. O. 61. Adalb. Ręka 32.
- ›Že to len viete toľko zapýtať; — zaceniť!«

Úsloví o vysoké ceně a klamu.

Obriadil ho, oplel ho, oplel sa, ošalbiaril ho (šalbiar), ošidil ho, ošvábil ho, posolil, zasolil mu.¹⁾

8. Hospodářství zvláště.

a) Rolnictví a zahradnictví.

(Viz XIV. Občasnost.)

Přísloví.

- Ak si nepokakáš, nepopapáš.²⁾ (= Nepohnojíš, nepojíš.)
- Bôh, Pán Boh.
- Pán Boh je najstarší hospodár. Č. 3. 439. Kalend. Ihář a Bůh — Adalb. Bóg 265, 353.
- 325 *Pán Boh žehná znie a čert trnie. (Vlastně ›zrno« a ›trňa«.)
- Pánbožko vedzá, čo robá. (O počasí.) Pr. Modra.
- S Bohom je dobre kupčiť. Adalb. Bóg 124.
- Šej, kelo zesceš, a Buh požehna, kelo un sce. Šár.
- Všetko dobré, čo Pán Boh požehná.
- Brázda.
- 330 Brázda hlboká — slama vysoká. Č. 421.
- Hlboká brázda — vysoký chlieb.

Dze zemák leží, nedávaj reži. Z Boš. dol.

Fizulu je najlepšie sadit na Marka; — na fizulovú Katerínu a Krížové dni. Pr. Modra.

Gazdu malé i veľké hryzie (počnouc od hmyzu až po medvėde).

Hnoj, hnojiť. Viz 323, 369, 370.)

Čo smrdí, to hnoj. 335
Kto polia hnojí, dobre si stojí. Č. 422.

Zlá to gazdiná, ktorá hnoj hore kominom vyháňa (= slámu páľ).

Chlieb (biely).

Gazda si nežiada bieleho (t. j. kúpného) chleba.

Neoraj mi pod biely chlieb. (Srovn. předešlé.)

Škoda prosí bieleho chleba. 340

Jar.

Jar je gazda.

Na jar zamaž, v jaseni zapraš. (O setí.) Č. 446.

Kapusta.

Drahá priesada — mnoho kapusty (a opačně). Adalb. Rozsada.

Kapustu mastia na hrade, nie v hrnci.

Kde je ladiník, tam sa najie čefadiník. 345
(Setí ledníku — viky — jest prospěšné.)

Keď brány oberáš, vtedy do stodoly poberáš.

Keď obrodí grošliak (druh hroznu), napije sa žobrák. — Kedz zarodí grozlák, napije se každý soplák. Pr. Modra.

Keď (na začátku léta) vidno čkora — ucholaka —, už jest nový chlieb.

Kto nechová myši, ten nič nezvýši. Sr. Č. 427.

Kto umočil, ten osuší. (O zmoklém obilí.) 350

Kúkoľ — múkoľ (Když se prodavači obilí pro koukol výčitky činí, tento upozorňuje tím, že i z koukole mouka bude.)

Lepšia kosenica ako trhanica.

Lepšia poľahlina jako sbieranina. Z Boš. dol.

¹⁾ Das ist mir zu gesalzen.

²⁾ Ila nem kaka, nem papa.

Leto.

Čo je v lete zelené, všetko v zime sjedené.

355 Včely sa tešia kvetu, hospodár letu.
Č. 450. Lidé —

Najdrahšie semeno — najlacnejšia kúpa.
Nedari še z pišma orac, ani z knihy kopac. (= Komu kniha, tomu kniha, komu pluh, tomu pluh.) Šár.

Neufaj sa v kvece (kvétu), až je plné vrece. Pr. Modra.

Orať, oráč, oračka. (Viz 330, 331, 339, 346.)

Hlboko oraj, hlboko si chleba krájaj.

360 Jasennie oranie — polovičné hnojenie.

Jedna oračka — jeden chlieb; dve oračky — dva chleby. Č. 421.

Dvojí —

Keďby nebolo oráča, nebolo by boháča. Novohr.

Koľko oračky, toľko chleba vždycky. Lahká oračka, ľahká zberačka.

365 Mráz najlepší oráč.

Tri razy or, tri razy si chleba odkroj.

Ovos vozí voz; seno len pre meno, a sečka je len sračka.

Po prielohoch psota chodí do dediny.

Povážať. (Viz 335 a násl.)

Ak roľu nepovezieš, s role neodvezieš.

370 Kde sa pováža, tam sa rodí.

Pšenica na roli gazdu 9krát zarmúti a 9krát poteší. Sr. Č. 424. Ječmen —

Rataj za pluhom rozum sbiera.

R o k.

Nie zem, ale rok rodí.¹⁾

Rok blatnivý zle nás živí; rok slnečnosti všetko dáva v hojnosti.

375 V dobrý rok sa všetko podarí. Sr. Č. 420. Pěkný —

Roľa sa nedá oklamať.

Semenec, keďby sa nehanbil, i za bránou by zišiel.²⁾

Siať, sejba, zasieť.

Čo sa do dobrej zeme zaseje, všetko býva dobré.

--

¹⁾ Annus proclucit, non tellus.

²⁾ »Semenec« = konopné semeno. Jinde vyrozumívajú tím semenka plevete, ktorá se od zrna odvějí.

³⁾ »Pozadnia« = pozdní. Jinak pozadní = výmětní; pozadky = výmětky obilní.

⁴⁾ Sr, Porba búzát, sárba árpát.

Hrach treba tak (riedko) siať, aby si pomedzi neň (keď zide) baran mólhol ľahnúť.

Jačmeň je najlepšie siať, keď je list 380 na ľpe ako groš.

Keď »kršľacia« svrchu kvitne, vtedy je dobrá včasná sejba; keď v drieku, vtedy prosrednia, a keď pri spodku, vtedy »pozadnia.«³⁾

Kto husto seje, kabát si dere. Sr. Adalb. Siač 4. (opačné).

*Kto vetry šetrí, nebude siať, a kto oblaky, nebude žať. Č. 439. Adalb. Siač 22.

Na jar sej do blata, v jaseňi do prachu. (Viz 342.)

Najľep je sáť na Mojžiša (t. j. když 385 mŕžeš). Z Boš. dol.

Ovos sej do blata, jačmeň do prachu a žito do hrudy.⁴⁾ (Sr. 342.) Adalb.

Owies 7. Siač 30.

Skorá sejba často zmyľá, a pozdná vždycky. T. Adalb. Siew 2.

V kožuchu sej jarinu, v košeli oziminu. Č. 446. Sr. Adalb. Jarka 2. Ozimina 1.

Slama je striga, kde sena niet.

Sň a h (sneh.)

Pán Boh sňahom hnojí pre chudob- 390 ných ľudí.

Sneh je ako perina na siatinu.

Sn o p.

Áký chlap, taký snop. (Těž:) Čo chlap, to snop.

Kopa (kríž č. mandel) nedá, ak snop nedá.

Tráva, čo aspon počuje vodu žblnkať (č. bublati), už lepšie rastie. (Nižina u potoka.)

Vinica, vinohrad, vinič, víno. (Viz 347.)

Čhto (kto) nemá roboty, nech si vy- 395 sadzí vinohrad. Z Boš. dol.

Veľa vína, veľa svatieb.

Ve vinohradze tedy kop, keďz ci marhulový kvet za sáru (holenku) padá. Pr. Modra.

- Vinica — biednica; drž zahradu, máš náhradu. — Vinica — hospodárova biednica. Č. 420.
- Viniču netreba dažďa, ale motyky. Srovn. Č. 422. — modlitby, ale —
- 460 V novine choťčo pochyťí! (Tu doslovně, že se v nové zemině vše vydaří; avšak obrazně říká se o rození dítek.)
- Zahrada je ako všivavá hlava. (Vždycky jest co v ní čistit, plét.)
- Za rosy sa kosí, za sunka (slnka) sa suší. Z Boš. dol.
- Žať, žatva.
- Čižmár sa teší dratve a sedliak žatve.
- Keď je chvíľa (pěkné počasí), vtedy žnime; keď je dážd, vtedy spime.
- 403 Kto prvej sožne, prvej sjie. (Tak se potěšuje opozdivší se v žatvě.)
- Žito.
- Hruda žitu hyža (chyža). Šár. (Těž:)
- Hrudka ozimine — priesade — búdka. Zvolen. (Pod hrudou žito dobře přezimuje.)
- Keď žito kvitne, cesto redne.
- Žito za dva týždne vzchodí; za dva sa perí; za dva sa sype (klasí sa); za dva kvitne; za dva sa vyplňuje a za dva ešte zraje (zrie). Adalb. Zbožc 2.
- Pořekadla a úsloví o rolnictví a zahradnictví.**
- Drevené jedlo (ovoce).
- 410 Chlapci! jedzte našu repu, alebo susedove hrozny. (Při vinobraní.) Pr. Modra.
- Jablko kyslé, žeby sviňa zkvíkla od neho. Adalb. D. Kwašny 8.
- Jačmeň (a jiné obilí) ako múr (hustý); — ako broky (jeho zrno); — akoby ho hoľub naoberal (čisté zrno); — jak klokoč (staphylea L., o klasu). Pr. Modra.
- Kapusta biela ako krieda; — zelená ako kručina. (Jiné o kapustě viz XIII. 36. a násl.)
- Klasy ako cepky.
- Kosiť, kosa.
- Ani holeno, ani koseno. 415
- Kosec zostal na koze; — na chvoste. (Který na své postati za jinými zaostál.)
- Tomu zbožiu nič iného nechybí, iba kosa.
- Zle sa kosí, ako čoby starú strechu¹⁾ rezal.
- Kvetu na strome ako okyp (mnoho).
- L a n. Lan lesklý ako sklo. (O vláknach. 420
- Lan — konope — svrčkom na gäte; — žabe po oči — po brucho. (Krátké.) Adalb. Wysoki 6.
- Orie na nebožiec. (Trojkou, párem volů a v předu jedním koněm.)
- Ovocie. Ovocia toľko, len akoby kydnul — nakydal; — až sa konáre lámú; — až ťažko stromom. — Ovocie dobré, že ťa chuť objíme od neho. — Ovocie visí ako pancier. (Mnoho.)
- Ovos (a jiné zrno) ako klince; — ani ocef.
- Pšenica (a jiné obilí na poli), žeby sa koleso mohlo o ňu opreť.
- Semä zišlo krásne akoby vyľial. 425
- Slivky čierne ako žúžol; — mäkké ani duša.
- Slivky sa už zapaľujú; — brnejú.
- Šteky strilajú. (= Vitr je vyvrátil.)
- »Šteky« = der Stecken, hůlky u rév.)
- Pr. Modra.
- To sú len také vrbovky. (Jablka slabé chuti.)
- Tú roľu len vtáčence povážajú — hnoja. 430
- Adalb. Pole 15.
- Už sme ho dali Bohu do ruky. — Už sme dali nivu do rúk božích. (Po zasítí.)
- Zbožie. Sejem zbožie vo meno božie!
- Už je zbožie na rukách. (S pole! sebrané.) — Zbožie ako čoby sa psi po ňom povláčili. (Těž o trávě.)
- Zbožie pořahlo (od deště a větru); pořelelo (pomdlelo, ožluklo); zbadalo sa (přišlo pozdě ale rychle do zrostu).
- Zbožie sa pekne zastavilo. — Zbožie (a jiné) zišlo ako šteľ (husto).
- Zbožie husté, žeby ani haď cezeň

¹⁾ Totiž slamenou, nebo vlastně jen tato jest Slovákovi »střechou,« kdežto šindelová jest »dach« (z něm. přejaté).

nepreliezol; — jak duchna — jak hora. Pr. Modra.

Zelina vyhúkla (bujně do výše).

Zem dobrá, mäkká ako mach — moch —, len tak dýcha.

435 Zemiaky¹⁾ (veliké) ako žemle; — ako oštiepky; malé ako vši.

b) Hospodárská domáci zvířata.

P ř í s l o v í.

K r a v a.

Dobrá krava ako matka. (Žertovně dokládá se: »a otec ako vól.« Ostatně jiný sberatel poznačil: »Dobrá krava ako mamka; dobrý vól ako tatko.«)

Dobré teľa — pol kravy.

Krava nedojí vemenom, ale pyskom. (Tak dojí, jako ji chováš.) Sr. Adalb. Kur 26

Kravička mamička. O. 108.

440 Kravu a ženu najlepšie po známosti brať.

Kto nemá správičku (?) nech si drží kravičku.

Nedávajú mnohule, ale dobre. Sr. Č. 426. — rohule — mnohule — Sto dobrých volov skorej kúpi, ako jednu dobrú kravu.

V ô l, j u n e c.

Daj slamy volovi, ta žeň ho povoli (pomaly). Šár.

445 Junec s grošom líha, s dvoma vstáva. Sr. Adalb. Koň 184.

Kone pohádzaly, voly vyťahaly. (Na koních ztráta, na volch prospěch.)

Vól čo nevychodí, to vyleží. (Vy-tučí se.)

Vól vyleží, kôň vybeží (správně »vy-behá«).

K ô ň, k o b y l a, ž r i e b ä.²⁾ (Viz výš »Vól«.)

Alebo gazda koňa alebo kôň gazdu sje.

Daj kobyle obroku, pustí sa ti do skoku. Sr. Č. 426. Syp koni — Daj koňovi ovsu, môžeš ho hnac jak psa. Šár. Adalb. Koň 15.

»Dal mu za korytko ohňa a za korytko ovsu.« (V pověstech.)

Dobrého koňa abys dobre choval, a zlého ešte lepšie.

Dobry kôň zaslúži, aby ho chlebom choval.

Hoďajakej mršine musíš tak dať zrať, ako najlepšiemu koňovi. 455

Keď prejdeš mšlu, postoj na chvíľu; keď prejdeš tri, koňom čelo utri; keď prejdeš šesť, daj jim jesť. Sr. Č. 426. Adalb. Jechač 29.

Koňa, flintu a ženu — to troje nepožičiavaj nikomu.³⁾ Sr. Adalb. Pies 229.

Kone pokorujú⁴⁾ za týždeň po hostine a za dva po veselí. Adalb. Jarmark 3.

Kôň hryzie gazdu zubami i nohami. (Potrava a podkovy.)

Kôň má len jednu nohu.⁵⁾ (Jednu nohu ztrativ musí se zabit.) 460

Kôň má veľké zuby.

Koňovi len toho dlého. Koňovi »hopsa« (ovsa).

Kôň smrdí na maštali, ak ho dobre nechováš.

Kôň zdochýnajúci prade nohami, bystrý preberá.

Kto kone často premieňa, iste utratí. Michalské žriebä atd. (viz 526.) 465

Na jednom koni — na cudzom koni — sa chleba nedorobíš. Srovn. Č. 133. Cizím volem — Adalb. Koň 51. Wól 20.

Pánovo oko najlepšie koňa vyobročí. — Panské oko kone tučí.⁶⁾ Č. 428. Adalb. Pan 143.

Žriebä má právo choťakde (trebas káde) behať.

¹⁾ Přerozličné slovenské názvy zemáka — bez ohledu na rozličné druhy jeho viz v »Květne Slovenska« od Reuss-e.

²⁾ Méně užívané: »hača, kobysťa = č. hřibě.

³⁾ Paripa, fegyver, feleség nem közös jószág.

⁴⁾ »Pokorovat« = smoutiti, smutek nositi po úmrtí pokrevného. Tu znamená zemlenost koní.

⁵⁾ Egy jó lónak csak egy a lába.

⁶⁾ Srovn. Gazda szeme hizlalja a jószágot.

Ovca.

- 470 Čím tenšia vlna, tým hustejšie mlieko.
 Čo kravy nechajú, to ovce vyfškajú.
 (Tu o páši; srovnej »jiskati.«) —
 Ovca sa všade naška.
 Ovce — zlaté zvonce. — S ovcami
 je dobre, komu sa vedú — daria.

Rozličné.

- Dobrym zachádzaním i hovädo po
 ruke ti bude. (Také na človeka
 přeneseno.)
 Kto má deti, má žiaľ; kto má statok
 (č. dobytek) má škodu.
 475 Lepšia chudá slanina s chlebom, ako
 tučná bez chleba. (Tím se potěšuje
 a vymlouvá chudobný, když »ne-
 dokrmenú sviňu zakôle,« že totiž
 při lepším vytučení nezbylo by mu
 obilí na chléb.)
 Nemala baba roboty, narobila si klo-
 poty. (Hlavně když hospodyně vejce
 pod kvočnu podsype.) Č. 623. O.
 108. — koupila si prase. Adalb.
 Baba 80.
 Nielen to chce žrať, čo bučí, ale
 i to, čo mrnčí.
 Prvé božie. (O prvým plodu, ale
 zvláště o prvým roji včel. Šuj.
 Následkem toho jako se zachází
 s prvým plodem?)
 Statok (č. dobytek) — zmatok.
 480 Taká sviňa je najlepšia, ktorá nikdy
 chudá nebola. (Mimo doslovný má
 snad i přenesený význam.)
 Vrby sa práša, žibatka (housatka)
 kapú (hynou). Pr. Modra.

Pořekadla a úsloví o hospodářských
zvířatech.

K r a v a.

- Krava prehorela. (Přestala roditi.)
 Mlieko krave pojavilo. (Přfbyvek
 mléka.)
 Na suchu sa otelila. (Když kráva
 »teľačka« má jen málo mléka.)
 485 Vietor ju zašiel. (Lámka.)

V ô l.

- Voly hrubé — tučné oko delá. —
 Voly chudé ako raky.
 Voly, voly, bodaj boly! (Těz v pod-
 řečí Zvolenského kraje od obce

Priechod:) »Vovy, vovy, bodaj bovy;
 bravery, bravery (č. vepře), bodaj žravy,
 bodaj sa chovavy!«)

K ô ň.

- Čaruj ora za bodora! (Žertovně
 místo »koňa za vola.«)
 Dal koňovi cigánskeho obroku. —
 Dal mu zadok ohňa.
 Dal si koňa na červeno zafarbiť 490
 (odříti).
 Dáva koňovi obroku bičom. — Dáva
 ovos koňom videť.
 Kôň, čo mu môže všetky rebrá pre-
 čítať.
 »Kone moje kone, zlámaly mi oje!«
 Kone vyparené, akoby ich vriacou
 vodou obliat.
 Kôň hladký ako sklo; — ako zr- 495
 kadlo. (Viz 499.)
 Kôň nesúci iba vlkom na újesť.
 Kôň tučný ako perina.
 Kôň utekal, len sa mu tak iskrilo
 pod nohami.
 Kôň vypasený, žeby sa doň nazreť
 môhol.
 »Mohol byť kňazom, keď nechce 500
 ťahať.« (Tak vymlouvá svou ukrut-
 nost koně nemilosrdně bijící.) (Viz
 níž »Nešlahaj« atd.)
 »Moje kone, tvoj bič!« (Posměluje
 pán pohoniče, aby pospíšil.) Adalb.
 D. Koň 275.
 Nechce si chuť pokaziť. (O lenivém
 koni.)
 »Nešlahaj teho koňa (vola)!« Odp.
 »Šak má maso!« Pr. Modra.
 Obrok mu v zadku skáče — hrá
 — tancuje. (Také na bujného člo-
 věka přeneseno.)
 Ovos sa dobre ohlásil. 505
 Paripy, len sa tak blyštia.
 Pohádzaly ho kone. (Měl ztrátu na
 nich; jináč = spadl s kone.)
 Poletí na ňom ako na tátošovi.
 Ťahá, len sa tak vystiera. Ťahá ani
 smrť; — dobre sa nepretrhne.
 Tie kone idú ako kravy (pomálu). 510
 S v i ň a.
 Prasa, čo by sa na groši vykrútilo
 (totiž všemi čtyrmi nohami).
 »Svini poctivosť!«
 Zaklal sviňu len tak bez příčiny
 (totiž málo vytučenou).

Rozličné.

- Bodaj ste sa chovaly!• (Praví se ke »krdlu« housat.)
- 515 Honosí sa, že ma tri chvosty. (Tri krávy, anebo jiný počet.)
Môhol by ho na Veľký Piatok bez hriechu sjesť v kapustnici. (Vy-
chudlé hovádko.)
Nemá ani »heš« ani »keš«. (Ani hydu, hydiny, ani dobytku.)
Nenarastie (na pr. to »prasa«,) čo ho mastiť budeš.
- Neprisadil by som viac tela, čoby vraveľ vedelo.•
- 520 »Nezostalo nám ani srsti. — »Nemá ani chvosta na maštali.•
Pribiedil ho. (Bídně přezimoval.)
Pritrčil ho. (S velikou námahou přichoval, přisadil.)
Riaďa ho (hovádko) ako človeka.
Statok ako lasice. (Dobře chovaný, lesklý dobytek.) — Tučný (kus statku), že sa len tak trasie.
Statok jeho dostáva tľe a pozadky. (Slovná hra. Tluč, výprask a tluč obilní. Po zadku bití a pozadní zrna, výcudky.)

c) Včely.

P ř í s l o v í.

- 525 Aký rok na včely, taký na ovce.
Michalské žriebä, Jakubský roj môžeš smeľe vyhodiť na hnoj; — jednaké na zimu.
Na jar každá včela stojí grajciar.
Roj, ktorý se v Máji rojí, za veľký voz sena stojí. Č. 448. (Neplatí rovně o každém kraji.) Sr. Adalb. Jan sw. 34
Včeličky sú chudobného kravičky.
- 530 Včely majú veľké právo. (Sbírají, se-
dají, kde chtějí.)
Ženci do poľa, včeličky s poľa. Č. 451.
Úsloví. Išly mu včely na Zdychavu. (= Vyhynuly. Zdychava je ves v Gem. stolici.)

a) Rozličné hospodářské a domové záležitosti.

P ř í s l o v í.

- Aké chotáre, také koláče.
Ak ty nepójdeš na dom, pójde dom na teba. Ak gazda nevynde na strechu,

- síde mu strecha na hlavu. (Těž:)
Keď kto nechodí na stavanie atd.
- Arendy sú randy. (Statek do přenajmu 535 daný málo vynáší.)
Bez dreva horšie ako bez chleba.
Buď poriadny a budeš sa mať dobre: — a nebudeš ničoho žiadať. Č. 277.
Diely sú len diery; — hotové diery. (O rozkouskovaní pole mezi dítky.) (Viz 585. Těž:) Kde sa delí, tam sú diery.
Domáce — trváce. (Plátno, prádlo atd.)
Gazda, gazdiná. (Viz VIII. 874, 875.)
»Čert tá tam po čeladi; len sisi 540 gazda dobre hľadí.•
Dobrý gazda — otec, mať. (Chválí si sluha.)
Gazda na dvore a gazdiná v komore panuje. (Těž:)
Gazdinú po pitvore a gazdu po dvore poznať.
Gazda palicu, gazdiná varešku.
Kde gazda dozerá, tam statok pri- 545 berá.
Kde gazda — pán — už v posteli, sluha ešte veselý.
Len tá roľa dobre rodzí, po kerej sám gazda chodzí. Z Boš. dol. Č. 421. Ono pole — Adalb. Gospodarz 35.
Mladého gazdu šanuj.
Od gazdových očí rozmaha še statek ovčí. Šár.
Pilný gazda nedá čeladi zapostávať. 550
Hora (les).
Čečinatá hora — planý kraj; — listnatá hora — lepší kraj.
Hora — bohatá komora.
»Hora bola, hora bude. (Říkají ple-
nitelé lesů.)
Kto si vytne horu (nadmírně), bude mu rásť hora na dachu. (Mech a byliny.)
Múdry bere horu a sprostého hora. 555 Č. 206. — lomí —
Hrabem, hrabem a nemám nič.
Jesť, sjesť.
Havol robí, Havol jie. — Kubo atd.
Adalb. Jakób 6. Maciej 14. Stanislaw 4. — Janko robel, Janko zjid.
Šár. — Jano dorobí, Jano sjie.

— Jano — Ďuro — spraví, Jano
— Ďuro — sje. — Moľa robí,
moľa jie.

Kameň.

Čím dlhšie kameň na jednom mieste
leží, tým väčmi machom zarastie.
(Jedno, stálé bydllo dobré.) (Též:)
Kameň — skala — čo sa moc
obracia, machom neobrastie. Adalb.
Kamień 12. — Kameň sa machom
neobalí, keď sa často z miesta valí.

Kto má želiara, má pána. (Uštipačné
prísloví majiteľův domů, když ná-
jemník nějakých oprav vymáhá, ku
kterým se majitelé obyčejně velmi
těžce odhodlají.)

560 Kto odbýva, ten užívá (a ne nepří-
tomný, o nic se nestarající spolu-
majitel).

Kto na holém (nepokrytém) stole jídá,
ten i holé role mívá. Pr. Modra.

Kto nemá přírážky (daně), nech si kúpi
vačkové hodinky. Z Boš. dol.

Málo krmu, mnoho mása. (Lacný do-
bytek v jeseni.)

Múr, murovať.

Kto muruje, ten buduje (ne ten, kdo
z dřeva staví. Adalb. Murować.
(Též:)

565 Kto zrubí, ten hubí; kto muruje,
ten buduje. Sr. Č. 431. Kdo zdí —
Zruby mají zuby, ale múry ešte
väčšie. (Dřevěný dům stojí mnoho,
zděný více.)

Oheň (Viz 579—581).

Kde je oheň (požiar), tam hned
vietor a zlodej. (Viz 571.)

»Keď sa podpálili, nech si hasia!«
(praví lhostejný sobec.)

Málo vody zväčšuje oheň.

570 Oheň je k úžitku i ku škode.

Oheň si sám vietor robí. Adalb.
Požar.

S ohňom nežartuj a vode never.

»Na druhého robíš!« (Též:) »Pre dru-
hého sa trápiš!«

Prevážanie sa. (Stěhování se s ná-
bytkem.)

Časté prevážanie — časté vyhorenie.
(Přehnané přísl.)

Tri razy sa prevážať to je ako raz 575
vyhoreť Adalb. Przenosić się. Prze-
prowadzać się.

Pri mále málo starosti; pri veľa veľa
starosti. (Též:) Málo máme, málo
dbáme.

U behúňa mrcha huňa. (Sr. 558.)

»Viac domov ako kostolov« (praví se
vtipně majiteli domu hospodné po-
vyšujícím, t. j. nemusím u tebe
bydlit. Říká se také, když se s málem
mnozí dělí).

Voda, povodeň. (Viz 569, 572.)

Ešte oheň vodou zaleješ, ale vode
— povodni — sa neubráníš.

Pred ohňom aspon so životom ujdeš, 580
ale pred vodou — povodňou — nie.

Voda jednému odnesie, druhému pri-
nesie, ale oheň spáli všetko. Sr. Č.
487. Visla jak — Adalb. Wisla 12.
Woda 56, 63.

Voda má tenký jazyk; — pysk.
(Vniká všudy.)

Začiatok vody — koniec chleba.¹⁾
Sr. Adalb. Chleb 9. Wisla 7.

»Vozami navozí, a nemá chleba.« (Vý-
čitka špatnému hospodáři činěná.)

Zle je tam, kde okolo ohňa mnoho hrn-
čekov. (Viz 538.) 585

Rozličná počkadla a úsloví o hospo- dářských a domových záležitostech.

Červený kohút mu na dome zaspieval;
— dostal sa mu na strechu. (= Po-
žár; »podpálili ho.«) Č. 642.

Gazda.

Bol som ja dobrý gazda, Pán Boh
mi pomáhal; kone, voly vyzdychaly,
voz sa mi polámal.«

»N. N. sa nezdá, že je dobrý gazda:
zbožie si popredá, čeladi jest nedá.«
(Píseň.)

To je ešte len mladý gazda. — To
je veľký — mastný — hrubý —
gazda (= majetný); — starý gazda
(= zkušený).

Hlava deravá. (= Děravý krov.) 590

Izby — len také prdience. (Malé.)

¹⁾ = Hornatý kraj neúrodný. Sr. Maledicta patria, quæ a bonis laudatur aquis.
Pozn. Šuj.

Keď Pán Boh s poľa — z jarmarku
— príde. (= Když se úroda sebere;
když se obilí prodá.

»Na pipiške oral, na vrabcovi bránil.«¹⁾

Na tom dreve ešte vtáčky spievajú
(t. j. na lesních stromech, které již
měly býti zkáceny).

595 Nemá ani piaď vlastnej zeme.

Nemá ani zuba do brány (vlastně »do
brán«).

Nemal by som ani za psom čím vyhodiť.
(Nedostatek dříví.) Adalb. Micé 67.

Nemá sena čoby pod kvočku.

»Tadadom, tadadom, vystaväl z blata
dom!«

Už má svoje hniezdo.

600

¹⁾ Sběratel U. poznamenal, že to našel v Lichardově kalendáři s poznámkou »pilný gazda«.

XII. Běh a připadnosti života vůbec.

1. Lidé jsou chybám poddáni
v mravním i výkonném ohledu.

Srovn. III. odst. 5.)

Příslloví

Adamove deti sú divné smeti. Rkp.
Slov. Pohf.

Ani tys' nie od druhých odchodnejší.

Blchy.

Každý pes má blchy. — Kto vie
či doňho blchy nenaskáču. (= Či
se ctostný nezkaží.)

Člověk.

Člověk krehká nádoba.

5 Čoho sa človek najviac odricka, toho
sa najskôr dopustí.

Dom.

Dom nie kostol, človek nie anjel.¹⁾
Sr. Adalb. Człowiek 36.

Nenije toho domu, dzeby nebolo
lomu. Z Boš. dol.

Nieto domu bez dymu. Č. 388. Sr.
Adalb. Dom 32. — Nieto toho domu,
aby sa v ňom nezakädilo. Nieto
tej pece atd.

Chyba, chybný, zchybiť.

Bez chyby kto na svete? Sr. Č. 283.

10 I ten najmúdrejší môže zchybiť. Č.
284.

Ludia sme chybní.

S chybami sa učíme.²⁾

Svoje chyby nikto vidieť nechce. Č.
284.

Žiaden človek bez chyby,³⁾ a žiadna
cesta bez úhonu.⁴⁾

I dobrému — starému — kocúrovi 15
nekdy myš ušmykne — ujde. Č.
284.

I kňaz na kancli sa pomýli.

I múdrému voly ujdu.

I slnko sa dakedy dvojí. Č. 251. T.

I tenký vlas má svoju tóňu. Č. 284.
Adalb. Włos 4.

I za tisíc dukátov paripa sa potkne. 20
(Viz 24.)

Každému dačo chybí.

Každý kov má trosky.

Každý má svoju hrbočku (přestupkův);
— svú zl' (žlč č. žluč) T.; — čierne
za nehtom; — za nehtami blato.

Kobyła má štyri nohy a potkne sa.⁵⁾

Č. 71. Někdy i kůň — Adalb. Człowiek 81. Koň 126.

Krehkosť, krehký (krohký).

Každý má svú vlastniu krehkosť. T. 25

Všetci krehkí — hriešni — slabí.

Lahko sa noha pošmykne.

Mäd je mädom, ešte sa prekysne.
Adalb. Miod 2.

1) Ház nem templom.

2) Errando discimus.

3) Nincsen ember hiba nélkül.

4) »Úhon« = Wegabgleitung, zvláště při sanici častý.

5) Lónak négy lába, mégis botlik.

Na každého sa dačo vmestí. (Téz:) Na každom sa dačo najde.

- 30 Nekedy aj starý kallec (tkadlec, tkáč) pradzu pomaší (= mašliček, uzlíkúv narobí, »pochlpí.«) Z Boš. dol. (Téz:) Nekdy i starý tkáč pomoce. Č. 217. Nič nenie tak nestále ako chvíľa a ľudia.

Nikomu sa nemôžeš nazreť do srdca. Pridá sa to každému (pomýliť).

S podratým na spodok. (Vzato z oděvu = ukryvaní chyb.)

Sväťý.

- 35 Nikto nenie svätý. Pokiaľ sme na zemi, nie sme anjeli, ani svätí. Svätí boli a hrešili. (Ovšem, než také dokonalé pokání učinili. Jináč jest to i povědění o pobožnůst-káři nemravném.) Svet viac vie o tebe, ako ty o sebe. Všetci sme z krvi a z mäsa. Č. 25. a 284.

2. Štěstí, pohodlí.

(Viz odst. 8. Osud a příhoda; náhoda.)

Příslloví.

- 40 Dlhú klobásu, krátku kázeň, to miluje každý blázen. Adalb. Kazanie 5. Dobre sa je tomu smiať, komu je dobre. Chto (kto) nemá starosci, môže o dvadsať rokov dúž (dlhšie č. déle) žiť na svece. Z Boš. dol. Jako vetor duje, tak plachty obracajú. (= Kde dobre, tam dychtí každý. T.) Kde sa dobre vodí, ta sa rado chodí. Č. 154.
- 45 Kdo bližše ohňa, skorej še zahreje. Šár. Kto má dobre, ešte lepšie žiada. (Téz:) Čo ako sa dobre má, ešte lepšie si žiada. Č. 283. Čím lépe — Kto má koňa, snadno naň sedlo najde; — o sedlo sa nestaraj. Lahko sa ten modlí, komu sa dobre vodí.

Lahko tomu pískať, kto v rákosí sedí. Lepší jeden »hurhaj« než desať »beda.« 50 Mnoho dobrého sa preje — prijie — Na lekára nĕmyslí, kto je veselej myslí. T.

Šťastie, šťastný.

Blázni majú mnoho šťastia.

Bláznom viace šťastie nežli pravda slúži. T.

Čím menej rozumu, tým viac šťa- 55 stia.

Čím väčší pes — oplan — šelma — kujon¹⁾ atd., tým väčšie šťastie; — tým sa mu lepšie vodí; — tým sa lepšie má. Č. 153. Adalb. Szelma 1.

Dokiaľ je človek šťastný, vždy má dosť priateľov.²⁾

Koho šťastie nadíde, všetko mu dobre ide.

Komu šťastie slúži, tomu ide všetko po vóli; — tomu i vo snách príde.

Kto má šťastie, tomu netreba roz- 60 umu.

Kto má šťastie, tomu sa pošťastí.

Lepší funt šťastia, ako cent rozumu³⁾ (Téz:) kvintlík — polcenta — (a p. jiné). Sr. Č. 349. Více může — Adalb. Szczęście 36. Sr. Adalb. Złoto 12.

Má viac šťastia ako rozumu.⁴⁾ Č. 615. Adalb. Szczęście 52.

Môžeš mať rozumu koľko chceš, ak nemáš šťastia, ničoho nevyvedieš.

Neraz šťastie býva hotovým nešťa- 65 stím, a nešťastie šťastím.

Nezapchávaj šťastiu každú dierku. Pán Boh dáva dary, mačka šťastie vláči.

Pan Boh vládne šťastím a mačka myšami. Sr. Č. 149. Bůh št. —

Šťastie oči zaslepuje a nešťastie ot- vára. Sr. Č. 151. Štěstí rozum —

Věľa šťastia, ale málo požehnania. 70

V štěstí ľudia zabývajú — zabúdajú (zapomínajú). Adalb. Szczęście 96.

V štěstí nezhrdnúť. Za kým šťastie, za tým i ľudia. Č. 153.

1) »Kujon« z gréckého κουν Šuj.

2) Donec eris felix, multos numerabis amicos atd.

3) Jobb egy marok szerencse, mint egy zsák ész.

4) Er hat mehr Glück als Verstand.

- Tomu je sveta žiř, kto sa nemusí na nič trápiř.
- 75 Trebas i v pekľe, nech si je len dobre. Vřlačné bremeno, čo pomáha. Za planřím dačo lepřieho aj sjesř pustí. Z čoho sa najlepřie žije, o to sa najviac pečuje.
- Pořekadla a úsloví o řtěřtí a pohodlí.**
- Ani u vlastných rodičov mu nebolo lepřie; — ani v materinskom živote atď.
- 80 Ani v nebi mu nebude lepřie. Adalb. Niebo 1. — Ani po smrti by si človek lepřie nežiadal. — Blahoslavenstvo ako v nebi.
- Bóh mu pomáha a čert tiská. (Praví se také:) Pane Bože pomáhaj a ty čerte tiskaj! Sr. Č. 14. Pán Bůh napřed —
- Bude mu len nežiaľ (protiva žele = radost); — ako na Hody (Vánoce).
- Dobřé, dobre.**
- Dobrej matere (a) sa radil. — Dobre si poradil. — S dobrým sa poradil. Dobre obstál — pochodil — preřiel. — Dobre sa mu lipa derie.¹⁾ — Dobre sa mu vodí. — Dobřých dní užil — zažil. — Má dobrě hniezdo.
- 85 Tak mu je dobre, ako v božom koři; — v svätom koři; — v Pána Bohovom lone. Č. 616; — mlynárovej sľiepcy; — psovi na pazderí; — slímákovi v chrene; — v nebi na řtoku.
- Tak nám bolo dobre, že sme sa pečenkou utierali a vínom umývali; — červeným vínom umývali a řúnkou utierali.²⁾ (Také o silném muži:) To je chlap, co se vinkem umývá a řunkou se ucířa.
- Dostal sa na zelenú ratoľesř (letorast);³⁾ Č. 616; — do teplého kúta.
- Hlava. Hladká mu je hlava. — Nezabolí ho hlava.
- Ktožeby sa tomu rovnal! — Lepřie sa mu povedlo, ako sám chcel.
- Má, čo mu srdce zažiada; — čo si 90 len duřa živo v ňom zažiada.
- Mal ten časy! — Má teplé nohy. Č. 615. (Těž:) V teplom sedí.
- Musel sa v čepčeku narodiř. (Pověrečně o řřastném.) Sr. Č. 615. V kořilce — Adalb. Urodzić się 19. (Srovn.) V čepčeku ře narodzil a na snurčku (?) zemre. řár.
- Na krídla ho postavil. — Nařiel vtáča v hniezde.
- Nechýbä mu nič, iba lastovičie mlieko; — vtačie mlieko.⁴⁾ Sr. Č. 615. Vřeho u něho — Adalb. Ptak 2.
- Predkom k stolu, chrbtom k ohňu. Č. 95 615. Hřbetem —
- Přiřiel na Kařnú horu, nechce viacej bobu. Svet. Bude mu len raj a dva svety. — Sveta mu je žiř. — Svet mu kvitne.
- Svobodný ako ryba ve vode; — ako ten vták. Č. 614. Má se jako — řcesce mu tak idze, jako do komina dym. řár.
- řřastie ho prenasľuduje. — Tomu je hoj! 100 Už mu narástly krídla (kriedla, kriela). — V suchu sedí.
- Žiř, živót.**
- Má ľahký život.
- »Tam bol život, keď byly řtyři knědle za groř a polievka darmo« (chválil si vandrovník).
- »To je živót, to je svet!«
- Žije si ako pán; — ako pavúk; — 105 ako ten vták v povetrí; — ako v raji.
- Živót sa mu usmieva.
- 3. Neřtěřtí, obtířnosti, trápení.**
(Viz odst. 8. Osud a přihoda; náhoda.)
- Přiřsloví.**
- Bieda, beda, biedny.
Běda bědě ruku dáva. T. — Bieda biedu naháňa. — Bieda psotu na-

¹⁾ Vzato z toho, že obuvníci kůru z lípy potřebujice, takovou zřiraji.

²⁾ Borral mosdik, kolbászszal törülkőzik.

³⁾ Zöld ágra jött.

⁴⁾ Az egy madártején kivül mindene van.

- háňa. Č. 619. Adalb. D. Bieda 94.
— Bieda biedu najde, choc aj slnko zajde. Č. 155. Bída člověka — Bieda za biedou. — Jedna bieda za druhou. Č. 181. Adalb. Nędza 6. Biednej hlavy i rozum biedny. Ideš pomaly, bieda ťa dohoní; po-náhľaš sa, dohoniš biedu. Č. 260. Adalb. D. Bieda 116.
- 110 Jedna bieda nič neurobí, ak nie de-sať. Adalb. Bieda 47. Zle 17. — Kde jedna bieda, tam i druhá. T. Chromému všade ďaleko. Jedna nevoľa mnoho iných so sebou prináša. 1) Č. 155. Jednemu je do plaču, druhému do smiechu. — Komu do plaču, komu do smiechu. Adalb. Placz 2. Smiech 2. 4. Č. 183. Jedni ľudia skáču, druhí plačú.
- 115 Každému dačo chybí. Každý má svojho červíka — svojho mola —, čo ho hryzie. Č. 186; — svojho moriaka. 2) Adalb. Mól 1. Robak 6. Kde bolí, tam bolí. (Téz:) Kde bolí, tam boli (= tam si byl, sám jsi si vinen). Kde je tvrdza, tam je trudza (trudný stav). Keď dub padne, i pes ho preskočí. Sr. Č. 180. (Viz 124. 131. 135.)
- 120 Keď chybí jedno, chybí i druhé. Keď je zloga, do Boga; keď je non-dza, tak do knonza; keď je bida, do Žida, a po bide — caluj me Žide. (Toto z Polského prejaté prí-sloví užívajú s Haličí susedící Spišští Slováci v okolí městečka Lubovně.) Sr. Adalb. Bieda 57. Nędza 9. Keď kto padnúť hlavu si prebil, ho-vorí: šťastie, že som sa na dobre (cele) nezabil. Keď sa červík do stromu zažere, do tých čias ho žere, kým ho nesožere. Keď sokol zahuben, bije ho i vrána. T. a Č. 180. Adalb. Sokól 2.
- 126 Koho bili, zas ho budú.
- K ó ň.
Křdel vrán pustí sa i do živého koňa.
Moc múch aj koňa sje. — Vela vrán aj koňa sošre. — Srovn. Adalb. Chart 9.
- Kríž.
Každý človek má svoj kríž — aj jeden snop (dokládá se žertem co slovná hra, nebo »kríž« znamená i »mandel«).
Každý človek svoj kríž niešť musí. Kédby sme si ráno svoje kríže po-vešali na plot, každý by si večer po svoj bežal. 130
Kto na zem padne, ledakto sa ho na-bije.
Kto sa topí, britvy — slamy — sa chytá; — oblakov — šípa — pien — sa lapá. 3) Č. 178. Sr. Adalb. Tonáč.
Lahšie nesamému trpeť. 4)
Len keď ztratiš, poznáš, čo si mal. Adalb. Utracac.
Na krivé drevo kozy skáču. Sr. Č. 180. 135
Na strom — Adalb. Drzewo 28.
- Nešťastie.
Jedneho nešťastie — druhého šťastie; jedneho šťastie — druhého nešťastie.
Jedno nešťastie druhé stihá; — dru-hému ruku podáva. Č. 155. a 174. Adalb. Nieszczęście 9.
Kde je nešťastie, tam je i posmech. (Keď máš škodu atd. viz X. 130.)
Koho má nešťastie potkať, potká ho i na posteli.
Koho nešťastie prenasleduje, ten si 140 ešte aj v nosovej dierke prst zlomí.
Koho raz nešťastie zastihne, tak ľahko ho nepustí. Sr. Č. 158. Koho nešť. umkne —
Kto je v nešťastí, toho sa ľudia stráňa.
Nešťastie nechodí po stromoch, ale po ľuďoch. Č. 156. Adalb. Bieda 10. (Viz 528.)
Nešťastie netreba hľadať, samo príde.

1) A nyavalya párosan jár.

2) Knižecí sluha měl sloužiti za důvod toho, že jsou i úplně šťastní lidé na světě; avšak nalezlo se, že mu jistý »moriak« (krocán) život náramně ztrpčoval.

3) Viz behaló ember habokhoz is kapdos.

4) Srovn. Magnum solatium est miseris socios habuisse malorum.

- 145 Nešťastie samo nechodí; — zriedka samojedno chodieva. Adalb. Nieszczęście 25. Zle 46.
Nešťastie ťa naučí modliť sa.
Nešťastie vždy hotové. 1) Č. 155.
Nešťastie zrazu prichodí (= neočekávané).
Pri každom nešťastí šťastie; — šťastie sa najde. 2) Č. 155. Kde šťastí — Adalb. Nieszczęście 34.
- 150 Šťastie sa trúsi; — šťastie ledva po jednom ide, nešťastie sa sype. Č. 153.
Všade nešťastie hrá okolo človeka.
Ocot bude vždy ocot. Pr.
Od surovej kapusty kováč ozdravel, krajčír umrel.
Srdce, srdečné. Keď srdce bolí, to veľmi bolí. — Srdečná bolesť je najväčšia.
- 155 Súženie a prhlava všade rastú.
Telo.
Nech duša pomáha telu trápiť sa.
Trp telo, keď sa ti na svet chcelo! Adalb. Cialo 4.
Tomu je dobre, koho niet.
Trápenie, trápiť sa.
Bez trápení v svete není. (Tímto českým vyslovením se i na Slovensku užívá.)
- 160 Človek sa musí do smrti trápiť.
Čo sa človek natrápi, kým umre. Sr. VI. Sl. 221. Co člověk vystojí, ež svatým zůstaně. Adalb. Człowiek 6.
Každý človek má svoje trápenie. Adalb. Utrapienie 2.
Urež ucha, nastav brucha. Č. 178. (Tamž: »Urež brucha, nastav ucha,« viz výklad obojho.) (T. Urež rúcha, nastav brucha. Chudobný a marný človek.)
Ustalej kobyle aj chvost je ťažký. 3) Č. 131. Unavenému —
- 165 Všade za človekom ide pes; — tóna chodí.
- Zlé, zle.
Kto nezkúsil, nevie (posúdiť), čo je zlé na svete.
Na jednom zlom nikdy dosť nebýva. Sr. Adalb. Zle 16.
Nenie každý zlý, komu sa zle vodí. V obide na človeka všetko zlé ide, Žiadna psota sama nenie; jedna rada 170 druhú honí. Č. 174.
Zmoklý nebojí sa dažďa. Adalb. D. Mokry 2.
4. Nestálost štěstí.
(Viz též IX. odstavce 8.)
- Přísloví.
- »Akoby Boha za nohy trímala!« (Kárání v štěstí se bezpečícho.)
Ani to nemůžeš povedať, že je tvoje, čo do úst nesieš; — čo v hrsti držíš. (Těž:) Ani tomu never atd. Adalb. Pysk 1.
Čert sa ihrá. T. Sr. Č. 624.
Človek nech sa ničoho neodrieka, iba 175 z nosa si odhryznúť. 4) Sr. Č. 503.
Nemáš se — Adalb. Krašč 24. (Viz 221.)
Človek nech si nič nepredkladá. (Nechť se nekochá přílišnou nadějí.)
Čoho sa bojíš, to ti skôr príde ako to, čomu sa úfaš.
Čo jednému, to druhému (totiž prichodit se může).
Čomu sa človek najviac úfa, najskôr ho pominie. Pr. Adalb. Spodziewać się 1.
Čo na druhom vidíš, to na seba čakaj. 180 Sr. Č. 155. Co potkalo — Adalb. Potkać 2. Przypaść 1.
Čo si nežiadaš, to sa ti najskôr pridá.
Dnes mne, zajtra tebe. (Syr. 38., 23. Mně včera, a tobě dnes. O smrti. Těž:) Raz mne, raz tebe. Adalb. Dziś 3. Č. 155. Co mně —
Dobré málo potrvá. Adalb. Rzecz 5.
Hody po hodoch nebývajú; — každý deň nebývajú.

1) Mala ultro adsunt.

2) Nincs oly lángoló szerencsétlenség, melyben egy szikra jó szerencse ne volna.

3) Fáradt lónak farka is nehéz.

4) Sr. v jiném smyslu: Még senki sem harapta el maga orrát.

Chváliť.

185 Mesiac pri nastaní nechvál. (Též:)
Nechvál masác na nove, ale na
schode. Z Boš. dol.

Nechvál deň, pokiaľ slnce nezajde;
— pred západom.

Keď chceš najlepšie, vtedy ti vypadne
najhoršie.

Keď sa teláťu dobre vodi, idč na lad,
nohu zlomí T.

Koleso sa vždy krúti. (Též:) Lahko sa
kolečko zvrtné. Č. 150. Sr. Adalb.
Fortuna 8. Szczęście 67.

190 Len dotiaľ človek bez starosti žije,
počím si gombík zapät' (zapiaľ, za-
pnuť) nevie. Trenč.

Manna neletí s neba každý deň.

Môže ťa ešte mačka predbehnúť. (Po-
vèrečné.)

Na konci kyjak býva.

Nebýva na každom vršku hostinec.

195 Nemajú myši každý deň tanec.

Nevysmievaj neboráka, nevieš, čo ťa
zajtra čaká.

Nevše ten je koláče, komu sa pečie.
Nevždy slnce sviati.

Neznáš ešte, ako sa ti kocka obráti.
Č. 524., 616. Kdo ví — Adalb.
Kostka 2.

200 Po fašiangu pôst býva.

Po jarmoku býva mrcha trh. Č. 261.
Adalb. Jarmark 8. (Ale také:) Po
zlom jarmoku býva dobrý trh.

Prví bývajú poslední, a poslední prví.
(Mat. 20., 16.)

Radosť.

Dnes radosť, zajtra žalosť. T.

Krátka radosť, dlhá žalosť. Adalb.
Uciecha 2.

205 Po radosti býva žiaľ. — Po radosti
býva naposledy žalosť. Adalb. Ra-
dość 2.

Ruža.

I ruža pícha.

Nenie tej rože, ktorá by nėsavadla. T.
Žiadna ruža bez trňa.¹⁾ Č. 186.
Adalb. Róza 4.

Smiech.

Na veľký smiech obyčajne nasleduje
plač. Č. 289. — Plač a smiech do
tretieho dňa sa premiňajú. — Po
smiechu býva plač. — Ranní smech,
večerní plač. T.

Štastie, šťastlivý. (Srovn. X. B.
odstavec 22.)

*Cnosť a štastie visí na tenkej niti. 210
Č. 150.

Nenie na svete nikoho, aby bol vždy
šťastlivý.

Šťastie je vrtkavé — nestále. —
Adalb. Szczęście 70.

Šťastie nocľahy často mení; — obra-
cia sa.

Šťastiu never; — veľa never! Adalb.
Fortuna 14.

V šťastí nedúfaj, v nešťastí nezúfaj. 215
Č. 157. Sr. Adalb. Szczęście 3.

Ten sa smeje najliep, chto sa na-
posledy smeje.²⁾ Z Boš. dol. Sr.
Adalb. Śmiac się 7.

Večer.

Nejeden večerom plače, kto sa smial
ránom. Adalb. Zrana 2.

Neznáš, čo do večera byť môže; —
čo večer so sebou donesie Č. 197.
a Sr. Č. 437.

Večer ukáže, aký bol deň. Č. 264.

Večer zvykli deň chváliť. 220

Zo zarečeného chlebička sa najviac do-
stane.

5. Porovnání neštěstí.

Příslloví.

Ako dri, ako lúp.

Ako pešky, ako za vozom. Č. 634.

Ako za jedno rebro viseľ, ako za oboje.

Ako za vlasy, ako za pasy. 225

Či kyjom, či palicou. (Též:) S kyjom
alebo s holú. Z Boš. dol.

Či sova o kameň, či do sovy kameň.³⁾
Srovn. Č. 634. Kamenem — Adalb.

Sowa 2. (Též:) To všicko jedno:
kamenem o hlavu, alebo hlavu o ka-
men. Šár.

¹⁾ Rózsa nincs tövis nélkül.

²⁾ Wer zulezt lacht, lacht am besten.

³⁾ Sr. Akár a tojást a kőhöz, akár a követ a tojáshoz.

- Či tak či tak zhynuť, jedna nevoľa. —
Či tak, či tak kapať.
Dunaj prešiel a v Dunajci sa utopil.
Adalb. Wisła 6.
- 230 Chcel obísť jamu, prišiel na skalú;
jedna hlboká, druhá vysoká, preskoč
ak môžeš. ¹⁾
Keď čert vzal kravu, nech vezme i teľa.
Adalb. Krowa 41.
Keď ho má parom vzjať, nech ho vezme
do čista.
Keď je koleno deravé, môžu byť aj
nohavice.
Keď si otca zabil, môžeš aj mater.
(Obrazne jako 231., 233., 235.)
- 235 Keď si vzal kone, vezmi si i úzdu;
— bič.
Peklo a Sitno — jedno debno. T. a
Č. 634.
Po tme ako v noci. Č. 634.
6. Pořekadla a úsloví o neštěstí
a trápení.
- a) *O neštěstí vůbec.*
(Jiné viz níže e. Hořekování.)
- Akoby na ňom zapálil. (= Zlé ho stíhá.)
Ani hviezdy nemá. (= Je přenesčasten. T.)
- 240 Ani zo sta — z tisícich — jeden to
nevytrpí.
Bieda. (Viz Chudoba X. 291.) Bieda
ho prikváčila — priškrela. — Bieda
nad biedu!
Bôh ho prividel.
Božekal od rána do noci.
Čeho's sa bál, neubál's sa. T.
- 245 Čert. Čert mu sedí na jazyku. — Čert
na ňom vápno hasí. — Čertovi do
kuchyne prišiel. — Dal svoju vec
čertovi na budzogaň. (Značí také:
Zlému člověku věc svou svěčil.)
Dobre že sa po hlave nebil — netí-
kol.
Dobre že si vlasy netrhal od zúfania.
Dobre že z ňoh nezapadnul od žiaľu.
Do hrubého stromu zaťal; do tvrdého
dreva —.
- Do kyslého jabĺčka zahrýzol; do tvr- 250
dého orieška. — ²⁾ Č. 619., 623.
Adalb. Orzech 1.
Dolu. Dolu mu ide hodina. — Ide
dolu vodou — dolu vrškom. — Hore
ako hore, ale dolu!
Dorskákal ako cap v jaseňi.
Do tvrdého zavítal.
Holý jako myš; — perst. (Beze všej
pomoci. T.)
- Horeť, prihárať, dohárať. Na 255
nehty mu dohára. — Na prsty mu
priadara. — Č. 623. — Päty mu ho-
ria. — Pod nohami mu horí. —
Strecha mu horí. — Už mu dohára.
Chodí ako bez rozumu; — ako bez
sebä; — akoby ho išli vešať —
stínať; — akoby bol na druhom
svete; — ako duša po smrti; —
ako obeseneč; — ako otrávený; —
ako telo bez duše; — ako umučený;
— ako vo vytržení; — ako v tra-
piech. — Chodí od ničoho k ničomu
v trapiech — v omámení —.
- Chodí zamysiený ako dubový peň.
Ide mu do živého; ide mu o kožu —
o život — o hrdlo —. Č. 624. Adalb.
Skóra 14.
Ide mu na úžitok, ako psovi tráva.
Išiel ako na stínanie. — Káčka sa mu parí. 260
Kôň. Ani kôň toľko nevystojí, ako
ten. — To je dost' na koňa.
Len tak prežieral. — Len tak sliny
prehltoval — pregígal.
Licho je s ním. — Má chrobáka. —
Má mrcha hostinu.
Má sa ako holý v trní. Č. 620; —
ako hrach pri ceste; — ako mucha
v mlieku — v kyseli; — ako sli-
mák v chrene; — ako tá lipa, keď
sa na jar k nej čižmár priplichťi.
Má s tým moc opevadla — zapletačky. 265
Má ťažký život. — Medzi dvermi za-
viazol.
Mrcha kaše si navaril. — Na nos mu
kvapká.
Na slabých nohách stojí. ³⁾ — Na strach
pochodil.

¹⁾ Sr. Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdim.

²⁾ Kemény dióba harapott.

³⁾ Gyöngé lábbon áll.

- Na špicu sa dostal. (V náramném nebezpečenství. T. Č. 624.)
- 270 Na to treba dobrý žalúdok. — Na vlase visí. Č. 624.
- Nechcel by som byť v jeho koži; — v jeho koži trčať. Č. 624. Adalb. Skóra 10.
- Nejednu horkú slzu prhltnul.
- Nekvitnú mu tam ruže. (Též:) Nemá na ružach postlato.
- Nemá blich, len ony jeho.
- 275 Nemôže ani von ani dnu. (Též:) Nevidí kade núter, kade von. Č. 622.
- Nemôže sa z pasce vymotať. — Nepochodí dobrým koncom.
- Nešťastie. Nešťastie ho prenasleduje; — všade za ním ide. — Nešťastie predo dverma. T. — Nešťastná hodina, tam tvoja rodina!
- Neujde so zdravou kožou. Č. 624. Ten neodejde —
- Nevie, kam z konopí. Č. 622. — Nie mu je do smiechu.
- 280 Nôta. Nevie na ktorú nôtu má tancovať. — Nôty tratí.
- Núdzá ho priprela. — Obida ho zašla.
- Oheň. Bol v ohni. — Medzi dva ohne sa dostal.
- Oje sa mu zlámalo. — Opadly mu brky.
- Opáliť sa, popáliť sa. Opálila ho tá kaša. — Popálil sa. — Popálil si prsty. Č. 625.
- 285 Pes, psí. Na psy vyšiel; — na psí deviatok. Č. 621. Adalb. Pies 290. — Prišiel na psí drúčik; — na psí tridsiatok. Sr. Č. 350. — Ťahá na psiu ihlicu. (= Sám leze do neštěstí.) — Tak mu je dobre, ako psu v studni. Adalb. Szcześliwy 8. — Vyšiel na psiu smiechotu.
- Pod závozom je. — Prišiel do záhatia. (= Zahatená cesta, prekážka.)
- Prišiel na ztratenú vartu. (Vzato z vojensťví.)
- Prišiel naň pohon. — Prišla naň pomora.
- Psota ho so všetkých strán bije.
- Somlelo sa naň (totiž vícenásobné nešťastí súčasne). 290
- S potrpením mu je.
- Srdce. Má žiaľ — ťažko — ťažkosť — ťažobu — ťarchu — na srdci. — Srdce mu zatislo. — Srdcom stískal. — Vzal — nabral — si na srdce. — Žiaľ — nešťastie atd. mu srdce sožiera.
- Stojí nad prepašou.
- Ťažko sa ten z toho vykašle — vychráka — vychráma. (Přeneseno z výrazů o nemoci.) Č. 624. Nehned —
- Tak mu je, ako zimomravému pod 295 starou halenou.
- Tak sa mu vedie, ako na mukách.
- To je našej koze smrť.
- Trafil na hrču; — z kyja na kameň.
- Trpká to preň zelinka.
- Tvrdá to koš na jeho zuby. Č. 624. 300
- Tvrďza naň došla; — ho nadišla.
- Vedia susedia — na čom tí sedia. Adalb. Sąsiad 27.
- Velli (vedli) ho, jako na bitúnek (jatku, bijáreň). Z Boš. dol.
- Vystojí toľko, ako ten šindeľ na dachu.
- Vyšiel mu prach, ako Idanským Cigánom. 1) 305
- Vyšiel na svetskú hanbu; — na svetský posmech. (Nerozumí se jen zlé mravy, ale neštěstí vůbec.)
- Vyvrátil misku s kašou.
- V klepci je. (Též:) Do klepca — šlopca — sa chytil.
- Vlk. Vlka ulial. 2) — Vlka — čerta — raka — zdrapil. — Vlka za uši drží. Č. 623, 624. Adalb. Wilk 100.
- Vo veľkej súde je. V planej — v mrcha 310 — koži je.
- V pomykove — v pomykovci — je.
- Všetko mu krížom — naopak — poprečky — ide.

1) Cikánům za spolubojování byly kdysi výhody nějaké přislíbeny. Po zahánání nepřítelů prozradil jeden z nich neopatrně: »Ještě bychom vás jinak byli honili, ale již nemáme prachu.« To uslyšev nepřítel, obrátil se zpátky a povraždil Cikány. To prý se stalo při Velké Idě, v Abaujské stolici, r. 1557. Na památku této smutné události složili Cikáni pěknou, velice žalostnou píseň cikánskou, maďarsky »Nagy-Idai nóta« zvanou, kteroužto hudci cikánští, jsouce k tomu vyzváni, neradi hudou.

2) »Vlka uliati,« vzato z hutnictví. Když se v peci ulije takový kus železa, že ho bez rozbourání peci nemožno vytáhnout, tedy se říká že »vlka uliali.«

- Všetko sa pod ním — s ním trhá. —
— V škripci je. Č. 624.
- Vtiahlo mu jazyk. (= Nemohl mluvit
od hrůzy.)
- 315 Vždy je ako na galijach. — Zaviazol
na udici.
- Zlé, zle. Všetko zlé naň ide. — Za-
šiel na zlú záhybeľ. — Zlej matere
(a) sa poradil. — Zle mu idú káry
— kolesá. — Zle mu kocka padla.
Č. 621. — Zle prešiel — obišiel. —
Zle sa mu povodilo.
- b) *Změna dobrého na zlé, viz c) 7. b) 9.*
- c) *Jedno zlo jako druhé, ne-li horší.*
- Do jarku pred dažďom sa skrýva.
Dostal sa s pece pod lavicu.
Jedna mi je bieda, či tak či tak. (Též:)
S tým alebo bez toho — jedna
bieda; — jeden parom; — jeden pes.
- 320 Pomôhol mu z blata do kaluže; —
z bariny do kaluže. Č. 626.
- Prišiel z biedy do nevole; — z dažďa
pod odkap. Č. 626; — pod ryňu —
žleb. Adalb. Popraviť się 8.; —
Przyjść 12.; — Trafic 10. — Pri-
šiel z koryta do džbara; — z periny
do slamy; — z prázdneho do pu-
stého; — z šafľa do šechtára.
- S koňa na osla presadnul. Č. 626.
Spadol s konia na somára, a zo šafle
do žochtára. T.
- Trafil s kyja na palicu. Č. 626.
- d) *Pominutí neštěstí (dobyť štěstí).*
- 325 »Akoby ma znovu na svet dal! —
Akoby som sa znovu na svet na-
rodil!« Č. 616. Adalb. Urodzić
się 5.
- Dostal ostrohy, Č. 541.; — zápinok.
Ko streše sa pritisknúl. (Ochranu na-
lezl. T.)
- Kto sa bál, najlepšie prešiel.
Len toľko, že obstál; — že z toho vy-
brádnul.
- 330 Máš čas, žes ušiel. (Též:) Tvoje šťastie
atd.
- Má šťastie, že grgy nevyválal (a j.).
- Obstál ako pero nad ohňom. — Obstál
na vlase.
- Odfahlo mu na srdci. — Podmäkčilo
sa mu.
- Pomôhol si — post. . sa — na nohy.
Č. 617.
- Pomôhol si von z klietky; — z pasce. 335
Posadil ho na koňa; — do sedla. (Též:)
Akoby ho na koňa posadil. Sr. Adalb.
Szczęśliwy 4. Koń 45.
- Preplával — prebrádoval — ako pes cez
vodu.
- Prešiel cez oheň. — S brehu na po-
topu sa dívá. T.
- Spadnul mu kameň so srdca — s hlavy.
— Spadla s neho ťarcha — hora —
Č. 576.
- Svitlo mu. — Svitlo mu šťastie. — 340
Svitnul mu deň.
- To je voda na jeho mlyn; — na jeho
kameň. Č. 522. Adalb. Woda 53.
- To prejde ako bačovi súdny deň.¹⁾
- Trafil mu na liek; — na notu; —
na strunu; — na žilu.
- Už je na brehu.
- Už mu je srdce na mieste; — duša 345
na pokoji.
- Už prelomil ľad. — Už ten všivavý
kožuch striasol so sebä.
- Vytiahnul sa z blata. Č. 617.
- Vytrhli mu trň z päty. Č. 617, 622.
- Zajac si labky líže. Sr. Č. 582. Užiti —
- e) *Hořekování.*
- Ani sa mi oči neosúšajú od slz! 350
Bodaj ten neból stihnul mňa poznať!
Čože si počneš biedna — hriešna —
duša! biedna — hriešna — stvora!
(ženská!) úbohy — hriešny — človek!
Hrůza ma prejíma!
- Iba čo si človek hriech nadobýva!
I tá ostatnia trpelivosť človeka ne- 355
cháva!
- Ja úbohy — nevoľný (a j.) — človek!
Ja úbohý — vyvadená — znitruvaná
(a j.) stvora!
- Ja utrápená — bolestná (a j.) stvora
— matka!
- Kamže pôjdeš proti noci!

¹⁾ Bača — správce to ovčieho salaše, aneb přední, zodpovědný ovčářský pastýř; pravil totiž, že soudný den jen tak přejde, jako »hrmavica po grůňoch.« (Grůň = strmá strana hory.)

- 360 Kdeže mešká ten posol boží, že už
nejde po mňa!
Keď sa mi už nevie tá zem otvoriť!
Môhol by knihu napísať o mojom utr-
pení!
Moja biedna — boľavá — ubolená
— utrápená — hriešna (a j.) hlava!
Nemám pokojnej chvíle ani vo dne ani
v noci!
- 365 Nemám sa už kam podieť — podieť
od žalosti!
Pôjdem, kde (kam) ma dve oči zanesú!
Č. 577. Adalb. Oko 17. — Pôjdem,
kde ma nohy zanesú; — v šíry
svet; — kraj sveta!
Radšej bych bol hada sjedol!
Radšej by som sa bol do zeme za-
kopal!
Radšej by som sa v hrobe videl; — pod
zemou! Č. 621.
- 370 Radšej by som si dal zdravý zub vy-
trhnúť; — jedno rebro vytiahnuť!
Radšej by som šiel na tie galije!
Radšej keby som nebol o tom ani
chyroval!
Radšej si môhol grgy — ruky — nohy
polámať!
Radšej si sa môhol slepým narodiť!
Smrť.
- 375 Hodina sa mi so smrťou mieša!
Kde je tá smrť, že už nejde po
mňa! (Viz 360, 361.)
Radšej bych svoju smrť videl!
Smrť sa mi rovná!
- Srdce.
Akoby mi bol nôž do srdca vrazil!
Č. 576, 580.
- 380 Aspon si srdcu poľahčím, keď sa vy-
žalujem.
Malo mi srdce puknúť od žiaľu. —
Srdce ma bolí. — Už som si to
srdce pro teba zhrýzol!
Trpím ako tá trpielka!
Už by aj ten kameň slzy zalialy nado
mnou!
Už mi je — už mi ide — do zamdletia;
— do zúfania; — na zahynutie; —
na zkanie!
- Už sa mi ani sveta nechce. — Už sa 385
mi nechce ani chleba, ani neba!
Už som nie ani človek, ani peň!
7. Pořekadla a úsloví o nezdaru,
pochybnosti a nesnázích.
- a) *Pochybování o zdaru aneb skuteč-
nosti něčeho.*
(Jiná viz XV. 348. 351.)
- Bude to kočka, čo to dočká! Z Boš.
dol. Č. 636. Zdráva — (Pr. Modra:
Stará bude kočka atd.)
Do veľkého stromu zaťal sekeru. —
Do hrubého zaťal.
Do tuha nabil, ale nevedeť, ako mu
vystrelť.
Ešče je daleko veľký oltár. (Ještěs' 390
nedošel té důstojnosti. T.)
Ešte je to za horami. 1) Č. 636.
Ešte tomu veľa otčenášov treba.
Inde, kvinde — nič nevynde.
Nebude mňa už potom hlava boľeť,
keď sa to stane. Č. 629.
Nebude z tej reže 2) — raže — múka. 395
Č. 527. Adalb. Pszenica 18. Rež.
Zbože 6.
Nebude z toho oblaka dážd'. 3) Č. 612.
Adalb. Chmura 2.
Nebudú z tej múky koláče. Adalb.
Mąka 4.
Neujde sa tebe z toho ani marný mak.
Rak zajaca chytá. T.
Skôr sa had na ľade sohreje, ako to 400
bude.
Skôr z kameňa vodu vytisneš, ako to
spravíš.
To je: »hraj — vyhraj, hraj, prehraj!«
To je len: »až sa najem, dám tebe;
— ak nesjem, dám tebe; — až sa
najem, požičiam ti lyžice.« Č. 58.
To sú povetrné zámky.
To značí slepú mačku vo vrecu kúpiť. T. 405
Veľa vody ujde, kým sa to stane. Sr.
Č. 488. Mnoho ještě — 524, 629.
Adalb. Przywlec się.
»V chrasti zajac leží.«
Visí to na tenkej nitke. Č. 636.

1) Srovn. Das ist noch im weiten Felde.

2) »Rež, raž« v Nitransku = žito. A opět v Prešp. stolici »žito« = pšenice.

3) Srovn. Nem minden felhőből leszen eső.

Všetkého sa lapá, a nič nevyvedie.
 410 Za to my nebudeme piť. (Nic se tím nezíská.)
 Z toho si ty prsty neoblížeš.
 Živí to dožijú a mŕtvi doležia. Č. 262.

b) *Po nezdaru.*

Baba čarila, sňah na peci varila.
 Capa zabil. — Dal tomu »vále«! (lat.)
 415 Dieru do neba vystrelil.
 Domnieva sa, že kto vie čo dostal.
 Dostal figu (= nic). — Dostal priučné.
 Dovolili mu v zime tabak (dohán) sadiť.
 Z Boš. dol.

Jeho snaha vyšla na poctivý smiech.
 Sr. Č. 640. Bude z toho — (Viz 423.)

420 Chytil glesga (č. dlask); — kocúra.
 Kopla ho Bočena — Brnoša — (Jména krav.)

Kto sa úfal, už sa vyúfal.

Má z toho číry čistý posmech; — hotový posmech.

Mrcha sprava! — Musíš len na chuti pristať.

425 Odišiel s písťalkou. — Od paty k hlave sa navrátil. T.

Pečenka.

Máš z pečeny papier a z papieru dieru.

Padla mu pečenka do popola. Sr. T. Pečeňa — Sr. Č. 626. Spadlo mu maslo —

Vyhral z koláča dieru a z pečeny papier.

Pobral horúcu kašu.

430 Polovník strelil v pravo, zajac bežal v ľavo.

Prišiel na krátko; — na prázdne misky.

Prišiel o to ako pes o chvost.

Trafil do diery. Trafil prstom, ale kam!

»Turiční králi. — Turičné kráľovstvo.«¹⁾ — U diabla ryby!

435 Uletel mu vtáčik z kľietky. — Umyl kapra. — Už je po radosti.

»Už si prišiel na psí tridsiatok, že si sa nepostil v piatok!«

Vykypelo mu z hrnca.

Vykrútil zo suchého dreva písťalu. (Aneb snad to značí »lhání«?)

»V zadku noha!« (= Zchybeno.)

Zaľal za šnôru. (Vzato z tesafstvi.) — 440
 Zle mu vypáľilo.

Zmoknul pod strechou

Zostal ako bobok (= ovčí bobok, ovčí výkal) na cedilku. Zostal na ľade.

Zostalo mu porisko (help, č. topúrko) zo sekery; — z koňa chvost.

Zuby. Hrklo ho — heglo ho — v zuby. — Na prázdno mu zuby kleply.

Slovesní výrazy: Prerátal sa, pre- 445
 sadlo mu, zlyhalo mu.

c) *Nesnáze; nezměnitelnost zlého; konec doufání.*

Ak chceš sa o zem hoď, ak chceš sa obes, už inakšie nebude.

Ani oheň ani voda to už nesmyje! — Ani čihy, ani hota!

Ani hore, ani dolu! Sr. Adalb. Wprzód.

Ani sem, ani tam! Adalb. D. Tam 1.

A potom? Krížik po tom! (Viz 461.) 450

Čakaj trebas do súdneho dňa!

Čím ďalej do lesa, tým viac dreva. Č. 316. Adalb. Las 5.

Čím dial do hôr, tým vždycky hôr (horšie). Z Boš. dol.

Čobys' mal sto duší, nevyvedieš to! (Viz 463.)

Ďalej ani pohnúť; — ani myseľ! — 455
 Daromná tebe hodina!

Hlava. Budeš si biť hlavu o múr?!
 Sr. Adalb. Ľeb. 1. — Nelám si

darmo hlavu. — Už nebude inak, čo si hlavu o zem otrepeš. Č. 192.

Tluc —

Hod' kameň do vody! (Zapomni na to. Viz 477.)

Je v tom hák; — akýsi háčik. Sr. Č. 622. — klička —

Kolko napred, tolko nazad.

Môžeš sa už len prežehnať od toho. 460

Na to už len kríž urob!

Nebolo pomoci proti tej nemoci.

Nemáš tej duše — tých duší — tej pary — sily — vlády — abys' to vyviedol!

¹⁾ Půnkösi király. Hra mládeže na »Turice« — Rusadla« (Sesl. Ducha Sv.) když »stavajú kráľov, kráľky.« Odtud pořekadlo = lichý, krátký zdar. Šuj.

- Nemožno tomu konca kraja dôjsť.
 465 O tom už nemôže byť ani reči.
 Plač, neplač, už inakšie nebude!
 Poručena Pánu Bohu — už inakšie nebude!
 S tým sa už len rozžehnaj.
 »Tak, tak, ale z chyže jak?«¹⁾
 470 Tam je ten trň! Sr. Č. 635. Ba
 tak —. — Tam sme, kde sme boli!
 (Nic se nepořídilo.) — Tam to trčí.
 Tými zubami tej kože nedotiahneš. Č.
 624.
 To je ani ryba, ani vták.
 To je koniec všetkých koncov.
 To je pes v lese. Tu čí pes?!
 475 To je veľké kľbko; — tvrdý orieštek.
 To je už »Pán Boh ťa požehnaj!«
 To je už ztratené, ako čoby skalu do
 vody hodil.²⁾ Č. 582. Adalb. Kamieň 6.
 Tomu ani svätená voda nezpomôže;
 — ani všetci svätí nezpomôžu. Č.
 625. (Viz 495.)
 To nesojie viac ani svätý.
 480 To neurobí ani Herkopáter. (Snad
 z »Herr Gott Vater«? Šuj.)
 To sú samé miškulancije. (Zmatky,
 srovn. »miscellanea«. Šuj.)
 To žiaden duch neuhádne.
 Tu je blcha; — potvora; — uzol —!
 Tu je oheň, tam je voda, aká tu tedy
 porada?!
 485 Už ho Pán Boh oráčil. — Už je Jano
 vojak.
 Už je po kázni, moji milí blázni! —
 Už je po ňom veta!
 Už je s tebou het! — Už je pozde,
 milý drozde!
 Už je tam, kde loj kopú! — Už je
 tebe od toho!
 Už je tebe darmo! — Už je tomu
 ameň! Č. 631.
 490 Už sa mu do hrdla — za sáry —
 leje; — Už sme dobrí!
 Už sme my raz tu; nech sa stane vôľa
 božia!
 Už sme my tam, kde straší!
 Už sme v blate — v kaši — v omáčke!
 — Už sme zle!

- Už sme zniká! Gem. (znikadiaf = od-
 nikud.)
 Už ti ani kňaz nezpomôže. 495
 Už vybačoval — dobačoval — vy-
 priaľnul —.
 Vec. Nemá tá vec klaníc. — Tá vec
 má dlhé chvosty — konce — mo-
 túze. — To je vec na psa!
 Zarúbaná cesta!

8. Osud; příhoda; náhoda.

Přísloví.

- Človek nevie, čo v hrnci vrie, keď je
 pod pokrievkou.
 Človek nevie, na čo ľahne, na čo 500
 vstane.
 Čo bolo, čo bude, Cigáň nezahude.
 Čo koho má potkať, to ho potká; —
 tomu sa neschová; — tomu neujde.
 Č. 15. Co koho — Adalb. Potkač
 1. Spotkač.
 Čo koho mrzí, to sa ho drží. Č. 158.
 Co nás —
 Čo má byť, bude; čo má prísť, príde.
 Čo má prísť, nech príde skoro. (Srovn. 505
 slovo Kristovo k Jidáši: »Co činíš,
 čiň spěšně!« Jána 13, 27.)
 Čo vylúčiš, čertu poručíš. (Má jen do-
 slovný význam: Co vyhodíš v hněvě
 do někoho, neznáš, či jej tím i ne-
 zabiješ.)
 Čto (kto) sa má obesiť, jakživ sa ne-
 utopí.³⁾ Z Boš. dol. Adalb. Szubie-
 nica 1. Wisieć 6. Č. 34.
 Jednemu obracia sa na blato, druhému
 na zlato. Viz 516.
 Kde máš hlavu zlomiť, ta ťa nohy do-
 nesú.
 Keby človek vedel o tom, čo bude 510
 potom, všetkého zlého by minul. Pr.
 Keby človek vedel, že má nohu zlomiť,
 nužby si sadnul. Sr. Adalb. Czło-
 wiek 148.
 Keby kôň o sebe vedel, žiaden by na
 ňom nesedel. Č. 291. Adalb. Koň 4.
 Malý psík do smrti šteňa. Č. 173.
 Adalb. Pies 106.

¹⁾ Tak řekl otec mlynář synu svému, když v jizbě veliké kolo vyhotovili.

²⁾ Elveszett mint kő a vízben.

³⁾ Kinek akasztófa a helye, nem hal a Dunában.

- Mne britva ne, druhemu i motyka.
Šár.
- 515 Mne polna (plná) ne, druhemu i prazna
pipka (dýmka) hori. Šár.
Nekomu sa aj železo v ruke na zlato
obráti.
Neorie, neseje, samo sa mu rodí. (Sr.
Luk. 19, 21.) Adalb. Siač 2.
Niesu všetci vtáci pávy alebo orlice.
Novina, novinka.
Čo dedina, to novina.
520 Čo hodina, to novina. Č. 262. Adalb.
Godzina 1.
Čo vykročíš z domu, počuješ novinu.
Pospi hodinku, počuješ ráno novinku.
Seď doma jednu hodinu, počuješ
(dobrú) novinu.
Padél (padnul) hore znak (horeznačky)
a uderil sa o nos. Z Boš. dol.
Pán Boh.
525 Ak Pán Boh dopustí, aj motyka spustí;
— strelí.¹⁾ (= Stane se i pravdě
nepodobné.)
Komu Pán Boh praje, tomu i vo
snách padne; a komu Pán Boh ne-
praje, tomu i s lyžice spadne.
Pane Bože! pomozd tomu, čo ne-
môže; každý orie, ako môže.
Príhoda chodí po ľudoch. Adalb. Przy-
goda 5.
Súdené.
Čo komu súdené, to mu je súrené
(nutné). Adalb. Przeznaczyć 1.
530 Čo komu súdené — obecané —
bude mu aj dané. Č. 159.
»Už mu to len muselo byť súdené.«²⁾
»Zaspievalo vtáča na kosodrevine:
čo komu súdené, to ho ver ne-
minie«. (Píseň.) Adalb. Być 24.
To bývalo i bude.³⁾
To inakšie nebude, kým svet svetom
bude.
535 To je od bohsveta tak; — od nepa-
máti sveta; — čo svet svetom stojí;
od prvosveta; — od samoprvu.

Tomu neujdeš, čo ťa má zastihnúť.
V okamžení mnoho prihodiť sa môže.

Pořekadla a úsloví o příhodě a náhodě.

- Čert mu ruku postrčil. (= Ublížil ně-
komu tělesně víc, než sám chtěl.)
Jak kostka padně. (Náhoda. T.) Adalb.
Kostka 2.
Prišiel k tomu, jako pes ku kosci 540
(kosti). Z Boš. dol.
Prišlo mu to ako vo snách.
Slepý.
Slepému sa pošťastilo.
To je už slepé šťastie! Adalb. For-
tuna 13. Szczęście 83.
Trafilo sa mu, ako slepej kure zrno.⁴⁾
Sr. Č. 217. I slepá — a 616. Prišlo
— Adalb. Kokosz 11. Kura 40.
Trafíc 8.
To sa mu len tak poťapilo (= nevedomé, 545
nezasloužené podařilo.)

9. Zlé časy. (Svět a lidé.)

Prísloví.

- »Bída bídu poráží, avšak nekaždý sobě
toho váží!« (Z písně náb. Ach ča-
sově přežalostní.)
»Bída je!« Odp. »Ešte len bude!«
(Ještě teprv nastává to horší!)
Človek človeku najväčší nepriateľ.⁵⁾
Človek do smrti úfa (že bude lépe).
Dobré (zlé, lepšie, horšie).
Bude dobre — lepšie — ale kedy? 550
Človek nepočuje nič dobrého.
»Čo ďalej, to horšie!« dávno tak
žobrák riekol. Sr. Č. 181.
Čo nového, nič dobrého. Adalb.
Nowe 1.
Dobre bolo, nechválili; zle bolo, ne-
hanili.
Dobre bude, keď čert umre a peklo 555
shorí. Sr. Č. 631. Až čert — (Viz
níž Keď čert —)

¹⁾ Ha isten akarja, kapanyél is elsül. — Wenn Gottes Wille ist, geht auch ein Harkenstiel los.

²⁾ Nadužívané, jako i předešlá přísloví, tak že to na př. i na samovraha vztahují.

³⁾ Přisl. tato 533 535 mají formu pořekadel, avšak připojila se k příslovím, poněvadž vyslovují, že jsou mnohé věci nezměnitelné.

⁴⁾ Srovn. Vak tyúk is lel gyöngyöt.

⁵⁾ Srovn. Homo homini lupus. Adalb. Człowiek 23.

Ešte bude raz zle, a potom nikdy lepšie; — nikdy dobre.

Ešte nikdy nebolo tak zle, žeby nemohlo byť horšie.

Keď čert zdochne, potom bude lepšie. Novohr.

Keď najhoršie pretrpíme, potom už nikdy dobre nebude.

560 Keď sa zlé pomínie, všetko bude dobre. Adalb. Dobrze 1.

Nebude dobre, kým nebude ešte horšie.

Teraz je zle, ale ešte — vraj — musí prísť horšie, a potom už nikdy dobre nebude.

Horšie viz 550. Dobré.

Lepšie viz 550. Dobré.

565 Nastal mundus, koho môžeš len dus! Svet.

Prevrátený svet! Sr. Adalb. Świat 35.

Sladký je svet tomu, kto ho nezná; trpký tomu, kto ho zakúsil.

Svet komu je, komu nie po vóli.

Už je svet hore nohami obrátený.

570 Ver je ten svet zmotaný!

Teraz ani vlastnej košeli never.

Teraz je tak: hľadáš vodu, najdeš oheň.

Už budú ľudia skoro na hlavách chodiť.

Už každé psom smrdí.

575 Už sa dnes všetci popsuli.

Už sme horšie časy prebudli, bohdá i tieto prebudneme.

Viera za more zaletela.

Zlé viz 550. Dobré.

Porékadla a úsloví o zlých časích.

Bolo bolo, ale sa minulo.

580 Časy. Boly časy, boly, ale sa minuly.

— Kdeže sú tie časy, keď lietaly údené klobásky?! Trenč. Č. 498. Ach kam se — Adalb. Czas 49. — Také sú teraz časy (zlé)!

Kde tie snadné letá? Už je po nich veta! (Z písne náb.)

Svet. Taký je svet (zlý)! — Tak tento svet beží.

10. Pírozenost a účelnost; nutnost a nemožnost; minulost a konec.

Přísloví.

Aj panna Maria jedávala chlieb.

Ako včera, tak dnes

Ako prišlo, tak odišlo (dobré i zlé). 585

Adalb. Przyjsć 3. 4.

Cvik cviku uhýba. (Moc nad moc. T.)

Což tam hyba (chyba), keď je bida.

Šár. (Srovn. 647. a násl.)

Čas.

Časy sa menia. 1) Adalb. Czas 41, 75.

Časom sa všetko minie.

Čas všetko ukáže. 590

Čo něpanovalo, nikdy čas něna-staví. T.

Čo rozum nedáva, čas prináša.

Iné časy, — iné spevy; — iný svet.

Každá vec do času.

Každá vec má svoj čas. (Srovn. 595

Kazat. 3. 1.) Adalb. Czas 73.

Každý čas má svoj čas.

S časom všetko príde aj prejde. Č. 262.

Častá krápej i kameň porazí. 2) T.

Čím budem, tým budem, sveta nepre-budem. Sr. Adalb. Świat 41.

Čo bolo dávno, to už nenie ani pravda. 3) 600

Čo bolo, to bolo, a čo bude, to bude.

Čo bolo, to bolo, už sa pomínulo. Sr. Adalb. Mináč 1.

Čo bolo vloni (vľaní), to nik nedohoní.

Č. 191. Adalb. Być 23.

Čo darmo, to darmo.

Čo nělze predčlať, darmo na to že- 615 hrať. T.

Čo sa nedá premeniť, najliep tak nechať; — tomu sa načim podvoliť. Sr. Č. 111.

Čo sa stalo, už sa neodstane. (Viz 654.) Adalb. Stać się 2.

Čo tam, to tam, o to hlavy nelám.

Čo viac není, to nemá ceny.

I to najtvršie drevo shorí.

610 Jako mohol, tak vzpomohol. T.

1) Tempora mutantur, et nos mutamur in iis.

2) Gutta cavat lapidem, non vi, sed sæpe cadendo.

3) Régen volt, talán nem is igaz.

- Každá vec má líce i opak (= dobrou i zlou stránku).
Každá vec má svoju príčinu.
Každá vec na svete je na dačo. Adalb. Świat 27.
- 615 Každé »prečo« má svoje »preto«.
»Keby!« — ale »keď!« (Též:) To »keby« všade zavadzia (překáží).
Keby nebolo »keby«, boli by sme v nebi; — nebolo by chyby. Sr. Adalb. Gdyby 2. Kieby.
Keďby »keď« nebolo, vsecko by dobré bolo. T.
Keď iskra hasne, vtedy najkrajšie zasvieti.
- 620 Keď nieto poctivých, i s kurvou tancujú.
Kočka ham, myška tam! (Viz 661.)
Koniec.
Čo malo začiatok, musí mať aj koniec. Adalb. Początek 3.
Jaká je vec, dá znať koniec. T.
Každá pesnička, i tá najdlhšia — svätotajanská — má koniec. (Též:) Nieto tak dlhej pesničky, žeby nemala konca. Č. 317. Žádná —
- 625 Každěj piesni koniec býva.
Keď je dobrý koniec, dobrá je celá vec. 1) Sr. Č. 317. Konec —
Na Jána dost' dlhý deň, a predsa mu koniec príde.
Nieto tak dlhého dňa, žeby mu koniec neprišiel. 2)
- Všemu, všemu koniec príde. (1. Petra 4, 7.)
- 630 Všetkým veciam koniec býva. Adalb. Koniec 21.
Všetko má svoj koniec, a klobása dva, (aneb:) len palica dva (dokládá se žertem) 3). VI. Sl. 228.
Všetko má svoj koniec, len jelito (jaternica) a palica dva.
- Krkavce, kde mrcinu čujú, tam sa sletia. Č. 42. (Sr. Mat. 24, 28.)
More nevypiješ, hviezdy nepočítaš.
Mus eť, mus, musaj, nemus.
Čo musí byť, to musí byť. 635
Filip nechcel, ale musel.
Hoc duši (dust), ta muši (musí). Šár.
Musaj — Mus je veľký pán, a Nemus — Nemôž ešte väčší. 4) Srovn. Č. 281. VI. Sl. 227. Mus je veľky kus. Adalb. Mus 4.
Nerada by koza do trhu, ale musí. 5)
Č. 281. Adalb. Baran 22. Koza 30.
Visí, keď mysí (musí). 640
Na veky nič netrvá.
Nemôže byť aj koza, aj kapusta.
Neskoro, ale naozajst! 6)
Nič nového pod slncom. 7) (Kazat. 3, 1.)
Adalb. Nowe 6. Świat 28.
Nieto pravidla bez výnimky. 8) Adalb. 645
Prawidło.
Nikto nenie bez »ale«. Č. 283. Adalb. Ale.
Potreba.
Potreba nemá zákona.
Potreba veľiký pán.
Potreba zákon ruší. 9) Č. 340. Adalb. Potrzeba 8.
Potreba železo láme. 650
Proti jedu nieto mádu.
Sila.
Sila horu lomí.
Veľkej sile i železo i skala popustí.
Staté je staté.
Strom.
Strom dlho rastie a zrazu sa sotne. 655
Zo zrna vyrastá strom celý. T.
Svet.
Na svete je všetko. Č. 278.
Svet sa mení, a my s ním. (Viz 588.) Č. 278.

1) Ende gut, Alles gut.

2) Nincs oly hosszú nap, hogy estéje ne volna.

3) Alles hat ein Ende, die Wurst hat zwei.

4) Muss ist eine harte Nuss.

5) Kecske sem menne vásárra, de csapjék hátul.

6) »Naozajst« = na ozaist, na isté.

7) Nincs uj a nap alatt.

8) Nulla regula sine exceptione.

9) Szükség törvényt ront.

Vo svete sa všeličo pletie; — stáva.

Adalb. Świat 24. 61. Zle 35.

⁶⁶⁰ Všelijako býva vo svete.

To je tam, čo vlčko ham!

V prázdnom nič nebýva.

Všade dačo jest a všade dačo chybí.

Všetka sláva — polnia tráva. (1. Petra
1, 24.) Sr. Adalb. Świat 60.

Všetko nerastie v každej zahrade. Rkp. 665
v Slov. PohI.

Z l é (viz také v odstavci 9. Zlé časy.)

Z dobrého dobré a zo zlého len zlé
býva.

Zlé so zlým si ruky podávají.

Zlé zo zlého sa snuje.

XIII. Jednotlivosti ze života.

1. Jídla, nápoje.

Příslloví, pořekadla a úsloví.

a) *Chlieb* (a koláč).

Chlebíček dar boží. Srovn. Č. 297.

Chlebíček náš tatíček. Č. 297.

Chlebové kôročky kto jedáva, ten červené líčka dostáva.

Komu sa chce jesť, nech sa najie chleba. (= Ať se nepřebírá.)

5 Kto chlieb nosí, i chlieb ho nosí. Adalb. Chleb 97.

Kto sa rovná s chlebom, rovná sa i s ľuďmi.

Kto si nevie chleba odkrojiť (t. j. kdo ho nepořádně krájí), nevie si naň ani zarobiť.

Lepší kus chleba na ceste, ako pero za klobúkom. (Viz 5, 15.) Adalb. Chleb 117.

Nekladť chlieb na stôl načatým krajom proti dverám, aby neuchodil z domu. (Pověrečné.)

10 Pomoc dobrá, ale chlebu pomora. (= »Gazdiná« [hospodyně] pomocnicím mnoho ho vykrájí.)

Prejest sa, prijest sa.

Domáci chlieb sa najskôr prijie. Sr. Č. 147.

Chlieb sa nikdy neprejie. Adalb. Chlěb 28.

Koláče sa prejedia, chlieb nie. Č. 297.

Z jednej pece chlieb sa prijie. (Tato a ještě jiná podobná přísloví mají i přenesený — nemravný význam.)

S chlebom je dobre chodiť. (= Ber 15 jej na cestu.)

—

Ani masťný, ani kvasný. (Nezdárny koláč.)

Chlieb kyslý ako nácesta; — široký ako lúka; — vysoký ako doska. (Toto posl. iron.) Chlieb ako karta.

Koláč ako na slniečku upečený. (S bílým povrchem.)

Kus chleba ako konský — ovčf — pysk; — ako za ovcami (t. j. jakový se valachovi, pastýrovi ovec dává).

Osla v kapse. (To co nasl.) 20

»Taký sa mi chlebík udal, že pod kôrkou kocúr dudal; zo sriedky mi voda tekla, a z pod kôrky myš utekla«

Vo chlebe Pán Boh býva. (Totiž v dírkách chlebových, — říkají děti.)

»Všetko jedno, či z bieleho, či z bieleho« (odpověděl Cikán).

b) *Mäso, polievka, pečenka.*

Čert je čertom, ešte mu musela hovädzina vreť za tri hodiny. (Praví se nedočkavému.)

Keď je hus, dobrý kus; keď je prasa, 25 nadto zasa.

Mladá žena, hus pečená, holba vína — najlepšia od suchotín medicína.

Pečenka a víno to je biglajz (č. žehlička) na tvár.

Z malých vtáčkov najlepšia je — hus. (Iron.) Č. 498.

Zo všetkých múčnych jedál najlepšia je — šúnka. (Iron.)

- 30 Žobrácka polievka nemá očí. (1. Doslóvně: není mastná. 2. Pieneseno: Žebrák nemá očí, studu. Ostatně »žobrácka polievka« znamená někde tu, v níž se jitrnice varily, jinak »obarkami« zvanou.)

Mäso tvrdé ako cupina; — ako podošev.

Mäso uvrelo na modzgy. (Přílišně.)

Polievka ako čoby gäty vyplákal.

Neni väčšej radosti, jako mogon (bachor, sviňský žalúdok něčím naplněný) v peci; lebo keď sa upečie, najeme sa všetci. Z Boš. dol.

- 35 Pečenka »zpod pierka«. (Z ptáka.)

c) Kapusta (zelia).

Bez zelia (kapusty) nieto veselía (svatby).

Kapusta je dobrá, keď sviňa cez ňu nepreskočí; — čo sa sviňa cez ňu pováfa. (= Sviňské maso v kapuste. Též:) Bez svini (e) zlé hostiny.

Kapusta kole ústa.

Kapusta má veľké ústa. (= Potrebuje mnoho omasty.)

- 40 Kapusta sedem razí prihrievaná je najlepšia.

Kto nerád kapustu, to je mrcha gazda. Od kapusty vlyasy bolia.

Tota hyža nepusta, kdeže še vari kapusta. Šár.

Kapusta kyslá ako štiak (moč); tvrdá ako trnina. (Vzhľadom na plodinu samu viz XI. 413.)

Kapustnica (kapustniarka, kapustná polievka) ako víno. 45

d) Kaša.

Chto (kto) nemá zubov, nech jedá kašu. Z Boš. dol.

Kaša — mať naša. Č. 897. Adalb. Kasza 12.

Kaše sa najedz a pozri na strechu, už si lačný.

S horúcou kašou zajdeš do Prievidze. (Městys v Nitr. stolici.)

Kaša s mliekom to Slovákom. 1) 50
Uhrom za uhrom, Nemcom za chlievom a Slovákom kaša s mliekom.

e) Šušovica (č. čočka, šocovice).

Od šušovice budeš pekný. (Srovn. Netreba jej šušovice jest' (= jest' pěkná.) Č. 598.

Šušovica dobrá vára (varivo), tá fudom zadok otvára.

f) Raky.

Jedz raky, smrkaj tabaky (= šnupej tabák), chyť sa za bruch (vlastné brucho), vždy si jednaký. O. 60. Adalb. Rak 3. (Též:) Tricec raky, funt tabaky, šuhac po bruhu, jakys bul ta ši taky. Šár.

Raky sú najlepšie, keď sa ovos sype 55 (klasí); — v mesiacoch, v ktorých nieto R (Máj, Jún, Júl, August.)

Udený sled' a nadievaný rak robia dobrý zrak. T.

g) Rozličné.

Čo nenie pre oči, nenie ani pre ústa. (Srovn. v jiném smyslu. Č. 237. Co není hezké —

Huby jedz, ale meno jim vedz! Pr. Modra.

Kto nerád robí, nech si kúpi droby. (Veliká práce s jich čištěním.)

1) Srovn. maď. »Kása nem étel, tót nem ember.« Co se frase »Slovák není člověk« týče, tím Hodža (viz jeho »Dobruo slovo« str. 12. 13.) neobviňuje Maďara ze zlomyslnosti, nebo že je Maďarovi »ember vagy« jen tolik, jako Slovákovi »chlap si, pochlapil, vzmuzil si sa,« kdežto u Slováka »človek« značí něco humanného, a »učlovečit sa« = dokázati člověčenský skutek, jest slovo výhradně slovenské

- 60 Loházka (geršňa) sa každá na salo (sadlo) obráti.
Od mlieka brucho narieka.
Psovi to dajte, nepohrňajte! (Zbytky.)

—

- Čos jedol? Rybäciu polievku, len že bola neslaná a bez rýb. (= Čistá voda.)
Keď ste dali kúpeľ, dajte že i dieťa! (Za polívkou maso.)
65 Kýška (kyslé, sadlé mléko) ako repa (hustá).
Nečo pod zuby.
Pätoraké jedlo a samá polievka.
Štvoro jedál, samý hrach.
To by aj Rusnák na Veľký piatok mohol sjesť. (»Hlúpe« = zle omaštné jedlo.)
70 Tomu jedlu nič iného nechýbä, iba ústa. (Praví se jedlo hančímu.)
Uvre ako maslo (strukovina).
Žinčica hustá, že môže v nej lyžica stáť; urda; zbojnícka. Žinčica psiarka (řídká, psům valašským dávána).

h) *Vino, pivo, pálenka* atd. (Viz 26, 27.)

- Dobre je, keď sa huba obleje, ale lepšie, keď sa do nej naleje (vína).
Huba, ryba, dyňa, sviňa potrebuje pohár vína. Adalb. Ryba 53. Grzyb 6.
75 Na studni voda, na čepe víno (sú najlepšie).
Od piva hlava krivá; — hlava sa kýva. Adalb. Piwo 25.
Opilý od vína leť na bok, od piva na chrbát, od pálenky na nos.
Pivo še peni, voda še nepeni. (Tak se bránil krčmár proti námitce, že je malá míra piva pro pěny.) Šár.
Vino i starého rozíhrá. Č. 140.
80 Vno skáč — hráč —, pivo s . . č. pálenka spáč.
Vno za nos ťahá, pivo nazad sáca, 1) a sečka (pálenka) potáca.

—

1) Nedokonanč od »sotiř«, č. strkati.

Ocot tuhý ako jed.
Nápoj tuhý ako Moľovský ocot. (»Moľovč«, obec ve Zvol. stolici.) Tuhý, až v hlave vrta.

Nelej doň vody, už krčmár nalial.

Palenka, len sisi rúrami smrdí.

85

Sedem chmelov, päť jačmeňov. (O špatném pivě.)

To je len taká vrbová voda. (O slabé pálence.)

Víno.

Dobré je to víno, ale sa vláči. (Slovná hra: »vláči sa« = vynáší se často ze sklepu, a »vláčkovitě, vláknovité víno« = chybné, porušené, nitkavé.)

To víno muselo ist cez mnohé vody; — je Židom pokrstené. (= Nalili doň vody.)

To víno razí (páchne) sudom. Odp. 90
Veď vari nebude vrecom!

Vno ako voda; — ako olej (dobré).

Vno, čo ho môže žena desať holbí vypíť a neopije sa.

Názvy vína: Drapák, drapliak, kočvardina, Krupinské víno, ločprdína (to vše o kyslém); zabiják (silné)

Názvy pálenky: besnica, čečina, čertovica, gramatika, nešťastnica, sečka, strcuľa, strcuľka.

i) *Voda.*

Kto pije vody, toho nevodzi (totiž zlý 95 duch, »mátoha, svetlonos« a jiné pověrečnosti, na které se pijan žaluje, že jej po marastech vodily.) Šár.

Kto chce dlho žiť, má len vodu piť; — nesmie mnoho piť.

Voda hlavu — rozum — nepomúti.

Voda mladým — víno starým. Č. 298.

—

Voda čistá ako kryštál; — studená ako ľad; — že zuby láme; — teplá ako lúh. Voda po jednej naoberaná. (Iron. = čistá, čerstvá.)

(Jiná Př. a Poř. o užívání jídel a nápojů viz VI. 210—439.)

2. Oděv.

P ř í s l o v í.

100 Aký odev, taká češť. Č. 267. Adalb.
Odzienie 2.

Čo sa nosí, sa neprosí; — to sa prosí;
— to sa znosí.

Diera, dierka, drať, podrať.

Častá pierka, hotová dierka. Č.
434. — Čo pierka, to dierka.
Adalb. Pierka.

Čo sa bere, len sa dere.

Čo sa často perie, skoro sa poderie.

105 Co sa nosí, drať sa musí; — to sa
derie.

Diera neprežitá vec. (Iron.) Pr.

Lepšia záplata ako diera. Adalb.
Łata 1.

Ešte je nič, keď sa tkáč díva na sú-
kenníka, ale keď sa mäsiar! (= Dě-
ravý kabát, děravá košile, tělo.¹⁾

Košela je najpotrebnejšia, lebo v tej
i líhame i vstávame.

Kraj, kroj.

110 Aký kraj, taký kroj; — tak sa
stroj. — Aký kroj, taký strój; —
tak sa stroj. Č. 227. Adalb. Krój 1.

Čo vršok prejdeš, to iný kroj najdeš.
Iný stav, iný kroj.

Nemôže sa každý hrdo nosiť, no čisto
chodiť áno.

Obuto me vidno, a boso me slidno.
(Snad »stydno«. Šuj.) Šár.

Pekné, pekne.

115 Aj omälo je pekné, keď ho pristroja.
Sr. Č. 549. Každé koště —

Keď došek nastrojí, aj ten je pekný.
Z Boš. dol.

Keď sa na stĺp šaty povešajú, aj
ten je pekný.²⁾ Pr.

Obleč pekne starú vrbu, a pekná
bude. Č. 214.

*Pekné perie pekného vtáka činí.

120 V pekných háboch aj šupka pekná.

Šata, šaty.

*Blázni majú vo vážnosti viac šaty
ako cnosti.

Človeka poznáš podľa šiat, podľa
peria vtáka. (Človeka po reči
atd. viz V. odst. 1.)

Človeka vítaj dľa šaty a vyprevaď
dľa (jeho) rozumu. Č. 205.

Keďby nie tie šaty, nebolo by väčšej
špaty.

Šata nerobí človeka.³⁾ Sr. Č. 269. 125
Adalb. Suknia 17.

Šata robí človeka. (Také pravé
v jistém smyslu.) Adalb. Suknia 16.

Šata ťa nezašajúje, ak ju ty nie.

V čom ťa vidím, v tom ťa ctím.

Pořekadla a úsloví o oděvu.

Čižmy.

Čižmy mu kašu pýtajú; — jesť —
— piť pýtajú. (Děravé.)

Čižmy červené ako líška. — Čižmy 130
sa mu kľujú.

Čižmy veľké, žeby s pece môhol do
nich skočiť.

Dala si címer obnoviť. (Nový čepec)

Dlhší piatok že sobota.⁴⁾ (Když sukně
zpod šat vyzírá.) Vl. Sl. 238. Ma
sobotu delšu ež nědělu. Adalb. Piątek
3. Sobota 4.

Furmy z druhých vyberá. (= Posuzuje
kroj, také držení těla.)

Hodinky mu visia. (Bílá šnůrka.) 135

Holý ako mladý vrabec.

Hor sa, chlapi, hor sa, kde sa ako
nosá!

Chodí pripravený ako zo škatulky.

Chodí vyfintená tá fifla.

Kabát.

Kabát šedivý ako mačka (vyšedivělý); 140
— ako odratá mačka.

Ten kabát veľa pomätá. (Starý.)

To je taký kabát, ako čo Adam
v ráji nosil. (Staromodní.)

Košela biela ako list.

Košela zo saku a gäte (gäty) zo siete.
(Těž:) Má košelu zo saku a gäte zo
sita. Z Boš. dol.

Látka (slabá) ako pavučina; — riedka 145
ako sak. Adalb. Rzadki 3.

1) Srovn. Ihm guckt der Fleischer durch den Leinweber.

2) Törzsök is szép, ha felöltöztetik. Tuskó is szép, ha szépen felruházzák.

3) Habitus non facit monachum.

4) Hosszabb a péntek mint a szombat.

- Len handry — knôty — zdrapy — s neho visia.
 Len tak horí na ňom, ako páper. (= Mnoho sdere.)
 Lepí na sebe ako opica. (Též:) Všetko na seba lepí.
 Maškara. Chodí ako dáka maškara. (Divně se strojí.) — Maškara zo seba robí.
 150 Menší chlievik ako svinka.¹⁾ (Těsné šaty.)
 Nemá nitky dobrej na sebe.
 Nohavičky mu v jarku merali. (Krátké)
 Nové šaty so starými dierami. (Iron. o starých šatech)
 Oblečený ako cibuľa. (Mnohonásobně.)
 155 Obutá noha — bosý šlak.
 Odev nesúci už iba na vreteno roztriasť.
 Otrhaný — olípaný (olúpaný?) — holý — nahý — ako lipa. Sr. Č. 543.
 Odšel — 619. (Též:) Otrhaný, akoby sa so psý trhal.
 Pstrojila sa ako do kostola.
 Salom (sadlom) prerastá. (Když holé tělo dírou proniká.)
 160 Stojí na ňom (oděv, akoby ulial. Č. 637.
 Strojí sa ako Dodola.²⁾ Č. 495. Vyšperkoval —
 Šaty ako deravá rozsievka; — ako krave z pysku (zle vyhlazené); — ako čoby ich z kochu vytiahol (zašpinené).
 Taká je pribratá ako páva.
 Tak je sodraté, žeby nemal do čoho štipku soli zaviazat'.
 165 Tej šate nieto ani úderku. (Nemožno ji dodrát.)
 To je už iba handárovi (handrárovi).
 Trčí ako mucha v cmare. (Počerná v bílých šatech.) Sr. Adalb. Wyglądać 39.
 V Adamových šatoch. (Nahý.)
 Vyobliekala sa pekne, krásne ako lalija.
 170 Vitaj h . . . v kepeni! (Hruboposměšné přivítání vyfintěného.)
 V poly draní — v najlepšom odhodení. (Iron. o sedraných šatech.)
- Zaodetý ako v zime lipa. (Viz 157.)
 Zvoní pani rehtorce; — Cigánce — Židovce. (Viz 135.)
 »Žena, daj tú tanistru, nech sa oblečiem!«
 Na z ý v k y. Fúroš, Honzík z Kocúrkova, 175 kolomažník, neogabanec, obšivkár, ošklbanec, ošva otrhaná (ž.), otrhátor, randoš, randa (ž.), rašmák, rašma (ž.), rozgajdanec, staré futro, šklban, trhan.

3. Čistota, nečistotnost.

Příslloví.

Čistota pol zdravia; — pol života. Č. 295.

Čistota von oblokom pozerá.

Nieto toho hájika, aby nebolo v ňom zvierika. (O nečisté hlavě. Též:) Špatná to hora, v kerej nenije zverina. (Iron.) Z Boš. dol.

Voš je do tretieho dňa starou materou. (Výstraha. Taktéž, když se mladá ještě stane babičkou — slov. starou matkou — tedy se říká:) Skoro zostala starou materou ako voš.

Pořekadla a úsloví o nečistotnosti.

Čierny — zapískaný — ako kochniar 180 (kominár).

Čistotný ako hrach pri ceste. — Hnevá sa s mydlom.

Kapravý jakoby mu do očí pšena nahádzal. (Kapryny č. sliz v oku. Z Boš. dol.)

Nečistotný ako prasa.

Nehty mu smúťa. (Nečistota za nehty.)

Nekúpala sa od tých čias, ako ho baba 185 okúpala.

Neumýva sa iba na výročité slávnosti.

Repa. Má blata na nohách, že mu môžu na ne repu siať. — Repa by mu narástla na nohách. Adalb. Reka 36.

To bolo v smetnej škrini. Sr. Č. 542.
 Pohledej —

Umyl sa ako mačka labkou (málo).

Upískaný ako čoby sa v blate pováľal. 190.

¹⁾ Kicsiny az ól, nagy a disznó.

²⁾ V hor. Trenčiansku na Květnou neděli vystrojí »puzalkami — bahniatkami — maňúškami« (č. kočičky) a stužkami vyzdobené děvče. To je »Dodola,« s kterou chodí od domu do domu vyzpěvující. Potom ji oblivají, koupou. Šuj.

»Všetko sa mi zbrydí —; všetko sa mi v žalúdku zodvihne, keď pozrem naň; — na to.

Zamastený ako bača.

Zašipaný — zamazaný — ako sviňa — prasa —. Adalb. Plugawy 2.

Nazývky. Brydoš, brydoška (ž.), pluhavec, prasa ošklivé, sviňa, vozgrivec.

4. Cestování, putování; povoz; shledání se.

Přísloví.

195 Dobrá ovca svoje runo unesie. (Dobře je vzíti si od přhody i těžší kabát atd. do cesty. Viz 206.)

Dráha drahá. (V přeneseném smyslu = Pěkné, dobré, ale drahé.)

Hore vrchom pomaly, dolu vrchom nenáhli a po rovnej zajimaj (= pospěš).

Huba človeka všade dovede. Z Boš. dol. (Viz 223.)

Keď ideš do sveta, si svetár, a keď doma sedíš, si peciar. (Viz 201.)

200 Kto má v torbe, zji i na horbe (na hore). Šár.

Kto nebol ďalej od pece, nevie, čo je svet. Míľa nenije široká, ale dluhoká (dlhá). Z Boš. dol. O. 12.

Nepúšťaj sa proti noci (do cesty).

»Pane Bože, postretajže!« (Žehnaní při ubírání se na cestu.)

206 Po chodníčku bližej. (Tu doslovně avšak v přeneseném smyslu: Neopúšťaj cestu pre chodník«, viz IX. 352.)

Rohy. (Viz 195.)

Baranovi rohy nezatažia. Adalb. Koziel 8. Tur 2. — Jeleňovi rohy niesú ťažké. Adalb. Jelen. — Každý baran svoje rohy unesie.

Sánky, sanica (a voz).

Keď je dobrá sanica, dobrá je i kolesnica.

Sánka cigánka, vozík pán.

Sánka ľahký voz, chytro pretrie nos.

21) Voz panna, kurva saňa.

Voz spravodlivosť, sánka cigánka.

Shovôrčivý tovaryš na ceste stojí za voz. Č. 287. Sr. Adalb. Towarysz 6. Sísť sa.

Hory s horami sa nesídu, ale ľudia s ľuďmi sa sídu. Adalb. Czlowiek 60. — Vrchy sa neschodia, ale ľudia sa schodia. Č. 265.

Sprav si dobre na mieste (doma), budeš mať pokoj na ceste. (Vozárské.)

Veď ešte ani kone, ani voly nevydochly. 215 (Když vysoké povozné žádají.)

Voz, viezť. (Viz 207—211.)

Baba s voza, vozovi (vozu) ľahšie. Č. 576. Adalb. Baba 13. (Těž:)

Koza s voza, vozu ľahčejší. — Šár. Adalb. Koza 23.

Keď voz namastíš, akobys tretieho koňa pripriahol. Č. 291. Adalb. Wóz 8.

Ľepšie je viezť sa, čo i na drgľavom voze, ako peši ísť dlhou cestou. Sr. Č. 290. Špatná —

Ťarcha nie na voze, ale pod vozom. (Zlá cesta.)

Uvážuj stenúci (s namáhaním), po- 220. vezieš smejúci.

Živého je dobre vézci, dze nemôže, musí slézci. Z Boš. dol.

V Ríme byť a pápeža nevidieť! 1) Č. 486. Adalb. Rzym 17. D. Język 71.

Za jazykom sa i do Ríma dostaneš; — i do pekla trafiš; — všade trafiš. Č. 74. Adalb. Rzym 9.

Pořekadla a úsloví o cestování a povozu.

Cesta.

Cesta ako železo. — Cesta hladká, rovná ako sklo; — ako peniaz.

Cesta na zlomrgy; — dobre že 225 dušu z človeka nevytrasie. — Cesta strmá ako do dachu.

Vari sa čertovi reťaz roztrhla, keď tú cestu meral. (O predlouné cestě.)

Dobrý chodák, i zajaca by vybehal; — bolo by dosť vtákovi preleteť, čo ten prešiel.

»Hijo stará, tu ťa nechám (nahám)!«

»Hijo, štyri hony za dva dni!«

»Hore Nemeč, dolu Nemeč! 2) 230.

1) Rómába menni, pápát nem látni.

2) Vozář vezoucí Němce pravil k němu: »Dolu Němec, hore Nemeč!« podle toho, či byla cesta do vrchu aneb s vrchu. Němec při placení říkal totéž, avšak při každém »dolu Němec« kladl peníz sám sobě na dlaň. Šuj.

- »Hore nohavice, ideme cez mesto!«
(kde největší blato.)
Nevie ani psovi cestu ukázať. (Málo sveta viděl.)
Obul nové krpce. (Dal se na dalekou cestu.)
Prišiel na vlastnej príležitosti; — ako pán pes. (Peší.)
- 235 Rád buď, že si doma.
Sišli sa spolu ako líšky u kušnieru na žrdi. ¹⁾ Adalb. Zobaczyć się. Skupiać się.
Sunko nízko, šábes blízko, do Brna ďaleko, pohni! (Po Rajeckém Židovi pozůstalé pořekadlo. Šuj.)
Šiel do sveta na zkusy; — sveta zkusíť. Ťahajú tie kone ako kravy.
- 240 To je dobrý potisk — prípor —.
(Těžká cesta do vrchu. Šuj.)
Uplietol hodný mrváň (jdouc okolkem a ne pravou cestou.)
Viez ť, vezky.
Kofko vezky, toľko pessky (= jako pes, peší).
»Vari hnoj vezieš?« (Nenáhle.) Adalb. Jechać 11. Wlec się 10.
Vezie štyri míle za dva dni. (Viz 229.)
- 245 »Za nami je dobre!« (Překážky zlé cesty překonány.)

5. Tanec.

P ř í s l o v í.

- K r ú.
Čo je z krvi, to sa mrví.
Kru nie voda, žily nie motúze. (V jiném smyslu viz VII. 844. a pozn.)
I to je z tej krvi, čo sa ráda mrví. T.
Kto je mŕtvy, tomu hrob; kto je živý, tomu hop!
- 250 Kto umrel, už je tam; moje nôžky sem i tam! ²⁾
- S r d c e.
Pokora je v srdci. (Tím se vymlouvá ten, kdo v čase »pokorovania« t. j. smutku nošný tancuje.)

¹⁾ Mladá liška po rozmluve so starou opýtala se tejto: »Kedy že sa, pani kmotra, zase sídeme?« »Najskôr u kušnieru na žrdi!« odpovedala stará. Šuj.

²⁾ Tak zpívali tancujúce na kare, když se »podnapili.« I není divno, že kněz jeden hned po pohřebním kázání četl vdovci ohlášky svatební před lidem k pohřbu shromážděným.

³⁾ Petrezselymet árul.

- Smútok v srdci, nohy v tanci. (Srovn. předešlé.)
V tanci ide ako v Otčenáši; príde domov, ledvác nohy vláči. Sr. VI. Sl. 234. Do roboty jakby svazal a do tanca jakby hazal.
Vtedy sa Pán Boh raduje, keď muž so ženou tancuje. (Poněkud přísloví.)

Pořekadla a úsloví o tanci.

- Fašiangy sa kráťa, viac sa nenavráťa, ²⁵⁵
a dievčatká plačú, že sa nevyskáču.
(Píseň.)
»Hopsa chlapci do radu!«
Išla z rúk do rúk, a stála ako drúk.
(Která se mnohými tanečnický živě chlubí.)
Lenby zahráli na hlasné drevce (housle).
Mak drví. (Těž:) Tancuje ani čoby mak drvil. (Těžce, špatně.)
Natriasa sa ako pýteľ vo mlyne. ²⁶⁰
Panenka jak putenka; tancuje sa s nú jak s mechem. Pr. Modra.
Petržlen predáva. ³⁾ (Do tance ji neberou.)
Stála, dobre (že) jamu nevystála.
»Šibaj bičom barana, ihráme sa do rána!« (»Bičik, sláček« č. smyčec; »baran« značí struny z jeho střev pocházející.)
»Šuhajko záhorský, drž sa po paholský!« ²⁶⁵
(Podnět.)
Tancuje ako na zvrťalku; — ľahko ako pierko; — ako pinka.
Tanečník ako za vozom opálka (riedčica č. říčice).
»Tancujte myši, kde ktorá slyší.« (Špatná hudba.)
Tancoval, len tak opätkoval; — dobre že sa povaly hlavou nedotýkal; — len tak tľiľpal dľaňou o sáru; — mal sa potrhať; — tancoval o dušu; — akoby ho najal.
»Už je dievča vyvedené!« ²⁷⁰
Vyskočil »na nebožiec.« (Vyskočiv ve vzduchu se otočil.)

XIV. Občasnost a úkazy přírody.

A. Čtyři částky roku. Předzvěsti o počasí a jiné občasně poznámky.

Přísloví.¹⁾

1. J a r o.²⁾

a) *Vábec.*

Na jar cent dažďa, funt blata; — za džbar dažďa, za lyžicu blata; za mericu dažďa, za štvrtku blata; za voz dažďa, za hrst' blata. (V jeseni opačně.)

Č. 446. Adalb. Maj 22. Wiosna 2.

Nenapadne tichá rosa, kým nezajde večer »kosa«. (Hvězdnatost.)

Sviňa je prvý oráč.

Zavčas jari jedon povie: Ia!a! mačka na streche (teplo); druhý povie: ne to mačka, to je medveď (zima).

b) *Jarní měsíce.*

5 Ide Marec, poberaj sa stavec. — Marec — nejeden v ňom umre stavec; — poberaj sa stavec v tanec. — Príde Marec, zomre stavec. Č. 444. — V Marci umierajú starci. Adalb. Marzec 3.

* Keď Brezen ore, Duben³⁾ odpočívá. Marcový prach je zlatý. Sr. Č. 444. Marec suchý, Apríl mokrý, Máj studený dáva rok úrodný.

Suchý Marec, mokrý Máj, bude žito ako háj. Č. 448. Sr. Adalb. Kwiecień 16. Marzec 26.

Suchý Marec, studený Apríl, mokrý Máj, bude v stodole raj.

Ranní dážd', ženský plač, panská láska a Aprílová chvíľa, to všetko na zajačom chvoste visí. (Z toho porekadlo: Mení sa ako Aprílova chvíľa.) Sr. Č. 446. Ženská chuť —

Teplý Apríl, zimný Máj, bude žito ako háj. (Srovn. výš: Suchý Marec, mokrý Máj atd.)

V Apríli prší na raž (žito), v Máji na pšenicu, v Júni na jačmeň.

* Chladný Máj s mokrým Červeňom⁴⁾ plní stodoly zbožím a šopy senom. — Chladný Máj naplňuje stodoly.

Máj — kravám daj! (Ještě slabá páše.) 15

Májová zelinka každá býva dobrá.

Májový dážd' viacej stojí ako Viedeň.

Máj, v poli háj; — všade háj; — zelený je háj.

Studený Máj, v stodole raj; — na poli raj. (Vykládá se však tak, že Máj

¹⁾ Vyjmouc niekoľik úsloví príležitostně podaných.

²⁾ Slovensky častěji »jar.«

³⁾ Márcziusi por aranyat ér.

⁴⁾ Slovenských názvů měsíců lid slovenský neuzívá, vyjmouc »Velký a malý Sečeň« (Jan. a Febr.), i to jen v přísloví, a proto jsou takováto přísloví * poznačena.

- má být ovšem chladný, ne ale studený.) Č. 448.
- 20 »Trňová zima.« (Když trn kvítne, bývá zima.)
- V Máji aby palica pastierovi ani neosychala. Č. 448.

c) *Jarní dny.*

12. Mar. Hrehor ešte bradú trasáva. Z Boš. dol.
- * Na Sv. Rehora idú lady do mora. Č. 445. Sr. Adalb. Grzegorz św. 2.
- O Gregore leňoch sedliak, čo neore. Č. 445.
- 25 19. Mar. Jozef mosty stavia, Ďuro ich do poľa vyháňa. (ř)
- Keď Jozef deti vykyvká pod stenu, Matka (25. Mar.) ich iste dnu zaženie.
- Na Jozefa ide vdovicin pluh zo dvora. (Nejposlednejší.)
25. Mar. Pani Mária (Zvěst. P. M.) zo zásterky lastovičky vypúšťa (a tie ju obletujú = Lastovičná Pani Mária, dobre slovensky vlastne Maria. Šuj.)
24. Apr. Čo do Dzura narastie, to po Dzure skape.
- 30 »Ďuro krivý čaptáň«. (Pozdní jaro.)
- Ďuro všetkých z izby von do poľa vyženie.
- O Dzure — na Marka (25. Apr.) — má sa už vrana do oziminy schovať.
- O Dzure už tráva bude rásť, čoby si ju hámríkom pral do zeme; po Michale atd. (Viz Jeseň.)
- Za koľko týždňov žaby krkajú pred Dzurom, za toľko po ňom budú mlčať. Vl. Sl. 213. Kelko dni před Juřim žaby vrču, telej dni po nim mlču. Sr. Adalb. Marek św. 3.
- 35 12.—14. Máj. Pankrác, Servác, Bonifác — traja ľadoví mužovia. (Mráz.)
15. Máj. Žofija víno vypája. (Mráz.)
25. Máj. * Na Urbanov deň utekaj siať len (ľan). Adalb. D. Urban św. 9.
- Po sv. Urbanu mráz neškodí džbánú (hroznu.)

- Urban ešte nekdy bradou pokýva. (Sr. 12. Mar.)
- Dokál Urban s pece neslce, nebude teplo. Pr. Modra.

2. **L e t o.**

a) *Vůbec.*

- Lepšie jedno leto ako sto zím.
- Nestrach v lete o hospodu, každý krík ti ju dá; alc v zime! ¹⁾
- Netreba Boha o dážď prosiť; príde hneď, keď začneme kosiť. Č. 449.
- V lete ako v lete, ale v zime!
- V lete dobre je i Bete; alc v zime, charissime! ⁴⁵

b) *Letní městce a dny.*

- Do Ducha nespúšťaj kožucha a po Duchu zas v kožuchu; — pripáš si ho k bruchu. Č. 449. Vl. Sl. 213.: Do Sv. Ducha něsvlekaj kožucha a po Sv. Duchu oplidaj se po kožuchu. Adalb. Ducha św. 1.
8. Jún. Keď na Medarda prší, bude pršať za 40 dní.
- Medardova kvapka 40 dní kvapká. Č. 450. Adalb. Medard św. 5.
24. Jún. Do Jána do brucha jama. (Nouze o chléb.) ²⁾
- Do Jána Krstiteľa nechváľ kapustu, ⁵⁰ pšenicu, jačmeň. Sr. Č. 450.
- Duch (Sv. Ducha) popráva oziminy a Svätý Ján jariny.
- O Jáne čerešne i muchy zralé.
- Před Jánom nechváľ jarinu, až po ňom.
- Za koľko dní před Jánom kukučka kuká, za toľko bude kukať po Jáne.
29. Jún. Na Petra Pavla seje Pán Boh ⁵⁵ prvé gribčcky.
- Peter a Pavel rozsievajú huby.
- Peter a Pavel pretrhne žitám korene. (Nerostou dále, než zrají.) Vl. Sl. 213. — kořenky natrhně —.
25. Júl. Jakub, chleba kúp! Adalb. Jakób św. 10. (Těž:) Jakub, chleba kúp; pálenky nalej, půjdeme ďalej.

¹⁾ Tavaszszał minden bokor szállást ad.

²⁾ Doba nouze o chléb, před žatvou, slove po slovensku »dónovie« = doba do nového. Jiná přísloví vzhledem občasného užívání zásoby potravní viz X. 788.—793.

»Dnes máme Jakuba, zajtra Svätej Anny, krúťte, že sa krúťte moje milé hlavy!«¹⁾

60 26. Júli. Čím je po sv. Anne, hneď si sedliak klobúk nahne.

Sv. Anna — chladno z rána. Č. 452. V psie dni najviac muchy štípu.

August. Dážď, ktorý v Auguste do obedu prší, skorej ako obed minie, sa osuší.

1. Aug. Do Petra nit (není) cepla; po Petre už je po ceple (teple) Šár.)

65 10. Aug. Čím príde Vavrinec, ber oči na kliniec. (Tkáčské. Též:) — olovrant na kliniec.

Na Sv. Lavrinca švábka (zemáky) do hrnca. Vl. Sl. 214. Na Sv. Vavřinca s kobzolama do hrnca.

Na Sv. Lavrinca idú oriešky do venca. Adalb. Vawrzyniec św. 3.

3. J e s e ň.

a) l'ábec.

»Babské leto!«²⁾ Sr. Č. 453. Semin den —

Lastovičky na odletu, koniec i babiemu letu. Sr. Č. 454. Divoké —

70 Naháč (drfštel) kvitne, káže prásci. Z Boš. dol.

Svieti slnko, ale je zubaté.

»Tvrdá jaseň.« (Když již na tvrdo zem zmrzla.)

V jaseni: »Čo varíte? Zemiačská.« Na jar: »Čo varíte? Zemiačky.«

V jaseni funt dažďa, cent blata atd. (opačne z 1.) Adalb. Jesieň 7.

76 V jeseni z každej dzierky strišča (strnišča) zima fučí. Z Boš. dol.

Zo strniska už chladný vietor fúkať začína. Sr. Č. 452. Srpen —

b) Jesenní měsíce a dny.

24. Aug. Už je po Bartolomě, ³⁾ pójdu hady do diery.

September — s poľa ber!

8. Sept. Mara — chleba dala. Štedrá Mara atd. (Též:) Malá Mara (15. Aug.) chleba dala a Veľká (8. Sept.) ho popratala. (A opét:) Malá Mara (25. Mar.) chleba vzala, Veľká Mara chleba dala.

21. Sept. Po Matúši čiapku na uši! ⁸⁰ Č. 453.

29. Sept. Do Jána maslo, po Michale nitka (rastie).

Michal — dievky píchal; Gál (Havel, 16. Okt.) dievky bral. Adalb. D. Michal św. 9.

Michal — všetko s pola spíchal. Č. 453. Po Michale tráva, čobys' ju kliešťami ťahal, nepôjde von. ⁴⁾

15. Okt. Na Teréziu každý švec obrá. ⁸⁵ Pr. Modra. (Švec a spolu i majitel vinice.)

16. Okt. Gálovo žito nebude bito. Adalb. Urban św. 8.

Od Gála chviľa nestála.

26. Okt. Už je po Mitre, už valachom svitne.

28. Okt. Na Šimona Júdy hájníci von z budy (domov.) Č. 454.

Na Šimona Júdy mrznú v poli hrudy. ⁹⁰ Č. 455. Adalb. Szymona i Judy św. 4.

Šimona Júdy vyháňa baču z budy.

11. Nov. Marcin jak nebude na Šech svatých moci, tak príde dozaista na Marcina v noci. (To a 94. o prvnm sněhu.)

Svätý Martin a Hromnice (2. Febr.) pradu z tej istej praslice.

Svätý Martin prichodí na sivkovi; — na bielom koni. Sr. Č. 455. Padá-li — Adalb. Marcin św. 25.

¹⁾ Tak »porekuje« hospodyně na »kapustnom ostredku« otáčejić rukama. Šuj. Z Lipt. Sv. Mikuláše došlo: »Dneska je Jakuba a zajtra Anny (v tom se dotkne hospodyně kapusty [hlávkového zelí] a spraví kolo nad ní zvrtnouc se a podskočíc), bodaj ste sa v tejto mojej kapustičke toľké zavijaly hlavy! A budú! (Toto značí přesvědčení, že se tak stane.)

²⁾ »Babské leto« jsou taky dlouhé pavučinky, které v pěkný okt. den vzduchem poletují.

³⁾ V Liptově »Brtomil«.

⁴⁾ Szent Mihály után ha harapófogóval húznák is a fűvet, még se nő.

- 95 19. Nov. Svatá Alžběta za plný košík sviatkov prináša.
 25. Nov. Katrena hudcom husle berie. (Poslední svatby.)
 Keď na Katarínu stojí hus na lade, na Vianoce bude stáť na blate.
 Na Sv. Katarínu schovaj sa pod perinu. Č. 455. Adalb. D. Katarzyna św. 2.

4. Z i m a.

a) *Vůbec.*

- Iba svitá a mrká. (O Dec.)
 100 Ide slnko do hora, ide zima do dvora. (Viz 106.)
 Keď poliak (severní vítr) duje, zima nasleduje.
 Mnoho snehu, málo sena.
 Mnoho snehu, málo vody. (Těž:) Velké snehy, málo vody.¹⁾ Č. 441. Adalb. Śnieg 1.
 P e c.
 Kto popod pec sadá, ten len zimu hľadá.
 105 Zakúrená pec, to je milá vec.
 Rastie deň, rastie i zima.
 V zime kážu nasušiť si snehu na leto. (Iron., význam?)
 Zima bez ľadu, kaša bez mädu, potok bez ryby sú samé chyby.
 Zima jako zima, ale veter kosci láme. Z Boš. dol.
 110 Zimnie slnce má zuby; — je zubaté.
 »Zimu vlk sožral.« (O levné zimě.) —
 »Zimu vlk nesožerie.« (Když po dlouhé levnotě následuje konečně dlouhá, ostrá zima.)²⁾

b) *Zimní měsíce a dny.*

4. Dec. Svátá Barbora ťahá sane do dvora. Sr. Č. 456.
 25. Dec. Biele Vianoce, zelená Veľká noc; čierne Vianoce, biela Veľká noc. Č. 456. Adalb. Bože Narodzenie 1. (Těž:) Zelené Vianoce, biela Veľká noc; biele Vianoce, zelená Veľká noc. Sr. Adalb. Bože Narodzenie 16. 17.

Do Hód (Vánoce) dlhá nitka, krátky deň; po Hodiech krátka nitka, dlhší deň (praví prádka). Sr. Č. 451.
 Dlouhý den —

Do Vianoc haj! od Vianoc jaj! 115

Jasně Vianoce, tmavé stodoly; tmavé Vianoce jasné (=prázdne) stodoly. Č. 456. Jitřní jasné —

Keď je Vianočná noc tmavá, bude tma v záčinku. (Zdá se odporovati předešlému, ale toto druhé vztahuje se na měsíc, když nesvíti.) Adalb. Gody (Bože narodenie) 6.

Na Štedrý večer a na Vianoce každý statočný človek doma sedí.

Na Vianoce blato, na Veľkú noc sňah.

* 1. Jan. Na Nový rok o slepičí krok; na tři krále o skok dále; na Hromnice o hodinu více. Č. 441. Sr. Adalb. Nowy rok 6. 120

6. Jan. Trikrálovú zimu vlk nesožerie. (Viz 111.)

21. Jan. Keď sa na Vincenta vták na kolaji vody napije, ten rok mnoho vína slubuje.

25. Jan. Keď sa na Pavla vtáča z kolaje napije, bude pozdnia jar.

Na Obrácenie Sv. Pavla sa medveď na druhý bok obráti.

Na Pavla člapky (odmek, č. otajek), vyhadzuj gazda zedky. (Zachráň pozůstatky píce dobyt看em zavrhnuté, nebo bude pozdní jaro. Č. 442. Den obrácení — 125

Na Pavla na poly peceň (chleba). Sr. Č. 442. Hromnice — půl — Adalb. Pawel św. 4.

O Pavle je pol zimy. Adalb. Nawrócenie św. Pawla 3.

Február. Čo veľký zameškal, to malý doháňa. Jan. a Febr. Viz nasl.)

Malý Sečen protiví sa Veľkému. (Ostřejší zima ve Febr. než byla v Jan.)

2. Febr. Cigán sa Hromnic bojí. 130

Hromnička čistá — konôpka istá.

Keď chytia Hromnice, odhadzuj onuce; keď pustia Hromnice, len chytaj onuce. Č. 443.

Keď sa vtáčik na Hromnice z kolaje napije, tak v Marci zmrzne.

¹⁾ V přeneseném smyslu = Veliký hněv; veliké chystání — malý účinek, výsledek.

²⁾ Nem eszi meg a farkas a telet.

Na Hromnice o hodince. (Viz 1. Jan.)
135 Na Hromnice treba mať ešte polovicu krmu.

Na Hromnice zadúva ulice (totiž sněhem).

Nech len držia (zimou) Hromnice.

Prešly Hromnice, koniec sanice. Č. 443.

Radšej vidí bača o Hromniciach vlka, ako sedliaka v košeli. Sr. Č. 443. Sr. Adalb. Gromnica 21.

140 5. Febr. Svatá Agata býva na sneh bohatá. Č. 443.

Svatá Hata všetky kúty zahatá (sněhem).

6. Febr. Na Dorotu pôjdu si vtáčky po pesničky; — na trh do Krupiny píštelky kupovať.

Okolo Sv. Doroty bývajú metelice a sloty.

Svatá Dorota — sneh alebo sloty. Sr. Adalb. Dorota šv. 1.

145 14. Febr. Valent žení vtáčence; Matej jim rozdáva píštaliky.

24. Febr. Matej lamy láme, jestli ich nachodí; jestli ich nenajde, tedy ich narobí. Č. 444. Najde-li Matěj — Matej lamy láme; — ak nemá čo lamať, tak v Marci lad máme.

Matej šiel piť; šiel poň Gregor, za ním Jozef, ale sa všetci tam zapili,¹⁾ len Matka božia (25. Mar.) ich potom všetkých vyhnala. (= Zvästovanie P. Már. prinášá jaro.)

B. Jiné předzvěsti o počasí

(které nejsou na dny vázány. Viz i V. 235, 242, 243).

P ř í s l o v í.

1. O dešti.

Bociane sa tárajú, bude špatný čas.

150 Hory sa černejú.

Kočky hledzá do trůby a sýkorky piščá, bude pršat. Pr. Móra.

Kohúty sa nadrapujú.

Lastovičky ponad samú zem lietajú.

¹⁾ »Zapiť sa« = při pití dlouho meškati.

²⁾ Příslovka, tak jako »štvernožky.« Šuj. (Ačprávé může se to považovati i za zkrácený instrumental, místo »hore rožkami«)

³⁾ Jen takové předzvěsti se zde uvedly, které jsou běžnější a mají svůj pěkný příslovní způsob. Ostatně viz »Predznaky počasía« v Kalendáři Turč. Sv. Martinském na r. 1880, str. 54—58 co velice záslužnou a u nás nejbohatší sbírku toho druhu.

Líšky pečú. (Když na horách mhly vystupují.) Sr. Lišky kouří. (Slovn. Šumavského.)

Malý dážd' prináša väčší; — nadzenie 155 väčší; — prišiel po väčší.

M e s i a c.

Keď je mesiac horerožky,²⁾ bude čas (pekný), keď dolurožky, bude dážd'.

Mesiac sa umýva. (Když na novoměsíci prší, to brzo přestane.)

Mesiačik je ohradený; — má dvorec. Nebo sa mladí. — Parí, bude dážd' alebo búrka.

Pinka pýta piť.

160

R a n n í d á ž đ'.

Ranní dážd', ako starej baby tanec; — ako ženský plač. Č. 439. Sr.

Adalb. Deszcz 5.

Ranní dážd', ženský plač, panská láska a Aprílová chvíľa, to všetko na zajačom chvoste visí.

Ranní dážd', ženský plač a psie krívanie nemá duhé (dlouhé) trvanie. Z Boš. dol. Adalb. Deszcz 12.

Ryby z oblakov sú na nebi. — Sliečky sa oberajú.

Slniečko sa odberá. (Když při svém 165 západu »zpod chmáry« vybleskuje.)

Slnce vyblesklo ráno zpod chmáry. — Slnce pripeká.

Večerní host' nerád odchodí.

Vrchy kúrã, doliny budú zvárať.

Z »hnilého kúta« (od západu) najviac dažd'ã.

Z ktorej strany (toho roku) najprv zahrmí, ztade bude v lete dážd' prihádzať.

Pozn. Někde praví žertem: Keď začnú farskí (farárovi) kosiť, hneď je tu dážd'.

2. Rozličné předzvěsti.

Keď sa hviezdy čistia, bude jasno.

Zámky z oblakov sa stavajú, bude búrka.

Večernie zore červené, zriedka jich jasnosť pomínie.

Zore sú zapálené, bude vietor.³⁾

3. O předzvěstích vùbec.

- 175 Kalendár — tarandár. Sr. Č. 439. Sr. Adalb. Kalendarz 2.
 »Keď moji jarci (ječmeň) zmokli, nech i kalendri zmokli!« (povéděl Nemec ze Spišské stolice chybnou slovenčinou, pŕitisknuv kalendár skalou do potùčka.)
 Na dvoje baba hádala: alebo bude dážd' pŕšať, alebo bude pekne. Sr. Č. 505. Sr. Adalb. Baba 72.
 Povedal Mila, že bude chvía; povedal Krška, že bude pŕška.

C. Pořekadla a úsloví o občasních úkazech přírody.

(Mimochodem některá přísloví.)

1. Jasný čas; parno.

- Ani obláčka nevídať.
 180 Bol by banoval, kto by bol zomrel. (Když se nenadále vyjasnilo.)
 Horúce do zažnutia.
 Slnce ako božie oko. (Též:) Nebo jasné ako oko.
 Ticho, že sa ani lístok na strome nehne.
 Utešená chvía. — Veľký úpek.
 185 Vybralo sa na čas. — Vychvililo sa.

2. D é š ť.

- »Ale nám zasvätilo!« (Děšť překazil polní práci.)
 Azdaj sa dáko vytrhá! (Snad se rozejdou chmoury.)
 Cigán sa raduje, kedz pŕší, že bude pekne, a kedz slnko svíci, bojí sa, že bude pŕšať. Pr. Modra.
 Dažd'u nohy visia. (Hned bude pŕšet.)
 190 Ide dážd' ako stena.
 Keď pŕší, majú sliepky nedeľu.
 Keď slnce svieti a dážd' pŕší (současně), vtedy čert babu bije. 1)
 Keď sunko svieci, dešč pŕší, bosorka mlieko múci. Hor. Trenč. (Viz 202.) Č. 496. Když pŕší — Adalb. Czarnowica.
 Klobúčky (bublínky) vstávajú, Pánu Bohu chválu vzdávajú.
 195 »Krajinský dážd'«

1) Ördögveri a feleségét.

Leje sa ako z cieвок, Adalb. Deszcz 3.; — ako zo džbara; — ako z kupy; — ako zo suda; — ako z vreca; — ako z ryne. Adalb. D. Lać się 13.

Len tak visia oblaky. — Nebo je zanesené.

»Neboj sa dažd'a, veď si nie z cukru.« Adalb. Cukier 8.

»Nech Pán Boh zachová od pocestného človeka« (t. j. od nutnosti cestování v tom špatném počasí).

»Niti suchej na mne nebolo.« 200

Pŕší akoby osieval; — ako zo sita; — akoby zo džbara vylieval.

Pŕší »slniečnik«. (Děšť a slunce současně.)

So striech kvapká.

Taký dážd' padol, čo ho bolo ťažko zemi držať.

»Tento malý dážd' nech len padá, a 205 tomu veľkému nezabráname.«

Umočený ako máček (kocúr); — ako myš; — ako zmok — zmak. (O zmoku vidz X. 280. Pozn. 1.)

Už má švagra. (= Mokro v obuvi.)

Už sa teraz napŕší — naduje — z pravej viery.

Veľké tmy idu. (Chmoury.)

Zaberá sa na dážd'; zabraté je. 210

Zachmúrené je; zachmúřilo sa.

Zmoknul ako myš. (Viz 206.)

3. Blesk a hrom.

»Ach, pošli, Bože, pošli to hrmenie na tie husté, pusté hory!«

Blýska sa krížom krážom.

Búrka je vraj vtedy, keď sa horúci 215 oblak so studeným síde (povídá si lid. »Búrkou« jmenují někde i le-dovec (kamenec, krúpy).

Durklo ako z mažiara.

Hromy bijú — perú — rachotia.

Na holo zahrnelo (bez deště), nebude pŕšať.

Suchý hrom.

Udrelo. — Udrel hrom, ale len stu- 220 dený. (Lid neuvažuje, že se nehořlavé predmety nemohou zapáliti.)

4. Vítr, víchor.

Cigán na vítr drží. Pr. Modra. — Cigán sa nebojí zimy, ale vetra.

Keď vietor hviždí, to Meluzína plače. Musel sa niekto obesiť, keď tak duje. Striga sa vrtí (když vítr prach na cestě kroutí).

225 Stromy sa lámaly, ako čoby šarkan ponad ne letel a chvostom šibal. — Šarkan letí.

Vietor hviždí ako valach.

Vietor sa obšiva (když na čas přestane).

Vietor sa zabil (když náhle přestane).

5. Povodeň.

Móhol tadiaľ plte hnať (kde jináč ani voda neuteče). — Tiekol tadiaľ celý Dunaj.

6. Zimní úkazy a zjevy.

a) Zima, mráz.

230 »Holomrazníky«. (= Suchá zima, bez sněhu.)

»Chrochoť.« (= Zmrzlé blato.) — Lad ako sklo.

Treskúca — treskutá — zima.

Tuhá zima, že len tak treští — trieska —.

Uhly (na dome) trieskajú od zimy.

235 Už je o jeden kožuch teplejšie.

Voda zamrzla ako múr.

Zamrzlo na kameň; — ako roh; — ako oceľ; — že len tak chrapští pod nohami.

Zima, že hádam teľa v krave zamrzne.

b) Sněh.

Mlynárčfci sa bijú. Č. 642.

240 Sype sa sneh ako z vreca — Sneh padá ako vrabce.

c) Chumelice.

Nenie súce psa vyhnať predo dvere.

Č. 644. Ani bych — Adalb. Krzčkwa.

Pies 302.

Šibe, že až tak páli.

Tak chumelí — slotá — kúrňava — šmáravica — metelica — že ani sveta nevidno.

d) Účinky zimy na človeka.

Dobre (že) som tam nezkrepenel od zimy.«

Drkoce zimou jak osicha (osika). T. 245
Drkoce zubami od zimy.

»Ej, ale ma lízal jeleň!« (Zima — lovecký výraz.)

»Nemôžem štipku (prstami) spraviť od zimy.«

»Palce (vlastně prsty) mi zklavely od zimy.«

Ruky ako rak červené. Sr. Č. 521.; 250
— ako žabča (žabka, neutr. žabča) studené.

Sklenička pod nosom mu zamrzne.

Studený ako had; — ako žaba.

Zamrznutý (správně zamrzlý) ako ci-
buľa — kokrha — krkoška — kru-
sec — slivka.

»Za nehty mi zašlo.«

e) V přibytku.

Kúrã (č. topiti) až vlasy vijú; — až sa 255
zuby potia; — až sú obloky čer-
vené; — ako v hute.

Kúrã leň pre príslovie (= málo).

Tam budú do rána vlci vyť. Adalb.

Zimno 3.

Teplo ako v lázni; — ako v starej
izbe. Adalb. Cieplo 6.

Zima ako v rástubni (Radstube, v mly-
nici); — ako vo vlčenci; — ako vo
vlčej jame; — ako v ľadovni.

D. O jiných dobách.

Přísloví.

1. Doby denní.

Frišťukuj, keď staněš; obeduj, keď 260
sac' sce (keď sa ti chce) jesci; večer
přídze, ani sa nenazdáš. Z Boš. dol.
Jeden deň nenie rok.

Lepšie za rána dačo, ako cez celý deň
nič. Adalb. Rano 3.

Ráno do kostola, cez deň do roboty,
večer k priateľovi a v noci spať.

Ráno učí sa sladko. T. a Č. 216.

Obed si spravíme kedy chceme, a večer 265
přide sám.

Poludnie hockedy (vlastně oběd) a večer keď príde. O. 108. Poledne dělá pán, a večer přijde sám.

2. N o c.

Hriech túla sa po nociech.
Chto chodzí po noci, hladá palicovej
— kyjovej — nemoci. Z Boš. dol.
Č. 500. Sr. Adalb. Kij 18. Noc 1.
Noc má svoju moc; — svoje právo.¹⁾
Č. 342.

- 270 Vo dne ako vo dne, ale v noci!
V noci ako po tme. (Snad jen: Po tme ako v noci.)
V noci ďaleko počuť.
V noci jasný, vo dne mračný. T. (Snad o pijanovi.)

3. Dny v týdni. (Nejvíc pověrečné.)

- Nedeľa, nedeľa, bodajs' priletela, aby som si čo skôr milého videla!« (Píseň.)
275 Streda — chlapcom beda!
Streda — to podjedá. (Že se ve středu nemá nic sítí ani saditi.)
Streda — prázdny deň. (Viz předešlé.)
V piatok zlý počiatok. Adalb. Piątek 21.
V pátek ide všetko nazpátek. Z Boš. dol.
280 Kdo jje šušovicu v piatok, bude v nedeľu pekný.
Kto sa smeje v piatok, bude v nedeľu plakať. Č. 497. Adalb. Piątek 10.
Sobota dievkina robota. (Čistění domu, připravu ku strojení se nedelnímu.)
Sobota kňazova robota.
Sobota bialešová robota. (Bílé pečivo vedle pečení chleba.)
285 Sobota virgasová robota. (Virgás maď. = prut. Pokazuje tedy na nějakou pokutu.)
Sobót je do roka iba deväť nepekných.

4. Svátky. (Jiná viz výš v 4. část. roku.)

Čokolvek robíš vo sviatok, to všetko ide nazpiatok.
Najväčšie sviatky dľa cigánskeho kalendára sú: fašiangy, potom Hody (Vianoce), potom jarmak.

¹⁾ Srovn. Nox inimica.

²⁾ »Znamenajú,« tu subjektívne sloveso, = znáti se dávají, co z násl. »Už zore znamenajú« tím lépe vysvitá.

5. R o k.

Deň za dňom, rok za rokom, a život sa minie.

Do roka ďaleko. — Rok je dlhý. — 290
Rok má dlhý skok.

Roky sa miňajú. Roky utiekajú akoby letély. T.

Rok má krok atd. (Viz VI. 617.)

6. Pořekadla a úsloví o denních dobách.

»Ale ide ten čas, akoby šibal!« Adalb. Czas 78.

»Ani neviem, ako mi ten čas — ten deň — prešiel!«

Keď sa už tma černela — 295

Mrak, zamrknúť (a osvitnúť). Ako zamrkli, tak osvitli. (= Celou noc nespali.) — Mrak padá. — »Pán Boh nás zamrkol i zosvitol.« — Večerom zamrkli, ráno osvitli.

Noc, noční.

Do tmavej noci (pracovali).

Noc dlhá ako sto rokov.

»Nočná mátoha.« (Člověk navyklý pozdě v noci choditi.)

Pomaly sa už aj noc prikráda. 300

O vysokých fruštikoch. (Pozdě ráno).

Ráno.

Do bieleho rána (sa zabávali).

»Ranostajček« (který včasné ráno vstává. Ostatně tak zvou i zvířátka »hranostaj čili hermeln.«)

»Svitaj, Bože, svitaj, aby skorej deň bol!« (Píseň.)

»Už je deň, pôjdeme ven!« (von). 305

»Vstávaj, už sa voz obrátil!« (»Voz« na nebi, hvězdnatost. Vozářské pořekadlo. Podle položení téže hvězdnatosti vědí totiž vozáři, kolik je hodin. Lichard.)

Zore.

Hore, už sú zore!

Kosy (hvězdnatost) zapadajú, zore znamenajú,²⁾ (= Noc přestává, den nastává.)

Už zore znamenajú, vstávajte!

XV. Podobenství, výroky a úsloví o činnosti a povaze osob a věcí; o počtu, času a místě.

(Mimo ta, která již v patřičných oddílech položena jsou.)

1. O držení a pohybech těla.

Behá (behal, beží, bežal, lieta, lietal, letí, letel) akoby ho hnal; — akoby mu hlava — akoby mu zem pod nohami horela. Č. 636; — akoby mu káčku — zadok — podpálil; — ako besný; — ako besná — jasná — ohnivá — strela; — ako bez duše — bez rozumu — bez hlavy; — ako diablom posadlý; — ako divý; — ako hrmavica — návoj — pudivietor; — ako pes bez chvosta; — ako s nasoleným zadkom — chrptom; — ako sršeň; — ako šialený; — ako vietor. Č. 582; — ako zdivelý — zdivočelý — zjašený — zpochabelý — zvetrelý; — ako živé srebro; — dobre že po hlave neletí. (Viz 60.) Adalb. Latač 13. Szalony.

Cváta ako kôň bez puta; — na zlom grgy. Adalb. Latač 22.

Čupí ako sýsel v diere.

Čuší ako čoby ho ani nebolo; — ako jazvec — myš — v diere; — ako s teplým bálešom¹⁾ — osúchom²⁾ (posúchom, farbačkom). Sr. Č. 604.

Mlčí jak —; ako voš pod krastou³⁾; — ako zajac v chrasti učupený (uťúpený).

Driape sa ako koza na šíp. 5

Drží sa — čupí — ako h . . . o v perí — v tráve.

Drží sa ako regiňa. (Hodná, strojná ženská.)

Drží sa ho ako kotučie; — ako repičie (jistá rastlina, jejíž suchá semenka se na oděv člověka lepí); — ako pijavica.

Hádže sa ako had; — ako vretenica.

Hnieždi sa (nepokojne) ako sliepka¹⁰ — hus — na vajcach. Adalb. Sadowić się.

Chodí — drží sa — akoby ražeň sjeľ — shtol; — ako kačica (kníše sa); — ako kura v klonke; — ako na drôtikoch. Č. 636; — ako na strunách (hrdo); — ako taká maškara; — ako teľa po ľade; — ako vykrmená hus; — ako zmok; — ako zmoklá vrana — sliepka. Č. 575; — len sa tak osieva — kýva. Adalb. Osowiec 1. wrona. Siedziec 85. kura.

¹⁾ »Báleš« = koláč, v Nitr.

²⁾ »Osúch, posúch, posúšek atd. = pečivo z »poškrobka.«

³⁾ Hallgat mint a tetű a var alatt.

- Chodí za ním ako cecok za materou; — ako pes; — ako teľa za kravou. Č. 636; — ako tôňa za človekom. Adalb. Chodzić 43. cieľ 44. cieň.
- Ide ako Rusnák s drabinou (nemotorně); — ako Poliak s rebríkom; — ako slepý; — ako voslep (nepozorně). Adalb. Iść 14; — ako z masla voz; — len čo noha nohu minie; — čo mu nohy stačia; — z nohy na nohu.
- Ide nazpak ako rak. (Také o zpátečnictví vůbec.)
- 15 Kniše sa ako Žid, keď sa modlí.
*Kráčal, akoby bol novej sily doňho nalial.
- Krčí sa ako »babí pes.«¹⁾
- Kruci — verci (vrtí), jak furman s batohem. (Viz Slovníček.)
- Krúti sa ako hoja; — ako kvoka v zrebách; — ako motovidlo; — ako straka na kole.
- 20 Lezie ako rak; — ako slimák. Adalb. Leźć 1. 3.
- Leží ako drob; — ako mŕtvy — zabitý; — ako snop. Adalb. Leżeć 8. nie żywy.
- Mece sa ako nasolená žaba; — ako pes na reťazi; — ako popálený had; — ako ryba v saku.
- Mechrí — hnieždi — sa ako Žid na h... Gem.
- Myká sa ako syseľ na motúze.
- 25 Moce sa, motá sa ako motovidlo; — ako prd v gacách (z Boš. dol); — ako zlý peniaz.
- Natiahol sa ako struna.
- Nemôže sa vymotať ako Matúš kantrov. Pr.
- Neztratí sa ako deravý groš.
- Obchodí ako Hološka okolo pekla; — ako kocúr okolo horúcej kaše.²⁾ Adalb. Chodzić 15.
- 30 Obchodí ho ako Gondu s božím telom.
- Obracia sa ako jelito v hrnku; — ako motovidlo vo vreci. Sr. Č. 541. — jako sochor v pytli. —
- Obskakoval ako kočka okolo myši. Z Boš. dol. (Též o falši.)
- Odcupol ako kameň so strechy; — ako hruška.
- Odišiel ako s teplým — s hrdým — koláčom. Gem.
- Omyká sa ako holý v trní. 35
- Oškíba sa ako kura.
- Otvoril ústa ako gáple; — ako na záplach; — ako vráta. (Též:) Otvoril celé vráta.
- Pletie sa ako smet' v mlieku.
- Ponáhľa sa ako rak s kvasnicami. Č. 541. Leze —; — ako švec na jarmak. Č. 637; — ako Žid na šábés. Adalb. Biec 15. szwicz.
- Prášil, že ani dverí nehľadal. 40
- Preletel akoby okom mihnul; — ako páper; ako strela; — ako victor. Adalb. Latac 27. strzala.
- Priletel — prihrmel — ako šarkan.
- Premáva sa, prevláča sa ako mačka s mačaty; — ako slepý jašter po daždi; — ako zlô; — ako zmok; — ako uvláčené — zmoklé — kurča.
- Preteká sa, prebehuje sa ako katolík v evanjelii. (Katolíci počítujú nedele po Sv. Duchu; evanjelici jen po Sv. Trojici.)
- Previeva sa po povetrí ako mátoha 45 v noci.
- Pripálil, prikúril ako zbeselý.
- Sedí ako čert na duši; — ako črap (to o kvočke na vejcech sedící); — ako drozd na haluzi; — ako h... o v tráve; — jak homolka (z tvarohu, Pr. Modra); — ako kvoka na vajcach; — ako kukučka; — ako mladý dráček; — ako päť peňazí;³⁾ — ako pencil (pelcman, grib); — ako stará baba; — ako šiška; — ako totka (tetka) na Hody. Adalb. Siedzic — na gałęzi.
- Schytí sa akoby strelil do neho.
- Skáče ako kobyľka.

¹⁾ »Babí pes« jest ona černá, chlupatá housenka, kterou kukačka ráda požírá, a která dala podnět k domněnce, že kukačka má vlasy v žaloudku.

²⁾ Forgolódik mint a macska a forró kása körül.

³⁾ Pět »peniažkov, peňazí« počítavalo se někdy do groše, a tak se hromádky po pěti penězích kladly. Na to pokazuje i píseň: »Osemdesiat peňazí, to je šestnásť groší, (sprosták každý mládenec?) ktorý sa jej prosí.

- 50 Stojí akoby bol k zemi primrzol; — akoby ho do zeme vbil — zarazil; — akoby ho prikoval; — ako drevená Mara — drevený Jano; — ako drúk; — ako Hoja Ďunda; — ako hriech nad dedinou; — ako lipa pri kostole; — ako odkopaný stĺp; — ako o stĺp prikovaný; — ako palica pri dverach; — ako pribitý; — ako socha; — ako stĺp — stĺpica (o ženské); — ako svätý na moste — pri ceste; — ako špalek (klát); — ako vrba; — ako zkamenelé slovo; — ako zkamenelý (od strachu).
- Tacká sa (č. potácí se) ako kačka; — ako opilý.
- Ťahá sa ako vlk po bruchu.
- Tára sa (blúdi) ako had po Brtomile (Bartolému), keď ho zem prijať nechce; — od zeme do zeme, ako had atd.; — ako ztratená ovca.
- Trasie sa ako libačka (jistá ozdoba na čepci); — ako osika (její list);¹⁾ — ako pes; — ako prut; — ako slivka (strom slivoň); — ako studeno (č. huspenina). Adalb. Chwiać się 1. osika. Trząśc się 5.
- 55 Trasie sa mu ruka ako drozdovi chvost.
- Túla sa ako Marek po pekliech. Č. 493. Tluče se — Adalb. Marek 3. (Viz k tomu výklad); — ako noční vták; — ako Urbanova duša; — ako sova v noci.
- Ukríča sa ako zajac v brázde.
- Usadlý ako havran na topole.
- Utajil sa ako žaba.
- 60 Utekal²⁾ ako Adam z raja; — akoby ho boli čerti do povetria uchytili; — akoby ho všetci čerti hnali; — ako Cigáň s listom; — ako čert s krivou dušou; — ako tetka na Hody (Pr. Modra); — ako voz bez oja; — až mu slnce za chrptom ostávalo; — až sa za ním kúrilo — prášilo; — čo mu nohy daly; — čo mu para (dych) stačila; — kadial hladšie (od strachu); — len mu tak päty cvendžaly; — len tak opätkoval; — len sa tak za ním prášilo; — len tak päty ukazoval; — na psích nohách; — na zlomgrgy; — žeby ho ani na sto koňoch — ani na desiatich nemeckých paripách nedohonil; — že mu ani nohy nestačili; — že ho ani zazeráť nebolo. Adalb. Uciekać 8. Kurzy.
- Vyskočil akoby ho had bol uštipnul; — akoby ho slamou bol podpálil; — ako jeleň.
- Vyšmyknul sa ako ryba.
- Vyvalil sa ani sud z pivnice.
- Vlečie sa ako slimák s droždiami.
- Vrtí sa — zizá — ako ciha³⁾; — 65 ako had; — ako morka v žhlave; — ako vretenica⁴⁾; — ako vreteno. (Viz Tanec XIII. 266.)
- Zabehne chytro ako »jasietka.«⁵⁾ (Slovo »jasietka« nachází se také v tomto:) Skákala do mňa, ako taká jasetka. Šuj.
- Zamieľa akoby ho omälom dobil.
- Zcepenel ako kôň.
- Zdýma ako hláč⁶⁾ na suchu.
- Zkapal ako keď guľka z bielka na- 70 dutá prskne; — ako Múčkov peniaz.⁷⁾
- Zmiznul zpopred očí, akoby sa bol prepadnul. Č. 582; — akoby sa bol do Sitna prepadnul; — ako duch; — ako para; — ako tátoš (= báječný kúň). (»Duch,« co duší, tuší, páchne. Zde snad rozumí se zjev ducha z jiného světa.)
- Zrútil sa, len tak zem pod ním zdunela — zdunčala.
- Ztratil sa ako dym; — ako káfor; — ako lanský sneh; — ako mak v zemi; — ako smrad; — ako vietor;

¹⁾ Reszket mint a nyárfalevél.

²⁾ Viz níž »Úsloví o útěku.«

³⁾ »Ciha« = vřeteno při sesukování nití k šití určených.

⁴⁾ »Vretenica,« tenoučký, jedovatý had.

⁵⁾ »Jasietka,« snad jméno nějakého zvířátka, aneb dle domnění Šuj. jakási báječná bytost, srovn. jaš, jašo, đas.

⁶⁾ »Hláč,« hlaváč, kakan, krapeň, č. vranka.

⁷⁾ Jistý člověk, jménem Múček, měl prý peníz, který, kolikrátkoli jej vydal, vžd ycky se mu do vačku navrátil. Podal Fejérpataky.

— len smrad po sebe nechal; — že ani smradu — ani šlaku — po ňom nezostalo. Ztratil sa jako živé strieblo (rtuť, sl. i ortuť). Z Boš. dol. — Adalb. Stracić się 3. Zni-knać 4.

Úsloví o útěku zvláště.

Dal nohám vedet'. — Dal sa v nohy.
75 Fugas Matias. (Fugias Mathias.) — Ide do Prštíc. (Uprchl.)
Päty mu horely. — Pod' ten v nohy! Sobral sa na nohy. — Ufujazdil. (Viz 75.)
Ukázal mu päty. — Vytrčil mu päty. Vzal nohy na plece. — Vzal sa na kriedla. — Zdúchol. Zulíbal.

Úsloví o upadnutí zvláště.

80 Vykopal retkev, země sa netkeu (ne-dotekl).
Všetky čtyři vytrčil. — Zaryl pyskom do zeme.

2. O hlase a dechu.

Fučí ako jež; — ako kováčsky mech. Adalb. D. Dmuchać 3.
Hlas ako čoby capa dral; — ako čoby víchrica lipy lámala; — ako zvon. Č. 602; — ako deravý hrniec; — patelátový (tenký). Adalb. Głos 7. grąnk.
Hučí ako prázdny sud. — Je to dobrý hlásnik.
85 Kričí — reve — akoby ho z kože dral; — akoby bol na holi; — čo mu hrdlo stačí; — dobre (že) si prse nevyduje; — na všetky ústa. Adalb. Krzyczeć 3. skórę. Wrzesz-czeć 6.
Má dobrý brech — dobrý pískor.
Ručí — ryčí — ako vůl. Adalb. Ryczeć 6.
Skučí ako obarený pes.
Spieva akoby dvercami vřzgal; — akoby suché tácky vozil; — akoby tie liaťošie (spiežvoce — lité zvonce) spustil; — ako kukučka po Jáne.

Stene ako stará baba.

Škrečí — škrieka — ako sojka; — ako žaba.

Škrípe, dobre že si zuby nevyláme. Vzdychá ako sýty nad jelity.

Vzdychlo sa mu ako Cigáňovi na bielo chleba.¹⁾

Zahvizdnul tak, že nám v ušiach 95 zrzalo.

Zareval, že sa zem zatriasla.

Zatíchnul akoby ho pridojil. (Jako ko-jeňátko zatíchnie.)

Zavýja ako vlk.

3. O pohledu.

Díva sa ako morka; — ako omámený; — ako teľa na nové vráta. Č. 564; — dobre (že) mu oči nevytečú — nevypadnú — nevyskočia; — dobre že si oči nevyhľadí — nevyočí. Dzíva sa ako ras. Z Boš. dol. — Adalb. Dziwac się 3. wrota. Gapić się 1.

Díval sa naň ako čoby ho nikdy 100 nebol videl; — ako čoby nikdy nebol človeka videl; — div oči na ňom nenechal; — dobre že mu z očí neprišlo;²⁾ — div že ho očima neprebodnul.

Div že ho nesjel, také okále naň vyvaloval (od zlosti).

Hľadí ako sova z húšťa. Pr. Hladzí jako straka do kosci (kosti); — jako žaba z prachu. Z Boš. dol. — VI. Sl. 235. — Adalb. Zapatrzyc się — w gnat. (Viz IV. 390.)

Len oči na neho vypleštil.

Obzerá sa ako kto chce krásť.

Opátra, prepátra, dobre mu oči ne- 105 vyskočia.

Pozerá ako striež. (Hlavně o nemluvnátku v kolébce, o kterém se domnívali, že spí.)

Striehne ako žito na plachte (sušené).

Vieti očima ako »velháň.«

Vyvalil naň oči ako plánky.

¹⁾ Viz pozn. ku IV. 346.

²⁾ Viz XVIII. 21.

110 Zahľadel sa ako Eva do jablka; — ako hvezdár do neba; — ako túzok (drop) na koč. Zahľadel sa do neba, akoby chcel za bieleho dňa hviezdy čítať.

Žmurká ako žaba na studene.

4. O rozličných činnostech lidských.

Drží to ako červeň kyahničku. (Bez-pochyby na starých hracích kartách.)

Drží to ako hluchý — mŕtvy — dvere; — ako pes ježa. Adalb. D. Chwytać się 5.

Háji sa toho ako Žid svetla na šábes. Chlǐpe ako šefranik.

115 Išiel ako Zachar do Pešti.¹⁾ Kývol rukou ako Pán Boh na Oravu.²⁾ Lašuje — kutí — ako vlk.

Macia to ako slepý stenu. Má to v prstoch ako slepý husle. Č. 644; — ako žobrák voš.

120 Naťahuje to ako švec kožu na kopyto. Obelasel — osinel — ako šata.

Očernel ako hlaveň; — ako šata (tmavomodrá zástěra ženská), Oddýchol si ako keďby bol s duba spadol.

Odpočíva ako Rusnák, keď s duba spadne.

125 Podarkúva sa — ponúka sa — ako (s)hnilými rybami; — ako (s)hnilými — s planými — hruškami. (Téz:) Preberá ako v hnilých hruškách. Adalb. Przebierać 4. 5. 6.

Potí sa ako kôň; — že mu cicerkom — cíckom — cídlíkom — voda s čela tečie.

Povodilo sa jej ako pani Veľkomožnej na schodoch. (Význam?)

Pozname še, jak v starym kožuchu vši. Šár.

Pozná to v ňom ako v base trojník.

130 Pristane mu to akoby sviňu osedlal. Č. 549. Sluší mu to — VI. Sl. 238.

Svédči mu to jak kravě sedlo. Pristane mu to ako Mare čižmy; — ako päšť na oko. Č. 573. Adalb. Pięść 2. Pristane mu to ako psu

piata noha. Adalb. Potrzebny 20. Pristane mu to ako rukavica na nohu; — ako svini rohy; — ako voly do koča; — ako Židovi flinta. Sr. Adalb. Zgrabny 9. Szykowny 4.

Rozlieva to ako pomyje.

Skryl sa ako myš do diery.

Smolí (allegor. = fajčí, čes. kouří) ako Turek.

Stisnul ho, až mu kosti prašťaly.

Trieska dvermi ako na svatbe; — 135 akoby sa chcel ženiť.

Uchytil to ako čert dušu.

Váží si to ako vlastné dve oči.

Vie plávať (zle) ako motyka; — ako olovená kačica; — ako sekera³⁾ VI. Sl. 236; — (dobre) ako striga.

Však ti to sluší ako psu uši. T.

Zachádza s tým ako s Čákyho slamou. 140 Zmrštil (č. svraštil) tvár ako keďby sa bol starého octu napil.

Zná ho ako starý hriech — starý peniaz — starý groš; — ako prvý kachel odo dverí.

Zvrátil kyjom, len tak povetrie dunelo. Ženie ho ako psa z kostola.

5. O činnostech lidských v množném čísle.

Behajú ako ryby po vode. 145

Bežia ako včely do úla.

Delia sa ako žobráci s bochnicou.

Hemžia sa ako včely v úle.

Chodia ako s Betlehemom; — ako s medveďom.

Idú ako z pobitej vojny (po jednom; 150 značí ale i unavenosť, zmoření).

Ležia ako plášte (plášte). (O ležení vícerych v nemoci, jako »plášte« v úle, aneb jako ty, nimiž se hroby obkládají.)

Motajú sa — mocú sa — ako včely. Č. 644.

Mrvia sa ako mravce.

Padali ako hmla; — ako muchy (vojna, nakažlivá nemoc); — ako kolky (v kolkárni); — ako škorce (č. špaček).

¹⁾ Takovato pořekadla povstávají podobně tomuto. Kotlář L. v S. pověděl své dceři Julce, aby nešla do kostela, žc se tam bez ní »zaobíde.« A pořekadlo bylo hoto: »Tam sa zaobíde bez teba, ako bez Uly v kostole.«

²⁾ Horní Oravská stolice jest jeden z nejneúrodnějších krajův v Uhrách.

³⁾ Úszik mint a fejsze.

- 155 Sbehli sa — shrkli sa — ako kavky.
Slieda ako lašovskí psi. (»Lašovať, sliediť,« čes. slíditi.)
Šli — uháňali — ani s mladou (totiž nevestou na voze po sobáši, při čem koně velice honiti zvykli ku zveličení slavnosti).
Vyliezajú ako sysle z dier.
Ztíchli ako Nemci při mase; — ako zvony na Velký piatok; — jak svina v raži. Pr. Modra.
- 160 Ženú sa ako na preteky.

6. O činnostech rozličných věcí.

- Dymí sa ako v cigánskej kolibe; — ako čoby mílu (uhlisko) zapálil.
Hodiny (tie) idú na vlas, ani voš. (iron. slovná hra.)
Horí ako v pekle.
Chytá sa (to) ako svrab. (Zvyk, nemoc atd.)
- 165 Krú z neho cechtila — revala — ryndžala — cedila sa — ako z brava — z vola —.
- Pijavica chytila ako had.
Pribudlo ho ako chleba v hrsti — pri ústoch. (= Ubudlo.) Sr. Adalb. Rosnač 1.
Prilieha (to) ako hrbatý k stene. Č. 644. Adalb. Pasowač 3. Przystač 4.
Shorel ako Putnok (obec v Gem. stolici).
- 170 Visí (to) ako psovi uši; — ako vajce na žrdi.
Vo vojne fřkaly hlavy ako makovice.

7. Barva.

- Belasé — modré — ako farba — fiertuch — (zásterka) — nebo — šata.
Biele ako mlieko — sneh — padlý sneh.
Černie sa zďaleka len ako dáka bobuľka.
175 Čierne ako atrament — čad (o bělizně) — havran — smola — tma — tmavá noc — uhoř — zem — žůžol (o slívách, ptácích). Adalb. Czarny 1. atrament.

- Červené ako cvikla — karmazín — krú — oheň — plameň — ruža — žiaretok (Dobš. význam?)
Menistej farby (látka), že len tak oči vyberá.
Rysavé ako ploštica.
Zelené ako kručina — krušpán (Grünspan?) — ruta — tráva — zimozel — žaba.
Žlté ako hlinka; — ako žltok z vajca; 180 — vosk.

8. Světlo, lesk, tma.

- Jasia sa ako najjasnejšie slnce.
Jasné ako kryštál — nebo — slnce.
Adalb. Jasny 2.
Lesklé ako zlato.
Liskne sa, len tak slnce od neho odráža.
Môže si i oči vytiahnuť (a predsa nič 185 nevidno).
Svetlo — vidno — žeby môhol ihlu najst, (na př. při požáru, při světle měsice).
Svienci (svieti) jako komárov nos (= špatne, nic). Z Boš. dol.
»Tma, iba čo som po rozume domov trařil.« — Tma ako vo vreci — v pekle na dne — v rohu — v Sitne — v sude. Tma, že môhol zauchá (pohlavky) sáďzať. Č. 644 — jako v pytli. Adalb. Ciemno 10. v rogu. Čma — v miechu. D. Ciemno 3. — w pysk daj. — *Tma Egypťská. — Tma hustá, že ju môhol krájať. (V pověstech.) — Tmavé jako hrob — noc —.

9. Zvuk; tichost.

- Ako čoby zuby trhal. (Nepřijemný dojem od zlozvuku (Viz 203.)
Hlasný ako zvonček — zvon. 190
Hlas zvonov ako starých hrcov.
Hora hore odpovedá. — Hora má velké uši. (Ozvěna.)
Hurt ako vo mlyne o 24 kameňoch.
Krik ako v krčme; — až uši bolia; — ako v židovskej škole. Č. 612. Adalb. Krzyk 7.
Len sa tak ozýva! Len tak dunie, hrmí, 195 zuní.

›Mám už plné uši toho kriku!‹

Může si ucho nadrapit¹ (predsa nič nepočuť).

Muzika, žeby človek pri nej zaspal (veľmi milá, Dobš.); — že sa celý dom triasol.

Pekelný hrmot — lomoz. — Rachot akoby z dela vystrelil.

200 Rúbu (kácejí dříví) len sa tak ozýva.

›Sejú mak‹ (praví se, když celá společnost náhle zamlkne). Sr. Č. 599. Spali —

Ticho ako v kostole; — ako v hrobe; — žeby počul muchu preleteť. Adalb. Cicho 3. v košciele.

›To je dobré na zuby!‹ (Iron. o skrúpení, vrzání a j.)

Tresk — vresk — krik — lárma — trma — vrma ako čoby sa hnal súdny deň; — ako súdny deň; — ako v pekle.

205 Zvučný ako trúba — zvon.

10. Chuť.

Dobré akoby mater cical; — ako materinské mlieko.

›Jaj duša, mäd!‹ (praví při požítí zvláštní lahůdky, hladkajíce sobě dlaní po žaludku. Viz 213.)

Horké ako blen — belian; ako žlč. Adalb. Gorzki 4.

Kyslé ako Beckovské — Krupinské — víno; — ako ocot¹) — šľava — štiak (moč); — jak oharek (úgorka, uhorka); — až sa srdca chytá. Adalb. D. Kwašny 5. ocet.

210 Luté ako ocot; — chren. Pr Preslané ako rôsol (rozpuštěná sůl); ako živica.

Sladké ako cukor²) — mäd — sen.

›Sladkô dobrô mojej materi!‹

Slané ako moč.

11. Zápach.

215 Pekne vonia.

Smrad, žeby palica v ňom stáť mohla, Č. 641.; — na zdochnutie.

Smrdí — smrdčaté — ako cap, Adalb.

Smierdziec 3. — bzdoch, bzdocha — čertovienec — čertovo lajno (assa foetida) —; — čertovsky; — ako črvavý — zdochlý pes — dudok, Adalb. Smierdziec 2., — lajno — ako starý žobrák cesnakom; — ako tchor³) — ako čoby tchora roztrhnul. Č. 566. Adalb. Cuchnač. Smierdziec 10. — ako zdochlina; — ako Žid.

›Vonia to ako koní zadok!‹ (Protimluva, když někdo za to má, že něco voní.)

12. Dojmy citu a hmatu.

Klzké ako ryba. — Hladké ako sklo — zrkadlo.

Horúce ako oheň — peklo — plameň. 220 Adalb. Gorąco.

Horúce ako v peci — v pekle.

Mäkušské ako hodbáb — papier — maslo. Adalb. Miękki 1. maslo.

Studené ako ľad — žaba — had. Adalb. Zimny 3.

Teplo ako Cigáňovi v saku.

Teplé ako lúh. 225

Tvrde ako hlôžka (holôžka, lohyňa, ovoce z ľôhu, č. hloh); — ako kosť⁴) — oceľ — roh — skala — železo — kamen — kremeň. Adalb. Twardy 3, 4, 7, 8.

Vyparený akoby ho vreťou vodou obliat.

Zohreje sa ako had na ľade. (Iron.)

13. Jiné vlastnosti vecí a osob.

Bujný ako kôň.

Čisté ako gate. (Iron. Již počnouc od 230

Zvolenské a Gemerské župy pospolití chlapi nosí jen široké gate místo nohavíc, které ovšem při hospodářské práci skoro sa zašpiní.) Čisto, akoby vymietol Adalb. D. Czysto.

Čisté ako zlato.

Drobné ako mak — ako makové zrnko. Adalb. Drobny.

Džubavý ako stariga. (Význam?)

Hybké ako trsť.

1) Savanyú mint az eczet.

2) Édes mint a cukor.

3) Bűdös mint a gőrény.

4) Kemény mint a csont.

- 235 Holý ako malý vrabec (holíča); — ako myš. T.
 Hrubé ako rajtel.
 Husté ako kožušina — štetina.
 Krásne, že až radosť na to páčiť.
 Krohké (krehké) ako sklo.
- 240 Lahučké ako páperček — pavučinka — pierko — pleva; — žeby ho straka na chvost vzala. Adalb. Lekki 1.
 Mokré ako snop — hnoj. Č. 644.
 Nahý ako ho Bôh stvoril; — ako prst. Adalb. Nagi 3.
 Nestále ako v koši voda. Č. 570.
 Okrúhle ako vajce; — (iron.) ako vrbový list.
- 245 Pevné ako múr; — (iron.) ako z hnilého dreva čakan.
 Pichľavé ako jež.
 Plesnivé ako kúdeľ; — ako myš (na pr. chléb).
 Plné ako peniaz.
 Podobné ako vajce vajcu. Adalb. Podobny 5.
- 250 Potrebné ako každodenný chlieb — ako kus chleba.
 Prudké ako strela.
 Rovné ako svieca (na pr. strom, drevo).
 Rovno akoby ho odstrihnuť; — ako na dlani; — ako po šnúre. Č. 637.
 Stále ako letní sňah. (Iron.)
- 255 Suché ako chmeľ. — Sucho ako v peci.
 Ťažké ako centy; — ako olovo.
 Tenké ako vlas.¹⁾
 Tuhé ako Jánošíkov pás.²⁾
 Veľké ako kôň; — ako svet.
- 260 Zriedkavé ako biely havran.

14. Povaha jednotlivých věcí.

- Bič, čo sa hrach mláci. (Cepy.) Pr. Modra.
 Britva tupá ako sekera.
 Dva ľudia — dve veci rovné, akoby ich na rezacej truhle odrezal.
 Ihla veľká — hrubá — ako kôl.
- 265 Izba ako káplonka (obrazami okrášlená).
 Kosa ako zvon. (Její znění.)

¹⁾ Vékony mint a hajszál.

²⁾ Dle pověsti: Když Jánošíka zbojníka v jizbě popadli, nemohli jej ovládati, svázati. Tu jim jedna »stará baba« poradila, aby mu nejprv »opasok« odpásali. To učinivše hned jej ovládali. Ale Jánošík stihl ještě odraziti roh stolu a zabil jim starou babu.

³⁾ Es ist keine Bohne werth.

⁴⁾ Nem ér egy pipa dohányt.

⁵⁾ Taliga nem szekér.

Mesiac jasný ako rybie oko. Č. 643.
 Adalb. Ksiežyc 6.

Niti hrubé ako dratvy.

Nôž ostrý ako britva. — Nôž tupý ako píľka (vlastně »štrbavý«); — ako lipové drevo; — ten má na Píle brata. (Slovná hra. »Píla« obec v Gem. stol.) — Nož ten je pyšný. (Vyheblaný, vyknošený.) Adalb. D. Ostry 4.

Potok malý, žeby ho koza vypila. 270

Pútec krivý ako cesta do Mošoviec.

Retiazka od hodinár ako hamovka.

Sekera tupá ako motyka.

Trafený (na podobizni), len prevrať.

Vec pekná, len tak hľadiť. 275

Zem suchá ako pecisko.

15. Bezcnost, neplatnost.

Nedal bych za to ani jedneho bôbu;³⁾
 — deravého groša; — jednej babky,
 Č. 566.; — horkej cibule.

Pleva je len pleva.

Taký osoh z neho ako z lanského snehu.

To besná portieka! 280

To bude na ohnivý riad. (Též přísloví:)
 Planému riadu najlepši osoh vezmeš,
 keď ho spáliš.

To nenie hodno ani babky; — fajku dohánu⁴⁾; — fajku močky; polgrajciar; — smrk tabaku, Č. 566. (šnupec); — starý hrniec; — zadok vody; — za fatku; — za chl p sena; — za rýf cmaru. Adalb. Wart 1. szczypty tabaki, 3. babki, 19. szelaga.

To nestojí ani za ostudu — oštaru — prácu — reč — slovo — dobré slovo. Č. 566.

To neváži ani za funt kúdele.

To toľko drží ako mŕtveho ruka. 285

Z toho ľahká radosť; — slabá potecha.

16. Porovnaní hodnoty vzácnosti.

Jeden za dukát, druhý za turák.

Kára nenie voz.⁵⁾ (Též:) Saňa nenie voz.

Niet mu páru pod slncom.
 290 Prišiel pán, vytisknul sedliaka.
 Takého nenajdeš ani na nebi, ani na zemi; — čo ho budeš s lampášom hľadať; — čo kraj sveta prejdeš; — čo tri stolice prejdeš. Sr. Adalb. D. Szukač 15.
 To je ani sen — stien — oproti tomuto.
 To je ako nebo od zeme. Sr. Adalb. Daleko 3.
 To je len ako paholok oproti gazdovi.
 295 To nerastie na každej vrbe.
 To stojí drahý peniaz.

17. Různost.

Každý pes z inej dediny. — Zo všetkého krámu korenin.

18. Počet (kolik, kolikrát, nakolik).

Ani mak — ani ako mak — mačiček — máčny mak; ani za makové zrnko; ani jednej rydzi, T.; ani babky (o peněžích); ani byle — byľky; ani čoby do oka padlo — čoby len medzi prsty; ani čoby muška na krielci unesla; ani háka — haliera (o peněžích) — omelinky — omrvinky — oštípinky — parutky — prach — špetky; ani toľko ako za nehet blata — čoby sa pod nehet vmestilo; ani vindry; ani za žmeň; ani zbľa — zbly. Sr. vše Č. 632. Adalb. Sroka 17.
 Ani mnoho, ani málo, len tak najlepšie.
 300 Bolo toho do úrihu. (Mnoho jedla.)
 Detí mnoho, ani čoby ich búrka nasekala. Novohr.
 Do byle, do cviku (o plátně), do čista, do grajciara, do knôtu, do špeti, do znaku, do zniku (všetko sa minulo, zpotrebovalo).

Do »kráľia«. (= Do třetice, tři králi.) T.
 *Do třetice všeho dobrého¹⁾ (Těž:)
 Všetko dobré do tretieho razu.

Chybno o sedliacky vlas — o tesársky vlas. (Valně chybeno. Viz 311. Těž:) Nechybel ani hornácky²⁾ vlas. Pr. Modra.

Jeden, jedno. Ako jedno, radšej nič. — Jeden toľko ako žiaden; — ako nik. — Jedno i to biedno.

Jest ich pod pavúz.

Ještě raz za peniáz. T.

Je toho hromada — kopa — vyše hlavy — vyše prava — (chybně vyše práva) — neslýchaná sila. (Viz 329.)

Lady sa pohly. (Říká se, když se věc nějaká zmnohonásobňuje, na pr. mnoho svateb, povýšení mnohých současně. Šuj. — Ale snad i když se začne díti něco dlouho vyčkávaného.)

Len o jedno očko zchybil.

Len raz, prvý a posledný, a medzitým bez počtu.

Málo nás, ale všetko dobrí. Adalb. Malo 6.

Má oblokov na dome ako do roka dní.

»Muselo sa volakde vrece roztrhnúť s nimi.« (Těž:) »Vari sa vrece roztrhlo« atd.³⁾ »Sypú sa ako z vrecu.«

Na každý prst desať. (Mnoho.)

Na prstoch ich počíta. (Málo.) Adalb. Liczyc 5.

Nechybí ani vlas — mak — byle.

Nenie to ani prvý ani posledný raz.

Ničohož nič; ničovéhož nič.

Od hlavy do päty. Adalb. Głowa 138.

Pár za párom, naposledy dvaja.

Plná izba ľudí, akoby nabil.

»Rozožeh ich, až ich prečítam!«⁴⁾

1) Aller guten Dinge sind drei. Omne trinum perfectum.

2) V Prešpurské stolici nazývajú Trenčany Hornáky.

3) Říkají při mnohonásobném potkávání lidí. Báj hovoří: »Keď Bôh svet stvoril, načrel z prepasti dobrej úrodnej zeme a sypal ju. Stvoriteľovi sa porúhajúc čert načrel tiež z prepasti štrku a skála a trúsil to za Bohom. Kde tam sa mu vrece roztrhlo a vysypalo sa množstvo štrku a skála. Rataji, kde na také miesto s pluhom prídu, hovoria: »Vari sa tu čertovi vrece roztrhlo s tým skálím.« Šuj. Jiný prostoduchý výklad: Kedyž vezou obilí v dč:avém pytli, tedy se trouší zrno na zem na velmi dlouhé čáře.

4) Posměšně o malém počtu. »Boli raz dvaja bratia, ktorí mali tri ovce. Jednu z nich jim vlk sožrel. Čítaval ich mladší brat: jedna, dve, a tretej nič. Starší na to: »Rozožeh ich« atd.

- 325 »Sedem ich je, ako hromov.«¹⁾
 Taký kus ako hus. (Žert.)
 Tam už všetko jesto, iba kňaz chýbä.
 To by medzi prsty môhol pobrať.
 Toľko je toho ako čečiny — čiernej
 hory — čmýru — dreva — hydu
 — hmýru (= hmyzu) — hviezd na
 nebi²⁾ — kydu — krúp v hrnci —
 líšta, Č. 632. — okypu — piesku
 — škorcov (č. špaček) — za groš
 maku — že je to až huj! Č. 615.
 Adalb. Mak 2. Wiele 6. maku.
- 330 Toľko ich bolo (na pr. lidí spolu shromážděných), žeby nebolo malo jablko kde spadnúť,³⁾ Č. 632.; — že nebolo kde hrachom hodiť. Sr. Adalb. Jablko 3.
- Toľko ich je (lidi) ako červených myší — kôľičia;⁴⁾ — ako na Vinianskom (Vyhnianskom?) zámku diablov; — ako Sásovänov (Zvol. stol.) — Šošovänov (Lipt. stol.);⁵⁾ — ako vrán; — ako vrabcov na holohumnici.
- Tomu nieto ani počtu.
 Všetci do nohy.

19. Čas, (kdy, od kterého času, jak dlouho.)

- Aha! zajtra, včera, do nedele, večer, ráno! (Zmatečné udávajúcimú čas se toto všeko spolu říká.)
- 335 Ako čoby dlaňou — bičom — plesk-nul.
 Bolo, bolo, ale neviem kedy.
 Čo Bôh dňa dá. — Každý bohovitý deň. — Kedy neskedý. (Zřídka.)
 Len tak na hran, čoby sa človek ani neponazdal.
 Neskoro ale sporo.
- 340 Noc po noc. Deň po deň. Rok po rok. Od dávnych dávén. — Od malička. Pod okamžením, ako čoby strela zafundžala.
 Sám Pán Boh vie odkedy — dokedy.

»Stará Ľapa o tom znala; ale keď som sa jej zpytovala, riekla, že zabudla, až od mlčania aj na trň vychudla, aj umrela, a o tom mi predsa povedať nechcela.«

Svet. Čo svet svetom stojí (toho nebolo.) — Kým svet svetom bude (tak bude). Adalb. Swiat. 38. — Nikdy to na svete nebolo. — Od Boh-sveta; od prvosveta (je tak.) — V poslednej metelici sveta (tak bude). — Za prvosveta (tak bývalo).

To ani detné deti (vnuci, pravnucci) neprežijú.

To bolo keď krčah s krpkou bojoval; — keď telce lietaly; — keď zajace na psov trúbili, žaby v čepcoch chodily, svine črieviky nosily, somáre po ulici ostrôžkami štrngaly — čerkaly; — volakedy, keď boly na peci jahody; — za Kuruca kráľa; — za Kuruca sveta; — za starého Kakoň kráľa; — za starého Vida; — za stara (starodávna), keď bol groš ako lopata; — za života sveta.

To bude, keď ancikrist príde; — keď bude koza kraľovať; — keď kukučka na Vianoce zakuká; — keď korytnačka zajaca prebehne;⁶⁾ — keď myši s mačkami na trh poženú; — keď peklo vyhorí; — keď sa krava ožrebí a kobyľa otelí;⁷⁾ — keď sa suchá haluz zazelenie; — keď suchá jabloň zarodí; — na psie letničky;⁸⁾ — na staré Turice v ten pondelok; — na súdny deň; — na Sv. Vida až nebude nikdá;⁹⁾ — na Sv. Dindy, až nebude nikdy;¹⁰⁾ — na sviatok Sv. Nikdala; — po smrti v ten utorok.¹¹⁾ Adalb. Wit šw. 14.

To bude trvať do súdu. — To je už predo dvermi. — Tomu niet ani pamätníka. — To nemá konca, kraja. Č. 632.

¹⁾ Sedm je bájeslovný počet. Tak odpoveděla matka otázana byvší, kolik má dítek. Ostatně »7 hromů« srovn. Zjev. Sv. Jána 10, 3, 4. Maď. Heten vannak, mint a gersei — markotai — ordögök.

²⁾ Annyi mint a csillag az egen.

³⁾ Kein Apfel kann zur Erde.

⁴⁾ Plot záležející z kolův do země zabitých.

⁵⁾ Robotníci odtud valně se hrnoucí.

⁶⁾ ⁷⁾ ⁸⁾ ⁹⁾ ¹⁰⁾ Č. 631. ¹¹⁾ Č. 630. Sr. Ad calendas græcas.

- 350 To sa pod hodinou stalo; — v okamihu; — v minúte atd.
 To za tohoto Pána Boha nebude.
 Trvá dlho ako Vianočná pesnička.
 Veď je to už *hen*, nie *len*! Novohr.
 Za horúca. (V nevhodnejší čas, bez otálení.)
- 355 Za ako mak; za ameň; — za chvíľku; — za minútku; — za okamih; — za otčenáš.
20. Místo, (kde, odkud, jak daleko. Víceré z pověstí.)
- Ani chýru, ani slychu o ňom. Ani slychu ani vidu. Adalb. Slych. Wid.
 »Ani na piad'!« (Nesmíš se vzdáti.)
 Áno v Ritkarovcach; — do Ritkaroviec. (Nikde — nikam.)
 Býva na Vyhnaľe — na Vyhnaľove — na Vyhnaľci — na Vyrskove — na Výstrku; — Pánu Bohu za chrbtom. (Odlehlý kout.)
- 360 »Keď som išiel, išiel som, sám neviem, kde a káde — hlbokými dolinami, vysokými horami, rúdnymi cestami: stretnul som atd.
 I.en tu za humny — za vrškom — za plotom.
- »Pod palicu« prislúcham do (Korytárok) a »pod kostol« do (Detvy).¹⁾
 Tam ani slnko nedosvieti, ani vietor nedofúkne.
 Tam už nechyrovať ani vtáčika ani vrábika; — ani vtáčka, ani letáčka.
 To je ešte chlpl. (Též:) Prejdeš ešte 365 chlpl cesty, kým sa ta dostaneš.
 To je už tam, kde je doskami zabitó, Adalb. Świat 43. — kde je svet doskami zabitý, aby sa zem nerozsypala; — kde už Pán Boh dobrú noc povedal; — kde čert dobrú noc dáva.
 To je už v tej Trantárii; — v pekle; — v Sitne na dne; — v kompitkráľovej krajine.
 Toho ani Pán Boh v matrike nemá. (Nevědět o něm, kde je.)
 U Tutuľov. (Vzato z »tuto la!« posměšně = nikde.)
 Veď je to blízko, hruškou — klobúkom 370 by ta dohodil. (O blízke obci.)
 V sedemdesiatej siedmej — v deväťdesiatej deviatej — krajine.
 Za horami, za dolami, až hen za Červeným morom.
 Za skleným vrchom a za drevenou skalou. — Za skleným morom a za dubovou skalou.

¹⁾ Pod rychtáře a do cirkvi.

XVI. Rozličná rčení a úsloví.

1. **Když nemohou něco — někoho — najít.**
Či ho čert vie, kde ho psi jedia! (O osobě.)
Dva Cigáni ti ho nesli na kole, a ten prední išiel po zadku.
Dobre že ho už po tých myších dierach nehľadali.
Hľadal ho ako ihlu; — ako had zabitie; žeby už tú špendlíkovú hlávku bol môhol nájsť. Sr. Č. 644.
- 5 Chodte ho hľadať s hrabľami hore vodou. (Kdo nepřichází domů ani pozdě v noci.)
Kdeže ste ho už zase odpásli?
Len hľadaj vedľa toho pobúraného v tom poválanom.
Muselo sa volakde prepadnúť! Sr. Adalb. Przepasć.
Na zemi na kline ti je.
- 10 Nech ho tam porance, kde sa šmance! (O osobě.)
Nepotkneš sa o to! (= Nenajdeš to.)
Spravedlivý tovar nezkapc. (Když se ztracená věc našla.) Srovn. Č. 61.
Štyria ti ho nesli na drúčkoch, piaty poháňal a šiesty trúbil za nimi.
To už azdaj sám Parom uchytíl!
- 15 To už tašlo svetom. — To je už volakde zahrabané — zapotrošené. —
Uchytílo ho. — Vetry ho rozniesly. — Vlci ho roznosili.
Vzal ho Žid, a Žida čert, vzal ich oboch. — Zmok ho vzal.
2. **Když někdo nenadále přijde.**
Akoby s neba spadnul. Adalb. Niebo 8.
Hneď sa tam stavil ako blýskavica.
Keby tak 100 zlatých prišlo ako tento! 20 (kterého právě zpomínali.)
*My o vlku a vlk za humnami. 1) Č. 606. Adalb. Wilk 28. 71.
Nezrady prikvitnul.
Nový kráľ z strán sveta! (Když přijde známý, ale dávno nevidaný.)
Prišiel akoby ho bol zavolať. Tak vošiel ako dáky duch.
Zpomínali ho, a on tuliby! 2) — Zpoza 25 buka prikvitnul.
3. **Když se o totožnost někoho hádají.**
Meno na meno — člověk na člověka sa udá.
Nejeden pes je tarkavý. T.
Nenie jen jeden pes Belko. T. Adalb. Grywko.

¹⁾ Lupus in fabula.

²⁾ *Tuliby* jest citoslovo, užívané k označení neočekávaného zjevení se.

4. Podivení, ustrnutí.

Akoby z čista jasna hrom uderil (udrel)!
Č. 607. —

30 Ale je to záhybe! — Ani som vlastným očiam nechcel veriť!

Bys t. Bystu bohu! — Bystu bohu, kamennému Bohu! — Bystu bohu, prabohu! — Bystu Dade! — Bystu že ti Vydade!¹⁾

Čert, čertovský. Bol by to čert, nie robota! (kdyby tomu tak mělo být). — Čert sa z býla zabil. (Když se dobré, neočekávané stalo.) — Do čerta! — Kyeho čerta! — Ký je to čert za robota?! — Nech čert vezme takú robotu! — Toto je čertovská robota! — V tom je čert, ani nie dobré!

Čože je to v pekle?! (Ustrnutí a dŕtka prí tropení hluku, nesprávností.)

Divno, až človeku rozum nad tým zastane!

35 Dobre že som nezkašnel od živého divu! — Dobre že som z divu nezkapal!

Do smrti by som sa toho nebol nazdal!

Ká žo je to jazorná strela — paromovská mater — vržená nemoc — zrakovská mater — zr. strela — ?!

Ký že je to beľah²⁾ — čert — hrom — parom (= Perúň) — staboh — zrak?! —

Kto by si to len bol pomyslel! — Kto že toto kedy slýchal!

40 Len som oči na to vypleštil — vytreštil — vyvalil!

Ľudia, dŕvajte sa, čo ten stvára! — Medveď v ovsí! T.

Nech Kristova ruka chráni!

Nech si toto človek posúdi — pováži! — No na môj pravdu!

Nuž či toto videl dakedy daktorý človek?! —

45 * Ōsmý div sveta! Adalb. Cud 3.

»Ōvi,³⁾ či to ozaj Pán Boh vie o týchto nesnádkach?!« (řekl starý hospodář, když pokosený ječmen sněhem připadl.)

Pre pána Jána! Pre päť krvavých rán Kristových!

Robota. Aj to je robota!« — Čože je to za robota?! — Toto je pekná robota!

Skorej by som sa bol vlastnej smrti ponazdal!

To by sa mi nebolo ani prisnilo! — 50
To je div divúci!

To nenie s dobrým. (Téz:) To už nemôže byť po dobrom!

To ti je celý fiģel! — Toto ani starí ľudia nepamätajú!

Toto by už svätého pohlo! — Toto je naopak sveta!

Toto je nie s kostolným riadom!⁴⁾

Toto je už na čertvzjaľa (vzjatie) — 55
na porazenie — na pošinutie — na rozdrapanie — na zapľuvanie!

Toto je už to, koho rozdrapiť — poraziť — pošinuť — chce.

5. Podivení při jednotlivostech.

Bolo by dalo groš za ňu! (totiž nemluvně za vodu, když se jí dychtivě napilo.)

Vari (snad) je žaba v tej vode, keď nechce zovreť!

Vari korene, pustil ten kôl, keď sa nedá vyňať!⁵⁾

Vari mi dakto počaril, keď sa mi tak 60
nedarí!

Vari si čert, či panské dieťa —; vari si pangart —; vari si veštec — keď si uhádnul!

Vari ťa dač vodilo (mátoha, zlé, zlý duch), keď si do toho zabrdol!

¹⁾ Mythologické. Srovn. daď, dādo, dedo = č. děd. Šuj. — Slovenské »deďo jest vlastně čes. »praděd.«

²⁾ »Beľah« = soukrvice umrlému z úst tekoucí. Je faktum, že jej dávají pít (!) náruživým pijanům, aby se jim prý pijanství zhnusilo.

³⁾ »Ōvi,« srovn. č. ouve; avšak v slovenčině značí podivení, výčitku.

⁴⁾ Jako posvický, exorcismy dějí se s kostelním náradím, s posvátnými obřady, tak i čary dějí se s jistým bezbožným obřadem. V přeneseném smyslu užívá se toho výroku při každém neřádu. Šuj.

⁵⁾ Áll, mintha gyökeret vert volna.

6. Potvrzování svého slova; předvídaní, připovídání, zařikání, zaklínání se. 1)

Aj dušu na to oddýcham!

Akobyh sa kňazovi zpovedal. Č. 523.

65 Bodaj som bol cigáňom —; bodaj som sa pocigánil —; bodaj som zcigánil — ale to bude tak; ale z toho nebude nič atd.

Bodaj som bol Handelčanom! 2)

Bôh, boží. Bôh ma vidí. — Bôh mi je svedok! — Bohom sa ti dokladám! — Dušu svoju pred Bohom na to položím! (= přísahou to potvrdím). — Nech ma Pán Boh požehná; — privídí. — Nech nikdy Boha — božieho svetla — nevidím! Nech som boží! — Vidí Pán Boh. 3) — Vidí P. B. moje svedomie!

Čoby mi hneď tu prišlo zkapať! —

Čoby som hneď tu zkamenel! —

Čoby voda horela (musí sa tak stať).

Do očí mi napľuj! — Ej! veď som ja to z prsta nevycical! 4) Č. 607. Adalb. Palec 10.

70 Ešte som dnes nič v ústach nemal, iba svätú modlitbu, smelo môžem povedať! (Srovn. 72.)

Grg si dám vykrútiť! — Jednu hlavu mám, i tú stavím!

»Na lačnô« sa ti zaprisahám! Sr. Adalb. Przysięgać 1.

Na môj (moju) dušu, 5) na moju hriešnu — spasenú — kresťanskú — katolícku — luteránsku dušu; na dušičku; na moju kresťanskú vieru;

na môj (moju) pravdu; na moju statočnosť; na svedomie!

Nech do rána nedožijem! — Nech ma čert vezme! 6)

Nech ma hneď porazí! — Nech ma tu hrom zabije! — Nech ma zem prehltnie!

Nech nikdy slnko božie na mňa nezasvieti! (Též:) Aby ma slnce neosvietilo!

Nech oslepnem — otemniem! — Nech sa na mieste prepadnem!

Nech sa z tohoto miesta nepohnem!

Nech som dobrý! — Nech som nie dobrým!

Nech som huncút a nie statočný človek! — Nech som nie človek!

Nech som ja flek! Č. 613. — Nech som Kubo!

Nech som pes! — Nech psom budem!

Nech som toľký zhľbej ako som z výšej! (Narážka na hrob.) — Nech tu zdochnem!

Nikdy ma statočným človekom nepozov! — Nos si dám odrezať!

Okrem žartu! — Pokiaľ nitka bude na mne!

Pravda. Pravdučičká pravda! — To je božia — svätá — živá pravda!

— To je pravda nad slnce jasnejšia!

— To je taká pravda ako dva kráľ

dva štyri; — ako Písmo sväté; —

ako že je Pán Boh na nebi; — ako

že ma tu vidíš! Adalb. Pewne 5. 9.

Prisám 7) (prisahám) Bohu! Bohu prisám! Živiem' (živému) Bohu prisám!

1) Ku mnohým z týchto pridáva se; »ak nevravím pravdu; ak je nie tak« aneb: »že pravdu vravím« atd.

2) Brežňanský výrok, značící, jak vysoce cení sám sebe měšťan, rolník brežňanský nad Handelčana, t. j. obyvatele »handlů«, vsí to živících se z expraktikace lesního dřeva.

3) Sr. Das weiss der Himmel.

4) Nem szoptam az ujjomból.

5) Dušovati se je slovensky i »božiť sa.« Patří k neslušnostem.

6) Toto dokládání se čertem, čertování se má i lid za velice neslušné a kárá je s ustrnutím, kdežto dušení se a přísahání se je mu méně špatným.

7) Snad by se tímto mohlo poněkud osvětlit české »přísambůh«, že totiž přece neznamená »pří (tu sud) sám Bůh.« Srovnej zaměnění pádův, jako »bielo chleba« (nominativ. Viz IV. 346. Pozn.) Taktéž píseň: »Načo sa to mladuo dievča za muž drie.«

Žertující obrací větu přísahy na nějaká nevinná, aneb ani smyslu nemající slova, na př.: »Bou pri samej zemi!« »Bohu priskackám!« místo »Bohu prisám, - prisahám.« Taktéž: »Prisám vačku.« »Pri šamej vode mlyn,« a na místo »na môj dušu« říkají »na môj kušu.« Tak o tom soudí i Šujanský: »Mně se tato formule (»Bou pri samej zemi«) zdá býti jen »naričaním« či »ponášaním« na pravou formuli »prisám Boh« — vlastně »prisám Bohu, prisahám Bohu.«

Prú sa tie hory srúťa, ako —. — Skôr sa nebo na zem srúti, ako —
To ti hovorím s dobrým svedomím;
— pod svedomím!
90 Živôt na to položím!

7. Povzbuzování, potěšování se.

Ani sa ti vlas na hlave nepohne!
»Baba sa bojí, nie my hámrnici!«
(Pořek. Gemerských hamrníkův.)
Len smelo do toho! — Mačka sa bojí,
ja sa nebojím! — Malé — žiadne
strachy! — Nehryz si preto srdce!
Nemusiš preto také divy robiť!
95 No už len nehorekuj — nevykladaj —
tolko!
Preto kohút kykyríkať nebude! T.
Preto si nedám vlasom ošediveť! (Lépe:)
Z toho ja neošediviem! — Preto
slnce vynde!
Veď ma tam nesjedia! — Veď mi nik
konope v močile (močidle) nezapáli!
Adalb. Konopie 4.
Veď mi nik vrabce s plota nezajme!
— Veď mi nik z nosa neodhryzne!
100 Veď mňa (to) nestvorilo; — na svet
nedalo! (Posměl. k obětování, k odvaze.) — Veď to ani nepohryzie ani
nepokúše! Č. 606.
Veď tu nejde o hlavu! Č. 581. — Vy-
páliš mi rybníky. (Iron.) T.
Zapaprat, zagiglat, na lopatu lapit a do
pece sadzit: tu máš, Mišo, osúch!
Pr. Modra.

8. K poslovi.

Ponáhľaj sa a dlho buď; — a neskoro príď!
Ponáhľaj sa! — čoby si už tu bol, už
je neskoro.
105 Tu máš, aby ťa muchy neštípaly. (Když
se poslovi něco dá, aby vděčněji po-
sloužil.)
Utekaj na psích nohách; — ako ti
para stačí. — Vezmi nohy na plece!

9. Dlouhé čekání; dlouhá, nudná
chvíle; omrzelá práce; smutno, pusto.

Clivo (snad z »citlivo«. Šuj.) mu je.
— Cnie sa mu.

Dlhá chvíľa ho morí; — omína. —
Jamu tu vystojím.
Mal som sa tam zmichať — zmyšiť;
mal som ošediveť od dlhej chvíle.
Mole ho tam sjedia. — Dobre (že) ma 110
mole nesjedly. — Perie pára.
Radšej budem na bruchu ležať ako to
robiť.
Rožky mi mali narásť od dlhej chvíle.
Samotný ako palček — polpalček —
prst — kôl. Č. 619. Adalb. Sa-
motny 1. 3.
Skoro huby na mne narástly; — mach.
Skoro sa zprdkavel od dlhej chvíle. 115
(Sr. »záprdok« čes. záprtek.)
Tak je u nich ako po vymretí; —
ako po vyhorení.
Už by človek hostinu bol zunoval.
Všetky kúty na mňa vrčia. (O samotě.)

10. Konec práce.

Chvala Bohu, už je kôš hotový! (Chvala,
zde krátké a, zastupujíc citoslovo.)
— Už je po histórii.
»Už nám Pán Boh pomôhol, inším lu- 120
dom nemôhol«; i vy recte: »jaj Bože!«
i vam Pán Boh pomôže. (Píseň ža-
tevná.)
Už sú cepy na kline. — Už zavesil
cepy na kvačku.

11. Odepření žádaného; posměšné sliby.

Cic kozy kozina! — Coky psovi od
oltára; svini od kuchyni (e); — tebe
od toho. 1)

Čakáme ťa s jednou rukou (při jídle).
Či chceš po predku, či po zadku?
(Slovná hra: dáti a vybiti.)

Čuč ti psíčko, číčko! 125
Dadia ti taký kus zlata ako hlava.
(»Dadia«, zastaralá forma = »dajú«.)
Dal som mu čerta a tebe dám dvoch.
Sr. Č. 640. Starého —

Dám ti, keď na deravom moste najdem.
Dočkaj, až kočka vejce snesie. Z Boš.
Dol. Adalb. Kot 60.

Dočkaj, až sa budú na holiach svine 130
pásť.

1) »Czoki!« říkají Maďari vyhánějící dobytek.

- Dostaneš šušku borovú.
Ej bude tebe dobre a ľahko bez toho.
- Fig a. Dostaneš figu. ¹⁾ Adalb. Fig a 3.
— Figu tebe! — Kúpim ti figu
bez chuti. — Toto tebe, figu, na!
Hej, hotové tuto! — Hneď, hneď, ani
kohút vajce nesnesie. Č. 631.; —
ani slepá kura — krava — oko
neotvorí. (Viz 129.)
- 135 Kúpim ti na šaty netakovej farby; —
z prázdneho sklepu. Kúpim ti ničkov
(= nič).
Len čakaj ako Šulej na mlieko.
Musel by si sa krajšie umývať.
Odkážem ti od straky.
Oduješ sa od toho, čo dostaneš. —
Opuchne ti ruka.
- 140 Naješ sa karovej polievky. ²⁾
Nedostaneš z toho, čoby ti oko vy-
skočilo.
Nech sa ti o tom ani nesníva.
To bude tvoje, čo kohút snesie.
To je primasťná kapusta pre tvoje
ústa.
- 145 Tomu si ty nie gazdom. — To ťa ne-
volá pánom.
Trci, frci, kňaz Ondrej! (= Nic z toho;
»daj ti mi Bože!«)
- Utri si od toho búzy — ústa —!
Veď si poznačím uhľom do kochu! —
Veď si urobím kríž do potoka; —
kríž kriedou na stenu!
Veď som bláznivé — šialené — huby
nepojedol (aby som ti to mal dať.)
- 150 Veď som sa chvala Bohu nezbláznil —
nezošalel —!
Veď som vari nie blázon — somár —!
Vystýkaj si z toho zuby! Vytri si
vlčko zuby!
Vytri si fúzy žitnou hlinkou (= lejnem).
V Kristu bratčok, nebudeš ty tie me-
ričky odoberať.
- 155 »Však mi to urobíš?« Odp. »Ba len
by som nie!« »Ba len by som nebe-
žal hlavu si prebiť!«
Zubami o stól budeš obedovať.
12. Tomu, kdo vícekrát denně tentýž
dům navštevuje.
Či jsi už sjedol postrahně? (Už jsi tu? T.)
Chod' s Pánom Bohom v čerty!
Nechoď domov, načo si tu?
Počkaj, kým pôjdeš! — Vitaj, nič ne- 160
pýtaj! — Vitaj, Prišiel, — skoro
pôjdeš?
13. O výprasku. (Srovn. níž odstavec
18., d. Pohrůžky.)
Akoby bilom bil. (Úder na úder, jako
tkadlec.)
Ale ho má! Ale ho užil! Ale mu dáva!
Bi ť. Bije ho, dobre (že) mu kosti —
ľadvie nepoláme; — len tak lupká
— dupká — praští — na ňom. Bili
ho, len si ho tak z ruky do ruky
podávali; — že sa len tak skrúcal
— skrútal; — že sa svíjal ako had.
— Do chuti sa ho nabil.
Čapnul ho po pysku.
Dal mu brezovej polievky; — kyjovej 165
masti; — kvaky; ³⁾ — lopatkovej
kávy; — piatku celou dlaňou; —
po papuli; — po pysku. (*Piatka* =
5 zl. slovohra.)
Dal mu zadok ohňa. — Dlaňou mu
pošuškál. — Dobře ho hostili.
Dostal brezoviny — buchty; dvanásť
ramárov na sedenie — na gäty; —
lieskoviny; — na chrám páně svä-
tého Búchala; — na papier; — re-
zančeky na obed; — ryby — šeby
— šklbance.
Dostalo sa mu na kabát. Č. 585. —
Dostal sa do horúcej kupele. —
Dostal sa mu do živého. Č. 610.
Dosahl —
Drmal ho akoby chcel dušu z neho
vytriasť.
Drví ho ako kyslú pláňku. — Fuk sem, 170
fuk tam!
Hrá mu o život. — Chytil ho za pa-
česy.

¹⁾ Fügét adni; — kapni.

³⁾ Vztahuje se snad na to, že na kare polévky nedávají. Dobš.

²⁾ »Kvaka« = Kohlrübe. Slovná hra = kvákal ho za vlasy, šticoval, káčkoval ho.

- Chrbát, chrbtovina.** Narovnal — namastil mu chrbát — chrbtovinu. — Rezal mu remene z chrbta.
- Jak daj, tak daj palicou; — poza uši. Kde ho vrhnú — tam ho drhnú. (Má ještě i jiný význam, kterým patří do VII. 3, b.)
- 175 **Mastiť, namastiť, vymastiť.** Namastil mu boky — klúby — rebrá — hnáty. — Tak ho namastili, že sa hnúť nemôhol. — Vymastil ho lieskovicou.
- Mlátiť, zmlátiť.** Mlátil naň ako na koňa. — Zmlátil ho ako žito.
- Nabral plný batoh. Nabral si za rebrá. Nahnal mu rozumu od zadku. — Nakládli mu na zadok.
- Nanosil sa mu do hrivy — do káčky — šstice — vlasov. (Též:) Pozval ho za vlasy.
- 180 **Nastaväl mu baniek.** (Vzato z lékařství.) Nečakal po peňažnej. (Správne »za peňažnou«.)
- Nechcel bych mu koní požičať.
- Ovalil ho drúkom — kyjom — kyjakom — oštrnikom — papekom — paratom — popivákom.
- P e s.** Bol tam, kde psom chvosty obárajú — odtínajú. — Dostal, čo mal pes dostať; — čo pes nechce: — čo sa psovi neľúbi. — Privítali ho ako psa na obračkách (= při vino-brání.)
- 185 **Posťahoval mu gágor prstami.** — Pošepnul mu bičom.
- Prečítal mu rebrá. — Skákal cez metlu. Šticu mu vytriasli. — Trel mu vožky obuchom.
- Túkli (tlkli) ho jako starú halenku. Z Boš dol.
- Ubili ho ako hlinu na holohumnici. — Udrvil ho ako hnidu.
- 190 **Utržil si na zadok — za vlasy atd.** Vyhonil mu blchy. — Vyhonil psovi blchy.
- Vyhasil — vylúznil — ho nepáleným popolom (holí). Sr. Č. 584.
- Vyplatili ho drobnými — hočovými — nečítanými. Č. 585, 602.
- Vypral čerta.** — Vyrobili mu živú kožu. (Viz 200.)
- Vysolili — vytáli — vyčítali mu dva-** 195
násť — štyry a dvadsať. (Též:) Vyplatili mu na starú paňu — na zadok. — Vyprášili — vyklopali — mu nohavice. (To vše vztahuje se na někdejší soudební, trestní palky.)
- Vyťahal ho za uši — za káčku — za šticu.**
- Vytrel mu kocúra.** (Též:) Kocúra drhli. Zahúdol mu na tenkú strunu (tak že plakal od výprasku).
- Zaplatil mu obuškom.
- Zasadil mu buchnát — chrbtom. 200
- Zasadil mu buchnát — obuchom.
- Zmyl mu hlavu bez lúhu. Adalb. Zmyc 4.
- S l o v e s a.** Vyčistili ho — vydusili — vydrali — vyfarbili — vyfiaskali — vyhasili — vyhušili — vykáčkovali — vykasali — vykľbili — vyknišili — vykralovali (též: bol v Krakove) — vylátali — vylomozili — vymanglovali — vyobšivali — vyopáli — vyožehali — vypliaskali — vypalicovali — vyšticovali — vytáli — vytrepali — vyvirgasovali — vyzauškovali — vyzvrtali ho. (Viz II. odst. 15 c. Při postižení na zlém skutku, a níž odst. 18. d. Pohrůžky.)

14. Příležitostní obrazné přímlyvy a poznámky.

- Baran sa zabil. (Říká škodolibě závistlivý, když boháč zemřel.)
- Bol by si za kostolníka. (Kto svíci 205 utíraje shasí.)
- »Či je tvoj otec nie klampiarom? Prečo? Nuž keď mi tak svietiš (jako lampáš, t. j. »zacróniaš«. č. zasláníš. Viz 221.)
- Hrnčiar — sklenár — sklár¹⁾ sa mu zasmial. (Když někdo nádobu, sklo roztluče. Viz 242.) Adalb. Szklarz 2. Husto ta tkali! (Kdo »zavadzia«, t. j. v cestě stojí jinému, překáží.)

1) »Sklenár« prodává sklené nádoby, »sklený riad.« »Sklár« sází sklo do oken. Tak to rozeznávají na př. v Liptovč, a cele správně, kdežto jinde pro obojí užívají jen »sklenár.«

- Išiel žobrák žobrať, nemal do čoho brať. (Když zapomnou sebou vzít nádobu, mých a j.) Adalb. Dziad 24. Žebrač 4.
- 210 Jie Adamovými vidličkami; — päťorkou (pětinásobnou vidličkou = béře jídlo prsty.)
Má anjelske papuče. (Bosý.)
Má kosti v bruchu. (Lení se mu sehnout se.) Č. 215.
Má vrabce pod klobúkom ¹⁾ (Nesmeká.) Adalb. Czapka 12.
Musíme radostník rozkrájať. (Rozejít se ze společné hostiny.) ²⁾
- 215 »Naondiať (též hrubým výrazem nasr . .) na takého kňaza, ktorého nechcú počúvať!« (Říká hněvající se, že jej neposlouchají, o jiném rozmlouvající.)
Na páterskom — kňazovskom — chrbte tlčený cukor — mak — soľ a j. (Na tučném, měkkém, tedy špatně.)
»Na zadku dvere!« (Praví se tomu, kdo klopaním na dvěře klame.)
Nechal tam pre Žida kožku. (O ráně, kterou se kožka svlekla.)
Nemý ide! (Když vítr dvěře otevře.)
- 220 »Neodmetaj odo mňa tie peniaze!« (Když někdo jinému koštětem o nohu zavadí.)
»Nepotrebujem lampáš!« (Když někdo zaslání.)
»Neprekrivuj sa tu s tvojimi štepenými kvakami (t. j. nohami).
Palicu prehltul. (To co 212.)
»Pij zo zadku, keď si si zabil. (Odpovídají výsměšně na výstřel, nevedouce, kdo a kde vystřelil, tedy jako kdyby si byl nějakou nádobu roz-ztloukl.)
Položil si Cigáň za rebrinu (t. j. močky za zuby.) ²²⁵
Po nos v hostine. (Děti, kterým při stolování sotvy hlavy ční nad stolem.)
Prišiel kňaza vyzvliekať — sobliekať. (Kdo pozdě do chrámu přichodí.)
Prišiel na prázdne misky. (Pozdě k obědu.)
»Rež Kubo nos!« (O silném chrenu.) ³⁾
Starej babe — žobrákovi oči vyklad. ²³⁰
(Do lejna stupil.)
Stupil si na lyžičku. (To co 228.)
»Utriže tej svieci nos!« (t. j. ohořelý knot.)
Vybodal čomusi oči. (To co 230.)
Vypil se suchú hubú. (Vyvrátil sklenici s nápojem.) Pr. Modra.
»Vypľuj hrkeľ!« (Kdo silně kašlá, jakoby jej chtělo zadusit.) ⁴⁾ ²³⁵
Zabil to Pán Boh na mäso. ⁵⁾
15. Jiné příležitostní přímlyvy a poznámky.
- Čihy k sebe, hrom do tebe (tebä); — všetci v tebe! (Též:) Hot od sebä, hrom do tebä! ⁶⁾
Dobrého nepáli. Č. 355. (Viz výklad Č.)
Chcel si cigániť. (Když někdo začne hovořit, a hned se vylouvá, že zapomnul, co chtěl říci.)
Choď na vlastných nohách! (Kdo jinému na nohy stoupá.) ²⁴⁰

¹⁾ Er hat Vögel unter der Mütze. Veréb von a süvege alatt.

²⁾ Vzato z toho, že se svatební hostina skončuje rozkrájením a rozdáním koláče »radostníkem« zvaného. Jinde rozumějí tím slovem před křtinami do domův přátelských posýlaný koláč.

³⁾ Původně: »Sklár (obločiar) vidiac, že páni v krčme jedia klobásky s chrenom a pri tom kýchajú, rozkázal si porciu chrenu, do ktorého sa s celou chuťou oddal. Keď ho ale už chcelo zadusiť, kričal na kamaráta: »Rež Kubo nos!« To viac ráz tak súril, až mu ho ten konečně aj odrezal. »No veď to!« rečie, »lebo keby si mi ho nebol odrezal, azdaj by mi ho bolo odorvalo!«

⁴⁾ Původně: Dva sprostáci našli flintu a nazdali sa, že je to fujara. A. povie ku B.: ty fúkaj a ja budem prepletať (prsty přebírat). Sotvy že A. okolo kohútika začal preberať, spustil sa tento a strela vpálila B. do úst. A. domnievajúc sa, že mu to »hrkeľ« (dřívko z nadústí) do hrdla vbehnul, zvolal: »Vypľuj hrkeľ, vypľuj hrkeľ!«

⁵⁾ Starokántorské pořekadlo při zprávě o úmrtí někoho užívané Slovná hra, kterouž se naráží na výdělek, jimžto se kántoru umožní koupiti sobě masa.

⁶⁾ »K sebe« = v levo; »od sebä« = v pravo, jako se na voly volá. Vzato od směru pohybu pravé ruky, »k sebe« = k tělu, »od sebä« = od těla, tedy v pravo. »Čihy« a »hot, het, heta« volá se na koně. Pořekadlo přeneseno jest na člověka, aby se vystoupil.

Id' rovno za nosom!

Keď si si zabil, máš dvoje. (Roztlučení nádoby a j.)

Máš tam h . . . nie vtáčatá. (Když tam ničeho není, kde kdo udával.)

Prečo sa neobuješ? (Říkají, ovšem dost necitlivě, když pes, kočka, jimž na nohu šlapnuto, bolestný hlas vydají. Těž:) Stup aj ty mne!

245 Psi a veľkí páni nezatvárajú dvere. (Ještě vtipněji česky: Pán nemůže pro kord a pes pro ocas.)

Raky s' jedol! (Asi tolik jako: Necháš to tak?!)

Skoro by som bol padnul! (Hovoří žertovně již skutečně padší.)

Sme jednej myslí! (Když chce jeden druhému vystoupit a nedaří se jim to.)

U pekára! (Praví se tomu, jenž neuhodl, aneb opačně hovoří. Těž:)

Áno, máš u pekára v krošni! (= Nic.) Pr. Modra.

250 Volačo sme si dlžni! (Když se dva vícekrát jedno za druhým postřetnou.)

Zostaň s nami, sed' doma! (Když se někdo na cestu vybírá a pak nejde.)

16. Povědění skrytého, překvapujícího významu.

Či ste počuli? už sa obesil! (Zvonář počínající zvonit.)

Či to nenie bez cigánstva (č. beze lži)? (Komu není známa tato podchyťavající otázka, odpoví hned: Ej veru nie!) »Nuž tedy« prý »keď je nie bez cigánstva, tedy je s ním« = přiznal si se sám, že lžeš. To působí ve společnosti smích.)

Človek z dediny a pes z mesta — jedna duša. (Pravda, nebo pes nemá duše v smyslu křesťanském.)

255 Čo len peniaze, to je u mňa najmenej. (On vyznává vlastně, že jich nemá, přítomní však rozumějí, že jsou mu peníze na snadě.)

Ja pamätám tento starý strom, keď nebol na bičisko (č. bičíště) súci. (Rozuměj: »když již nebyl a ne když ještě nebyl.«)

Ja som tam (v některé obci) ešte nevidel statočného človeka. (To jest: nebyl sem tam ještě nikdy.)

Ja som už videl kostol z konopí. (Stoje uprostřed konopí.)

Ja som už videl v krpcoch farára. (Maje sám krpce na nohou.)

Kto je v dedine najstarší parobok? Farár. 260 (Totiž neženatý, katolický. »Parobky« zvu někde vůbec mládence.)

Na všetkých zvonja. (Kde mají jen jeden zvonek.)

Nehfadaj v tej diere raka, lebo vytiahneš človečiu ruku. (Ovšem, ale svou vlastní.)

Počkaj! poviem — nažalujem na teba — že si chlieb kolkami drvil (= zúbami), a metličkou zametal, (= jazykem) a do studne hádzal (= do žaloudka).

Ty, čo máš vo dva rady zuby, ako pes. (Každý má tak.)

Ty, čo si si ženu zabil! (Totiž do 265 rakve, na kteréžto víko klínčí přibíjejí = zabili truhlu umrlčiu.)

Ty, veď sú tebe päty na zadok obrátené! (Tento se počne na své paty ohlížet, co působí smích.)

To je velký svinar. (Kdo svine (čes. prasata) výborně dochovává. »Svinar« jest jinak nadávkou.)

Všetky svine mu vydochly. (Když jen jednu měl.)

17. Žertovná a výsměšná povědění.

Ani bych ťa za pečenú repu nedal.

Budeš konského syra? (a s tím jej po- 270 strkne kolenem do zadku.)

Čože ty vieš? ty si sa malý na svet narodil; — ver si aj ty ešte malý bol, keď ťa krstili.

Dala ťa stará baba pozdraviť. (S týmž dodatkem jako 270.)

Duša moja, mäkký chlieb, boskal bych ťa, mal bych hriech.

Hopsa Janko s motykou, čo ztratil čapicu!

I ty si tu, Zeubys?

Keby som vedel, že motyka vystrelí, 275 hned by som ťa zastrelil. Pr.

Kolko bosých za turák? (K bosému.) Lebo ťa čert vezme, lebo budeš dobrý chlap!

Mlč, mlč, mój jazýčku, budeš papkať kašíčku!

- 280 Moja duša z kalerábu (č. brukev, kel-
rub) a srdce z kelu! (Viz 290.)
Neboj sa nič, kým mňa vidíš, ne-
oslepneš.
Neboj sa nič, oterhaný; povedú ťa
oškľubaní. T.
Nebožiatko, čo v peci zdochlo.
Nech ťa Pán Boh živí, dokiaľ budú
slivy, a keď budú čerešne, nech ťa
čert vezme?
- 285 Oni, čo sapúň (mydlo sjedli!) Adalb.
Mydlo 1.
Prečo vôl ide na pravo, keď mu po-
vedia »šahó!« (čahó, ča hejs!) Ne-
vieš? no vidíš, a vôl to vie.
Pod' sem, zodvihnem ťa!
Pôjdeš po samom predku, a za tebou
nik.
Pôjdeš ty štyri míle za pec; — za bo-
dajvršky. Adalb. Pojechač 3. Pójsč
15. Šwiat 34.
- 290 Rád ťa ako mačka vtáčka, (Č. 553.)
a strelec zajačka, ty moje potešenie,
srdce z kalerábu a duša z lopúcha.
Sero post festa cantare: kto sodral
opätky, nech chodí na sáre.
Ty cifra plachta zástava!
Ty Frólo (Florian), čo si blche (y)
stvoriu!
Ty Margita, čo si muchy zplodila.
- 295 Ty si ruža a ja puk, moje srdce do
tvojeho fuk!
Urob päť stvrťí do roka, potom budeš
múdry.
Už si mne ty len za chlapa!
Zažmúr oči, oklamem ťa!
Z nás dvoch jeden je somár, ale ja nie.

18. Káravá a zlostná slova.

a) Kárání nepřiležitosti

(když kdo svým přikročením a chopením
se věci této poškodí.)

300 Azdaj ho tu pes vysr ..!

Čert. Čerti ho doniesli, ani nič nie
dobrého. — Čerti ho tam (na pr.
na strom, na strechu) driapali. —
Kde ťa to tam čerti — paromy —
berú — nesú — do pekla kapú! —

Poslal čerta v dariech! — Vari mu
to sám čert posvietil — pošepnul
— pošuškal. — Vari ťa čerti —
všetci jazorní čerti — sem doniesli
— tu metali — nahodili — nad-
vrhli!

Treba ťa tam ako piate koleso na
voze.

Vari ťa tí zlí doniesli! (Též:) Zlò ťa
sem doneslo — dovedlo — ani nič
nie dobrého!

Vari ťa všetko široké nešťastie ta me-
talo!

Vari ťa zlá nemoc ta nadišla! (Ta = na 305
to miesto.)

b) Opovrhľivá slova (z časti obranné
odvčty.)²⁾

Ak ho Pán Boh tak rád má, ako ja,
nuž je zle s ním.

Ani sa nik o teba neotre.

Ani tys' rozum lyžicou nevychlípai.

Blázon. Ak si ty blázon, nemysli, že
je i druhý! — Nazdáš sa, že som
ja taký blázon ako ty? — Rob si
zo seba blázna. (Jiná viz VIII. 622.
až 627.)

Čiho, bliho! (Ticho, blecho!) Šár. 310

Čert. Bodaj bys' čerta sjedol! — Či
ma tam čert po ňom — po tebe!
— Čert — bes — ďas — hrom —
parom — ma tam po ňom! — Čert
po ňom i s koňom! — Čert sa ťa
bojí, ja sa ťa nebojím! — Ej, sješ
ty čerta! (Nebude to po tvé vůli ku
mé škodě.) — Sješ ty čerta rohatého!
— Hybaj — choď v čerty! — Keby
ich čert pobral, len aspon po dvoch
z každého páru!

Či by si bol hoden, aby som sa s tebou
babril — papril!

Čo sa to len drápe s papučami na
hody — na hon! (O předsevzetí
síly převyšujícím.) Pr. Modra.

Čo som, to som, a ty mne pod nos.
— Čo ťa do mňa? — Čo teba do
toho?

Čo teba zarazí! (není tak a j.) — Daj 315
sa vypchať — zasoliť!

¹⁾ Megette a szapant.

²⁾ Srovn. IV. 387. 406. 414. (Baveru) 418. 434.

- Ej, bol bys' ty múdry! — Ej, čoby
tebä vlci sjedli! (Viz 315.)
Hnevu sa nebojím, o lásku nestojím.
Č. 327. Pohrůžek — 559. O lásku
— Adalb. Groźba 3. Przyjaźń 11.
Hniva še kura, a už kohut še jej hnivu
neleka. Šár.
Choď a vylom grgy! — Choď do Sitna
— v paromy — v peklo — v čerty!
— Choď, kde svine podkúvajú; —
kde zlé vody stávajú.
- 320 Id' mi s očí; — odkial's prišiel; —
trebas na visalku — na šibeň! Č.
613.
Idú krkavce pášť, obes sa!
Ja som ja a ty si ty! Odp. Taký ja,
ako ty, oba kašu a chlieb jedávame!
Ja som nie tvoja roveň. — Ty si nie moja
roveň! — Ja som s tebou svine nepásol!
Adalb. Świnia 4. D. Tykać 2.
Jedna cesta ti je hore, druhá dolu! —
Kadiaľ si prišiel, tadiaľ choď!
- 325 Keďby koza dlhší chvost mala, všetkým
by ním oči vybila! Č. 101.
Keď sa hus uprdne, potom sa ohlás,
a povedz: vitaj totka (tetka). Sr. Č.
603. Až hus —
Krik veľký a chlapa nevideť!
Lateže (hľadte že) ho, ako sa rozpa-
prčil (rozhneval).
Móres bryndza, v zadku¹⁾ syr! (*Bryndza*
bylo jméno toho, co se ve společ-
nosti zle zachoval, při čem obdržel
kolenem do zadku s řečenými slovy.
Šuj. »Móres«, gen. »móresu«, z lat.
»mos«.)
- 330 Můžeš isť, nie si mi o golier prišitý.²⁾
Muška lieta, nič nepohne! — Načo
hroziš, keď nemáš pary?! — Načo
sa to len prtošiš?!
Nebudem sa ti modlikať (prosiť)!
Nebudem sa tu s tebou ani babriť —
galibiť (nesnadniť)³⁾ — nadievať
- (siliti) — oštarovať (nepříjemnost si
činiti) — zapodievať (obráti se) —
oškľiviť — paprať!
Nedbám, čo si hned' hlavu o múr otre-
peš!
Nedbám oň, nech ho tam porance
(porantá).
Nedojedaj toľko do mňa!
Nehnevaj sa, aby ti nezaškodilo! (Po-
směšně.)
Nehoden si ani s celou svojou pere-
púťou! (rodinou v opovrživém smyslu).
— Nehoden si mu ani do šľaku
stupiť; — po vodu isť. Adalb. Wart
2. 15.
Nechcem ťa ani na svoje oči videť!
Nech sa ti basy s gäjdami (s dudami) 344
odslúža!
Nejdem sa so žabou — s čertom —
ani babriť atd. (Viz 333.)
Nepapuľuj mi toľko! (č. nehubuj, maulen.)
Nepozov ma viacej bratom — otcom
— ujom atd.
Neprosil sa čert babe, ani ja takej
žabe! Adalb. Kłaniać się 9. Sr. Matka
32. Prosić 13.
Netrhám na tebe kabát. T. (Srovn. 345
330.) — *Nevídali velkých vecí!
Nevideli ste židovského Boha v čer-
veneí čapici, bez jedneho roha?
Nevoľa ma po ňom! Nevoľa mi je po
tebe!
Nevrešť mi tu poza uši! — Nie tak
zhurta, pomalšie!
No len nie tak z vysoka! — No len
trochu tichšie!
Odkiaľ pravda vyšla! (Těž:) Z kúta 350
pravda vyšla! (Když se někdo ne-
povolaný, slabý, hloupý aneb z úzadí
ohlásí.)
Osol hýka, bude dážd' — victor —.
Otrava sa mi kľiče o zuby, ale sa ne-
otrávím!
Ozval sa kachel zpoza pece.

¹⁾ Místo »v zadku« užívá se tu i všudy jinde hrubého slova »riť«, co však žádný poněkud slušnější Slovák nevysloví. Pro Slováky je politování hodna ta okolnost, že toto slovo u Čechů jest mnohem slabšího významu, a tak bez tušení urážky do knih, na př. »Domácích lékařů« zhusta kladeno bývá, tak že taková místa nahlas čísti nemožno. A proto použil jsem ve spisu tomto všudy náhradného, slušnějšího slova. — Při této příležitosti vystřiháme Čecha, připomínající, že v Kapesn. Slovn. Šum. vyd. 2. str. 203. slovo české poslední a předposl. značí v slovenč. membrum virile.

²⁾ Nincs galléromhoz varrva.

³⁾ Slova česká v tomto 333. č. v závorce uvedená neodpovídají úplně slovenským, jen přibližně význam jejich udávají.

- Pán. Daj ti mi, Bože, za pána! —
 *Nevídali veľkého pána! — Od malého pána malý hnev — malý strach!
 — Pán nad pána! — Takého pána, ako si ty, sa ja nebojím!
- 355 Pes šteká, chvost sa mu trasie! — Pes ti brat!
 Piate koleso a trinásť apoštol! ¹⁾ Adalb. Kolo 3.
 Piate slovo zpoza pece! — Piaty kachel odo dverí čuš! (Viz 553.)
 Protiviť sa. Komár sa protiví slovu! — Protiví sa ryba ostnu!
 Rad ce vidzim, keď ce nevidzim! Šár.
- 360 Rohy. Baranovi nenarastú štyri rohy!
 — Dobre, že Pán Boh svini rohy nedal! Adalb. Šwinia 20. — Keďby sviňa rohy mala, každého by nimi klala! — Načo svini rohy, oslovi ostrohy?! — Nedaj, Bože, svini rohy!
 — Nedaj, Bože, svini rohy, ani somárovi ostrohy Č. 101. — Tak je to, keď svini rohy narastú!
 Rozhadzuje sa ako grajciarové prasa na grošovom motúzku! Gem.
 Rozpuč sa bárs ako žaba od zlosti! (Též:) Pukni ako žaba od jedu! Nech ťa rozpučí!
 Sober si svoje krámy a choď!
 So mnou sa na kocku nehraj!
- 365 S prasaťom len do chlieva!
 S tebou musím iné struny natiahnúť!
 Takých kviatkov (kvietkov) dosť! Gem.
 Ty mamlas s pekárskou papuľou!
 Ty si mne nie ani na malý prst!
- 370 Ty zobrák Máriátálsky!
 To je tak do teba ako husi do neba! (Správne: Do toho ťa je toľko, ako hus do neba.)
 Toľko sa ťa bojím ako lanského snehu!
 — Toľkoto sa ťa bojím! (Pri tom učiní proti němu nějaký posunek prsty.)
 To som dávno v krpcoch sodral, čomu sa ty ešte len učiť musíš!
 Urob si na protiveň k vóli!
- 375 Veď vám ja nebudem dvere čelom vybjáť, ani som vám nevybjáľ! (Nebudu k vám chodiť.)
- Vinšujem ti čertovu nádeju!
 Voš. Darmo voš kašle! — Voš kašle, hnida dýcha a pľúc nemá. ²⁾
 Zahrmelo, ale neudrelo! (Hrozba bez výsledku.) Adalb. Grzmieć 1.
 Zatvor si tú kapsu, kde zuby nosia!
 Zdochni — zduj sa — zgegni — zhyň ³⁸⁰
 — zbesnej sa — zkap!
 Žaba. Nenadúvaj sa žaba, bo sa rozpučíš! — Žaba chce byť volom!
- c) *Zlobivé zaříkání se; ³⁾ nástojení.*
- Ani otcovi — ani svätému — ani smrti (to nejdem viac robiť)!
 Čert. A čoby priam čerti lietali! —
 Čoby si bol čertom! — Čo sa čert na čerte bude nosiť! Adalb. D. Djabel 99.
 Čoby krvavý dážď s neba padal!
 Čoby sám ten rohatý prišiel! ³⁸⁵
 Čobys popod holé nebo — popod oblaky — lietal!
 Čo budeš čo robiť; čo sa bude čo robiť!
 Čo budeš mreť — zdochýnať! (Neukončené od »zdochnúť«.)
 Čo budeš sväté pašie na holých kolenách spievať!
 Čo hned dušu na dlaň vyložíš; — vy- ³⁹⁰
 chráčeš!
 Čo sa na hlavu postavíš! (Také spojeno s »nevyvedieš to!«.)
 Čo sa na kolomaž rozleješ od zlosti!
 Čo sa na kusy potrháš! — Čo sa na žabu spraviš!
 Čo sa predo mnou vystreš — vyvalíš — vyvrátiš!
 Čo si nohy po kolená soderieš! ³⁹⁵
 Čo toľkýto (ukáže posuňkem) lemeš (jazyk opovrži.) vyplaziš.
 Na to ma nenakriatneš — nenávedieš, čoby si mi hory doly sľuboval!
 Radšej psa česať, ako s tým človekom mať činenie.
 Radšej si dolu bruchom ľahnem, akoby som tebe mal pomôcť.
 Z toho sa mi nevyomodlíš! ⁴⁰⁰

¹⁾ Ötödik kerék a szekérben. Tizenharmadik apostol.

²⁾ Miért köhög a tetű, ha nincsen tüdeje.

³⁾ Rozumí se téměř všudy: »Neurobím, nedám (ti to),« a jiné.

d) Pohrůžky.

- Ak sú ti zdravé údy milé, nehnevaj ma!
Ak ťa chytím, dušu z teba vytrasiem;
— dušu ti z tela vytrasiem; —
kosti —; — tak ťa zmrviem, že dušu
atd.; — že iba kutle (droby) z teba
zostanú; — tak ťa šmarím, že sa
hneď na stenu prilepíš.
Ak ťa koža svrbí, ja ťa hneď vyškro-
bem! (Též:) Svrbí ťa kožka — chr-
bát? Č. 585. Adalb. Grzbiet 8.
Skóra 15.
Ak (ač) ti je duša milá, viac mi ani
necekní!
- 405 Ale ťa popakujem! — Ale ťa preže-
niem cez devet skladov!
A veru ťa vymydľím, ak si ešte nie
dosť krásny!
Beda tebe, aj tvojej koži! ¹⁾ Bitkou
smrdíš!•
Budeš ty pamätať, kedy si bol chlapovi
v hrsti. (Také žertovné.)
Bude tvoja koža biedna, ak —!
- 410 Čakaj, horko ťažko ti to padne; —
draho ti to padne; — draho to za-
platíš.
Daj mi, čo netvoje, lebo hneď zdochneš!
Dám ja tomu cigánsky foršpont (Vor-
spann)!
Dám ti, že ma budeš i na Abrahámovej
lúke spomínať; — že ma budeš do
smrti spomínať; — že sa ti odnechce;
— že tak ľahko na mňa nezabudneš!
Div s tebou porobím!
- 415 Dolož mu, a po kotrbe, aby nekriväl!
Dostaneš palicou! Odp. Palica má dva
konce, udre koho chce! Sr. Č. 269.
Kyj má dva — Adalb. Kij 33.
Druhý raz ti dvere otvorím!
Grg ti vykrútim! — Hľaď sa pred
mnou!
Hneď sa rozbliakneš, ako smola! —
Hneď si boží!
- 420 Hneď si poneseš pred sebou droby na
filpase!
Hneď ťa prestrelím! — Hneď ťa so
sveta odprevadím!
Hneď ti bude fokoš po hlave tancovať!
Hneď ti kosti — hnáty — polámem;
íver z chrbta vytmem; — obličku
- odrazím; — oči vykolem; — uši
obtnem, ako psovi; — uši vyšklbem
— vytrhám.
Hodím ti to do kotrby!
Chceš dostať pomedzi plecia?! 425
Ideš! bo te tak plesknem, že ani Pán
Boh Polskú tak neplesknu! Gem.
Ja tomu spravím pamiatku, čo ma
hneď obesia; — čo mu ju nik ne-
smaže!
Ja tomu vyprostím hlavu!
Kebych ja toho do hrsti dostal, vzal
bych mu osoh! (= úžitok = vybil
bych jemu.)
Len ca podsypat! Pr. Modra. — Len 430
ho probuj, ale dostaneš!
Maj sa ho na pozore!
Mäkší ti bude chrbát ako brucho! (Tak
ťa zbijem.)
Merkuj sa ma, lebo nestojím za seba;
— aby som ti na prsty nepoklopál!
Mlč! bo ti hneď papulu oplechujem!
Trenč.
Na drobné prášky ťa somelem! (Viz 439.) 435
Najdeš ma v dobrej vôli!
Na kabáč (pagáč) ťa zmlátim!
Nakladieš ti na chrbát, koľko sa ti
vmestí; — že neuvládzeš!
Na márný prach ťa podrviem! (O ná-
době a jiném roztlučení se říká
»na krúpy podrviť«.)
Naučím ťa po kostole hvízdať; — čo 440
je to päť. Č. 611. Adalb. Gwizdać 1.
Nebij mi toľko ten jed do srdca!
Nehnevaj ma, kým som dobrý!
Nemala palica roboty! (Též:) bude mať
palica robotu! (Viz 416.)
Neukazuj sa mi viacej na oči!
Nezačínaj si so mnou! — No len poď, 445
veď ti ja dám!
No len sa mi ho nepakuj!
Otrepem ťa ako bočku! — Otrepem
ti to o kotrbu!
Pôjdeš ho, kadiaľ hladšie; — nemetenou
cestou; — so psím kúrom!
Radím ti, nevynes ma z dobrej vôle;
— z trpelivosti!
Rováš. Už máš u mňa veľký rováš! 450
— Zaznačím ti to na rováš! — Zre-
žem ti tvoj rováš! (porub.)

¹⁾ V Novohradské stolici býval kdesi nápis na kládě: »Beda tebe, aj tvojej koži, kto sa dostaneš do mojej loži (c.!)«

Spláknem ťa ako sysla!
 Stisnem ťa ako gäjdy (dudy), čo hned'
 budeš gäjdovať!
 Stnem ťa ako hada!
 Šak ci putec predelím! Pr. Modra.
 455 Také ti dám zaucho, že sa ti v očiach
 ziskrí! — Také ti dám, že ho ne-
 kúpiš ani v Pešti na placi!
 Tak ca hodím, ač ci paty nadleca! Pr.
 Modra.
 Tak ťa buchnem — capím — capnem
 — flasnem — fuknem — hodím —
 chrupnem — myknem — nabijem
 — opálím — ošiniem — plasnem
 — plesknem — prasknem — trep-
 nem — tresknem — udrem — vy-
 flaskam — zarazím — zbijem —
 zmlátim — zperiem — ztlčiem (zkl-
 čiem) — ztnem, že akživ viac ne-
 staneš; — že hned' dušu vypustíš;
 — že hned' jazyk vyplaziš; — že
 hned' zuby vypluješ; — že ti hned'
 všetkých 32 zubov vyfrkne, a budeš
 si ich po ceste sbierať; — že len
 tak zprplíš; — že naraz usneš; —
 že nikdy Boha — svetla božieho —
 nevidíš — neuzreš; — že nikdy
 kosti neposbieraš; — že sa prestreš,
 aký si dlhý; — že sa roztlapiš ako
 žaba; — že ťa ani kňaz — ani
 vlastná mať nepozná; — že ťa hned'
 krvavá polievka zaleje; — že ťa
 v plachte ponese; — že ti hned'
 červené iskry z nosa vyfrknú; —
 že ti hned' hoďajší (vianoční) ope-
 kanec z hrdla vyfrkne; — že ti
 hned' oči vyskočia; — že viac ani
 nemrčneš; — že zem zahrní; — že
 zdochneš — zgegneš — zgrgneš —
 zkapeš.
 Trh, utržiť si. Blízko si trhu! (Do-
 kládá se i:) kúpim ti čiapku! — Čo
 si utržiš, to bude tvoje! — Odo
 mňa si lahko utržiš — kúpiš! —
 Už si utržiš!

Tu ťa zabijem — zahluším — zalo-
 mádzgam — zarumádzgam — zatan-
 tuším — zkantrim!
 Ukážem ti, kde murár dieru nechaj! 450
 Ukážem ti, po čom tu merajú; — po
 čom rozumy merajú!
 Uvidíme, ktorý budeme skôr sysle vy-
 lievať;¹⁾ — ktorý skôr líšku — ja-
 zveca — vykúrime!²⁾ (Hlavně ti,
 kteří se chtějí jeden druhého z domu
 vypuditi)
 Už neobideš suchý; — so zdravou ko-
 žou! — Už neujdeš šustu!
 Veď by som sa ja tebe nazrel do očí,
 len sa ho opováž! (Viz 468.)
 Veď ja teba precedím! 465
 Veď ja tebe dám, aj že ja tebe dám!
 Veď mne ty neujdeš! — Veď mne ty
 prídeš pod ruku! — Veď sa mne
 ho ty dostaneš do rúk!
 Veď sa ja nahľadím!
 Veď sa ty dostaneš podo mňa! — Veď
 sa ty nebudeš smiať!
 Veď ťa ja naučím, kam fučí vietor, keď 470
 bosorky lietajú! — Veď ťa ja na-
 učím móresu³⁾ — rozumu!
 Veď ťa ja opatrím — ppožením —
 vylúznim — vyzváram!
 Veď ti ja dám, že budeš na otca —
 na mater — na všetkých svätých
 volať!
 Veď ti ja nadžením rozumu z päty do
 hlavy!
 Veď ti ja najdem pána; — napravím
 krivé kosti; — obujem krpčoky na
 nohy (= pohnu tě k útěku); — pre-
 beriem tvoje mušky — vošky; —
 pretrem — prečienim — rozožením
 — čemer⁴⁾; — pretrem oči, ak ne-
 vidíš; — ukážem psom slepých: —
 vyparím káčku; — zahudiem — za-
 pražím!
 Veď ty zmriavkneš; — zvieš, koľko 475
 grajciarov ide do groša!
 Veď vás ja premelem!

¹⁾ Nalivání vody do děr syslů dčje se k jejich záhubě.

²⁾ To poukazuje k tomu, že se lišky a jezevci z díry — doupěte — skutečně vy-
 kuřovali.

³⁾ Vzato z lat. mos pl. mores.

⁴⁾ Nějakási nemoc, která se roztíráním žil na ruce zapuzuje. Mad. csömör — der
 Ekel; Unlust, ungarische Krankheit (Slovník Blochov). »Čemer zapálit« značí vnitřní
 ten neduh takto léčiti: Nemocnému přiloží se na břicho hořící svíčka, ta se zakryje
 hrnkem a hoří, až se hrnec břicha pevně chopí a naň tlačí.

Vyhodím ťa na psom drúčku!
 Vyženiem ja toho čerta z teba!
 Zabijem ho, hiba (jen) Bôh z neho
 chason vezme!

480 Zapišem ti na kožu! — Zaplatíš to
 kožou! — Zmočím doň sekeru!
 Ztrasiem ťa ako planú hrušku! — Zuby
 ti vybijem!

*e) Finé, krotčejší pohrůžky, dilem
 výstrahy.*

Bude tak robiť, kým mu čierna krava
 na nohu nestupí! Sr. Č. 621. Adalb.
 Domyšlic się.

Bude ťa ten požeňávať! (Opačné.)
 Bude tebe štica prašťať!

485 Budeš sa ty mať pred tým človekom!
 Budeš ty potom na Boha volať!
 Budú tomu dávať! — Čo veľa, to veľa!
 Ešte ani ten nepreskočil. — Ešte je
 nie všetkému koniec. — Ešte nebol
 tam, kde psom chvosty odtínajú; —
 kde psom zadky holia. — *Ešte
 všetkým dňom večer neprišiel.¹⁾

Huli beli Nemec, príde tebe koniec!²⁾

490 I na Matiska pridze kriska. Šár.
 Na konci bič zapleskne. — Na konci
 kyjak býva!

Nebudú ti tie vrabce nádobné!
 No len no! veď sa ty opáliš!

No len sa vysmievaj, dôjde i na teba!

495 No veď sa vy všetci dostanete do po-
 mykova — do pekla — ako muchy
 koňovi pod chvost!

Počkaj, budeš ty ešte psie dni treť;
 — psotu treť!

Počkaj, dá Bôh, že i naša dedina vy-
 horí, ale vám ani mi nedáme klnce
 sbierať. (Cizí Cikáni k domácim.)
 (Též:) Až nám dom vyhorí, nédám
 ti klnco vzbierať. T.

Počkaj, dostanem ťa v repe! T. —
 Počkaj len, lapneš dolu! — Počkaj,
 veď ty prídeš na rohačku; — na

svojho; — na škripec! — Počkaj
 vtáček, veď ty sadneš na lep!

Príde i na tých pomora! — Príde na
 ameň! — Príde na psa mráz, čo sa
 bude triasť! — Príde raz na psa
 mráz! Adalb. Mroz 1. Pies 224.

Rastú pre neho konope (= šibenice). 500
 Skáč len, skáč, doskáčeš!

To si dobre zapišem! — To všetko
 pôjde na tvoj rováš!

Už ste si u mňa všetky hrnce pobili.
 (Nedúvčujú vám více.)

Veď ja tebe na um prídem, potom sa
 ti ešte zídem! — Veď mňa ty budeš
 ešte volakedy spomínať! — Veď sa
 mu ono somele! — Veď sa ty na
 mňa ešte utisneš! — Veď ty zmu-
 drieš, keď sa udreš!

Zlé pivo varíš, ale si ho aj vypiješ! — 505
 Zle robíš, synku, čo robíš!

Z toho bude nešťastie — smrad —
 svada — zlé!

*f) Položertovné a žertovné kletby
 a pohrůžky.*

Aby ťa Bôh videl!

Aštrina (haštrina, citoslovo), krátka
 perina, dosť sa krčím, ešte trčím!
 (Říká rozhněvaný odpolu hněvem,
 odpolu žertem.) Pr. Modra.

Basordija motyka! — Basorka morka,
 suchá homôlka!

Bodaj³⁾ ce čort durknul! Šár. — Bodaj 510
 sa ti krpec zbesnel! — Bodaj si tam
 šiel, kde tvojho švagra včely! —

Bodaj ťa hus pečená kopla. — Bo-
 daj ta hus kopla pečenú nohú. Pr.
 Modra. Sr. Č. 613. Sr. Ada!b. Geš
 1. — Bodaj ťa lanský sneh spálil!
 — Bodaj ťa porantalo — porazilo
 — zarazilo! — Bodaj ťa straky
 sjedly! — Bodaj ťa zmok — zrak
 — vzal — uchytil! (Též:) Zrak mu
 do pečene!

¹⁾ Es ist noch nicht aller Tage Abend.

²⁾ Některé rozprávky, na ktoré se pořekadla vztahují, jsou dost nechutné, jako tato: »U chudobnej vdovy bol vojak »na hospode« (ubytovaný). Tá ho musela chovať ako pavúka, ba i kolísať v plachte. Žalovala sa u kapráľa, ktorému bolo meno Koniec. Tento jej prisľúbil, že zakročí proti tomu vojakovi. Žena majúť sľub spievala medzitým pri kolíšaní vojaka Nemca: »Huli beli Nemec, príde tebe koniec.« Nitr. Šuj.

³⁾ = Boh daj.

- Ebatta zaňát, ¹⁾ kapusta šalát!
 Kameň mu do očí! — Kujem ti zuby! T.
 Naraz mu päty na zadok obrátim!
 Parom mu do košeľe — do pečene — do rebár!
- 515 Pomora na vás!
 Sto oviec jeden valach. (Žert, aby se na začátku zdálo, že miní »stobohovaľ«.)
 Strela. Sto striel do jeho — sto striel sa mu do pečene — do rebár! — Strela jasná okuvaná! — Strela jasná, kopasná! — Strela vás pobrala!
 Šuga, maga ťa vzala. (Výklad viz II. 296.)
 Zavzalo ťa!
- g) Hrubé, zlostné kletby a zlořečeni.*
- 520 Beľahy ťa ²⁾ trhaly! (= Bodaj ťa beľahy atd. Toto »bodaj« se často i vynecháva.)
 Bodaj bol do tých čias na doske! (mrtev.)
 Bodaj ho Bôh zabil!
 Bodaj ho čert vzal — bral — uchytil; — čerti vzali atd.
 Bodaj ho horúci šliak (Schlag) pometal na jeho pysky! — (Též:) Bodaj ho divný šliak porazil! — Šliak ťa zavial!
- 525 Bodaj ho hrom — parom — zabil — zahlušil!
 Bodaj ho kat lámal — spálil — zchytil!
 Bodaj ho nevoľa a to tá zlá metala!
 Bodaj ho Pán Boh pobil — potrestal — potreskal — skáral — zahrúzil! (dokládá se:) i s človekom, — i s takým človekom!
 Bodaj ho pokrčilo!
- 536 Bodaj ho psia mať vzala — sjedla!
 Bodaj ho psi sjedly! Adalb. Pies 10.
 Bodaj ho »spiaco« vychytilo, žeby hiba (iba = jen) diera za ním zostala!
 Gem.
- Bodaj ho sto rokov vred (zde tolik co »zrádnik« viz Slovníček) naľahoval!
 Bodaj ho udusilo! — Bodaj ho víchor vychytil!
 Bodaj ho vržená nemoc metala! 535
 Bodaj ho zem vyvrhla! — Bodaj ho zlá hodina zabila!
 Bodaj ho zlá nemoc od zeme do neba metala!
 Bodaj ho zrádnik vychytil! — Bodaj ho sto zrádnikov metalo!
 Bodaj mu apatéka bola kuchyňou a vizitou doktor!
 Bodaj mu Cigáni zuby kuvali — trhali! 540
 Bodaj mu Cigáni zvonili. (= Bodaj sa obesil!)
 Bodaj mu čerti dušu na pavnici pražili!
 Bodaj mu oči vytekly!
 Bodaj mu psi húdlí na jeho pohrabe. Sr. Č. 613.
 Bodaj mu psi — čerti na kare ³⁾ trúbili — vytrubovali! 545
 Bodaj mu rozum vyschnul! — Bodaj mu tam chýr zahynul!
 Bodaj naraz duša z neho vyletela!
 Bodaj na zkasu večitú vyšiel! (Dokládá se tu i jinde: »i s celou svojou perepuťou« = rodinou v opovržlivém smyslu).
 Bodaj nemal ani v hrobe — ani po smrti — pokoja!
 Bodaj nemôhol zkapať! 550
 Bodaj sa mu ruky na barannie rohy pokrútily!
 Bodaj sa na kameň obrátil!
 Bodaj sa prepadnul do pekla — do Sitna!
 Bodaj sa zbesnel — zošialil — zvetrel, žeby mu rozum ani pozajtre domov neprišiel!
 Bodajs' psom bol! — Bodaj stlel na 555
 prach!
 Bodaj svetla božieho nikdy nevidel!
 Bodaj ten nestihnul ta prísť!
 Bodaj umieral a zase ožíval!

¹⁾ Mad. Eb adta = pes (je) dal. Az anyát = matku.

²⁾ Pády osobných zájmen rozličné: ťa, ho, ju, vás, ich, aneb i samé jméno proklínaného. Taktéž: ti mu, jej, vám, jim.

³⁾ Když se 545. s 544. srovná, patrno, že se nemá rozumět »na káre (der Karren), jako sme to i obrázkem ilustrováno viděli, ale má se rozumět »kar« (das Leichenmahl), tedy na kare.

Bodaj vykapal — vyniřtel (vyničel) —
zdivel — zdochnul — shorel — zka-
menel — zkapal!

560 Bodaj všетка ťažká pomsta od Boha
na neho prišla!

Bodaj zcepenel tam, kde je! — Bodaj
zkazu vzal! (Viz 548.)

Bodaj z pekla nikdy nevyzrel! Adalb.
Pieklo 1.

Diuk ti dušu jedol! (Těž:) Nech ho
diuk vezme. Gem.

Horoba (choroba) ce tropila! Šár. —
Krč teba natáhel! Z Boš. dol.

565 Nech padá s neho telo ako list so
stromu!

Shor tu ešte dnes!

Vred teba metal! (Viz 533.)

h) Finé hrubé kletby.

Bodaj sa tisíc hrmených do teba páralo!
Dušu ti kolem! — Krížom ti dušu páralo!

570 Medanbôh ťa zabil! — Medená jasná
strela ťa zabila!

Medenbohov v tvojej materi!

Nech ho sto bohov zabije!

Nech sa sto hromov treskne doň!

Parom. Bodaj ťa parom vzal — me-
tal — trestal — zabil — zahlušil
(i s tým, čo ťa mal — čo ťa obliekal.)!

— Daže teba perún trestal. — Pa-
rom do teba! — Paromovská strela do
teba! — Parom v tvojej duši — materi!

575 Sedem — sto — tisíc (atd.) bohov
v tvojej materi! (Dokladá se: »hr-
mených, tureckých« aneb i jen »hr-
menbohov« v tv. mat.)

Sedem — sto (atd.) hromov — tisíc-
nych hromov v tvojej duši — materi!

Sto (atd.) striel v tvojej duši — ma-
teri (sa páralo)!

Tatárbohov v tvojej materi! (Zkráceno
místo »tatárských«, tak jako i me-
denbohov místo »medených«. Také
počet bohů se tu vynechává.)

Zrak¹⁾ v tvojej materi!

¹⁾ »Zrak,« tu hájeslovné. Na to poukazuje také výraz podivení: »Káže jc to zra-
kovská mater!« XVI. 37. aneb »Bodaj ťa zrak vzal!« XVI. 510.

²⁾ Pod b. c. nejdou abecedním pořádkem, sic by se byl přirozený pořádek na
velikou újmu věci porušil.

³⁾ »Želám, prajem« není z lidu. Tento ovšem má slovo »prajem,« ale jen v smyslu
»žičím.«

⁴⁾ »Porúčam sa« a »služebník« není z lidu.

⁵⁾ V Prešp. stol. říkají obě stranky: S P. Bohem!

19. Obcovací rčení a úsloví.²⁾

a) Když se do cizího přibytku vchází.

Ni tu komu do maceri nalac. (= Není 580
nikoho doma.)

Pustá fara bez farára.

Volakoho nám Pán Boh nesie. (Když
domácí slyší na síni dvěře otvírati.)

b) Přivěty a odvěty pozdravovací.

Host. (Také ven z domu.) Dobré (ò)
rano — dobré odpolednie — dobrý
deň — dobrý večer — (při odchodu:)
dobrú noc vinšujem!³⁾ — Šťastlivé
dobré ráno atd. — Pane Bože vám
daj dobrý deň atd. Domáci. Ďa-
kujem pekne, pekne vítam — vitaj-
teže u nás; ďakujem ponížene, po-
nížene vítam! Host. Ďakujem pekne,
(k vyšším:) — ponížene!

Host (při loučení). S Bohom zostaňte
— zostávajte! — S Bohom že tu
atd. — S Pánom Bohom tu atd. —
Pánu Bohu vás porúčam!⁴⁾ — Dobre
sa tu mávajte! — Dobrého zdravia
vám vinšujem! — Zdraví buďte —
zostaňte — zostávajte — tu zostaňte!
atd. — Zdraví sa tu mávajte! Do-
máci. Zdraví že chodte s Pánom
Bohom! — S Pánom Bohom že cho-
dite! Novohr. — Zdraví s P. B.⁵⁾
(aneb i jen:) Zdraví! — Ďakujeme
za navštívenie; — že ste nás ne-
obišli — neohrdli! — Nech vás Pán
Boh sprevádza! — Šťastlivú cestu
vám vinšujem!

c) Finé přivěty a odvěty návštěvní.

Host. Hotový fruštík? Dobré ráno! 585
— A si dobre kúrite? (č. topíte.)
Dobrý deň! — Čože porábáte? Dobrý
deň! (Zvláštnost jest v tom, že otázka
nějaká předchází sám obligatní po-

zdrav.) — Ako sa máte? Akože sa tu mávate, či ste mocne zdraví? — Ako vám zdravie slúži? Domáci. Ďakujem za opýtanie, držíme sa pomaly; držíme sa ešte hore koncom; žijeme — trváme — do vôle božej! Máme sa len tak, ako hrach pri ceste. Adalb. Groch 10.; — len tak v oba časy (mrzký i pěkný); — len tak po chudopaholský; — len tak s prácou — s trápením; — neponosno (nežalujíc) Bohu, ta ešte, dosť dobre; — ako chudobný v bohatom meste; — aj dobre aj nebars; — aj lepšie by sa sneslo. — Zdraví sme, ďakovať Bohu, vy či ste zdraví? — vy sa chváľte — pochváľte. Host. Zdraví sme aj my, len aby Pán Boh dal na ďalej. Domáci. To je najlepšie!

Host. Ako sa máte? Domáci. Ako o nás dbáte. (Výčitka.) Adalb. Mieć się 17.

K zřídka vému hosti. Museli ste zabľudiť! — Kde ste sa tu vzali? — Kdeže kríž napíšeme? — Ani chýru, ani slychu o vás! — Len čo vás dobrého k nám doneslo! — Azdaj vás búrka k nám dohnala? — hromy dohnaly? — Kde že ste sa sem prikonali? — Musíme ti vajce dať (po prvé prišlému).

Ako si mi milý, tak si mi nemilý! (Návšteva v nepríhodný čas pro neodkladnou práci.)

Domáci. Čože si nám doniesol? Host. Ba skorej by som chcel odniesť. Ako sa ja naučím k vám chodiť! (Častěji přicházející.)

590 Sadni si, lebo nemôžeme spávať. — Host neb domáci. Sadnem si k tebe, aby som omladnul (pochlebuj starší mladšímu). — Sannem si k vám, babičko, aby ste omlally. Z Boš. dol.

Postavte si na hlavu, chladno je. — Podajte stoličku! — Vari ste nezaslúžili? (Když se starší zdráhá ruku si dáti polibiti.)

Akože sa vy tam mávate, či ste zdraví? Host. Pojedni sme už aj pozdraveli! Domáci. Nuž vari Pán Boh dakoho povolal?

Domáci. Cože nového u vás? Host. Nič takého, len sa staré pletie. — Nič takého, skorej tu dačo, ako pri meste (hovoří skromně »dedinec«, vesničan).

Domáci. S duba spadol, ešte si oddýchol, a ty už chceš odisť! Adalb. Chľop 48. Dąb 11. — Či si pre uhlie — oheň — prišiel, že už chceš odísť?! Č. 637.

Při loučení. A příd častejšie! Host. 595

Hoj přídem, aj zunujem sa vám. — Keby ste len o piadť boli bližšie k nám! — Tak je k nám, ako k vám.¹⁾ (= Tak vy můžete přijít k nám, jako my k vám.) Adalb. Daleko 4. — Zabijte dom klincom a přídte. (Když se vylouvají, že nemají na koho dům svěřiti.) — Přídem (v určitý den), čo budú hromy biť; — čoby sekery s neba padaly; — čoby čerti lietali. Sr. Č. 579. Jáť musím — Až nás zase Pán Boh dovedna svedie, potom — Keď ťa Pán Boh domov prinesie, tedy si pozdrav svojich (aneb jiné naručení). — A nezabúdaj na nás!

Žertovná slova při loučení. A neukradni nám dačo! (Když kdo v noci přes tmavou síň, »pitvor«, domů odchází.) — Idem ťa odprevadiť, aby si sa nevrátil. — Šťastlivú cestu a po kolená blata! — Šťastlivú cestu po suchu až ku vode!

Pozn. Když někdo z návštěvníků na krátce odejde a zas se vrátí, tedy vkročiv do domu řekne: »Budme s Pánom Bohom!« na to pak domáci odpovedia: »I s Duchom Svätým!«

d) Když cizí najde domácích při jídle.

Dajte mi raz vzjati! Ej, raz vám nedáme, ale viac ráz si vezmite! (Raz = jedenkrát, myslí však misu se

¹⁾ Sr. Annyira van innen oda, mint onnan ide.

vším jídlem) Novohr. — Nech sa vám páči s nami! Host. Zdraví užívajte! — Host. Ráč Pán Boh žehnať!¹⁾ Domáci. Nech sa páči s nami chovať! — Host. Pán Boh vám požehnaj! Domáci. Všetko zdraví, poďte s nami! Vl. Sl. 252. Rač Pambů žehnať! Dom. Někady se odehnať.

e) *Pozdravy a přímlyvy mimo dům a k pracujícím zvláště.*

Deľako (ďaleko)? Deľako zajdete? (Otázkový přízvuk na první slabice *de*.) Kdeže (kamže) ste sa rozohnali? — Kdeže ustávate? — (Dětem beroucí se pryč z domu, posměšně:) Kdeže zase Pán Boh pomůže? Dobró štestia vinšujem! — Daj Bóh šťastia! (Odvěta.) Pane Bože daj i vám! — Pomáhaj Pán Boh! (Odv.) Pán Boh uslyš! (Brezno.) Pomáhaj aj vám (Novohr.)

600 *Přijednotlivých zaměstnáních.* Mlatcovi: A dobre podsýpa? — Věječi: A dobre duje (větrík, průvan)? — Přádce: A sa dobre toní (točí)? — Tkadlici: A sa netrhá? (aneb:) Spešno vám! (Odv.) Spešno vám zdravie! Spešno vám dobrú ženu — milenku atd. (Novohr.) — Dojičce: A dobre búri? — Při sběrání smotany: A dobre podchodí? Pradleně: Bielo vám, bielo? (Odv.) Bodaj bolo, bodaj bolo!

f) *Řeči při hostinách, i vůbec při stolování.*

aa) *Rozličné.*

Aká vůľa, taká chuť. (Když si noukaný neběře.) Ak ja to vypijem, potom poviem tejto peci: »Dobrý večer!« Ani mi chleba krájať nedali. (Ztěžuje si chladno přijatý.) Bylo všeho až huj buj! T.

Bude krštenie! (Praví se tomu, kdo na 605 hostině něco rozleje aneb rozbije.) Budeme s veľkou lyžicou jest.²⁾ (Hostina.)

Budem ti myšlienky vedeť! (Pijící, co jiný nedopil.)

»Buďme chlapi veselí ako mucha v kyseľi!«

»Čas prísť, čas odísť!« (Heslo k rozchodu.)

»Ďakujem, nechcem, nebudem, alebo 610 len dajte!« (O zdráhajících se ale toužících.)

Dostane sa mu stará (za ženu, tomu, který si poslední z láhve vyli). Ešte do páru; — do tretice! (Ponukování.)

Hej, veselo hosti, pečenek a vína dosti! T.

Jedzte len, jednak³⁾ to psom bude; — jednako to psom dáme. (Žert.)

Jedz že, doma sa nenaješ (totiž na 615 tento čas).

Keď sme sa sem sišli, buďme dobrej mysli; — buďme jednej mysli; — dajme si po grešli.

Mali nás utopiť vo víne.

Mohlo veselie (svatba) nebyť! (Povzbuzování k veselosti, tanci, zpěvu, pití.)

Musíme něco nechať (nahať) na »móres«. (Ne vše pojíst.)

»Nechcem, nechcem«, a len by bolo. 620 (Viz 610.)

Nechže sa vám páči, nedajte že sa núkať!

Nechže sa vám páči! (Odpověď:) V dobrej ruke je (= vy sám dřive).

Nechže sa vám páči z tohoto trápenia (koláče); — súženia (»hriata« pálenka); z tohoto »bohuprisám« (pálenka vůbec).

Nechže sa vám páči z tohoto všahdajšieho! (chleba). Odp. Veď sa za taký modlíme.

Nelej mi zpak ruky, (opačným směrem 625 ruky), lebo sa opijem.

Nenechajže si sirótku! (Dopij!)

¹⁾ Toto jest ryzí slovenské místo »dobré chutnanie,« alebo právě »dobrý apetit.«

²⁾ Nagy kanállal eszik.

³⁾ Partikule »jednako« má v slovenčině tento význam: když i ne; při tom všem.

- Neodhrňajte sa od božieho daru, krá-
jajte si, akého nám Bôh požehnal
(chleba).
»Nepôjdem odtiaľto, kým nepríde hriato,
kým sa nenapijem, odtiaľto potiaľto.
(Píseň.)
Ničto tak plnej stodoly, žeby sa do
nej ešte nečo nevmetilo. (Vymlou-
vajúcimu se, že už nemôže jíst.)
630 Niet väčšieho blázna, ako flaša prázdna.
Nože mi nacengaj (nalej)!
Nože nech sa vám páči, — k úžitku
vinšujem!
Núkať, ponúkať, nukany. Dá sa
ponúkať, ako mladá nevesta; — ako
na krštení; — do desiateho razu.
— Ej, akýže si núkaný! — Len
deväť razí ho ponúkli. (Zústal lačný,
hanbil se jísti. V Turci prý deset-
krát noukají.) — Nože sa nedajte
núkať! Odp. Veď ja jem ako doma.
Odišiel, ani nepovedal: zdrav buď svete!
635 Odobral sa od kľučky.
Pán Benický s pani Benickou. (Když
manželé na hostině spolu sedí.)
Pán Boh čistotu miluje. (= 1. Pojez do
čista. 2. O tom, kdo nemá nic,
iron.)
Piť (napiť, dopiť, vypiť, zapíť). Dajte
jesť, dajte piť, mohli ste nás na ve-
selie neprosiť. (Viz 618) — Huncút,
kto si nevypije! — Napij sa z pl-
ného aby si bol plný. — Na prst
nedolej, na prst nedopij! (Pravidlo
slušnosti.) — Salus Pečko, vypij
všetko! — Vypij po nehet (t. j.
do spodku, nebo »štrngajúci si« drží
»poháre« za samé dno.) Zapijže si
tú pečenku; veď sa bude nazdať, že
ju to pes sožral.
Poctivosť nám ohradili.
640 Pojedzme všetko do čista, aby zajtra
bolo pekne.
Poseďme si, aby sa nám salo (sádlo)
zaviazalo. Adalb. D. Jesć 106.
Prijmite, čo Bôh požehnal!
Takto rečme, ta sa vlečme! (Viz 609.)
To Bohu na česť! (Když »pohár« pře-
lejou, přeplní.) A ľuďom na posmech!
(dokládá jiný.)
645 To si necháme na potláčku — na po-
spas. (Něco výborného z jedení a
pití.)
- To sú veľké kusy (porcije). Odp. Vezmi
si dva!
Ulej totka (tetka), nech svák strebe!
Už čoby si mi žabu ponúkal, vzal by
som si, na toľké núkanie!
Už dosť bolo dobrého! (Viz 609. 643.)
Vše po páre, ako bôty. (Viz 636.) 650
*Všetkého bolo dosť, len ponukačov
málo. Adalb. Jesć 4.
Z dobrej ruky nezaškodí! (Noukání.)
Z mojej ruky cukor sladký; — aj mäď
sladký! (Noukání.)
- bb) Přípitky.
- Aby že nám dobre bolo! (Dvojsmysl:
»že nám« a »ženám«, na ktorý se
odpovídá:) A mužom nezaškodilo!
Gem.
Budz zdrav, rozume! Šár. (Těž:) S Bo- 655
hom rozume, zajtra ráno sa vidíme!
Na tvoje zdraví a môj užitek! Pr.
Modra.
Nech nás Pán Boh živí! Odv. Pán Boh
uslyš nebeský! (Aneb:) Na dobrý
úžitok a na dobrú krú! (č. krev).
Nech Pán Boh živí mojej ženinho muža!
No bodajže vám len všetko ztade von
vyšlo, kadiaľ dnu prišlo. (= Do »po-
hára« nalito, z »pohára« vypito.)
Pán Boh nám daj takých štrnást, ale 660
tento (pohár) nerátam. Pr. Modra.
Poteš nás Bôh vespolite, a každého
osobite!
Za dobré a úprimné zdravie! (»Úprimné
zdravie« nemá smyslu. Nevhodné
přeneseno snad ze »Za dobré a
úprimné přátelstvo!«)
Za nás dvoch, živ nás Bôh, za štyri
očká, za dve srdčká, za literu M,
čo je v srdci mém!
- cc) Při loučení se po hostine.
- Nech chudobe pripíše hosť, čoho ne-
bolo dosť! (Hostitel. Viz 669.)
Nech vám to Pán Boh vynahradí! 665
(Host.)
Odpytujeme zo všetkého nedostatku;
— ak sme v čom nedostatoční boli!
(Hostitel.)

Odpytujem z grobianstva! (t. j. jestli by sem při zábavě byl (koho) urazil; jestli by sem se byl neslušně choval.) (Host.)

Pán Boh zaplať a požeňnaj. Pán Boh požeňnaj aj na druhý raz! (Host.) Psote pripíšte, čo chýbalo jedlu! (Hostitel.) Č. 643.

g) *Různá přání.* (Viz výš Přípitky.)

aa) *Obecná.*

670 Bôh nech tomu dopomáha, kto na naše dobré ťahá!

Nech Pán Boh pomáha tomu, kto dobre chce! (Tímto zakrýva lid často svou nesoudnost.)

Nech vám smútok vždy voda umývá! A. Pán Boh od nás — B. buď pochválen!

675 Pán Boh s nami a zlé preč! Č. 14. Pane Bože, daj nám lacné kože! (= Dobré časy)

Pane Bože, pomáhajte, a daj sily do každej žily!¹⁾ (V Gemer. stolicy:)

Pane Bože, pomáhajteže! (Tedy dvojenj — vykání Bohu.)

V lete robia kolieska a v zime sánky, nech žijú obidve stránky!

bb) *Žertovná.*

Nech Pán Boh pomáha každému, i tomu, čo uteká, i tomu, čo za ním beží!

Pane Bože pomáhaj, a ty čerte tiskaj!

680 Vinšujem vám všetky vinše; na môj pravdu neviem inšie!

cc) *Křtinná.*

Bodajby ti Pán Boh takého stehlíka požeňnal, čoby nado všetky vtáky lictal! (Přeje bába na křtinách některé mladé ženě.)

Nech ho Pán Boh lepším darom odarí, ako ja! (Hovoří skromně křestný rodič, dáváje křtěnci²⁾ dar »do plienok.«)

Odnesli sme vám pohanča, donesli sme vám kresťanča, nech vám ho len Pán Boh živí atd. (Přímluva

křestní matky k rodičům nemluvněte, když od křestu s ním přijdou.)

dd) *Kupecká.*

Kúpil dobrý od dobrého, nech Pán Boh požeňná jedneho i druhého!

Nech nás Pán Boh oboch požeňná, aby sme si vždy mohli smelo do očí pozreť!

Nech vám dá Pán Boh pri zdraví užiť, čo ste kúpili! Odv. A vám nech Pán Boh di, aby ste vždy mali čo predávať!

Nech vás Pán Boh požeňná na statku (č. dobytku) a mňa na peniazoch.

ee) *K dětem.*

Dievčaťu boháč, pletáčke koláč! (Praví pletáčka, když děvčeti vrkoč zapletla.)

Hen toľký narastieš! (Praví tkadlice dítěti, padlý člunek ji podávajícímu, při čem jak jen může vysoko člunek vzhůru vyzdvihne.)

Za koľko vlasov, za toľko časov! 690

(Když dítě dostane nové šaty, tedy ho potáhnou za vlasy, říkajíce. aby za tolik roků šaty trvaly, kolik vlasů v ruce drží.)

Zdrav, zdrav zodrau, a oderky do špitála! (pri čem ho opět za uši potahují).

ff) *Jiná.*

Aby ste ich zdravý zedral a na druhé sa sebral. — (Přání majiteli nového oděvu.) Pr. Modra.

Bodajby dom tento radšej shorel, akoby mal na inú zkazu vynsť! (Dříví ze starého dřevěného domu se spáli.)

Na poli úrod, na dvore príplod! (Novoroční vinš.)

Svatojanské požeňnáni nech zostáva medzi námi! (Na den Sv. Jána ev. žehná se víno.) 695

h) *Řčení zdvořilosti, slušnosti, ponížnosti a jiné.*

Odpytujem pekne pes — kôň sviňa — — hnoj. (Krava a ovce se neodpytují.)

1) Jinde: »a chuti do každej tekuti.« »Tekuť, pl. tekuty« = nohy, ruce. »Kolké má to dieťa tie tekuty!« Zvol. jmenovite Staré Hory. Šuj.

2) Slov. »křstňa, křstniatko.«

Odpytujem vašu poctivú hlavičku i tento stôl, čo dar boží na ňom býva — — (a teď již následuje nějaké neslušné slovo, často s náležitou prudkostí vyslovené, zvláště tehdy, když někdo svou při líčí).

Ponížene pekne vás odpytujem, nech vás Pán Boh lepšie uctí ako ja — — (Viz predešlé.)

* * *

Jaj, čím že sa my odslúžime!
700 Veď ste sa to mohli neustávať.
Veď to nemuselo byť! (Když se povinný dar přinese.)

Nech vám Pán Boh vynahradí sto tolko na to mesto! — Zaplať Pán Boh!

* * *

Veď som ja nadišiel ponížene prosiť — Ruky, nohy boskávam! (Při prosbě.)
705 Už nikoho nemám iba vás a Pána Boha nad sebou!

* * *

To je okrem krstu a duše ako človek. (Když se zvíře k člověku přirovnává, tedy se křestem a duší ohrazuje jeho přednost.)

To je — neprirovnávajúc — ako človek. (Podobné ohrazení, že vlastně nechce přirovnávat člověka ku zvířeti, aby nikdo nemyslel, že jej za jedno s tímto považuje. Velmi charakterističné!)

20. Různé zápisky a rčení.

- a) Zavírka listu (psaní).
Pero psalo, srdce hralo, a na vás, rodičovia moji, vzpomínalo!
- b) Do knihy na predek zapisujú:
Kto tú knižku ukradne, tomu ruka odpadne; dáme mu kyjovej masti, čo nebude viacej krási!
- c) Na koniec spisu školského:
Finis — koniec, koruna (corona) — 710 veniec, opus — dílo, aby to všetko dobre naučeno bylo!
- d) Hlásnik z pívá (bibličtinou, vlastně češtinou, ovšem slovensky vyslovanou, tak jako se vůbec čeština na Slovensku vyslovuje, v chrámě u evanjeliků i doma):
Chvál každý duch Hospodina, i Ježíše jeho Syna; už uděřila (děsiata) hodina! Opatrujte světlo oheň, aby něbyl lidem škoden, (aneb:) aby něuškodil lidem; spočívajte s Pánem Bohem! 1)
- e) Žebrácké prosby a j.
Tiež pekne prosím pre meno božie, keby ste (ma) neopúšťali chudobného žobráka (jestli se zmrzačenými udy, tedy »lazára«), čo si ja (= ktorý si) nemôžem zapracovať. Budem sa Pánu Bohu modliť za vaše zdravie, šťastie, hojnô božskô požehnanie. Neopustí vás sám otec nebeský v nebeskom kráľovstvi! (e). 2)
Keľo dáš, teľo dáš, len daj z uprimnosti; príde duša tvoja do večnej radosti! (Zobr. píseň.) 3)

1) Nápěv: e a h c h g i s a e; a g e g f e d c; e f i s g i s e a g f e. Týmž nápěvem při třetí hodině po půlnoci, v zimě a vůbec, když je ještě tma: »Povstaň, povstaň duše verná, chváliž svého Hospodina, už uděřila třetí hodina. Jednou však, — stalo se to v Králově Lehotě, v Liptově — dovolil si hlásník na místo této pobožné zazpívat takto: »Vstaňte hore staré ženy, napraďte si po vreteni; a vy mladé ešte spíte, dost sa s deťmi natrápíte!« Na to prý jedna stará žena, která již svítila, ven vyběhla a náležitě mu vynadala.

2) To tak bývalo, dokud ještě častěji chodívali staří žebráci v prastaré »kabanici« (haleně) z nesčíslných záplat pozůstávající, s kloboukem na zádech připnutým (pro pohodlnost, aby nemuseli všudy smekat); takže s »vrecem« na zemáky, s »vreckom« na mouku a s »vrecúškom« na sůl.

3) Kdesi v maďarské obci zazpíval slovenský žebrák následovně: »Zapál, Bože, tú dedinu, nech vyhorí z dom' do domu; azda budú lepšie dávať, keď sa budú znovu stavať.« Následkem pronikavého nápěvu, ač nerozuměného textu, že jej potom přehojně obdarovali. Neví se již, který to byl nápěv. Nápěv však k oně »Keľo dáš, teľo dáš« jest: g g g d c d c i s b a b a g (opětuje se). Jináče vyzpěvovali předtím žebráci také nábožně písně, často s průvodem houslí, o kříži a doufání v Boha, aneb době církevního roku přiměřené, a to vždycky nejpronikavějších nápěvů písně, jako: Doufám v Boha

Ameň dixi, fuk do kapsy! (Když žáci po »patrisovaní« t. j. po »pýtání«, »žebrání« chodívali.)

f) Při báječném vidění.

715 Ak si dobré, poď sem; ak si zlé prepadni sa! (V pověstech).
Čo nechceš, čo nežiadaš? (Kdo ducha vidí — hovoří lid — má se ho vždycky jen takto [zápornou formou] zeptávatí.)

g) Zbojnické.

Daj Bohu dušu a mne peniaze!
Hneď si syn smrti!

21. Přivěty a odvěty.

(Nejvíce žertovné, dětinské, aneb dětem říkané odvěty na vážně míněné přivěty. Někdy jsou hned i přivěty žertovné.)

Aha, mucha! (v jedle). Ved je už zrelá, už je po Jáne.

720 Aha, uhlík! (v polívce). Nebudeš mať zrenie (v střevách).

Aké hviezdy! Čo Ťa hniezdi?

Aký si mrchavý (zlostný)! Keby som bol dobrý, psi — svine — by ma sjedly; — už by ma boli v kapuste sjedli. Adalb. D. Dobry 89.

Aký si ty! (výčitka). Aký včera, taký dnes, iba že som o jeden deň starší.

Ako delako (ďaleko) je to (ta)? Hodina aj falatek. — Najtiaz tatam príti, potom je blízko. Novohr. — Ako odtiaľ sem. — Keď ta prídeš, aj kameňom dohodíš. — Čoby skalu odhodil — dolúčil — a ostatnie dobeho!

725 Ako je jasno! Čo Ťa plasklo?

Akô je meno tomu psovi? Ako tebe. Ameň! Zabil starú babu kameň!

A potom? Za plotom.

Bolí! Bolí, bolí, ale už odišli.

730 Bolí ma! Bolí ho i ty!

Bolí ma brucho! Chyť sa za ucho!

Bolí ma hlava! Priviaž si ju o koleno!

Bože môj! A môj je švec! Ved' je aj môj nie Pauko (Palko).

Bude! Bude, ak sa nepohubi.

Či dlho bude pršať? Kým neprestane. 735

Či je to dobré? Ved' nikoho neubilo.

Či je to dobré dieťa? Dobré, keď spí ani jest nepýta. Adalb. Dobry 39. D. Dobry (39).

Či počuješ, čo ti vravím? Počujem ale nedbám.

Či prídu? Prídu, keď obídu.

Či to dieťa (novorodzeniatko) nemá 741 dákej chyby? Nemá veľkého prsta. (Toho vôbec není, nebo je to palec, a ostatní jsou prsty.)

Či to vieš? Potom zviem, keď to sjem.

Či vieš, čo nového? Uhádnem, keď mi povieš.

Či vynde? Vynsť vynde, ale či dôjde (či dosť bude)! (I ten první toto rozumí, ale druhý podkládá slovu »vynde« ten smysl, že vyjde z měchu.)

Čo budeme jest? Čo budeme do úst klásť. — Obzerance. — (»Obzerať sa« místo jedení = nic). — Ničky (= nic). — Polievku s vidličkou. — Najprú dačo, potom nič.

Čo budete varit? Kyslé na sladké. — 745 Malý hrniec vo veľkom. — Vodu na mätko. — Z raka klepcto.

Čo mi dáš? Štyri kone na sobáš.

Čo nového? Zabil krivý čaptavého.

Čo odkážete? Pozdravenie na strelenie a lásku na retiazku.

Čo si nám doniesol? Čo tam nového? Nič! To je dobré do oka, ale mrcha (č. špatné) do brucha. (Jinak i slovná hra: nič = č. nickamínek, album nihili.) Adalb. Nic 2.

Čo si robil? Cmar som drobil. Dýchal 750 som, aby som sa nezadusil.

Čo tak pozeráš na mňa? Lafa, mačka na kráľa pozre, a ja by som na teba nemôhol! 1) Sr. Č. 289.

Čo tam slýchať? Nechcú staré baby zdychať a mladé za muž brať. Adalb. Baba 36.

Čo ti tam dali? Najprú málo a potom nič.

v mém neštěstí. Jezu přispěj k zpomožení. Kde jsi můj přemilý Ježíši Kriste. Kde jsi můj Ježíši, ó láska má. Moc Boží divná (adv.). Poděkujmež Kristu Pánu (o umučení) a jině. Avšak jest i anekdota o slepém žebráku: »Chlapče, idú Iudia?« Když sprůvodčí řekl, že jdou, zpíval slepec některou nábožnou píseň. Pakli řekl, že nikdo nejde, tedy zpíval světskou opízlou píseň: »Kačenko, Dorotko« atd.

1) Királyinak is szemébe néz a macska.

- Čože mi stúpaš — rúcaš? a j. Veď ja nemám oči na zadku. (Odpoveď více zlobivá než žertovná.)
- 755 Daj mi vefa! Vefa ani kôň neunesie; — ani na voze neuvezú.¹⁾ Sr. Č. 83. (To jisté odvetí se i na přivětu: »To je vefa!«)
- Dajte mi chleba! Vzal ho Glemba, a povedal že netreba.
- Dajte mi koláča! Nech sa mi roztláča.
- Dajte mi mlieka! Pomaly strieka.
- Dajte mi vody! Prežehnaj sa keď ťa vodí (totiž mátoha, Gespenst, strasídlu).
- 760 Ďakujem ti, že si ma nesjel! (Kdo zívaje veľiké usta otvára.) A ja tebe že si mi do úst nevbehnul!
- Dal ti už dakto? Dal. No tak máš.
- Dal ti už dakto? Nedal. No tak ti ani ja nedám.
- Dám ti palicou! Palica má dva konce, údre koho chce. (Není ze žertu.)
- Dobrá noc! Všetky blchy na pomoc!
- Dosť už, dosť! Dosť je, keď bijú. Č. 526.
- 765 Ebatta! Vopchaj nos do blata! (Viz 511.)
- Ešte raz! Za peniaz!
- Hádaj! Hádaj zomrel a ja žijem.
- Chlapci! Chlapci husi pasú! (Odvětují uražení mladíci.)
- Iba o vlas som zchybil! Ale pozdlžky.
- 770 Idem domov! Škoda by ťa bolo domov (= zemřít).
- Jaj, padnem! Radšej si sadni! Veď ne-poletíš ďalej od zeme.
- Jeden, dva, tri! Pán Boh nás opatri!
- Kašeľ ma duší! Od kašľa sú dobré z kyjanice modzgy.
- Kašlem! To pred smrťou. (Ovšem ne po smrti.)
- 775 Kde (kam) ideš? Kde kráľ pešky cho-dieva. Kde pán sluhu nepotrebuje. (Do záchodu.)
- Kde (kam) ideš? Z práce do roboty.
- Kde si bol? Kde sa ľudia nestarejú.
- Kde si to vzal? Kdeže páni zámky berú? (= kúpil sem.)
- Kdeže je N.? V gätách — v košeli — v nohaviciach.²⁾
- Kelo (kolik) rokov máš? Meru (40) 780 aj s obročnicou. (Slovná hra. »Mera« = míra. »Obročnica«, v nížto se koňům obrok dává.) Gem.
- Kolko je hodín? O jednu viac ako predtým.
- Kolko máš hodín? Jedny.
- Kolko takých chlapov ide do polmece? Chlapov na mece nemerajú (brání se malý).
- Lačný som! Zakrešem ti, keď si lačný (totiž na křesací kámen).
- Luterán: »Dobrý deň vinšujem.« Ka- 785 tolík: »Sjedz ho, keď ti je dobrý!«³⁾
- Málo chýbalo! A moc škodilo!
- Musím nosiť! (totiž nějaké břemeno).
- Netreba ti konopí, keď máš čo no-siť (šaty).
- Nech Pán Boh chráni! Pán Boh nemá tieska (ohrabla), žeby chránil.
- Nech sa páci z tej kapusty! Aj mäsko je dobré!
- Nejed/, brada sa ti kníše! Nech sa 790 kýva, keď užíva.
- Nemám čo robiť! Tancuj!
- Nemám peňazí! Chyť sa za väzy! (č. vaz).
- Nemám si kde sadnúť! Napľuj si na zem! Sadni si na zem a nohami opálaj!
- Nemôžem to dostať! (dosiahnuť, je vy-soko). Podlož si kartičku!
- Nemôžem to vystáť! Sadni si, keď ne- 795 môžeš vystáť.
- Neplač! Veď ja nepláčem, iba mi slzy padajú. (Slovná hra. Šaty, prádlo ve vodě »plákať.«)
- Nesmieš! Veď sa ja nesmejem.
- Nvieš ani čo je *a be' ce'*? Ba viem aj čo je *e em*, keď sa ich dobre najem.
- No len no! Sjel pes koleno.

¹⁾ Sokat szekér sem bér.

²⁾ Wo steckt N.? Im Hemde - in seiner Haut.

³⁾ Katolik se poněkud hněvá na luterána, že říká »Dobrý deň« místo »Pochválen Pán Ježíš Kristus!« ačprávě mu tento na toto poslední vděčně odpoví »Na věky, amen!«

- 800 Oddýchni si! Veď dýcham.
Odkázali službu. A na koni družbu.
Pán Boh daj zdravia! Ako ľudia vra-
via. Tak u nás vravia.
Pán Boh s nami! A vlk s kozami.
Pán Boh zaplať! A viac naklaď!
- 805 Počo si prišiel? Aby som sa s tebou
sišiel.
Podme jesť! To je dobrá zvesť! To
je pekná reč! Adalb. Ješć 16.
Porezal som sa! No už ti tadiaľ drobce
vyndu. Veď ti to zacieľ, kým sa
oženíš. ¹⁾ Č. 577. To se ti do svatby —;
— kým sa budeš vydávať. Adalb.
Wesele 1.
Povedz »krakorija!« Krakorija! Kúp
si tak ako i ja! Adalb. Kraków 19.
Povedz »kuk!« Kuk! Keď nemáš, nuž
si kúp!
- 810 Povedz »rosa!« Rosa! Fuk moja náčha
do tvojho nosa!
Povedz »tík!« Tík! Tvoj otec je vlk.
Pozdravte sa vašim! Aby dali grajciar
našim.
Prší dážd! Veď mu je na dol. To len
ten, čo sa nemôže udržať.
Prečo? Preto druhé od kraja.
- 815 Rozprávaj dačo! Ktože by teraz roz-
prával (totiž ploty, ktoré se po sc-
brání úrody zvykly »rozprávať«).
Ruky boskávam! Prosím, nie sú umyté.
Sjedz! A nikomu nepovedz!
S Pánom Bohom! I s batohom!
Starý! Nadúchaj mi pary!
- 820 Stav sa! Sjedz ty. h...o a ja bravcal
Sverte že mi! Zver má nohy, ujde do
hory.
Tie hodiny nebijú! Ja nerád, kde bijú.
(Výprask.)
To je novina! Zapíšme ju do komína!
To je škoda! Škoda je, čo pes nesjie
(t. j. co již ani pes nechce).
- 825 To je už kríž! A to bez Krista Pána.
(Č. A na něm žádný Pán Bůh.) I pä-
tina.
To nenie čistě! Jaj, nevieme, od čoho
tučnieme. (Nuž, veď — vraj — každý
človek musí dakoľko funtov nečistoty
sjesť, kým žije.)
To sú pletky! Pletky robí perníkár.
Pletky sú sak.
- Udrel som sa! Neplač, tam ti sadlo
narastie!
Uprší ma! Väčší narastieš!
Už idú! Idú, ak nestoja. ⁸³⁰
Veď ťa ja naučím! (Hrozba.) Budem
múdrejším, keď ma naučíš.
Vinšujem vám všetko dobré! A Cigá-
ňom otrhané.
Vivat! Kde budeme bývať?
Vo škole. Voš nekole, ale hryzie.
V piatok budú krivých páliť (Krivý:) ⁸³⁵
A rovnými podpaľovať.
Všetci sú tam? Všetci sú v pekle (totiž
čerti).
Zima! Každé ju chváli. Veď jej je teraz
mena.
Zima! Vopchaj sa do Ríma!
Zle mi je! Zle je tam, kde bijú a jesť
nedávajú.
Znáš čakať? Znáš! Teda čakaj! ⁸⁴⁰
Želud' (v kartách mak, tref). Chlapcov
nelud' (= neváb).
Pozn. Oddíl tento XVIty zakončíme
některými převráceninami vět
a slov.
Bou u nás neprékor (Bonum mane pre-
cor.) Hasa čert erdegbaba. (Maď.
ördög adta.) Hóres móres. (Honores
mutant mores.) Kváre (quare) muchy
do strechy? Male parta — šli do
čerta! Miško u Tily dunčí. (Miscuit
utile dulci.) Motúz v repe. Motúz
zo zrebí. (Est modus in rebus) Č.
514. Niet kolov. (Nikoli.) Porúcam
sa. (Porúčam sa.) Poruvano svetu.
(Zanáška na »Poručena Bohu.«) Prask-
nem ťa pekne (místo »prosím«). Pro-
sím tvoju dušu! (Jakoby chtěl zlo-
řečit) Sekera ti za pásom. (Narážka
na »sakrament«.) Similis simili gaj-
doš (gandet). Tarde venientibus
hopsa, (ossa). Zabijem ti pavúka.
(Sapienti panca.)
Zábavné a charakterističné jest, jako
si Slovák cizoreční slova výmluvě
svě přiměřeně mění:
Rechnungsführer — heksumfirum; Vor-
spann — foršpont; Verwalter —
frboltiar; Bergrath — pergruot;

¹⁾ Meggyógyul, mig megházasodik.

Oberarzt — obrác; Unterarzt — untrác; Holzacker — hulcokár (v Modre); gummielastika — guli-mastika; diurnum — durnuo; — Arschleder (banícké) — oršliador; — comfortable — kontrfal; Herbathee — hrbaté; trifolia — tromfálja; Hafenwurzel — habrbóc; Rittersporn — vytrčpán (květina); — Krause-münze — kružment (dobře slovensky

»krutia mäť, Brezno); Feldscherer — felčiar; Zimmermann — crmomáň; Gottlieb — kotlík; Einnehmer — animier; Kaiserbirn — kazipierňa; Rodiny: Časkóci — Ťažkovský; Fejérpatak — Firpataký; Francisci — Francistý; Liechtenstein — Litytaj. (A ještě pro coronide:) Mi doprajem rechsum! = mit doppelten Reihen rechts um!

XVII. Přísloví, pořekadla a povědění, vztahující se na vlastní jména.

1. Národopisná.

a) Slováček.

Čo je nie Slovák, to je všetko Nemec. ¹⁾
Čo Slovák, to chlap (muž).

Kde Slovenka, tam spev; kde Maďarka,
tam hnev; kde Nemkyňa, tam faleš,
kde Cigánka, tam krádež. (Píseň.)
Sr. Č. 470. Kde Němkyně — Adalb.
Piešň 2. D. Madziar 1.

* Na Slováka sa už každý čert nahnal:
Nemec, Tatár, Maďar, Cigán (?), Žid.
5 Neboráci Slováci, plodzá sa jak chrobáci.
Pr. Modra. (V Modre Slovák = sedlák.)

* Niet horšieho vtáka nad odrodilého
Slováka.

Prišla bieda na Slováka.

Slovák ako repa. ²⁾ (Čirý.) Č. 460.

Slovák od koreňa; — od národu.

Slovák prebudne všetkých cudzozem- 10
cov.

* Slovák vôl, Nemec kôl, Maďar tráva
zelená, Francúz ruža červená. Prišiel
vôl, zlomil kôl, sožral travu zelenú,
obs . . . ružu červenú. Č. 459. Slo-
van (Čech) vůl —

Tatry, Fatry, Matry — Slovákovie vatry.
To je bieda, čo Slováka sjeďá.

Za Slováka nik nezastane, len Bôh.

Zo Slováka všetko vystane. (Těž:) Slo- 15
vák je na všetko súci. ³⁾ (Viz 21.)

¹⁾ Hoc nomine omnes peregrini, sed vel maxime Germani apud Slavos veniebant.
Bernolák. Šuj.

²⁾ O tom, co jest původní, říkají, že jest »od koreňa«. »Repa,« kořen u Slováků
oblíbený, stojí tu tedy význačně v tomže smyslu. Oravci jmenují i zemáky repou. Šuj.

³⁾ Zajímavá jsou maďarská přísloví a povědění o Slováčích dle knihy v Předmluvě
připomenuté: 1. Tót nem ember (Viz zmírňující výklad Hodžův, pozn. k XIII. 50.)
2. Adj szállást a tótnak, kiver a házadbul. 3. Tótnak kőkény a bora, vadalma fűgje.
4. Tót adta, tót elvette: ebnek adománya. 5. Soha se láttam rongyos tótot jó ruhában.
6. Egyetek tótok, meghalt apátok. 7. Megeszi a tótot a maga fenéje. 8. Tóttal tótol
kell szólni. 9. Tótnak csak délig van esze. 10. Semmi sem lett belőle mint a tót fiábul.
11. Járja az országot mint a csipkés tót. 12. Lakozik mint tót a pohánkával. 13. Se
kinn se benn, mint Tót Janó a lakodalomban. 14. Kevesét, de jót a magyarnak; sokat
a tótnak, ne gondolj jószágával. 15. Vakulj magyar, busulj tót. 16. Szégyenlik nevöket
varga, tót és hohér.

To jest: 1. Slovák není člověk. 2. Dej bydla Slováku, vyžene tě z domu. 3. Slo-
vákoví jest trnka hrozdem (vínem) a pláňka fikem. 4. Slovák dal, Sl. odjal, psi nadě-
lení. 5. Nikdy jsem neviděl otrhaného Sl. v dobrém šatu. 6. Jezte Slováci, zemřel vám
otec. 7. Slováka sežere jeho vlastní rak. 8. Se Sl. třeba slovensky hovoriť. 9. Sl. jen
předpolednem má rozum. 10. Nic nebylo z něho jako ze slovenského kluka. 11. Chodí
po krajině jako slovenský krajčář (sl. čipkár) 12. Hostí se jako Slovák pohankou. 13.
Ani ven ani do vnitř, jako Sl. Jano na svatbě. 14. Málo, ale dobrého Maďarovi; Slo-
vákoví mnoho, o dobrotu nedbej 15. Oslepníž, Maďar, rmoutiž se, Slovák. 16. Stydí se
za jméno své: švec, Slovák a kat.

b) *Poliak.*

*Kde sa dva Poliaci sidu, hned' sa tri stránky vadia. Sr. Č. 462. Adalb. Polak 10. (Viz 19. Také X. 1097.)

c) *Maďar (Uhor).¹⁾*

Psa za chvost a Maďara za bajúz nechytaj; oba ťa uhryznú.

Uhor (Maďar) brat, Nemec švagor, Cigán kmotor, Žid sused.

*Uhorský most, nemecký pôst a poľská modlitba — to málo stojí. Sr. Č. 460. Poľský most — Sr. Adalb. Czech 4. Poľski 7. (Viz 3, 4, 10, 21, 22.)

d) *Nemec.*

²⁰ Čo Nemec, to »nevedz«.

Čo Nemec vymyslí, to Slovak spraví a Uhor (Maďar) kúpi — zaplatí — Sr. Č. 460. Co Vlach vymyslí — Sr. Adalb. Francuz 1. Wloch 2.

*Angličan ho vyhúta (vymyslí), Nemec ho spraví a Maďar hlúpy všetko kúpi. Never Nemcovi, kým je teplý. Sr. Č. 470. Je Némec —

Nemec otrhanec — handrbulec — cudzozemec. (Viz 1, 3, 4, 10, 18, 19.)

e) *Žid.*

²⁵ Dnes sce (jste) Lajošem, jutre Ludvikem a predca zostancec vŕe lem (jen) Lajzerem. Šár.

Ej Židze, Židze, čort po tebe idze; dam (dej) mi, Bože, znac (znát), kedz ce budze brac; ja budzem tam stac, i budzem ce phac (pchát, tlačit). Šár.

Hutor ty mi sto razy »Židze!« lem (jen) daj mi to, co mne pridze. Šár. Medzi Židov a Cigánov sa nemiešaj. Načo je Žid? Aby šáčil (klamal) lid. Načo je kresťan? Aby na tom prestal. Z Boš. dol.

Tydydy, tydydy, netrímaj (nedrž) so ³⁰ Židy, lebo ťa ti Židi privedú do bíd. (Pieseň Handelců u Brezna.)

Žid krstený — vlk zkrutený. Sr. Č. 236, 474. Se křtěným —

Židák machrnák — chamraus — parchavec —

Židovča (žid. děvče) má hned' vážky v rukách, a židik (žid. chlapec) pero za uchem.

Židovská úžera kresťanov sožerá. T.

Žid všetko predá, aj dušu. ³⁵

Žid Žida zastane.

Žid Židovi brat. (Viz 4, 18.)

f) *Cigán.*

Cigán i na šibenici privykne. ²⁾ Sr. Č. 473. Privykl —

Cigánska viera drží sa dediny (t. j. ve vsi panujúcího náboženství). ³⁾

Cigánka lastovička. (Vlaštovka. Obč ⁴⁰ černé.)

»Nepredarmo si ty Cigán, cigániš« (lžeš).

»Oklamals ma, Cigán!« Odp. »Veď šom na to Čigán!« (Viz 3, 4, 18, 28.)

2. Místo-, krajo- a rodopisná. ⁴⁾

Baňská Bystrica. Za živa v Bystrici a po smrti v nebi. (Viz 63, 74, 98.)

Bardiov. (Viz 48, 112.)

Bytča. (Trenč. Viz 107.) ⁴⁵

¹⁾ Nelze tajiti, že »Maďar« jest novější, politickou potřebou do slovenčiny přijatý název, značící též kmen národní na rozdíl od krajinského pojmu »Uhor«, kterým jest každý obyvatel krajiny uherské, bez rozdílu národnosti; ano i na rozdíl od všech jiných nemaďarských národností. Předtím řeč lidu užívala slova »Uhor« v dvojím smyslu: v užším = Maďar, v širším = občan uherský; neztotožňovalo se tedy nikdy, co rozdíl-ného jest. Tak »Uhrinka« neznačilo již ani občanku uherskou, ale vždycky rozenú Maďarku, ano »isť na Uhry« značilo odebrání se mezi Maďary, na »Dolniu zem.«

²⁾ »Keď Cigána vešali, kričali Cigáni na kata: »Daj mu pokoj, veď vidíš ako sa hádže, nie je na to privyknutý!« »Veď on privykne,« riekol kat. Keď utichnul, povedali Cigáni: »Privyknu chudák!« Šuj.

³⁾ »Akého si ty, Cigán, náboženstva?« Odp. No, pán Veľkomožný, veď viete, že všecia katolíci sú Cigáni.« (Chtěl říci: všecí Cigáni sú katolíci.)

⁴⁾ Prosíme nebráti to vážně, co jest jen žert aneb přehnané.

- Bobrovec (Lipt.) To je svedok z Bobrovca (falešný).
- Boca. (Lipt. Viz 113.)
- Bohate Košice, pyšny Prešov, otrahany Sabinov, poplatany Bardiov. Šár.
- Brezová. (Nitra. Viz III.)
- 50 Brezno. »Či si Hugáň, či si Brežňan, či si človek?« (Brezňanům přezdívalí »Hugáni«. 1) Kdosi cizí byl jednou oslovil měšťana brežňanského: »Dobry človek, či neviete« atd. Brežňan ve své měšťácké pyše urazen jsa na to dí: »Čo by som ja bol za človek?! ja som Brežňan!«
- Bruzník. Pôjdeme na Bruzník, dajú nam kapustník. (Dětinské.)
- Častá. (Viz 73.)
- Debrecín. (Viz 63.)
- Dlhá. (Viz 73.)
- 55 Dotkla sa Žíhlava Potra, povedala že je kmotra. (Narážka na »Dotkla sa žíhlava plota — viz VII. 885.)
- Kakus, Motúz, Sentiváni — všetci traja rovní páni. (Zemanské rodiny v Liptově. Szentiványi, t. j. Svatoivanský, jakož i skutečně Svaty Jan jest jejich sídlem, jedna z nejslovutnějších; ty dvě první z chudobnějších. Avšak ta svá jména měvše za přezdívky, nosiči jejich píší se dle bydliště svého — Ráztoky — Rásztokai, ovšem maďarským pravopisem i zněním.)
- Kiripolec, kde svine kujú (podkúvajú).
- Klačany (Lipt.) Pôjdeš na Klačany (t. j. klečet. Dětinské.)
- Košice. (Viz 48.)
- 60 Košolná. (Viz 73.)
- Kremnica (Viz 74, 98.)
- Krupina. »Dáme ti krupinského vína!« (Tím se děti straší, neb jest velmi kyslé. Viz níž 1. Pozn.)
- Kto chce koňa kupovať, nech ide do Debrecína; kto sa chce ženiť, do Bystrice.
- Kurim. (Viz 112.)
- 65 Lešťania. Poschodia sa ako Lešťania na štedrý večer.
- Lipták — zlý pták. (Tím splácí »Spišiak« sousednímu Liptáku, když jej tento dráždí. Viz 93.)
- Liptov, Orava, Trenčín sú rodina.
- Lopašov, kde vlka sjedli.
- Lúčky (teplo-lazební místo v Lipt.) ta pôjdeme po Iahúčky. (Dětinské.)
- Lupča Nemecká. (Lipt. Viz 113.) 70
- Lupočania. »No všetci naraz (rázem) ako Lupočania pesničku!«
- Mikuláš Sv. (Lipt. Viz 103.)
- Ompitál. On pýtal čistú, dlhú košelu. (Obce Ompitál [Ottenthal], Častá, Dlhá Košolná, vše v Prešp. st.) (Pr. Modra.)
- Opilá Štiavnica, ospalá Kremnica hrdá Bystrica.
- Orava. (Viz 67. III.) 75
- Peter Sv. (Lipt. Viz níž 1. Pozn.)
- Pán Boh šiel na Horniaky bývať. (Říkají v dolnějším kraji, když je v hornějším lepší úroda.)
- Podlavice. (Zvol. u B. Bystřice.) Šuhaj z Podlavíc. (Snad slovní hra, vzhledem na povaleče.)
- Potor. (Viz 55.)
- Pravica. Na Pravici Boží sedí. (Slovní hra = v obci »Pravica« obyvatel jménem »Boží«.) 80
- Predmier. (Viz 107.)
- Prešov. (Viz 48.)
- Priechod. Z Priechoda, zkaďe čerti vychodia. (Dětinské.)
- Pukanec. (Hont. st.) Pukančania staré ženy na mladé premieľajú — premáľajú —. Sr. Č. 480. Koloděje —
- Rajčania. (Rajec, Trenč. Viz níž 1. Pozn.) 85
- Rašov. Poslať ho do Rašova, kde rozum predavajú.
- Ratková. (Gem. Viz III.)
- Ružomberok. (Lipt. Viz 113.)
- Sabinov. (Šár. Viz 48.)
- Sennò. Pôjdeme na Sennò, dajú nám 90 kvasenò. (Dětinské.)
- Sielnica. (Lipt. Viz níž 1. Pozn.)
- Sokolče (Lipt.), kde bryndzu sejú a rozsevača sediaccho na rebriku štyria nosia, aby nepošľapal.

1) »M. h. B. (Mit hoher Bewilligung)«, vysvětloval kdosi z Brežňanů, že to značí: »My Hugáni breznianski.«

- Spiš. (Spišská stolice, kde jsou značnější německá města.) Spišiáci sa slepí rodia. »Ty slepý Spišiak!«
- Stošice. (Lipt.) Kišasonka zo Stošíc.
- 95 Stryhov. (Novohr.) Biely ako Dolnia Stryhov. (Novohr.) Biely ako Dolnia Stryhov.
- Stropkov. (Zempl. Viz 112.) Šelpice, kde rozum merajú.
- Štiavnica má múry zlaté, Kremnica srieborné a Bystrica medené. (= Zkvěty z dobývání těchto kovů. Viz 74.)
- Teplá. (Lipt.) Do Teplej pôjdeme kroz peknej.
- 100 Trebieň (z 3—4 domků záležející samota.) Mal by ísť na Trebieň, kde rozum merajú.
- Trenčín. (Viz 67.)
- Trnovec. (Lipt.) »Trnovecká pravda« (v »krčiažku« od krále donešena; pak se dokázalo, že tu něco hrozně smrdí, na co radní páni, podávající si to z ruky do ruky a s ustrnutím šepmo domněnku svou si sdělující, jeden po druhém říkali: »Veru je pravda!«
- Trnovecké hodiny, Ružombercké noviny, Mikulášské panny zriedka sú bez hany. (Viz 1. Pozn.)
- Tunežice. (Viz 107.)
- 105 Turá Lúka — dobrá ruka.
- Turec. (Viz III. a níž 1. Pozn.)
- Uchovaj nás, Bože, od Tunežickej kaľuže, od Predmierskeho práva, od Bytčanských zvonov a od Žilinských pánién až na veky, amen!
- Varín. (Trenč. Viz níž 1. Pozn.)
- Vrbica. Čo je z mlynára? Medveď. A zo Židovky? Sviňa s prascí (s prasaty). A z Vrbičana? Korheľ. — Akých remeslníkov jest najviac vo Vrbici? Pltníkov a korheľov.¹⁾ — Keďby si bol z Vrbice, už by ťa boli pochovali. (Aneb:) Vo Vrbici krajších pochovávajú.
- 110 Vrbové (Nitr.) Z Vrbového ništ dobrého.
- Vtedy bude súdny deň, keď v Gemeri všetci Ratkovci, v Nitre všetci
- Brezováci, v Turci všetci šefrunčci, v Orave platenníci, vo Zvolene čipkári na Vianoce budú doma.
- Zachovaj nas, Pane, od Kurimskej hodiny, od Stropkovskej noviny, od Bardiovskej spravodlivosci, od kacirskej pobožnosci. Šár.
- Z Boce krava, z Lupče žena, farárska, rehtorská dievka — to nikdy dobré nebýva. (O kráve má to vážný základ, poněvadž městečko toto [doly na zlato někdy proslulé] má převýbornou páši, takže kráva na ni zvyklá a na špatnější přivedena jsouc zhubne.)
- Zvolenská stolice. (Viz III.)
- Žihlava. (Viz 55.)
- Žilina. (Trenč. viz 107. a níž 1. a 2. Pozn.)
1. Pozn. Přezdívky: Krupinci — »štepené zajace« t. j. osli, jichž tu mnoho. Žilinci — kapustniari. Rajčané — kožkáři. Turčané — repkáři. Varínci — pintlikári. Murári (zedníci) ze Sv. Petra — pluckári (že si rádi plíce kupují). Sielničané — Židia. Trnovčané — kapsiari. (To z toho, že prý Sielničané Žida zabili a Trnovčané mu »kapsu« odjali.)
2. Pozn. Žilinci nadávají si na vzájem takto: »Ty psóhavec! A ty škero! (Také v násl. všudy rozumí se »Ty — a ty) jašo — kat; šerha — konidráč; zvislec — katova oprata; trodrevník — srdco do dreveného zvona (šibenice); ledačo — lecikvid; čuridlo — fíidlo; ohava — špata; somár — kôň Krista Pána; trúp — hlúb; cigáň — vajda; — sklago — rosajda; papuča — krpec; svinar — bravčiar — hajčiar; handra — onuca; bachor — čerevo (črevo); korheľ — ožran; svetár — pecár; povalač — leňoch; chmuľo — truľo; pľuhák — lajdák; trhan — škuban; psia noha — psia krv; cepár —

¹⁾ Těmi slovy zavděčili se Vrbičanům zajisté jejich nejbližší sousedé, páni měšťáci Sv. Mikulášští.

metlár; zárak (zázrak?) — čudák;
lopaj — chumaj; vrecó — mech;
potvora — odmena; hebedo — ne-
melo. Šuj.

3. Horopisná (místní predzvěsti počasí) a vodopisná.¹⁾

Bradlo (Nitr.) kúri, bude prať. (Děšť.)
Chotč varí, Salatín mu radí a Jóbova
lúka k tomu ho ponúka. (Když se
ty tři vrchy v Liptově mhlou zaha-
lují, bude děšť. Pod »Jóbovou lúkou«
rozumí se vlastně vrch »Prosečná«

zvaný, ležící v majetku Prosecké ze-
manské rodiny Jóbovské.

Keď čiapku dvihá Kriváň, utekajte, ide
príval.

Poludnica (Lipt.) dobrá veštica.

120

Váh (Orava, Turec).

Kto nemá starosci, nech si kúpi mlyn
na Váze. (Na Váhu. Tyto mlýny
hubí totiž často rozpovodněný Váh.)
Nitra, Trenčín.

Oženil sa Lupták Váh, pojal sebe Oravu,
a Turec prijali za syna. (Korabin-
ského Lexicon str. 802.)

Váh — vrah. (Rozpovodnění jeho.)

¹⁾ Zaznamenáváme zde také jedno zvláštní krajopisné: »V Jozafatskej doline bude súdny deň.« To jistě u Adalb. Jozafat 1. až 4. Údolí Jozafat leží východně mezi Jerusalémem a horou Olivetskou. Jozafat = Jehova soudí. A proto prorok Joel (kap. 3. v. 2. a 12.) slova toho použil symbolicky, i to jen ohledem národů okolních, Izraeli nepřátelských. To zavedlo příčinu k nedorozumění, jakoby prorok údolí Jozafat doslovně, a to za místo konečného soudního dne považoval. Viz Postel, Palästina 1866 str. 16. a Gerlach, Die Heilige Schrift IV. str. 200.

DODATEK.

XVIII. Pověrečná přísloví.¹⁾

- Aká si uliata! dostaneš opilého muža. Mátohy po polnoci nemajú moci. 10
Biedu volá (kdo prsty na stole bubnuje). Má Pikulíka. (Šťěstí.)
Bude ťa volakto naháňať, keď ti sukňa Má úrečivé oči. (Též:) Zlé oči ho urickly.
zpopod šiat trčí. (Viz 21.)
Čierna mačka — hotová omáčka. (Když Mal pokusu — pokúšku. (Též:) Volačo
předbehne v cestě.) ich pokúša v dome — máta --
straší.
5 Dieťa na srdiečku prijdené. (Srovn. 12, Musel hore zadkom vstať. (Mrzutý.) 15
20, 21, 33.) Musel ľavou nohou prah domu prekro-
Dudok ťa meruje.²⁾ čiť (totiž na cestu se ubíraje. Ne-
šťestí).
Kmotor zavčas rána — k šťastiu Na dobrú — zlú — ciachu trafil. (Zna-
brána. mení zvířetníka.)
Kohút zaspieval, a čert sa hneď na Na nebi znamenic, — na zemi trápenic.
kolomaž rozliat. (Když nastala kata- (Severní záře, kométa.)
strofa — v pověstech.) Narodil sa na šťastnej³⁾ — nešťastnej
Kto ma spomnul, bodaj zgormnul planéte. (Viz 16.) (Odtud: »Ty ne-
(zdochnul). (Poněvadž prý škytavka šťastná planieta!« Přejývka.)
značí, že tehdy škytajícího někdo Pes breše (v noci), videl stín (ducha).
připomíná, snad pomlouvá, tedy se »Pfi na teba, aby som ťa neuriekol!« 20
takový touto výpovědí má zastaviti. (To říkají plivnouce na obdivované
Sr. 28.) hovado aneb i dítě, chtějíce tím za-

¹⁾ Není cílem záhlaví tohoto zahrnutí pověr vůbec, než podávají se tu jen některé, zvláště výrazné pověrečné věty, na kolik jich poznačit bylo možno. Sbíрка pověr vyžaduje osobitnou knihu.

²⁾ Slovesu tomu v jeho nedokonané formě nepadno rozumět. Ba nezná se ani význam slova toho vůbec. Ostatně viz Dobš. »Sborník Matice slov.« I. str. 101. kde se »merovanic« vysvětluje, že je to snad to, co »napačmanic — napašmanic sa« (č. nabažiti se, lüstern werden). Dudek prý za hladovým pocestným volá: »du du!« a v tom prý vězí to zlo.

³⁾ Szerencsés csillag alatt született.

- mezit, »aby mu s očí nepřišlo.« Viz 21. Taktéz:) »Soľ ti v očiach!«
- Přišlo mu s očí. (Onemocněl od škodlivého, »úrečivého« pohledu. Kdyby toto lid nevztahoval i na hovada, mohla by se snad předpokládati možnost přirozeného výkladu té věci. Viz 5, 12, 20, 33. Srovn. »Čo bolo tomu dieťatku (keď zomrelo)?« Odp. »Len s očíu kleslo.« — (»Na srdiečku bolo prijedené.«)
- Striga (sotona, bosorka), stridží. Nočnou dobou strigy do rákoša (do rady) chodia.
- Stridžie huby. (Jedovaté, strigami rostené.)
- Striga sa nosí na čertovom chvoste — na ohrable (tiesku) — na lopate — na trlici.
- 25 »To mi voláka striga — sotona porobila. (Nemoc, neštěstí. »Sotona«, ženské ze »satan« (?). Tak jest i »strigôň«, mužské ze »striga«. »Stridžiiť« č. kouzlití.)
- Svetlonos ho vodil. (Bludička).
- Svrbí ma ľavá dľaň = dostanem peniaze; — pravá = budem platiť; — nos = budem mať protiveň (protivnosť); -- brucho = budem mať kmotru; ---- zadok = spomínajú ma páni; -- oko = budem plakať.
- »Ty ma pichaš jazykom a ja teba špendlíkom!« (Když se vyhodí »pupeň« na jazyku, to značí prý že takového někdo pomlouvá — »ohovára«. Proti tomu říká se to řečené, píchajíc špendlíkem do uzlíka ze šátku učiněného.)
- »Toť je pravda!« (Když se něco tvrdí a v tom se někomu kýchne, aneb hodiny bijí, aneb začnou zvonit, tedy se to má za potvrzení, že jest to pravda, co se mluví.)
- »Trinášť, pán Boh pri nás!« (Jako při 30 nešťastném počtu.)
- Ucho.
- Ucho ma páli, ktosi ma chváli.
- V ušiach mi pišť — zvoní —, počujem novinu.
- Uriekol ho. (Chválou a pohledem mu uškodil.)
- »Volačo obadáme!« (Totiž že přijde neštěstí, když se velmi smějí a šašky tropí.)
- »Zkáde strela von, ztade dnu!« (»Začítování« výstřelu, aby neuškodil.«)
- Zlé duchy moc svoju ztratia, keď kohút zaspieva.

XIX. Z dětinského světa.

1. Jiní k dětem. (Dospělí i děti.)

Dáme ťa Židom na hrebene! (Strašení dětí.)

Deravé sú, deravé! (Dítě na zádech nescoucí ženská říká: »Máme hrnce na predaj.« Jiný ohmatávaje dítě říká: »Deravé« atd.)

Ide Bobo! ¹⁾ (Touto báječnou osobnosť strašívajú děti.)

I ja, i ja, i Žofija, zavlečiem ťa do močidla (močidla lenu a konopí), do takého hlbokého, čo nevyndeš nikdy z neho. (Říkají dětem při ískaní (č. vískání), aby se pokojně držely, tak jakoby to říkala veš.)

⁵ Ide pavuk po papuči, kým sa (Hanka) nerozpučí. (Drážďení rozhněvaného dítěte.)

Ide svrček (cvrček) — pavúk — po stene, kým sa (Marka) zasmeje. (K plačícímu.)

Hijo, hijo na koni, máme Turka v pohoni; za ním za ním do skoku, kopijou mu do boku; za ním idú zástavy, ostré šable do hlavy! (Říkají pozdvihující dle taktu dítě na koleně jako na koni sedící.)

Kdeže si stračkám delil — rozdával — ? (Na tváři jedlem zašpiněnému.)

Koľko smrčkov za grajciar — za peniaz — ? (Smrkajícímu. Viz 14.)

Kto ťa to tak po ruke udrel? (K dítěti, majícímu v ruce kus chleba.) ¹⁰

Neplač, kúpime ti pleskáč.

Nolen si poplač, budeš krajší.

Osievame múku v deravom — širokom — klobúku; čo naosievame, to žobrąkom dáme. (Říkají držíce dítě za hlavu a knísajíce jí v obě strany dle taktu.)

Smrk Dorka! dobrá polievka? (Viz 9.)

Tisíc rakov, jedna sliedka! (Žertovná ¹⁵ pochvala.)

To Pán Boh koláčiky vozí. (Říkají dětem v čas hřímání, aby se nebáli.)

Uč sa, pôjdeš az hudca!

Varila mamička kašičku, varila, varila; tomuto dala na lyžičku, tomuto na pavničku, tomuto na tánerček, tomuto na mištičku, a tomuto hlávku odrezala a párala rybočku, párala, párala. (Při »Varila mam. kaš.« míchá se prstem malému dítěti po dlani, jakoby při vaření; pak se dotýká jeho prstův, říkají: tomuto atd. až přijdouc k malíku říká se o odřezání hlavy a páraní, které se znázorňuje lezením celou rukou dítěte až pod pazuchu, kde dítě poštekleným jsouc rozesměje se, čekavši již na ten smích netrpělivě.)

¹⁾ Také Němci mají totéž: »Der Baubau kommt!« zur Beschwichtigung weinender Kinder. Unter dem »Baubau« wird ein Gespenst verstanden. Frischbier »Preussische Sprichwörter.«

Vyšiel vrabec na latu, videl (Marku) strapatú: a ty (Marka) učeš sa, prídu k tebe vohlačia (č. námluvčí.)

20 V tejto štici štyria vlci, von, von huncúti! (Při tom se »pokvakuje« [poťahuje] chlapček za kštici.)

Pozn. Častá otázka, od děti pronesena bývá: »Kde som sa ja vzal?« Lidé, rodiče namísto toho, aby jednoduše a poučně odpověděli: »Pán Boh řa nám dal«, chápají se v takové nensnazi zoufale — žertovných a k tomu hloupých povědění, jako: »Voda řa donesla,« aneb »Cigánka řa tu nechala.«

2. Cvičení ve výslovnosti.

(9kráté jedno za druhým.)

A tie vrabce s toho trňa štrnk brnk do trňa. (Zvláště návod k vyslověni r.)

Hore potokom dolu potokom podpiera sa pán s konským kopytom.

Horí, horí Svätý Ján (ves), vyletelo devät vrán; jedna vraví: dobre horí, druhá vraví: dobre horí atd.

Naša okenička je najvypupenčekuvatedlnejšia. (Jinak bez smyslu. Snad se rozumějí barvitě bodky vůkol okna.)

25 Naše húsatá sa všetky cez priekopu poprekoprcovaly.

Okolo Dobronivej deväť žiačkov chodí; jeden vraví Dobronivá, druhý vraví Dobronivá atd.

V mojej materinej peci myši pištia.

Železo, železo, oželezilo si sa. (Těž:)

Koleso, koleso, okolesilo si sa.

(Jiná viz »Sborník Matice slovenskej«, I. str. 160.)

3. Různé dětinské věty.

Čít! vstane pán hore, bude biť!

30 Čertu vyzváňaš, keď nohami opáľaš. Sr. Adalb. Noga 16.

Čo zvýši, to bude Mariši, a čo zostane, to Zuzane.

Daj do páru, vezme řa Pán Boh do chmáru (y); — aby řa nechtyl pes — vlk — za sáru a do tretice, aby řa nechtyl za nohavice.

Dúchaj, keď si bruchaj.

Hopsasa, rasasa, čert Žida natriasa.

Huli beli čiči, prasa v peci kvíči. 35

Hutter, futter, šmik do kapsy!

Iste, vy ste, psi ste, sjedli byste po kabáci (pagáci).

Izu, izu, vši ma hryzú, átom, bátom, za kabátom. Adalb. Wesz 5.

Keď neveríš, choď na keveríš.

Kto je bosý, toho Pán Boh nosí; kto 40 je obutý, ten je nadutý.

Kto neverí, do zadku nosom uderí.

Kto popod pec sadá, ženu si hľadá.

Nebij, budeš v nebi; ak budeš biti, dostaneš po — —

Nekašli, aby řa nenašli. — Nestar sa, budeš starý.

Ondrej, neondej; príde mať (matka), 45 bude kliatť

Otvor ústa, dám ti chrústa.

Pri peci sú dobré veci, a za stolom bijú kolom.

Prišiel Pečko, sjedol všetko; prišiel Gusto, našiel pusto; prišiel Šimáš (Šimon), už nič nemáš.

Psovi mucha a človeku jahoda.

Tovaryš ako myš, majster ako flajster, 50 a učeň je pán.

4. Při zábavách, hrách; se zvířaty; při úkazech přírody a jiná.

(Srovnej »Zahrada Budečská« 1855. VII. str. 107. a násl.)

Abeceda skáče, jedla by koláče; koláčov nemáme, a chleba nedáme.

Á bé cé dé mačka pradie, kocúr motá a vlk zametá okolo plotu.

Á bé cé dé é ef, prišiel k nám Jozef, g h i k, dovedol nám psíka, l m n ó p q, chytil ho za labku, r s t ú v x, chytil ho za chvostik, ypsilon zec, už je koniec.

Á é í ó ú, na peci orú. Á bé cé dé í ká, sjedla mačka psíka.

Adam, Eva Abrhám, všetky zuby vytrhám, ani jeden nenehám. (Nehať, 55 nahať = nechať.)

Anduš, kdes? Ty si starý pes, a ja mladá veverička, a ty za mnou bež!

- Bola jedna zelená sviňa, už sa rozprávka začína; a tá zelená sviňa mala tetku, už je rozprávka v prosriedku; a tá tetka bola rozpasená (= rozpustilá), už je rozprávka dokončená. (Tímto se rozprávek žádostivé děti draždí. Jako se pověsti končí, viz ¹⁾)
- A. Cincipára. B. Hrach sa zvéra. A. Na kamenci. B. Štyria mládenci. (Rozumějí se hrachy v zeleném struku. Jestli uhoďl počet, vyhrál je.)
- Cip, cip, cipušky, pošly panie — mačky — na hrušky, podriapaly kožušky, povešaly na vráta, príde kušnier, popláta. Vš! Vš! (Š se táhá. Jinak viz »Sborník Matice slov.« I. str. 213.)
- ⁵⁰ Daniel — štyri kočky zadrhel, a tú piatu nemôhol; prišiel kocúr — pomôhol.
- Domine, domine! sedí rector v komíne, a rectorka za pecou, bije deti palicou.
- Duj Kubo, duj, odpadni mi hruška do mojego bruška! (Když děti pod stromem čekají, až jim vítr hrušku srazí.)
- Dúha, dúha, na čo piješ, či na mokruo, či na suchuo? (Děti si posliní dlaně a tleskají rukami několikrát. Jestli dlaně zůstanou suché, tedy bude pěkné počasí. To činí ovšem jen při zjevení se duhy.)
- Ešte nie, ešte kaša v hrnci vrie! (Při hře o »krytky« dávají tím na vědomí ti, kteří se ještě neukryli.)
- ⁶⁵ Hajda, hajda, umrel starý Vajda; umrela Vajdová, ktože ich pochová? (Dvě silnější dítky chopí se za ruce, mladší převěsí se jim přes ně a tak je kolisají zpívající.)
- Havrany, havrany, počkajte ma málo, kým si bundu oblečiem, za vami sa povlečiem. (Za letícími vranami.)
- Hu, hu, hu babička na galvaneje jablčka hu! (Při střelení z moždířů (z »maziarov«) z bláta učiněných.)
- Hurdu, hurdu, masla hrudu, maslo k sebe, cmar (čes. podmásli) o sebe; ide žobrák po ulici, pýta masla kúpiti;
- Pane Bože, pomáhajže tú smotánku zmútití. (Při »mútení« (čes. stloukání) másla.)
- Chrúst, chrúst, okolo úst, ham do úst! (Když si děti něco do úst podávají, vůkol úst tím sem tam hraje.)
- Išla blcha do kožucha, postretla tam voš: »Nechodte ta, paní kmotra, veď nás je tam dost!« ⁷⁰
- Jastrab (v Brezně »kršo«) letí, nemá detí, a my máme, nepredáme, Pánbožkovi darmo dáme, (aneb:) nepredáme za sto zlatých. (Čes. Luňák letí atd. Místo »a my máme« také:) A ja mám, a ja mám, do komórky zatváram. (Toto říkají děti, když jedno mladší »popod pazuchy« chytivše a zdvihnuvše, s ním běží.)
- Jašterička mladá varuj ma od hada, a ja teba budem od mrcha človeka! (Též:) Jašterička panička, chraň ma od hada!
- Jedenci, dvenci, trinci, štyrinci, péga, léga, šichma, lichma, divula, diksa, táner, misa. (= 1—12.)
- Kavky, kavky, kde letíte? Do Nového mesta, vyrúbaná cesta klúčom, povrazom, sedí baba za rohom, krmi deti tvarohom, a seba sa mliečičkom; len jej spadla lyžička do sladkého mliečička, nemohla ju vytrhnúť, musela sa u... (Též:) Vrana, vrana, kde letíš? Do Nového mesta, murovaná cesta klúčom, povrazom, stará baba za vozom atd.
- Kyn, kan, mistykan, voten vôc, poza ⁷⁵ tóč, cibala, babala! (Při štěklení.)
- Kynkaraka, kynka, dajže Bože slnka; veď ti mi ho dáme, keď sa poihráme. (Toto říkají děti máchající dle taktu tlející hlavní, která v rychlém pohybu poskytuje zábavný pohled ohnivých čar a pásek.)
- Krúť sa baba, dám ti mlieka! (Z ovesného zrna čnející vlas se posliní, to pak se samo skroucí.)
- Kto sa najskorej oblečie, toho žaba do močidla zavlečie; králik, mihálik, lik, lik, lik! (Zpívají děti oblékající se po koupání.)

¹⁾ Obyčejně končí se pověsti: »Na vrbe zvonec, rozprávke koniec.« »Dali jim peňazi, zbožia aj kravu; a tá kráva mala zvonec, už je tej rozprávke koniec.«

- Kto tu bol? Dráb. Čo nám vzal? Dieťa.
Keré? To malé. Plačme ho! (Sbor:)
Umrel Ján, plačme zaň, i ty i ja,
i Žofja, nu ty milá, nunu, nuty nu!
(Trenč.)
- 80 Kvá, kvá, kvačica, čierna biela slepica;
pod stolom sú drobcce, kura vodu
slopce. (Říkají tak pohybuje vzhůru
a dolů rukami, »štípkou za kožku«
vzájemně zachycenými.)
Káj, máj, kolimbaj, čo ti dám, to
schovaj!
Malé páňa, kostrbáňa v hustom háji
kozy sháňa.
»Maňúšky, buzúčky«, kde ste boly?
U susedov. Čo ste tam robily? Maslo
sme mútily. Prečo ste nám nedo-
nesly? Veď sme vám poniesly (po
značí začátek činnosti); stretnul nás
vlček, rozbil nám hrnček, kšic, kšic
na myši! (Říkají děti, hladíce se
kočičkami po tváři. Konec »kšic na
myši« vysvětlí se tím, že se podobně
říká i kočkám (viz 100.). »Maňa,
púza«, útlé pojmenování kočky; »ma-
ňúšky, púzalky« = kočičky z jivy,
slov. »maňúšková vrba«.)
- Melem, melem na organe (aneb:) po
marmane, všetky prsty dolámané, iba
jeden ostal, aby dačo dostal; čučoraj,
tuto daj; kto doloží, bude boží; kto
nedoloží, bude v čertovej koži. (Děti
ustrojí sobě prsty na mlýnek, a me-
lice i říkajíce ono — vyprošují si
něco.)
- 85 Moji milí poslucháči, sjudli byste po
kabáci, a pan farár najväčší. (Říká
ten na stolici stojící a kazatele před-
stavující.)
Na ražeň tú ostatniu, na ražeň! (Za
»krdlem« vran.)
Nepredám si ho nepredám, radšej si
ho slanou vodou vychovám. (Při hře
»o díťatká«. Podobné výkřiky slyšany
byly od slovenských matek, když jim
dítky násilně na Dolní zem odvázeli.)
Nepřš, nepřš dešť, povezieme rež, na
pagáčky, na koláčky, tebe dáme tiež.
(V spisovné slovenčině: dážd, pagá-
čiky, koláčky.)
Obstrihaná ovca beží do Jalovca, a
z Jalovca na väžu, tam jej hlavu od-
rečú. (K ostříženému.)
- Obstrihaná ovca išla do Krakovca; 90
v Krakovci ju znali, vyšibať ju dali.
(Též:) Obstrihaná ovca nechod' do
Miškovca; v Miškovci ťa znajú, vy-
šibať ťa dajú.
Odkroj si tohto chlebíka, to kukučka
piekla a zajac miesil. (Při noukání
chlebem. Hont.)
Okolo ohník, okolo; kto sa nemodlí,
do toho! (Též:) Dym, dym okolo,
kto je mrcha (zlý) do toho! (Říkají
děti pochytať se za ruce krou-
tíce se.)
Oprasila sa nám prvopráska (prvostka
= svině s prvními prasátky), mala
kanát dvančekov a svi trinky; pri-
vlkovali dva behovia, uchyceli nám
polodne pred samým prasiatkom;
vysekeroval mrščicu, plot za skok!
podvihnul chodníček, poď hore ocás-
kom. Trenč. (To jest: mala dvanásť
kančekov (bravčekov) a tri svinky;
pribehli dva vlci, uchytili nám pra-
siatko pred samým poludním; vy-
mřštil sekeru, skok za plot! pozdvihnul
ocások, poď hore chodníčkom!)
Pánbožkova kravička (lienka č. sluníčko),
kde je tvoja mamička? Za horami,
za dolami! Čo tam robí? Pivo varí.
Po čom ho predáva? Po toliari. Brírík
do neba! (Když se takto poodříkalo
»lienke« na dlaň vyložené, vyhodí
se vzhůru, aby vyletěla. Jinak viz
»Sborník Matice slov.« I. str. 160
až 161, a opět jinak tamže str.
201.)
Píšem, píšem pisáričku, napíšem ti 95
šestnásť; kto neverí, nech prečíta,
či jich nieto šestnásť. (Die taktu
16 čárek.)
Pod koleny nemrlený! (Říkají šteklice.)
Priniesol vtáčik slamku, slamku dám
kravičke, kravička dá mliečka, mliečko
dám mačičke. (Dále?)
Prší, prší, prší dážd, idú kury na sobáš,
a kohúti za nimi, pýtajú si slaniny.
Prší, prší, prší dážd, ktože bude kozy
pásť? Príde Janko z Oravy, nakosí
jim pupavy (č. smetanka, pampelík)
— otavy (jinak »mláďza, kosienka«).
Púza moja, púza, kde si bola? U sú- 100
sedov. Čo si tam robila? Koláčky

som piekla. A či si aj mne necha!a? Ej, veď som všetky spapala. (Říkají kočku hladkajíce. Viz 83.)

Slimák, slimák vytrč rožky, dám ti dievča na parožky (v Brezně »pararožky«); ak nevytrčíš von, spálime ti dom, a ty shoríš v ňom.

Straka rapoce v Bielom Potoce (ves); syn sa jej žení v Uhorskej zemi. Koho si berie? Sýkorku Dorku. Kde ju povedie? Do Ružomberku. Aké má šaty? Po samé päty? (Dále?)

Šujo, bujo, vypušť mi ho! Za koľko? Za (päť). (Jestli uhádne, kolik jiný v zavřené hrsti drží, vyhrá; jestli ne, prohrá.)

Umrely nám stará mati, kto ich bude nariekati? I ty i ja, i Žofija.

105 Umrel nám neboráčik, prišli sme ho opáčiť; ak ho neopáčíme, zlým koncom pochodíme.

Umrel nám Žid pod lavičku, pojedel nám šušovičku; nedáme mu zvonit, až nás bude honit. Hoň, Žide, hoň! až si grgy zlom! Prešp.

Zkade si? Z Novejsi (vsi). Čo predávaš? Filpasy.

Zkade si? Z Novejsi. Čo tu robíš? Žobrem si. Kde ti kapsa? Ušijem si. Kde ti palica? Odtnem si.

(Jiná viz ve »Sborníku Matice slov.« I. str. 143 — 161. a str. 212, 213.)

5. Pohružky, drážďení dětinská.

Cigoligo, (rigo) kapsa, kúpil — predal — koňa za psa; kým ho domov doniesol, všetku kožu mu sjedol. (Říkají tomu, který oklamal, »scigánil« = selhal.)

110 Čakaj, veď ty prídeš pred náš pahôrok! (máličko zvýšené místo pod stenou domovou.)

Dáva, bere, pod kameňom žaby dere; a tie žaby krkajú, do pekla ho volajú. (Těž:) Najprú dal, potom vzal, pod kameňom žaby kral, a tie žaby atd. (Kdo darované zpátky žádá aneb béře.)

Do školy — psi holí! — Ja sa tak nebvám!

Luterán baran, do pekla za rám; katolík batolík, do neba za stolík! (Těž:) Luterán baran, shodil vahan, zabil i misku, dostal po pysku. Katolík psík, chod do pekla pod stolík; luterán pán, chod do neba po majerán!

6. Pokřikování za lidmi.

Báťa (maď. pojmenování staršího), kolesá sa vám krúťa! (Za povozem.)

Cinci, binci, bili sa Nemci okolo kríža 115 pre kúsok makového kríža. (Za Němci.)

Dajte hrínci drótóvac! 1) (Volá zpěvavým hlasem »drotár« — č. dráteník. Děti na to:) Chodte si len gazdovať (aneb:) chodte domov gazdovať!

Hop, tatko, cez blatko, upadnete, všetky si galôtky (kalhoty?) zababrete; neposlúchnul som si syna, zababral som sa ako sviňa. (Za kulhavým, snad také za opilým, potácejícím se.)

Na zadku, na zadku! (Říkají děti, klamající pohoniče, že se někdo na zadek saní »oblepil«; a když potom pohonič bičem šibe do zadu ani se neohlížeje, mají děti z toho náramný smích.)

Pán Boh pomáhaj! aby ste sa nezastavili iba v Bystrici pri plnej sklenici! (Tento vinš povídají v naději, že jim »pltník« (č. vorař) vyhodí na most nějaký odpadek z dřeva. Jestli nic nedá, následuje za ním kletba:) Kde skala, tam skala, bodaj sa vám všetka plť o ňu roztrieskala!

Tronta, tronta, trontatáše, berte flinty 120 patrontáše (aneb: — i, berte hrušky patrontáši); ak nebudete brati, dám vás k rychtárovi žalovati! (Za bubeníkem.)

Žaba krka od chodníka, dajteže nám mädovníka, veď sme nie delako od chodníka! (K jarmarečníkům.)

Žide, čert za tebou ide! Adalb. Žyd 83.

1) Dráteníci z Kamionky, ve Spišské stoli, jsou poslovenčení Rusíni, vyznáni Řecko-katolického, sjednoceného.

7. Rčení přede hrou

(kterými se úřady při hře vylosuj.)¹⁾

An tan, tataran, cimbul škarvaran, škarvareky bumbašteký, a ty veľký pán!
(Též:) An tan, tataran, cim, bom, kalvaran, cimbolinky, kalvarinky, abaštiky princ!

An ta tý nus, rauraka tý nus, rauraka tyky taka, an tan tus! (Srovn. 135).

125 Ed' ketú három níď (maď. egy, kettő, három, négy = 1, 2, 3, 4.) kušta pišta hova míď, debrecínbe pipasára, at kalendár tit!²⁾

Eden beden, šuška (aneb:) štetka hrebeň, čin čan, borovčan, kdeže je tá jalovička (aneb:) kde je moja lastovička, úbohýho kostolníčka? kostol sa mu búri, holuby mu dúri; ide páter so zvoncí, vystup so mu von z cesty, (aneb:) vystup sa mi von s cesty!

Eden beden titán, hajdu smokor mit kiván, etky metky škeremetky, a ty veľký pán!

Edene bedene, trojce lojce, pinda linda, čachma lachma, divala diksa, čuč!
Eduča papuča, eč, peč, hybaj preč!

130 Egeden begeden, cinca rebca, can čupy, vezmi krúpy, žaba, ryba, rak ven!

Egen begen tarkuten, itunate ituten, cincí vinci egreši, Janko Janko dlaboši, án pán gefater a na maslo (aneb:) aňám asoň (maď. = má paní matka) frajmuter!

Enci menci, (aneb:) cincí minci na kamenci, hrach sa varí v sklenom (aneb:) čiernom hrnci, traja bratia popisujú, veľkú vojnu zakazujú, a náš pán kapitáň bere ovce za fián!
(Též:) Náš pán kapitáň strojnú vojnu zafjál. Ere bere Jožko, a za dvere friško, kilenc! (Srovn. 140).

Engede mengede čukoda ma, ábore fábore, domine ma, eg, meg, štok, dr! (Někde dodávaj:) vija, veja, ven!
Engety, pengety cukety mé, ábri fábri dominé, ec knec, hybaj preč!

En ten tý nus, sara raka tý nus, ity 135
taka bum bus, čierna hus, biela hus, a ty paní gevendús! (Též:) In ten tý nus, rá raka tý nus, rá raka, tyky taka, ene bene bumbus!

Hádala by, hádala, u koho by vedela (aneb >hádala<), u Marasa, u Karasa, daj ty paní zlatô prasa! (Donesiem vám zlaté prasa. — Také jistá hra.)

Hú hú (aneb:) dú dú, pod vodu, pod zelenú jahodu; krava ryčí pod bukem, shovára sa s holubem, a ty sivá (aneb:) milá holubička vyndiže ty z kostolíčka ven! (Aneb:) a ty sivá holubička požičaj mi tri vajíčka; keď ja pôjdem na ráje, kúpim ti tam korale; keď ja pôjdem na hájiček, kúpim ti tam bubeníček, na ten bubeníček bum, bum, štyri oká ven, piaty na kameň!

Ide baran po moste, nesie dudy na chvoste. Kdeže ideš, barane? Do kostola, môj pane. Čo tam robia? Klince kujú, zlatým krížom pošibujú. Andúr, papandúr, aja maja dika muka ven! (Též:)

Ide baran po moste, nesie dudy na chvoste, za ním byco (bujak, č. býk) červený, do špitála krmený; okolo mesta červená cesta, byco byco mú, červená krú! (Taktó volají i za býkem). (Též:)

Ide baran po moste, nesie dudy na chvoste. Kdeže ideš barane? Do kostola Pánč. Čo tam robia v kostole? Organujú na chòre. Incklo indrli, aja vija gombálíja ven!

Inci minci, na kaminci, hrach sa varí 140
v sklenom hrnci, traja bratia zapisujú, trojnu vojnu zakazujú, čierna hus (atd. jako 135. Srovn. i 132.)

Išiel zajac popod horu, zlomil si on pravú nohu; líška mu ju povíjala, veverka sa posmievala. Čo sa ty máš posmievať, keď ty nemáš kúska gatí; čierna hus (atd. jako 135.)

¹⁾ Česká »Počítání přede hrou« vyšla v Praze r. 1855. v knize »Dětské hry a zábavy«, VII. svazku »Zahrady Budečské.«

Pro srovnání s našimi stůž zde jedno německé: »Óze dóze, méze láne, hände fússe, jägerspane, on pon ce nu se le, wochu lumpa le je pas!

²⁾ Téměř celé záleží ze slov maďarských.

Sedí ryba na potoce (aneb:) pri potoku, a hovorí nič (aneb:) dyč! na koho to slovo padne (aneb:) príde, nech odíde pryč!

Vo mlyne na kline ěrvavý pes; kto slovo prereĕie, musí ho sjesť, ja som pán kráľ, kapitáň, ja ho nesmiem sjesť. (Tĕž:) Já som pán, ja som kráľ, a vy psi mlĕĕte, pod kameň si zuby vstrĕĕte. (Říká jeden při hře »o němých.«)

8. Pŕání dĕtinská z lidu.

(Jako dodatky ku vĕtší sbírce v »Sborníku Matice slovenskej« I. str. 165 až 212.)

1. Vánoĕní.

Radostná novina, prišla k vám rodina pekne zavíňšovať, s daĕím obdarovať, s grošom lebo s dvoma; a ak ich nemáte, ani sa netrápte. (V Breznĕ.)

- 145 A ja malý žiaĕik spievam ako vtáĕik, spievam vesele, ako anjele; grajciarik mi dajte, s Bohom ostávajte! Dobrý deň vám! Ak' sa máte? ĕi ste zdraví? ĕo deláte? Ja som zdravá, polazujem, ¹⁾ toto vám ja oznamujem, že je dnešnieho dňa (piatok), narodenia Krista sviatok, jenž sa narodil v Betlĕme, o tom aj my dietky vieme. ĕo chodím po tomto sňahu, a tvrdo si robím dráhu; viete že je veľká zima, len ma tak kašĕľ nádýma. Až ma na prázdno pustíte, ĕo sa stane uvidíte, lebo hneď k vám

pošlem dráka, medzi ovce vlkolaka; nepriažnika medzi husi, tak vám ich všetky vydušĕ. ²⁾ (Novohrad.)

Novoroĕní.

Víňšujem vám v tomto novĕm roce, aby ste mali plné ruce, sena, slamy aj peňazĕ, za hodinu aj sto razĕ; kone, voly, bodaj boly! kury, husi, masné kusy, aj moriaky; sem ĕítajte na dlaň turáky. (V Breznĕ.)

Víňšujem šťastlivý nový rok, aby vám dal veci (více?) roĕký doĕekať, hojnĕjší, pokojnĕjší; trávy, zelia, u chyží veselía, na húnĕ (humně?) úrodu, na dvore príplodu, od Boha lásku, od suseda priazeň, abyste chodili pomedzi stozoĕky (stohy?) ako jasný mesiaĕik pomedzi hviezdĕčky. Do vašej ĕďalšej priazni a lásky sa odporúĕajúĕ. (Zemplín, Kladzany.)

Na „fašiangy.“ (Masopustní.)

Fašange (y) fašange, fašangové ĕasy; jedni pijú, druhí jedia za stolom klbásy. A my chlapci neboráci nemáme ĕo jesti; musíme sa z dom' do domu po dedine pliesti.

Při Velikonoĕním „šibání.“ ³⁾

Šiby, ryby, masné ryby, davaj vajcia ¹⁵⁰ do korbáĕa (snad do »korbelca«, nebo »korbáĕ« = ĕ. karabáĕ), a keď nie, daj kus koláĕa. (Novĕ Mesto nad Váhom.)

¹⁾ »Polazovať« znaĕí v Novohradĕ »po víňšování« choditi. V Liptovĕ »ĕasitovať«, co nĕĕterí odvozujú od »ĕásť, úĕasť« darúv; jiní od »šťastitovať« -- štĕstí pŕáti.

²⁾ Jako zde, tak i při mnohých jiných lidových skladbách tohoto druhu jest patrnó, že jádra dnu náležejícího sotva se dotknou a zaboĕí do trivialnosti.

³⁾ Mládenci ve Velikonoĕní pondĕlek »kúpu« panenky, a tyto v úterek »šibú« mládence.

Margita Pauliny - Tóthová

XX. Význam hlasům zvířat (aneb i neživotných věcí) přidávaný.

- Kohút kykyrika:** Gazda korhe! (Jiný kohout na to:) A gazdiná väčší!
- Kura:** Kod — kod — kod — kodkodák, snesiem vajce ako klát (aneb:) štvoro vajec za turák, jedno predám, jedno sjem, kohútovi nepoviem. (Též:) Kodko — kodko — kodkodák, tri vajička za turák atd.
- Húsata:** Malé sme, pekné sme! (aneb:) aké sme my pekné, čačané, pekné čačané! **Staré husi:** I my sme také boly :, : **Husár (gunár):** Dávno to bolo! :, :
- Hus:** Ta, ta, ta, do kňazovho žita! **Húsatá:** Keby sme si boly vrece vzaly! :, : (Když je vyhánějí ze žita:) Jaj beda, prebeda, už nám vrece netreba! (Aneb když se mlátec cepami na ně zažene:) Už nám viac netreba!
- 5 **Moriak:** Udri, udri, udri! **Morka:** A keby to teba tak tak tak tak tak!
- Morka (za rána):** Drevo pílim, pílim, pílim, a vy čste spíte, spíte, spíte; kakafuj, kakafuj, kakafuj!
- Holub:** Var mukú, var mukú! (Vlastně: var múku. »Múka« slove v Liptově a jinde každodenní jídlo pracovné
- třídý, to jest mouka ve vřelé vodě na řídko zavařená a mlékem, masťou aneb i bryndzou omastěná. Hustá moučňí kaše slove »kufaša, fučka.«)
- (Když domácí pryč odešli, tedy je zvířata takto vyvolávala:) **Kohút:** Kedy prídu? :, : **Husár:** O týždeň! :, : **Teliatko:** (přenikavě, z hluboka):¹⁾ Ach beda mne!
- Lastovička (zbouzí lidí):** Tri bily, štyri bily, ja som vstala, postielku si postlala, a ty ešte spíš! či sa nehanbíš? — Štyri bily, daj tú kašu na misu! — Menšiemu menšie, väčšiemu väčšie, a kto nechceš, vytri, vytri a vyhoď na mráz! — Čo robíte? :, : **Vrtame, vrtame.** Nevrtaj, rozštiepiš! — Už som nanosila, navozila, a tu není nikde ništ! odišla som, plné komory, plné stodoly, a keď som sa navrátila, nenašla som ništ. (To na př. v krajomluvě přešpurské; běžnější a v spis. slovenčině »nič.«)
- Vravec (po sebrání úrody):** Gazda 10 som, gazda som! (aneb:) Gazda sto, gazda sto (totiž zrn. V zimě již v nedostatku třeše:) tšš — tšš! (Taktěž bera ze stodoly zrno křičí:) Ništ, ništ! (Žencům přivolává:) Žan, žan,

¹⁾ Vlastně všude při těchto napodobněních šetří se zvláštního přízvuku a zpěvavých ohybů, které nemožno naznačiti.

- žal! (Když sedlák mlátí, tehdy jej vychvaluje:) Gazda, gazda! (Avšak v času přednoví posmívá se mu:) Všivák, všivák, nemá nič!
- Slávik: Stoj stoj stoj stoj, volačo ti poviem: stoj:, ::, : čapica ti horí!
- Prepelica: Podspodok, podspodok! — Podte žať, podte žať! — Pod poľom, pod poľom!
- Straka: Či (čí) to koň, či to koň? (kôň. Straka vydává rozličné hlasy; tu se rozumí ten tenší.) Vrána: Náš! náš!
- Strnádka: Zle zle zle zle bez detí, keď narastie, uletí!
- 15 Sýkorka (z jara): Pohonič, hotuj bič! Či či trn, či či trn, činčarara!
- Škovránok (z jara): Idiete, idiete (idete) von! (Opětuje se. V létě, když slunce pálí:) Pečiete, pečiete!
- Zajac (ve smrtelné úzkosti volá na kněze:) kňaz! kňaz! (Viz II. 84.)
- Svrček (cvrček): trp! trp! (Viz VIII. 185.)
- Žaba (první): Čo ste varily? (druhá:) hrach! (třetí:) hrach! (čtvrtá:) hrach! (Sbor:) To ja rada rada rada, i ja rada rada rada!
- Komár: Můj můj můj psi — í! 2)
- Zvon (veliký): Pán Boh! Pán Boh! (Bohatému:) Pán bou (bol), pán bou! (Druhý zvon:) Mau, mau! (mal! Třetí zvon:) Mau pole, role, kone mau! (Vesnické zvony bohatému:) Šarláty, kmenty! (Chudobnému:) Trhan, škl-lan!*
- Mlyn (když mele pro přátele): Pomaly, pomaly! (Když má mnoho mletí:) Každému, každému!
- Šlajfiarov brús: Brír, brír, čača je, aký žc bol, taký je! (nůž).
- Hrach (když se v hrnci vaří a jest ho málo:) Nemôžem Ťa dohoniť! (Je-li hustý:) Ta sa ďalej! ta sa ďalej!

XXI. Neznámého významu příslovi, pořekadla a úslovi.

Přísloví.

Čo mrť, to trť. T.
Oči na koláči, ruky na čutorce, škoda,
že sú Vanoce. T.
Skorej lek, než jed. T.
Taký chlap, jakový tovaryš. T.

Pořekadla a úslovi.

5 Ani chuti ani smahy. T. (Snad o jídle.)
Besného hrá. T.
Cudzú roliu zneš. T. (Snad tolik, co:
cizí věc si přivlastňuješ.)
Kalendár robiť. T.

Kde sa vlci obúvajú.

Ono vítaj tebe!

Osla na most dohnať. T. (Snad pře-
lstíti koho.)

Pěsok z kamenca krásť. T.

S lopárom¹⁾ idě. T.

Už buják do hája odišol. T. (Snad
konec svády.)

Už dětiä zomrelo. T.

Už sú naloženy káry. T.

Ven z hniezda vystreť krídla. T.

Zomre ve svej koži. T. (Snad tolik co:
nic nevezme sebou.)

Zvonec i kuklu nosiť. T.

10

15

¹⁾ »Lopár« dle T. = koš, vál. V Liptově značí »lopár« okrouhlé prkence s rukojetí, na němž se v kuchyni slanina, zelenina a j. krájí. Slovníček k Trnkově sbírce připojený obsahuje asi 190 »Slov Moravanóm i Čechom neobyčejných.«

ZKRÁCENINY.

- Adalb. = Adalberg (viz Předmluva).
Adalb. D. = Adalbergovy Doplnky.
č. = česky.
Dobš. = Dobšinský.
Gem. = gemerská stolice, krátce Gemer.
m. = mužské.
Mor. = moravsko-slovenská krajomluva.
maď. = maďarsky.
Nitr. = nitranská stolice, krátce Nitra.
Novohr. = novohradská stolice, krátce Novohrad.
O. = Obzor (časopis moravský) ročník XII.
odst. = odstavec.
pl. = plural.
Pr. = prešporská stolice.
Př. = Přísloví.
Poř. = Pořekadla.
Rkp. Sl. Pohl. = Rukopis z XVI. století, z časop. »Slovenské Pohľady« r. 1894.
slov. = slovensky.
sr. srovn. = srovnej.
Šár. = šárišská krajomluva; stolice, krátce Šáriš.
Šuj. = Šujanský (viz Předmluva).
T. = Trnka (viz Předmluva).
Trenč. = trenčanská stolice, krátce Trenčín.
Úsl. = Úsloví.
Vl. Sl. = Vlastivěda Slézská I.
z Boš. dol. = z Bošácké doliny.
ž. = ženské.

(Jiná zkrácení viz na prvních stranách Ukazatele.)

Slovníček

obsahující výhradně slovenská, aneb formou a významem od českých lišící se slova,
v knize této uvedená.

Arenda — nájem, pacht.

Baba z kozuba — srovn. babka, Ofenloch-
stöpsel. *)

babí pes — viz XV. 17. pozn.

babriť sa — špinit se.

bača — správce salaše (viz salaš).

bágný — zaživací ústroje přeživavců.

bahor — loukoť.

bajúzy — kníry.

balčš, bialeš (Nitr.) — koláč.

bandurky (Šár.) — zemáky.

banovať za kým, — litovati; žcleti, žc se
stalo.

bárby! — óby! (maď. bár).

barnavý — brunátný.

barz — velmi.

bárs — ačpráveč, třebas (maď. bár).

batoh (Šár.) — bič; (obyčejně znamenná
Bündel).

belasý — modrý.

belčov — kolébka, kolíska, (maď. bölcső,
co ale nezdá se býti původně maď., nebo
bölcs = moudrý).

beľah — viz XVI. 38. pozn.

býk, byko, býčik — telec bulík (ježto čes.

býk slovensky slove bujak).

bilo, žrd' — bídlo, žerď.

bitúnok, bijáreň — Schlachtbank.

blazneť sa — viz šaleť sa.

blen, belian — blín.

bociaň, bohdaľ — čáp.

bočka — bečka.

bodaj! — Bůh dej!

bodajvršky — ledavřsky.

bodor — žertovný název vola.

bohovať — bohy zlořečiti.

bohovitý — náruživě místo boží.

bochnička — malý chlebiček.

bojko — bázlivec.

börg — úvěr.

borgovať — na úvěr dáti, bráti.

bosorka — bozkorka, čarodějnice.

bosrman — viz ogrman.

božekať — v bolesti na Boha volati.

brav — vyřezaný kanec.

breza — bříza.

bryndza — mazavý sýr.

budár — záchod.

budzogáň, bodzigán — kyj bodáky opa-
třený.

bujak — býk.

buľo — viz IX. 568; jablko (v dětinské
řeči).

bunda — objemný, po paty sáhající, ko-
žešinou podšitý, aneb i cele z kožešiny
zhotovený oděv.

búzy — viz bajúzy.

Cehla, tchla — cihla.

cengaľ — cinkati.

césar (Mor. slov.) — císař.

cežký (Šár.), ťažký — těžký.

ciacha — znamení zvířetníka; známka bar-
vířská a j.

cifra — ozdoba.

cigo-ľigo — nadávka lháři.

ciha — viz XV. 65.

címer — štít vývěsní.

cintýr, cintorín — viz emiter.

clivo — smutno, pusto.

cmar, cmer — podmásli.

*) Kdeby nedorozumění povstati mohlo, tam přidán jest německý překlad.

cmiter, cimiter — hřbitov.
 cnieť sa, cnie sa mi — nuditi se.
 cnota — ctnost.
 coky! — citoslovo odpíravé.
 cudzí — cizí.
 cundry — hadry; nečisté ženské šaty, odkud »ucundrať sa.«
 cvik — kázeň, ježto slovenské kázeň znamená chrámovní řeč.

Čap, čapy — stežeje.
 čapnúť — udeřiti.
 čary — kouzlo; smenná smlouva, záměna.
 čechinatý — jehlovitý.
 čechinie, črčenie — jehličí.
 čemer — viz XVI. 474. pozn.
 čihy! — čehy!
 čipkár — krajkář.
 čipky — krajky.
 čizma — bota, (bota značí v slov. nejhrubší druh boty).
 čizmár — švec.
 čkor, ucholak — škvor, ucholez.
 črep — střep; lebka.
 črviak — červík.
 čudovať sa na něco, komu — dívati se; obdivovati.
 čupeť — v úkrytu nehybně se držeti.
 čušat' — ticho býti.
 čuť — slyšeti; čouti.

Dačo — něco.
 daď — viz deďo.
 dach — šindelový krov.
 darebák, daromník — lenivec, viz X. 603.
 daromnica — bezzáslužnost; lenivá ženská.
 daska, doska — prkno.
 datel, getel — datel.
 dážd, gen. dažda — děšť.
 dedo — praděd, ježto čes. děd slov. starý otec.
 dereš — drholec.
 dever, švagor — devěř, švagr.
 dgať — pcháti, cinstopfen.
 diuk — jistá svinská nemoc.
 diviak — divoký vepř; divý oves.
 dlh — dluh.
 dlžiť sa — dlužiti se.
 dnu — do vnitř.
 dobrotky — po dobrém.
 dohúdat' — neústupně housti, totiž žádati, vytýkati.
 dojeďat' do koho — zlostnými slovy kousati.
 dolípať na koho — dorážeti.
 dolomáň — dolaman.
 dopriať — dopřáti.
 dorejdíť sa (Gem.) — spořádati se (iron.).
 doska viz daska.
 dreť — dřiti.
 drgnúť — prudce postrčiti.
 drychna (žertovně) — spánek.
 drmať — naruživě kým trásti.
 drobce, droby — střeva.
 drúčik — drouček.

drúk — drouh, Klotz; týč; nosidlo na džber a j.
 dudrať — reptati.
 dupčit' (posměšně) — tančiti.
 duť — váti, douti.
 dziňa, dyňa — dýně.
 dzobať — zobati.
 Dzuro, Juro — Jiří.

Ebatta — viz XVI. 512. pozn.

Fajčit' — koufiti z dýmky.
 fajka — dýmka.
 farba — barva.
 farbit' — barviti.
 fašiangy — masopůst.
 fiľa — siflena.
 figa — fik.
 figel — figl, čtveráctví.
 figliar — čtverák.
 filpas — opálka, totiž loubková aneb prouřená pletenina, v jakové se prst', mrva a j. nosí.
 flaky — viz drobce, droby.
 flaša — láhev, ježto »lagvica« — soudečku podobná, ale ploská nádoba dřevěná.
 fokoš (mad.) — Handbeil, aneb i hůl s napodobněnou kovovou sekerkou.
 forgó (mad.) — perovka na klobouku.
 frajer — milenec, viz VII. 222.
 frajerka — milenka, viz VII. 222.
 frištikovať, fruštikovať — snídati.
 frištik, fruštik, raňajky — snídání.
 fúzy — viz bajúzy.
 fúziská — veliké kníry.

Gäjdovať — dudati.
 gamba — ret (srovn. huba).
 gäty — gatě, Unterziehhosen.
 gävďžať — o tenkém husím hlasu.
 gazda — hospodář; domácí pán; dobrý spořitel.
 gazdiná — hospodyně.
 gazdovať — hospodářiti; spořiti.
 glgať — polykati.
 golier — límec.
 gombík, gombička — knoflík.
 gracia — krace.
 grg — krk.
 grgať — krkati.
 Grgolica — viz VI. 664. pozn.
 grib — hřib, boletus edulius.
 grman, grmal — viz ogrman.
 grobianstvo — hrubiánství.
 gróf — hrabě.
 grůň — grun.

Hába — šat; nábytek.
 habarka, trepárka, vrtievka — vrtička, (srovn. Gabarc.)
 hádzat' — házeti.
 hajdúch — úřední sluha.
 haky baky — špatné písmo.
 halaškovať — hýřiti.
 halejec (Šár.) viz X. 822.
 halušky — knedlíky sázené i řezance.

hamovať — zdržeti, hemmen.
 handár — hadrník.
 handra — hadr.
 haraburda — zmatečnik.
 haraburdiť — zmatečně mluvit, konati.
 harmáles (posměšně) — důkazy zemanství.
 harnek (Šár.) — hrneček.
 hasnovať — požitkovati.
 haštra — jedle.
 hávadž — havěď, Gesindel.
 help, porisko — topůrko, Hackenstiel.
 herský — smělý, udatný.
 hiba, himä, iba — jen.
 hijo! — citoslovo pohánějící koně.
 hláč — vranka, viz XV. 69.
 hľadať — hledati.
 hľadeť — hleděti.
 hľib (Šár.) — chléb.
 hľiva — druh hub.
 hľúpy, hľúpe jedlo — neomastené, aneb skoupě omastené jídlo.
 hnieždiť sa — nepokojně seděti, ležeti.
 hničav še (Šár.) — hněvati se.
 hnoj — hnůj.
 hoc, hoci, hocaj — viz choc atd.
 hodonka — zimnice.
 hoja! — citoslovo povzbuzující, rozveselující.
 holoplusk — holobrádek.
 homólka tvarohová — srovn. mohyla.
 homrať — viz šemrať.
 hora, pôjd — půda, podkroví.
 horiej — hůř.
 horký — hořký.
 Horniaky — horní kraje.
 horúčka — hlavnička.
 hoslo — heslo.
 hota! — hot!
 hōžka, holōžka, lohyňa — lohyně.
 hrable — hrábě.
 hrad, (kamenec) — ledovec.
 hřba — hromada.
 hrdza, ardza — rez, ježto slovenské rez = řez; piliny.
 hriato — varená koralka.
 hriebať — živořiti.
 hrinta — kotrba.
 hrkeľ — dřívko v nadústí píšťaly.
 hrle — viz X. 918.
 hrmavica — hřímavice.
 hrmený — hřímavý (v kletbě).
 hrmeť — hřímati.
 hromžať — hroziti jako hrom, reptati.
 huba — houba; huba.
 huj! buj! — citoslovo o rozpustilosti.
 hurhaj — hýřivý hluk.
 hurt — šramot.
 Chasoň (maď. haszon) — úžitek.
 chýr — pověst, Gerücht.
 chyrovať — zprávu, známost míti o čem.
 chystačka — chystání.
 chlap — viz XI. 20. pozn.
 choc, choci, hocaj, choť, choťas — ačkoli.
 chotár — hranice, Grenze; polní obvod.
 chrbát — hřbet, záda.

chriapa — chřípě.
 chudopaholský — chudosluzebnický.
 chvast — chvastavost.

Iba — jen.
 ihla — jehla.
 ihra (dětinské) — hra.
 ihrať sa — zahrávati s kým, s čím.
 iskra — jiskra.
 isť — jíti.
 išpán — přední sluha panského statku;
 župan stoliční.
 íver, ivero — tříška.

Jarmak, jarmok, jarmarok — výroční trh.
 jarok, jarček — potůček; příkop.
 jasať sa, jagať sa — skvíti se.
 jaseň — jeseň; jesen, Eschbaum.
 jasle — jesle (ovčí).
 jazorný — jezerní.
 jest — jísti.

Kabáč — tenké, černější pečivo.
 káčka — viz štica.
 kádečo — ledaco; něco špatného; všelico.
 kalatovať — viz halaškovať.
 kaleráb — kelrub.
 kapor — kapr.
 kapoš (maď. kapus), — vrátňý.
 kapriny — sliz v oku.
 kapsa — torba; tlumok (kapsa šatní slovensky »vrecko«).
 kapusta — hlávkové zelí.
 kapustnica — kyslá polévka (viz kapusta).
 kapustnik — koláč plněný kapustou (viz kapusta).

kárat sa — káti se.
 kazár — správce káznice; přísný člověk.
 kázeň — řeč chrámovní.
 keby — kdyby.
 keď — když.
 kedy — kdy.
 kepeň — plášť.
 kyseľ — název jídla.
 kýška — kyselé mléko.
 kišasonka (maď.) — slečna.
 kľag — syřidlo.
 klampiar — klempíř.
 kľiať — láti, zlořečiti.
 kľiatba — kletba.
 kľiesniť — klestiti.
 klky, zrebe — kluky.
 klonka — z proutků řídce upletený pokrýv na kuřata s kvočkou.

klúč — klíč.
 kľučka — klika.
 kocka — kostka.
 kochniar — kominář.
 koj (Gem.) — když.
 kól — kúl.
 kōla, kōličie — řad kolů.
 koľaj — kolej, Geleise.
 kolíska — kolébka.
 kolomuta, galamuta — matcnice.
 konár — haluz.

kopov — lovecký pes.
 korba — sáně lepšího druhu.
 korbáč — karabáč.
 korheľ — piják.
 koryto — necky, Backtrog.
 kostoš — stravník.
 kotál — kotel.
 kotkodákať — kdákati.
 kotný — nosný (trächtig), o ovcích, kozách,
 psech, kočkách, zajících, avšak svině
 jest »prasná«, kráva »čelná« kobyľa
 »žrebná.«
 koža — kůže.
 krasta — chrásta.
 krč — křeč; krč, Wurzelgrund.
 krdeľ — hejno domácích ptáků, také krdeľ
 »ovec, sviň, koz, avšak »črieda« krav,
 volů, koní.
 krhľa — konev.
 krm — píce.
 krochmál (Kraftmehl) — škrob.
 kroz — viz VII. 373. pozn.
 kršľaciaňa — druh bodláku.
 krštenie — křtiny.
 krú — krev.
 kucapaca — rvačka.
 kukľa — okno ve střeše.
 kuky — viz klky.
 kupa — viz krhľa.
 kúrit — topiti, heizen.
 kúrňava — metelice.
 kuvik — sýček.
 kviatok (Gem.) kvietok — kvítek.
 kvieťa — kvítí.
 Laba — psí, vlčí, medvědí atd. dravčí
 noha.
 ľad — led.
 ľadička, ľada — truhlička.
 ľadník — ledník, vika.
 ľahký — lehký.
 ľahťikár, — lehkomyšlník; nepevné povahy.
 ľak — lek.
 lakošný — mlsný.
 ľalija — lilie.
 ľan — len.
 ľapnúť — nedbale sednouti.
 ľavý — levý.
 ľavica — levice (ježto ľavica — ľavice).
 ľebo — nebo.
 ľedabol — ledabyl.
 ľen — jen.
 ľen sisi — jen když.
 ľeš — než.
 ľiať — líti.
 ľiek — lék.
 ľienka — linka, sluníčko.
 ľiepať sa — neopatrně lžiti.
 ľievč, ľovč — zákolník, jehož vrchní konec
 rebřinu vozu podpírá; krátký zákolník
 = »lónik.«
 ľievik — trychtýř.
 ľyhať — lháti.
 ľyžica, ľyžka — lžice.
 ľoházka — krupovka.

ľón — delnický plat; den platu.
 ľono — ľúno.
 ľož — lež.
 ľúbitť — milovati; kochati.
 ľúbostť — láska pohlavní; libost.
 ľuhár — lhář.
 ľuhať — viz lyhať.
 ľuľok — lilek.
 ľúty — lítě, zuřivý.

Macať — hmatati.
 máček — kocour; divoká kočka.
 mačka — kočka.
 mäd — med.
 mach — mech.
 maňušky, púzáľky — kočičky.
 Mara — Marie.
 mašuro (žertovně) — krmník.
 mať — míti.
 mátať — mátožiti, strašiti.
 mátoha — přišera.
 meca — měřice.
 meriť sa — mířiti se.
 merna — smír.
 metľa — koště.
 miadzga, mōdzga — míza.
 mincier — přezmen.
 mladucha — nevěsta (ježto nevěsta =
 mladá žena; snacha, Schwiegertochter).
 mledzivo — první žluté mléko od krávy,
 ovce atd.

modľikať sa komu — plazivě, neustále prositi.
 modzog — mozek.
 móres (z lat. mos) — zdvořilost.
 morka — krocán.
 motyľica — motolice.
 motúz — motovouz, Sackband.
 mrcha (nesklonitelné) — špatný.
 mrchavý — zlostný.
 mreňa — vousatá parma.
 mrváň — název pečiva.
 mučeň — mučedník.
 múr — zeď.
 mura — mūra.
 murár — zedník.
 múrať, murovať — zdíti.

Nácesta — nákvasa, Gährteig.
 načím — potřebí.
 nadraguľa — rulík.
 nagľgať sa (posměšně) — hojně se napítí
 (srovn. gľgať).
 najmä — zvláště.
 nakriatnuť koho k čemu — úsilně na-
 mluviti.
 ňaňo — viz tato.
 naozajst (na ozaist, na isté) — vážně,
 skutečně, mit Ernst.
 napľuvat — naplívati.
 narárošitť sa — rozzlobiti se.
 nebohý — zemřelý.
 neborák, neboráčik — ubožák.
 neborka — ubožka.
 neogabaný — neokrouchaný.
 nepárny — ungepaart.
 neskorý — zpozdilý.

neskoro — pozdě; zpozdile.
 netrebný — viz nezbačný.
 nezbačný — neobratný.
 nik, nikto — nikdo.
 noša — nůše, batoh.
 nóž — nůž

Obadať — čenichati, tušiti.
 obecunka (Šár.) — slib.
 obežerný večer — v ten den před vánoč-
 ním postem.
 oblička — ledvina, oblička.
 oblok — okno (vůbec a ne bogenförmiges
 Fenster, jako v některých Slovnících).
 obnůžka — včelní kalhotky, Wachsmehl.
 odcupnúť (žertovně) — odpadnouti.
 odedza (v dět. řeči »tatáč«) — plátný
 obvoj, v kterém se nemluvně nosí; srovn.
 »odiecť« — oditi.
 ofrřrať — nevděčně dávatí.
 ogrman, grman, grmal — puchry, Pflau-
 mentasche, bachor, bachora, lupák, šedák,
 křupák. (Tyto názvy české vzaty jsou
 z časop. »Výšehrad« 1896 č. 35.)
 ohnivo — článek od řetězu.
 ohundrať — viz ofrřrať.
 ochoreť — onemocněti.
 okruh, okrušok chleba — Brotschnitte.
 oldomáš (maď. áldomás) — litkup, Kauf-
 trunk.
 olišeť (Šár.) — olyseti.
 olovrant — svačina.
 omelo — pometlo.
 ondiať — sloveso, jímž si vypomáhá ten,
 komu nenapadá to právě.
 opáciť — ohmatati; navštívití.
 opátok — podpatek.
 opátrať — viz opáciť.
 opevadlo — zaneprázdnění.
 opýtať sa — optati, zeptati se.
 opleť — opleti; v obchodu oklamati.
 organ — varhany.
 organista — varhaník.
 ortuť — rtuť.
 osoh — úžitek, (zelinky na osoh = léčební).
 ošal — závrať (nemoc).
 ošinůť — udefiti.
 ošiveť (Šár.) — ošedivěti.
 oštara — nepřijemnost.
 ostrnok — viz drúk, papek.
 óvi! viz XVI. 46. pozn.

Páciť — popatřiti.
 páciť sa — líbiti se.
 pagáč — viz kabáč.
 pahôrok — od země zvýšené místo pod
 okny, také »múrik« zvané.
 pajovať — rudy dobývati.
 palica — hůl.
 papek — tenký, kyji podobný kůl.
 parato — zlomek haluzi.
 parypa — krásný kůň.
 parobšit (Gem.) — parobčiti, mládenčiti.

parom — perun.
 parsúm, parsún — podoba, výzor tváři.
 parta — jistá ozdoba hlavy u dívek.
 pasca — past.
 pástiť sa — pěstovati se, mit Jemanden
 zärtlich thun.
 patora — viz VII. 775. pozn. (ostatně viz
 i Slovníky české).
 patrontáš — Patronentasche, kulovnice,
 prašnice.
 pavúz, žrd' — žerď.
 pečeňa — játra.
 pehavý — pihavý.
 perepút' — nadávka špatné rodině.
 perst (Šár.) — prst.
 pesky — jako pes.
 piatiť — zadržovati, mírniti.
 pierka — pířka, das Waschen.
 pipáť — pipec, viz VI. 270.
 pipasár (maď.) — trubka od dýmky.
 pysk — Schnauze.
 plagať, *) plekať — odchovati, pflegen.
 planý — špatný, zlý, zadní.
 plášť — plást medu; drnovka, Rasenziegel.
 plúca — plíce.
 pluvať — plívati.
 pluzgier, pleskúr — pryskýř, puchýř.
 plž — rybka cyprinus gobio.
 počuť — slyšeti.
 počúvať — poslouchati; gehorchen.
 podarkúvať sa — lacino nabízeti; nevděč-
 níku darovati.
 podatý na koho — podoben komu.
 podiet, podiecť sa — díti se kam.
 poddymník — viz podplameník.
 podjedat' — na kořenu pod zemí hlodati.
 podplamenník — tenoučké pečivo pod pla-
 menem z peci šlehajícím pečené.
 podplamenúch — viz podplamenník.
 pohár — sklenice, Trinkglas, kdežto Slov.
 »sklenica« = č. láhvička.
 poharkať sa — svářiti se.
 pohladok — pohladění, Streicheln.
 pohliadok — pohledění.
 pokorúvať — smuteční šat nositi, smutek
 držeti.
 pokusa, pokúška — viz mátoha.
 pofahlina — polehlé obilí.
 polazovať — viz XIX. 146. pozn.
 poľuvať — zvěř loviti.
 poludnie — poledne.
 pomora — zhouba.
 popivák — viz drúk, papek.
 popsuť sa — zkaziti se.
 porantať — dle Šumavského peruntati
 = perunovým bleskem poraziti.
 porazený — mrtvicí raněný.
 poraziť — mrtvicí raniti.
 porisko — viz help.
 portieka — zboží.
 posotiť — postrčiti.
 pôst — půst.
 postav — sukno.

*) »Tela plagať« = odchovati je mlékem bez připuštění k matce.

postruheň, postruhník, posúch, posúšik,
 osúch — postružeň.
 pošnúť — viz poraziť.
 pošpintať sa — pošpiniti se.
 potápiť sa (posmešne) — pošťestiti se.
 potláčka — pospas.
 povoli — znenáhla.
 povraz — provaz.
 požičať, pojačať — půjčiti.
 požička — půjčka.
 pramier — pranéf.
 prasa — mladé prase před krmením.
 prašina — prašivina.
 pravotiť sa — právovati se.
 prehadákať — promrhati.
 prejsť — projiti.
 premarhať — promrhati.
 prepajovať (srovn. pajovať) — promrhati.
 presmriadať sa — smrad t. j. nepříjemnost
 přemáváním činiti.
 prešvalý — vychytralý.
 pretkať sa — předstihati koho.
 pretcky, pretiečky — předstihy.
 preučiť sa (iron.) — mnohým učením
 v způsobnosti klesati (o starých řemesl-
 nicích).
 prevážať sa — přestěhovati se s nákladem
 vozovým; na čluně přes řeku.
 prevláčať sa — místo daremně měniti.
 previevať sa — provětrovati se.
 přhlava — žahavka, urtica minor.
 priadka — přádka.
 priat — přát.
 pridojiť dieťa — dítěti prs k požívání dáti.
 priečny — sporný.
 prieloh — příloh, úhor.
 prijest sa — o jídle, které se častým po-
 žíváním znechutí.
 prikotriť sa — potutelně se přiblížiti.
 prikonať sa — o tom, co se častým ko-
 náním znechutí, na př. »tá práca sa mi
 už prikonala;« s namáháním se kam
 dostaviti, na př. při uvítání hostě: »kde
 že si sa sem prikonala?«
 prikvitnúť — nenadále se dostaviti.
 príma, prijma — příjmy.
 prisadiť — k chovu ponechati.
 prisniť sa, snívať sa, prisnilo, snívalo sa
 mi to — snil sem o tom.
 pristupky — viz VII. 317.
 priš — příšlec (v opovržlivém smyslu).
 prpať (dětinské) — píti.
 prů — prv, dřive.
 prvňóstka, prvóstka — na př. kráva s prv-
 ním plodem.
 puclík — štipce, tratiknot.
 puza, maňa — útlá přimluva ke kočce.

Radostník — Freudenkuchen.
 radovka — viz VII. 315.
 rahynka (Šár.) rajnica — rendlík.
 rajka — kurva.
 rákoš, vlastně Rákoš — pole u Pešťbu-
 dína, na kterém se někdy krajinská rada
 držela, odkud »rákoš« znamená v pří-
 sloví radu, jinak i hluk.

ramár, lamiar — nabiják, kančík.
 randy — hadry.
 ranostajček — hranostaj, Hermelin.
 rarášok — báječná osobnost.
 raz — krát; jedenkrát.
 raž, rež — žito; viz II. 395. pozn.
 ražeň — rožeň.
 repičie — řepík, rostlina, jejížto suché se-
 mení na šaty lipne.
 revať — řvati.
 riad — náradí; nástroje.
 riadiť — říditi; pořádati; čistiti.
 ryčať — ryčeti.
 rýf — loket (míra).
 riňa — rýha, žlab.
 rysavý — o vícbarevných zvířatech.
 rozdrapovať sa — proti síle aneb slušnosti
 se namáhati.
 rozopra — rozepře.
 rozpajedený — silně rozhněvaný.
 rozpaprčit sa — viz předešlé.
 rozprávať — vypravovati; ohrad rušiti.
 roztlapiť sa — na zem se prostříti.
 runo — rouno.
 ruvačka — rvačka.

Salaš — bouda, obyčejně v hoře valachům
 (viz valach) obydlim sloužící.
 sapuň — mydlo.
 sára — holínka, Stiefelröhre.
 sasa! — citoslovo při pohánění volů.
 sardzečko (Šár.) — srdéčko.
 sečeň velký — leden.
 sečeň malý — únor.
 semá — símě.
 semenec — viz XI. 377.
 siať — síti.
 sieť — sítě.
 skácať, skákať — skákati.
 skerky pl. — výstupek, přestupek.
 sklár a sklenár — rozdíl viz XVI. 207.
 pozn.
 sklenica — láhev.
 skorý — včasný.
 slepáčky — slepmo.
 slnečnica — oparky, Sonnenstich.
 smäd — žizeň.
 smädny — žiznivý.
 smerc (Šár.) — smrt.
 smeť — něco nečistého na př. v nápoji.
 smeti — smeti, výmetky.
 smída, smidka — boční odkrojek chleba.
 smrčina, svrčina — smrk, (slov. smrek —
 čes. modřín).
 sňah, sneh — snh.
 somár — osel.
 somleť sa — semlíti se.
 sotona — zlá ženská (srovn. satan, Šuj.)
 spica — špice u kola.
 srok — v smyslu srokovati se s kým.
 sťa — jako.
 staboh — stonásobné božství.
 statý — stalý, geschehen.
 statočný — poctivý.
 statok — dobytek, Vieh.
 stien, tieň, tóna — stín.

stisk — tlačence.
 stlačka — sláma dávaná v zimě do obuvi.
 stleť — znenáhla shořeti.
 stĺp — sloup.
 stonci pl. — kteří stonají.
 stravec — cár; stravec hroznu.
 strcať — strkati.
 strecha — doškový krov, viz XI. 418. pozn.
 strepať — neladně smíchati.
 striga — čarodějnice.
 stridží — čarodějny.
 striehnuť — stříci.
 stryná — strýcova žena.
 studeno — huspenina.
 stulipyšťok — název rostliny.
 stvora — ženská (užívá se jen při podivení, politování a j.).
 súkať — notně píti; soukati.
 súra — tíseň.
 svák, sváko — tetin manžel.
 svetlonos — bludička.
 svíb — (nějaký pták? Šuj.).
 sviňa — prase, Schwein.
 svojský — k rodině, spolku patřící.
 svokra — svekruše.

Šafel — škopek.
 šalet sa — smyslem se pominouti.
 šarapata — Verwirrung.
 šarkan, drák (maď. sárkány) — drak.
 šedlac (Šár.) — sedlati.
 šefraník — původně prodavač šafránu, teď podomovní obchodník s rozličnostmi, Kastenträger.
 šechtar — dojačka, Melkkübel.
 šemrať — reptati.
 šialený — na rozumu pomatený; šílený.
 šianať, šanovať — šetřiti, schonen.
 šibeň — šibenice (šibeň masc. — šibenc).
 šivačka — šiječka, šicí polštář.
 škára — skulina, puklina.
 škrečať — skřekati, schreien.
 škriatok — skřítek.
 škriepiť sa — hádati se.
 škuľavý — šilhavý.
 škúľiť — šilhati.
 skutina, štekutina — štětina.
 škvárník — skupec.
 šmárava, šmáravica — metelice.
 šmikeň — kováreň.
 špatný — mrzký.
 štica — kštica.
 štipka — štipec.
 štok, súdek — soušek.
 štrbavý — štěrbavý.
 šuga maga — viz II. 396.
 šupka, snopok — došek.
 šuška, šúlok — šiška, Baumzapfen.
 švábka — zemák.

Táner, tanier — talíř.
 tanistra — torba.
 tápša — plotna na pečení koláčů.
 tárať sa — toulati se, herumschweifen.
 tárbák — neobratný.

tatko, tato — táta.
 tátoš — báječný kůň v báchorkách.
 ťažoba — mdloba tělesná (sr. čes. úsloví »je mu nanic«).
 temian — kostelní kadidlo.
 tielce — tílko.
 tiesk — ohřeblo.
 toľko — tolik.
 tōňa, tieň — stín.
 toniť sa (žertovně k přástce) — točiti se.
 topor — širočina, Breitbeil.
 totka — tetka.
 tovar — zboží, Waare (slov. zbožie — čes. obilí).
 trapy pl. — útrapa.
 trešať — třestěti (o zvuku).
 triezvy — střízvy.
 trňa, trnie — trní.
 trpka — stfemcha.
 tuliby! — viz XVI. 25. pozn.
 turák — 1½ krejc. (srovn. pultura).
 turičný — svatodušní.
 tvárka — výzor tváři.
 tvrdošín — zatvrzelec.
 tvrđza — tíseň.

Učlovečit sa — člověcký skutek učiniti, slitovati se, obdarovati, (viz XIII. 50. pozn.).
 udoleť koho, čo — premoci, srovn. odolati.
 úgorka, uhorka — okurka.
 uhánať — páditi; uhánať sa — hádati se.
 úješť — nástraha, Lockspeise.
 ujšť — ujiti.
 ukřčať sa — krčiti se (o držení těla).
 upýskaný — ušpiněný, srovn. čes. pýskati, besudeln.
 uporabijť — promrhati.
 úradník — správce statku (v řeči lidu).
 úrečivý (pověrečné) — viz XVIII. 12.
 uriecť — viz XVIII. 20.
 úryh — dávení.
 útok — útek, Eintrag im Gewebe.
 uzeradlo (Mor. Slov.) — zrcadlo.
 užera — lichva; skrblost.

Vada = váda, sváda.
 vajda — cikánský rychtář.
 valach — pastýř ovec.
 valaška — valašská lehká sekerka; valachova žena.
 válov — žlab, koryto pro dobytek.
 var — várka piva.
 vardať — živořiti.
 vari — snad; zdaliž.
 varovkyňa, varovka — chůva.
 vāzy — vaz.
 včilejší — nynější.
 vekovať — na věky trvati.
 vefa — mnoho.
 vev (Šár.) — ve.
 vezky — vezmo, na voze.
 vybačovať — povinnou váhu sýra vydati (viz bača); obrazně: povinnosti své dostatí.

vycibriť sa — vycvičiti se.
 vyciť sa — na vzájem se vyplísniť.
 vydaj — vdaj.
 výdanok, výdavok — výdej.
 vydať sa — vdáť sa.
 viecha — vích, věnik.
 vietíť — očima kroutiti; uvažovati.
 vietor — vítr.
 výhovorka — výmluva.
 vyhrmeť — nevinně trpěti.
 vychrákať — vychrkati.
 vychrámať sa — konečně se pozdraviti.
 vychvilíť sa — vyjasniti se (o počasí).
 vykapať — vyhynouti.
 vykapsovať — vyplísniť.
 výlah — mlád' spolu vylíhnutá.
 vylogať — nepořádně vypiti.
 vynáčiť — vystrašiti.
 vyništeť — vyničeti, v nic obrácenu býti.
 vinovatý — vinný.
 vyobracať — vyplísniť, přísně s kým zakročiti.
 vypercholiť sa — nesnadně cíle dosáhnouti.
 vypsíť sa (žertovně) — vycvičiti se.
 vyradovať — viz vybačovať.
 visalka, viselnice pl. — šibenice.
 vystanoviť — podlužným (povinným) předmětem se vykázati; jej vystaviti.
 vystrábiť sa — vyléčiti se.
 vyškierať sa — s vyčerením zubů smáti se.
 vyškudený, vyškudlý — hrubé slovo místo vychudlý.
 vytrhať sa — po mnohém mračnu vyjasniti se.
 vytrielíť — hloupý kousek provésti; hloupé slovo pronésti.
 vyvršíť sa — vymstíti se.
 vyzbijať — oloupiti, berauben.
 vyzrubiť — vyplísniť.
 vládať čo — dostatečně silným býti k čemu; času míti.
 vmestiti sa — vměstnati se.
 vohlač — Brautbeschauer.
 vohľady — Brautbeschau.
 volačo — něco.
 voš — veš.
 vošky — svrblivka noh.
 votchý — vetchý.
 vrava — mluva, řeč.
 vraveť — mluviti.
 vrece — měch, Sack.
 vrecko — kapsa od šatu; zmenšené od »vrece.«
 vršíť sa — viz vyvršíť sa.
 vrška — z proutků shotovený přístroj na lovení ryb.
 vrtký — rezký, šibký, hbitý.
 vržená nemoc, vrženina — nemoc, jejíž následkem po smrti život zčerná.
 všahdajší — vezdejší, (všahdy, vždy, vše — vždycky).
 vták — pták.
 Zabrdnúť — zabrednouti.
 zabudnúť — zapomenouti.

zábudok — zabudka.
 začierať — nádobu k čerpání pohřížiti.
 zadržovať sa — příčinu k svádě hledati.
 zádrenie, záhrednie, záhľadrie — místo za řádry upotřebené jako kapsa.
 zadržnúť sa — zadusiti se; obrazně — nešťastným se učiniti.
 záhatie — překážka, (hať Damm).
 zajačienec — zaječí výkal, (tak i »kravienec, psienec, kuracienec, človečienec«).
 zájesť — nepřátelství.
 zajst' (zaisť) sa — bez dechu a povědomí zůstati.
 zakosiliť sa — zardousiti se (kosilka — oko, lečka); obrazně viz »zadržnúť sa.«
 zaliečať sa komu — zamilovaně mluviti.
 zalúbený — zamilovaný.
 zamrknúť — soumrakem postiženu býti.
 zanášať sa — podobati se.
 zaperený (obrazně) — majetný.
 záprek — překážka.
 zarevať — zařváti.
 zarobiť — vydělati, erwerben.
 zárobok — výdělek.
 zástava — prapor, (čes. zástava — slov. záloh).
 zašanovať — přišetřiti.
 zašemotiť — zmatečně, nesrozumitelně mluviti.
 zať — zeť.
 zaucho — políček.
 zavadzať — přítomností svou překážeti, vaditi.
 zavýjať — výti.
 zažmúriť — zamhouřiti.
 zbožie — obilí.
 zbrydiť sa — zhnusiti se.
 zcigániť — selhati.
 zdnuky — vnitřně.
 zdrap — cár.
 zdrúzgať — roztrískati.
 zdury pl. — vzdory.
 zdužneť — zmocněti.
 zelié, kapusta — hlávkové zelí.
 zež (Šár.) — z, ze.
 zgomnúť — hrubé slovo místo zemřiti.
 zhlbej — zhloubí.
 zimomravý — zimomřivý.
 zimomriavky — zimomrazky.
 zisť sa na něco — býti k čemu dobré.
 zkapáť, zmiznúť — ztratiti se, zmiznouti; zahynouti.
 zklaveť — na ruce ochrnutí.
 na zlomgrgy — na zlomkrk.
 zmok — zmek, zmok, báječný tvor.
 zmraščený, zmraštený, zmříštený — zvrasklý.
 zmriavknuť — srovn. mravcati.
 zmříšitiť sa — zvrástiti se.
 znakovitý — znamenáný, signatus.
 znosiť koho — vyplísniť, vynadáti.
 zogoľ, hrvoľ — vole; srovn. hrbol.
 zolvica, zolva (Trenč.) žolvica (Orava) — bratrova manželka, čes. zastaralé zelva.
 zopsúť sa — zepsiti se.

zpak ruky — opačným směrem ruky.
 zprdkaveť sa — zaprtiti se.
 zprpliť — rychle svíjeti se.
 zrádnik, zrádca, zrádkyňa, chytlian, chytli-
 anka, nedobrá, vred — padoucí ne-
 moc.
 zrak — báječná osobnost; zrak.
 zrakovský — viz zrak.
 zunovať něco — přesycenu býti, nuditi
 se.
 zúverený — zúviřelý.
 zvonka, zvonky, zvonku — zevnitřně.

Žať — žiti, ernten.
 želiar — podruh.
 želudť — žalud.
 žibatko — housátko.
 žihlava — kopřiva, urtica major.
 živý oheň, švábeľ, šváb — síra.
 žič, žitť — žluč.
 žmurkať — mhourati.
 žrdť — žerď.
 žrebec — hřebec, Hengstfüllen.
 žrebný — shřebný.
 žriebä, hača, kobyšťa — hřibě.

UKAZATEL.*)

- Abrhámova lúka, XVI 413
 Abrhámovi morky pášť, VI 680
 od Adama začiat, V 262
 Adamove deti smeti, XII 1
 v Adamových šatoch, XIII 168
 Adamovo rebro, VI 72
 Adam zostal, najl. dostal, VII 459
 Agata na sneh bohatá, XIV 140
 ach jaj, len ty daj! X 1025
 ak bude, dobre, ak nie, nie, IX 42
 akého chceš, t. máš, IV 608
 aký išiel, takú našiel, VII 275
 aký je, t. je, nebije, VII 463
 akí sme, t. sme, naši sme, VIII 88
 aký že si tlelý, X 547
 akosi bolo, bude, IX 68
 ako tam, tak i tu, X 135
 bez »ale« nikto nenie, XII 646
 Alžbeta — plno sviatkov, XIV 95
 ameň je už tomu, XII 489
 amíku spraviť, VIII 1274
 ancikrist keď pride, XV 348
 Angličan vyhúta, XVII 22
 ani mak, a j. XV 298
 ani na piasť, XV 357
 ani nevytrezvieva, VI 345
 ani otcovi to nie, XVI 382
 ani po smrti s ním, II 325
 ani sadlo, ani padlo, V 687
 anjlikov spievať čul, VI 513
 anjeli nie sme, XII 36
 anjel s rožky, VIII 685
 anjel v parte, VII 498
 anjel z doln. neba, II 300
 Anna, chladno z rána, XIV 61
 od Annáša do Kaifáša, VIII 948
 po Anne klobúk sa nahne, XIV 60
 apatéka bodaj kuchyňou, XVI 539
 apatéka drahá kuchyňa, XI 73
 apoštolia horší a. pán B. VIII 880
 apríl, máj (jaký), XIV 12
 v apr. máji, júni prší (na co), XIV 13
 aprílová chvíľa, XIV 11
 arak more! XI 36
 arak Šándor! IV 629
 arendy sú randy, XI 539
 ašadrina, krátka perina, XVI 508
 Baba čarila, XII 413
 baba hádala, XIV 177
 baba ho kúpala, XIII 185
 baba kde, tam láda, VII 155
 baba klebiet nenechá, V 412
 baba kvítek — angel — čort, VII 497
 baba meca bezodná, VII 510
 baba od čerta horšia, VII 152
 baba rada sa vydá (kdy), VII 278
 baba rondzi, čort blondzi, VII 526
 baba sa bojí, nie hámrnici, XVI 92
 baba narobila klopoty, XI 476
 bába skáče, IV 213
 baba stará bosku rada, VII 279
 baba st. ťa pozdravuje, XVI 272
 baba s voza, XIII 216
 ku babce narodený, X 47
 babe, čertu never, VII 157
 babe rec, už je všade, V 413
 babe starej i hrable, VII 280
 babe st. oči vykľat, XVI 230
 z baby dzivka nebudze, VII 156
 babie leto, XIV 68—9
 baby robia vojnu, VII 159

*) a. = ako, aký, a j. = a jiná, B = Bôh, bod. = bodaj, bož. = boží, čl. = človek, dob. = dobrý, chud. = chudobný, kaž. = každý, lep. = lepší, najv. = najväčší, nešť. = nešťastie, radš. = radšej, sedl. = sedliak, t. = tak, taký, všet. = všetko a jiná snadno pochopiteľná zkrátení.

- od baby sa odžehnať, VII 158
 babka a groš, X 610
 babka k babce, X 609, 611
 báb mnoho dieťa zmárni, VIII 857
 babriť sa s ním nehodno, XVI 312
 babského srdca, IV 241
 babské reči, V 47
 bača od Rym. Soboty, X 563
 bača zrelý na šibeň, XI 157
 za bačkorom čižma, IX 141
 bačovi súdny deň (jak), XII 342
 bachratý a. sud, (a j.) VI 48
 bachr. a. za šesták odkorek, VI 48
 bajúzom mrdnúť, IV 155
 bál sa, najl. prešiel, XII 328
 bál sa, neubál sa, XII 244
 baňa mu nepostačí, X 794
 i baňa sa preberie, X 612
 baniek nastaväť, XVI 180
 baník blázon, XI 111
 bankovkami dach kryť, X 276
 banoval by bol zomrelý, XIV 180
 banovať a panovať, VIII 161
 banovať a. krava za zvoncom, IV 367
 barana bičom šibať, XIII 264
 barana strižú (kdy), VIII 1194
 baranovi nie 4 rohy, XVI 360
 baranovi rohy neťažké, XIII 206
 baran. rohy mu chybia, III 243
 baran sa zabil, XVI 204
 Barbora, sane do dvora, XIV 112
 barón Hnida, X 347
 po Bartoléme hady, XIV 77
barva, XV odst. 7
 basy s gäjdami, XVI 340
 basorka morka, XVI 509
 báfa, škoda kráfa, XI 267
 báfa, ťažké pohnuť, X 551
 batoh plný nabrat, XVI 177
 báť sa a. chytaný, IV 214
 báť sa a. lansk. snehu, XVI 372
 báť sa len mátohy, IV 201
 báť sa, že prevrávi v ňom, VIII 1111
 bázlivý a. zajac, IV 214
bázlivosť, IV odst. 9
 baží, až oko vyskočí, IV 78
 Beckovský zámok, VIII 666
 beda, koho ľutujú, VIII 571
 beda toho bic, s kým žic, VII 553
 beda tvojej koži, XVI 407 409
 bedlivému právo, VIII 1209
 behajú a. ryby (a j.), XV 145—6
 u behúňa mrcha huňa, XI 576
 belasé a. nebo, XV 172
 beľmo s očí strhnúť, III 194
 Beňovo oko, VIII 756
 bere, čo vidí, X 1221
 bere, kde nepoložil, X 1221
 bere sa, dere sa, XIII 103
 bere veselo, smutnc vracia, X 1082
 ber svoje, daj moje, VIII 1058
 berú len, kde jest, VIII 1110
 besného hrá, XXI 6
 bešeduje še, jak še spravuje, V 501
 Beta Bete, po svete, V 414
 na beťaha vynst, IV 225
 beťahy ťa trhaly, XVI, 520
 Beta smeti smetá, V 415
bezďetnosť, VII odst. 7 b
bezstarosťnosť, IV odst. 6
 bežal, akoby ho hnal, XV 1
 bežal a. pes bez chvosta, XV 1
 bežal a. s nasol. zadkom, XV 1
 beží, nenaháňaj ho, X 441
 Bibliu nie hneď celú, V 312
 bez biča pohoniča nič, VIII 913
 bič, čo sa hrach mláti, XV 261
 bič nie na dobr. koňa, X 439
 bičom pošepnúť, XVI 185
 bič z h. . . na neupletieš, IX 563
 bydlo, čo na ňom vidno, X 290
 bieda b. ruku podáva, XII 107
 bieda b. najde, XII 107
 bieda b. poráža, XII 546
 bieda človeka sjedá, X 137
 bieda dohoní, ty ju, XII 109
 bieda hlúposti súseda, X 93
 bieda ho morí, X 291
 bieda ho prikváčila, X 241
 bieda ho priškrela X 291
 bieda ide, otvor vráta, X 291
 bieda jedna, tak či tak, XII 319
 bieda je; ešte len bude, XII 547
 bieda 1 kde, tam 2., XII 110
 bieda majster, IX 591
 1 bieda nič, ak nie 10, XII 110
 bieda oblokom a dvermi, X 136
 bieda psotu naháňa, XII 107
 bieda rozum láme, IX 592
 bieda s ním spáva, X 291
 bieda s psotou sa sišla, VII 442
 bieda učí koly kresat, X 402
 bieda veľ. pomoc blízka, IX 103
 bieda všet. naučí, IX 593
 bieda za biedou, XII 107
 z biedy do nevole, XII 321
 biedy — jedy, X 95
 od biedy koža visí na ňom, X 291
 biedy nepozbudeš, X 140
 z biedy pohoršenia, X 96
 biedna hlava, i rozum, X 138, XII 108
 biedneho nik nezná, VII 856
 biedny a. tōňa, VI 512
 biedu kúpiš, i ostane X 139
 biedu, psotu treť, X 291
 biedu s pleca na plece, X 291
 biela a. kvet, VI 112
 biela húska dobre sedí, VII 624
 biela a. mlieko (a j.) XV 173
 biele? b. čierne? č. V 684
 biele dieťa a. húsatko, VII 112
 na biele pazderie psi, VII 201
 biele plúca — vdovec, VI 162
 biele z čiern. robiť, V 213
 v bielom čier. hľadať, IV 435
 z biezy nic húžev, VIII 1101
 bije ho, až kosti láme, XVI 163
 bijú, aby bolclo, II 168
 bijú sa 2, 3.— mu osoh, VIII 1220
 býka kúpiť, VI 381
 bíli koho, zas ho budú, XII 125
 bylina kaž. od Hosp. I 17

- bylina sa nedarmo trasie, V 508
 akoby bilom bil, XVI 161
 bystrý a jašter (a j.) VI 32
 Bystu bohu! (a j.) XVI 31
 Bystu Dade! XVI 31
 biť či jest skôr? VIII 1250
 bitého nebij, VIII 122
 bitý viac a. chleбом sýty, VII 823
 bitka na dvoje stojí, XI 187
 bitkou smrdeť, XVI 407
 biť nie, ale brániť sa, VIII 6
 bytom a sytom u neho, X 1032
 biť sa v čelo, III 195
 bývalo to, i bude, XII 533
 býva na vyhnanci (a j.) XV 359
 blahoslav. a. v nebi, XII 80
 z blata do kaluže (a j.) XII 320
 do blata nôh repu siať, XIII 187
 z blata sa vytiahnuť, XII 347
 v blate byť (a j.) XII 493
 a. v blate pováľaný, XIII 190
 blato a zlato, XII 508
 blatom hádzat' (po kom), V 466
 s blatom sa paprať, VIII 444
 na blato nie moc dažďa, IX 214
 od blázna blázn. reč, III 74, V 9
 z blázna len blázn, III 75—6
 za blázna mať (koho), VIII 622 686
 blázna mlčaním odbav, III 56
 od blázna nemúdra reč, V 10
 blázna nie na vajcia, III 68
 blázna niet a. fľaša prázdna, XVI 630
 na blázna reč odpovedť, V 41
 blázna znať po smiechu, IV 326
 blázni dva, III 62
 blázni sa za ňou, VII 244
 bláznit' ľahko bez rozumu, III 64
 bláznit' sa chce, musí mať rozum, IX 266
 bláznit' sa nekázal B. IX 267
 bláznivý a. victor, III 221
 bláznivý košút, III 221
 s bláznom ani B. III 70
 s bláznom nevykonáš, III 72
 s bláznom pokoj, III 71
 bláznovi drevený groš, III 57
 bláznovi po rozume čo? III 116—19
 bláznov nechaj, III 69
 bláznov nesejú, III 58
 bláznov všade, III 59 60
 bláznov dáva, múdry bere, VIII 594
 bláznov ja, či ty? III 221
 bláznov 1 urobí sto, III 63
 bláznov kaž. má za bl. III 61
 bláznov sa rehoce, IV 329
 bláznov sa vždy smeje, IV 328
 bláznov ty, nie ja, XVI 309
 bláznov tomu verí, V 48
 bláznov z bl. sa smeje, IV 327
 bláznov 1 z nás, ja nie, III 221
 Blažkovi za čapicu dlž. IV 221
 blčí a. suchá haštra, IV 448
 bledý a. smrť, stena (a j.) VI 511
blesk, XIV C odst. 3
 blcha je tu, (a j.) XII 483
 blcha nacecaná, X 901
 blchy doň naskáču, XII 3
 blchy honiť, XVI 191
 blchy kŕmiť, X 614
 blchy má kaž. pes, XII 3
 blch nemá, len ony jeho, XII 274
 blýska sa križ. krážom, XIV 214
 blysk mám, za mnou sa! VII 257
 bližn. uctiť, sebe krivdiť, VIII 305
 blška neztráti sa, VII 559
 bobok na cediľku, XII 442
 bobo po bobá, VIII 974
 bociane a žaby, X 493
 bociane — dážd', XIV 149
 Bočena ho kopla (a j.) XII 421
 bočí a. čert od križa (a j.) IV 246
 bodaj ho B. pobil (a j.), XVI 528
 bodaj ho pokrčilo! XVI 529
 bodaj ho porantalo! XVI 510
 bod. ma nebol poznať! XII 351
 bod. mu vzal B. najmilšie! VIII 1248
 bod. nemal viac a. ukradnul! X 1196
 bod. sme sa nemerili! VIII 89
 bod. som bol cigáňom! (a j.) XVI 65—6
 bod. ste sa chovaly! XI 514
 bez B. ani prez prah noha, II 32
 Boha nech nevidím! XVI 67
 boháč a svinka, VII 826
 boháč boh. zastane, X 113
 boháči lakomci, X 850
 Boha či má pri sebe! VIII 1252
 B. či sa nebojí! VIII 1251
 i boháč má 2 dier. do nosa, X 53
 z Boha čo nenie, II 39
 boháč skupáň, X 851
 boháč vyhrá, X 117
 i boháč zchudobnie, X 54
 bez B. darmo chrániť sa, 1 15
 pre B. dá, u B. má, X 995
 od B. dôstojnosť, I 28
 Boha chváli a. zná, III 9
 B. ak ho rád, a. ja, XVI 306
 z B. kto si, ratuj, VIII 123
 B. a. dá, tak bude, I 2
 B. a. prikázal, II 78, VIII 1251
 od B. máme, čo máme, I 13
 u B. máš, čo v mene b. dáš, X 991
 u B. milosť, VIII 1187
 u B. milosti nad vedom. človek. I 71
 Boha milujúci súžený, II 47
 na B. nemyslí, II 305
 B. neobchádzaj, II 59
 B. neoklameš, I 79
 B. nepremôžeš, I 21
 bez B. nič, I 3
 bez B. nič dobrého, II 33
 bez B. niet zmoha, II 44
 od B. počiatok — poriadok, II 69 73
 u B. pomoc, I 24
 B. sa bát, ľudí stydiť, B. 54
 B. sa boj, II 35, V 318
 B. sa bojíci pevný, II 52
 B. sa nebojí, II 305
 B. sa nespustí — neopustený, II 53
 B. sa spustí, II 305
 na B. s kyjom, I 16
 na B. spolieha — nezahanbený, II 50
 od B. súdeno, I 18

- od B. šťastie, I 29
 bohatému dobre v teple, X 3
 bohat. ľahko ide, X 1
 bohat. netreba rozum, X 2
 bohat. nikdy dost, X 38
 bohatý chudob. žere, X 852
 bohatý chud. je (kdy), X 675
 bohatý je Pán Boh, X 51
 bohatý keď skupuje, X 39
 bohatým byť nekaždému, X 40
 bohatým dary, X 1006
 s bohatým sa nesúď, VIII 1182
 bohatý — pes rohatý, VIII 1026
 bohatý — pyšný, IV 478
 za B. tohoto to nebude, XV 351
 bohatstvo cudzie, X 71
 bohat. do času, X 227
 boh. závisť, chud. nenávisť, VIII 573
 bohatší — mocnejší, VIII 1106
 od B. vďačne prijmi, II 57
 na B. volať, II 45, XVI 486
 od B. všetko, I 40
 B. vzývaj a rob, II 36
 B. za nohy, čerta za rohy, VIII 500 537,
 XII 172
 bez B. žiť, II 46
 B. blízky v núdzi, I 57
 B. borguje, nedaruje, I 95
 B. čo čini, dobré, I 52
 B. čo dňa dá, X 337
 B. čo chce, čert nevie, I 50
 B. čo požehná, dobré, XI 329
 B. dá chleba, I 42
 B. jednému dal 2.-mu sľúbil, X 37
 B. dal — vzal, I 30
 B. dal zuby, dá chleba, I 62
 B. dáva, akí sme, I 75
 B. dobrých tresce (k čemu), II 346
 B. dobrý, ľudia zlí, I 96
 B. dohoní, I 81
 B. dopustí, motyka spustí, XII 525
 B. ho prividel, XII 242
 B. ho v matrike nemá, XV 368
 B. chce, musí byť, I 22
 B. i čert zná svojich, II 62
 B. jak mne, tak ja, II 79
 B. kára za figliara, I 99
 B. keď nechce, darmo, I 19
 B. koho chráni, I 60
 B. koho miluje, I 61
 B. komu, tomu svätí, VIII 1125
 B. kravičku i trávičku, I 66
 B. lekár, I 67
 B. lepší a proroci, I 64
 B. má viac a rozdal, I 69
 B. mi svedok, XVI 67
 B. mu otec, ľahko do neba, VIII 1124
 B. mu pomáha, čert tiská, XII 81
 B. mu tak, a. on mne, VIII 73
 B. nad nami, I 5
 B. na dobré obráti, I 41
 B. najstar. hospodár, XI 324
 B. naloží, odloží, I 46
 B. nám volakoho nesie, XVI 582
 B. na pomoci zbožnému, II 30
 B. na srdce, čl. na tvár, I 92
 B. na veky, I 39
 B. nedal, svet nedočini, I 14
 B. nech ma požehná, XVI 67
 B. nech mu platí, VIII 1257
 ak B. neochráni, I 33
 B. neopustí, I 43 48, II 61
 B. neplatí kaž. sobotu, I 101
 B. nefahá za vlasy, IX 316
 B. nezná deda, vnuka, I 90
 B. nie dlžen, I 82
 B. nie náhlivý, I 97
 s B. kto začína, II 72
 s B. kupčiť dobre, XI 327
 s B. práca sa odpláca, II 76
 pred B. rovni, I 105
 Bohom sa dokladám, XVI 67
 Bohom súdeno neminie, I 27
 s B. veci dobre idú, II 71
 pod B. všetci, I 37
 s B. všetko, II 68
 s B. začínať, dokonat, II 70 74 75
 s B. dobre, s čertom nie zle, VIII 202
 s B. žartovať, I 93
 bohoval až strach, V 679
 bohovi čo, nie volovi, VIII 1112
 a. Bohovi Kuba, t. B. K-vi, I 76
 bohov (kolik) v tvojej materi! XVI 575
 B. pečie oplatky, I 83
 B. platí (jak), II 163
 B. pomáha dobrým, II 40
 B. pomáha, kde čl. nemáha, I 56
 B. pomôže, iný nie, I 1 49
 B. požehnal to pre každ. X 1257
 B. pred čl. mocou, vekom, I 6
 B. raní i hojí, I 47
 B. rozdáva i nehodným, X 34—5
 B. sa nedá posmievať, I 84
 B. sa nemýli, I 102
 B. s námi, kto proti? I 59
 B. spojil, čl. nerozlúč, VII 465 499
 od bohsveta to tak (a j.) XII 535, XV
 345
 B. starý žije, I 55
 B. s tým, kto s ním, II 60
 B. súdi ako najde, I 94
 B. súdi bez žaloby, I 85
 B. súdi dľa ducha, I 100
 B. súdi tajné, I 89
 B. šelmy tresce (k čemu), I 346
 B. ťa vyslyší, nie svet, II 77
 B. tebe a. ty bližn. I 78
 B. ten, čo bol, I 68
 B. tresce dom pre dvor, I 106
 B. tresce i žehná, I 44
 B. tresce pozde, tým tažšie, I 91
 Bohu čo, to B., svetu, čo sv. VIII 1064
 Bohu darmo neslúžime, VIII 65
 Bohu do remesla miešať sa, I 65
 Bohu do ruky dať, XI 431
 Bohu dušu, mne peniaze! XVI 717
 Bohu i ľudu milé, II 110
 Bohu kto slúži, II 48
 Bohu ku cti, ľudom na posmech, III 160,
 XVI 644
o Bohu lehkomyšlné věty I odst. 4
 Bohu my, B. nám, I 77

- Bohu mluiť — činiť, I 7
 B. umočil, osušil, I 63
 Bohu neujdeš, I 88
 Bohu neverný i ľudom, II 49
 proti B. nic nemohu, I 32
 Bohu nič nemožného, I 35
 Bohu nie, ani ľudu, svetu II 305, X 842
 Bohu sa neskryješ, I 103—4
 Bohu sa protivíš, I 8
 o Bohu sprostý, II 134
 Bohu sviecu, čertu hlaveň, VIII 207
 B. utiahne (komu), X 844
 Bohu živému prisahať, XVI 87
 B. vie, čo robí, I 54 74
 B. vie, čo treba, I 45
 B. vidí, kto šidí, I 87
 B. vidí moje svedomie, XVI 67
 B. vidí pravdu, krivdu, I 86
 B. vysoko, I 80 98, VIII 1157 1164
 B. vládne (čím), I 9 25
 B. volky, čert spolky, VIII 355
 B. všetkým nevyhovie, VIII 476
 B. zasvieti (čím) IX 96
 B. zlé netrpí, I 107
 B. z neho chason vezme, XVI 479
 B. žehná zrno, čert tráňa, XI 325
 bez boja niet víťazstva, IX 66—7
 bojí sa, ľahko ho strašiť, IV 206
 bojí sa, nič nestojí (a j.) IX 44
 bojí sa o prach pod prahom, X 935
 bojí sa toho (jako čeho), IV 214
 bojí sa vlastnej tône, IV 214
 bojí sa, zle obstojí, IV 199
 bojí sa, že ho zajac sje, IV 214
 bojíš sa čoho, to príde, XII 177
 bojkovi prdom zvonía, IV 200
 »boj sa« lep. a. »neboj sa,« IX 188
 s boka na bok od bolesti, VI 513
 boky namastiť, XVI 175
 boky podopreť, VII 596 VIII 625
 na 1 bok ľahnúť, 2hým sa prikryť, VI 462
 bolesť bolesťou zaháňať, IX 479
 bolesť dob. čo dá pojesť, X 460
 bolesť kde, tam ruka, VIII 48
 i bolesť má radosť, IX 130
 bolesť mlčať nedá, V 174
 a. bolesť taká masť, IX 478
 bolí kde, tam bolí, XII 117
 bolí, o tom hovorí, V 175
 v bôli v dobrej vôli, IX 140
 bolo, ale neviem kedy, XV 336
 bolo všeho, až huj buj! XVI 604
 bolo, už sa minulo, XII 601—2
 bôrg zomrel, X 1040
 bosých za turák koľko? XVI 277
 bosí sú tu, ticho! V 330
 bosorky keď lietajú, XVI 470
 bosrmany, tam i slivky, IX 105
 po božej vôli bude, I 26
 božekal od rána do več. XII 243
 božekanie ohňa nezaleje, IX 33
 Bože postraš, nezatrať, I 70
 Bože, sme všetci tvoji? VIII 1107
 božia bázeň múdrost', II 31
 božia milosť, ľud. zlosť, I 72
 boží dar sa pováľal, X 553
 boží pe...
 boží spr...
 boží svat...
 boží svrch...
 boží věčno...
 v božom n...
 na bož. poz...
 s bož. pomo...
 na bož. dobr...
 brada a mud...
 brada, fúzy (j...
 brada proroka...
 na bradu, piš...
 brány oberať, X...
 s bránou do hor...
 bráň sa chlap, al...
 bratia spolu nedo...
 bratia, štica nie se...
 bratku, len bys ma...
 medzi bratmi hodno...
 brat radšej a. dať, ...
 brat sa do nemožnéh...
 brázda hlboká, XI 330
 na brdo sa komu dost...
 na 1 brdo tkaní, VIII...
 brehov dvoch sa chytat...
 na brehu je už, XII 344
 brechať by musel (kdyb...
 brech dobrý má, XV 86
 bremeno, ktoré pomáha, ...
 breše a. pes, V 199
 breše, kto luže, V 190
 brezen ore, duben odpočív...
 bryndze dali, choď inde, VI
 britva nie, inému i motyka,
 britva tupá a. sekera, XV 20.
 britva zlatá, XI 129
 brká mu vpršaly, X 334
 brky mu opadly, XII 283
 brnkať popod nos, VIII 623
 z brucha ide sila, VI 219
 do brucha nik nevidí, X 615
 z brucha vytlelo, VI 259
 brucho a. výsypok, VI 49
 brucho a rúcho, X 616—618 620
 na brucho daj pozor! VI 217
 brucho — hlucho, VI 210
 brucho k patr. kosti, VI 80
 brucho lačné nezbačné, VI 215
 na brucho ľahnúť radšej (než —))
 399
 bruchom cítiť, VI 408
 bruchom krčiť, X 293
 brucho myslí: zuby u čerta! VI 259

- s bruchom plným postíť, X 21
 s bruchom sa pomeriť, VI 259
 bruchom stísať, VI 259
 brucho nahnať, VI 408
 brucho na chrbát vylezlo, VI 259
 brucho najlepšie hodiny, VI 211 218
 brucho na rozum, hlava na vši, X 569
 brucho plné, hlava prázdna, VI 214
 brucho plné učí sa hlucho, VI 215
 brucho prázdne i kapsa, X 293
 brucho prázdne ťažká noša, VI 212
 o brucho sa len stará, VI 408
 Bruchovský a Zubovský, VI 265
 bruško a. kotného vrabca, VI 49
 Bubenka: dobrá pálenka, VI 334
 na buben odratý sľubuje, II 203
 s bubnom na vrabce (a j.) V 298, IX 572
 bubnuj, vzals sa na to, VIII 936
 na bubon uderiť, V 332
 poza bučky chodiť, X 1224
 budár zámkom robiť, V 689
 bude, čo má byť, XII 504
 budúce veci v bož. moci, I 10
Bůh I
 Buh požehna, kelo sce, XI 328
 búcha 2 na 3, V 690
 búcha od duba k dubu, V 690
 búcha z neho a. z dela, VI 567
 buch kam, tam tresk, V 694
 buchnuť sa do človeka, IV 528
 buch sem, buch tam, III 285
 bujaka za rohy nie, VIII 197
 bujakovi na chrbát padá, II 147
 bujak už do hája, XXI 14
 bujný a. kôň, XV 229
 od buka do buka robiť, III 316
 búrka ich nasekala, XV 301
 búrka (kdy bývá), XIV 215
 búzy a. u mreny, VI 150
 bzdiť tomu bez nosa, VI 568
 Capa odreť, III 286, IX 213
 capa zabiť, XII 414
 cap sa zabil, X 896
 cap zahradník, VIII 957 972
 cedulami fajku zapaloval, X 816
 celú noc na nohách, VI 457
 cena aká, šatka t. XI 203
 cena do vrecka nejde, XI 204—5
 ceny nemá, čo není, XII 609
 cengajú, budú zvonit', IX 104
 cepy do ruky! III 130
 cepy už na kline, XVI 121
 céry — rodinu, synov — cudzinu, VII 857
 César aký, písať t. VIII 887
 cesta a chodník, IX 350—52
 cesta (jaká), XIII 224
 cesta — dušu vytriasť, XIII 225
 cestu najdeš, pýtaj sa, V 381
 cesta na konci jazyka, V 380
 cesta na zlomgrgy, XIII 225
 cesta prosrednia najlep. IX 481
 cesta sa najde všetkému, IX 480
 cesta 1. ti hore, 2. dolu, XVI 324
 cesta zarúbaná, XII 498
 po ceste akej kto, IX 246
 v ceste čo je, nech ide, IX 69
 na ceste dolu gágorom, VI 353
cestovantí, XIII odst. 4
 cestou svojou choď, IX 70
 cestu meria, VI 370
 cestu psovi ukázať nevie, XIII 232
 cestu zarúbať, VIII 845
 cic kozy kozina! XVI 122
 cifra, plachta, zástava, XVI 292
 cigáňa bieleho boj sa, V 184
 od Cigáňa horší, X 944
 z Cigáňa ikry (?) by sjel, VI 262
 Cigán a kováč, III 101
 Cigáňa pod pec, ten na p. VIII 468
 cigán a zlodej, V 178
 Cigán Cigáňa najde, II 228
 Cigán cigáni, XVII 41
 Cigánča sa nebojí iskier, IV 18
 cigáni, za ním sa práši, V 200
 Cigáni ho nesli na kole, XVI 2
 ak cigáni, pomáhám mu, V 525
 Cigáni kince kujú, VI 260
 Cigánik sa utrhnul, VI 569
 cigáni, hory sa zelenaly, V 200
 Cigáni mu zuby kuvali! XVI 540—1
 Cigán i na šibeň zvykne, XVII 38
 cigániť chcel (jak znáti?) XVI 239
 Cigáni v bruchu hrajú, VI 260
 Cigánka a lastovička, XVII 40
 Cigán kráľ otca obesil, VIII 1184
 Cigán na čo je, XVII 42
 Cigán na zuby odkazuje, VI 260
 Cig. nezahude, čo bude, XII 501
 cigán od kosti, V 200
 cigánom nebuď, V 94
 Cigánovi dieťa kolísat', X 941
 cigánovi pravdu neveria, V 181
 cigán, pamäť dobrá, V 183
 cigán pravdu povie (kdy), V 179
 Cigán sa mu zavesil, V 200
 Cigán sa nebojí zimy, XIV 221
 Cigán sa teší dažďu, XIV 188
 Cigán si halušky necení, X 829
 cigánska košeľa, VIII 497
 cigánska viera, XVII 39
 cigánske dieťa, VII 672
 cigánsky foršpont, XVI 412
 cigánsky plač a smiech, IV 335 349
 bez cigánstva to není? XVI 253
 Cigán svoj. koňa chváli, VIII 26
 Cigán: »už nie bez dreva!« IX 269
 cího, bliho! XVI 310
 címer obnoviť, XIII 132
 cíti sa, nech sa vtípi, V 142
citu dojmy, XV odst. 12
 clivo mu je; cnie sa mu, XVI 107
 cmar na rýfy, X 938
 cnosť a protivník, VIII 136
 cnosť a závišť, II 89
 cnosť bez pobožnosti, II 42
 cnosť milá spoločnosť, II 87
 cnosťný šťastlivý, II 85
 cnosť platí vo večnosti (co), II 86

cnosť sama sa chváli, II 88
 cnosť s chudobou, X 72
 cnota kde, nebude psota, X 74
 bez cti a. pes b. chvosta, IV 275
 ctia ťa, v čom ťa vidia, XIII 128
 cti sám nemá, iného nectí, VIII 323
 ctiš druhého, chvála ti, VIII 322
 cudnosť a necudnosť, VII, odst. 3. b
 do cudzej kapusty, VII 608
 z cudzej kože krájať, X 858
 na cudz. koži bubnovať, X 859
 v cudz. nádeji hrach, IX 392
 na cudz. škode sa učiť, IX 619
 z cudz. škody sa neraduj, IX 620
 cudz. brázdy vyzínať, X 1222
 z cudz. dávať ľahko, X 857
 do cudz. hrnca nos, VIII 411
 z cudz. koňa i do bariny, VIII 1230
 do cudz. maku, VII 308
 z cudz. nešťastia neteš sa, VIII 125
 z cudz. nezbohatneš, X 860
 cudzieho poslúchať, VII 796
 do cudz. sa nemišaj, VIII 391
 z cudz. štedrý, X 861
 cudzie misky vylizuje, VI 415
 cudzie nežiadať, VIII 1059
 cudzie pod horou vidí, VIII 382
 cudzie prahy otlkať, X 321
 cudzie pšeno obháňať, VIII 381
 cudzie ruky — muky, VIII 949
 cudzie rúry, V 541
 cudzie za pánom kričí, VIII 1193
 cudz. žiada, svoje tratiť, X 855—6
 za cudzí chrbát sa kryť, VIII 742
 cudzí je cudzí, VII 831
 cudz. rukami hady brať, VIII 461
 cudz. obrúskom ústa, VIII 1000
 cudzím sa chlúbiť, IV 564
 za cudzím sa šháňať, X 625
 v cudzine 10 ráz zomreť, VI 646
 na cudz. brázdu vyháňať, X 1222
 cudz. robotu nechytaj, VIII 379
 pri cudzom stole, VIII 1001
 cukor s lopatou jesť, VIII 1006
 cukor tlčený (na čem), XVI 216
 cváľa a. kôň bez puta, XV 2
 cvik cviku uhýba, XII 586

 Čaká a. B. dobrú dušu, IV 118
 čaká a. Dora na jelito, IV 80
 čaká a. kaňa na dážd, IV 80
 čaká a. pavúk na muchu, IV 80
 čaká a. sokol na poddymník, IV 80
 čaká ho a. Boha, IV 80
 čaká ho a. božie smilovanie, IV 80
 čaká ho a. Židia mesiáša, IV 80
 čakaj a. Šulej na mlieko, XVI 136
 čakaj dľa druhého na seba, XII 180
 čakanka, mlčanka, IX 147
 čaká ťa čo, nevieš, XII 196
 čané, ale požičané, X 1078
 čapy mu spadly, V 351
 čapnúť po pysku, XVI 164
čas (kdy,) od ktorého času, jak dlouho, XV, odst. 19
 na čas dať, za 2 pomôcť, VIII 98

časy byly, minuly sa XII 580
 čas ide, akoby šibal, XIV 293
 časy horšie sa prebudly, XII 576
 časy iné i spevy, XII 593
 časy sa menia, XII 588
 čas i tvoja hodina pride, IX 83
časy zlé, XII, odst. 9
čas jasný, XIV, odst. C. 1
 čas je drahý, uteká, IX 422
 čas jej je s poľa bežať, VII 393
 čas každý má svoj čas, XII 596
 čas kým je, rob, IX 428
čas konání, IX, odst. 9
 čas márneť, X 561
 čas má, že ušiel, XII 330
 čas minul, nevedeť ako, XIV 294
 čas nastaví, čo nepanovalo, XII 591
 časom sa všetko minie, XII 589
 za časom všetko pride, IX 85, XII 597
 čas platí, č. tratiť, XI 208
 čas pride, keď nás nebude, VI 600
 čas príhodný kto má, IX 425
 čas prináša, čo nie rozum, XII 592
 čas prísť, č. odísť, XVI 609
 čas sa ti mine (čím), X 432
 čas sa vyčkať musí, IX 76
 na čas sa vybralo, XIV 185
 čas svoj má kaž. vec, IX 423
 čas ťa naučí, IX 422
části těla, jejich zertovné názvy, VI, odst. 9
 čas tratiť (kdo), IX 424
 čas, trpel. ruže nesie, IX 74—5
 bez času nič, IX 73
 dľa času sa spravuj, IX 427
 času užij a. hus klasu, IX 429
 čas všetko ukáže, XII 590
 čas všetko zahojí, IX 77
 čas zpomôže, keď iné nie, IX 80
 čas ztratený sa nevráti, IX 431
čekání dlouhé, XVI 9
 čeladi nedá postávať (kdo), XI 550
 čelad príťahuj, VIII 929
 čeliadka živá, VII 787
 čelom múr neprebiješ, IX 482
 čelom nebo dosahovať, IV 527
 čelom smrštiť, IV 422
 čemer pretreť, XVI 474
 pod čepcom mať, VI 371
 od čepčeka začať, V 262
 v čepčeku sa narodíť, XII 92
 pod čepiec bez svatby, VII 650
 čepiec jej je na bok, VI 371
 čeranie sa zďaleka, XV 174
 čerstvy a. krava na ľade, VI 516
 čerstvy a. ryba, VI 34
čert II, odst. 6
 z čerta apoštol, II 182
 i čerta by sožral, VI 434
 od čerta čo, ide do č. X 866
 čerta darmo umývať, II 185
 čert a diabol, II 286 297
 čerta do kostola vodiť, II 188
 od čerta dušu, X 871—2
 od čerta horší, II 307
 čerta (jedneho) vyhnať, II 187, XVI 478
 čerta jemu, tebe dvoch, XVI 127

čerta keď B. tresce, II 149
 čerta maľovať, IX 189
 čerta má, nie peniaze, X 356
 čerta má v nose, III 234
 čerta na grg zavesiť, VIII 789
 čerta neobrátíš, II 183
 čerta nepopudzuj, VIII 198
 do čerta nepovedal (ani), VII 572
 u čerta niet sv. vody, II 189
 na čerta podatý, VI 113
 čerta poslať v dariech, XV 301
 čerta sa nebojí, IV 190
 čerta sjesť, XVI 311
 čerta vykutrať, III 337
 z čerta vrchovec, II 307
 čerta zchytiť, VII 592
 čert by sa obesil (kdy), X 862
 čert čerta najde, II 229
 čert dal jesť a nie piť, VI 237
 čert dal, diabol držal, II 230
 čert diablu po vóli, II 228, V 108
 čert ho bol dlžen, II 307
 čert ho durknul, XVI 510
 čert ho najal, III 287
 čert ho neprevedie, VIII 722
 čert ho preletel, II 307
 čert ho rád, II 307
 čert ho v pazúroch má, II 307
 čert ho vzal, čo si neprial, VIII 43
 čert ho ztratil s koča, II 307
 čert hriech sladí, II 115
 čerti čoby lietali, XVI 383 595
 čerti ho spýskali, III 287
 čerti ho ta donesli, XVI 301
 čerti ho vyhнали, II 307
 čert ich ber, z páru dvoch, XVI 311
 v čerty isť, XVI 311
 čerti jazorní, XVI 301
 čerti mu dušu pražili! XVI 542
 čerti mu podstlali, X 1180
 čerti mu pomáhajú, II 307
 čerti nosia neproseného, VIII 313
 čert jeden a. druhý, II 286
 čert je chudob. duše nemá, X 68
 čert kde dobrú noc dáva, VIII 850, XV 366
 čert, keď nie iné, zasmradí, V 432
 čert keď ochorel a ozdravel, II 184
 čert keď umre, bude dobre, XII 555
 čert komu kmotor, VIII 435
 čert krivý s reťazou, II 307
 čert má káplonku (kde), II 121
 čert matku zabil (preč), V 109
 čert mu kázal, III 287
 čert mu nabíľ do hlavy, IV 151
 čert mu nechytí, VIII 722
 čert mu ruku postrčil, XII 538
 čert mu sadol na nos, IV 412
 čert mu sedí na jazyku, XII 245
 čert mu šepce, VIII 722, XVI 301
 čert mu z oka kuká, II 307
 čert na čerte čo bude, XVI 383
 čert na 1 hľbu se . . X 42
 čert najde výhovorku, V 109
 čert na milosť sa nedá, II 186
 čert na ňom vápno hasí, XII 245

čert nebude dobrým, II 190
 čert nemôže, pošle babu, VII 154
 čert nespí, anjel hľadí, VII 198
 čert nespí, povzbudí, II 116
 čert nevie (co), VII 172
 čert nevymyslí, čo žena, VII 170
 čert nie tak čierny, VIII 135
 s čertom buď dobrý, VIII 201
 s čertom čo zgzadzovano, X 865
 s čertom kaž. za dobré, IV 361
 s čertom orechy nehryz, VIII 436
 čertom páchne, II 307
 čertom podšitý, VIII 722
 s čertom pokoj, VIII 204
 čertom posadlý, II 307
 s čertom sa nepasuj, VIII 205
 s čertom sa snesie, IV 369
 s čertom v porozumení, VIII 722
 čertom vzatého nekľaj, II 150
 čertom za hlavu byť, II 307
 čertom z pekla ušiel, II 307
 čertova baba, VII 153
 čertova nádeja, XVI 376
 v čertových pazúroch, X 939
 v čertových rukách, VIII 789
 na čert. kolese krútený, II 307
 čertovo semä, II 307
 čertovská robota, XVI 32
 z čert. zahrady kvietok, II 307
 čertovský človek, VIII 722
 čertov smýšľa, II 307
 čertov vystrája, III 287, IV 361
 čertov 7 vošlo doň, IV 446
 čert pánom, VIII 1146
 čert pečeny, diab. varený, II 181
 čert pjator, II 117
 čert po ňom i s koňom, XVI 311
 čert požehnal i vzal, X 863
 čert sa bojí zlého čl. II 270
 čert sa ihrá, II 118, XII 174
 čert sa na zlom smeje, II 119
 čert sa neprosil babe, XVI 344
 čert sa otiera, V 471
 čert sa ručil za diabla, II 233
 čert sa ťa bojí, ja nie, XVI 311
 čert sa udrel, II 348, X 874
 čert sa začesáva, VIII 499
 čert sa z býla zabil, XVI 32
 čert stvor. kozu, dáb. zemana, XI 37
 čert svojich neopustí, II 231
 čertu cestu dlžen, III 287
 čertu dobrý, II 307
 čertu do kuchyne, XII 245
 čertu do očí sa postaviť, II 283
 čertu dušou dlžen, II 307
 čertu i vo dne posvieť, VIII 199
 čertu kto slúžil, II 148
 čertu na budzogaň, XII 245
 čertu nedaj do dediny, VIII 203
 čertu peknú tvár ukáž, VIII 206
 čertu poručíš, čo vylučíš, XII 506
 čertu prst, chytí ruku, VIII 465
 čertu sa oddať, II 307
 čertu sa podpísať, II 307
 čertu sa reťaz roztrhla, XIII 226
 čertu sviečkočku, VIII 200

- čertu zadarmo ho dať, VIII 789
čertu za lampáš, II 307
čertu z hrdla nevydriapeš, X 864
čert vezmi ma, ak — XVI 74
čert vezmi tú robotu, III 287
čert vie, kde ho psi jedia, XVI 1
čert vymyslí (co), II 232
čert v núdzi muchy žre, X 192
čert v tom, nie dobré, XII 498, XVI 32
čert vzal kravu, nech i teľa, XII 231
čert vzal, nevráti, X 864
na čert vzjaťa vec tá, XVI 55
čert zabil babu (proč), V 109
čert za dobré pekľom, VIII 489
čert za dobrým čihá, II 120
čert zlého nebere, II 268—9
1 čert zo ženy, 12 do nej, VII 556
červená a. cvikla, VI 114
červená a. koža farbená, VI 114
červená sa a. pivonija, IV 255
červené a. krú, a j. XV 176
červený a. kalina, a j. VI 114
červený a. vyfliaskaný, VI 114
do červených šiat obliecť, VI 663
červíka do hlavy dostať, VI 375
červíka má každý, XII 116
červík do stromu zažratý, XII 123
i červík sa skrúca (kdy), VIII 1
červ rád koreň (který), VII 914
česať sa o plot, VI 148
česť, dobré meno nekúpiš, V 504
česť komu, tomu česť, VIII 321
česť za česť, VIII 60
i čierna kvočka biele vajce, III 150
čierna úroda, darmo voda, VI 101
čierne a. atrament a j. XV 175
v čiernej zemi chlieb, VI 109
čierne na bielom, V 750
čierne za nehtom, VIII 754
čicrny a. Cigán a j. VI 115
čierny a. kochniar, XIII 180
čihá a. čert na krivú dušu, IV 81
1. čihy 2. hota — robotu, VIII 930
čihy k sebe, hrom do teba, XVI 237
čihy nie, ani hota, XII 447
čihy — živý, zdochneš, bude druhý, VIII 984
čímkoľvek, len dokonalým, IX 67
činiť dobre, kým čas, IX 430
činnosti lidské rozličné, XV, odst. 4 5
činnosti věcí rozličné, XV odst. 6
čisté a. gate, XV 230
čisté a. zlato, XV 231
čisté ruky — šlebodne slovo, V 131
čistý a. hrach pri ceste, XIII 181
čisto kde, tam pusto, X 175
čistota najl. kuchárka, XI 132
čistota, nečistotnost, XIII, odst. 3
čistota pol zdravia, XIII 176
čistota von oblokom hľadi, XIII 177
čistotu P. B. miluje, XVI 637
do čižiem s pece skočiť, XIII 131
čižma jedna, 2. bota, III 305
čižmár čo natiahne v pysku, XI 115
čižmár na kameni vyžije, XI 113
čižmár nosí der. čižmy, XI 114
čižmy cudzie nosí, IV 588
čižmy červené a. líška, XIII 130
čižmy mu pýtajú piť, XIII 129
čižmy sa mu kľujú, XIII 130
čkor značí nový chlieb, XI 348
človectvo vymeniť, V 59
človek aký, bešeda t. V 5
človek aký, obyčaj t. II 114
človek aký, reč t. V 6
človek aký, zvyk t. II 113
človek ako človek, VIII 1063
človek a. mrchavý pes, VIII 762
z človeka majster, III 183
človeka za slovo, V 56—7
človeka znať dľa šiat, XIII 122
človeka znať po reči, V 20
človeka znať pri pití, VI 279
člov. človekom (pokud), V 58 60
člov. človeku nepriateľ, XII 548
človek dobrý (jako co), IV 370
človek duša, IV 372
človek chlebový, IV 372
člov. je a. tráva, VI 591
člov. krehká nádoba, XII 4
člov. len pol tak zlý, VIII 138
člov. má, čo užije, X 987
člov. mieni, B. mení, I 12
člov. na sjedenie, IV 371
člov. nenie zo železa, X 381
člov. nevoľný, hriešny a j. XII 356
člov. nie som, ani peň, XII 386
člov. nie anjel, XII 6
člov. nikdy dosť múdry, IX 190
člov. okolo nemoci a smrti, VI 592
človekom nech som nie, XVI 80
člov-m statočným ma nezov, XVI 84
člov. srdca (jakového), IV 371
člov. to a. hotový groš, X 1095
člov. to ľahťikár, IV 615
člov. v tom sebe bohom, IX 17
črep čím páchne, II 191
črevá mu vyschly, VI 261
črevá mu žmýcha, VI 261
črevá na chrbt. kosť, VI 261
črevá potrhať, VI 577
črevá snuvať, IV 449
črevo jedno zaviazat', VI 429
črviak v chrene, IV 24 37
čtveráctví, IV, odst. 16
čuť ti psičko, čičko! XVI 125
čudáka robí zo seba, IV 632
čupí a. sysel v diere, XV 3
čuší a. voš pod krastou a j. XV 4
čuší a. zajac v chrasti a j. XV 4
čuš len a hluš, VIII 1049
Dačo za dačo, VIII 63
daj, čo netvoje, XVI 411
daj nám dnes, X 773
dá, kto chce, nie k. má, X 880
dá, kto má, X 999
dal by mu krve a j. VIII 631
ďalej ani pohnuť, XII 455
ďalej — to horšie, XII 552
ďalej zajde plaziaci sa, VIII 595
z ďaleka čo, — vyvyšujú, IV 20

- z ďaleka, riekol a. ďaka, VII 318
 ďaleko nepôjde, VI 662
 dali by, keby sami mali, X 356
 dal mu zavoňať, V 638
 dal sa do toho (jak), IV 83
 dal's mi čo do vreca? VIII 383
 dal ten tomu! III 310
 dám, komu chcem, X 998
 dám ti, ak nesjem, XII 403
 dar Ducha sv. a rozumu, III 47
 darebák zmokne, (kdc), IX 275
 dary B. i ľudí tešia, X 1142
 dary božie užij mierne, X 628
 darí sa, prestaň hrať, X 1169
 dar každý vďačne ber, X 1146
 darmo čo, to darmo, XII 604
 darmodaj umrel, X 922
 darmodaj zakapal, X 1143
 darmo iba smrť, VIII 69
 darmo je už tebe, XII 489
 ani darmo, kto ho zná, XI 212
 za darmo nie, ani za peniaze, XI 297
 darmos' krpce nedral, IX 138
 darmo spievať bolí hrdlo, VIII 68
darmožroutství, X, B, odst. 5, 6, b
 dar nedodar, X 1157
 dar nikdy pozde, X 1154
 dar oslepuje oči, VIII 609
 na daromnici žit, X 964
 daromninami sa baviť III 319
 darovať a nazad brať, X 1144
 od daru bož. sa neodhrňaj XVI 627
 daru veľkého nehoden (kdo), X 1150
 dar za dar, darmo nič, VIII 70
 dať brezov. polievky (a j. o výprasku), XVI 165
 datel ďube, sebe trúsi, V 670
 •dátchu bá• (nátku má), VI 530
 dať kto chce, nepýta sa, X 879
 dať lepšie a. pýtať, X 1000
 dať nechce, nezná ho, X 878
 dať sladšie a. brať, X 1001
 dávajú, ber; bijú, utec, VIII 603, 608
 dávať i ešte prosit, X 1007
 dáva, učí dávať, VIII 77
 dáva, viac žiada, X 1149
 Dávída chváliť, VI 570
 davil, dušu mal vydať, VI 570
 od dávnych dávten, XV 341
 dávno, už nie pravda, XII 600
 dažďa cent, blata funt, XIV 1
 dažď ako stena, XIV 190
 dažďa, hrmavice (kolik), V 243
 z dažďa pod odkap a j. XII 321
 dažďa sa neboj, XIV 198
 dažď, blato, nedbal na to. VII 236
 po daždi býva blato, VI 314
 dažď krajinský, XIV 195
 dažď krvavý, XVI 384
 dažď malý a veľ. XIV 205
 dažď malý, väčší, XIV 155
 dažď po suchote, II 174
 na dažď sa zaberá a j., XIV 210
 dažď tam, odkiaľ's prišiel, VI 369
 dažď — ťažko zemi, XIV 204
 dažďu minulému kepeň, IX 121
 dažďu nohy visia, XIV 189
 dažď v Aug. do obedu, XIV 63
 dažď v čas kosby, XIV 43
 dbá — má, X 395
 dbať a. o lanský sneh, IV 136
 dbať a. pes o 5. nohu, IV 136
 1 dcerú dvoch zetóv, VII 896
dědictví, VII, odst. 8
 dedičov plač, VII 838
 dedina celá jeho, IV 303
 dedina iná i milá, VII 261
 dedina iná i reč, IV 44
 3 dedinám rozkazovať, IV 556
 dedina naša keď vyhori, XVI 497
 dedina — rodina, VII 854—5
 dedina spolu a. kľbko, VII 828
 čo dedina, to je iná, IV 43
 dedina — už novina, XII 519
 z dediny čl. pes z mesta, XVI 254
 dediny iné i nevesty, VII 267
 deďo v krpcoch, on pán, IV 549
dech, XV, odst. 2
 delá — vydelá, X 416
 z dela vystrel, nezbudíš, VI 459
 delené lep. a. naraz, X 680
 delia sa a. žobr. s bochnicou, XV 147
 delník hoden mzdy, X 388
 deň bude aj zajtra, X 431
 deň dlhý, v kapse nič, X 208
 deň druhý múdrejší, IX 598
 deň chyt' za rohy, X 430
 deň jeden nenie rok, IX 159
 deň každý bohovitý, XV 337
 1 deň nenie rok, XIV 261
 den P. Bohu kradne, X 554
 deň po deň, XV 340
 deň pred západom nechváľ, XII 186
 deň rastie, r. i zima, XIV 106
 deň roznosiť, X 554
 deň za dňom, rok za r. XIV 289
 pod deravou strechou, VII 302
 na dereš stiahnuť, VIII 1288
 deric ako pastier, X 940
děšť, XIV B, odst. 1; C, odst. 2
k dětem jiní, XIX odst. 1
dětem patřící výstrahy, zastlíbení a soud
VII, odst. 7, g
 detí a. dierok na riedčici, VII 641
 detí a. na hnoji smeti, VII 642
 deti a kúpny chlieb, X 295
 deti a veci kto má, VII 708
 deti bez rodiča — voz b. oja, VII 806
 deti — dar boží, VII 696
 deti dobré — radosť, VII 704
 deti dvojené, VII 807
 detí, fľaš nenazbyt, VII 691
 deti gazdom nespravlia, VII 693
 deti chudobným, boh. telce, VII 724
 deti kameň ubijú (kdy), VIII 1113
 deti kto sa nebojí, VII 709
děti k zvířatům, XIX, odst. 4
 detí lačných a. vrán, X 295
 deti majú kravu (kdy), VII 705
 deti malé, malá starosť, VII 714
 bez detí manž. smutné, VII 716
 detí mnoho, chleba málo, VII 717

- deti na kriedlach, VII 782
 deti nechoval slamou, VII 757
 deti nemať lepsi. a. zlé, VII 711—13
 medzi deti nie prsty, VII 722
dětinská dráždění, XIX, odst. 5
dětinská pokřikování za lidmi, XIX, odst. 6
dětinská přání z lidu, XIX, odst. 8
dětinská řeční přede hrou, XIX, odst. 7
z dětinského světa, XIX
dětinské pohružky, XIX, odst. 5
dětinské věty různé, XIX, odst. 3
 deti, otčenáš a chlieb, VII 689
 detí plač lepší a. rodičov, XII 712
 detí plno, chleba niet, X 295
 deti — prvé do gazdovstva, VII 697
děti při úkazech přírody, XIX, odst. 4
děti při zábavách, XIX, odst. 4
 deti rastú a. konope, VII 694
 deti rastú s chorobou, VII 695
 deti sú len deti, VII 692
 detí tancov (kolik), VII 639
 deti tešia chudob. VII 687
 deti už o tom vracia, V 524
 bez detí zle, VII 727
 deti zlé — žalost, VII 726
 deti zvláštnych nezgary, VII 686
 deti — žiaľ; statok — škoda, VII 407
 detné deti to neprezijú, XV 346
 deťom grgy podrezať, VII 783
 deťom kraď, mužovi kľaď, VII 531
 deťom nie britvu, VII 723
 deťom prútom rozumu, VII 698
 detsko najhoršie, VII 750
 deveru never, VII 832
 diabla vyhútal, II 309
 diablu oddaný, II 309
 diely sú diery, XI 542
 diera bodaj za ním! XVI 538
 dierami poplátaný, X 296
 diera nad záplatu, X 296
 diera neprežitá vec, XIII 106
 diera podľa ucha, IX 318
 do diery myšacej skryť sa, IV 216
 dierky do nosa, VIII 840
 dieru do neba vystreliť, XII 415
 dieru nehtom zapchať, X 296
 dieru rukávom, X 780
 dieru zapchať, 2 odopchať, X 174
 dieťa a. rosa, VI 551
 dieťa bez kazára, VII 699
 dieťa by ho posotilo, VI 526
 dieťa cicalo, dobre spí, VI 285
 dieťa Cigánke milé, VII 688
 dieťa čo 1, to milšie, VII 690
 dieťa dnes pokrstené, IX 436
 dieťa donesla v truhle, VII 649
 dieťa malé, veľké hryzie (co), VII 701
 dieťa múdre sa neodchová, VII 718
 dieťa najkrajšie, VII 719
 dieťa nemá rozumu, VII 700
 dieťa neplače, mať nečuje, V 365
 dieťa nevie, kedy dosť, VII 702
 1 dieťa 1 prasa, VII 732
 dieťa prvé dobre vychovať, VII 710
 dieťaťu bôty obúvať, VII 784
 dieťaťu nie po vôli, VII 720
 dieťaťu nôž do ruky nie, VII 715
 dieťa umrelo, kmotr. preč, X 1156
 dieťa za matkou, VII 741
 dieťa za ruku, matku za srdce, VII 703
 dietky komu, tomu i na d. VII 706
 dievča, ak mráz neopáli, VII 210
 dievča a. hrudka, VI 75
 dievča a. makovička, VI 116
 dievča a. na šipe zrastlé, VI 116
 dievča a. zo zlata, VI 116
 dievča ber, aké ti dávajú, VII 313
 dievča do 10. 20. roku, VII 283 - 4
 dievča keď hvízda, VII 176
 dievča krásne a. anjel, VI 116
 dievča krásne a. kvet, VII 187
 dievča malé, hybké (a j. jako co), VI 75
 dievča nahovárať, VII 225
 dievča na miesto, VII 365
 dievča nezaháľaj, VII 188
 o dievč. málo hovoriť, VII 189
 dievča z neho pohubil P. B. VI 124
 dievčina a. malina a j. VI 116
 dievčina a. maľovaná, VI 116
 dievka a. svieca, VI 50
 dievku nezapletú do plota, VII 288
 dievka odplatí matke (kdy), VII 740
 dievka zlodej v dome, VII 286
 dievky, hory — v jaseň, na jar (jakovc),
 VII 429
 dievky — vývleky, VII 287
 dych ledvác popadal, IV 226
 čo dýchne, to zlyhne, V 205
 dych sa mu stavil, IV 226
dychtivost, IV odst. 4
 dym a oheň, IX 124
 v dyme zrodené, VII 673
 dymí sa a. v cig. kolibe, XV 161
 dym kde, tam oheň, V 494
 dymu veľa, ohňa málo, IV 565
 do dymu všetko púšťa, X 811
 dym väčší a. oheň, V 496
 dym väčší a. pečenka, IV 566
 dýnom, danom, teraz B. môj! X 777
dítěk počet, VII, odst. 7, b
dítěk podobnost rodičům, VII, odst. 7, f
dítěk rození, VII, odst. 7, a
dítěk výživa a vychovávání, VII, odst. 7, e
 diuk ti dušu jedol! XVI 563
 díval sa naň (jako), XV 100
 díva sa a. morka a j. XV 99
 díva sa s brehu na potopu, XII 338
 div divúci! XVI 50
 divý a. z plesa, IV 632
 divy preto nerob, XVI 94
 divy už prestaly, X 1145
 divný svätý, VIII 712
 div s nekým porobiť, XVI 414
 div sveta ôsmy, XVI 45
 z dlane nevyžiješ, X 150
 z dlane vlas nevytrhneš, X 213
 dľaňou akoby plesknul, XV 335
 dľaňou čo sa dá zakryť, X 779
 dľaňou dieru zapcháva, IX 566
 dľaňou komu pošuškať, XVI 166
 dľaňou nie, čo prstom, X 781
 na dľaň slovo vyložiť, V 164

- dlhá choroba — smrť, VI 483
 dlhá kúra — smrť, VI 488
 s dlhami vstať horšie (jako), X 1056
 dlhá nemoc — motyka, VI 500
 dlh čím dial, t. mladší, X 1042
 dlh dlhom, X 1043
 dlhé motúze zle sa vlečú, X 1060
 dlhé zuby, V 597
 na dlhý motúz uviazať, X 570
 pre dlhy sa bojí zomreť, X 1087
 dlh je zlý druh, X 1045
 dlh ľahko, vracat' ťažko, X 1053
 v dlhoch, len káčka pláva, X 1087
 dlho kašle, dlho žije, VI 1491
 dlho leží, psota beží, X 467
 dlhov viac a vlasov, X 1087
 dlh rastie, X 1046
 dlh, smrad ťažko tajiť, X 1054
 dlh vodí do Chudobíc, X 1044
dluky, X, B, odst. 18
 dlžen, beda hriešnemu! X 1087
 dlžen i dušu čertu, X 1087
 dlžen kto nenie, ostatní čl. X 1058
 dlžen nič, len B. dušu, X 1087
 dlžen po uši, X 1087
 dlži sa, slova nederží, X 1052
 od dlžníka nemôcť vychodiť, X 1098
 dlžník lep. a. hnevnik, X 1055
 dlžník nepriateľ, X 1077—80
 za dlžníkom čižmy sodrať, X 1098
 dlžni sme si volačo, XVI 250
 dlžoba horšia a. chudoba, X 1048
 dlžoba kde, t. chudoba, X 1049
 dlžoba má nohy, rohy, X 1047
 z dlžob sa vykýchať, X 1087
 dna nemá, a. kňaz. vrce, VI 409
 do dna súdn. čakať, XII 451
 vo dne a. vo dne, ale v noci! XIV 270
 na dne (a j.) je už s ním, X 332
 vo dne nevidí, IV 178
 dnes čo ješ, nechaj na zajtra X 677
 dnes čo robiť, neodlož, IX 435
 dnes mne, zajtra tebe, VI 597, XII 182
 dnes rob, zajtra hop! X 450
 dnes zajtra žijem, VII 120
 dnes za peniaze, XI 293
 dnešok múdrejší, IX 597
 vo dne vidí, v noci chmatne, X 1223
 dní viac a. klobás, X 774
 dni všetky nezapadly, IX 97
dny v týdni, XIV, D odst. 3
 dňom sa leto nezapozdí, IX 158
 dňom všetkým večer, XVI 488
 doba dobu najde, VIII 363, IX 437
doby denní, XIV, D odst. 1, 6
 dobrá krava d. mlieko, II 91
 dobrá lekcija, V 630
 dobrá myseľ nad zlato, IX 115
 dobrá myseľ v trní, IX 116
 dobrá paša; žatva, X 275
 dobrá reč najde miesto, V 23
 dobrá sviňa stroví, VI 220
 dobrá škola, IX 633
 dobrá vôľa je koláč, X 55
 dobrá vôľa robí smiech, IX 139
 dobrá voľa zdolá, IX 36—7
 dobré a. mater. miieko a j. XV 206
 dobre bačom, X 5
 dobre bude, ale kedy, XII 550
 dobre bude, keď zlé minie, IX 150
 dobré človeka zmrzí, IX 276
 dobré, hoc menej, IX 9, 10
 z dobr. dobré, zo zl. zlé, XII 666
 do dobr. mecha všetko, VI 222
 dobrého moc nebýva, X 631
 dobrého moc škodí, X 633
 dobrého mnoho sa prijie, XII 51
 dobrého nehoden (kdo), IX 94
 dobrého nepáli, XVI 238
 dobrého nie nazbyt, IX 193
 dobr. nič nepočuješ, XII 551
 dobrého radi vidia, II 92
 od dobr. slova nebolí, V 30
 dobrého svine sjedia, XVI 722
 dobrého už dosť bolo, XVI 649
dobrého vzdcnost a stupně, IX, odst. 1
 dobrého za nič nemajú, VIII 1115
dobrého změna, XII, odst. 6, b
 dobré je d., lepšie je l. IX 3
 dobre je zamočený, X 1088
 »dobrej mysli« sa napij, IX 117
 na dobrej vôli záleží, IX 38
 dobré má hniezdo, XII 84
 dobré málo trvá, XII 183
 dobré mäso sa predá, IX 4
 dobre mne, — nedbám, VIII 39
 dobrému čas neujde, IX 78
 dobre mu, a. v bož. koši a j. XII 85
 dobre mu, lepšie chce, XII 46
 dobre mu — nepríde; zle — nepustia ho,
 VI 694
 dobré mu nevyzerá, II 303
 dobr. vínu načo viecha? IX 6, 7
 dobrému všade dobre, II 93
 dobre nebude, kým nie horšie, XII 561
 za dobré nečakaj, VIII 494
 dobre — nechválili, XII 554
 dobré nenie drahé, XI 211
 dobré — niet kedy ješ, X 632
 dobre oďtať, V 137
 dobre podkovaný, III 185
 dobré samo sa chváli, IX 5
 dobre sa mu lipa derie, XII 84
 dobre sa mu vodí, XII 84
 dobré sa so zlým mieša, IX 148
 dobre sa vodí, rado sa chodí, XII 44
 dobré s dobrým, II 94
 dobre — sebe dobre, IX 330
 dobré slovo a peniaze, V 26
 dobré slovo má miesto, V 27
 dobré slovo po sto r. V 28
 dobré slovo za to dať, V 25
 dobre spať, nie žrať, VI 231
 dobré srdce nad zlato, II 95
 dobre táhne, škoda zabit, VI 350
 dobre tebe bez toho, XVI 132
 dobre ti, nehľadaj lepšie, IX 371
 dobre tomu koho niet, XII 158
 dobré zabývajú, zlé nie, V 507
 dobre zaperený, X 272
 za dobré čakaj zlé, VIII 491—2
 dobré, zlé sa ho nechty, IV 168

- dobré zrnó zostane, II 96
 dobrý buď ešte lepší, II 101
 dobrý deň si urobiť, VIII 856
 dobrý dobre robí, II 97
 dobrí dobre žijú, VII 466
 dobrý dúšek, VI 356
 dobrých sa moc smestí, VIII 335
 dobrý, kým dáva, VIII 462
 dobrý majster, VIII 731
 dobrý máš sed, sed, IX 368
 dobr. rečmi všade vyndeš, V 24
 s dobrým pomaly, X 634
 dobrí mrú, zlí ostanú, VI 695
 s dobr. snadno dobrým byť, VIII 167
 dobrým škodí, zlým hoví, VIII 1116
 dobrým nebude (pokud), II 322
 1 dobrý, oba dobrí, VII 467
 dobrý pes sa vylíže, VI 482
 dobrý sa neztratí, II 98
 dobrí sa snesú, VIII 95
 dobrý sa všade vmestí, VIII 334
 dobrý s kaž. dobre, VIII 139
 dobrý strom d. ovocie, II 99
 dobrí vtáci, II 292
 dobrí z ďaleka, VIII 244
 dobrý žalúdok i klince, VI 221
dobročinnosť, X, B odst. 14, 17
k dobročinnosti výstrahy, X, B, odst. 15
 dobrodenie diáky zaslúži, VIII 480
 za dobrodenie nečakaj vďaku, VIII 493
 po dobrom radšej a. po zl. VIII 179
 po dobrom to nenie, XVI 51
 za dobro sú spolu, VIII 645
 dobrota moja milá! a j. VIII 684
 dobrota tvoja učinila, IX 278
dobrotivosť, IV odst. 18
 dobrotky ani zlotky, IV 149, 423, VIII 262
 dobrotu čl. zunuje, IX 277
 pre dobrotu na psotu, X 1008
 dre dobr. na žobrotu, X 1009
 dobrú hrušku triasť, VIII 453—4
 dobrele, nie mnohule, XI 442
 dobrú nedajú, ledačo na čo? VII 276
 dočkaj času a. hus klasu, IX 79
 dohán aj statočný ukradne, X 1231
 doháňať sa s kým, V 588
 dohára mu na prsty, XII 255
 dohúdať neprestáva, IV 104
 dochne tomu, kto má, X 236, 239
 dôchodky, východky malé, X 183
 dojedat' (a j.) do každého, V 587
dojmy vübec, IV odst. 1
 dokladá, kto sa zakladá, X 1014
 dolapiť na skutku, II 342
 dolinami hlbokými atd. XV 360
 dolípať a. muchy, V 588
 dolípaový (jako co), IV 84
 na dolniu zem s doskami, VI 680
 dolož na lepšie, XI 252
 dolu, len slanina hore, X 326
 doma a. chceš, inde a. smieš, VII 899
 doma bandurka nad cudz. pečenkú, VII 901
 domáce — trváce, XI 539
 doma deti plačú, VI 327
 doma hodinu — novinu, XII 523
 doma chlieb nad cudz. kravu, VII 902
 doma kdáče, inde nesie, VII 576
 doma mrú, pod posteľ hádžu, X 143
 doma najlepšie, VII 903—4
 doma navarené d. sješť, V 268
 doma nemá všetkých, III 244
 doma pod pecou sedí, IV 298
 doma sedz, svoj chl. jedz, VIII 392
 v dome, kde straší, VII 209
 v dome svojom pánom, VII 900
 domieľa sa, hrkluje, X 262
 domy opaluje a. pes a j. IV 259
 cez dom ho prehod', nič mu, VI 42
 dom klincom zabiť, XVI 595
 dom mu oči zažmúri, X 330
 dom, nič v ňom, X 636
 na dom nie ty, dom na teba, XI 534
domorodý, XI. odst. 1
domové rozličnosti, XI, odst. 8, d
domovina, VII, odst. 8
 domov nie, tuto nie, IV 278
 domov viac a. kostolov, XI 578
 1 dom 2 pánov netrpí, VIII 858
 dom rozdelený padne, VIII 337
 dom s bubnom kúpiť, XI 284
 dom shorí, dlh na komín, X 1050
 dom to, čo ľudia doň, VIII 309
 z domu krok — novina, XII 521
 domu niet bez dymu, XII 8
 domu niet bez lomu, XII 7
 z domu nohy nevyloží, IV 296
 z domu vyhodit', VIII 1279—80
 dom vysoký, zlč v ňom, VIII 1037
 donesla 10,000 v prstoch, VII 600
 dopadnú na čom, tak súda, VIII 1217
 dopraj aj druhému, VIII 128
 dopraje od kury, len vajcia nie, VIII 757
 dopustí sa, čoho sa odrieka, XII 5
 Dora zo Sampora, IV 633
 Dorota — sneh alebo slota, XIV 144
 Dorota — vtáčky pesničky, XIV 142
 Doroty — metelice sloty, XIV 143
 dorejdiu si se, VI 404
 dosci, kedz lámu kosci, IX 348
 doskáče a. cap v jaseni, XII 252
 doskami kde zabito, XV 366
 doska zúverená, II 226
 na doske bodaj bol! XVI 521
 dostal, čo mal pes dostať, XVI 184
 dostal sa mu do živého, XVI 168
 dostals, — to si do vrecka, IX 273
 dostane, kto zaslúži, X 398
 dostať brezoviny (a j. o výprasku), XVI 167
 dostať frčku po nose, V 638
 dostať groš, pohlavok a j. V 632
 dostať na kabát, XVI 168
 dostať sa do horúcej kúpele, XVI 168
 dôstojnosť — pýcha, IV 501
 dostiha aká, hostina t. X 605
 do-tiha na kom, na t. vina, VIII 1224
 došť ich na miskú kaše, X 489
 dotrúbiť komu, a j. VIII 831
doufání konec, XII, odst. 7, c
deufání ve zdar, IX, odst. 4

doufání v utrpení, IX, odst. 4
dovtipení se, III, odst. 8, b
 dozrel prú a. vyrástol, VII 118
 doženieš na druhom, X 826
 z dráča na marháča, X 909
 dráha drahá, XIII 196
 z Dráhoviec, XI, 304
 draho zaplatiť, VIII 504, XVI 410
 dreva ani za psom vyhodíť, XI 597
 bez dreva horšie a. bez chleba, XI 540
 dreva kde, tam triesok, X 15
 z dreva nekažd. poleno, III 108
 z dreva vykresaný krajší, VII 395
 drevená skala, V 716
 drevo do hory voziť, X 1010
 na drevo krivé kozy skáču, XII 135
 drevo i najtvrď. shorí, XII 610
 drevo na ňom rúbu, VIII 765
 drevo na oheň nekladť, V 566
 1 drevo nenie hora, VIII 345
 drevo zúverené, II 225
 drgá sa, nech sa žujá, VIII 660
 drhnú ho, kde ho vrhnú, XVI 174
 dri ako lúp, jedno to, XII 222
 driape sa a. koza na šíp, XV 5
 driemoty (a j.) prebrať, V 641
 drychnu zabiť, VI 453
 droby kúp, kto nerád robí, XIII 59
 droby si niešť na filpase, XVI 420
 drobné a. mak, a j. XV 232
 drobných nemá ani odmeniť čo, X 356
 drobnými (a j.) koho vyplatíť, XVI 193
 drúzgať a. šarkan, IV 450
 drviť a. kyslú pláňku, XVI 170
 držať sa po herský, IV 192
 drží a. mrtva ruka, XV 285
 držia sa spolu (jako co), VIII 633
 drží sa a. h. . . o v perí, a j. XV 6
 drží sa a. ovca na fúriku, IV 634
 drží sa a. regiňa, XV 7
 drží sa ho a. repičie a j. XV 8
 drží sa ho, čo ho mrzí, XII 503
 drží sa toho (čím), IV 85
 drží s pánom i furmanom, VIII 505
 drží to a. hluchý dvere, a j. XV 112
 drž sa jedneho, IX 356
 drž sa toho, čo máš, IX 357
 drž sa toho, z čoho žiješ, X 429
 drž si, čo si si kúpil, IX 305
 drž si takú, a. si dostal, VII 464
 z duba (a j.) sova, III 147—8
 s duba spadol, o dýchol si, XVI 594
 z duba triesky zbierať, VII 839
 i dub bol žaludom, IX 100
 z dubca dub, VII 115
 dub padlý pes preskočí, XII 119
 dub svalený preskočí, IV 587
 dučí a. dudok, IV 297
 dudy hrajú (pláč), IV 358
 dudka nymas, n. krove, X 1126
 dudrať a. staré pivo, IV 388
 dudroš nedudri, a j. IV 406
 dúfaj a. nezúfaj, IX 95
 duch a. brucho, II 130
 do Ducha nespustť kožucha, XIV 46
 duchna rychtárom, VII 469

duchny rozhadzovať, X 745
 pod duchnou jednou, II 294
 Duch popráva oziminy, Ján jariny, XIV 51
 v duchu šupeť, IV 247
 duje sa, nech sa guje, VIII 660
 dukáty hľadať, VI 76
 dukát malý veľa platí, XI 213
 z dukátov 6 hneď 3, X 800
 1. za dukát, 2. za turák, XV 287
 Dunaj a Dunajec, XII 229
 dupčil, predupčil, X 637
 dupči, otec kupčí, X 638
 dupkom vyskoč, nepotoč sa, IX 197
 dupne, — prach do povaly, VI 37
 duríť sa na daromnicu, IV 204
 durklo a. z mažiara, XIV 216
 Ďuro do poľa vyháňa, XIV 31
 Ďuro krivý čaptáň, XIV 30
 duša ak mu je milá, XVI 404
 duša biedna, čo počneš! XII 352
 duša bodaj z neho —, XVI 547
 duša moja, mäkký chlieb XVI 273
 duša moja z kalerábu atd. XVI 280
 duša na jazyku, VI 507
 duša na mieste, IV 117
 duša nezhyne, VI 598
 duša, para poddaná nemoci, VI 504
 duša pištiť za tým, IV 86
 duša poklad, II 104
 duša pomodz telu, XII 156
 duša už na pokoji, XII 345
 duša v ňom nocúva, VI 666
 duša vzdychaj, telo pokradne, X 1202
 duša zapredajná, II 299
 do duše povedať, V 640
 duše tej nemáš vyviešť to, XII 454, 463
duševní dojmy, IV
duševní projevy vůbec, IV, odst. 1
 ani duše v ňom nebolo, IV 212
 duši, ale musí, XII 637
 dušičku polieva, VI 351
 duši ľahko nech mu bude! VI 712—3
 na duši nech mu bude! VIII 1263
 dušu by dal za to, IV 83
 dušu či má? VIII 1253
 dušu má, iné nie, a j., X 315
 na dušu moju (jakovou, potvrz. slova),
 XVI 73
 dušu na dlaň vyložiť, XVI 390
 dušu oddýchať na to, XVI 63
 dušu pred B. na to položiť, XVI 67
 i dušu si zapredá, X 932
 dušu ti kolem! XVI 569
 dušu ti križom páralo! XVI 569
 dušu vychráč, neuverí, IV 167
 dušu vypustiť, XVI 457
 dušu vytriašť, XVI 169, 402
 dva blázni kde ľhajú, VII 197
 dvaja -- rada; traja — zrada, VIII 340
 dva kohúty spolu, V 596
 dva v neshode, 3. kškode, VIII 151
 pri dverach -- udrú ho, IX 301
 dvere čelom vybijáť, XVI 375
 dvere otvorené u neho, X 1038
 dvere otvoriť komu, XVI 417
 dvere ukázať, VIII 829

dvermi 1 dnu, 2. von, IV 156
 predo dvermi je to už, XV 349
 za dvermi počúvať, V 537
 s dvermi vpadnúť, V 169
 dvojá voda človek, VIII 688
 dvoch dvorov pes, II 153, VIII 538
 medzi dvoma — ostala doma, VII 303
 medzi dvoma tretí výska, VIII 122
 dvom lepšie cesty ubýva, VII 292
 dvom veselšie, VII 291
 do Dzura narastené zkape, XIV 29
 o Dzure nezaperieš trávu, XIV 33
 o Dzure vrana v ozimine, XIV 32
 pred Dzurom a po Dz. žaby, XIV 34
 džbánky podvihovať, VI 363
 džbán mu udrel do hlavy, VI 375
 džubavý a. stariga, XV 233

z Fabuliek nevyžiješ, V 46
 fabulu na nos zavesiť, V 212
 facku dať, V 629
 nad fajkára a teba niet, IV 601
faleš VIII, A odst. 19; 23, g
 faloš, klam zradí sa, VIII 510
 falošný a. líška, VIII 698
 fara, potom Mara, VII 306
 fara pustá bez farára, XVI 581
 farára v krpcoch vidieť, XVI 259
 farár, farárka komu, IV 53
 farár keby bol za chrbtom, VII 349
 farár na máry, f-ka z fary, XI 52
 farárove škračky, VI 518
 farárovi bom, f-ke von, XI 53
 farár 2 razy nekáže, III 169
 farár, rychtár strašia (čím), XI 85
 farár sám zvoní, X 304
 farár za dukát, XI 54
 farba po čom? IV 264
 farbí bez indichu, V 203
 farby meniť, IV 222
 s farbou von! V 164, 207
 farská slama, X 819
 fašiangy a dievčatá, XIII 255
 pred fašiangy a po nich, VII 315
 za fašiangy pôst, X 793, XII 200
 na fašiangy výskal, X 791
 na fatku sa živiť, IV 620
 figel mu vyťal, VIII 723
 figel to celý, XVI 52
 čo figel, to groš, V 651
 na figle ho dost, IV 362
 figle sbierať, IV 362, VIII 688
 figliar od kosti, IV 362
 figu bez chuti, XVI 133
 figu dostať, XII 417
 figu mu ukázal, VIII 713
 figu tebe! XVI 133
 fiň mať (na co), III 241
 fifla vyfintená, XIII 139
 fíky na trní nie, II 123
 Filipa mať, III 186
 Filip nechcel, musel, XII 636
 Filip z konopí, IV 652
 fizulu sadiť (kdy), XI 333
 flaky kto rád jie, II 252
 flek nech som! XVI 81

do flinty nerozumieť, III 292, IV 589
 s flintou nežartuj, IX 252
 fokoš po hlave, XVI 422
 pod forgóvom, VI 402, X 361
 frajer čarovaný, VII 222
 frajerov 100, 1 muž, VII 481
 frajer sedmor. krásy, VII 438
 Frajšťák išiel, F. prišiel, III 294
 frašky a figle, V 55
 frčky hádzat', VIII 623
 frčky pod kepeňom, III 313
 frfre a. kaša, IV 389
 frištuk, obed, večer (kdy), XIV 260
 Frólo blchy stvoril, XVI 293
 o fruštíkoch vysokých, XIV 301
 fučí a. kováč. mech, a j. XV 82
 fučí a. sa naučí, III 6
 fučí dotknutý, IV 398
 fúkať a preberať, IV 557
 fuk sem, f. tam, XVI 170
 fúria v dome, IV 453
 furma aká, cehla t. VII 661
 furma aká, oblátka t. VII 661
 furmaniť, cestu nahaniť, IX 71
 furman ťažký, III 325
 furman zlý nezná (co), V 123
 furmy vyberať, XIII 134
 futro zo srdca, VII 253
 fúzy kde, tam rozum, VI 137
 fúzy na motúzy, VI 139
 fúzy preriediť, VIII 816
 fúzy si vytri (čím) XVI 153
 fúzy vykrútiť komu, V 647

Gága a. hus, V 247
 gágor postahovať komu, XVI 185
 gäjdy aké, huk taký, V 1
 na gäjdy jedny húst', VIII 670
 gäjdy na krivo, IV 350
 od Gála chviľa nestála, XIV 87
 galije, XII 315, 371
 galilejský, VI 402
 Gálovo žito, XIV 86
 gamba bližšia a. tetka, VIII 5
 na gamby merkuj, V 287
 do gamby niet čo vzjať, X 315
 gamby úzke, VI 186
 gápke dobré, V 253
 gäte si podviazať, IX 194
 gäty mu neopieraj, V 444
 v gätkách s' ešte bol, VII 138
 gazda aký, čelad' t. VIII 874
 gazda dobrý (iron.), XI 588—9
 gazda dobrý — otec, XI 541
 gazda dobrý pracuje, VII 487
 gazda chorý — sluhu mori, VIII 875
 gazda kde dozerá, XI 545
 gazda keď dobre hľadí, XI 540
 gazda mladý; veľký; hrubý, XI 589
 gazda na voloch, gazdiná v zástere, VII 520
 gazda sa dokáže (kdy), X 643
 gazda v posteli, sluha veselý, XI 546
 gazdinú po pitovre znať, XI 543
 gazdiná vie a. vrie, VIII 396
 gazdiná z pust. mlyna, X 585

gazdom tomu nebyť, XVI 147
 1 gazdom v dome, VIII 859
 gazdovať, keď jest v čom, X 6
 gazdovať sa naučí (kdy), X 642
 gazdove oči, XI 549
 gazdovstvo dolu vodou, X 798
 gazduje čertovi na budzogaň, a j. X 795
 gazdu malé, veľké hryzie, XI 334
 gazdu mladého šanuj, XI 552
 gazdu po dvore znať, XI 543
 Gelo sebecheľský, IV 363
 glesga (a j.) chytiť, XII 420
 golier či košela — jedno, VIII 674
 za golier nevyleje, VI 328
 o golier nie prísitý, XVI 330
 grajciar a toliar, X 645
 grajciara si nevážič, X 644
 grajciar častý, X 646
 za grajc. dieru do kolena, X 941
 za grajc. kozu cez Tatry, X 941
 2 grajc. do groša i mne, X 1026
 grajciar nechrániť, X 647
 za grajciarom sa triasť, X 941
 grajciar posledný, X 796
 za grajc. sa dá obesiť, X 941
 grajciar sa mu nezplesnie, X 796
 grajciar za morom, X 648
 grajciar z neho nevyfrkne, X 352
 gramatika — politika, III 54
 grécky to pro teba, III 259
 o Gregore sedliak ore, XIV 24
 grg a. katov, a j. VI 54
 na grgy chodiť, IV 90
 grgy môhol lámať, II 319
 na grgy stupiť, II 345
 na grg mu stup, neslúchne, IV 167
 Grgolica ho zadávila, VI 664
 na grgu mu sedí, IV 100
 na grg veci stupiť, III 392
 grg vykrútiť, XVI 71, 418
 grgy vylomiť, XVI 319
 grobianstvo surového, VIII 229
 groš, X 942
 z groša na grajciar, X 796
 groš a zlatý, X 277, 653
 za groš čertu i B. slúži, X 873
 za groš, čo chcel, (jindy) X 1164
 groš dať za to, IV 79, XVI 57
 groš deravý, II 277
 groš dnes lepší a. zajtra 2, X 654
 za groš drevený (a j.) ho nedá, VIII 640
 groš drž, X 649
 groš hore, 2 dolu, X 651
 grošliak keď obrodí, XI 347
 groš nerád vo vrecku, X 797
 groš nespravodlivý, X 881
 grošom smrdí, X 348
 grošové prasa, X 722
 groš sa uňho neobstojí, X 797
 groš u seba nefúbi, X 797
 groš usporený, X 655
 groš vyhrať, ztratit', X 652
 groš vylopotený, X 528
 groš za grošom, X 650
 1 za groš, druhý za 2 turáky, II 290
 groš za živa lepší (než), IX 390

grúne vysoké a hromy, VIII 1036
 v gube — v šube nechceť, VII 424
 guľku do čela, VI 717

Hába je to! II 310
 habemus je už, VI 402
 hada do rukáva, VIII 469
 hada sjeť radšej XII 367
 had cez zbožie, XI 432
 had koho uštipne, IX 588
 had na ľade, XII 400
 had na prsiach, VIII 680
 hadov by pohltal, VI 262
 hadovi na hlavu, VIII 260
 hádzať na strechu, II 167
 hádže sa a. had, a j. XV 9
 hádže sa a. vládze, IX 29
 hajdúcha sa bojí, XI 48
 háj, sečeň, bečeň máj, VI 451
 hájika niet bez zvierika, XIII 178
 pod hájik sa dostať, VI 373
 po háji, odťal na kraji, VII 297
 háji sa toho (jako), XV 113
 háky, báky — vojáky, V 749
 hák sa zavčasu kriví, VIII 5
 hák v tom akýsi, XII 458
 haluz si sám podtal, IX 336
 hamovať radšej a. banovať, IX 180
 hasnuje še, haluje še, X 822
 hance — strapce, V 420, 543
 hancov má každé dobré, V 422
 handárovi súce, XIII 166
 handra z neho ostala, V 474
 handry na vandy, X 320
 handry (a j.) z neho visia, XIII 146
 hani, rád by kúpil, XI 235
 haniš čo, nechvál pri sebe, VIII 62
 haniť i trufo vie, V 421
 haniť ľahšie a. spraviť, V 423
 hapne, kde lapne, IV 636
 harmálesy má, XI 3
 harnky, rahynky trepú, X 799
 Hata kúty zahatá, XIV 141
 hávädou obsypaný, X 317
 o Havlovi já, on o Pavl. V 692
 Havol — Pavol — jedno, VIII 1080
 Havol robí, H. jie, XI 557
 Havol aký, Pavol t. VIII 668
 havráňa, nekvákaj! V 443
 hanba bolí, V 492
 hanba mrcha pohostinnosť, VIII 596
 hanba utekať, ale zdravo, VIII 597
 bez hanby a. pes, IV 275
 od hanby mal shoreť, IV 262
 hanbí sa, má prázdne gamby, VIII 599
 hanbiť sa a. kobula (kdy), IV 270
 hanbiť sa a. koza soli, IV 270
 hanbiť sa a. mačka loja, IV 270
 hanbiť sa a. pes, IV 258—9
 hanblivý a. panna, IV 260
 hanb. žobrák — prázna kapsa, VIII 598
 s hanbou holou chodiť, V 480
 hanbu kúpiť na koho, V 487
 na hanbu svetskú vynst', XII 306
 hanbu zakryť nemá čím, X 315
 helpom dieru zapchať, IV 602

- hemžia sa a. včely, XV 148
 Herkopáter to neurobí, XII 480
 heš nie, ani keš, XI 517
 hyba čož, kedz je bida, XII 587
 hýbe sa, never mu, IX 192
 hybké a. trst', XV 234
 hyc naraz, potom nic, X 725
 hýjo stará, nechám ťa, XIII 228
 hypotéka — cintír, X 1065
 po historii je už, XVI 119
 hláče sa tak lapajú, VIII 745
hlad, VI, odst. 12
 hladaj, kde jest, IX 489
 hladaj, kde si ztratil, IX 495
 hladaj, komu si dal, VIII 1199
 hladá — nachodí, a j. IX 31
 hladá, pod nosom má, IV 355
 hladá posmech, má doma, VIII 393
 čo hladáš, to najdeš, IX 282
 hladaf a. ihlu, a j. XVI 4
 hladá teľa pod bulom, a j. IX 568
 hladaf s hrablami, XVI 5
 hladaf vedľa pobúraného, XVI 7
 hlad — čertu brat, X 97
 hlad' ďalej od nosa, a j. IX 198—9
 hladel hore, padnul, IX 283
 v hlade i pes psa jie, X 102
 hladef na krivú brezu, VIII 703
 hladef pekne nevie, IV 390
 hladef sa pred kým, XVI 418
 hladí, akoby mu bol otca zabil, VIII 791
 hladí a. hrom do potoka, IV 390
 hladí a. podpál. 3 dediny, IV 390
 hladí a. sova z húšťa, a j. XV 102
 hladí a. upečená ryba, VI 374
 hladí do seba, VI 452
 hladí farárovi do mešca, VI 665
 hladí inde, inde micri, VIII 509
 hlady mreč, X 297
 hladí mu do brucha, VIII 724, X 1181
 hladí na druhú stranu, IV 179
 hladí naň a. na psa, a j. VIII 791
 hlad ho opásal, VI 262
 hlad je veľký pán, X 98
 hladká i škrabe, VIII 515
 hladké a. sklo, a j. XV 219
 hlad klopká v žalúdku, VI 262
 hlad najlepši kuchár, VI 223
 hlad' na seba, VIII 387, 394
 hlad nemá očí, hanby, X 100
 hladnému vždy poludnie, VI 225
 hladný nechce spievať, X 144
 hladný o čertoch sníva, VI 224
 hladný sa kyja nebojí, X 101
 hladno a chladno, X 147
 hladom zdýma, VI 262
 hlad sa nebojí šibenice, X 99
 hlad sa smrti rovná, VI 228
 hlad slovy neutíšiš, VI 227
 hlad ťa doženic, X 146
 hlad' ťa, z čoho žiješ, X 426
 hlad učí robiť, X 390
 od hladu mreč sa mu chýli, X 297
 od hladu nevidí, VI 262
 od hladu nohami zapletá, VI 262
 od hladu odpláva, a j. VI 262
 hladu za turák vpustiť, VI 229
 hlad, žeby čerta sjel, VI 262
hlas, XV, odst. 2
 hlas anjel. pieseň čert. VIII 498
 hlas a. zvon, a j. XV 83
 hlas ľudu — h. boží, VIII 1070
 hlasné drevcia (houses), XIII 258
 hlasný a. zvonček, XV 190
 hlásnik to dobrý, XV 84
 hlas zvonov a. star. hrncov, XV 191
 hlava aká, vrava t., V 12
 hlava a. džiňa, VI 140
 hlava a. merica od starosti, IV 126
 hlava a. sova, a j., III 220
 hlava a. tekvica, VI 77
 hlava a. zo železa, III 220
 hlava biedna, boľavá, a j., XII 363
 hlava bičí, IV 126
 hlava bolí od starosti, IV 144
 hlava buková, a j., III 226
 hlava deravá (krov), XI 590
 hlava hladká, nezabolí, XII 88
 hlava holá a. koleno, VI 140
 hlava ho z toho nebolí, III 207, IV 137
 hlava hrešila, koža trp, a j. X 1062
 hlava kde, nevie, IV 126, 309
 na hlavách chodiť, XII 573
 hlava krutá býva boľavá, IX 298
 hlava ide do kola, IV 126
 hlava je hlava, VIII 876
 hlava ma potom už nezabolí, XII 394
 hlava múdra, III 184
 hlava mu horí, VI 140
 hlava na mieste, III 184
 hlava nebolí nevinného, II 26
 hlava nie kalendár, III 4
 hlava pán, VI 4, VII 729
 hlava papierová, III 240
 1 hlava potrebná, VIII 864
 hlava prázdna, III 82—3, 226
 hlava prebitá — nezabítý, XII 122
 hlava prevrátená, IV 126
 hlava puká, IV 126
 hlava sa mu krúti, VI 519
 hlava, spice, bahry najlep. (kdy), XI 118
 hlava sprostá, i slovo, V 21
 hlava strapatá a. bôr, a j., VI 140
 hlava šedivá a. mlieko, VI 140
 hlava šed. srdce pochabé, VII 104
 hlava šiveje, rozum šaleje, VII 105
 hlava, rozum, III 1, 3, 5, 79
 hlavatý človek, IV 151
 hlava tvrdá, III 226
 hlava veľká, i klobúk, X 622
 hlava za hlavu, VIII 1071
 hlava z hlúba zlomená, VII 654
 v hlave akoby sedel, V 738
 v hlave ho trhá, a j. VI 519
 na hlave mnoho mať, IV 126
 v hlave mu vrta, a j. IV 126, VI 375
 v hlave nie, tedy v päťach, III 162
 v hlave nie, ani v sklepe, III 81
 v hlave nosiť to kto? IV 137
 v hlave motylice, ošaľ, a j. III 226
 v hlave otruby, III 184
 po hlave sa tľč, III 196

- v hlave suchej modzgy, III 80
 v hlave svitnúť, III 196, VIII 851
 v hlave ti nesedím, V 352
 na hlave žeravý uhoľ, IV 126
 hlavy ani nôh, a j. III 308
 hlavička a. makovička, VI 140
 hlavička pekná — prázdna, VII 406
 v hlavičke pusto, VII 405
 od hlavy do päty, XV 321
 hlavy dovedna a. hady, VIII 689
 hlavy dve, III 2
 hlavy fřkaly a. makovice, XV 171
hlavy jedné jest potřebi, VIII, B odst. 1
 do hlavy mu vošlo, VI 375
 do hlavy nabiť, a j. IV 619
 do hlavy natrúbiť, IV 151
 hlavy nelám, to tam! XII 608
 hlavy nie, ani správy, VIII 878
 2 hlavy pod 1 kapeliúch, VIII 862
 od hlavy ryba smrdí, VIII 879
 do hlavy sa to neprace, IV 126
 do hlavy si nabil, IV 151
 do hlavy si nevzjať, IV 17
 hlavy škoda, že plecía nosia, a j. III 226
 vyše hlavy toho mať, IV 126
 z hlavy vyhodit' nemožno, IV 126
 z hlavy vylieťať, III 207
 hlavy vypínavé prázdne, IV 518
 z hlavy vyšumeť, III 207
 z hlavy vytľcť, IV 151
 hlávka pekne, robota v pekle, VII 577
 hláv koľko, i klobúkov, III 4
 hlavou do neba, IV 558
 hlavou krúti, IV 391
 hlavou sa povaly týkať, XIII 269
 hlavu bez lúhu zmyť, XVI 202
 hlavu biť o múr, XII 456, XVI 334
 hlavu boľavú šanovať, IV 115
 hlavu do fátela zašiť, III 336
 hlavu dubovú mal otec, III 226
 hlavu má prevrátenú, VI 375
 1 hlavu mať, i tú stavať, XVI 71
 hlavu mu smyl, V 636
 hlavu mu tá už nemyje, VII 274
 hlavu mu to netrápi, IV 137
 hlavu na kom vidí, chce ho, VII 268
 hlavu na mieste nemá, III 207
 na hlavu obročnicu, III 226
 hlavu ohúriť, a j., V 261
 na hlavu padlý, III 184, 226
 hlavu píliť, IV 88
 hlavu prebiť, VIII 529, 815, XVI 155
 o hlavu prísť od starosti, IV 126
 hlavu roztrhnúť, VI 519
 za hlavu sa chytať, IV 126
 na hlavu sa postaviť, XVI 391
 na hlavu sa vyžalovať, VIII 1291
 hlavu si lámať, a j. IV 126, XII 456
 hlavu si prebrať, VI 375
 hlavu svoju mať, IV 151
 hlavu to mcle, IV 126
 o hlavu tu nejde, XVI 101
 hlavu vyprostiť komu, XVI 428
 v hlavu zachádzať, III 226
 o hlavu zkrátený, VI 717
 hlavu zlomiť — nohy nesú, XII 509
 hlavu ztratiť, III 226
 hlce (a j.) a. vlk, VI 431
hledání, kde je kdo, co, XVI, odst. 1
 hliba ležaneho nikto nejde, X 392
 na hlib sjedzeny robic, X 1041
 hlib zohabic, VIII 72
 hlop jaky, snop t. IX 292
hloupost, III, odst. 4; 8. d
o hlouposti (slovesa), III, 266
 hlúby má, kdo vytrúbi, V 309
 hluchému kázať, IV 152
 hluchý a. stena, tetrov, a j. VI 197
 s hluchým sa shovárať, IV 152
 hluchým sa spraviť, IV 152
 hluchým ušiam hovoriť, IV 152
 hluchý nepočul, vymyslí, VI 192
 na hluchó pustiť, IV 152
 hlupák čo zkaží, III 86
 hlúpy chytro kúpi, IX 205
 hlúpy nekúpi (kde), III 88
 hlúpy neustúpi, VIII 191
 hlúpy sa smeje, III 87
 hlúpy to kúpi, VII 316, XI 234
hmatu dojmy, XV, odst. 12
 hned' si boží! XVI 419
 hned' si syn smrti! XVI 718
hněv, VII, A. odst. 6
 hnev a hrom, VIII 141
 hnevajú sa, aby sa merili, VII 868
 o hnev a. u Cíg. o tanec, IV 393
 hnevá sa — na pazderi kubása, VIII 658
 hnevá sa — nos mu odrežú, VIII 662
 hneváš sa — o zem sa hod', VIII 662
 hneváš sa — zajtra sa vrš, VIII 145
 hnevať, koho odprosovať, VIII 1041
 hnevať sa, nepochváľa ho, VIII 661
 hnev bez vlády nevadí, VIII 1040
 hnev dusí, IV 393
 hnevko — na pazderi črevko, VIII 659
hněvливost, IV, odst. 19
 hnev minie, nenávisť nie, VIII 209
 hnev na týdeň a na rok, VIII 148
 za hnevom ľútosť, VIII 150
 hnevom prejmutý, IV 452
 hnev potlač, kým je malý, VIII 149
 hnev priateľstvo ruší, VIII 142
 hnev prvší a druhý, V 162
 hnevu nedať sa uchytiť, VIII 147
hněvu nevšimání, VIII, A. odst. 23, d
 hnevu sa nebojím, o lásku — XVI 317
 hnev vybúšil, IV 452
 hnev zlý poradník, VIII 143
 hnida dýcha bez plúc, XVI 377
 hnida hnidu berie, VII 436
 hnidy mu odmokly, IV 547
 v 1 hniczde len 2 holuby, VII 484
 hniezdo a vtáčky, VIII 1140
 hniezdo svoje mať, XI 600
 hniezdi sa a. kura na vajcach, XV 10
 z hnilého kúta dážd', XIV 169
 hnilé, keď len srdcu milé, VII 224
 od hniloby smrdí, X 556
 pre hnilobu nemôže, X 556
 hniava se, nema pravdy, VIII 144
 hnoja kus, k. chleba, X 660
 hnoj hore kominom, XI 337

- hnoj robiť, III 320
hnoj viezť, XIII 243
hnoj z 1 dediny do 2., VII 307
hoden húb zpod živého pňa, III 295
hody — hlady, X 658
a. na Hody mu bude, XII 82
hodina mu ide dolu, XII 251
hodina ran. nad večerniu, X 448
hodina rannia zlatá, X 446—9
hodina sa mi so smrťou mieša, XII 375
hodina tebe daromná, XII 455
hodina — už novina, XII 520
hodina zlá bod. ho zabila! XVI 536
hodiny natahuje, VI 469
hodiny na túrni vidíš? XI 1
hodiny na vlas idú, XV 162
hodinky mu visia, XIII 135
hodinky vačkové — daň, XI 562
hody po hodoch nie, XII 184
hody — škody, X 657
hodný, ale len na oko, VIII 533
do Hód nitka a deň, XIV 114
hodnosť a mravy, VIII 1013
hodnoty porovnání, XV, odst. 16
hodonku nevyspať, VIII 809
hod' sa o zem (a j.) inak nebude, XII 446
hoja! potom psota moja! X 723
hojná Dora, VII 601
hojno naraz, potom h. . o, X 726
na holej dlani ostať, a j. X 341
holému ľahko hlavu smyť, X 148
holeno nie, ani koseno, XI 415
holý a. myš, prst, XII 254
holý a. mladý vrabec, XIII 136, XV 235
i holí i strižie, X 943
pod holým nebom noc, VI 457
holým telom blýska, X 298
a. holý v trní sa má, XII 264
hoľo cmarovic, IV 648
holomrazníky, XIV 230
holoplusk a bradáci, VII 8
na hoľo zahrnelo, XIV 218
holožky na stole, X 299
holuň a šuhaj, VII 223
holubica a jastrab, VII 208
a. holúbkov pár žijú, VII 573
i holub má žľe, VIII 11
za holubov iných držať, IV 532
holubov mnoho kto má, X 46
holub za holubom, VIII 366
od Homrov, IV 431
4 hony za 2 dni, XIII 229
po honore, nič v komore, X 253
honosí sa, v hlave nenosí, IV 573
hop! nič nerob, bosý choď! X 583
hopsa chlapi! a ja nič, X 557
hopsa chlapi do radu! XIII 256
1 hopsa! 2. neboj sa! VIII 795
hopsa! prázdna kapsa, X 629
hora a porisko, IX 333
hora — bohatá komora, XI 556
hora bola i bude, XI 553
hora čečinatá, XI 551
hora hore odpovedá, XV 192
hora má veľké uši, XV 192
za horami, dolami a j. XV 372
za horami je to ešte, XII 391
hora porodila myš, IV 585
do hór dial, tým hór, XII 453
hore a. h. ale dolu! XII 251
v hore a. vo vojne, XI 170
hore čím, tým dolu, III 333
hořekování, XII, odst. 6, e
hore Nemec, dolu N., XIII 230
hore nie, ani dolu, XII 448
hore nohavice cez mesto, XIII 231
horeť z obidv. koncov, VII 606
hore! už sú zore, XIV 307
v hore vyrastlý a j. IV 647, 654
horí a. v pekle, XV 163
hory čierne — dážď, XIV 150
horí — hasne, III 300
horí na ňom a. páper, XIII 147
horím, nech aj druhý, VIII 1075
horí mu pod nohami, a j. XII 255
hory prú sa srúťa (než), XVI 88
hory sa nesúdo, ľudia áno, XIII 213
z hory — uteká do h. IV 21
horká jeho bryndza, X 349
horké a. blen, a j. XV 208
horoba ce trápila! XVI 564
horopisná přísl. a pořek. XVII, odst. 3
hor sa, kde sa a. nosá, XIII 137
horší a lepší od koho, II 293
i horšie býva, nechvála, IX 101
horu bere múdry, XI 555
horúce a. oheň, a j. XV 220
horúce a. v pekle, a j. XV 221
horúce do zažnutia, XIV 181
horúcej kaše zapražiť, VIII 845
horúce k teplému nie, V 560
horúce kto jie, IX 241
horúčka ho obľiala, IV 223
horu nevidí pre stromy, III 212
horu má na dachu, XI 554
hosla nie, ani posla, VIII 973
hospodářské rozličnosti, XI odst. 8, d
hospodářství, XI odst. 8
hospodu daj, vyženie ťa, VIII 477
hosta nezvaného (kam), VIII 314—16
host' aký, obrus t. VIII 318
host' a ryba na 3. deň. VIII 290
hosta si uctiť, VIII 291
host' častý nevzácný, VIII 288
v hosti chodíš, čakaj h. VIII 295
hostí moc, málo kostí, VIII 300
hostina raz v roku, VIII 303
hostinec nie všade, XII 194
do hostiny neprvý, neposl. VIII 289
bez hostiny niet dediny, VIII 301
i hostinu by zunoval, XVI 117
hostinu mrcha mať, XII 263
na hostinu tanistrinu, VIII 298
hostiť dobre (výprask), XVI 166
hostiť v poste, X 895
hostí vodiť, žobr. choď. VIII 299
host' na holú kosť, VIII 302
host'ov. psa nakrím, VIII 296
host'ovi daj a odpýtaj, VIII 293
host'ovi najl. kus, VIII 292
host'ovi prvé miesto, VIII 294

hosť príde, niet čo ješť, VIII 852
 hosť prišiel: 3 starosti, VIII 297
 hosť večerní neodchodí, XIV 167
 hota nie, ani čihy, IV 149
 za hotový peniaz brať, V 53
 od hoväda mäsa, V 544—5
 pol hoväda, p. koňa, III 251
 s hovädom dobre zachodí, XI 473
 hovädo riadiť a. čl.—a, XI 523
 hovädzina vrie (jak dlouho), XIII 24
 hoviadko božie, III 222
 hoviadko klaká, II 29
 z ho . . a tvaroh, IV 483
 ho . . o na cedilku, IV 428
 ho . . o na plote, IV 481
 ho . . o tam, nie vtáčky, XVI 243
 ho . . o v kepeni, XIII 170
 hovor a rob (jak), V 277
 hovoriť cez zuby, VIII 690
 hovoriť popod nos, V 742
 hovoriť od srdca k s. V 729
 hovor menej, viac rob, V 222
 hrabem, nemám nič, XI 556
 hrabe, vyhrabe, X 397
 hrabkať na sebä, X 932
 hrable hrabú (jak, k čemu), VIII 12—14
 hrable husté, II 345
 hračka — plačka, V 655
 hráč najl. — lotor najv. X 1172
 hrachy 3, on tam, IV 283
 hrach mlátil čert na ňom, VI 129
 hrach na stenu, IV 148
 hrachovina horí! IV 635
 hrach siať (jak), XI 379
 o hrachu českom, V 270
 hrachu mnoho sješ (pokud), III 237
 a. hrajú t. tancuje, IV 609
 hraj — vyhraj, XII 402
 hraj — vyhráš, IX 59
 na hranke malej o vefa prísť, IX 181, XI 202
 na hran ochoreť, VI 523
 hra o zisk, X B odst. 22
 hrať, prepletať, IV 581
 hrať sa na smútku, a j. IV 394
 hřba malá pýta viac, X 713
 hrbatá, keď len bohatá, VII 404
 do hrbky letí, VI 546
 hřbku svoju má každý, XII 23
 na hřču kyjanicu, IX 519
 1 hrdý, 2. tvrdý, VIII 795
 z hrdla by vydral čl.—u, X 981
 do hrdla dierka malá, VI 280, X 712
 do hrdla mu pchá, VIII 646
 s hrdla sa ho striasť, IV 103
 z hrdla vytrhnúť, VIII 846
 hrdlo si podrezať VIII 590
 hrdlo zlatom zacpať, VIII 618
 hrdlo ztratiť pre oči, IV 107
 hrdlu nedaj po vóli, VI 281
 hrdo nie, čisto každý, XIII 113
 hrebeň mu narástol, IV 542
 Hrehor bradou trasie, XIV 22
 pri hře svada rada, X 1175
 hreší a. by hromy tľkly, V 680
 hreš, pekla neujdeš, II 169

hriech a. v pekle, V 591
 hriech diabla smiech, II 124
 hriech do neba volajúci, VIII 1260
 hriechy mladosti, VII 21
 hriechy za chrptom, V 417
 hriech každý deň, V 591
 hriech kaž. má svoj trest, II 158
 hriech na Uhriech, VIII 1117
 hriech nedá do neba, II 160
 hriechom sa chváliť, II 127
 hriech plodí hriech, II 126
 hriech plodí žalosť, II 157
 hriech pokuty neujde, II 155
 hriech sa sám tresce, II 156
 hriech sa začína (jak), II 125
 hriech si nadobývať, XII 354
 hriech starý, nová hanba, II 161
 hriech túla sa po nociach, XIV 267
 hriechu nebyť, niet pekla, V 550
 hriech z ničoho, V 591
 hriešny čl. si smiešny, IV 643
hřich, II, odst. 6
hřichu následky, II odst. 7
 hřintu okypiť, VI 141
 do hřivy (a j.) sa komu nanosiť, XVI 179
 hřivou potriasáť, IV 553
 hřyzie a. pes, V 592
 hřyzol by sa, nemá s kým, V 592
 hřýzť na 1 košťali, VII 266
 hrmenie, Bože, na hory! XIV 213
 hrmených 1000 do teba! XVI 568
 hrmot (a j.) pekelný, XV 199
 z hrnce mu vykypelo, XII 437
 hrnce a bláznov znať (z čeho), V 218
 hrnce ste si u mňa pobili, XVI 503
 hrnce voziť, VI 469
 v hrnci čo vrie, nevedeť, XII 499
 s hrncom po dedine, VII 589
 hrnčekov mnoho, zle, XI 585
 hrnčiar hr. závidí, VIII 575
 hrnčiar (a j.) sa mu zasmial, XVI 207
 hrniec čierny umývať, II 192
 hrniec čím páchne, II 191
 1 hrniec na veky netrvá, X 824
 hrniec, pokrievka, VII 314, IX 490, X 606
 hrniec znať po zvuku, V 4
 hrobár sa mu teší, VI 665
 v hrobe pokoja nemať, XVI 549
 v hrobe sa obrátiť, VII 786
 v hrobe sa videť, XII 369
 v hrobe skôr 2 a. v dome, VII 877
 hrob hriebšť, VII 779
 hrob inému zaľahnúť, VI 702
 hrobom smrdí, nekára sa, VII 9, 10
 nad hrobom stojí, VII 142
 do hrobu s ním (tajné), V 361
 a. z hrobu vstalý, VI 555
hrom, XII C odst. 3
 hrom aby zabil! XVI 75, 525
 hromami háľže, V 681
 hromy bijú, perú, a j. XIV 217
 hromy čo budú biť, XVI 595
 Hromnice a Marec, XIV 133
 na Hromnice ešte pol krmu, XIV 135
 Hromnice chytia, odhoď onuce, XIV 132

- Hromnice nech len držia, XIV 137
 na Hromnice o hodince, XIV 134
 Hromnice, sanice koniec, XIV 138
 Hromnice, zadáva ulice, XIV 136
 o Hromniciach vlk, XIV 139
 Hromnic sa Cigáň bojí, XIV 130
 Hromnička čistá, konopa istá, XIV 131
 hrom prvý z ktorej strany, XIV 170
 hrom studený, XIV 220
 hrom v tvojej materi! XVI 576
 hrom z čista jasna, XVI 29
 hromží na každého, V 602
 hrozí mnoho, neboj sa, V 339
 hrstou on, čert vrecom, X 868
 hrubé a. rajtel, XV 236
 na hrubé drevo h. sekera, IX 520
 hrubého hrubým, VIII 261
 do hrubého zaťaľ a j. XII 388
 i hrubé prehorí, X 604
 hrubý a. pec, VI 51
 hrubým koncom obrátiť, V 593
 hrubú obruť ťažko sohnáš, VII 759
 hruda — žitu chyža, XI 406
 hrudka — ozimine búdka, XI 406
 hruška, ktorú osy kúšu, V 448
 hruškou by ta dohodil, a j. XV 370
 hrušku netras, keď padajú, IX 532
 hrúza ho prejíma, XII 353
 hrúzu naň pustil, IV 223
 huba darmo nepapá, V 255
 huba ide a. mlyn, V 254
 huba malá dierka, X 706—7
 huba nevyžmýchaná, V 727
 huba, ryba, dyňa, sviňa — XIII 74
 huba všade dovede, XIII 198
 do huby alebo po nej, V 286
 huby by na mne narástly, XVI 114
 hubičku nad mamičku, VII 240
 hubičky, spaly by očičky, VI 460
 huby jedz, meno vedz, XIII 58
 huby šialené pojest', III 250, XVI 149
 z huby zadok, VI 583
 hubu obliať, XIII 73
 hubu otváraj (pros), V 368
 hubu si popáliť, V 633
 hubu vyše nosa, IV 560
 hubu zapchať, V 649
 hučí a. prázny sud, XV 84
 hudci v prsiach, VI 520
 hudcom ťa čert spravil, hraj! VIII 935
 huh baba do pece! IV 88
 huj buj robiť, IX 222
 huli beli Nemec! XVI 489
 huncút lepšie robí a. vic, III 143
 huncút nedirí slovo, V 68
 huncút nech som a nic statočný! XVI 80
 huncútstvo si vystáť, XI 109
 huncút vybijaný, II 337
 pod huňou čo je, hľad', VIII 1082
 hurhaj a beda, XII 50
 hurt a. vo mlyne, XV 193
 hus a prasa, XIII 25
 a. hus do neba, XVI 371
 husiam seno, psom otruby, VIII 652
 husy gag; ženy jak, VII 175
 husí hlas v nebi, V 52
 hus jednemu, 2-mu páva, X 36
 hus kadiaľ ští, nevie, III 247
 hus keď sa uprdne, V 95, XVI 326
 hus, kým vrabca sješ, X 768
 husle aké, zvuk t. V 1
 hus pečená aby ho kopla! XVI 510
 hus peč. mladá žena atd. XIII 26
 hus pečená, samé kosti, VIII 849
 húспенinu dúchať, IX 603
 1 hus pije, pijú všetky, VIII 440
 hus prasa komu (se líbí), IV 52
 hústé a. kožušina, a j. XV 237
 húšť jednu nôtu, IV 154
 husto kde, nie pusto, X 16
 husto šif, riedko piť, X 659
 husto ťa tkali, XVI 208
 húšť poza uši, IV 116
 hus trafená, V 161
 húšť sám sebe, IX 284
 húšť vo mlyne, IV 154
 hus tvrdá na šklbanie, X 974
 húšť vždy tú starú, IV 154
 huš teľa, vlk! V 468
 hutu hasiť, VI 352
 húžev znaj, čo trpí lievč, VIII 1083
 ani hvezdy nemá, XII 239
 hviezdy číta, X 558
 hviezdy sa čistia — jasno, XIV 171
 2 hviezdy vlasov — vdovec, VI 165
 hvízdaj, keď preskočíš, IX 407

Chce i nechce, IV 617
 chcel, nemôhol, V 111
 chceš mať, musíš dbať, X 396
 a. chceš, taká ti budem, IV 610
 1 chyba kladie lavicu druhej, IX 247
 s chybami sa učíme, XII 12
 s chybami začíname, IX 99
chybám poddanosť, XII, odst. 1
 chyba neplatí, IX 98
 chyba prvá odpustená, VIII 178
 chybí dač každému, XII 21, 115
 chybí 1, chybí i 2. X 176, XII 120
 bez chyby kto na svete? XII 9
 chybí mu 19 gr. do rímskeho, X 300
 chybí mu 99 do 100, X 301
 chyby svoje nik nevidí, XII 13
 bez chyby žiaden čl. XII 14
 chybní sme ľudia, XII 11
 chýr bodaj mu zahynul! XVI 546
 chýr dobrý daleko, zlý dial, V 499
 chýr ide vo vetre, V 500
 chýru nie, ani slychu, XV 356
 chýr zlý letí, V 498
 chystačka vč. hostina malá, IV 582
 chytá sa a. svrab, XV 164
 chytia koho, držia ho, VIII 1198
 chytil ho na háčik, a j. VIII 792
 chytili ho na udicu, VII 371
 chytili ho — vtáčka, II 341
 čo chytil, nech má, IX 270
 chytil sa a. myš, II 341
 chytiť do pasce, VIII 692
 chytrá hlava, VIII 725
 chytrá robota nedobrá, IX 164
 chytrý a. olovený vták, a j., X 560

- chytrý a. victor, VI 35
 chytrý chytro dostane, IX 290
 chytrý na plané hrušky, VIII 725
 chytrý v jedle, ch. v práci, X 435, 437
 chytro jedz i rob, X 433
 chytro zrie, ch. dozrie, VII 116
 chyža omazaná, X 89
 chyžka iná, i. lyžka, IV 45
 do chládku posadiť, VIII 1286
 chlap a dievka (za co) VII 296
 chlapa do korca nemeraj, VI 27
 chlap, ak ho mráz neopáli, VI 36
 chlap a. jela, VI 52
 chlap a. večeť slamy, VI 78
 chlap bez fúzov, VI 135
 chlapani ho strcajú, VI 376
 chlapani husi pasú, XVI 768
 chlap do sveta, žena doma, VII 488
 chlapec a. palec, VII 165
 chlapec či diev. je, nevedel, IV 234
 chlapec ukázaný a j. VI 52
 chlapík o své vedený, VII 139
 chlap aký, snop t. XI 392
 chlap aký, tovaryš t. XXI 4
 chlap kde, tam smrad, VII 164
 chlap kytľu, žena gäte, VII 525
 chlap klebetný a. baba, a j., V 473
 chlap krajší od čerta, VII 295
 chlap, ktorý nefajčí, VII 163
 chlap nadflikovaný, VI 52
 chlap nie, žena dôjde, VII 174
 chlap oberučný, VI 52
 chlapovi dobrému pristane. V 654
 chlapovi v hrsti byť, XVI 408
 chlap pri chuti, a j. VI 36
 chlap slamený zlatú ženu, VII 433
 chlap ten, kto drží, VIII 184
 čo chlap, to chlap, VII 162
 chlap územčistý, VI 52
 1 chlap žiaden chlap, VIII 341
 chleba čiern. a teba nebyť, IV 586
 chleba čo nedá, X 666
 chleba? daj! robiť? jaj! X 559
 chleba gambe otvorenej, X 223
 chleba chceš, pracuj, X 407
 chleba krájať nedali, XVI 603
 chleba kus (jako co), XIII 19
 chleba kus na ceste, XIII 8
 chleba, neba sa mi nechce, XII 385
 chleba nemá a vozí ho, XI 584
 chleba nevie odkrojiť, VII 126, XIII 7
 chleba, robiť treba, X 420
 chleba sem, síc utečiem, IV 616
 chleba suchého nepodal, X 933
 chleba v ruke nepribýva, X 662
 chleba žiadostivý, X 302
 vo chlebe P. B. býva, XIII 22
 chlebe, sjem ťa! IV 645
 chlebe, som v tebe! IV 645
 chlebiček tatiček, XIII 2
 chlebič sa udal (jakový), XIII 21
 chlebič zarečený, XII 221
 s chlebom chodiť dobre, XIII 15
 s chlebom sa rovnať i s ľuďmi, XIII 6
 chlebu pomora pomahači, XIII 10
 chleburád, IV 624
 chlieb (jakový), XIII 17
 chlieb bez kvasu, X 588
 chlieb biely nechce, XI 338, 340
 chlieb či, toho pieseň, VIII 1042
 chlieb či, toho slúchať, VIII 1044
 chlieb dar boží, XIII 1
 chlieb dobrý (kdy), X 661
 chlieb domáci, XIII 11, 14
 chlieb jedz, keď si lačný, XIII 4
 chlieb jesť mohla s ním, VII 389
 chlieb kde, nôž sa najde, X 17
 chlieb kolkami drviť atd., XVI 263
 chlieb mäkký krájať, IV 380
 chlieb načiať, X 663
 chlieb nad koláč (kdy), V 572
 chlieb najtužej väže, VIII 1043
 chlieb na stól klášť (jak), VIII 9
 chlieb na svobode, VIII 1054
 chlieb nosíš, i on teba, XIII 5
 chlieb, nôž na stole, VIII 286
 chlieb rohy, nůdza nohy, VIII 1009, X 94
 chlieb sa neprijie, XIII 1213
 chlieb so soľou, II 100
 chlieb starý najlepší, X 703
 chlieb svoj mat, X 275
 chlieb to nie ľahký, X 302
 chlieb to nie požičaný, X 1096
 chlieb to tvrdý, X 302
 chlieb vezdejší hned! X 224
 chlieb vyslúžený horký, VIII 987
 chlieb voda, nebude škoda, X 664
 chlieb vo 2 kóry jedla, VII 437
 chlievik menší a. svinka, XIII 150
 chlípe a. šefraník, XV 114
 chlípu, a papy nič, X 256
 chl p cesty, XV 365
chľubnosť, IV odst. 22
 7 chmelov, 5 jačmeňov, XIII 86
 chockedy zomreť, len milosť! VI 599
 chodák a. olovený vták, VI 79
 chodia a. s Betlehemom, a j., XV 149
 chodí akoby ražeň sjel, a j. XV 11
 chodí a. horosvet, IV 531
 chodí a. kačica, a j. XV 11
 chodí a. kura v klonke, a j. XV 11
 chodí a. na drôtikoch, a j. XV 11
 chodí a. ovca, tridzie a. baran, VIII 506
 chodí a. teľa po ľade, VI 401
 chodí a. zmoklá vrana, a j. XV 11
 chodí hálom bálom, IV 281
 chodí három fárom, X 583
 chodí od ničoho k ničomu, XII 256
 chodí pomedzi dobr. ľudí, X 303
 chodiť často a nikdy (kam), VIII 285
 chodí za ním a. pes, a j., XV 12
 chodníčky zarástly, IV 300
 po chodníčku bližej, XIII 205
 chodníky zlé, staré, II 311
 chodník, po ňomž mnoho ľudí, VII 660
 chorému darmo smiechy, IV 330
 chorému všetko horké, VI 484
 chorý, jie a. barsktorý, X 459
 chorý -- na bachory, X 458
 chorý na úmor, VI 681
 chorý zdravého nesie, X 1011
 choroba nepopraví, VI 485

- choroba zlá nemoc, VI 486
 chotáre aké, koláče t. XI 533
 chov aký, robota t. VIII 990
 chová ho a. pavúka, a j. VIII 635
 chovanie a skonanie, II 162
 na chrám P. do papárne, VI 417
 chráni ho (jak), VIII 636
 chrán sa dokad môžeš, IX 195
 chráni si (a j.) — má, X 695
 chrán sa, B. ťa ochráni, IX 18
 chrápe akoby dosky píli, VI 469
 chrápe a. soťatý, VI 469
 chrbát komu narovnať, XVI 172
 na chrbát len čo unesiáš, IX 526
 chrbát mäkší a. brucho, XVI 432
 na chrbát naklášať, XVI 438
 chrbátom sa prikryť, VI 462
 chrbát šípom lízať, VIII 682
 chrbát ukázať, IV 176
 za chrbty hani, V 419, 438
 2 chrbty viac unesú a. 1, VIII 338
 chrbtom sa mu obrátil, VIII 793
 chren kopať šiel, VI 680
 chren tret komu, V 634
 chrestu sa báť, IV 198
 chriapa sa zaplatí, VIII 664
 chrobáčka si otrávil, VI 376
 chrobáka (a j.) mať, XII 263
 chromému všade ďaleko, XII 111
 chrtov honiť za zajacmi, IX 571
 chudá: ako sa udá, V 36
 chudý a. chrúst, koš, a j. VI 81
 chudý kôň dobre fahá, VI 20—1
 chudý má chytré údy, VI 22
 chudý piatok, VI 81
chudoba, X A
 chudoba cnostná, X 70
 chudoba cti netratí, X 62
 chudoba ďalej a. bohat. X 65
 chudoba de Badin, X 350
 chudoba hotová psota, X 154
 chud. hriešna 2 razy prekliata, X 103
 chudoba — chlieb na stole, X 60
 chudoba i koláče pojie, X 228
 chud. matka ctnost. detí, X 63
 chudoba najďalej trvá, X 64
 chudoba nezná hanby, X 104
 chudoba — paráda, X 257
chudoba počtvá, X A odst. 3
 chudoba sa všade zle má, X 155, 159
 chudoba s lenivosťou, X 476
 chudoba — smiech, X 128
chudoba vychloubavá, X A, odst. 8; 9, c
o chudobě pořekadla, X A, odst. 9
 na chudobe svet stojí, X 73
o chudobě žerty trpké, X A, odst. 7
 z Chudobic on, ona z Nudzovej, VII 603
chudoby mravné nebezpečí, X A, odst. 4
chudoby nesúaze, X A, odst. 6
chudoby opovrhování, X A, odst. 5
chudoby trápení, X A, odst. 6
chudoby útisk, X A, odst. 5
 chudobná myš s 1 dierou, VIII 507
 chudobného drevo 2 krát hreje, X 230
 chud. i šťastie chudobné, X 156
 o chud. každý sa otre, X 121
 chudobného kto ukráti, X 843
 o chud. nik nestojí, X 122
 chud. nik za nič nemá X 115
 chud. čo dáš, B. nahradiť, X 990
 chud. dať, B. požičať, X 993
 chud. kto uťahuje, X 845
 chud. 1 oko došť, X 158
 chud. skôr žaba do saku, X 160
 chudobnému vykypí, X 152, 157
 chudobnému udeliť, X 994—6
 chud. vrecko bere všetko, X 66
 chudobný a. voš, X 304
 chud. aspon dobre spí, X 229
 chud. ale nežiada cudzie, X 67
 chud. ale priateľ dobrý, X 59
 chud. ale statočný, X 61
 chud. ani v nebi pravdy, X 114
 chudobný gróf, IV 554
 chudob. hotová opica, X 162
 chud. hotový cigán, X 105
 chud. hotový posmech, X 129
 chud. i od hladu spáva, X 161
 chud. na koni, IV 525
 chud. nemajú, bohati nedajú, X 853
chudobní nespokojenci, X A odst. 9, d
 chud. nikdy sa dobre nemal, X 163
 chud. 1 oko háji, 2. vybodne, X 166
 chud. sa nedožije pravdy, X 116
 chud. sa živí snadne, X 52
 chud. s bohat. za prsty, X 118
 chud. s bohat. zle sa borí, X 123
 chud. sje i bez lyžice, X 231
 chud skôr udelí a. boh. X 1004—5
 chud s vodou varí, X 165
 chud. tak člov. a boh. X 69
 chud. v boh. meste, X 304
 chud. vybil si oko žehnajúc sa, X 164
 chud. všade vytrpí, X 119
 na chud. každý sa volká, X 120
 pre chud. strechu do posmechu, X 132
 chudobu a kašel nezatajiš, X 153, 167
 na chudobu je zle, X 168
 na chudobu nezabývaj, X 1003
 chudobu nik nepremôže, X 232
 po chudopaholský, X 312
chudost, VI odst. 5
 chumelica — sveta nevidno, XIV 243
chumelice, XIV C, odst. 6, c
chut, XV odst. 10
 chuť a dobrá vôľa premáha, IX 37
 chuť ho nadišla, a j. IV 87
 čo chuti, to živí, VI 232
 bez chuti h. . . o sješ, VI 191
 chuť najlep. — prestaň, VI 233
 chuť nemá, nemá stihy, X 470
 chuť nemá, vykruť, V 122
 chuť nie, ani smahy, XXI 5
 na chuť pristať, XII 424
 chutný, ale kúpny, X 1161
 chuť si nechce pokaziť, XI 502
 chvála ho, kde ho niet, V 472, VIII 760
 chvála skúpa — hana V 341
 chvála vlastná, IV 569, 571
 chvála — v stadle nič, X 258
 chvál do povál, X 259, 261
 chválenia, trestania čas, VII 737

chvály hoden a. pes kyja, III 295
chváli sa — daj mu, stene — dri ho, X 1013

chváli sa s podšitím, IV 592
chváliť nechcú, haniť nedáme, VIII 17
chváliť nevieš, nehaň, V 418
chváliť radšej a. haniť, V 425
chvasty, účinku nič, IV 580
chvíľa a ľudia — nestále, XII 31
chvíľa dlhá ho morí, XVI 108
chvíľa utešená, XIV 184
chvíľa — žnime; dážd' — spime, XI 404

chvíle dlouhá, nudná, XVI odst. 9
ani chvosta na maštali niet, XI 520
za chvost a za rohy, IX 529
chvosty tri, XI 515
za chvost lapať, III 335
chvost musí za koňom, a j., VIII 882
chvost na lišku svedčí, VIII 517
chvostom krčiť, IV 224
chvost psí sa trasie, V 452
chvost riadi, hlava blúdi, VIII 877
chvost spustiť a. páv, IV 551
chvostu nie, hlavie sa pros, VIII 899

Ide a. Rusnák s drabinou, a j. XV 13
ide do zamdletia, a j., XII 384
ide nazpak a. rak, XV 14
ide to a. po masle, III 274
idú a. z pobitej vojny, XV 150
idú doňho a. do repy, V 594
ívere skáču v oba boky, X 830
íverko, trištička, X 670
íver z chrpta vytiať, XVI 423
izba a. káplonka, XV 265
izby prdieuce, XI 591
ihla veľká a. kól, XV 264
ihla za nitou sa najde, IX 561
ihlicu z jarma vylomiť, VIII 983
z ihličky na kravičku, a j., X 1192
v ihre čert nevydre, V 653, X 1176
inde hľadí, inde mieri, VI 199
inde, kvinde, nič nevynde, XII 393
inde sa lepšie majú, VIII 576
iskra hasnúc najkrajšia, XII 619
iskra malá, veľký oheň, IX 200
iskre nedaj ohňom byť, IX 443
iskry červené z nosa, XVI 457
iskru včas udusiť, IX 200
isť a. bujak na jatku, IV 395
isť a. za vlasy, IV 395
isté a. na písme, V 752
isté je isté, IX 366
isté pre neisté neopustí, IX 366
isť kadiaľ hladšie, XVI 448
s istotou hrať lepšie, IX 381
išiel a. Zachar do Pešti, XV 115
a. išiel tak odišiel, III 282

Jablká pod jabloňou, X 7
jablká vrbovky, XI 429
jablko červené a zel. VI 100
jablko kyslé, žeby — XI 411
jablko neďaleko stromu, VII 678
jablko nemá kam padnúť, a j. XV 330
jablko zdravé pri hnilom, VIII 438

jabloň aká, jablko t. VII 677
jačmeň a. broky, múr, a j. XI 412
jačmeň siať (kdy), XI 380
jádrov, ryb. muzik. 100, XI 139
na jahody s košom nie, X 728
jaj duša, mäd! XV 207
Jakuba, Anny (o kapustě), XIV 59
Jakub — chleba kúp, XIV 58
od jalovej mlieka nadojí, X 973
od jalovej teľa, IV 91, 121, V 359
jalové vajcia, V 49
jalovičku dobrú najdú, VII 290
jamu kopať druhému, II 164
jamu obísť — na skalú, XII 230
jamu vystáť, XIII 263, XVI 108
do Jána do brucha jama, XIV 49
Jano dorobí, J. sje, a j. XI 557
do Jána maslo, po Mich. nitka, XIV 81
do Jána nechváľ kapustu, a j., XIV 50, 53
o Jáne čerešne, muchy zralé, XIV 52
Janík zameškal, Jano nedohoní, VII 2, 6
Janko čo ztratil čapicu, XVI 274
pred Janom a po J. kukučka, XIV 54
jar — do blata, jas. — do prachu, XI 384
jarec zmoknul, i kalendár, XIV 176
jarinu v kožuchu, ozim. v košeli, XI 388
jar je gazda, XI 341
za jarkom vyskoč: hop! IX 408
do jarku pred dažďom, XII 317
jarmok bez 1 Žida bude, VIII 330
z jarmoku keď P. B. príde, XI 272
od jarmoku kľúče donesie, XI 271
po jarmoku zlý trh, XII 201
jarmok zavrel, XI 273
jarmo — larmo, VII 538
jarmo si na grg zavesiť, VII 579
jaro, XIV A, odst. 1
na jar zamaž, v jas. zapraš, XI 342
jaseň tvrdá, XIV 72
jasia sa a. slnce, XV 181
jasle podvyšití, VI 429
jasle vysoko, X 334
jasle za statkom — zle, VIII 886
jasle za volom nechodia, VIII 886
jasné a. kryštál, a j., XV 182
jasnosť mračnom téníť, V 204
jazyk a. britva, a j., V 595
jazyk a. mlyn, a j., V 248, 253
jazyk a. trlica, V 248
od jazyka hlava bolí, V 234
jazyk a hnev na úzde, V 279
z jazyka na j. šuch, V 469
jazyka nemá, V 354
jazyka odrezať, V 321
jazyk brúsiť, V 248
jazyk drž, nebude hnev, V 282
jazyk ho srbel, V 321
jazyk chlpatý, V 726
jazyky kde rozdávali, V 248
jazyk kosti láme, V 426
jazyk malý úd, alc — V 280
jazyk merať s kým, V 595
jazyk mu neustane, V 248
jazyk mu onemel, V 354
jazyk mu vtiahlo, XII 314
jazyk mu zabrdá, V 735

- jazyk mu zaseknul, V 735
 jazyk mu zatahlo, V 354
 jazyk najl., najhorší, V 135
 jazyk na to, by vravel, V 136
 jazyk nechová darom, V 248
 jazyk odhryz. radšej, V 321
 pre jazyk o hrdlo, V 283
 na jazykoch roznášať, V 469
 jazykom čl., vul rohem, V 548
 za jazykom i do Ríma, a j. XIII 223
 jazykom sa vysekať, V 595
 jazykom spraví všetko, V 44
 jazyková polievka, V 628
 jazykový večeň, V 248
 jazyk pást, V 469
 jazyk pokoj ruší, V 281
 jazyk prať rada chodí, V 248
 pod jazyk prísť, V 595
 jazyk sa mu potknul, V 321, 735
 jazyk sa mu zapletá, VI 377
 jazyk sa rozviazal, V 248
 v jazyk sa uhryznúť, V 321
 jazyk si brúsiť na kom, V 628
 jazyk si namydli! V 726
 jazyk si sjedol, V 354
 jazyk si šanuj, V 248
 jazyk sladký, VIII 701
 jazyk svrbí Betu, V 436
 jazyk svrbl. zle robí, V 284
 jazyk ťažký, V 735
 jazyk tylom ťahať, V 321
 jazyk trhaj — nepovie, V 359
 jazyku dá papat' za to, V 248
 na jazyku diabol, V 428
 v jazyku kosti nemá, V 248
 na jazyku krč, V 354
 na jazyku krivá, V 735
 na jazyku nezdržať, V 321
 na jazyku pupenec, V 321
 na jazyku sa pliesť, III 209
 jazyk uteká; neľahá (komu), V 734
 jazyk viac a. meč, V 549
 jazyk za zubami, V 278
 jazyk zlý -- jedov. had, V 430
 jazyk zlý — najhoršie, V 427
 jazyk zlý všet. zprní, V 431
 jazyk zlý zle narobí, V 429
 jazvec (a j.) z diery, VIII 715
 4 jedál — samý hrach, XIII 68
 jed do srdca biť, XVI 441
jedec slabý, I'1 odst. 15
 jeden, ale by jedel, X 172
jedení, I'1 odst. 12
 jeden všetkým nevyhovie, VIII 479
 jeden — žiaden, XV 306
 jedináček — šibenáček, VII 730
 jedlo drevené, XI 409
 jedlu tomu len ústa, XIII 70
 a. jedna duša sú, VIII 645
 jednaj sa a. Cigán, plať a. pán, XI 215
 jednať sa židovsky, plať kresť. XI 216
 z jedneho batoha, a j. VII 898
 jednému čo, to druhému, VIII 1066, XII 178
 jedno druhé, kadečo atd. V 693
 jedno, i to biedno, XV 306
 na jednom nie, tedy na 2., IX 91
 jedno — radšej nič, XV 306
 proti jedu nieto mädu, XII 651
 jedz, čo máš, X 676, 678
 jedz, čo ti chutí, VI 238
 jedz, doma sa nenaješ, XVI 615
 jedz h. pij vodu, nemáš chudobu X 169
 jelen ho lizal, XIV 247
 jelennie volky mu vozia, X 273
jeseň, XII' A, odst. 3
 akô jesto takô sjesť to, X 673
 jest, minie sa; niet, obíde sa, X 687
 Ježiškove husličky, VIII 693
jidla, XIII odst. 1
při jidle když cizí najde domácích, XVI'1 odst. 19, d
 jie akoby ho najal, VI 411
 jie akoby páčil, VI 411
 jie a. mlatec, a j., VI 411
 jediac sa roztopí, robiac mrzne, X 463
 jedlo by sa, len kto dá, X 461
 jedol by, nenie veselý, X 171
 jie hodinu pod hodinou, VI 411
 jel, pil, až mu oči vysedaly, VI 422
 jie, pije, spí sa dobre (kdy), VI 308
 jest' a robiť (kdy), IX 467
 jest' bude zpod sebã, X 937
 jest' chceš, musíš liezť, X 391
 jest' chceš, pracuj, X 391
 jest' — j.; robiť — skryť sa, X 462
 jest' nepýta, keď spí, XVI 737
 jie, tedy nezdochnie, VI 489
 jie vždy a. jež, VI 411
jisté — nejisté, IX odst. 8
jméno dobré a zlé, I'1 odst. 17
 Jób po J., tam oba, VIII 974
 Josef a Duro, XIV 25
 Josef a Matka božia, XIV 26
 na Josefa vdovin pluh, XIV 27
 Judášov bosk, VIII 706
 Judáš z oka kuká, VIII 706
 junce skáču od miešaného, VI 248
 junec s grošom líha, s 2 vstáva, XI 445
 jurista — mal šaty za strata, XI 47
 jurista — neverí v Krista, XI 47
 Jurko nepochopil, Juro sa nenaučí, VII 3
 na kabáč zmlátiť, XVI 437
 kabát, aký Adam nosil, XIII 142
 z kabáta vyzviecť, X 977
 kabát, čo veľa pamätá, XIII 141
 kabát na tebe netrhám, XVI 345
 kabát šedivý a. mačka, XIII 140
 kabát veľký, chlap malý, IX 525
 káčka sa mu parí, XII 260, XVI 474
 kãde idem, tãde trniem, II 278
 kãdial prísť, tãdial ísť, XVI 324
 5. kachel odo dveri, XVI 357
 kachel zpoza pece, XVI 353
 kalendãre potratila, VII 635
 kalendãr robiť, XXI 8
 kalendãr — tarandãr, XIV 175
 kalendãr to starý, III 189
 v kalnom loviť, VIII 711
 kameň a srdce, VIII 767
 z kameňa vodu vytlačiť, VIII 767, XII 401

kameň by hnul slovy, V 731
 kameň by slzy zalialy, XII 383
 na kameň bodaj sa obrátil! XVI 552
 kameň, čo sa obracia, XI 558
 kameň do vody hodiť, XII 457
 kameň mu do očí! XVI 512
 kameň duť, VIII 689
 kameň mu spadnul so srdca, a j. XII 339
 kameň na mieste, XI 558
 kameňom a chlebom, VIII 157
 kams' podel mladost' VII 76
 s kancľa shodiť, VII 388
 kántora a žobrák spev, XI 84
 kapitulu vyčítať, V 646
 kapravý a. pšeno, XIII 182
 kapra umyť, XII 435
 kapsa, kde zuby nosia, XVI 379
 kapsa núša ubohá, X 80
 kapsa sa mu zbesnela, X 307
 kapsa sýta, žobrák nie, X 930
 kapsa veľká, III 156
 v kapse mať koho, X 1091
 kapsovej viery čl. VIII 726
 kapsu deravú nosí, X 803
 kapsu dostať, a j. V 635
 kára, by čert nezazlil, VIII 1294
 kára nenie voz, IX 12, XV 288
kárání, V odst. 20
 z karát nezbohatneš, X 1168
 i kára tomu dobrá, X 362
 káry (a j.) mu zle idú, XII 316
 káry sú už naložené, XXI 16
 karta mu ide (jak), X 1182
 karta sa mu obrátila, X 1182
 karty — Biblia, X 1178
 karty — čertové obrázky, X 1167
 karty zamiešať, VIII 844
 kapusta (jaková), XI 413, XIII 44
 kapusta, hlúby komu, IV 56
 kapusta kde, hyža nepustá, XIII 43
 kapusta kole ústa, XIII 38
 kapusta má veľké ústa, XIII 39
 kapusta nie pre tvoje ústa, XVI 144
 kapusta 7 ráz prihráata, XIII 40
 kapusta s mäsom — časom, X 700
 v kapuste sviňa, XIII 37
 od kapusty ozdravel a umrel (kdo), XII 153
 od kapusty vlasy bolia, XIII 42
 s kapustn. hlúba padnúť, VII 220
 kapustnica a. víno, XIII 45
 kapustu mastia na hrade, XI 344
 kapustu nerád — zlý gazda, XIII 41
 kapustu požrali súkenníci, V 691
 kapustu si tým neomastím, VIII 656
 kašne na čo, keď prázdne? X 721
 kaša koho popáli, IX 604, XII 284
 kaša — mať naša, XIII 47
 kaša s mliekom Slovákom, XIII 50—1
 od kaše hned' lačný, XIII 48
 kaše kto, ak nie baby? V 411
 kašeľ od Jura do Mich. VI 522
 kaše mnoho sješ, kým — III 225
 kaše mrcha navariť, XII 267
 kaše sa navariť, len pšena! X 4
 kaše vrelej na jazyk, VII 781

kašle a. stará baba, VI 522
 kašle, až dušu vydá, VI 522
 kašle, to pred smrťou, XVI 774
 na kašnej hore, XII 96
 s kašou horúcou do Prievidze, XIII 49
 kašu dúchať pod nosom, VIII 623
 kašu horúcu pobrať, XII 429
 kašu mu pohubil, VIII 797
 kašu oba jedávame, XVI 322
 Katarína a Vianoce, XIV 97
 na Katarínu pod perinu, XV 98
 od kata ukrutnejší, VIII 774
 kat bod. ho lámal! a j., XVI 526
 katovi ušiel, II 313
 Katrena husle berie, XIV 96
 bez kazára — bez kantára, VIII 873
 kázeň a bázeň, VIII 872
 po kázni — milí blázni, XII 486
 každá nemoc má liek, VI 493
 kaž. sviňa má svoj chliev, VIII 397
 každého svoj pípäť bolí, VIII 23
 do kaž. kaše dúchať, VIII 407
 každej veci spôsob, IX 546
 kaž. vŕbe sa klaňal, VI 379
 každému je raz zomreť, VI 639
 každému svoje, VIII 1072
 každému zavadzia, VIII 768
 kaž. deň môž byť posledný, VI 603
 každý hrabe (jak, co), VIII 15, 16
 každý chce byť pánom, VIII 1005
 každý inú nôtu, VIII 947
 každý má svoju vôľu, VIII 29
 každý orie a. môže, X 32
 každý sa bráni a. vie, VIII 10
 každý sa oň otiera, VIII 769
 každý sebe najbližší, VIII 27
 každý sebe verí, VIII 24
 každý svoj. šťastia kováč, IX 30
 každý svoj hrniec — VIII 16, 399
 každý star sa do seba, VIII 420
 každý vie, kde ho tlačí, VIII 31
 každý v inú stranu, VIII 947
 o každú vec sa biť, VIII 812
kde bývd kdo, kde jest co, XI, 359, 361, 367
 kde bolí, tam boli, IX 293
 kde jest čo, tam ber, VIII 600
 kde jesto, t. ľahko najst', X 20
 kde nieto, tam nieto, VIII 1109
 kde sa lesní, t. sa klesní, VIII 601
 kde som, tu som, X 565
 kde zomreš, nevieš, VI 595
kdy se to stane? XI, 348
kdy to bylo? XI, 347
 »keby«! ale »ked«! XII 616, 618
 keby — boli by sme v nebi, XII 617
 kebycha honiť, IX 320
 kedy neskedý, XV 337
 kedy tedy, keď nie vtedy, IX 107
 keď nám dáš, tak si náš, VIII 610
 s kyja na palicu, XII 324
 či kyjom, či palicou, XII 226
 kyjom ho nedobiješ, VI 45
 s kyjom na pravdu, V 145
 kýkol nekýkol, V 697
 kým mňa vidíš, neoslpcneš, XVI 281

- s kým si, taký si, VIII 446
 kysel variť, keď jest z čoho, X 9
 kyslá tvár, a j., IV 432
 kyslé, až sa srdca chytá, a j., XV 209
 kyslé jablčko, XII 250
 kyslé, tedy nech s octom! IX 1
 kíšasonka z mačkaházu, IV 534
 kýška a. repa, XIII 65
 70 kytál — nevydala sa, VII 443
 kýva sa (a j.) a. medveď, X 567
 kýva sa moc, vykýva sa, VI 481
 kývol rukou a. B. na Oravu, XII 116
 kýže je to beľah — staboh -- zrak! XVI
 · 38
 kladivom radšej a. nákovou, VIII 49
 do klady zaseknúť, VIII 1293
 klaje, až zemi ťažko, V 682
 klame, bude sám oklamáný, VIII 512
 klam — k nám, VIII 511
 klampiar mu je otec, XVI 206
 klamstvo do času, VIII 1077
 klasy a. cepíky, XI 414
 klásky pri kope sbierať, X 8
 klas malý — málo zrna, XI 245
klatba, V, odst. 22
 klbko sa najde po niti, IX 500
 klbko sa vyvinie, IX 499
 klbko to veľké! XII 475
 klebeta ako uhoľ (činí co), V 433
 klebetnica — daromnica, VII 186
 v klepci je, XII 308
klebty, XVI, odst. 18 f, g, h
klevety, V odst. 16
 klial, až sa hory triasly, V 683
 kliať — smiať; biť - kryť, VIII 153
 kliesniť — lesniť, VII 735
 klieštami slovo, V 359
 kliešte kováčovi (k čemu), IX 522
 kľietka, potom vták, VII 310
 klince by požuval, VI 262
 klinec kaž. sa pred ním trasie, X 1225
 klinec trafiť, III 196
 klinec vo vreci, VIII 564
 klin do hlavy, VIII 839
 klin klinom, IX 502
 klin v hlave, IV 126
 klobása a slanina, X 1158
 klobása dlhá, krát. kázeň, XII 40
 klobásy keď lietaly, XII 580
 klobúčiky vstávajú, XIV 194
 klobučkovať sa, VIII 751
 klobúk a hlava, III 3, 151
 klobúk dolu pred ním! VIII 319
 klobúk na krivo, IV 535, VI 361
 klobúk nový na klin, VIII 993
 klope, otvorí mu, V 367
 kľúče odobrať, VIII 811
 kľúčik od sardžečka, VII 253
 kľučky mece, VIII 694
 od kľučky sa odobrať, XVI 635
 kľúčom drevo káfať, IX 573
 klzké a. ryba, XV 219
 kmíni veľkí, dobré pasy, VIII 1141
 pred kmíňom niet zámky, X 1195, 1212
 kmíňov niet bez komorášov, X 1194
 kmotor — lotor, VII 842
 kmotor pojal, Židovi vrátil, X 1100
 kmotor sem, km. tam, VIII 1078
 kmotor, švagor — pes, VII 843
 kmotor, švagor zlý priateľ, VII 840
 kmotor z lásky, priat. z krve, VII 841
kmotrovstvi, VII odst. 8
 kňaz aký, osada t. VIII 871
 na kňaza nas. ., ktorého nepočúvajú, XVI
 215
 kňaza vyzvliekať, XVI 227
 kňaz bez detí, nešanuj, XI 63
 kňaz by bol z neho, V 729
 kňaz čo dá, sjesť, XI 51
 kňaz dobrý sa učí, III 35
 kňaz ho nedokrstil, IV 244
 kňaz, kňazovka komu, IV 54
 i kňaz na kancli sa zmýli, XII 16
 kňazom môhol byť, XI 500
 kňazovi akoby sa zpovedal, XVI 64
 kňazovi je najlepšie, XI 57
 kňazovský majetok, XI 58
 kňazské odmrte, XI 59
 kňazské vrece nenásytné, XI 60
 kňazský stav pekný, ťažký, XI 64
 kňaz tomu už nepomôže, XII 495
 kňaz vina, oneskoril sa, VII 652
 4 knedle za groš atd., XII 103
 kniha a hlava, III 41, 42
 kniha a zbroj, III 43
 kniha čierna, II 312
 knihy má krava, III 38
 do knih naplúvať, III 39
 knihu spísať o utrpení, XII 362
kníry, VI, odst. 7
 kníše sa a. Žid modl., XV 15
 kobyty — klebety, V 434
 kobyla nech sa stará, IV 144
 kobyla o 4 nohách sa potkne, XII 24
 kobyla ustalá, XII 164
 kobyla žrebná i nie, XI 259
 kobyle obroku — do skoku, XI 459
 koccka ako sa obráti, XII 199
 koccka mu zle padla, XII 316
 na kocku sa hrať, XVI 364
 kocúra drhnúť, VI 573
 na kocúra slaninu sveriť, VIII 967
 kocúra vytreť komu, XVI 197
 kocúr málo lapá (který), V 221
 kocúr nad myškou nesmil. sa, VI 415
 kocúr rád ryby, do vody nie, X 500
 kocúr s myšou nahráva, VII 196
 kocúr, šic na myši! VII 218
 kočiš — bič, po krčmáru nič, XI 126
 kočiš chybuje, III 235
 kočka, čo to dočká, XII 387
 kočka ham, myš tam, XII 621
 až kočka vajce snesie, XVI 129
 kočky hľadza do trúby — dážd, XIV 151
 kočky rád, i ženskú, VII 166
 koč máš, lcn sa voz, X 688
 Koháry má viac a. Bôh, IV 599
 od koho? čo ťa do toho? V 540, VIII 416
 kohút červený na dome, XI 590
 kohút červ. z tvári, IV 256
 kohút čo snesie, to tvoje, XVI 143
 kohút mlčí, kura spieva, VII 528

- kohút na svoj. smetisku, VII 908, 910
 kohút preto pokykyrika, XVI 96
 2 kohúty na dvore, VIII 861
 kohúty sa nadrapujú — dážd, XIV 152
 z koláča dieru vyhrať, XII 428
 koláča veľa na ráno, VI 410
 koláče, keď chleba niet, X 225
 koláče nejie, komu sa pečie, XII 197
 koláč má, družbu najde, X 26
 koláč na slnci pečený, XIII 18
 koláč všechsvätský, VIII 1002
 z kolaje vynst, III 262
 po kolená sám sebe, VI 91
 kolená sa mu podlamujú, IV 224
 koleno deravé, nech i nohavice, XVI 233
 kolesá láme, II 314
 kolesá pod vozom utekajú, X 807
 kolesá zadnie za prednými, VIII 923
 na kolese obsedeť, IV 360
 5. koleso a 13. apoštol, XVI 302, 356
 koleso aké, kolaj t. IX 259
 koleso sa vždy krúti, XII 189
 koleso vřzga (které), V 232
 koliesko mu brnčí, III 229
 kolíska a motyka, VII 4
 koľko bilo, III 202
 koľko napred, t. nazad, VI 380, XII 459
 kolok kolkom, IX 506
 kolok z oja by sjel, VI 262
 kolom akoby dvihal, III 279
 na kolomaž sa rozliať, XVI 392
 na 1 kolovrátku ihrajú, VIII 670
 kolo vřzga, sadlo prepil, X 817
 1 kôl plot neudrží, VIII 342
 kôl pustil korene, XVI 59
 kôl tiež z toho plota, VIII 672
 komára cedi, řavu hltá, VIII 513
 komára honiť, X 778
 z komára veľblúda, V 530
 komárovi ak nohu, i řevá, X 212
 komárovo sadlo, VI 82
 komár sa protiví slonu, XVI 358
 komár slánku nesie, IV 594
 pod 1 komínom 2 starosti, VII 382
 komora prázdna, X 125
 v komore čo, do kuchyne, V 3
 komu to, čo po mne ostane? X 988, 991
 na koňa by to bolo dosť, XII 261
 koňa červeno zafarbiť, XI 490
 koňa dob. a zlého chovať, XI 453, 455
 koňa dobrého bijú, VIII 985
 koňa dobr. nie biť, X 439
 kôň a gazda, XI 449
 koňa hľadal, na ňom sedel, III 208
 na koňa ho posadil, XII 336
 kôň a komár, IX 483
 koňa laskajú, keď lapajú, VIII 514
 koňa má, sedlo najde, IX 108
 s koňa na osla, XII 322—3
 koňa (a j.) nie požičať, XI 457
 konár pod sebou piliť, IX 221
 kôň a úzda, XI 236, XII 235
 koňa zlého chváfa (proč), VIII 950
 z koňa zostal chvost, XII 443
 kôň bystrý skoro ustane, IX 477
 kôň bol beztak slepý, IX 135
 konca kraja niet, V 712, XII 464, XV 349
 na konci bič zapleskne, XVI 491
 na konci kyjak, XII 193, XVI 491
 koncom dobrým nepochodí, XII 276
 končitý rypáček, V 597
 kôň darom, nehľaď na zuby, XI 220, 223
 kôň dobrý kupca najde, III 177, IX 8
 kôň dobrý zaslúži chleba, XI 454
 kone a ovos, VIII 1129—30
konec, XII odst. 10
 kone dobré, pohonič zlý, VIII 911
 kone ešte nevydochly, XIII 215
 kone ho pohádzaly, XI 507
 kone hrdé grgy lámu, IV 484
 kone hrdé psi jedia, IV 484
 kone chudé (kde), X 81
 kone mení, ztratí, XI 465
 kone moje, tvoj bič, XI 501
 kone moje — zlámaly oje, XI 493
 kone mu kúpil, VIII 799
 kone nepárne zle řahajú, VII 312
 4 kone nevtiahnu slovo, V 267
 kone po veselí, a j., XI 458
 kone v ceste, XI 456
 2 kone viac utiahnu a. 1, VIII 339
 koné vidlami nesedľajú, IX 507
 kone vyparené (jak), XI 494
 kone za vozom priahať, IX 574
 kone zle řahajú, a. kravy, XI 514, XIII 239
 kôň hladký a. sklo, XI 495
 kôň hryzie zub. i noh. XI 459
 kôň chce jarmo, vól sedlo, VIII 577
 koní by mu nechcel požičať, XVI 182
 koniec dá znať vec, XII 623
 koniec dielo chváli, III 182
 koniec dobrý, celá vec d. XII 626
 koniec i dňu dlhému, XII 627—8
 koniec kaž. piesni, XII 624—5
 koniec má, čo začiatok, XII 622
 koniec pride všetkému, XII 629—30
 koniec všetkých koncov, XII 473
 koniec všetko má, klobása 2, XII 631
 na koni krivom neujdeš, II 152
 koní nemáš, choď pešo, X 689
 kôň keby o sebe vedel, XII 512
 kôň kope najviac (kdy), II 193
 kôň kopnul, k rychárovi? V 554
 kôň lačný nehádže zadkom, X 145
 kôň má len 1 nohu, XI 460
 kôň má veľké zuby, XI 461
 kôň môj, tvoje peniaze, XI 294
 kôň, nazreť sa doň, XI 503
 kôň neřahá, len čo môže, VIII 1128
 kôň obutý, šlak bosý, X 354
 1 koňom chleba nedorobí, XI 467
 koňom sena, farárovi slamy, XI 68
 konope rastú pre neho, XVI 500
 konope v močidle nezapáli, XVI 98
 z konopí kam? IV 262, XII 279
 konopou sa zadrhnúť, VI 717
 koňovi »hopsa« (ovsa), XI 462
 koňovi len toho dlhého, XI 462
 koňovi ovsa, — žeň a. psa, XI 451
 koňovi pod chvost, — kopne, IX 299

- koňovi sa iskrí pod noh., XI 502
 koňovi strmému úzdy, X 440
 koňovi zadok dal ohňa, XI 489
 kôň pohádzal, vól vyťahal, XI 446
 kôň pred ocasom ide, VIII 883
 kôň sa hodne potkne, III 152
 koň sedlaný a čakany (komu), VII 294
 konský sýr, XVI 270
 kôň smrdí (kdy), XI 463
 kôň spoločný, VIII 472
 a. kôň starý do štverní, III 203
 kôň tučný a. perina, XI 497
 kôň vlkom na újesť, XI 496
 kôň zdochýnajúci, XI 464
 kôň zomrelí, gazdiná zdochol, V 685
 kopa nedá, ak snop nie, XI 393
 kopať nie, zverbujem sa, XI 198
 na 1 kopyto všetko, VIII 673
 kopyto sa ukázalo, VIII 713
 kopova naháňať, X 494
 korbáč (a j.) sám na seba, IX 334
 koreň aký, fúz t. VI 160
 koreňa po nich niet, VII 644
 korenie zo všet. krámov, VIII 730, XV 297
 koreň prakoreň, XI 2
 koreň pustil, IV 38
 korhela nezabije cholera, VI 287
 korhelec lepší a. nedbalec, X 496
 horhel (kdo je), VI 289—90
 korheľu rumplík, mne hoľbu, VI 349
 korhel vše má za čo piť, VI 288
kořistění, VIII A, odst. 2r
 korytá vyškrabovať, VI 469
 z korytka si vyhodíť, VII 147
 korytko ohňa a ovsu, XI 452
 kôrky chleba nevidí, X 302
 od kôrok červené líčko, XIII 3
 korúhvička po vetru, IV 621
 kosa a. zvon (znění), XV 266
 kosa (hvězdnatost), XIV 2
 kosa trafila na kameň, VIII 828
 kosec nekaždý (kdo), III 102
 kosec zostal na koze, a j., XI 416
 kosenica lepšia a. trhanica, XI 352
 kosy zapadajú, — zore, XIV 308
 v kostach sa držať, IX 63
 koš a koža, VI 85
 kosti krivé napraviť, XVI 474
 kosti — sila, VI 29
 kosti složiť, VI 593
 kosti v bruchu, XVI 212
 kostka jak padne, XII 539
 do kostola chodí snád? X 1246
 do kostola málo, m. vie, VIII 442
 do kostola pozde (kdo), X 469
 do kostola pred zvonením, IX 173
 po kostole hvizdať, XVI 440
 za kostolníka by bol, XVI 205
 s kostolním riadom to nenie, XVI 54
 kostol odrať, faru plátať, X 178
 s kostolom okolo kríža, IX 570
 kostol otvorený — dnu! IX 439
 kostol shorel, krčma ostala, VI 346
 kostol trhať, krčmu kryť, X 179
 kostol zdret, vážu pobiť, X 180
 kostol z konopí vidieť, XVI 258
 kostoši boží všeliakí, IV 66
 koš starú neurobí, VI 675
 koš to tvrdá na zuby, XII 300
 kosu ani oslu nevrátiť, X 1099
 košeľa biela a. list, XIII 143
 košeľa bližšia a. kabát, VIII 4
 košeľa dlhá, III 291
 košeľa je najprvšia (proč) XIII 109
 košeľa nemecká a reči, V 258
 košeľa zo saku, XIII 144
 košeli vlastnej never, XII 571
 košeľu vypláť, založ sukňu, X 211
 košom udretý, a j., III 231
 košialmi orechy ráňať, VII 122
 koštoval, zle gazdoval, X 641
 kôš už hotový! XVI 119
 kotál a hrniec; panva, II 262—264
 kotkodákanie počúvať, V 250
 po kotrbe ho, by nekríval! XVI 415
 v kotrbe mu trčí, IV 165
 do kotrby hodiť, XVI 424
 z kotrby mu nechce vynsť, IV 165
 z kotrby mu vyfučalo, III 218
 o kotrbu otrepať, XVI 447
 od kováča uhlie, X 735
 kováč k kováčovi, VIII 365, 367
 kováč nekaždý (kdo), III 103
 kováč neukuje (komu), III 91
 kováč oberučný, III 180
 kováč zo starého nové, XI 119
 kov každý má trosky, XII 22
 koza, čo sa do mlieka vys . . , X 877
 koza keďby dlhý chvost mala, XVI 325
 koza mladá a stará, VII 304
 koza musí do trhu, XII 639
 koza neláme nohy (kdy), IX 294
 koze na rovnom sa krúti, IV 26
 koze našej to smrť, XII 297
 kozy mi neorú, X 1030
 kozy mu nahnal na most, VIII 806
 kozina vydochla, VIII 975
 kozu s kapustou — nemožno, XII 642
 koža ak ho svrbí, XVI 403
 koža ešte na baranu, už — IX 372
 koža hrubá a. krpec, a j., IV 271—2
 koža pila, koža drž, X 1062
 do kože sa neprace, IV 545
 do 9. kože sodrať, X 948
 z kože vyskočiť, IV 306
 v koži jeho byť nechce, XII 271
 v koži planej byť, XII 310
 v koži svojej zomre, XXI 18
 kožky mladé na bidle, VI 652
 zpod kožky ti vezme, X 1247
 kožku pre Žida nechať, XVI 218
 kožou zaplatiť, a j., X 1063—4, XVI 200
 s kožou zdravou neujde, XII 278
 kožu by s čl. strhnul, 948
 kožu husaciu dostať, IV 220
 kožuch daj, kožu stiahne, VIII 452
 kožuch všivavý striasol, XII 346
 o kožu (a j.) mu ide, XII 258
 na kožu mu piť, X 948
 kožu s nahého stiahnuť, X 948
 na kožu vlkovu piť, IX 375

na kožu zapísať, XVI 480
 kožu s medveďa predávať, a j., IX 374, 376
 kožu živú vyrobiť, XVI 194
 kráča a. páv, a j., IV 551, XV 16
 krádež — faleš, X 1198
 »kradli i budú,« X 1250
 kradne a. straka, X 1228
 kradne, kto cigáni, V 182
 kradne, zle mu zaplatia, X 1200
 od kraja, a. čert Židov, IX 463
 kraj aký, kraj t. XIII 116
 od kraja kašu jedia, a j., IX 464
 krajč. mlynár, bača berú, XI 131
 za krajčom veš, za mäs. pes, XI 142
 krajic nad peceň (kdy), V 573
 v 77. krajine, a j., XV 371
krajopisná prísl. a poř. XVII, odst. 2
 kraj sveta prejsť, a j., XV 291
 král aký, kraj t. IV 41, VIII 888
 do kráľia, XV 303
 s kráľy nie fačkovať, VIII 1202
 králi turiční, XII 434
 1 král na zemi, VIII 863
 král nezná žartu, VIII 1201
 král nový z strán sveta, XVI 23
 v kráme len B. neveria, XI 263
 krámy svoje sobrať, XVI 363
 krám včas otvoril, v. zavre, XI 313
 krápej kameň porazí, XII 598
 krása a. tráva vädne, VII 409
 krása a. zora, cnosť trvá, VII 410
 krása časne, cnosť večne, VII 411
 krása — makový kvet, VI 105
 krása nekrája sa, VII 412
 krása netrvá dlho, VII 413
 krása nevekuje, VII 422
 krása nežije, ale poctivosť, VII 419
 krása — rannia rosa, VII 414
 krása — vlasy do pása, VI 138
 krásy bez rozumu škoda, VII 421
 krásy sa nenaješ, VII 415
 krásna, ale kapsa prázdna, VII 417
 krásna bešeda nesýti, V 62
 krásna, niet jej stínu, VI 119
 krásna panna — pol vena, VII 416
 na krásne radosť páčiť, XV 238
 krásne — vzácne, XI 210
 krastu s nosa sdrapiť, VIII 667
 na krásu poctivú pýtať, VII 372
 krátky lan, dlhá niť, VI 23
 na krátko prísť, XII 431
 10krát meraj, raz strihaj, IX 160—1
 z kratšej cesty sa vrátiť, IX 248
 krava čierna na nohu stupí, XVI 482
 krava, čo mlieko rozleje, VII 514, X 875
 krava, čo najviac bučí, V 219
 kráva dobrá a. matka, XI 436
 krava dojí pyskom, XI 438
 po kravách ovce, XI 471
 krava ide s ohlavkom, XI 224
 krava jalová, III 135
 krava kaž. čierna po tme, II 257
 krava kopne, nemaj za zle, V 555
 krava nektorá hovädo, III 93
 krava neliahne žriebä, III 92

krava pije, bude i vôl, VII 549
 krava predajná kaž. teľná, XI 259
 krava prehorela, XI 482
 krava rozkazuje volovi, VII 524
 krava teľa líže, VII 736
 krave by to nenapadlo, III 259
 krave rozum pri sene nač? IX 451
 krave sena, aby — VIII 87
 kravička mamička, XI 439
 kravička správička, XI 441
 kravy sa na suchu telia, XI 484
 kravu postaviť, vyhr. teľa, IX 402
 kravu tretí dojí, VIII 1222
 kravu, ženu po známosti, VII 335, XI 440
 krčah do studne (dokud), IX 196
 krčah keď s krpkou bojoval, XV 347
 krčíme sa, ale trčíme, X 58
 krčí sa a. babí pes, XV 17
 krčma bez Žida, XI 122
 krčma je dobrá, počta zlá, XI 123
 krčma je pre poriadnych, XI 124
 krčmár radšej a. doktor, VI 14
 krčmárska krieda, XI 128
 v krčme každý pánom, XI 127
 z krčmy do kostola, VI 368
 krčmu čert ku kostolu, XI 121
 krč teba natáhel! XVI 564
 krehké a. sklo, XV 239
 krehkí všetci, XII 25, 26
 kremeň s ocielkou iskri, V 546
 kresťan blíz. Ríma horší, II 122
 kričať áno, do vojny nie, V 233
 kriček, dosť ukryje, VII 609
 kričí a. z kože draná, XV 85
 kričí, až uši bolia, V 249
 kričí mnoho »daj« — utekaj, VIII 464
 bez krídel lietať, IX 549
 krídla narástly; nenarástly, VII 50, XII 101
 na krídla postaviť, XII 93
 krídla vyvyšovať, IV 536
 krídla von z hniezda, XXI 17
 krik a. v krčme, a j., XV 194
krikounství, V odst. 9
 kriku veľa, účinku málo, V 228
 kriku viac a. chlapa, IV 583
 krik veľký, chlapa nevideť, XVI 327
 Kristova ruka chráň! XVI 42
 i Kristov plášť predá, X 808
 Kristus komu bratranec, VIII 1126
 Kristus svätý, a trpel, VIII 186
 kryť sa a. pred hromom, IV 243
krivda, VIII D, odst. 2
 krivda a. súdy, VIII 1204
 krivda do času, VIII 1132
 krivda má dlhú pamäť, VIII 1133
 krivda mu, B. nech ho bije, VIII 1131
 krivda svätá, VIII 154
 krivda veľká, malá, VIII 1203
 krivda za stolom, VIII 1134
krivdění, VIII A, odst. 23 1
 krivdu B. vidí, VIII 1249
 krivdu snes, nečiň ju, VIII 155—6
 krivej diere k. klin, IX 503
 krivý a. kluka, VI 83
 krivý a kulhavý, II 295

- krivý čert, VI 163—4
 krivým okom pozeráť, VIII 756
 krivká, až sa dokyvká, VI 667
 krivko, vyrovnaj sa, VIII 1205
 krivo naň hľadí, VIII 799
 krivoprís, B. zabije, VIII 1238
 krivoprís. zomre do roka, VIII 1237
 s krivou rukou prísť, VIII 710
 bez kríža — bez B. II 34
 a. z kríža sňatý, VI 555
 kríž do potoka, a j., XVI 148
 kríže na chrbte, VII 1
 krížik po tom, XII 450, 461
 kríž je s tým čl. IV 157
 kríž kde napísať? XVI 588
 krížom mu všetko ide, XII 312
 krížom slamy nepreloží, X 548
 na Kríž sv. len 1 slíž, X 790
 po kríž svoj bežať, XII 130
 kríž svoj každý má, XII 128—9
 kríž uhlom do kochu, III 166
 kríž veľký, nebo blízko, I 51, IX 86
 krkavce a holuby, VIII 1138
 krkavce idú pásť, XVI 321
 krkavce za mrcinou, XII 633
 krmu málo, mnoho mäsa, XI 563
 kroj aký, t. sa stroj, XIII 110
 kroj iný za vrškom, XIII 111
 krokom lepšie a. skokom, IX 154
 krosná nechcú behúňa, XI 182
 krosná zavadzajú (jako co), XI 183
 krotký a. mucha, a j., IV 375
krotkost, IV, odst. 18
 krpcami zmetať, VI 693
 krpce nové obuť, XIII 233
 krpce z čoho ztriasť, X 309
 v krpcoch a čižmách (kdy), X 769
 v krpcoch sodrať, XVI 373
 krpčoky obuť, XVI 474
 krpec bod. sa mu zblesnel! XVI 510
 z krpky kašu jesť, X 342
 kršliačtinový kvet, XI 381
 krštenie bude (proč), XVI 605
 krštenie pred veselím, VII 656
 krú by líal zaň, VIII 637
 kruci jak furman batohem, XV 18
 krú jeho pije, VIII 776
 krú nie voda, VII 844, XIII 247
 krú sa cedila a. z brava, a j., XV 165
 krú sa mu sekla, IV 224
 krútikom chvostikom, VIII 694
 krúti sa a. hoja, a j., XV 19
 krú za nehtami, IV 457
 z krve a mäsa sme, XII 39
 krve by sa mu nedorezal, IV 248, VI 511
 krve dobrej kvapky nemá, II 326
 kto čo nemá, to hľadá, IX 282
 kto chce, nech nerepce, IX 287
 kto chodí kade chce, — IX 288
 kto leží, ten leží, a j., VI 640
 kto ma rád, je mi brat, VIII 75
 kto sa chce biť, — IX 289
 kto skôr príde, s. mele, a j., IX 449
 Kubo, do fojta! II 344
 Kubo, dolu gate! X 1183
 Kubo nech som! XVI 81
 i Kubo nekdý dobre povie, III 158
 Kubo robí, K. jie, XI 557
 Kubovi dobre za mladý, VII 16
 v kucapaci byť, V 627
 kučeravý a. baran, VI 142
kudy? XV, 360
 kuchárka sa pary najie, XI 133
 kuchárka z Ošklivic, XI 135
 2 kuchárky pri 1 ohnisku, VIII 866
 kuchárook mnoho — presolia, VIII 867
 kuchyňa a láska, VII 426
 kuchyňa latinská, XI 74
 kuch. masná, pes tučný, VIII 1029
 kuch. veľká, malý testament, X 697
 z kuchyne, čo do kuch. X 1096
 na kuchyni planej byť, VI 74
 kujon viac dá a. má, X 1015
 pod kuklou šalba, VIII 552
 kúkoľ medzi pšenicou, II 132
 kúkoľ — múkoľ, XI 351
 kúkoľ na roli, II 131
 kukučka ho chváli, III 306
 kukučka sa vykuká, VIII 516
 kukučka s cudz. perim, IV 588
 kulhať na 1 lepšie a. na 2, IX 114
 od kuma uč še rozuma, IX 611
 kundrlova koža, VI 93
 kúpa na dvoch stojí, XI 251
 kupca a sviňu, keď sa minú, XI 228
 kupca prvého neopustí, XI 232
 kupec i kabát predá, XI 230
 kupec keď nohy vytrčí, XI 227
 kupec nech má oči, XI 231
 kupec pravdomluvný, XI 229
 kupec svoj tovar chváli, VIII 28
 kupec tražil na kramára, XI 283
 kupec Trnavský, X 1244
kupectví, XI, odst. 7
 kupectvo seklo, XI 282
 kúpeľ dať, i diéta, XIII 64
 v kúpeli prvom utopiť, VII 785
 kúpi i slona, X 501
 kúpil by čač, nemá zač, X 355
 kúpil by ves, nemá penz, X 263
 kúpil za 5 prstov 6. dlaň, X 1235
 kúpi si to — za vši, X 355
 kupy suché, dievky hluché, VIII 976
 kúpiš si, budeš mať, XI 275
 kúpiť (latku) netakovej farby, a j., XVI 135
 kúpiť odpoly darmo, XI 278
 kúpiť pobožne, a j., XI 279
 kúpiť pod rukou, XI 277
 kúpiť za utekač, X 1225
kupné věci, X B, odst. 21
 kúpno — skúpno, X 1162
 kupoval akoby kradnul, XI 280
kupování, XI odst. 7
 kupuje, odprosuje, XI 237
 kura by to nepodzobala, V 698
 kura darmo nehrabe, VIII 64
 kura do zrebí zapletená, V 698
 kurá inde ješ, i doma rež, VIII 287
 s kurami chodí spať, VI 454
 kura slepá našla zrro, XII 544

kura še hniva, kohut neleka, XVI 318
 kuráž platí, kocka hrá, IX 60, X 1171
 kurážu nemá, IV 233
 kurča múdr. a. sliepka, VII 64
 kurča učí sliepku, VII 63
 kurča zo záprdku nebude, III 98
 kúria, až vlasy vjú, a j., XIV 255
 kury akoby pohrabaly, III 281
 kúria len pre príslovie, XIV 256
 kuriatka rozviazať, VIII 546
 kury mu chlieb pojedly, IV 426
 kurka po zrnku sa najie, X 77
 v kurucovom kúpeli, V 627
 kurve do očí keď napluje, II 202
 kus a. hus, XV 326
 na kusy čo sa potrháš, XVI 393
 kusy veľké; vezmi 2, XVI 646
 do kúta teplého, XII 87
 kúty na mňa vrčia, XVI 118
 kúty ním vymetajú, VIII 770
 kúty sošívajú, X 565
 čo kutíš, to kúpiš, IX 304
 z kutla strieľať, III 280
 kutle ostanú z neho, XVI 402
 kivičí hlas, VIII 755
 kuvik volá (jak), VI 651
 kvaky štepené, XVI 222
 z kvapiek príval, X 784
 kvapká so striedch, XIV 203
 kvapku lepší, kv. horší, II 315
 kvestári pletkári, XI 61
 v kvete sa neúfaj, XI 358
 kvet odpadne, bude 5, VII 270
 kvetu a. okyp, XI 419
 kvieťa pod nohami, VI 717
 kvietkov takých dosť, XVI 367
 kvočka s kuraty nechána, VI 708

Labu lízať, a j., X 704—5
 Lacko doniesol hniličky, X 555
 z lacného kraja, XI 305
 lacnej kúpe sa neteš, XI 241
 lacné mäso, ried. polievka, XI 242
 lacné nenie vzácne, XI 239
 lacno a. na Radvan. jarmoku, XI 276
 lačná pýcha, X 265
 lačné črevo, VI 261
 lačnému aj halušky, X 234
 lačný a. mlyn. sliepka, VI 263
 lačný nedovára atd., IX 165
 lačný nepreberá, X 623
 lačný, ovsenák šmačný, X 665
 ľad a. sklo, XIV 231
 na ľade sa vyspať, VII 33
 ľadičku, nie paničku, VII 440
 lady sa pohly, XV 310
 na ľad nechod', nepadneš, IX 218
 ľadník, najie sa čefadník, XI 345
 ľad sa na tenšom ľáme, VIII 1143
 ľad už prelomil, XII 346
 ľahké nohy, VI 38
 ľahký a. pierko, VI 84
 ľahký tovar, VII 194
 ľahký vietor ho odnesie, VI 84
 na ľahko brať, IV 146
 ľahko je povedať, V 405, 409

ľahko piť na cudz. kožu, VIII 461
 ľahko prišlo, I. šlo, X 885
 ľahko ti podkovy strhnú, VI 693
 ľahko uveriť, VIII 248—9
 ľahnem, svet nezorem, VIII 400
 ľahnuť ľahko, ale hore — X 372
 ľahnuť, vstať na čo, nevieš, XII 500
 ľahodí mu a. vredu, VIII 681
 ľahostaj si robiť, X 583
 ľahučké a. páper a j., XV 240
 s ľajnom sa babriť, VIII 212—16
 ľaká sa, kde nē stracha, IV 209
 ľak ho napadol, IV 225
 lakomcu vozami nie dosť, X 889
 lakomcu všetko chybí, X 886
 lakomec svini rovný, X 888
 lakomec zlý na seba, X 887
 lakomý a. čert na dušu, X 949
 lakomý nemá dosť, X 891
 lakomý o všetko príde, X 892
 lakomý tratí, neulakotí, X 893
 lakomý vše viac žiada, X 890

lakomosť, X B, odst. 12
 lakomosť nemá studu, X 894
 lakošný a. mačka, VI 412
 lakoty do nudzoty, X 699
 pri lampáši sedávať, VI 363
 lampáš nekaždému, III 107
 lampáš nepotrebujem, XVI 221
 s lampášom hľadať, a j., XV 291
 s lampášom vo dne, III 218
 lampáš v hlave, VI 375
 ľámu sa mu kolesá, VI 575
 ľan lesklý a. sklo, XI 420
 ľanské orechy — dobrý gazda, VI 571
 ľan svrčkom na gáte, a j., XI 420
 ľapaj jeden i druhý, II 291
 ľapať sa všetkého, IX 379, 531, XII 409
 ľapil si sa, drž sa, IX 296
 ľapoce a. stará baba, V 251
 ľáry fáry, V 699
 ľárma a. v súdny deň, XV 204
 lasica ho ofúkla, IV 384
 láska a. prsten bez konca, VIII 103
 láska bola, kým švábka, VII 511
 láska ho morí, VII 227
 láska kde, tam Bôh, VIII 101
 láska kde, tam požehn., VII 836
 láska lásku budí, VIII 78
 láska niekdy praská, VIII 264
 láska nemá zákazu, VII 228
 láska nenie bez trňov, VII 229
 láska potajomná, VII 230—1
 laskavé teľa, VIII 160
 láska všetk. naučí, VIII 232
 láska — za peniaze, VII 427
 láske nepotr. zákon, VIII 104
 lásky nie, ani pásky VIII 102
ľasť, nevérnosť, nestálosť, VII, odst. 3, d
 ľásku si sjedli, VII 233
 za lásku takú ďakujem, VIII 657
 lásku takú i u Žida, VIII 655
 s lastovičkami vstáva, VI 454
 lastovičky ponad zem, dážd', XIV 153
 lašovať po kútoch, IV 108
 lašuje, kutí a. vlk, XV 117

- od latin. kuchyne chráň B. XI 75
látka a. povučina. XIII 145
látka a. sak, XIII 145
Lauro ho opálil, X 566
pod lavicu strčiť VIII 814
lavičku keď preskočíš, IX 406
cez lavičku previesť, VIII 741
lavičku vyložiť komu, VIII 1281
Lavrinca — oriešky do venca, XIV 67
Lavrinca — švábka do hrnca, XIV 66
lazára kto opatruje, X 1002
ledabol a ledabolka, VII 594
do ledabrucha l. strova, X 387
s ledačinou pokoj, VIII 217
ledačo nie poľ, celé, IV 592
leda že sa deň minie, X 554
ledvác vyšlabikoval, V 736
ledvaj sa vypelchal, a už — VII 15
lehkomyslnosť, IV odst. 6
leje do seba a. do suda, VI 354
leje sa a. z cievok, a j., XIV 196
lekár ho zabil, VI 668
lekár lieči, B. uzdravuje, XI 71
lekár neumelý — kat, XI 72
lekár telesne, čas duševne, IX 81
léky, VI odst. 18
lekka porta do čorta, X 870
lek skorej než jed, XXI 3
lelky chytať, III 306
lemeš čo vyplaziš, XVI 396
lemeš hodný; mele, V 253—4
lenina, VI 85
lení sa mu, nič neuhoní, X 478
lenivá ruka — muka, X 510
lenivá ruka — psota, a j., X 510
lenivé dve pod hrúšňom, X 562
lenivému na chrbte, X 480
lenivému nie na spech, X 481
lenive žije, seba bije, X 479
lenivý doleží to, X 475, 482
lenivý 2krát chodí, X 486—7
lenivý myslí, chytrý spraví, X 477
lenivosť, X B, odst. 5; 6, b
lenivosť, bieda ruka v r., X 483
lenivosť matka núdze, X 484
lenivosť, tam nemúdroseť, X 485
len. zlá, náhlivosť horšia, IX 168
len toľko, že obstál, a j., XII 329
lepí na seba a. opica, XIII 148
lep na krídla sám sebe, IX 335
lep. 1 h. do polnoci a. 2 po, VI 447
lepšia hrubá niť a. holá r. . . X 78
lepšia pomoc a. nemoc, VI 501
lepší bol leš nebol, IX 382, X 701
lepšie dačo a. nič, X 702
lepší 1 dnes, ako — IX 385
lepšie dnes zkus, ako — IX 384
lep. chudé nebo a. mast. peklo, X 79
lep. pozde a. nikdy, a j., IX 447
lep. teraz dačo, ako — IX 387
lep. včasia a pozde, IX 448
lepších povešali, II 317
lepší pánb. daj a. zdravbud, X 141
na lep viac nesadne, IX 632
do lesa čím diaľ, t. viac dreva, XII 452
z lesa čo, len do lesa, IV 630
lesk, XV odst. 8
lesklé a. zlato, XV 183, 184
leták je už, VII 143
letá snadné kde? veta! XII 581
v lete a. v lete, ale v zime, XIV 44
v lete dobre i Bete, XIV 45
v lete i krik dá hospodu, XIV 42
letel anjel, spadol čert, VIII 502
a. v lete na saňach, III 326
v lete nerobí, v zime nedrobí, X 418
v lete sane, v zime vozy, IX 471
leto, XIV A, odst. 2
leto bez 1 lastovičky bude, VIII 331
1 leto nad sto zím, XIV 41
lezie a. rak; — slimák, XV 20
lezne — vezme, IX 32
ležia a. plášte, XV 151
ležiaci — žobráci, X 492
leží a. drob, a j., XV 21
čo leží, to beží, X 1166
lhárstvo, V odst. 8
lhať snadno cudzincovi, V 185
líca mu tresknú, VI 66
líca plameňom, IV 257
ličí še, kaliči še, VI 495
líčka a. ružičky, VI 117
líčka jej oprchly, VII 456
líčko maľované, VI 106
liečiť pozde, smrť nad hlavou, VI 494
lienky má popred oči, VI 198
lieskovec bezzubému, VIII 651
lieskovicou vymastiť, XVI 175
lieta, kriedla nemôžu, IX 584
líhať na holom zle (komu), IV 27
lichodrství, X B, odst. 12
na Lykavsk. zámku viac zkapalo, X 840
líky — na viky, VI 496
lipne a. pes, IV 94
lipnúť za kým, VII 259
Liptov za Jánošíka dlžen, X 1100
lysému hrebeň, VIII 653
líška driemajúca, VIII 518, 698
líška srseť mení, nie kožu, VIII 519
líška stará šibalka, VIII 698
líška svoj chv. chváli, VIII 22
líška v klepci, II 349
líšky driapať, VI 576
líšky pečú — dážd, XIV 154
líšky u kušnierca, XIII 236
pred líškou zavri kurník, VIII 521
líšku poznať po chvoste, VIII 520
líšku (a j.) vykúriť, XVI 462
litera ostatnia, III 327
lizu — vši hryzú, X 271
lyžíc dost, jest čo? X 235
k lyžici sa dostať, X 274
v lyžici vody utopiť, VIII 783
s lyžicou on, čert s vrecom, X 869
lyžicou veľkou jest, XVI 606
lyžicu od úst vzjať, VIII 841
na lyžičku si stupiť, XVI 231
z lohážky sadlo, XIII 60
lojda ona, on lafo, VII 595
lón keď bol, mal's pristeť, X 1061
s lopárom isteť, XXI 13
lopata jej shorela, X 311

na lopate podať, III 242
 lopatou akoby nahádzano, VI 66
 lopatou sa hrnie na vinného, IX 313
 lotor, čo ocot vylogal, II 318
 lotor z kalvárie, II 318
 lotri sa dajú znať (kdy), II 245
 lož číra čistá, V 205
 lož má plytké dno, V 192
 lož prichodí o vieru, V 191
Istivosť, VIII A, odst. 19; 23, g
 lubic potajomne šumne, VII 235
 ľúbi čo, to ho hubí, IX 191
 ľúbi ho, kto ho vidí, IV 376
 ľúbilo sa, uletelo, VII 246
 ľúbiš ho, trpiš od neho, VIII 481
 ľubiť, hoc skaly hrýzť, VII 249
 ľubiť, hoc slanú vodu piť, VII 249
 za lubom má nečo, VIII 732
 pri ľúbosti — jesti, VII 431
 od ľúbosti sjesť sa, VII 246
 z ľúbosti veľkej ničť, VII 237
 lucifer z pekla, II 332
 ľúčenie ťažké, VII 907
 ľudia aj ženy, VII 171
 ľudia a. Cigáni, II 306
 ľudia a. pena na vode, a j., VI 602
 ľudia darmo nevravia, V 521, 522
 ľudia sa všade najdú, VIII 120
 ľudia s ľuďmi, psi so psy, VIII 307
 ľudia s I. sa naprávajú, VIII 162
 ľudí kolko, t. myslí, III 11
 medzi ľuďmi po ľudsky, VIII 308
 ľudom ty ako, t. oni tebe VIII 58
 po ľudských trúbach piť, V 442
 ľuhá, až sám uverí, V 196
 ľuhára B. skára, V 193
 ľuhára nohy krátke, V 194
 ľuhár nedvíhá kolom, V 195
 ľuhár, pozor na reči, V 189
 ľuhať pekne hriech, V 188
 ľuľok požral, III 233
 ľuté ako chren, a j., XV 210
 ľutovať a. závideť, VIII 586
 ľutovníkov odvráť B., VIII 585
 ľutujúcemu odpustiť, VIII 159
 ľuže a. vajda, V 205

do Maceri nalac ni tu komu XVI 588
 macia to a. slepý stenu, XV 118
 1 macocha bola dobrá, VII 809
 macocha — čertova socha, a j., VII 811
 macocha doktorá dobrá, VII 808
 macocha delí koláče (jak), VII 812
 macocha kde, tam otčim, VII 810
 macochy povešať na sochy, VII 813
 mačka kde sa myši bojí, VIII 921
 mačka keď predbehne, XII 192
 mačka — medveď na streche, XIV 4
 s mačkami na rakoš, VII 168
 mačka myši nenechá, II 195
 mačka pozre na kráľa, XVI 751
 mačka sa bojí, ja nie, XVI 93
 a. mačka sa podlizovať, VIII 753
 a. mačka sa vkradol, VIII 716
 mačka sjedla sviecu, X 681
 a. mačka s myšou hrá, VIII 691

mačka s opáleným chvostom, IV 591
 mačka to nevyliže, II 302, V 744
 mačka učí gazdinú (čemu), IX 616
 2 mačky a 1 myš v dome, VII 834
 mačky ho objedia, VI 86
 z mačky — myši lapá, VII 674
 s mačkou sa nedrážď, VIII 220
 mačku pohladkať, IV 516
 mačku vo vreci nekupuj, XI 238
 mäd a had, VIII 842
 mäd a jed, VIII 523
 Maďara nie za bajúz, XVII 17
 maďarsky = vetry, V 753
 Maďar z Práge, V 758
 mäd cez sklo lízať, VIII 699
 mäd kto samý, neoblizuj, VIII 524
 Madlena ho zataľa, VI 525
 má do Boha dost, X 275
 mädivé motúzky, V 99, VIII 699
 za mädivý motúz hada, VIII 748
 o mädivníku poľskom, V 270
 i mäd sa prekysne, XII 28
 i mäd sa prijie, IV 28
 machom pripadlý, VI 514
 Máj a Cerveň, XIV 14
 maj čo, zle je; nemaj, horšie, X 182
majetek, X
majetku dobývání, X, B
majetku podíl nerovný, X A, odst. 2
majetku užtovní, X B
majetnost, X A, odst. 9, a
majetnosti pohodlnost, X A, odst. 1
 majetok črevom prehnal, a j., X 810
 majetok ide so závisťou, VIII 579
 majetok nie na 3. dediča (jaký), X 905
 majetok prehajdákať, X 809
 Máj chladný plní stodoly, XIV 14
 v Máji pastier. palica — XIV 21
 Máj — kravám daj, XIV 15
 Majolena krásna, VIII 684
 Májová zcl. kaž. dobrá, XIV 16
 Májový dážd nad Viedeň, XIV 17
 majster, čo dokoná, IX 145
 majster na hniličky, VIII 731
 majster nie, tedy kat, XI 99
 majster 1000 kumštov, III 273
 majster mladý III 268
 s majstrom sa jednaj, VIII 898
 Máj studený, XIV 18, 19
 mak drviť, XIII 259
 mäkkušké a. hodbáv, XV 222
 mak márný z toho nebude, XII 398
 z makového kvetu, VI 548
 malá hrudka, samý syr, VI 24
 od mala je, čo má byť, VII 114
 mála kto si neváži, X 710—11
 z mála málo, z moca moc, X 186
 mála niet, aby nestačilo, X 717
 malá voda, m. ryby, X 31, 187
 z mal. hrnca chytro kypí, vyvre, VI 171
 až 176
 malej misy sa neboj, X 188
 na mále kto nepristáva, X 1151
 malé šteňa väčmi breše, VI 172
 malý a: za groš prasa, VI 73

malý — huncút zralý, VII 117
malý, ale hustý, a j., VI 25
malý koník dobre ťahá, VI 26
malý — srditý, IV 399, V 170
malý vtáčik — krik. zobáček, VI 173
malý vták — m. hniezdo, X 184
málo, ale múdre, V 273
málo, ale všetko dobrí, XV 313
pre málo ani kat neobesí, VIII 177
pre málo ani kňaz nič, a j., VIII 177
málo chybät, moc škodiť, XVI 786
maló i veľkó sa čuduje, VII 362
málo ješ, piť, dlho žiť, VI 241
málo máme, m. dbáme, X 107, XI 580
malomluvnosť V, odst. 12
s málom nespokojný, X 709
s malom sa hnev nerozide, VI 174
málo nestačí, ani moc, X 708
málo peňazí, m. muziky, X 185
málo, potom nič, XVI 753
málo (slov), i to nič nestojí, V 167
málo som reknul, môžem menej, V 167
málo spať, dlho žiť, VI 441
maľované vajce, VIII 647
maľovanými ústami, VIII 702
málo vidí, závidí, VIII 580
málo — vyžiť; mnoho — stroviť, X 714
mal som, premarhal som, X 802
malta majster, XI 155
čo máme, dáme, VIII 283
mamlas — lekvárový osúch, III 236
manna nie každý deň, XII 191
manželé oba nechvalní, VII odst. 5, c
manželé starí, mladí; vel. malí, VII odst. 4, i
manž. stav ťažký, VII 509
v manž. nerob hriech, VII 472
v manželstve tretí, VII 474
manželství, VII odst. 4
manželství jednota VII odst. 4, a
manželství nedůvěra VII odst. 4, e
manželství nešťastné VII odst. 4 b; 5 b
manželství poměry majetkové, VII odst. 5, e
manželství řád, VII odst. 4, a
manželství šťastné, VII, odst. 5, a
manželství věrnost, VII odst. 4, a
má pod čepom; — klobúkom, a j., VI 382
Mara chleba dala, XIV 79
Mara malá a veľká, XIV 79
Mara táraj, Kubo piš, V 699
Marcový prach zlatý, XIV 7
Marec, Apríl, Máj (jaký), XIV 8, 10
Marec suchý, mokrý Máj, XIV 9
Marec — umre stavec, XIV 5
Margita muchy zplodila, XVI 294
Mária panna chlieb jedla, XII 583
Mária (zvest.) lastovičky púšťa, XIV 28
marnotratnému ani banc, X 613
marnotratný syn, X 802
marnotratnosť, X B, odst. 7, o
o marnotratnosti slovesa, X 821
Martin a Hromnice spolu pradú, XIV 93
Martin na sívkovi, XIV 92, 94
z mäsa neváženého ješ, X 1225
mäsiar jazykom vyseká, XI 141
a. na masle vypražený, VI 111

mäso od koštiala shrýžť, X 976
na mäso P. B. zabil, XVI 232
mäso, tedy i kosti, VIII 460
mäso tvrdé (jako co), XIII 31
mäso uvrelo na modzgy, XIII 32
masť ho, a nenarastie, XI 522
masť dobre, d. jachá, VIII 612
masťný masťného najde, X 23
masťný nie, ani kvasný, XIII 16
máš čo, od svojho máš, VII 863
a. maškara chodí, XIII 149
maškaru zo seba robí, XIII 149
máš, mám i ja; dáš, d. i ja, VIII 79
maštal skôr, tak kravu, IX 452
mať, čo oči vidia, IX 420
od Mateja okotený, IV 631
Matej dáva vtáčkom pišťalky, XIV 145
Matej, Gregor, Jozef, Matka božia, XIV 148
Matej lad láme, alebo narobí, XIV 146—7
do matera (e) nastrielať, V 604
matere dobrej sa radil, XII 83
matere zlej sa radil, XII 316
materi detsko milé i slepé, VII 749
materina modlitba, VII 743
materinská bitka, VII 744
mater paromovská; zrakovská, XVI 37
matiek dvoch synia — rodina, VII 887
mať chceš, musíš dať, VIII 74
1 mať ich mala pod srdcom, VII 803
i na Matiska kriska, XVI 490
matka aká, Katka t., VII 664
matka bije, telo tyje, VII 745
matka bolestná a j., XII 358
matka je matka, VII 746
matka keď dobrá, i nevesta, VII 872
matka rada deti (kolik), VII 752
matka sladká, kto ju má, VII 747
matka sladká, otec drák, VII 748
matka vychová 7 detí, tie nie matku, VII 753
matke jej dieťa najkr. VII 742
matky ich 2 vlastné ženy, VII 888
od matky kapsu, od céry kôš, VII 368
matkina céra, VII 680
mať nevoľná čo vystojí, VII 751
mať sa pred kým, XVI 485
»mať« slova sú plné ústa, VII 754
mať toho po grg, a j., IV 400
mať umrela — celé siroty, VII 816
po Matúši čiapku na uši, XIV 80
mať vlastná ho nepozná, XVI 457
maznáš, rozmaznáš, VIII 451
mece sa a. ryba v saku, a j., XV 22
meďanboh ťa zabil! XVI 570
Medardov dážd' za 40 dní, XIV 47—8
medenbohov v tv. materi! XVI 571
medliť rukou po čele, IV 130
meďou prejšť, IV 238
medveď v ovsí, XVI 41
mech aký, flek t. VIII 889
do 1 mecha dúchať, a j., VIII 669
do mecha nahnať, IV 233
z 1 mecha vypadli, VIII 675
mechy ťahať, III 144, X 1220
mechri sa a. Žid na h. . . XV 23

- mechúr deravý, III 127
 mechúr do vody, IV 479, IX 558
 mechúrom vystrašiť, IV 229
 na mechu viac než v mechu, X 269
 mele bez konca, a j., V 254
 mele hubou (jako co), V 254
 mele še nemoje, čo me doň! VIII 380
 mele, v ušiach znie, V 254
 na mená sa pobrat, VII 381
 meno dobré nad bohatstvo, V 506
 meno dobré nad všetko, V 505
 meno moje drahô! VI 709
 meno na meno sa udá, a j., XVI 26
 meraj dobre, zjednaj a. vieš, XI 214
 meraj 2 razy, raz strihaj, XI 130
 meričky odberať nebude, XVI 154
 merkuj, popáliš sa, a j., IX 213
 na mernu sa sišli, VIII 1265
 mesiac a. rybie oko, XV 267
 mesiac dolurožky — dážd, XIV 156
 mesiac horerožky — pekne, XIV 156
 o mesiac nedbám, slnce svieti, VIII 896
 mesiac nový nechvál, XII 185
 mesiac ohradený — dážd, XIV 158
 mesiac sa umýva, minie dážd, XIV 157
 mestečko iné, i devečka, VII 262
 mesto veľké, v. pesstvo, IV 67
 z meša tvojho to nejde, VIII 425
 mešec plný pavučín, X 357
 mešec priatelja najdú, VII 824
 mešec tratí, chrbtom platí, X 1123
měštan, XI, odst. 1
 meštan a dedinčan, XI 35
 meštek a. tela, máš priateľa, VII 853
 v metelici sveta poslednej, XV 345
 metla nová dobre metie, VIII 959
 metla vyháňa z pekla, VII 755
 na metle ho vyhodili, VIII 770
 1 metlou 2 izby, V 484
 cez metlu skákať, XVI 186
 na mhle žiť, X 181
 o mydle benátskom, V 270
 s mydlom sa hnevá, XIII 181
 mydlo sjeť, III 324
 mieňa za chvost držať, IX 575
 mieril na nepriat., praštil priat. VIII 483
 mierne užívaj, II 108
 mierne žitie dlhé, VI 246
 mierou akou ty, t. tebe, VIII 1057
 mieru vo všetkom, IX 551
 mieru ztratil P. B. od neho, VI 56
 z miesta nech sa nehne, XVI 78
 miesta nemá a. nácesta, IV 285
 miesta neohriať, IV 280
 miesta nevedeť najť, VIII 628
 na mieste nič nenechá, IV 286
 na 1 mieste zplesnivieš, VIII 994
 miesto na sadnutie dúchať, VIII 678
 miest ním všetky domy, V 486
 mieša koše s baniami, V 700
 čo mihne, to zlyhne, V 205
 Michal a Gál, XIV 82—3
 po Michale tráva ani kliešťami, XIV 84
micháňt se do jiných, VIII, A odst. 14
 myká sa a. sysel na motúze, XV 24
 mykol to akoby spálil, VI 414
 Mila — bude chvíľa; Krška — pŕška, XIV 178
 míľa je dluhoká, XIII 202
 pre milého nič ťažkého, VII 241
 milé, trebas hnité, IV 46
 4 míle za dva dni, XIII 244
 milé za lúbe, VIII 80
 4 míle za pec pôjde, a j., XVI 289
milosrdenství, VIII, A odst. 4
 milosti ani do hrsti, VIII 803
 milosť robí bláznov, VII 238
 miluj bližn., skalou udri, VIII 528
 miluje, ja víc; nemil. ja nic, VIII 76
 miluje, svojho nefutuje, VIII 99
 mincier cigáni, XI 253
minulost, XII, odst. 10
mír, VIII D, odst 5, c
 mira — vira, XI 248
 misa prázdna, II 81
 mise grg vykŕtuli, VI 415
 pre myseľ nik nevisel, V 290
 myseľ veselá pol zdravia, IX 119
 myseľ v mise, VI 415
 k mise mnoho, k práci málo, X 490
 misky nerada umývala, VII 378
 z misky strielať, IV 607
 miskú s kašou vyvrátiť, XII 307
 myseľ áno, reči pozor! V 288
 myseľ od zubov bolenia, VIII 804
 myslí len na jedenie, VI 411
 myslí mnoho, málo hovorí, V 272
 myslí, nevymyslí, IV 127
 na myslí, pokiaľ na očiach, VII 846
 myslí sme jednej, XVI 248
 myslí, tak hovor, V 274
 i my sme volačo boli, VIII 18
místo (kde, odkud, kam, jak daleko) XV odst. 20
místopisná přísl. a pořek. XVII odst. 2
 na misu daj, v hrnci nechaj, VI 415
 myši a mačka, kocúr, VIII 951—7
 myšiam nie vždy tanec, XII 195
 po myších dierach hľadať, XVI 3
 myši nechová, nezvýši, XI 349
 myši sýtej horká múka, X 14
 miškovské kvapky, VI 357
 miškulancije, XII 481
 myšlienky ho zaujaly, IV 127
 myšlienky len B. súdi, VIII 1216
 myšl. mýto neplatia, V 289
 myšl. ti budem vedeť, XVI 607
 od myšl. hlava bolí, IX 118
 myš nehraj s mačkou, VIII 218
 myš pod veľký štrych, IV 183
 myš tekvicu nesla, IV 575
 mýto a tridsiatok, X 626
 mýto najväčšie berie (kdo), XI 152
 po Mitre valachom svitne, XIV 88
 mizerija človek VI 548
 mizerija s octom, X 313
 mladá psota lepšia (jako co), VII 70
 mladá za starého, VII 561
 mladé časy sa mu vracajú, VII 28
 mladé časy sa dely kam? VII 580
 mladej hlavy rozum, VII 53
 i mladej hlavy súd pravý, VII 24

mladému sa svet usmieva, VII 29
 mladému všetko ujde, VII 30
mládenec, VII, odst. 3
 mladé sú tam, VI 585
 mladý a. Michalská jahoda, VII 129
 i mladí dajú dobrej rady, VII 22
 mladý hrdo, starý tvrdo, VII 44
mladých (snoub.) chudoba, VII, odst. 3, f
mladých krása, VII, odst. 3, f
 z mladi leda, potom beda, VII 25
 mladý môže, starý musí umrieť, VI 644—8
 mlad. nabývaj, star. užívaj, VII 31
 za mladi pýcha, pak zvyk, VII 45
 mladý pracuje, st. má, VII 49
 mladý sa naučil piť, VI 313
 mladý sa učil, st. najde, VII 19
 z mladi siat, potom viať, VII 26
 z mladi stavec, na starosť mladý, VII 17
 mladí starých predchodia, VI 638
 mladý uč sa od star., VII 42
 za mladi užij sveta, VII 47
 za mladi voz, starý peší, VII 46
 mladý vrabec uč sa od star., VII 678
 za mladi zachránené trvá, VII 48
 mladý zať bez nevesty, VI 710
 mladý — zdravý, VII 34
 mladý zo všet. vyrastie, VII 35
 z mladi zvyk — neodvyk, VII 18
 mladý žobrák, starý zlodej, X 1209
mladosť, VII, odst. 1
 mladosť nech vybúri, VII 41
 mladosť obanovaná, VII 102
 mladosť odkladaj na star., VII 40
 mladosť — pochabosť, VII 38—9
 mladosť — radosť, VII 36, 37
 mladosť si sjesť, VII 298, 396
 mladucha nikdy pripekná, VII 428
 mlat aký, plat taký, X 399
 mláťa, potom platia, X 400
 mlatca z neho pohubil P. B., XI 45
 mláti — neobráti, V 701
 mlátiť a. na koňa, XVI 176
 mlátiť dá na seba, IV 373
 mlátiť hrach na chrbte, VIII 623
 mlčané kam chceš dáš, V 293—4
 pre mlčané netrescú V 296
 mlčať — zlato, V 291, 295
mlčení, rozvdžnosť a nerozvdžnosť, I, odst. 10
mlčení významy zvdžstní, V, odst. 11
 mlčí akoby ho holili, a j., V 355
 mlčí ale vrčí, V 338
 mlčí — priznáva sa, VIII 1231
 mlčí — svedčí, VIII 1232
 mlč, môj jazyčku! XVI 279
 mlet, leda rumplovalo, III 323
 mliečko materinské, VII 123
 od mlieka brucho narieka, XIII 61
 mlieko krave objavilo, XI 483
 do mlyna chodí, zamúči sa, VIII 445
 mlynára sa múka lapá, XI 146
 mlynárčici sa bijú, XIV 239
 mlynár hodný chlap (kdy), XI 147
 mlynár na svoje kolo naráža, VIII 30
 mlynár nekaždý (kdo), III 105
 mlynár nemele, mclú jeho, XI 145

mlynárom začína byť, VI 151
 mlynárova sliepka, X 275 1016
 mlynárovi voda doženie, XI 149, 151
 mlynár sa prebudí (kdy), XI 150
 mlynár víno, vodu (kdy), XI 148
 mlyn a šenk — čert. škola, XI 125
 a. vo mlyne hrôt (řeči), V 254
 mlynici to ťažko držať, XI 154
 na mlyn napustil, V 254
 mlyn slúcha, kde mláťa, XI 144
mlsnosť, VI, odst. 14
mluvení pohnutky, V, odst. 7
mluvení rozvdžnosť a nerozvdžnosť, V, odst. 10
mluvení významy zvdžstní, V, odst. 11
 mluví mnoho, mn. hreší, V 227
 mluví, keď som zdruv, VIII 663
 mních mluví, almužnu loví, XI 55
 mních nekaždý (kdo), III 104
 mních nevedel z knih, III 37
 mníchom kláštor bydló, XI 62
 mních sa oženil (proč), VIII 306
 mních skáče, čert neplače, XI 50
 mnoho ani sviňa nechce, IX 514
 mnoho hláv pod 1 širák, IX 576
 mnoho hovorí, mn. cigáni, V 224, 225
 mnoho chce, nemáva nič, X 884
 mnoho jedál, mn. nemocí, VI 247
 mnoho jie, málo vie, VI 240
 mnoho každé sa stroví, X 716, 718
 mnoho mluví, mn. vie; blázov V 226
mnohomluvnosť, V, odst. 9
 mnohomúdry nedobry, III 96
 mnoho nie, ani málo, XV 299
 mnoho pýta, málo dostáva, IX 377
 mnoho rúk, málo práce, X 511
 mnoho sľúbi, málo splní, V 77
 mnoho spať, málo žiť, VI 446
 mnoho — škodno, IX 515
 čo mnoho, to mnoho, V 223, IX 513
 mnoho vyberá, preberie, IX 50
 mnoho začína, málo dokoná, IX 378
 moce sa a. motovidlo, a j., XV 25
 moc ich je, zavadzajú si, VIII 932
 moc kde, tam sláva, VIII 1045
 moc — minúť; málo — vyzíť, X 715
 moc nedá, málo sa hanbí, X 849
 mocnému nepomáhaj, VIII 402 404
 mocný a. buk; dub, a j. VI 40
 s mocným sa neboj, VIII 1182
 po močiaroch žaby, V 459
 modlíla sa dobre, VII 367
 modli sa a plávaj, II 56
 modli sa a pracuj, X 409, 776
 modlí sa: ťaka ti, Bože! X 283
 modlí sa: chléb hneď! IV 114
 modlí sa, na čerta hľadí, VIII 501
 modl. krátka, dlhá klobása, X 466
 modl. silená, IX 543
 krem modlitby nič v ústach, XVI 70
 od modlitby stfpu zuby, II 82
 modliť sa ľahko (komu), XII 48
 modliť sa s kobylou, III 125
 modliť sa s telaťom, III 136
 modré (viz belasé)
 modzgy pomútené, III 238
 modzgom zavrteť, III 204, IV 440

- mogon svinský, XIII 34
 moje je moje, tvoje tv., VIII 1081
 Mojžiš prú, tak Tobiáš, VIII 40
 mokré a. hnoj.; a. snop, XV 241
 mokro keď, nech tečie, IX 14
 moľa robí, moľa jje, XI 561
 mole ho jedia, XVI 110
 mole mu svet jedia, IV 368
 moľ v kožuchu, VIII 957
 Mora ho cicia; dávi, VI 455
 na more bez vesla, IX 253
 more nevypiješ, XII 634
 i more sa prebere, X 719
 móres bryndza! XVI 329
 na móres nechať, XVI 619
 móresu naučiť, XVI 470
 p. moriak, nesiem prepošta V 706
 s mosta do prosta, IX 174
 na moste deravom najst X 1100, XVI 128
 motajú sa a. včely, XV 152
 len motyka ich rozdelí, VII 392
 motyka preč, ide sekera, VIII 926
 z motyky vystreliť, III 338, XVI 276
 motovidlo do kapsy, III 321
 motúze pojel, VI 578
 motúz sa najde k mechu, IX 512
 motúz zo slaniny padnul, X 813
 mozole to moje, X 542
 môže, komu sa chce, IX 25
 a. môžeme, nie ako chceme, IX 516—7
 môžeš si ho sjesť, a j. X 1106
 mrákoty ho zašly, VI 529
 mrak padá, XIV 296
 mravce po chrpte, IV 230
mravy dobré, II., odst. 5
mravy jednotlivé, IV
mravy vôbec, II
mravy zlé, II, odst. 6
 mravy zlé, dobré práva, VIII 1015
mravů zvláštnosti, IV odst. 3
mráz, XIV C, odst. 6, a
 mráz a vinohrad, IX 43
 mráz ho prejal, IV 231
 mráz najlep. oráč, XI 365
 mráz na koži, a j. IV 231
 mráz žihlavu nespáli, II 272
 mrcha peniaz, II 273
 mrcha platec, X 1092
 mrcha sprava, XII 424
 mrcha vietor ho zašiel, VI 529
 mrle za šuhajom, VII 239
 mrle ho jedia, IV 403
 mrle na kožke, IV 232
 mrmle a. medveď, IV 412
 mrmle popod nos, IV 412
 mrnky pojesť, IV 403
 mršina nepohne, IX 308
 mršina ohnivá, IV 196
 mršina tučná a chudá, VI 490
 s mršinou a bez nej, VIII 971
 mrt — trť, XXI 1
 mrtvého nehaň, V 424
 mrtvemu hrob, živ. hop! XIII 249
 mrtvy by sa hnul, V 667
 o mrtvých dobre alebo nič, VI 699
 mrtvých nedvihaj, a j. VI 698
 mrtvých z chrámov nevracajú, X 1152
 mrtvým daj pokoj, VI 696
 mrváň upliesť, XIII 241
 mrvia sa a. mravce, XV 153
mrzoutství, IV odst. 19
 mrzutý a. nesražené maslo, a j. IV 425
 mučiť sa — učiť sa, III 45
 múčne jedlá a šunka, XIII 29
 múdre bez rozumu, III 165
 múdrejší ustúpi, VIII 192
 na múdreho mihnúť, III 20, 90
 múdre mu napovedz, III 89
 múdre mu nerad, VIII 402—4
 i múdre mu voly ujdú, XII 17
 múdre žije, sto r. dožije, VII 103
 múdry a. hus v nebi, III 240
 múdry a. Praznovický rychtár, III 240
 múdry a. Šalam. plundre, III 240
 múdry a. za groš pes, III 256
 múdry ešte nie, kto neblázni, III 95
 múdrych rady nepočúva, IX 326
 na múdrych svet stojí, III 21
 múdry i piva navari, III 179
 múdry, keď sa kaše najel, IX 596
 múdry, kto vie, čo treba, III 97
 múdry 1 lep. a 1000 bláznov, III 66
 múdry medzi bláznov, III. 73, IV 572
 s múdrym plakať lepšie (než —) III 65
 múdry mudroval, sprostý vykonal, IX 48
 múdry nebýva (kdo), III 48
 múdry nedbá na reči, V 439
 i múdry pochybí, III 149
 múdry sa hodne pošpatí, III 153
 múdry sa nik nenarodil, III 49
 múdry sa ošudí nie o málo, III 157
 múdry užije príležitosti, IX 450
 múdry vykoná, III 19
 s múdrou materou sa radil, VIII 743
 múdrosti a. komár sadla, III 240
 múdrosť slepá (kdy), IX 234
 múdrosť vychlípať, IV 596
 múdrosť vínom zatienená, VI 319
 múdrosť v kožuchu, IV 521
 mudroval, kým nepremudr. IX 279
 mucha čo unesie, X 572, 954
 mucha do lva, straka atd. V 599
 mucha štípe (kdy), II 196
 mucha na nose, IV 412
 a. mucha v cmare, XIII 167
 mucha zrelá po Jáne, XVI 719
 muchy aby ťa neštípaly, XVI 105
 z muchy 2 kožuchy, X 945
 a. muchy koňovi pod chvost, XVI 495
 muchy lapať, voly púšťať, X 720
 muchy má, hoc hluchý, VIII 734
 muchy na lopúchy — plask! V 711
 muchy oháňať, X 569
 muchy poza uchy, VIII 700, 734
 muchy sa desí, IV 232
 muchy vyhnať komu, V 647
 muchy v nose, VIII 700
 na muchu nie s kyjanou, IX 521
 múch vefa koňa sje, XII 127
 z múky tej nie koláče, XII 397
 mundus, koho môžeš dus, XII 565
 Mura (viz Mora)

murár kde dieru nechal, XVI 460
 pod múrikom som nesbieral, X 1031
 Muriňa umývať, II 197—8, 200
 Muríň nebude bielym, II 199
 muruje, ten buduje, XI 568
 musaj pán, nemus väčší, XII 638
 čo musí byť, to m. b. XII 635
 musí, čoby voda horela, IV 99
 musíme si ustúpiť (smrť), VI 604
 musím to mať, čo hneď — IV 96
 musí odšteknuť, V 618
 muška ho mýli, IV 429
 muška lieta, nič nepohne, XVI 331
 mušky mu ožívajú, a j. VIII 734
 mušky rozihraly, IV 195
 na mušku vzjať koho, VIII 834
 mutná voda podmýva, VIII 563
 muzika na zaspanie, a j. XV 198
 muža kraď, pred m. kľaď, VII 531
 muž a žena — 2 oči, VII 475
 muž a žena — 1 duša, VII 477
 muž bez cti, žena b. hanby, VII 504
 muž, čo nefajčí, netančí, VII 282
 muž dlube, žena štibre, VII 602
 muž hlava, žena koruna, VII 478
 muž koreň, žena rod, VII 479
 muž menší od ženy — bubon, VII 560
 mužné slovo váži, V 29
 medzi mužom a ženou nič, VII 476
 s mužom planým a bez, VII 615
 muž praslicu, žena palicu, VII 525
 muž so ženou a. deti, VII 480
 muž so ženou keď tancuje, XIII 254
mužští, VII., odst. 2
 muž vozom, žena zásterou, VII 520—2

Nabili a., tak strieľa, VIII 434, IX 260
 nabyté zle, i pozbyté, X 900
 nábytky ľahké, X 898—9
 náboženstvo a žart, II 58
 nabral (a j.) na seba, VI 55
 nabrat a. baran na rohy, X 1073
 nácestu sjesť, VIII 687
 nacial sa (a j.) a. prasa, a j. VI 385
 bez náčinu (nástroje) nič, IX 474
 načnime druhý chlieb, V 323
 nadať do zaňátov, V 600
nadávký hloupým, III 265
nadávký chudobným, X 346
nadávký; názývky mnohomluvných, V 264
nadávký podlým, II 339
nadávký; názývky svadlivých, V 625
nadávký svēhlavým, IV 181
nadávký; názývky zlostných, IV 445
nadávký; názývky žrouť, VI 435
 nádeja na piesku, IX 391
 nádeju netrať, IX 149
 nadragule sa napil, III 228
 nadrštený a. diviak, IV 459
 nadutý a. mechúr, a j. IV 405
nadužívání jiných, VIII A, odst. 17
 nafúkaný a. bujak, IV. 459
 naglgal sa a. býk, VI 383
 naháč kvitne, káže priasť, XIV 70
 nahafiril sa a. pes, VI 416
 nahatý, aby zomrel bohatý, X 848

z nahej husi peria, X 215
 nahý a. ho B. stvoril, a j. XV 242
 nahý a. lipa, XIII 157
 nahý na svet, n. s neho, VI 605
 nahý prišiel do domu, VII 637
 náhla robota zlá, IX 169
 náhla robota z rúk padá, IX 170
 nahla smrť, VI 677
 náhli a. kat, IV 101
 náhly kňaz ho krstil, IV 101
 náhly pes — slepé štence, IX 171
 náhli sa, popáli sa, IX 167
 náhli sa, prenáhli sa, IX 166
 náhlivý a. smrť, IV 101
náhlivost, IX odst. 5
 nahnevaný a. jež, IV 460
 nahnevaný nedobry, VIII 146
náhoda, XII odst. 8
 nahor líže, nadol bije, VIII 530
 najdeme, koho potrebujeme, VIII 473
 najedia sa štyria, tam i 5., X 828
 najhoršie vypadne (kdy), XII 187
 najhorší nie, ani najl. II 285
 najesť sa a. na štedrý večer, a j., VI 411
 najlacn. keď sú peniaze, XI 244
 najprv tvoje, tak kaž. svoje, X 911
 na 1 nákovu tlučú, VIII 670
 na nákove mať koho, VIII 830
 nakriatnuť sa nedá, IV 160
 namáha sa, ustane, IX 510
 nameral mu ovčšenú, V 637
 za nami je dobre, XIII 245
 namleť sa i mne, čakaj, V 254
 na opak sveta, XII 53
 napasrdený srseň, IV 430
 napil sa a. čkor, VI 384
 napište, akého ma vidíte, IV 627
 nápoj a. Moťovský ocot, XIII 83
nápoje, XIII, odst. 1
 napral sa ani mašuro, VI 419
 napriahol — dotiahol, IX 309
 napukal sa do vôle, VI 420
 národ aký, taký zvyk, IV 42
 narieka a. v súdny deň, IV 353
 narodil sa, musí zomreť, VI 641
 narodil si sa malý — XVI 271
 narodiť sa raz, r. umreť, VI 647
národopisná přisl. a pořek. XVII, odst. 1
 narodený v čom, tým živý, X 428
ndsílí, VIII D odst. 5 c
 a. nasypal, tak namlel, IX 262
 naskočil a. jašter, a j. V 603
 a. nasnuje, tak tká, IX 263
 »našielš', nedaja« (zloděj), X 1249
 našla strcula mikulu, V 605
 natahuje to a. švec kožu, XV 120
 náčha 9 nemocí odháňa, VI 497
 náčha nie mrcha človeku, VI 499
 náčha 12 razí do roka, VI 530
 náčhy sedliakovi škoda, VI 498
 natiahol sa ako struna, XV 26
 natrápi sa, kým o všet. pride, X 222
 natriasať sa a. pýteľ, XIII 260
 naučené voda nevezme, III 25
 náuka má všade miesto, V 22
 náuka — muka, III 32

naváľal mu a. svini, V 606
 navaril horkej polievky, VIII 807
 navaril si si, pojedz, IX 310—11
nábyk, IV, odst. 2
nádvštev, VIII A odst. 10; 23, n
nádvštev pŕečasťe, XVI, odst. 12
nádvštevne pŕívety a odvety rozličnĕ, XVI,
odst. 19, c
 nazad a. rak, III 297
 nazbijať popijať, X 1256
 nazbijať, užívať, X 1259
nazývky bázlivých, IV 252
nazývky čtverdkŕ, IV 366
nazývky falešných, VIII 720
nazývky lakomých, X 986
nazývky lenivých, X 603
nazývky mladých, starých, VII 151
nazývky nečistotných, XIII 194
nazývky nehezských, VI 134
nazývky pijákŕ, VI 405
nazývky pyšných, IV 563
nazývky pŕiliš štĕdrých, X 1039
nazývky pŕistĕhovaľcŕ, XI 39
nazývky slabých, neduživých, VI 566
nazývky sprostĕho zevnĕjšku ľidi, IV 650
nazývky zputľy odĕv nosičich XIII 175
nazývky štĕrbavých, VI 158
nazývky tělesnĕ chybných, VI 99
nazývky tělesnĕ chuaých VI 99
nazývky tělesnĕ nízkých, VI 99
nazývky tučných, vysokých, VI 71
názvy vzhľadem na vlasy, knĕry, VI 153
 nazrel hlboko do pohára, VI 386
názvy dobrĕka, IV 382
názvy penĕz a ũslovĕ o nich, X 1141
názvy samotáŕe, IV, 301
 nebabri, nekŕpiš, XI 281
 s neba čo pŕií, neškodĕ, I 53
 do 7. neba hladi, VI 387
 neba i chleba, II 111
 do neba kameňom, V 673
 s neba padnúť, XVI 18
 do neba vyvyšovať, VIII 750
 s neba všetko, I 36
 nebere len to, čo nevidĕ, X 1221
 neber, kdes' nepoložil, X 1193
 s neba netrŕs na hlavy, VIII 1010
 v 7. nebi hviezdy čĕta, VI 387
 v nebi nie lepšie, a. jemu XII 80
 popod nebo ĕobys' lietal, XVI 386
 nebohý je ũ, VI 465
 nebo je zanesenĕ, XIV 197
 neboj sa, sám som v strachu, IV 598
 pri Nebojsi Galanta shorela, IX 185
 aj Nebojsu psi kŕšu, IX 186
 nebolĕ ho, povolĕ, VIII 1123, X 883
 nebom sa prikryť, VI 462
 a. nebo od zeme, XV 293
 nebo sa mladĕ — dážd', XIV 159
 nebo sa skŕr srŕti, ako — XVI 88
 nebo spadne (kdy), IV 593
 neboža, ĕo v peci zdochlo, XVI 283
 nebožĕic má za dláto, VI 196
 nebožĕicom prez múr, IX 586
 na nebožĕic vyskočĕť, XIII 271
 bebude dlho kašu dŕchať, a. j. VI 670

nebude mu ani diuk, VI 659
 nebude ũ ješť kapusty, a. j. VI 670
 nebuj še, lem še tres, IV 214
 k nebu, k zemi siahať, V 366, VIII 508
 necĕti sa dobre, VI 531
 po nečasĕ čas bývá, IX 82
 po nečasĕ nemáš vŕle, IX 426
 po nečasĕ veľa rozumu, IX 610
 nečĕstotný a. prasa, XIII 183
 nedá, ĕobys' dušu pustil a. j., X 954
 nedá, ĕobys' krvou zaplakal, X 957
 nedá, ĕobys' pre B. prosil, X 958
 1 nedajsa• 2. •nebojsa•, VIII 795
 nedal by sa predať, V 759
 nedarmo (chybnĕ) zrodzený, VI 178
 nedá sa a. mucha chytiť, VIII 737
 nedá si od huby utrhnŕť, V 609
 nedbá a. na psi brech, IV 163
 nedbajný a. somár, IV 163
 nedbalec od opilca horší, X 495
 nedbáme o to, ĕo máme, IV 22
 nedela bodaj prĕletela! XIV 274
 nedela keďby nebola — X 583
 nedie sa, nezvie sa, V 493
 nedlžiť sa — život predlžiť, X 1051
 nedočká ũ nov. chleba, a. j. VI 671
nedočkavost, IV odst. 4
 nedoĕuje — domyslí, III 161
 nedojeme, dopijeme, VI 360
 nedokončĕť, radš. nezačĕať, IX 146
nedorozumenĕ, V odst. 23
 nedostatok — zmatok, X 189,
 nedouĕenec od kata horší, XI 43—4
nedovŕpenĕ se, III, odst. 8, c
 nech nedožijem do rána! XVI 74
nedŕvĕra, IV, odst. 7
 nehanbiš sa sebä? VIII 1264
 na nehet odmerovať, X 953
 po nehet vypĕť, XVI 638
 nehladaj, kdes nepoložil, IX 369
 nehladáš, nemáš, X 403
 nehnevaj ma, kým som dobrý! XVI 442
 nehnevaj sa, zaškodĕ ti, XVI 337
 nehoden iba obesĕť ho, a. j. II 324
 nehoden mecu chmelu, VI 532
 nehodno ani babky, a. j. XV 277, 282
 nehodno s nĕm halušky ješť, X 955
 nehodno s nĕm ploty plĕstĕ, a. j., IV 407
 nehorĕ, nezalievaj, VIII 384
 nehorĕ, niet dymu, V 495
 nehovor všetko, V 276
 nehraj, neprehráš, IX 216, X 1170
 nehrmĕ ešťe! IV 120
 nehty ho bolia, X 570
 nehty mu smŕta XIII 184
 za nehty mu zašlo, XIV 254
 nehty si hrýzol, IV 127
 na nehtoch sa nosĕť, IV 540
 nechajme to na ráno, V 324
 nechať to mohol sebe, V 54
 nechcem, alebo dajte, XVI 610
 nechcem, a len aby bolo, XVI 620
 nechce — nemože, V 112
 nechĕe — nestĕhne, X 470
 nechĕeš ĕo, neĕin ĕiným, VIII 61
 nech ho to ĕtĕ, VIII 1258

- nechybí ani vlas, a j. XV 318
 nechyrovať o tom radšej, XII 372
 nechyrovať tam vtáčika, a j., XV 364
 nechod domov, na čo si tu? XVI 159
 nech sa prepadne! XVI 77
 nechutný a. oparený IV 408
 nechváľ kým nezkušíš, IX 393
 nechváľ sa, ani nehaň, IV 568
 nejedz, aby brucho puklo. VI 242
 nejie málo, radšej si zapije. VI 411
 nekopnul by ho, XII 301
 nekradni, len domov vláč, X 1226
 nekradni, nehmatni, X 1226
 nekrášt, keď má dosť, X 22
 nekúpiš to, neskúp, X 825
 nekupuj, čo netreba, X 731
 nekupuje — nešanuje, X 1163
 nelení sa — zelení sa, X 394
 neliepaj sa, padneš, IX 219
 nelúbené na iných — nečiň, II 90
 nemá ani a. za nehet blata a j. X 314
 nemá ani noci ani dňa, a j. X 530
 nemá iba to, čo je na ňom, X 315
 nemáme, mať môžeme, IX 88
 nemá, netrapi sa schovať, X 238
 nemá — neztratí, X 240
 nemá — nič ho netlačí, X 242
 nemá ničoho, nedá, X 241
 nemá, nik od neho nepýta, X 243
 za nemaňou sa má, VII 439
 nemá sa kedy poškrabať, X 531
 nemáš — nedáš, X 190
 nemá voli, všet. ho bolí, X 472
 Nemci ho naháňajú, VI 580
 Nemcu never, kým je teplý, XVII 23
 Nemče, čo nevravíš? V 363
 Nemec čo vymyslí — XVII 21
 nemecky — chmúrne, V 753
 Nemec — nevedz, XVII 20
 Nemec — otrhanec, XVII 24
 Nemec sa nebojí o gate, X 244
 nemému ani matka, V 370—1
 nemý a. ryba, V 356
 nemý hluchému, III 85
 nemý ide, XVI 219
nemilosrdenství, VIII A odst. 23, l
nemoc, VI odst. 18
 nemoci príchod, odchod, VI 503
 nemocný dúfa, VI 502
 nemoc vržená, XVI 535, 537
 nemoc zlá ho nadišla, XVI 305
 nemôže prísť k sebe, VI 531
 nemožno a. s Nemcom, V 702
nemožnosť, XII odst. 10
 nem tudom maďarom, V 760
 nemudrui, nepechor sa, IV 595
 nenáhli, ale potiahni, IX 172
 nenajel, nenapajal si sa? IV 387
nenapravitelnost, II odst. 8
 nenarodí sa takého, VI 716
 nenasypeš — nenapčieš, IX 496
 nenásytné črevo, a j., X 956
 nenasnui viac, a. utkáš, IX 555
nenávisť, VIII A odst. 23, m
o nenávisti slovesa, V. 1848
 nenávisť zlý kamarát, VIII 166
 nenie dnes, môže zajtra, IX 89, 90
 neoblízal, kto ho mal, IV 637
 neobstojí pred ním nič, IV 256
 neobstojíš sa pred ním, IV 103
 neobšije, neoperie, VII 574
 neodriekaj sa ničoho, XII 175
 neogabaný (a j.) a. slon, IV 641
 neokresaný Jano, IV 642
neopatrnost, IX, odst. 7
 neopustí do posl. graiciara, VIII 463
 neopúšťaj sa, B. neopustí, IX 20
 neore sa ti, neseje, VIII 378
 neorie, neseje, rodí sa mu, XII 517
 neosmeliš sa, nevykonáš IX 54—5
 neostane dlžen (slovo), V 165
 neotrávi sa tým čo ľubí, IV 47
 neotvor na každý buch, V 539
 neoženeny oľutuje, VII 344
 neoživa, neumiera, VI 681
 nepáli ťa, nehas, V 139, VIII 386
 nepíchaj, urob, čo máš, V 552
 nepijem, ale kec ma ponuknu, VI 329
 nepiluje svego, kyjom tego, X 473
 nepýtajte sa, len bijte, VIII 1246
 nepýta sa, kedy poludnie, VI 226
neplatnost, XV odst. 15
 nepočuje už kukučku, VI 672
 nepočúvaš, daj sa poďubať, IX 286
 nepočúva, tak sa mu vodí, IX 300
 nepohne sa a. skala, IV 166
 nepohryzie to, nepokúše, XVI 100
 nepokakáš, nepopapáš, XI 323
neposednost, IV odst. 12
 nepostavíš, nevyhráš, IX 59
 nepotkneš sa o to, XVI 11
 nepovedal bé ani cé, a j., V 357
 nepovedz, povedia tebe, V 445
 nepovie, ale sa citi, V 340
nepozornost, III odst. 6
 nepozov ma viac bratom, a j., XVI 343
 nepracuje, bude žobrať, X 471
 nepracuje, nech nejie, X 391
 nepracuješ, nemáš, X 408
 nepraj druhému, čo sebe nie, VIII 128
 nepredkladaj si nič, XII 176
 nepreje si, má, X 679
nepřejnost, VIII A, odst. 20; 23, k
 neprepije si, tedy má, VI 311
 neprežuté nepúšťaj, V 316
 nepriateľ najmenší, VIII 226—7
 nepriateľov si nerob, VIII 169
 nepriateľ smierený, VIII 256
 nepriateľ tajný, VIII 545
 nepriat. uteká, nestihaj, VIII 168
nepřiležitosti kárání, XVI odst. 18, a
 čo nepristane, to sa nesvedčí, V 652
 nepros, sama príde, VII 269
 nepustí mu už viac (jídlo), VI 430
 nerád by trávu nad sebou, VI 673
 nerád vstáva, utre si ústa, X 522
neráznost, IV, odst. 23
 nerobme nič, nemáme n. X 82
 nerob na zlomgrgy, IX 175
 nerovní — neshodní, VII 322
 nerovno dáváš, Bože, X 33
 neroztrubuj všetko, a j. V 301, 333

nerozumieš, nehaň, III 77
nerozumnému výčitky, III, odst. 6.
 neseje, neveje, X 422—24
 nesie sa a. holba maku IV 546
 neskoro ale naozajst, XII 643
 neskoro ale sporo, IX 176, XV 339
 neskoro chodí, sebe škodí. IX 455
 neskoro na konci začať, IX 456
 neskoro už, čo bys zpät bol, XVI 104
 neskorý kňaz ho krstil. III 309
 nesli ho 4 na drúčkoch, XVI 13
 nesľubuj, čo nezistíš, V 80
neslušný zevnějšek, IV, odst. 24
 nesľužil, nezna hospodáriť, VIII 891
 nesmrdí, nevonía, IV 611
nesnášenlivosť, VIII A, odst. 23, m
nesnáze, XII, odst. 7, c
 nespokojný s málom, X 88
nespravedlivosť. V I D odst. 2
nespůsobnosť, III, odst. 8 f
 nestačí — nadstav, IX 493
 nestále a. v koši voda, XV 243
nestydatost, IV, odst. 11
 nestojí ani za ostudu, a j. XV 283
 nestojím za seba (hrozba), XVI 433
 nestojí o seba, IV 138
nestrannosť VIII, D odst. 1
 nestvorilo ma to, XVI 100
 nesúď za dary — máry! VIII 1218
 nesver sa, nezradia ťa, V 300
 neškrab sa, kde nesvrbí, VIII 412
 nešlahaj ho! — veď má mäso. XI 503
 nešťastie prenasleduje, XII 277
 nešť. ho ta metalo, XVI 304
 nešť. hrá okolo čl. XII 151
 nešť. i na posteli potká. XII 139
 nešť. jedného je druh. št. XII 136
 nešť. jedno druhé stihá, XII 137
 nešť. kde, tam posmech, XII 138
 nešť. naučí modliť sa, XII 146
 nešť. netreba hladať, XII 144
 nešť. nie po stromoch, XII 143
 nešť. postihlo, nepustí, XII 141
 nešť. predo dvermi, XI 277
 nešť. samo nechodí, XII 145
 nešť. vždy hotové, XII 147
 nešť. zrazu prichodí, XII 148
 nešť. žiadne večne, IX 153
 pri nešťastí šťastie, XI 149
 nešťastná hodina, XII 277
 nešťastného sa stráňa, XII 142
neštěstí, XII odst. 3; 6 a
neštěstí pomínutí, XII odst. 6 d
neštěstí porovnávat XII odst. 5
 netancuj pred veselím, IX 395
 netečie, ani nekvapká, X 287
 netečie, aspon kvapká, X 75
 netýkaj sa ma! IV 410
 netýka sa ťa, daj pokoj, VIII 385
 netiskaj sa, kde ťa nechcú, VIII 362, 364
 netráp ho, dost ho psota, VIII 126
 netreba mu 2krát hovoriť, VIII 738
 netrhaj, čos' nesadil, VIII 414
 neučil si sa, nechaj, III 98
 neučí sa — nevie, III 46
 neučlovečí sa s ničím, X 966

neuhádne to žiaden duch, XII 482
 neuchne, keď mu dohovára, IV 149
 »neukradneš, nemáš« (zlodějský), X 1251
 neukradnul som ho (kupecký), XI 269
 neumelému nesver, VIII 228
neumělost, III odst. 4; 8 d
 neumytých úst človek, V 728
 po neúrode nesiať? X 1248
 neusedíš — nenabeháš, XI 164
neuznalost, VIII A, odst 18; 23 f
 neužíva, na čo má? X 902
 neváži za funt kúdele, XV 284
 nevďačnosť odplatou, VIII 486
 nevďačnosť svetom vládne, VIII 487
nevděk, VIII A odst. 18; 23 f
 nevedel a. domov prišiel, VI 388
 nevedeť, akého dostane, VII 311
 nevedomosť hriech nečini, VIII 173
 never brehu podmytému, IX 223
 neverí v B. ani v koňa, X 846
 never koži, IX 223
 never všetko, V 276
 neveselý v čier. košeli, VII 377
 nevesta po svatbe, po krste dieťa, VII 626
 nevesta s obnožkou, VII 441
 neveste radas' mamičko, VII 387
 nevidím, nečujem, nohy nenosia, VI 195, 533
 nevie ani o svete, VI 397
 nevie, čo ráno jel, IV 131
 nevieš, kto sa ti zide, VIII 174
 nevychváliš, nepredáš, X 1251
 nevykladaj toľko! XVI 95
 nevykrúcaj, prekrútiš, IX 534
 nevymodlíš sa z toho, XVI 400
 na nevinnom sa somlelo, VIII 1241
 nevinnosť premilá! VIII 705
 nevyrobíš, nemáš, X 403
 nevyvedie nič (kdo), IX 47
 nevládze na nohách stáť, VI 389
 nevládze sám sebou, IV 461
 nevoľa ho trápi, a j., IV 411
 nevoľa ma po ňom! XVI 347
 1 nevoľa mnoho iných, XII 112
 nevoľa učí rúbať koľa, X 402
 nevoľa zlá ho metala! XVI 527
 nevraví, ani nehladí, IV 390
 nevrťaj, rozštiepiš, V 302
 nezačne, nedokončí, IX 51
 nezasiaty zide, IV 282
 nezaslúži druhého (kdo), X 1153
 nezbláznil som sa (odepnení), a j., XVI 150—1
 nezbohatnem tým, X 841
po nezdaru, XII odst. 7, b
o nezdaru slovesa, XI, 445
 nezdržal sa, teraz má! V 303
 nezkúsil, nevie čo zlé, IX 622
 nezkúsil, nevie nič, IX 623
 nezkúsil, nevie pretrpeť, IX 624
 nezkúsil, neverí, IX 625
 nezmuďrie z toho nik, V 725
 nezruky dať, XI 268
 nezrady prikvitnul, XVI 22
 neztratí sa a. deravý groš, XV 28

- nežartuj, s kýmś nerástol, VIII 377
 nežiadané najskor pride, XII 181
 »nič« je dobré do oka, XVI 749
 nič kde, smrť nebere, a j., VIII 1108
 nič nemať chockady (jedno), X 237
 z ničoho nič, a j., X 191
 do ničoho soli netreba, X 245
 na ničom stál, VI 717
 nič preto, keď si zdravý, VI 11
 nikde mu nevonía, a j., IV 411
 s nikým nevynde, V 616
 niks dajč! V 761
 niti dobrej na sebe nemá, XIII 151
 niti brubé a. dratvy, XV 268
 niti suchej na ňom niet, XIV 200
 nitka pokiaľ bude na mne, XVI 85
 niť kde najtenšia, IX 201
 na nitke tenkej to visí, XII 408
 niť sa na tenkom trhá, VIII 1143
 niť tiež z toho brda, VIII 672
 niva naša tak rodí, IV 39
 nízka chalupa nie potupa, X 83
 nízko si vedie, IV 379
 pod nízkou povolou, IX 538
 nižšia vrchnosť (žena), VIII 483
noc, XIV D, odst. 2
 noc dlhá a. sto rokov, XIV 298
 noc dlhá — božská moc, atd., VII 648
 v noci a. po tme, XIV 271
 v noci ďaleko počuť, XIV 272
 v noci jasný, vo dne mračny, XIV 273
 po noci — kyjovej (a j.) nemoci, XIV 268
 proti noci sa nepúšťaj, XIII 203
 noc kušať, VI 457
 noc ľubosť a víno, VI 320
 noc má svoju moc, a j., XIV 269
 noc sa prikráda, XIV 300
 nočná mátoha, XIV 299
 noha a. noha, ale nohavica, X 247
 na nohách slabých stáť, XII 268
 na nohách vlastných choď, XVI 240
 noha kam, tam ruka, a j., III 301
 noha malá, veľká obuv, V 490
 nohami dotlačiť, X 526
 nohami zapletá, VI 89
 noha obutá, bosý šlak, XIII 155
 noha sa ľahko pošmykne, XII 27
 nohavice jedny, vie ktoré, X 226
 nohavice vyprášiť, XVI 195
 nohavice v jarku merané, XIII 152
 z nohavíc ho vytriasť, VI 98
 nohavičky na vidličky, VI 88
 nohy a. pedále; trlá a j., VI 89
 nohy čo soderieš, XVI 395
 nohy dostala vec, X 1242
 nohy ho lámu, VI 533
 nohy ho nechávajú, VI 533
 nohy kam zanesú. isť, XII 366
 nohy, kto ich má! VI 28
 nohy ledva vláči, VI 533
 nohy mu nestačia, VI 533
 nohy na plece vzjať, XVI 107
 nohy na X (iks), VI 89
 za nohy nie, ale za hlavu, VIII 897
 nohy podjedá, VIII 798
 nohy podraziť, VIII 814
 nohy sa mu podlamujú, VI 533
 nohy sa mu zapletajú, VI 377
 na nohy spraviť koho, VI 458
 nohy svíbové; telacie, VI 89
 nohy vychodia (zásluhu), X 419
 nohy tenším zavrtané, VI 89
 nohy teplé má (šťestí), XII 91
 nohy zapuchlé a. gajdy, VI 533
 s nôh spadnúť, IV 219, XII 248
 nohu oň neotrem, VII 361
 nohu zlomiť — radš. sadnúť, XII 511
 od nosa ďalej nevidieť, III 246
 nos a. čakán, VI 120
 nos ako moriakov sopeľ, IV 412
 nos a. úgorka, VI 120
 do nosa nové dierky nie, VIII 42
 z nosa odhryznúť, XVI 99
 do nosa pidiť, IV 412
 z nosa sa mu kádí, V 215
 z nosa som nevyfrkol, VIII 3
 od nosa utrhnúť, VIII 1270
 nos červený, VI 355
 nos dobrý, III 197
 nos doma držať, VIII 310
 na nose hýl, IV 412
 na nose možno čítať, IV 17
 v nose zasvrbeť, IV 412
 nos hore držať, IV 530
 nos horúci či má, VI 581
 nosí sa — derie sa, XIII 105
 nosí sa — neprosí sa, XIII 101
 nos končítý = zlostný, VI 186
 nos krviť, IV 412
 nos medený, VI 355
 na nos mu kvapká, XII 267
 nos mu má mladé VI 120
 hore nosom dierky, IV 530
 za nosom ho vodi, VIII 719
 za nosom isť, IX 218
 s nosom pekný, VI 104
 za nosom rovno, XVI 241
 pod nosom si nevidí, III 216
 nos ovislý, IV 412
 nos pchať, IV 258 IX 268
 za nos sa chytiť, V 133
 na nos si brať, IV 412
 nos si dám odrezať, ak — XVI 84
 pod nos si mi, XVI 314
 nos si nevie utreť, VII 127
 nos tenký má, VIII 729
 na nos uviazať, III 174
 po nos v hostine, XVI 226
 nos vyše hlavy, IV 489
 nôta na starú padá, VIII 1185
 nôty tratiť, III 259, XII 280
 na nótu ktorú tancovať, XII 280
nouze učí, IX, odst. 12
 nového čo, nič dobrého, XII 553
 nového nič pod slncom, XII 644
 nového nič, staré sa pletie, XVI 593
 na nove mesiaca narodený, VI 41
 nové — vzácne, IV 32
 novina zlá skôr sa ztvrdí, V 523
 v novine choťčo pochytí, XI 400
 o noviny nedbá pracovný, V 536
 novinka do mňa, beťahy zo mňa, V 446

Nový rok, deň o slep. krok, XIV 120
 noža dost, chleba nie, X 302
 nôž do chleba si vzal, VII 605
 nôž do srdca, XII 379
 na nože brať, VI 513
 čo nôžku, to k inej, VII 263
 nôž nie, ale chlieb, VIII 312
 nôž ostrý a. britva, XV 269
 nôž pyšný (vyheblaný), XV 273
 nôž tupý a. píłka, a j., XV 269
 na nôž — za groš, X 1160
 nôž za ostrie nechytaj, IX 217
 núdza ho priprela, XII 281
 núdza zobúdza, IX 609, X 193
 núkaný a. mladá nevesta, XVI 631
nutnosť, XII, odst. 10
 Oba vedno dujú, VIII 671
obcovací rčení a úsloví, XVI, odst. 10
občasnosť, XIV
 obecal dvom, V 97
 obecal zelené z neba, V 105
 obecunka radosc blazn. V 63
 obec veľký kopec, VIII 347
 obed kedy chceš, XIV 265—6
 obed — milá; večera — iná, VII 265
 obelasel a. šata, XV 121
 obesil sa ktosi — duje, XIV 224
 obesil sa (N. N.), XI 290
 obesil sa, počuli ste? XVI 352
 obesiť a nie utopiť, II 271, XII 507
 obežerný večer, VI 418
 obchodí a. hološka okolo pekla, a j., XV 29
 obchodí ho a. Gondu s b. telom, XV 30
 obchodiť koho a. dieťa, IV 414
 obida ho zašla, XII 281
 4 obide, piatemu nedá, X 969
 v obide zlé ide, XII, 169
 v obyčaj chodí (co), IV 59
 obyčaj iná, čo dom, IV 57—8
 obyčaj iná u každ., IV 60—5
 obyčajov, kolko krajov, IV 61
 obyčajov, kolko ľudí, IV 62
 obyčajov sto, IV 63—4
 obláčka nevídať, XIV 179
 z oblaka toho nie dážd, XII 396
 oblaky len tak visia, XIV 197
 oblaky šetrí, nebude žať, XI 383
 oblakov sa chytá, VI 513
 oblečený a. cibula, XIII 154
obľiby zvláštnosti, IV odst. 3
 oblokom chodí, dvermi nebere, VII 214
 oblokov a. do roka dní, XV 314
 s obnôžkou prišiel, VI 395
 obočie srastlé = vie čariť, VI 168
 obohatil ho (iron), X 975
 obracia sa a. jelito v hrnci. a j., XV 31
 obrok bičom, XI 491
 obrok cigánsky, XI 489
 obrok mu v zadku skáče, XI 504
 obskakoval a. kočka okolo myši, XV 32
 obstál a. pero nad ohňom, XII 332
 obstrihali mu perie, X 1185
 obťal ho, V 483
obťažnosť, XII, odst. 3
 obuchnúť zasadiť, XVI 201

obuškóm a okruškóm, VII 772
 obuškóm zaplatiť, XVI 199
 obuto vidno, boso slidno, XIII 114
 obuv a noha, IX 528
 obvinuť okolo prsta, IV 377
 obzerá sa a. kto kradne, XV 104
 obzerať sa po strakách, III 167
 ocot bude vždy ocot, XII 152
 ocot darovaný sladký, X 1155
 ocot Kr. P. by vypil, VI 360
 ocot máme, ale veľmi kyslý, XI 286
 ocot predávať, VII 452
 ocot tuhý a. jed, XIII 82
 očernel a. hlaveň, a j., XV 122
oči, VI, odst. 6
 v očiach mu mrklo, IV 235
 v očiach sa mu mení, III 228, V 207
 v očiach sa presvietiť, VIII 851
 v očiach sa ziskriť, XVI 455
 oči a. 2 hviezdičky, VI 121
 oči a. opekance (s čim), VI 121
 do oči a krem oči (jaký), VIII 532, 536
 očiam vlastným neveriť, XVI 30
 očiam ver, nie rečiam, V 515
 očiam viac ver a. ušiam, IX 400
 oči a ruky aby mala, VII 301
 oči by jedly, ale — VI 422
 oči bystré a. jezvec, VI 121
 oči bodaj mu vytekly! XVI 543
 oči červené, IV 351, VI 355
 oči čierne a sivé, VI 102
 bez oči človek, IV 274
 oči do dlane chytiť, IV 261
 oči do zásterky, IV 359
 oči ho nechávajú, VI 204
 oči hrajú; smejú sa, IV 310
 oči hrajú, sklamájú, VII 273
 do oči chváli, klame, VIII 534
 oči jasné a. zora, VI 121
 2 oči kam zanesú, isť, XII 366
 oči keď ja zavrem, VII 146
 oči, kto ich má! VI 193
 medzi 4 očima, V 322
 očima hádzať po kom, VII 245
 oči má, nevidí, III 213
 očima pobrať, IV 107
 očima prepáliť, IV 462
 oči máš, vidz; uši, čuj, IX 229
 mimo oči, m. mysle, VII 845
 oči mu idú na križ, VI 390
 z oči mu oheň blčí, IV 462
 oči mu otvoril, VIII 738
 z oči mu prišlo, VI 562
 z oči mu to hladí, IV 17
 oči mu vykole a nevidí, III 205
 oči mu vylezú od zavisť, VIII 756
 oči mu vysedajú, X 529
 oči na klinček zavesiť, VI 460
 oči na koláci, XXI 2
 do oči napľuvať, II 202, XVI 69
 oči na zadku nemám, XVI 754
 oči nechať na čom, IV 107
 oči neplačú (kdy), IV 8
 oči nesýte, VI 422
 pre oči nevidí, III 213
 oči nie, ale jamky, IV 274

- pre oči nie, ani pre ústa, XIII 57
 oči nie, tak mestek, XI 247
 oči pášť, IV 107
 oči pichlavé, IV 401
 oči podel kam? III 230, IV 274
 oči prechádzajú, IV 339
 oči sa mu iskria, a j., IV 462
 na oči sa mu nechytí, IV 274
 oči sa mu neosúšajú, XII 350
 oči sa mu otvorily, III 198
 do oči sa mu trúsi, VI 460
 na oči sa mi neukáž, XVI 444
 oči si nevidí od hanby, IV 254
 oči si vyplakať, IV 335
 oči si vytiahnuť, XV 185
 oči sklopíť od hanby, IV 265
 oči pavučinou zatiahnuté, VI 204
 oči s predku i so zadku, IX 228
 oči stĺpkom staly, IV 235
 na oči svoje nechceť, XVI 339
 oči ťažké, VI 460
 oči tesné a. u krta, VI 121
 oči ti vykolem! XVI 423
 s očí — umu, pamäti, a j., VII 848—851
 oči veľké a. jablká, a j., VI 121
 oči vyberá (barva), XV 177
 oči vybodať čomusi, XVI 234
 na oči vyhodiť, V 639
 oči vypléštiť, XV 103
 oči vysmiate, VI 121
 oči vytreštiť, IV 235
 oči vo vrecku, III 213
 oči zapchaj, brucho napchaj, X 619
 oči zaslepiť, a j., VIII 706
 oči zatlačiť, VII 804
 oči ztratiť, IV 274
 oči zažmúriť, VIII 604, 1297
 oči žlté a. u mačky, VI 121
 o 1 očko zchybil, XV 311
 do očú sa nazreť, XVI 464
 odcupol a. hruška, a j., XV 33
 oddech nie, tak zdech, VI 572
 oddýchol si s duba padlý, XV 123—4
oďev, XIII, odst. 2
 odev aký, taká češť, XIII 100
 odev na vreteno roztriasť, XIII 156
odepření žádaného, XVI, odst. 11
 odchodnejším byť, XII 2
 odísť s teplým koláčom, XV 34
 odkladá a. hriešnik s pokánim, a j., X 574
 odkladá do der. vreca, X 805
 odkladá — dokladá, IX 458
 odkladaná robota zlá, IX 461
 odkladá, nedôjde, čo hladá, IX 460
 odkladané — nedokonané, IX 462
 odkladať len hnev dobré, IX 459
 odklady — poklady, X 734
 odklajduša, V 201
 odľahlo mu na srdci, XII 333
 odložte mu metlu, VI 391
 odoráva druhému, X 1223
 odpásť nečo, XVI 6
 odpočívá (jak), XV 124
 odprevadím ťa bys' neukradol, XVI 596
 odprisať na svin. koži, VIII 1236
 odpust a rozpust, II 129, X 671
 odpúšťam — nezabudnem, VIII 1259
 odriecť sa ho nemožno, VII 789
 odri školu, pobij špitál, X 194, X 1090
 odtrhnul si, to voňaj, IX 274
 oduješ sa od toho, XVI 139
odvážlivosť, IV, odst. 8
 odvykať ťažko, IV 31
odvislosť, VIII, C
 a. na offeru idú k nemu, XI 270
 offeruje na hrdelní chrám, VI 347
 oheň dúcha, dym dostane, V 564
 oheň hodiť medzi nich, V 590
 oheň chytá skoro, IV 415
 oheň kde, tu vektor, zlodej, XI 567
 oheň keď horí, — IX 440
 oheň k úžitku, škode, XI 570
 oheň mečom kutá, IX 578
 oheň na streche, a j., IV 415
 oheň ohňom nedus, V 565
 cez oheň prejsť, XV 338
 oheň si vektor robí, XI 571
 oheň slamený, IV 600
 oheň uhasený kriesiť, VIII 811
 oheň, voda, aká porada? XII 484
 oheň, voda to nesmyje, XII 447
 oheň vodou, povodeň ničím, XI 579
 ohlas z hory, VIII 57
 ohňa bližšie, zahreje še, XII 45
 ohňa kto sa chráni, IX 240
 ohňa nie, ani miesta, X 288
 do ohňa prísť, IV 415,
 z ohňa uchytiť, X 1243
 medzi 2 ohne sa dostať, XII 282
 na ohni by neprasknul, VI 31
 v ohni hrabal, spálil sa, IX 280
 ohnisko obzerať, VII 373
 na ohnivý riad to, XV 281
 i ohnivo by sjel, VI 262
 pred ohňom a vodou ochrana, XI 580
 s ohňom nahrávať, IX 242
 s ohňom a vodou (jak), XI 572
 s ohňom sa nehraj, VIII 222
 s ohňom voda — neshoda, VIII 375
 oholená brada, trada, V 704
 oholil ho bez britvy, X 943
 oholím bradu, vezmem mladú, VII 614
 i ohrablo udre, VIII 19
 bez ochoty zlé roboty, X 501
 oje a kolesá, X 308
 oje a voz, VIII 922
 oje sa mu zľámalo, XII 283
 z oka akoby mu vypadol, VII 793
 do oka čoby padlo (= nic, a jiná podobná
 úsloví), XV 298
 okále vyvaloval (jako co), XV 101
 v okamžení príhodi sa (co), XII 537
 oka nesohnuť (nespáti), VI 460
 z oka si vylúpi a dá, VIII 649
 oklamať blázna a múdreho, X 1255
 na oko dobrý, v srdci — VIII 535
 oko duše okno, IV 10
 oko istejšie a. ucho, IX 398
 na okolie dať koho, VIII 1266
 oko mať na nečo, IV 107
 okom nečuje, uchom nevidí, VI 202
 okom nemihnul, IV 274

okom zagániť, VIII 812
oko nevidí, srdce neverí, a j., IV 11, 12
oko sa bojí, ruka urobí, IX 46
na 1 oko slepý, na 2. nevidí, VI 203
oko vidí ruka vezme, X 1238
ač oko vyskočí, nedostaneš, XVI 141
okružle a. vajce, XV 244
okuliare na čo, keď vidíš, IX 511
okuliare na nos! III 168
bez oldomášu kúpiť, ani predať, XI 233
olej na oheň nelej, V 567
olejom ešte razí, XI 69
olova do ňoh, IV 102
olovo preliať, IV 237
i s oltára by vzal, X 947
pred oltárom priať, VII 774
oltár tu, ofera v čerta, VII 518
oltár veľký ďaleko, XII 390
do omáčky povliecť, VIII 832
omyká sa a. holý v trní, XV 35
omýliť sa aspon, X 289
omoc pyštok, daj peniažtok, XI 292
omrdený a. kyslé pivo, IV 416
omrzelosť, IV, odst. 2
ona od mňa, ja k nej, VII 250
Ondrej z druhej izby, IV 169
ono vitaj tebe! XXI 10
za onucku mať koho, VIII 771
opä kostol, opä krčma, VI 358
opaladlo koryto, III 311
opálil sa od ľadu, IV 416
opantal sa s ňou, VII 251
na opasok červ. vyžaloval, VIII 1292
opasok si pritiahni, IX 194
opátky kto sodral — XVI 291
opátra (jako), XV 105
opatrného i B. opatruje, IX 235
opatrnosť, IX, odst. 6
opatrnosti nezbyva, IX 236
opatrnosť matka bezpečnosti, IX 237
opatrnosť se zlymi, s nerozumnými. VIII
A, odst. 7
opatrnosť všade dobrá, IX 238
opekanec hodajší von, XVI 457
opevadlo, XII 265
opica čierna, II 316
opica na zlat. reťazi, II 206
opica so zvoncom, III 264
opicháčov moc, málo sena, VIII 933
opilca hrdlo bod. zatvrdlo, VI 295
opilý (a j.) a. bočka a j., VI 392
opilý chod' sa vyspať, VI 293
opilý i vrbe sa klania, VI 299
opilý (čím; jak se kláti), XIII 77
opilý pravdu povie, VI 298
opilý raz denne, VI 359
opilý všet. hriechy zpácha, VI 302
opilý žiaden múdry, VI 300
opilého B. chráni, VI 296
opilému Kr. P. vystúpil, VI 297
opilosti stav VI, odst. 13, d
z opilstva nič dobrého, VI 301
opýtať sa lep. a. nevedeť, V 382
oplei ho o všetko, X 959
opovážlivý ale nerozváz., IX 177
opovržlivá slova, XVI, odst. 18, b

opúšťa sa, B. ho opustí, IX 21
bez oráča niet boháča, XI 362
oráčil ho už P. B., XII 485
1 oračka, 1 chlieb, XI 361
oračka ľahká, i sberačka, XI 364
oračky koľko, t. chleba, XI 363
oráč nekaždý (kdo), III 106
oraj hlboko, XI 359
tu orajte, tu kopajte! X 425
oranie jasennie, XI 360
oranie nenechaj pre lyko, IX 454
orať brániť môže ním, IX 377
orať na nebožiec, XI 421
orať na pipiške, XI 597
ora za bodora, XI 488
orech, jadro, škrapina, IX 126
organ spustiť, V 617
orie každý, a. môže, XII 527
orieš raz, raz odkroj, X 672
orieštek to tvrdý, XII 475
orlicu lietať učiť, VIII 415
or 3 razy, 3 r. chleba, XI 366
do osieho hniezda pchať, VIII 410
osy na zlé neidú, V 447
osinel (viz obelasel) osla do Viedne, III
111
osla na most dohnať, XXI 11
osla v kapse (o chlebe), XIII 20
osly hýkajú, V 235, 242, XVI 351
oslovi červené sedlo, III 110
osoh mu len B. vezme, XVI 429
osoh sebe, iným nie škodu, VIII 1098
osoh so škodou chodí, X 834, 837
osoh z neho a. z lan. snehu, XV 279
osol, len uši chybia, III 249
osol oslovi sa páči, III 112
osol P. Krista, III 249
osopiť sa a. židia na Kr., VIII 775
osnova sa mu trhá, III 226, V 737
osnovy dosť, útku málo, IV 576
ostatnia kravička, X 318
z ostatnieho mláti, X 332
ostatnie sa hvizda, V 325
ostrým perom písať, V 751
ostrohy dostať, IV 191, XII 326
ostuda je s ním hovoriť, V 608
osud, XII, odst. 8
ošaľ v hlave, VI 519
ošediveť od dlh. chvíle, XVI 109
ošediveť od starosti, IV 125
ošiň Kubo, tu je hrubo, VIII 266
oškľba sa a. kura, XV 36
ošmek to dobrý, X 949
otázka aká, odp. t., VIII 50
na otca a svätých volať, XVI 472
otca kto vliekol, VII 800
otca, mať nie drať, VII 802
otca mu kozub zabil, VII 653
otca zabil, nech i mater, XII 234
otcovia akí, synovia t., VII 668
ani otcovi lacnejšie, XI 266
na otcovi rod stojí, VII 482
a. otcovi ty, t. syn tebe, VII 795
otcovo videnie nad syn. urobenie, VIII 892
otcov syn, VII 680
otcov viac má, VII 657

otcu materi toľko hodno, XI 307
 otcu, matke kto kľaje, VII 801
 »Otče náš jenž jsi« — sjem si, X 576
 a. »Otčenáš« odriekať, III 192
 »otčenášová dierka«, VI 559
 »Otčenášov« ešte veľa treba, XII 392
 otčím na ozim, VII 814
 otec aký, syn t., atd., VII 663
 otec, mať — hotový cigáň, VII 766
 otec 1 mech zemáku, ja 2, X 568
 otec motykou, syn lopatou, X 736
 otec stíska, syn výska, X 737
 otec škvárnik, syn márnik, X 903
 otec zdiara, syn sa vyškiera, X 906
 otrasie sa a. pes, IV 275
 otrava sa tľie o zuby, XVI 352
 otrepañ a. bočku, XVI 447
 otreť sa o koho, XVI 307
 otrhaný a ošklbaný, X 358, XVI 282
 do otrúb kto sa mieša, VIII 211
 otrúb viac a. múky, V 244
 otupy ho prešly, IV 236
 ovalil ho drúkom, a j., XVI 183
 ovca blúdna; prašivá; ztratená, II 334
 ovca, čo od čriedy uteká, VIII 432
 ovca dobrá nebáči, ale — V 217
 ovca prašivá stado kazi, VIII 439
 ovca sa všade naíska, XI 471
 ovca si runo unesie, XIII 195
 ovce, komu sa vedú, XI 472
 ovce — zlaté zvonce, XI 472
 ovcou sa robiť, VIII 254
 1 ovcu, a salaš mal, X 356
 ovcu strihá, a nemá jej, IX 401
 ovcu s vlkom meriť, VIII 376
 ovesil hlavu, a j., IV 417
 oviec sto, 1 valach, XVI 517
 ovocia akoby nakydal, a j., XI 422
 ovocie črvavé odpadá, VIII 430
 ovocie visí a. pancier, XI 422
 ovocie, že ťa chuť objíme, XI 422
 ovos a. klince, XI 423
 ovos a j. siať (jak), XI 386
 ovos sa ohlásil, XI 505
 ovos vidieť, XI 491
 ovos vozí voz, atd., XI 367
 ovrabiť sa, a j., VII 380
 ovsa menej, by neskákal, VII 756
 oženil sa, aby sa vadil, VII 583
 oženil sa náš Adam, atd., VII 454
 ožení sa, brká vypadnú, VII 505
 oženiť, obesiť sa — jedno, VII 508
 ožeň sa, doskáčeš, VII 507
 ožiť na tom i umreť, X 344

 do Pacu (a j.) vzjať koho, V 648
 za pačesy ho majú, II 349, XVI 171
 pačky si obližať, X 363
 padali (lidé) a. hmla, a j., XV 154
 padlého ledakto nabije, XII 131
 kde padlo tam sadlo, III 303
 padnul na dobrého, VIII 739
 padnúť horeznačky, raniť nos -- XII 524
 a. paholok oproti gazdovi, XV 294
 pahreby nasypañ, VIII 813
 pajovať na železo, meď a j., XI 110

na palce vstupovať, V 467
 v palec sa dať uhrýznúť, IX 421
 pod palec si nabiť, X 281
 pálené otvára hubu, VI 303
 pálenka rúrami smrdí, XIII 85
pálenky názvy, XIII, 94
 za pálenku (co učiniť), VI 343—4
 palica a vareška (komu), XI 544
 palica kaprálska, VIII 928
 palica má dva konce, XVI 416
 palica nemala roboty, XVI 443
 palica trafila na kyj, a j., VIII 828
 palica zez hury bije, VIII 1144
 palicou jak daj, tak daj, XVI 173
 palicou medzi osy, V 172
 pod palicu a pod kostol, XV 362
 palicu prehltnúť, IV 548, XVI 223
 palička sa ohladila, VIII 1011, X 590
 pamätá dážd, čo prestal, V 51
 pamätaj na smrť, VI 614
 pamätaj na svoje reči, V 65
 pamätaj na staré dni, VII 77
 na pamäť a. babe parta, III 200
 na pamäť a. Cigáňovi nota, III 200
pamät dobrá, III, odst. 8, a
 pamäť kuracia, III 210
 pamätníka tomu niet, XV 349
 pamiatku komu spraviť, XVI 427
 pamodaj aký, bodajzdrav t., VIII 53
 pán aký, krám t., VIII 900
 pán, ale nie rychtár, VIII 1212—13
 pána hrá, X 815
 pána, kedy môžeš, oklam, on vždy, VIII 1151
 pána najst' komu, XVI 474
 pána pokazil z neho B., X 578
 pána takého nebojím sa a j., XVI 354
 pána učí klučiar, VIII 906
 pán Benický s pani B., XVI 636
 »Pán B. ťa požehnaj!« XII 476
 P. B. vie odkedy — dokedy, XV 343
 P. B. zaplať! X 992
 pánbožko vedzá, čo robá, XI 326
 pán brat jeden ako 2., II 293
 pán čo platí daňou, VIII 1033
 Pane B. postretaj že! XIII 204
 pán hrdý, chlieb tvrdý, VIII 988
 páni akí, poddaní t., VIII 901
 s pány čerešne jest', VIII 1156
 páni jedia, psi hľadia, VIII 1152
 páni majú dlhé ruky, VIII 1019
 páni mnoho a málo nedajú (proč), VIII 1020
 s pány nemaj a. so psy, VIII 1028
 pány nie všetci, i ľuďmi, VIII 1007
 páni sa bijú, sedl. praštia, XI 13
 páni sa hnevajú, sedl. bijú, XI 14
 páni sa nebijú čiapkami, VIII 1021
 s pány sa nezakladaj, VIII 1030
 s pány sa pravotiť beda, VIII 1149
 páni sa svadia, sedl. trp., XI 9, 10
 pani še hoscú, kone poscu, VIII 1152
 páni veľkí ďaleko siahajú, VIII 1034
 páni veľkí, vel. cigáni, VIII 1008
 pán i v pekle pánom, VIII 1153
 s pány za prsty sa ťahať, VIII 1155

- páni z chudob. zbohatli, X 41
 pán ja, ty, kto svine pást? VIII 1004
 pán je pán, VIII 1147
 pán je sluhom v dome, VIII 908
 pán komu, tému pani, VIII 1127
 Pankrác, Serv., Bonif., XIV 35
 pán malý, m. hnev, XVI 354
 pán malý vo veľ. dome, X 635
panna, VII, odst. 3
 panna a parta, VII 202
 panna bez pokory, VII 190
 panna bez studu, VII 207
 pán nahliada do kútov, VIII 904
 panna krásna nepreberaj, VII 418
 panna Mária mu totka, VIII 1126
 panna na 5 P, VII 191
 panna požilá, VII 455
panny ctnosti a nectnosti, VII, odst. 3, a
 s Pánom B. v čerty! XVI 158
 pánom čože je? h. . o, VIII 1148
 pánom dvom slúžiť, IX 364
 pánom i v pekle dobre, VIII 1153
 pánom ja tebe a. ty mne, VIII 2
 pánom malým radš. (jako čím), VIII 1050
 pánom mäso, sluh. kosti, VIII 1150
 pánom nikdy nie dosť, VIII 1022
 pánom pravdu riecť ťažko, VIII 1052
 pánom ťa to nevolá, VIII 1276, XVI 145
 pánom v dome kaž. chce byť, VIII 860
 pánom v stolici byť, IV 556
 pánom všetko svobodno, VIII 1145
 pán Ordódy sa vezie, XI 36
 Pánova je zem, I 31
 pánov nechaj pány byť, VIII 1016
 pán pána nepohubí, VIII 1023
 pán — pánik, IV 497
 pán po sedl. sa vmestí, VI 250
 pán prosí, sluha mosí, VIII 902
 pán psu, pes chvostu, VIII 978. 981
 pán rozkáže, sluha dokáže, VIII 903
 pán rozkáže, sluha musí, VIII 909
 pán sa sluhy nebojí, VIII 907
 pán sa smeje, dom veselý, VIII 905
 panská láska, VIII 1012
 panská nemoc, VI 534, VIII 1017
 pansk. života, konsk. jelita, X 455
 panské kľučky nie darmo, VIII 1024
panské mravy, VIII C, odst. 2
 panské nedojedky, VIII 1154
 panské oko kone tučí, XI 468
 panské rúcho, zobr. brucho, X 264
 panské sľuby — hlúby, VIII 1025
 pán sluhovi, sl. psovi, VIII 979
panství, tužba po něm, VIII C, odst. 1
 panstvo Lykavské mu nepostačí, X 794
 panstvo ztratiť, IV 562
 panština sa ho lapá, IV 550
 pod pantofflou byť, VII 598
 na pántoch dvere! V 328
 Pánu B. za chrbtom, XV 359
 pán — urobil sám, VIII 980
 pán vytisnul sedliaka, XV 290
 pán — zaplať džbán; — sám, X 1068
 pán z Ivana, IV 498
 pán zlý, nebol poddaným, VIII 910
 pán z Nemaníc, X 359
 pán z starej tehelne, IV 538
 pápež krstný — rovno do neba, VIII 1124
 na papier dať (výprask), V 629
 papril, kým nepohubil, IX 281
 s papučami na hody, XVI 313
 papuče anjelske, XVI 211
 papuľa a. senný voz, V 611
 papuľa a. sofnica, IV 413
 papuľa pekárska, XVI 368
 papuľou neplieskaj, V 611
 papuľou sa vyrúbe, V 611
 papuľu má na iné, V 358
 papuľu oplechovať, XVI 434
 papuľu otvor, V 358
 paráda a robota v pekle, X 507
 parádu reže, IV 550
 para mu nestačí, VI 535
 po páre a. bôty, XVI 650
 parí — dážd, búrka, XIV 159
 pary nemáš a hroziš, XVI 331
 i parypa sa potkne, XII 20
 parypy sa blyšia, XI 516
parno, XIV C, odst. 1
 parobok najstarší (kdo), XVI 260
 parom (kletba), XVI 514
 paroma vyvieš, III 337
 parom ber ho do čista! XII 232
 parom ho oslepil, III 230
 parom nech ťa zabije! XVI 572, 574
 parom po tom! IV 140
 parom to uchytil, XVI 14
 parom v tvojej duši! a j., XVI 574
 parta ešte nevrastá, VII 397
 partu čert vzal, VII 212
 páru mu niet pod slncom, XV 289
 pár za párom, na posl. 2, XV 322
 z pasce sa vymotať, XII 276
 na paseku obrátiť, III 334
 pásy drať, IV 465
 čo pasie, to i zaháňa, IX 272
 paskalu robiť, IX 222
 paskuda slepá, II 140
 päste zatínať, IV 474
 pastier, čo ovce strižie, XI 67
 pastierova kľiatba, V 672
 pästiť sa, keď vmestí, VIII 346
 paša, keď kone podochnú, VIII 131--2
 pašije čo bys' spieval, XVI 389
 pašku, zavri knižku, V 245
 päta k uchu nedochodí, X 319
 päťami na otca podatý, VII 791
 v päte viac a. iný v hlave, III 184
 od päty k hlave sa vrátiť, XII 425
 päty lízať komu, VIII 753
 päty nadletia, XVI 456
 päty na zadok, XVI 266, 513
 do päty si nepustiť, IV 137
 na päty stúpať, IV 102
 patore veľkej vefa, VII 775
 bez patróna ani do neba, VIII 1104
 päť všetkých spolu má, III 186
 páv, husár, Cigán (co jsou), XI 191
 pávy tie zažeň, IV 551
 Pavla člapky, vyhod' zedky, XIV 125
 Pavla — medveď sa obracia, XIV 124
 Pavla — na poly peceň, XIV 126

Pavla — pol zimy, XIV 127
 Pavla voda, pozdnia jar, XIV 123
 pavničky poškrabovala, VII 386
 Pavol na Havla, H. na P., VIII 1298
 i pavučina k slncu, IX 28
 pod pavúz ich jest, XV 307
 pazúrik — celý vtáčik, IX 245
 pažravý a. vlk, a j., VI 431
 od pece ďalej nebol, IV 640
 s pece pod lavicu, XII 318
 v peci, a čujú všetci, V 305
 na peci B. nepožehná, X 385
 v peci 3 dni sedzec, V 532
 peci dobrý večer riečť, XVI 602
 v peci jednej, II 298
 k peci kto sadá, II 255, XIV 104
 v peci líha, nazdá sa (co), II 254, 256
 pec sa jim pováľala, VII 634
 pec zakúrená milá vec, XIV 105
 pečať platí, V 747
 pečenka a víno, XIII 27
 pečenka by sa nazdala (co), XVI 638
 pečenka dobrá vonia, V 497
 pečenka z pod pierka, XIII 35
 z pečeny papier vyhrať, XII 426
 pečenkou sa utierať, XII 86
 pečenku do popoľa, XII 427
 pečenku zavoňal, VIII 749
 pečuje najviac (o co), XII 78
 pehavý a. morčacie vajce, VI 122
 pechorí se a. žaba, IV 600
 do pekla — aspon na pekn. koni, VII 408
 z pekla bodaj nevyzrel! XVI 562
 do pekla (a j.) bod. sa prepadol! XVI 553
 pekla brána otvorená, II 135
 pekla cesta široká, II 136
 z pekla mu uši trčia, II 332
 pekla sa nebojí (kdo), II 51
 do pekla sa ťahá, postrč, IX 302
 z pekla vyšibaný a j., II 332
 v pekle priateľa mať, VIII 208
 v pekle trebas, len dobre, XII 75
 peklo, Sitno — jedno debno, XII 236
 peklo ustavičné, V 612
 pekná ale prázdna misa, VII 435
 pekná, straky ju uchytia, VI 116
 pekné čo nerád, šuták, IX 2
 pekné, dôverne (s kým), VIII 245
 pekné i omálo pristrojené, a j., XIII 115—8
 pekne každý ľúbi, VII 430
 pekné, len tak hľadí, XV 275
 pekné perie, p. vták, XIII 119
 pekné slovo — nič, V 70
 pekné slovo moc môže, V 31
 pekný a. cez noc zrstlý, VI 123
 pekný — čertu milý, VI 103
 peknými slov. psa utíši, V 32
 pekný to párik, VII 363
 pele mele! V 707
 peňazi a. čert pliev, a j., X 280
 peňazi a. žaba srsti, a j., X 356
 peňazi cenu nezná, X 806
 bez peňazi darmo sa pletieš, X 1110
 bez peňazi do jarmoku, X 1108—9
 peňazi, hnoja niet dosť, X 1114
 peňazi není, šuhaj nemý X, 1113

bez peňazi nič nezvedieš, X 1110
 bez peňazi ničoho nekúpiš, X 1134
 od peňazi studený, X 280
 bez peňazi ťa psi obšia, X 1117
 po peňažnej nečakal, XVI 181
 bez penez k muzike nelez, X 690
 peniaz drahý to stojí, XV 296
 pen. a. prišly t. odišly, X 1107
 za pen. čerta modl. naučí, X 1135
 pen. čítané, žena bitá, VII 555, X 1130
 pen. daj, hrle maj, X 1018
 pen. diabol; nemať ich — dva, X 1119
 peniaze do času, X 84
 pen. do vody hodiť, XI 296
 za pen. flinta striela, X 1135
 pen. ho páľa, X 806
 pen. hriešne do čerta, X 867
 za pen. husle hrajú, X 1135
 za pen. i do pekla; peklo, X 980, 1137
 za pen. kaluž mlátiť, X 1135
 za pen. i skaly lámu, X 1135
 pen. kde, načo rozum? X 1122
 pen. keby kto robil, X 1127
 za pen. kráľ. božie nie, X 1136
 pen., kto má, to pán, X 1121
 pen. kto utratí, X 832
 pen. má, ľahko mu, X 1124
 pen. mi neodmetaj, XVI 220
 pen. moje tak dobré a. tv., XI 254
 pen. mu rastú a. vlku (co), X 280
 pen. mu zmok (a j.) vláči, X 280
 pen. nie jazykom, X 413
 pen. po ceste nesbierajú, X 1029
 peniaze — poctivosť, X 1120
 pen. pod červenú bradu, X 1118
 pen. po úbočí, X 738
 pen. sa derú pre neveru, X 1129
 pen. sa mu kotia, X 280
 pen. sa mu neohrejú, X 806
 pen. sa neliahnu a. smeti X 1116
 pen. slúža; jim slúžiť, X 1115
 peniaze — starosť, X 1111
 pen. sú lakomé, X 1131
 pen. sú okrúhle, X 1132
 pen. sú smrť, X 1133
 za pen. svoje si kázať, X 1140
 pen., to u mňa najmenej, XVI 255
 pen. u hlúpeho, X 1112
 za pen. všetko, X 1138
 pen. z nosa nepadajú, X 1027—8
 za pen. žiadna láska, X 1139
 peniazmi sa obsýpa, X 280
 na peniazoch čert, X 1125
 peniaz planý, IV 290
penize, X B, odst. 19
 péra mu ešte nedorástly, VII 124
 bez peria lietat, IX 475
 perie akoby driapal, páral, III 280, V 353,
 XVI 110
 perím cudzím sa pišiť, IV 588
 perím nadúchaný, VI 62
 z periska — sječ čertiska, VI 258
 »pero kura chvost«, V 698
 perún (viz parom)
 pes a sadlo, II 282
 pes bázlivý šteká, V 342

- pes breše, hory sa trasú, V 451
 pes breše, vietor nesie, V 453
 pes či, teho notu vyje, VIII 1039
 pes, čo najviac breše, V 348
 pes, čo šteká, nekúše, V 346
 pes, čo schváti, nevráti, X 907
 pes darmo nešteká, VIII 66
 pes dobrý nad zlého človeka, VIII 235
 pes dvojdvojný, IX 360
 ani pes ho neobští, II 333
 pes horší, čo nešteká, V 343
 pes ho tu vysr. . XVI 300
 pes chleba nevezme od neho, II 333, V 650
 pes i na svätého breše, V 454
 pes kaž. ináč šteká, V 197, 450
 pes kaž. z inej dediny, XV 297
 pes kaž. naň breše, V 478
 pes pláva (kdy), IX 307
 pes sa zbesnie (kdy), IX 317
 a. pes k kosti prísť, XII 540
 pes koho pohryzie, IX 589
 pes kosti líže (kdy), VIII 539
 pes, kto zruší, V 64
 pes má babku, ten druhú, X 356
 pes má hanbu, ten druhú, IV 275
 pes najhorší mlčí, V 344
 pes na mesiac breše, V 449
 pes na psa breše, II 265
 pes na svojom smetisku, VII 909
 pes náš a váš -- sme rodina, VII 889
 pes nehovorí, šteká, V 455—6
 pes nech mu verí, V 207
 pes nejeden Belko, a j., XVI 27, 28
 pes nemý, VIII 925
 pes nezabreše na to, V 49
 pes obarený, II 343, IV 267, IX 590
 pes psa by jedol (kdy), II 234
 pes psa bráni, II 235
 pes psa, keď barana nie, VIII 1162, X 108
 pes psu bichy vyberá, II 247, 248
 pes psu brat, II 236
 pes rujný — potrhané uši, VIII 180
 pes sa bez kapsy vyživí, X 252
 pes sa bojí kyja, II 280—1
 pes s mačkou, VII 593, VIII 822
 pes starý šteká (kdy), V 458
 pesstvá shánať, VIII 707
 pesstvo ho kazí, a j., IV 364, X 807
 za pesstvom chodí, IV 364
 pes suku netrhá, II 237
 pes ti brat, XVI 355
 pes šteká, čakaj zajaca, IX 441
 pes šteká, hora hučí, V 457
 pes šteká, chvost sa trasie, XVI 355
 i pes vie, kto ho živí, VIII 475
 pes v kostole, a j., II 207, 211
 pes v lese, XII 474
 pes za človekom, XII 165
 pes za ním nezabreše, II 333
 pes za pesstvom, II 212
 pes z každého dvora, VIII 540
 pes zlý dvora sa nedrží, VIII 429
 pes zlý mlčky kúše, V 347
 pes zlý vrčí, horší mlčí, V 349
 pes z reťaze pustený, II 333
 ani pes z teba! III 263
 pes, žena (odkud), VII 339
 Pet. Pav. trhnú žitu koreň, XIV 57
 Peter sv. mu ujček, VIII 1126
 Petor laje, čo si nepraje, VIII 46
 Petra bili, P. sa bil, VIII 153
 do Petra nit (není) tepla, XIV 64
 na Pet. Pav. prvé griby, XIV 55—6
 petržlen predáva, XIII 262
 a. pešky a. za vozom, XII 223
 i v Pešti ľud vreští, X 44
 v Pešti nekúpiš také, XVI 455
 pevné a. múr, a j., XV 245
 pchá na veky do sebä, a j., VI 421
 pchať sa do predku, IV 490
 pchať sa, kde ho nechcú, IV 274
 na piaď chlap atd., VI 145
 ani piaď vlastnej zeme, XI 599
 piate pres deviate, V 722
 z piatku na sobotu, IX 466
 v piatok čo, to v sviatok, X 294
 piatok dlhší že sobota, XIII 133
 piatok smiech, ned. plač, XIV 281
 piatok, sviatok jedno mu, IV 145
 piatok sušovicu, ned. pekný, XIV 280
 piatok všet. nazpiatok, XIV 279
 piatok zlý počiatok, XIV 278
 pierka — dierka, a j., XIII 102, 104
 pierka pustiť, X 1185
 pieseň svoju každý, VIII 35
 z piesku bič krútiť, IX 579
 piesku do očí, V 639
 na piesku rozsievať, IX 579
 na piesku stavať, IX 579
 v piesni — nech sa kliesni, IX 156
 piesok ani my nemeleme, XI 153
 piesok orať, a j., IX 579
 piesok z kamenca kráť, XXI 12
pýcha, IV, odst. 21
 pichačka cieli (kam), V 613
 pýcha hladom dýcha, IV 502
 pýcha na posmech, IV 503
 pýcha na ulici, X 266
 pýcha picha, IV 507
 pýcha pred pádom, IV 505—6
 pýcha sa ho chytá, IV 552
 pýcha — zlý koniec, IV 504
 pýcha žobrčka, X 267
 od pýchy chodí (jak), IV 552
 pýchy nabiť, IV 552
 pýchy na 3 štichy, IV 552
 pichlavé a. jež, XV 246
 pichlavé oči, jazyk, V 613
 za pýchou hanba, IV 509
 pijáci mrcha jedáci, VI 305
pijčka výmluvy, VI, odst. 13, b
piják slabý, VI, odst. 15
 pij alebo bij, VII 552
 pijany pijaneho nevidzi, VI 306
 pijany šalenemu brat, VI 307
pijanství, VI, odst. 13
pijanství oddanost, VI, odst. 13, c
o pijanství slovesa, VI, 400
 pijavica chytila a. had, XV 166
 pij — blázon; nepij — trup, VI 326
 pije akoby prijímal, VI 438

- pije ako dúha, VI 360
 pije a. panička, VI 438
 pije Kuba od Jakuba, VI 360
 pije na zdravie, príde o zd., VI 309
 pije pod spôsobom, VI 438
 pije — spi, spi — nehreší, VI 330
 pije, tedy nech nejie, VI 310
 pij, len sa neopij, VI 312
 pijme, len raz žijeme, VI 331
 od Piláta k Heródesovi, VIII 948
 pil, až mu za uchem prasklo, VI 384
 pili — z jednej dediny, VI 324
 pilne pracuje, p. i. je, X 434
 pilný a. včela, a. j., X 532
 pilno akoby horelo, IV 113, X 533
 pilnosť. bož. požehnanie, X 404
pilnosť, X B, odst. 4; o, a
 pilno ti, sadni si, X 465
 pil si, plať, nevaď sa, X 1069
 pil, zemrel; nepil, zemrel, VI 332
 pinka pýta piť, — dážd, XIV 160
 pipáť dostať, VI 270
 pipka plná a prázdna, XII 515
 pisár dobrý s planým perom, III 178
 pyskom do zeme, IV 655
 písať v rákosí ľahko, XII 49
 pyskom nie, tak meškom, XI 246
 pískor dobrý má, XV 86
 písmo nepustí, V 748
 písmo o tom mlčí, V 327
 písmo sprav, umreš, V 745
 písmo sv. a knihy, V 34
 písmo sv. a reči ľudskej, V 34
 z písma orac, XI 357
 piš, nech vraví i hľadí, V 746
 pyšný a. páv, IV 551
 pyšní sa a. žobr. voš, X 360
 pyšný, skúpy nenávidí (koho), IV 514
 pyšno na hanbu, na zlé vyšlo, IV 511, 512
 pišťala zo suchého dreva, XII 438
 s pišťalkou a bubnom hlásať, V 481
 s pišťalkou odísť, XII 425
 s pišťalkou sa vrátiť, X 337
 pišťalky, keď je miadzga, IX 472
 pýta mnoho, mn. spustí, XI 225
 pýta sa, nerád dáva, X 879
 piť daj, bo zamlákne, VI 270
 pýteľ priateľ, kapsa strýc, VII 852
piť, VI, odst. 12
 pri pití začaté tam i skonč. VI 278
 pitky — bitky, VI 276
 piť ľahko, ale platiť! X 1071
 piť za to nebudeme, XII 410
 od piva hlava krivá, XIII 76
 piva navarils', pij! IX 312
 pivo sem, pivo tam, hrajte! VI 361
 pivo še peni, voda nepeni, XIII 78
 pivo zlé variš, XVI 505
 pláca aká, práca t., VIII 995
pláč, IV, odst. 15
 plač a smiech do 3. dňa sa menia, XII 209
 plače a. keď mať umre, IV 355
 plače a. na surmách, IV 355
 plač, neplač, inak nebude, IV 333, XII 466
 plač nezpomôže, IV 334, VI 615
 plač od pľúc, VIII 708
 plač pod zubami, IV 352
 plač smiech v 1 vrecku, IV 354
 plač suchý, VIII 708
 do plaču, do smiechu (komu), XII 113
 od plaču srdce usedá, IV 355
 plachý a. nahé dievča, IV 263
 v plachte ho ponosú, XVI 457
 plakal? ledvác čakal, VII 401
 plakal (jako kdo), IV 355
 plakať na smrť. posteli, VIII 1247
 plakať slinami, VIII 708
 do pláňača zahryznúť, IV 432
 planý človek, pl. reč, V 11
 na planiete (které) narodzený, VIII 721
 planietnikov odchod, II 172
 planý boží dar, II 334
 planý neminie káry, II 171
 planý pes sa nevybreše, V 114
 planý pravotár nesohne, V 115
 planý vták, pl. spev, V 18
 za planším lepšie pustí, XII 77
 s plameňom sa nehraj, IX 252
 plásti aké, mladí t., VII 662
 od platcu zlého i plevy, X 1074
 platia po predku, bijú po z., XI 258
 platí hned', 2 razy pl. X 1070
 plať, kdekofvek vezmeš, X 1067
 plátno bez 1 niti bude, VIII 332
 plátno — hotový peniaz, XI 184
 plátno husté a. dub, XI 185
 plátno krásne a. kvet, XI 185
 plávanie v studni, IX 536
 plávať kto nevie, IX 202
 plávať sa nenaučí (kdo), III 44
 plávať si sa dal, plávaj, IX 111
 plávať vie a. motyka, a. j., XV 138
 plecami mrdnúť, IV 159
 plecóm uhol (uhnu), a. j., IV 174
 plesknem ťa, ani B. Pofsku, XVI 426
 plesnivé a. myš, a. j., XV 247
 pletie a. kura harabura, V 698
 pletie daromné reči, V 708
 pletie sa a. smeč v mlieku, XV 38
 za pletkami sa sháňa, IV 365
 pleva je len pleva, XV 278
 pliesť sa do všetkého, IV 279
 plná izba ho je, V 257
 plná škola žiakov, VI 424
 plné a. peniaz, XV 248
 plné brucho učí sa hlucho, VI 215
 z plného pij, budeš plný, XVI 638
 plné ústa ťažko fúkajú, VIII 616
 plné uši nahovoril, V 257
 plno, akoby nabil, XV 323
plod nemanželský, pŕekvapujúci, VII, odst. 7, c
 plot a chumelina, VII 884
 plot a pupenec, VII 886
 plot a žihlava, VII 885
 plot bez 1 kola bude, VIII 327
 ploty páli, popol predáva, X 746
 cez ploty preskakovať, VII 211
 plot Matuzalemský, III 307
 plot neplatný, nímž lezú, VIII 1208

- cez plot nízky i pes, X 126
 pod plotom ho našli, VII 655
 cez plot videl, VIII 727
 plte môhol hnať, XIV 229
 pltnica dobrý voz, XI 161
 pluští mu, VI 393
 plúvať do pohára, VIII 485
 P mnoho, poctivosť nie, VII 215
 pobíť sa, len nie svadiť, V 576
 pobrali jim, nič nemali, X 356
 pobúchal, pomlátil, III 312, V 707
 poctivá a. vrba u potoka, VII 215
 poctivý a. kohút, VII 215
 poctivý bezpečne chodí, II 106
 poctivých niet, tancujú (s kým), XII 620
 do poctivosti vstupovať VIII 624
 poctivosť je biel. lalija, VII 204
 poctivosť každému, VIII 320
 poctivosť najďalej dôjde, II 107
 poctivosť ohradiť, XVI 639
 poctivosť tým slovám, V 165
 poctivosť ztratiť, II 165, V 502
 počarili, nedari sa mu, XVI 60
 počastoval sa dobre, VI 372
 na počepkách je, X 305
 počet častý — priateľ, X 739
počet věci (kolik, kolikrát, nakolik), XV, odst. 18
 počiatok dobrý pol práce, IX 484
 počkaj, kým pôjdeš, XVI 160
 počty prekrížovať, VIII 815
 počtuje, ten gazduje, X 740
 počtu tomu niet, XV 332
 počuješ, čo nechceš (kdy), V 271
 počuje trávu rásť, VI 205
 počul vietor, nevie odkiaľ, III 214
 počul zvoniť, nevie kde, III 215
 podarkúva sa (jako s čím), XV 125
 podchvostnia mucha, IV 295
 podieť sa mal za ňou, VII 246
podivení, XVI, odst. 4
podivení při jednotlivostech, XVI, odst. 5
 podkovu má, kôň chýbi, X 356
podkupnosť, VIII A, odst. 22
 podlizačný nie priateľ, VIII 542
podlízavosť, VIII A, odst. 23, i
podlosť, II, odst. 15, b
 podlužné platíme, II 340
 podmäkčilo sa mu, XII 333
 bez podnetu niet ohňa, V 563
podnikání marné, IX, odst. 11
podobenství, XV
 podobizeň — len prevrať, XV 274
 podobné a. vajce vajcu, XV 249
 podobní a. jednej matky, VI 110
 z pôdoja celého, VI 65
 podpálili, nech si hasia, XI 568
 pod päty s naliť, X 950
 podratým na spodok, XII 34
podřízenost, VIII, B
 poď sem, zodvihnem ťa, XVI 287
 podsypať koho, XVI 430
 za podšitie neslúžim, VII 379
 podšklbať koho, X 1187
 podúšku mu podkladá, VIII 643
 do pohára kukať, VI 363
 poháre obracať, VI 363
 poharkať sa, V 614
 pohárom na dno pozerať, VI 363
 v poharu ma, samara dviha, VI 286
 pohľadok a pohlavok, VII 769
pohlaví, VII
 pohliadok a pohlavok, VII 805
pohľad, XV, odst. 3
 pohli sme sa, poďme, IX 112
 pohnevajú i meria sa, VII 866
pohodlí, XII, odst. 2
 pohonič, čo hneď zavadi, VIII 912
 pohonič zlý pustí bič, VIII 914
 pohon naň prišiel, XII 288
pohostinnost, VIII A, odst. 10; 23, n
 pohrab, aby nebola hanba, VI 700
 pohrab a svatba, VII 328
 pohrab chudobného, X 124
 pohrab planého, II 166
pohřeb, VI, odst. 21
pohřební nářky, VI odst. 21
pohružky, XVI, odst. 18, d
pohružky krotčejší, XVI, odst. 18, e
pochybování o skutečnosti něčeho, XII, odst. 7, a
pochybování o zdaru, XII, odst. 7, a
pochlebnictví, IV, odst. 23
 pochovávať ho na 2 razy, VI 63
 »pochválen« aký, »na veky am.« t., VIII 54
 pojedzme do čista (k čemu), XVI 640
 pojel a. s mädom, X 365
 pojie a. Poliak, VI 411
 pokanie po smrti, II 133
 pokanie pozdnie, II 175
 pokapala slanina, X 1233
 pokazený pán, IV 549
 poklad musel vykopáť, X 282
 na pokladoch oči pasie, X 282
 pokoja ani vo dne a. v n., XII 364
 pokoj daj, máš pokoj, VIII 81
 pokoj duši; prachu! VI 715
 pokoj ja tebe i ty mne, VIII 82
 pokoj každému miľ, VIII 85
 pokoj, keď ho vynesú, VII 142
 pokoj mne, ja dám dva, VIII 83
 pokoj mne, ja jem svet, VIII 84
 pokoj s každým, VIII 175
 pokoj svätý, IV 399, VII 532
 pokonanie a proces, VIII 1207
 pokora je v srdci, XII 251
 pokora — zlatá komora, IV 502
pokrevnosť, VII, odst. 8
pokryství, VIII A, odst. 19; 23, g
 pokrývky tej došť, V 125
 pod pokrývkou, V 322, VIII 696
 pokrovec nenaťahuje, X 743
 pokrovec pokiaľ stačí, X 742
 pokaď chodiš, — sa hodiš, X 443
pokuseň, výstraha v něm, II, odst. 6
 pokuta za hriech, II 159, IX 319
 pofahlina lep. a. sbieran., XI 353
 s pola keď pride P. B., a j., XI 592
 polámať hnáty, kosti, XVI 423
 pol človeka a celý, VI 697
 pole má oči, les uši, IX 231
 polenami oheň neuhasiš, V 568

- polená pod nohy, VIII 813
 polepším še — kedz me nestane, II 213
 polgrajciar, X 961
 Poliaci 2, stránky 3, XVII 16
 polia hnojí, dobre stojí, XI 336
 poliak duje, zima, XIV 101
 polička k hrncu, IX 491
 v poli čo, nech sa tmolí, IX 22
 v poly draní — v odhodení, XIII 171
 polievka horúca opáli, IX 163
 polievka krvavá, XVI 457
 polievka pripravená, IX 13
 polievka z vyplákaných giat, XIII 33
 polievka žobrčka, XIII 30
 polievky karovej dostať, XVI 140
 polievku si vyliat', IV 463, V 621
 politika — panské huncútstvo, VIII 1031
 pol Ivana, VI 94
 pod ledačoho, celé, III 310
 polna a prazna torba, X 196
 polož, kdes' vzal, VIII 1073
 polpáni najhorší, VIII 1032
 pol sveta mať, IV 556
 po poludní býva večer, VII 52
 po poludní mi je už, VII 140
 po poludní nenasbieraš, VII 51
 o poludní nevidí, III 214
 na pol zuba, VI 427
 pomáha iným, sebe nemôže, VIII 395
 •pomáhaj bôh• aký, •boh daj• t., VIII 55
 pomáhajte dobrí ľudia! VIII 127
 pomáhaj v dedine bývať, X 534
 pomáha si ako vie, III 8
 pomaly ďalej ujdeš, IX 178
 pomaly jie i robí, X 436
 pomaly kto ide, dobre i., IX 178
 pomaly, nenáhli! IX 178
 pomaly, pán vojak! IV 418
 pomaly, plat malý, VIII 996
 pomaly s mojou paňou! IV 418
 pomedzi plecía dostať, XVI 425
 v pomykove byť, XII 311
 pominuť sa mal za ňou, VII 248
pomluvy, V, odst. 16
 pomoc do misy, X 491
 na pomoci dobrej byť, VIII 163
 pomoci niet proti tej nemoci, XII 462
 pomoc, keď čertu mať zdochne, VIII 129
pomoc marná, pozdní, VIII A, odst. 5; 23, c
 pomoc v potrebe blízka, II 58
 pomoc všade dobrá, VIII 348
 pomodz na koňa, ty pešo, VIII 466
 pomôhol mu z vrečka, X 962
 pomôhol si na nohy, a j., XII 334
 pomôhol si von z pasce, a j., XII 335
 pomôhol už P. B., XVI 120
 pomora naň prišla, XII 288, XVI 516
pomsta VIII A, odst. 23, m
 pomsta bod. naň prišla! XVI 560
 pomsta na chromom, II 173
 pomsta na mnoho nese, VIII 176
 ponáhľaj sa a dlho buď, XVI 103
 ponáhla sa a švec na jarmak, a j., XV 39
ponížnosti rčení, XVI, odst. 19 h
 ponukačov málo, XVI 631
 ponúka sa (viz podarkúva)
- popálený na ľade dúcha, IX 606
 popečatit' veci, VIII 1271
 poplanúcha čakať, IV 291
poplatky, X B, odst. 18
 popolom nepáleným lúzniť, XVI 192
 popotkať sa — koniec, VI 594
 pop, popaňa komu, IV 55
poprava, VI, odst. 22
 popsuli sa všetci, XII 575
 popsulo sa, čo bolo, XII 579
popudlivosť, IV, odst. 19
 pop zlý, radš. dobrý chlap, XI 49
 porady komu niet, IX 325
 poraďme sa, povadme sa, V 620
 porance ho, kde sa šmance, XVI 10
 porekadlo to len také, V 45
 bez poriadku do úpadku, VIII 934, IX 541
 bez poriadku nič, IX 539
 poriadny sa má dobre, XI 537
 poriadok dobrý priateľ, IX 540
 porisko zo sekery zostalo, XII 443
porizení zlé, VIII B, odst. 5
 portieka to besná, XV 280
 poručena Bohu! IX 65, XII 467
 poručil mu do týždňa 7 dní, VII 882
 poručil mu chodník do kostola, a j., VII 882
 posedenia nemá, IV 285
 posielal ho do pekla, V 612
 poskladajme sa, ja nič, X 963
 poslané do sveta vráti sa, IX 87
 o posled. kabanicu pripraviť, X 946
k poslovi, XVI odst. 8
posluha zlá, VIII B, odst. 5
 poslúchaj dobrých ľudí, VIII 961
 poslúchať a rozkazovať, VIII 917
 posmech číry, čistý, XII 423
 na posmech obrátiť, V 475
posmššná povědění, XVI, odst. 17
 posmešný národ, V 668
 posol boží, kde meškáš? XII 360
 posol, prišiel osol, VIII 974
 postać svoju drž, VIII 941
 postaviť sa komu do očí, a j., VIII 626
 postav (súkno) krásny a šiba, XI 186
 na posteli všetci neumrú, VII 645, XI 190
 pod posteľ padlo dieťa, VII 646
 pôst — chyť ho za chvost, X 792
 1 sa postí, 2. sa hostí, X 45
 postížen kto, ostrížen, VIII 1206
 postlať a ležať, IX 183
 pôst neumorí, VI 252
 pôst posledný hosť, X 109
 postruhne si už sjeť? XVI 157
 poškrobok k smrti doriadi, VII 767
 poťahovať, VI 363
 poťapilo sa mu, XII 545
potěšování se, XVI, odst. 7
 potí sa a. kôň, a j., XV 126
 potkať ho má, potká ho, XII 502
 na potláčku si nechať, XVI 645
 potlkať sa po svete, X 321
 potok a rieka, V 236
 potok, čoby koza vypila, XV 270
 potreba nemá zákona, XII 647

- potreba veľiký pán, XII 648
 potreba zákon ruší, XII 649
 potreba železo láme, XII 650
 potrebné a. kus chleba, a j., XV 250
 potrebuje sa, spotrebuje sa, X 823
 s potrpéním mu je, XII 291
 pot studený naň vyšiel, VI 544
 potfzku mať, V 598
 potupa horšia a. potopa, V 509
potupovdní, V, odst. 16
 poturčenec od Turka horší, VIII 433
 potutme sa kam dostať, VIII 709
 potvora malá, veľ. škrek, VI 169
 potvora sa zadrappuje, V 470
 povadte sa, mňa ubijte, VIII 1244
povaha prirodend, IV
 povala horí, nezbudí sa, VI 459
 pováža sa, tam sa rodí, XI 370
 »povedala, povedala«, V 50
 povedals' a, povedz b, V 141
 povedz slovo, budú dve, V 304
poverečnd príslovi, XVIII
povešt, V, odst. 17
 1 povest' druhú plodí, V 510
 povest' je guľa zo snehu, V 512
 povest' sa rozmn. a. oheň, V 511
 ani povetria (a j.) mu neziči, VIII 754
 v povetří sa utopil, VI 717
 povinnen viac, kto má v. VIII 1079
 povyšujúci sa ponížený, IV 487
povodeň, XIV C, odst. 5
 povodilo sa jej (jak), XV 127
 povóli, hlava neboli, X 468
povoz, XIII odst. 4
 povraz a reťaz, VII 320
 povraz silný vo 3 huby, VIII 349
povzbuzovdní, XVI, odst. 7
 pozbývanie a. nabývanie, X 897
 pozde chliev zatvárať, a j., IX 323
 pozde klietku zatvárať, IX 322
 pozde, milý drozde, XII 487
 pozde on i na súdny deň, III 309
 pozde platí, lásku tratí, X 1072
 pozde zajaca chytať, IX 321
 pozdraveli sme už, XVI 592
 pozdravenie kde? IV 628
pozdravy a přimlvy mimo dům, XVI, odst. 19, e
pozdravovací přivěty a odvěty, XVI, odst. 19, b
 pozerá a. striež, XV 106
 pozerá, odkiaľ sa kúri, VI 425
 pozeráť cez plece, IV 553
 pozeráť zpod obočia, VIII 847
 pozname še, j. v kožuchu vši, XV 128
 pozná to a. v base trojník, XV 129
 na pozore sa mať, XVI 431
 pozor len na seba, VIII 388
 pozor na čo, nie na kto, VIII 1968—9
 pozor na veci, ukradnú Poliaci, X 1197
 pozri do svojho zádrenia, VIII 417
 pozri, kým máš po kom, VII 847
 pozvať na veľké meno, VII 571
požadavky neslušné, X B, odst. 16
 požehnávať koho, (iron.) XVI 483
 poženili sa, čo zvýšili? VII 500
 požičaj — obyčaj, X 1081
 požička aká, návratka t. VIII 51
 požičky nezašaujú, X 1079
požitkářské zásady, X B, odst. 13
 práca aká, pláca t., X 405
 práca ako modlitba, II 80, X 369
 práca dobrá sa chváli, III 176
 práca chváli majstra, III 181
 práca ide od ruky, a j., X 535
 práca ľahká netrváca, X 373
 práca polovičná — žiadna, IX 127
 práca, potom pláca, X 410
 práca učí človeka, IX 617
práce a výdělek X B, odst. 3
práce konec, XVI, odst. 10
práce lehká, X B, odst. 2
práce namáhavá, X B, odst. 2; 6, a
 práce nemáš, sváľaj pec, X 445
 bez práce nič, X 411
 bez práce nie koláče, X 412
 bez práce niet pláce, X 406
práce omrzeld, XVI odst. 9
 bez práce sa tmoľiť, X 579
práce těžká, úslovi o ní, X 352
práce vůbec, X B, odst. 1
 po práci chuti jedlo, VI 234
 po práci chuti spočinok, X 374
 v práci sa potrhať, XI 8
 pracovať nehanba, X 368
 pracovník a zárobok, VIII 942
 prácu cez koleno neprelomíš, X 375
 pracuje, až sa jazyk potí, X 579
 pracuje do úmoru, X 535
 pracuje, má, čo potrebuje, X 408
 prácu má, čas mu nedlhý, X 444
 prácu za tenší koniec, X 579
 práčka sobotnia zlá, XI 169
 práčky suché na peci, XI 168
 do pradla vzjať koho, a j., V 488
 pradza aká, plátno t. IX 259
 prahy otká, IV 292
 prahy prekračovať, IV 277
 na prach bod. stiel! XVI 535
 prach Idanských Cigáňov, XII 305
 práchno zapáliť na líci, IV 464
 na prach podrviť, XVI 439
 prajem tebe, lepšie seba, VIII 45
 prallica svoje kuky žuj, VIII 409
 na pramier vystaviť, V 485, VIII 1290
prání různá, XVI, odst. 19, g
 prasa grajciarovč, XVI 361
 prasa na groši vykrútené, XI 511
 prasa sjel, nebude mäsa, X 674
 s prasaťom do chlieva, XVI 365
 prášil, dverí nehľadal, XV 40
 na prášky somleť, XVI 435
práťelství, VIII A, odst. 3; 23, b
 prať veľa, málo vešať, X 356
 bez práva dať obesit a j., VIII 1283
 pravá to ruka, III 276
 pravda a. 2 kr. 2 = 4, a j., XVI 86
 pravda a svetlo, V 155
 pravda a. z motyky strela, V 210
 pravda, akú páni spravja, VIII 1169—71
 pravda 1 bola, i to krivá, VIII 1165
 pravda čo, to pravda, VIII 1087

- pravda je moc, II 10
 pravda, kde moc a vláda, VIII 1167—68, 1172
 pravda nad slnce jas. XVI 86
 pravda nahá chodí, II 11
 pravda nasilu z úst, VIII 704
 pravda na veky trvá, II 12
 pravda nenie hriech, V 144
 pravda neztratí cenu, II 13
 pravda oči kole, V 152
 pravda odkiaľ vyšla! XVI 350
 pravda od uhla do u. VIII 1076
 pravda pravá, krivda krivá, VIII 1092
 pravda pravdučičká, XVI 86
 pravda prebija hlavu, V 150, 153
 pravda pred B. i ľuďmi, V 159
 pravda rovná, lež krivá, V 154
 pravda sa na každ smestí, VIII 1093
 pravda sa neprepadne, II 4
 pravda sa neutopí, II 16
 pravda sa zpravdí, II 15
 pravda s krivdou chodí, VIII 1094
 pravda svätá, a j. XVI 86
 pravda trpká — zdravá, V 151
 pravda u Boha, VIII 1173
 pravda vynde na vrch, II 17
 pravda z kúta, III 159
 pravda zvíťazi, II 14
 na pravde božej je už, VI 705
 po pravde každému, VIII 1090
 na pravde on, my na krivde, VI 705
 pravde se protivit' darmo, II 2
 pravde už odzvonili, VIII 1175
 pravdy na svete niet, VIII 1164—76
 od pravdy nemôžeš, VIII 1088—9, 1091
pravdy neutajiteľnosť, II, odst. 1
 do pravdy podme, XI 257
 do pravdy povedano, V 166
pravdy víťazství, II, odst. 1
pravdomluvnosť, V, odst. 6
 s pravdou najďalej, VIII 1095
 s pravdou najlepšie, V 146
 za pravdou pomsta kulhá, II 9
 pravdu kam hľadať! VIII 1166
 pravdu naopak obrátil, V 208
 pravdu na otca, mater, V 149
 za pravdu oči dať, V 163
 pravdu páni natahujú, VIII 1174
 pravdu povedz a nechaj, V 148
 pravdu rec, priateľ buď, V 156
 pre pravdu sa hnevajú, V 157
 pre pravdu sa neboj, V 147
 pravdu ševci roztrhali, VIII 1170
 pravdu v panskom dvore, VIII 1051
 po práve múdrejší, IX 599
 pravidla bez výnimky niet, XII 645
pravidla moudrosti a opatrnosti všeobecná, IX
právo (zvláště), VIII D, (vůbec) odst. 5, c
 právo, i nám zdravo, VIII 1065
 právo krátke spravít, VIII 1269, 1275
 právo má svoje miesto, VIII 1210
 s právom rob, VIII 1085
 právo na grg zavesiť, VIII 1272
 pravotí sa pre piad' zeme, X 936
 práv toľko, koľko hláv, VIII 1211
 prázdna bočka, kotál, a j., V 237—39
 prázdne brucho, hluché ucho, VI 216
 prázdne brucho nerobí, X 197
 na prazdne misky, XII 431, XVI 228
 prázdne reči to len, V 55
 prázdne vrece nestojí, X 198
 prázdny klas trčí, IV 517
 prázdny mech, IV 539
 prázdny mešec, X 199
 prázdno a. pred stvor. sveta, X 338
 v prazdnom nič nebýva, XII 662
 prázdnu chválou kapsy plniť, X 260
 prázdnu slamu mlátiť, IX 580
pre, VIII D, odst. 3
 preberať, keď jest v čom, X 11
 za preboha nemám nič, X 315
 precedit' koho, XVI 465
 prečo — preto, XII 615
 prečo sa neobuješ? XVI 244
 predac — ztracíc; kupic — nabyc, X 749
 predal voly, kúpil soli, X 747
 pred. zápraž, kúp. kolomaž, X 748
 predám, za čo som kúpil, V 531
 predať pod rukou, XI 277
 predávajú, keď je trh, IX 442
 predáva — luže, XI 209
 predelať nelze, nežehrať, XII 605
 predkom k stolu atd., XII 95
 po predku, a za ním nik, XVI 288
 po predku chceš, či po zadku? XVI 124
predvídaní, XVI, odst. 6
o předzvěstích vůbec, XIV B, odst. 3
predzvěsti o počasí, XIV B; předzv. rozl., odst. 2
 prehral by plášť Kr. P., X 1188
 prehadzovať s plecá na p. IV 141
 na prechádzku chleba pýtať, X 351
 prejde to a. Balových prasaťu, VI 550
prejnosť, VIII A, odst. 23, b
 prekysnúť sa (o lásce), VII 234
 preleješ — pretecie, IX 497
 preletel a. strela, a j., XV 41
 premáva sa a. mačka s mačaty, a j., XV 43
 premenený v tvári, VI 515
 premeniť sa nedá, nechaj, XII 606
 premerať od hlavy do päty, VIII 627
 premysli, neprejdeš zle, IX 182
 premýšľa a. zlatn. učeň, IV 129
 na prepačky isť, VII 373
 prepadlo sa kdesi, XVI 8
 prepadať sa doň všetko, VI 432
 nad prepastou stáť, XII 293
 prepeklo sa mu, VIII 1295
 prepil by aj plášť Kr. P., VI 360
 prepil rozum i vrecko, VI 360
 preplával a. pes cez vodu, XII 337
 presedlo mu, VI 537
 až preskočíš, povedz hop! IX 405
 preskočiť nie, podlez, IX 518
 preslané a. živica, a j., XV 211
 presmriadať sa, IV 638
 prestupovať z nohy na n., IV 109
presvědčení, III, odst. 8, b
 presvedč sa očite, IX 399
 preťahuje sa a. slimák, X 580

- preteká sa a. katol. v evanjelii, XV 44
 preučil sa už, III 330, XI 109
 prevážať sa — vyhoreť, XI 574—5
 urevieva sa a. mátoha, X 581, XV 45
 prevláča sa (viz premáva sa)
prevráteniny vŕt a slov, XVI 342
 prevrhnuť sa na mlad. koňoch, VII 216
 prevrhnuť sa na slamke, IV 421
 prezreť prez prsty, VIII 1296
 prežehnaj sa od toho, XII 460, 468
 prežuj, čo povedať, V 313
 prežuj, potom vypluj, V 314
 priadka tenká a hrubá, XI 165—6
 priadka veľkonočná zlá, XI 169
 priateľa potrebovať, beda, VIII 91
 priateľa si urob z neho, VIII 170
 priateľa si váž a. poklad, VIII 92
 priateľa v núdzi znať, VIII 90
 priateľ falošný, VIII 543
 priatelia budme, dlhy plať., X 1057
 priatelia jahodu delia, VIII 94
 priatelia, kde sa pije, VIII 456
 priatelia sa meria, VIII 110
 priateľ, kto napomína, VIII 100
 priateľ nad zlato, a j., VIII 93, 105, 108
 priateľ na život a smrť, VIII 643
 priateľ nový a starý, VIII 113—117
 priateľovi i o polnoci, VIII 111
 priat. mať lep. a. nepr., VIII 107
 od priat. oslobod' Bože, VIII 544
 priat. sto nad 1 nepr., VIII 106
 priat. P. B. rodina mešec, VII 860
 priat. pravdu povie, V 158
 z priateľstva vypovedať, V 622
 priateľstvu blízko nepr., VIII 112
 priateľ v nešťastí, VIII 109
 priateľ v potrebe, VIII 119
 priateľ z mädu, VIII 450
 priberá sa a. kňaz orať, X 582
 pribidieť hoviadko, XI 525
 pribratá a. páva, XIII 163
 pribudlo ho a. chleba v hrsti, XV 167
príčinné vlastní, IX, odst. 2
 pridá sa to každému, XII 33
 prídeme ti na um, XVI 504
 a. príde, tak odíde, IX 62
 priznal sa, na čo svedok? VIII 1234
priznání, VIII 1), odst. 4
 priženil se na polkolesa, VII 385
 priečný a. krivé drevo, VIII 816
 po prielohoch psota, XI 368
 priesada drahá, moc kapusty, XI 343
príhoda, XII odst. 8
 príhoda chodí po ľuďoch, XII 528
 prihrmel a. šarkan, XV 42
príchod nenadály, XVI, odst. 2
 príjem kde, i výdavok, X 684
 prijie sa všetko, IV 33
 prijmite, čo B. požehnal, XVI 642
 prikladáš — horí, V 542, VIII 137
 príklad nad výklad, VII 739
 prikmotriť sa, a j., VIII 695
 prikúril (viz pripálil)
 prikvitnul zpoza buka, XVI 25
 príletel (viz prihrmel)
 na príležitosti vlastnej, XIII 234
 prilieha a. hrbatý k stene, XV 168
príměrenost a nepřim. kondní, IX, odst. 10
príměly a poznámky obrazné, XVI, odst. 14
príměly a poznámky rozličné, XVI, odst. 15
príměly k jednotlivým pracujícím, XVI, odst. 19, e
 pripálil a. besný, XV 46
připovídání, XVI, odst. 6
 pripravený a. zo škatulky, XIII 138
prírody úkazy, XIV
prírozenost, XII, odst. 10
 prisadiť ho nebolo hodno, II 308, VII 780
prísaha lehkomyšlná, VIII D, odst. 5, f
 prisahať vrabcu, dubcu, VIII 1299
 prisahe častej neveria, V 187
 prischlo to na ňom, VIII 1243
 prisilil sa — vysilí sa, IX 509
 prismudlo volačo, VII 399
 prísny kazár, VIII 928
 prisnilo by sa nebolo, XVI 50
 pristaň, čo môže byť, IX 409
 pristane mu to a. žid. flinta, a j., XV 130
 pristaň i na chuti, X 686
 pristaň na svojom, VIII 1096
 pristanú k sebe dobre, VII 366
prístěhovalec, XI, odst. 1
 prísť o to a. pes o chvost, XII 432
 pristrojený a. do kostola, XIII 158
 prísť ta bod. nestihol! XVI 537
 prístupky — výstupky, VII 317
 prišiel a. zavolaný, XVI 24
 prišiel na káre, už v kočiare, X 48
 príškvary ľúbila, VII 375
 a. prišlo, tak odišlo, XII 585
 priš' rerozkáže, XI 4
 priučné dostať, XII 417
 príveta aká, odveta t., VIII 52
prívěty a odvěty žertovné, dětinské, XVI, odst. 21
 privyknuť a. klin, IV 37
 privítať a. psa v kostole, a j., XVI 184
 próba nikam nedá, IX 52
 z 12. próby vyprobovaný, VIII 749
 probuje, neobanuje, IX 52
 probuj svoje šťastie, IX 52
 probuj, za to nič nedáš, IX 52
prodávání, XI, odst. 7
 proroci včielejší, V 39
 proroci, že tma v noci, V 38
 proroka do potoka, V 40
 prorok či jie švábku, a j., V 37
 do prosa (a j.) nahnať, VIII 805
 do prosa sa dať, IV 218
prosba, V, odst. 13
 prosba, hrozba, IV 170
 prosba krátka, vec veľ., V 372
 prosba lepšia a. hrozba, V 375
 prosba prebíja nebo, zem, V 376—7
 prosbou viac a. hrozbou, V 379
 prosím, a musí tak byť, VIII 915
 prosí mnoho, málo nosí, V 373
 prosí — nehreší, V 374
 prosiť a. na veselie, IV 170

- prosiť, nie kradnúť, V 378
 pros — nepros, jedno, IV 170
 v prosred' ceste nie stáť, IX 72
 prosriedku sa drž, IX 486
prostorekosť, V, odst. 6
 na protiveň k vôli, IX 343, XVI 374
 bez protivníka niet bitky, VIII 1196
 a. prst, ale nie cudzie, X 85
 z prsta vycicať, V 212, XVI 69
 prsty dlhé, lipkavé, X 1236
 prsty do kaše (a j.) pchať, IX 243—4
 prsty medzi dvere, IX 220
 medzi prsty možno pobrať, XV 328
 prsty kosom = vdova, VI 166
 na prsty poklopať, XVI 433
 na prsty sa prilepilo, X 1240
 za prsty sa ťahať, VIII 826
 prsty si páliť, VIII 455, XII 284
 na prsty stúpať, a j., VIII 824
 medzi prsty zmiznúť, a j., X 1237
 prsty z toho neoblížeš, XII 411
 na prst každý 10, VII 376, XV 316
 na prst malý nie si mi, XVI 369
 prst na ústa, V 331
 na prst nedolej, nedopij, XVI 638
 na prstoch ich počíta, XV 317
 na 5 prstoch mať, III 186
 v prstoch to má a. slepý husle, XV 119
 prstom by ho posotil, VI 526
 prstom nepohne, X 549
 prstom omáčaj, vyomáčaš, X 754
 prstom z hrobu hriebsť, VI 701
 prst zlomiť v nos. dierke, XII 140
 prudké a. strela, XV 251
 prudké skoky nezdarne, IX 179
 proti prúdu plávať, IX 537
 prút a strom ohýbať, VII 758, 760—4
 prúťa rastie i zdola vody, VIII 884
 prší akoby osieval, a j., XIV 201
 prší, majú sľepky nedeľu, XIV 191
 prší z pravej viery, XIV 208
 prv a. kohút vajce snesie, XVI 134
 prv a. slepý oko otvorí, a j., XVI 134
 prv dvojil, už tyká, VIII 326
 prvé božie, XI 478
 po prvé nie, tedy po dr. IX 109
 prvý medzi sprostými, III 254
 prvý od zadku, III 251
 prví poslední, posl. prví, XII 202
 prvý prišiel, s darom vyšiel, VII 319
 prvý zvedel, na ňom sedel, VI 574
 od prvnôstky byť, III 261
 od prvosveta to tak, a j., XII 535, XV 345
 prvší kto, ten lepší, IX 445
 psa česať radšej, XVI 398
 psa dobré bydllo kazí, VIII 1027
 psa dosť, sadla málo, VI 1
 od psa hanby počítať, IV 275
 psa chce biť, najde kyj, VIII 1160
 psa chváliť, daromé, II 209
 psa keď chcú zabiť: besný, VIII 1159
 psa mrchavého nehľaď, VIII 267
 psa na dršky uviazat', IX 580
 psa na pomyje hľadať, IV 70
 zo psa na psa, X 798
 psa na zajace honiť, IX 533
 psa nebuď, keď spí, VIII 238
 na psa nehľaď, ale či je, VIII 325
 psa pod stôl, vynde na st., VIII 470
 na psa príde mráz, XVI 499
 psa proti srsti nehľaď, VIII 240
 psa sa boj, čo mlčí, V 345
 na psa sadol, II 333
 a. psa sa ho nechytí, IV 275
 psa sebou idúc k vlkovi, VIII 255
 zo psa slanina nebude, II 210
 psa ten má, X 356
 psa uctí, tým i pána, VIII 324
 psa vyhnať nesúce, XIV 241
 a. psa v kostole ho ctia, VIII 761
 psa za chvost lapiť, III 260
 ani psa z toho nevyživí, X 343
 po psej vôli keďby bolo, V 675
 psia mať bod. ho vzala! XVI 530
 psia obyčaj to jeho, IV 40
 psi a páni nezatvárajú, XVI 245
 psia vôľa, IX 342
 psi bod. ho sjedli! XVI 531
 psi bod. mu húdli; trúbili! XVI 544—5
 psíček vepra svalí, IV 182
 psi dva na jednom koštiali, II 246
 psie bolo, na psa pride, X 908
 v psie dni muchy štipu, XIV 62
 psie dni trie, a j., X 322, XVI 496
 psie jazyky, V 478
 psie pokolenie, a j., II 333
 psí hlas do neba nejde, V 676
 so psy ho dal vyhnať, VIII 763
 psi hryzú a lížu sa, VII 833, VIII 110
 na psích nohách utekať, XVI 106
 psíka pre psa bijú, VIII 1177
 psík do smrti šteňa, XII 513
 psím kúrom vykúriť, VIII 817
 so psy spí, s blchami vstane, VIII 437
 psí tridsiatok, VIII 1161, XII 285
 na psiu ihlicu ťahá, XII 285
 psiu kožu natahuje, VIII 1268
 na psiu smiechotu vyšiel, XII 285
 psí zub, IV 475
 na psoch nenaorieš, VIII 966
 psom bodajš' bol! XVI 535
 na psom drúčku vyhodit', XVI 477
 psom hostina prestala, II 343
 psom kde chvosty odtínajú, XVI 184, 488
 psom nech budem! XVI 82
 so psom pokoj! VIII 236
 so psom sa hraj, palicu maj, VIII 242
 psom smrdí, II 333, XII 574
 psota a pýcha, IV 508
 psota bez roboty, VII 442
 psota hlavu sjedá, X 201
 psota ho bije, XII 289
 psota hotové peklo, X 111
 psota jedna druhú honí, X 322
 psota je ponosná, X 203
 psota je s ním, X 322
 psota je zas kotná, X 322
 psota kde, tam hriech, X 110
 psota majster, IX 618, X 204
 psota mrcha strechu má, X 206
 psota najdlhšie, X 250

psota nemala gazdu, VII 442
 psota neopusti, X 249
 psota preč, chud. sa žení, VII 442
 psota sa krčí a. môže, X 205
 psota sama nenie, XII 170
 psota s biedou, X 322
 psota ťa naučí robiť, X 384
 psota z kaž. kúta kuká, X 322
 po psote, po biede sa mať, X 322
 psote pripíšte, čo chýbalo, XVI 664, 669
 psote sa obháňať, X 322
 psotu i bohats. zbojovať, X 202
 psovi coky od oltára, a j., XVI 122
 psovi dajte, nepohŕňajte, XIII 62
 psovi, koň. žene never, VII 534
 psovi kosť, čertu hlaveň, VIII 233—4
 psovi mrchavému chleba, VIII 232—37
 psovi mucha, VI 428
 psovi na chvost, V 478
 a. psovi na vidličke, X 876
 ani psovi nedá pokoja, VIII 760
 psovi niet čo veriť, V 198, VIII 239
 psovi nohy klásť na stôl, II 208
 a. na psovi shorí, II 333
 psovi to neškodí, II 343
 čo psovi to psovi, II 151
 psovi zavdali, II 343
 psovi zlú cestu ukázať, X 685
 psov moc, málo otrúb, X 497—8
 psov slepých dať, V 585
 psov slepých ukázať, XVI 474
 psov srditých vlci žerú, VIII 181
 psov tak paria, II 343
 psov tu drali, X 1189
 pstruh nie, aspon pľž, X 76
 psu besnému sa vyhni, VIII 230
 psu cudziemu never, VIII 231
 psu dobrá mucha, X 630
 psu plevy, volu kosti, VIII 654
 psu sadlo (a j.) sveriť, VIII 968—70
 a. psu v studni, XII 285
 pšenica 9 ráz rmúti, 9 teší, XI 371
 z Púchova do Kyjova, VIII 788
pújčky, X B, odst. 18
pusto, XVI, odst. 9
 pútec krivý (jako co), XV 271
 pútcie predeliť, XVI 454
putování, XIII, odst. 4

Rada, V odst. 14

rád, a. komu chyža horí, IV 321
 rada dobrá i od daďa, V 385
 rada dobrá nikdy pozde, V 386
 rada dobrá stojí groš, V 388
 rada dobrá vzácna, V 390
 rada — hotová pomoc, a j., V 384
 rada i sluhova dobrá, V 391
 rada komu málo, IX 324
 rada lep. a. zrada, V 394
 rada ma máš, odreč sáru, V 696
 rada múdreho neminie, V 400
 rada múdrym, bláz. palica, III 67
rada nevásná, I odst. 15
 rada po účinku zlá, V 404, 406
 rada v núdzi drahá, V 389
 rád buď, že máš strechu, X 364

rád čo má, o tom vraví, V 176
 v rade, nech pradie, VIII 939
 rád ho a. koza nôž, a j., VIII 818
 rád ho má (jako co), VIII 638
 do rady, do vady nie, III 284
 radi sa majú a. holúbky, VII 247
 radi sa, nezavadi, V 392
 rady si so sebou nevie, IV 461
 radiť sa dvakrát, V 395
 radiť sa od kozuba, a j., IV 618
 radiť sa triezvi? VI 325
 rád je, že žije, IV 379
 rád mu je a. 2 očiam, VIII 644
 rád — nedajú, nerád — núkajú, VIII 304
radost, IV, odst. 14
 radosť dnes, zajtra žalosť, XII 203
 radosť ho je počúvať, V 730
 radosť chodí po žalosti, IX 131
 po radosti je už, XII 435
 od radosti na vyletenie, IV 312
 od radosti nevidí, a j., IV 302
 od radosti sa uskríňať, a j., IV 304—5
 od radosti sješ koho, VIII 639
radosti zmena, IV, odst. 15
 po radosti žiaľ, XII 205
 radosť krátka, dl. žalosť, XII 204
 radosť ľahká z toho, a j., XV 286
 radostník rozkrájať, XVI 214
 radosť večná, VI 714
 radovka — zradovka, VI 315
 rad príde i na teba, IX 128
 rad' sa a rozumu sa drž, V 396
 rad' sa, jedného sa drž, V 397
 rad' sa, sebou sa riaď, V 401
 rad' sa, ujdeš úpadu, V 399
 rad' sa zkušných, V 402
 radšej čerta a. jeho, VIII 819
 radšej dačo a. nič, IX 410
 radšej chrbát a. tvár, VIII 820
 rád škvarky jedáva, VI 539
 rád ťa a. mačka vtáčka atd. XVI 290
 rád ťa, keď ťa nevidím, XVI 359
 rád teba, radšej seba, VIII 21
 rád tomu, a. Cigáň (čemu), IV 320, 322
 rád tomu a. zlatej koze, IV 320
 radu dá sto, pomoc nik, V 403
 radu dobrú vďačne ber, V 387
 radu múdrych počúvaj, V 398
 radu takú za chliev, V 410
 radzi še, nezradzi še, V 393
 rád, že je doma, XIII 235
 rachot a. z dela, XV 199
 raj a dva svety, XII 97
 rak vo vode, II 215
 raka učíť, II 216
 raky najlepšie (kdy), XIII 55
 rakys' jedol! XVI 246
 raky, tabaky, jednaký! XIII 54
 po rákoši páni múdri, IX 600
 rak starý a. — tak mladý, VII 681
 rak zajaca chytá, XII 399
 z ramena do kameňa, IV 89
 za rám si ho daj, X 1105
 do rána bieleho, XIV 302
 za rána dačo, cez deň nič, X 246, XIV

- rana sa hojí, slovo nie, V 570
 z rany malej býva veľká, IX 258
 pre 5 rán krvavých! XVI 47
 ranní dážď a. ženský plač, XIV 161—3
 ráno, cez deň, večer (kam), XIV 263
 ráno ho postav, večer tam, X 564
 ráno rob, večer hop! X 452
 ráno sa smial, večer plače, XII 217
 ranostajček, XIV 303
 ráno učí sa sladko, XIV 264
 na rapavej zemi chlieb, VI 107
 rapavý a. trelce, VI 125
 rapkáč, V 253
 rapoce a. mlyn, V 254
 rastie a. chlieb pri ústach, VI 95
 rastie akoby ho ťahal, VI 57
 rastie a. z vody, VI 57
 rastie na vidomoči, VI 57
 rastie rovnó a. smrčina, VI 57
 z rataja išpán, IV 488
 ratajov rozum za pluhom, XI 372
 k ratolesti prísť, IX 339, XII 87
 raz ešte za peniaz, XV 308
 raz na svet, 2. raz ncho, VI 607
 raz prvý ani posl. to nenie, XV 319
 10 ráz rozmyslí, raz rob, IX 162
 raz v roku, i to v oku, VIII 587
 ražeň ja, druhý pečenuku, VIII 1118
 ražeň hotový, zajac v lese, IX 411
 ražen v zadku, IV 537
 za rebrá nabrat, XVI 177
 rebrá prečítať, XI 492, XVI 186
 bez rebríka ani na horu, IX 476
 za rebrinu si položiť, XVI 225
 za rebro 1 ako za 2, XII 224
 rebro si dá za to vybrať, IV 83
 reči a chlieb, V 43
 reči a. koza bobkov, V 258
 rečiam konca nedochodť, V 297, VIII 165
 reči bez konca kraja, V 258
 po reči čo, keď jej svedčí, VII 281
reči daremné, V, odst. 23
 reči dobré ďaleko, zlé dial, V 513
reči dojemnosť, V, odst. 25
 z reči do r. — do vlasov, V 620
 od reči hlava bolí, V 240
 na reči ho dlho drží, V 258
 reči jalové, neslané, a j., V 708
 reč, keď niet vecí, V 42
 reči — kroči niet, III 284
 reči ľudské pridávajú, V 514
 reči mnoho, málo vecí, V 229
reči národů, V, odst. 30
reči neohebnosť, V, odst. 26
reči nestydaté, V, odst. 24
 ani reči o tom, XII 465
reči pichlavé, V, odst. 19
reči při stolování, XVI, odst. 19, f
 reči sa berú kde? V 258
 reči sypať a. z rukáva, V 258
 v reči si stoj, V 65
 do reči skákať, V 258
reči sprosté, V, odst. 23
 reči veľa — zkaža, V 241
 od reči v hlave hučí, V 258
 reči viacej znať, V 754
 reči vlastné a cudzie, V 180
reči zmatené, V, odst. 23
 3 reči zná: šept., hlasn., krik, V 763
 rečmi peknými uchlácholiť, VIII 707
 reč mostom keďby bola, V 98
rečnictví, V, odst. 25
 reč s maslom, VIII 693
reč taká, jakový člověk, V, odst. 1
 rehoce sa a. žrebec, IV 342
 na Rehora ľady do mora, XIV 23
 rektor a šlabikár, XI 80
 p. rektor majú rozum, XI 82
 rektor neborák, XI 83
 rektor nechá po sebe (co), XI 76
 rektorovi bom, r—ke von! XI 78
 rektor sám zvoní, X 323
 rektorské vrece, XI 77
 rektor starý, starý pes, XI 79
 čo reknę, to brechne, V 584
 remence z chrbita rezať, XVI 172
 remeň kradnúť, chud. šit, VIII 1179
 remeň tuhšie stiahnuť, VI 429
 remeň v ohni, II 320
 remeselník — zlatá babka, XI 100
 remeselník — zlatá ruka, XI 101
 remesiel mnoho — žobrák, XI 98
 9 remesiel 10. psota, XI 94
 remesiel veľa — nešťastie, XI 108
řemesla jednotlivá, XI, odst. 5
 bez remesla — povriela, XI 97
 remesla sa drží, XI 102
řemesla vůbec, XI, odst. 4
 remeslo aké, cech t. X 1203
 remeslo aké, címer t. XI 92
 remeslo a psota, XI 93
 remeslo má zlaté dno, XI 104
 remeslo mu smrdí, XI 109
 remeslo sa nezačiera, XI 105
 remeslo — zlatá baňa, XI 103
 remeslo živí, XI 106
 remeslu nerozumeť, III 325
 v repe dostať koho, XVI 498
 za repu pečenú koho nedať, XVI 269
 na repu jest motyka, IX 492
 z reťaze pustiť, IV 476
 i reťaz sa pretrhne, X 376
 reťazka a. hamovka, XV 272
 reve (viz kričí)
 Revúcky kôň, VIII 773
 rezký chlapík, VI 36
 rez mať; rezkým byť, IV 193
 z reže tej nie múka, XII 395
 rež, Kubo, nos! XVI 229
 v riadku — poriadku, VIII 938, 940, 943
 riad planý spáliť, XV 281
 rybäcia polievka, XIII 63
 ryba — chyba, XI 137, 140
 ryba na žranicu ide, IX 327
 ryba nevždy, aj žaba, IX 123
 rybár, vody sa bojí, IV 574
 rybár, vtáčn. hudec = žobr. XI 138
 ryba sa protiví ostnu, XVI 358
 ryba vo vode vyklásne, IX 249
 ryba, že chyba, rak, že tak, V 35
 ryby na lep chytať, IX 587
 ryby po strome lapať, a j., IX 581

- ryby u diabla, XII 434
 ryby veľké žerú malé, VIII 1189
 ryby v povetrí chytať, IX 404
 ryby z oblakov — dážd, XIV 164
 rybku na suchu mať, IV 105
 rybku sjedla, VII 217
 rybník vypáliť, XVI 101
 rybu chceš, musíš do vody, IX 49
 rybu za hlavu, IX 542
 riedke fúzy okopať, VI 143
 riedkou placht. kryť, X 324
 rýf toho zač, V 640
 ryhot a. korský, IV 345
 rychtár a cisár, XI 87
 rychtár dľa sebä súdi, VIII 32
 rychtár kde býva ukázať, VIII 1277
 ryhtarovať, radš. do zeme, XI 89
 rychtár rodina, XI 86
 rychtár starý, st. h . . o, XI 88
 v Ríme pápeža nevideť, XIII 222
 ryšavý a. ploščica, XV 178
 ryšavý máloktoľ dobrý, VI 161
 v Ritkárovcach, XV 358
 rob dobre a. neboj sa, II 102
 robí a. hovädo, nemá nič, X 207
 robí a. kôň, X 527
 robí a. kováč z ohňa, a j., X 536
 robí a. z panštiny, X 583
 a. robíme, tak sa máme, IX 328
 čo robíš, sebe r., IX 329
 a. robí, tak sa mu vodi, IX 328
 robiť na druhého, XI 573
 robiť na svoju päsť, IX 331
 robiť na ťuch buch, III 307
 robiť nie, halaškovať zná, X 812
 robiť o dušu spasenú, a j., IV 110
 robiť vo dne v noci, X 536
 robota kde, tam mäd, X 415
 robota mati života, X 371
 robota mu smrdí, X 583
 robota nelakota, X 379
 robota neutecie, X 508
 robota nútená nedobrá, VIII 960
 robota veľ. chova tenká, VIII 991, X 208
 robota v rukaviciach, III 317
 robota v sviatok, XIV 287
 do roboty a. osa, a j., X 536
 do roboty a. šíp, X 502
 roboty do soboty, X 209, 451
 do roboty jaj! jest' daj, X 504
 bez roboty — klebety, V 435
 od roboty kone dochnú, X 378
 od roboty neztlstneš, X 377
 do roboty za vlasy, X 503
 na robotu nasr . . X 583
 rob sám, nečakaj, IX 468
rod, XI
rodiče a detky, VII, odst. 7
rodiče jacť, takové detky, VII, odst. 7, d
 rodička 1 nohou v hrobe, VII 629
 rodiče nevlastní, VII, odst. 7, h
 rodičov kto miluje, VII 799
 rodičov kto nectí, VII 798
 rodičov kto neposlúcha, VII 797
 u rodičov (a j.) nie lepšie, XII 79
rodičovská láska, VII, odst. 7, e
 rodič. láska slepá, VII 770
rodina, VII, odst. 8
 rodina a. hrada roli, VII 890
 rodina a. plotu čmelina, VII 891
 rodina a. sused, VIII 274
 rodina najvekša, najv. hnev, VII 859
 rodina po Adamovi, VII 893
 rodina po kolená, VII 892
 rodiny a. trniny, VII 858
 rodiny do psej hodiny, VII 861
 do rodiny sa pchať (kdy), VII 856, 895
 rod král. plemä valašské, XI 7
 rod nič, len dobre rob, XI 5
rodopisná prísl. a porek. XVII, odst. 2
 rohatá, keď len bohatá, VII 403
 rohatý čoby prišiel, XVI 385
 za rohy jeden, 2. za cecky, VIII 1119
 rohy pysných, IV 515
 rohy rastú; — podstrčené, IV 555
 rohy sraziť, VIII 268, 823
 na 1 roh trúbia, VIII 670
 roh veľký hlasný, V 216
 roj Jakubský, XI 526
 roj v Máji, XI 528
rok, XIV D, odst. 5
 do roka ďaleko, XIV 290
 do roka proroka, VII 728
 do roka 5 štvrti sprav, XVI 296
 rok blatnivý zle živí, XI 374
 rok dlhší a. klobása, X 750
 rok dobrý, všetko zdarné, XI 375
 roky a rozum, VII 32, 54, 55
 roky: 20, 30, 40, 50, VI 7, 13
 roky sa mňajú, utekajú, XIV 291
 rok je dlhý, XIV 290
 rok k hrobu krok, VI 608
 rok má dlhý skok, XIV 290
 rok má krok, VI 617
 rok po rok, XV 340
 rok rodí, nie zem, XI 373
 20 rokov na 1. a 2. strane, VII 453
 o rokov 100 čo z teba? III 289
 rok snečný r. hojnosti, XI 374
roku částky, XIV A
 roľa aká, úroda t., III 55
 roľa, po ktorej pán chodí, XI 547
rolníctví, XI, odst. 8, a
 roľu cudziu žneš, XXI 7
 roľu neoklameš, XI 376
 roľu nepovezieš — neodvezieš, XI 369
 roľu vtáčky povážajú, XI 430
 po rorátoch, VII 140
 a. rosa na tráve, sa má, VI 527
 za rosy sa kosí, XI 402
 na rôtach byť, IV 91
 na rováš iného, VIII 1240
 rováš mať u koho, a j., XVI 450
 rováš na vodu, VIII 1295
 roveň moja nie si, XVI 323
roven, neroven komu, VIII A, odst. 13; 23, e
 roveň sebe ber, VII 321
 roveň si hľadaj, VIII 368
 rovnal by sa mu kto? XII 89
 rovné s krivým, VIII 1180
 rovne svojej sa drž, VIII 374

rovní a. na rezacej truhle, XV 263
 rovný a. svieca, VI 58, XV 252
 rovný s rovným, VIII 370—3
 rovno a. po šnúrc, a j., XV 253
 rozbliaknuť sa a. smola, XVI 419
 rozbroj — zlato v hnoji, V 571
 rozdáva od buka do b. X 814
 rozdrapiť (a j.) koho chce, XVI 56
 rozdráždiš, neudobriš, V 574
rození dítě, úslovi o něm, VII 630—637
 bez rozepre niet sporu, VIII 1197
 rozháďže a. vól rohatý, III 283
rozhodnost IX, odst. 3
 rozchytali, akoby darmo, XI 302
 rozchytali na ruvačky mačky, XI 302
 rozkaz aký, účinok t., VIII 916
 rozkazovať chceť, IV 529
 rozkazuj doma; so svojím, VIII 418
 rozlieva to a. pomyje, XV 131
 rozlúčiť sa musíme, VI 601
 rozmachnatený a. sviňa, VI 61
 rozmysel lep. a. zámysel, IX 212
 rozmýšľa a. na psotu vynst', IX 332
 rozmýšľať a. banovať, IX 208
 rozožeň, nech prečítam, XV 324
 rozožraný a. sviňa, VI 426
 rozpajedený akoby — IV 466
 rozpálilo ho a. oheň, IV 264
 rozpaprčiť sa, XVI 328
 rozpapreš, nenapraviš, V 575
 rozprávať od A do Z, V 260
 rozpučiť (a j.) sa a. žab', XVI 362
 rozsršený a. kohút, IV 467
 rozštvrt' ho, nepovie, V 359
roztržitosť, III, odst. 6; 8; c
rozum III
 rozum aký, reč t., V 7
 rozum a. polievka, IV 433
 rozum a. u dieťaťa, III 253
rozum a skutek, III, odst. 5
 rozum a účinok, III 115
rozum a vnější podoba, III, odst. 5
 rozum bod. mu domov neprišiel, XVI 534
 rozum bod, mu vyschnul! XVI 546
 rozum, človeče! III 253
 rozum, čoby vrabec vypil, III 253
 rozum do arendy dať, III 253
 rozum do »pánbocha«, III 155
 rozum drahý, III 22
 na rozume B. tresce (koho), VIII 547
 na rozume chybený, a j., III 253
 po rozume nie, ani po pravde, III 253
 po rozume robiť, III 7
 na rozume si sedeť, III 253
 rozume, zdrav buď! XVI 655
 rozum ho prepomáha, III 253
 rozumie a. hus do piva, III 253
 rozumie a. koza petrženu, III 253
 rozumie a. krava muškátu, III 253
 rozumie a. osel harfe, III 253
 rozumie a. žaba orechu, III 253
 rozumy po čom merajú, XVI 461
 rozumy tratí, III 253
 rozum jadrný, III 154
 rozum kde nie, tam klin, III 121
 rozum lievikom nie, III 122

rozum maj, starý! VII 56
 rozum mať — všetko, III 15
 rozum mu kypí, III 253
 cez rozum mu prešiel, VIII 740
 rozumu mu nahnal, VIII 736
 rozum nad rozum! III 191
 rozum nad tým zastane, XVI 34
 rozum nad zlato, III 28, 29
 rozum na retiazke, III 253
 rozum, nie čary, III 24
 rozumný v poctivosti, III 23
 rozum, oči otvor, IX 230
 rozumom a. krava chvostom, III 253
 rozumom hnul, III 199
 rozumom, kolenom, III 164
 rozumom lep. a. kolom, III 16, IX 554
 s rozumom sa pominúť, III 253
 rozum po škode, IX 608
 rozum prepíť, III 253
 rozum pride časom, IX 607
 rozum pri sprostom a múdr., VIII 243
 rozum sa brúsi cvičením, III 50
 rozum sa mu čistí, III 253
 rozum slabý jazdí (jak), III 124
 rozum s vekom rastie, VII 57
 rozum šialený, III 253
 rozumu a. u vrabca svedomia, III 253
rozumu cena, III, odst. 2
 rozumu dobrého nemá, III 253
 rozum učeny a rodzený III 26
 rozumu dieťaťu nedáš, VII 778
 rozumu kúska (a j.) nemá, III 253
 rozumu kus lepší (jako co), III 18
 rozumu mu daj, keď — II 120
 rozumu nadohnať, XVI 473
 rozumu od zadku nahnať, XVI 178
 rozum — pálenka, VI 304
 z rozumu postúpiť, III 253
rozumu rozličnosť, III, odst. 1
 rozumu sa chytiť, III 199, VIII 724
 rozumu sa pozbaviť, III 253
 rozum ušiel do zadku, III 253
rozumu výkon III
 rozum užiť, III 123
 rozum užitočný, IX 250
 rozum viac a. šťastie, III 27
 rozum vychlípať, XVI 308
 rozum v sárce, III 253
 rozum zabitý, III 253
 rozum z plna nemá, III 253
 rozváž, abys neobanoval, IX 251
 rozváž, pak hovor, V 275
 rožky ešte na barane, už — IX 365
 rožky od dlhej chvíle, XVI 112
 rožky vytrčil, VIII 716
 rúbať nad sebou, V 671
 rúbať sa za to, IV 111
 rúbu, len sa tak ozýva, XV 200
 ručí a. vól, XV 87
 ručí sa, mučí sa, X 1019
 ručiť sa — veľká vec, X 1020
 z rúčky do rúčky, XI 320
 rúda ctnostná, XI 112
 bez ruchu šuchu nič, V 491
 rujú sa a. psi na kosti, VIII 1273
 ruka bez roboty do psoty, X 512

na rukách nosiť koho, VIII 639
 o 2 rukách sa živiť, X 325
 rukama oboma rozdáva, X 804, 1036
 ruka otvorená, X 1036
 1 ruka prázdna, 2. holá, X 325
 ruka pre ruku nestačila, XI 309
 ruka ruku umýva, VIII 86
 ruka sa mu trasie (jak), XV 55
 ruka ti opuchne od toho, XVI 139
 ruka už v rukáve, VII 394
 rukávy vysúkať, X 544
 z rúk do rúk, stála a. drúk, XIII 257
 v 1. ruke chlieb, v 2. kameň, VIII 548
 v 1. ruke nič, v 2. čič, X 325
 v 1. ruke oheň, v 2. voda, VIII 210
 v 1. ruke prut, v 2. chlieb, VII 777
 ruky a. lopaty; a. války, VI 59
 do ruky čo prú chytiť, IV 128
 z ruky dobrej nezaškodí, XVI 652
 z ruky do hlavy udrelo, VI 375
 z ruky mojej cukor sladký, XVI 653
 ruky mu držia, by nerozdal, X 1036
 ruky mu pozlátiť, III 269
 z ruky mu všetko letí, III 288
 ruky na baran. rohy skrútené, XVI 551
 ruky, nohy polámať radš., XII 373
 ruky obrastlé = boháč, VI 167, X 275
 ruky plné práce, X 535
 ruky po lakte sodrať, IV 97, VIII 677
 ruky sa k sebe krčia, VIII 47
 ruky sa mu trasú od skúposti, X 965
 ruky smolné, X 1239
 ruky silné, nohy tylné, VI 59
 ruky si podať, II 291
 4 ruky viac urobia a. 2., VIII 351—2
 ruky vyrobia, nohy vychodia, X 419
 ruky vo vreckách, IX 34, X 584
 ruky založené, X 584
 ruky zlej sa boj, nie ceny, XI 206
 z rúk holých nezbohatneš, X 151
 z rúk holých žiť ťažko, X 149
 rúk mnoho mn. spravi, VIII 350
 rukou jednou buduje, 2. kazí, IX 271
 s rukou jednou čakať, XVI 123
 rukou jednou hladí, 2. bije, VIII 548
 rukou jednou začiať, III 335
 rukou plnou dávať, X 1036
 s rukou zavretou narodený, X 965
 ruku človečiu vytiahneš, XVI 262
 ruku dal na to, V 96
 ruku držať komu, aby — IV 454
 ruku krátku, skrčenú má, X 965
 ruku na srdce! VIII 1260
 ruku pomasť, bude písať, VIII 613—18
 ruku prajnú má, X 1036
 pod ruku prísť komu, XVI 467
 ruku vyše lakťa ukázať, VII 203
 rúk viac do misy a. do práce, X 509
 i na Rusi robiť musí, X 414
 Rusnák na Veľ. piatok, XIII 69
 ruvať sa a. psi, VII 883
různost, XV, *odst.* 17
 ruža nie bez trňa, XII 208
 i ruža picha, XII 206
 ruža puk, srdce fuk! XVI 295
 ruža svädne, XII 207

ruža u h . . a smrdzí, VII 432
 ruže jej zakvitly, VII 456
 ruže mu nekvitnú, a j., XII 273
 ruže rastú medzi trnmi, IX 132
 ružičky = suchotinár, VII 108
 ružu kvitnúcu trhajú, VII 324

Sadlo doplácať, X 639
 sadlo ho dusí, VI 60
 sadlo kde, tam snadno X 18
 sadlo komárovo, VI 705
 sadlom prerastá, XIII 159
 sadlo mu nedá dýchať, VI 60
 sadlo sa zaviaže (kdy), XVI 641
 sadni si, nemôžeme spať, XVI 590
 sadnul na lep, VIII 806
 salaš bez 1 ovce bude, VIII 333
 salaš nedržia pre 1 ovcu, VIII 333
 salus Petko, vypij všetko, XVI 638
 samému ješť nuchutí, VI 235
 sám kde, najlep. chlap, IV 579
 sám kde, nebojí sa, IV 577
 sám kde, nemá páru, IV 578
 sám nie všetko, i druhým, VIII 1086
samolibost, VIII A, *odst.* 1
 samopaš horí, II 170
samostatnost, VIII C; X A, *odst.* 9, a
samotárstvi, IV, *odst.* 13
 samotný a. polpalček, XVI 113
samovražda, VI, *odst.* 22
 sámš' kde, nik nad teba, VIII 1046
 sám svoj nenie, VI 389, 532
 saňa nenie voz, XV 288
 sanica dobrá, i kolesnica, XIII 207
 sánka cigánka, XIII 208, 211
 sánka ľahký voz, XIII 209
 sapuň sjel, XVI 285
 sapuň predávať, V 479
 na sárach chodiť, X 340
 sardžečko by, ale pyšček? VII 242
 za sáru by padnul, VI 91
 za sáru sa mu leje, XII 490
 sasa do lesa, III 318, VIII 945
 sbehli sa a. kavky, XV 155
 sbieraj, kto si rozsypal, X 571
 na seba nepovie, V 113, VIII 1235
sebecit, VIII A, *odst.* 1.; 23, a
 na sebe čo má, nie jeho, X 1084
 sebe čo, to tebe, VIII 1067
 sebe každý praje, VIII 44
 sebe každý strebe, VIII 33
 sebe najprv, potom tebe, VIII 41
sebeobrana, VIII A, *odst.* 1.; 23, a
 sebe zlý, komu dobrý? X 910
 Sečeň malý protiví sa veľkému, XIV 128—9
 sečka je len sračka, XI 367
 sečku pod klobúkom, a j., III 188
 sedem drahých časov, IV 437
 sedem ich je a. hromov, XV 325
 sed' doma, nenabijú ťa, VI 277
 sedí a. čert na duši a j., XV 47
 sedí a. črap, a j., XV 47
 sedí a. drozd na haluzi, a j., XV 47
 sedí a. dudok, a j., IV 420
 sedí a. h . . o v tráve, a j., XV 47
 sedí a. mladý dráčik, a j., XV 47

- sedí a. pani ruža, X 587
 sedí a. päť peňazí, a j., XV 47
 sedí a. totka na Hody, a j., XV 47
sedlák XI, odst. 1
 zo sedla koňa nepoznávajú, VIII 1192
 zo sedla vyhodíť, VIII 835
 sedliaci všetko pánom, XI 32
 sedliacke vrece, XI 31
 sedliaka živi (co), XI 34
 sedliaka neoklameš, XI 30
 sedliaka nepremudruješ, XI 15
 zo sedliaka úradník, VIII 972
 sedliak božie stvorenie, XI 16
 sedliak deťmi zbohatne, VII 725, XI 17
 sedliak dieru vrta (kde, kedy), VII 611
 sedliak grobian, XI 18
 sedliak i čerta oklame, XI 25
 sedliak i čerta prevedie, XI 19
 sedliak je a. vrba (proč), XI 20
 sedliak má tvrdú hlavu, XI 21
 sedliak na bok! XI 12
 sedliak na všetkých robí, XI 22
 sedliak neborák, XI 23
 sedliakovi cepy, nie pero, XI 24
 sedliakov lapajú, XI 11
 sedliak pánom, IV 482–99
 sedliak pánovi vyhne, VI 251
 sedl. pred B. vzdychá atd., XI 26
 sedl. sa za ušima škrabe, XI 27
 sedl. s čertom do školy, XI 28
 sedl. šelma veľiká, XI 26
 sedl. v hore, vlk vo dvore, XI 29
 sedliak vystúp! XI 33
 sedliak žene túka. X 579
 sedlo na každ. koňa, IV 623
 sedlo na psa vložiť, IX 582
 sedlo pred koňom, IX 418
 seď na peci, dá B. vo vreci, X 386
 seď v kúte, dobrás', najdú tě, VII 192
 sedz doma, neviš nic, IX 612
 sejba skorá a pozdná, XI 387
 seje husto, kabát dere, XI 382
 seje riedko, r. žne, X 423
 a. seje, tak žne, IX 338
 čo seje, to i veje, IX 338
 sejú mak, XV 201
 sékera odskakuje od hrče, II 205
 sekere porisko vrátiť, X 838
 sekery čoby s neba padaly, XVI 595
 sekol (a j.) sa do nej, VII 252
 semä aké, plemä t., VII 665
 semä a pleva v náboji, VIII 1181
 semä drahé, lacná kúpa, XI 356
 semä mrcha všade, II 142
 semenec i za bránou zide, XI 377
 semä zišlo akoby vylial, XI 425
 semä zlé, II 276
 sem nie, ani tam, IV 171
 sena ani pod kvočku, XI 598
 sen, bzdina — rodina, VI 475
 sen je sen, B. riadi noc, deň, VI 476
 sen na dobré vynde, VI 478
 seno — pre meno (koní), XI 367
 ani sen, tien to nie proti nemu, XV 292
 September — s poľa ber, XIV 78
 sestra prvá vydáva druhé, VII 332
 shynúť nedaj kresť. duši! VIII 124
shledáni se, XIII, odst. 4
 shorel a. Putnok, XV 169
 shor tu ešte dnes! XVI 566
 shovárj sa s Nemcom! V 709
 schytia ju a. jahodu, VII 390
 schytil sa akoby strelil doň, XV 48
 schlo mu na radoch, IV 239
 schovaj, čo ješť nepýta, X 752
 schovaj si, keď máš, IV 486
 siahni za svoju pazuchu, VIII 419
 siať na Mojžiša, XI 385
 čo si sial, zišlo, IX 338
 siedme nepokradneš! X 1230
 siete rozťahovať, VIII 821
 sýkorky piščá — dážd, XIV 151
 sila horu lomí, XII 652
 sila — tam rozum mohyla, VIII 1122
sila tělesná, VI, odst. 3
 sila váži, VI 30
 sile i železo popustí, XII 653
 silená vec nedobrá, IX 544
 silené nedobré, len olej, IX 545
 silný, chytrý utiera (co), VIII 606
 silný a. hrada, VI 43
 synáček jedináček, VII 733
 z 1 syna iba sviňa, VII 734
 syna tresce, kto miluje, VII 738
 syn od B. vyžiadaný, VI 711
 siň viacšá než dóm, IV 584
 veď sypáreň nevyzbjal! VIII 1261
 sipí a. had, IV 469
 sypú sa a. z vreca, XV 315
 sirota nevoľná — sebevoľná, VII 821
 sirota ti oči vykole, VII 817
 sirôt dosť nemá B., VII 820
 na sirote každý sa volká, VII 819
 siroty — bez kvočky kuratá, VII 822
 sirôtku si nechať (v poháre), XVI 626
 sirôt otcom Bôh, VII 815
sirotství, VII, odst. 7, h
 sýty lačnému neverí, X 133
 do Sitna (a j.) isť, XVI 319
 cez sito na koryto, V 265
 sito nové na kline, VIII 992
 sjedz, čo teba nesjie, X 682
 sjie a. vrabček, VI 439
 sjie, leda v zadku tma, VI 268
 sjem, len chuti nemám, X 464
 sjesť a sjedeným byť, VIII 258
 sjie za druhých 6, VI 40
 skáče a. kobyľka, XV 49
 skáč len, doskáčeš, XVI 501
 skáču doň a. hady, VIII 778
 skáču jedni, druhí plačú, XII 114
 na skale sa urodí (kdy), I 20
 do skaly čelom, IX 567
 pod skalou ryba; žaba, X 1186
 skalu akoby do vody — XII 477
 skalu do studne. blázon, III 128
 cez 9 skladov prehnáť, XVI 405
 za skleným vrchom, a j., XV 373
 za sklom držať, VII 195
 za sklo položiť, IV 434, X 1105
 skočil by zaň do ohňa, a j., VIII 632
 skoč oko lebo zub, IX 53

skorej mu sedlo a. kôň, V 710
 skorý kto je, nenie hlup, IX 444
 skoro nech príde, čo má, XII 505
 čím skoršie tým horšie, IX 157
skoupost, X B, odst. 12
 skryl sa a. myš do diery, XV 132
 skryté bude vyryté, II 8
 skrytého nič pod slncom, II 6
skrytého významu poviedení, XVI, odst. 10
 skryť sám seba — múdrosť, VIII 158
 skryť sa za list, za horu, VIII 1120
 skučí a. pes obarený, XV 88
 od skúpeho nik nepožije, X 913
 u skúpeho vždy po obede, X 921
 skúpy draho kúpi, X 917
 skúpy — hlúpy, X 912
 skúpy moc stroví, X 919
 skúpy 2 razy platí, X 916
 skúpy 1 ruk. dáva, 2. berie, X 918
 skúpy skúp. nenávidí, X 914
 skúpy vždy tratí, X 920
 slabý a. kvas, VI 546
 slabý a. kvet; mucha, VI 540
 slabý a. naskladaný, VI 546
 slabý nech sa nebije, IX 498
 slabé struny, a j., VI 577
 na slabom sa kaž. uháňa, VIII 1142
slabosti (jisté) tělesné, VI, odst. 19
slabost těla, VI, odst. 18
 sladké a. mäd, a j., XV 212
 sladké i trpké okúsil, VII 143
 sladký nie, ani kyslý, IV 612
 sladkô dobrô mojej materi, XV 213
 slama a povriesla, X 216
 slama oheň blízko — horí, V 562
 slama pod kolesom, IV 222
 slama striga bez sena, XI 389
 slamený a srieborný, VII 353
 zo slamy sečka, III 146
 slamky nehnúť pred ním, IV 421
 slamku neprekročí, X 550
 slamu do pln. chomúta, X 1017
 slamu ta, padnem! IV 421
 slané a. moč, XV 214
 slané nie, ani masťné, V 688
 slanina chudá a tučná, XI 475
 slanina keď sa načne, X 692
 slanina to do komína, V 721
 slaniny kde niet, ani sadla, X 177
 slaninu vytiahnuť, VIII 836
 sláva — polnia tráva, XII 664
 sleď a rak, XIII 56
 slepá mačka vo vreci. XII 405
 slepému sa pošťastilo, XII 542
 slepému ukazovať, III 84
 slepému uzeradlo. VIII 653
 slepý a temný, II 266
 slepý by to videl, III 216
 slepý hájnik, VIII 927
 slepým sa narodiť radš., XII 374
 slepý mu závdavok dáva, VI 463
 slepý o farbách, III 126
 slepý riedčicou nevidí, VI 194
 slepý si? či nevidíš? III 224
 slepý slepého, krivý krivého, XI 260
 slepý slepého vedie, VIII 919

sliby, V, odst. 4
sliby posměšné, XVI, odst. 11
 slieďa a. lašovskí psi, XV 156
 sliepka dobrá snesie i (kde), III 175
 sliepka mlyn. a zrno, VII 305
 sliepka nesie málo (která), V 220
 sliepky sa oberajú = dážd, XIV 164
 slychu nie. ani vidu, XV 356
 slina na jazyk čo nesie, V 618
 sliny hltat, IV 456, XII 262
 sliny mu idú na jedlo, VI 269
 o slivách ja, on o hlivách, a j., V 692
 slivky, čerešne kým budú, XVI 284
 slivka a grmal, VII 675
 o slivkách uhorských, V 270
 slivky a. žúžol, XI 426
 slivky mäkké a. duša, XI 426
 slivky sa zapaľujú, XI 427
 slnce a dážd súčasne, XIV 192—3
 slnce a. božie oko, XIV 182
 1 slnce dosť na nebi, VIII 865
 slnce kde, netreba sviečky, II 3
 1 slnce nad všetky hviezdy, IX 11
 slnce po búrke, a j., IX 133
 slnce preto vynde, XVI 97
 slnce pripeká = dážd, XIV 166
 slnce ráno zpoza chmáry — dážd, XIV 166
 slnce nevždy svieti, XII 198
 slnce že len jemu svieti, VIII 581
 slnečnica ho opálila, VI 541
 slnečník prší, XIV 202
 slniečko do domu lásky, VII 468
 slniečko sa odberá = dážd, XIV 165
 slnko do hora, zima do dvora, XIV 100
 slnko do vreca chytať, IX 582
 slnko kde nedosvieti atd., XV 363
 slnko nech na mňa nezasvieti! XVI 76
 slnko nízko, šábes blízko, XIII 237
 i slnko sa dvojí, XII 18
 slnko zubaté, XIV 71, 110
 sloboda vlézt, ale nejest, VIII 1214
 slobodu si zaviazat, VII 578
sloužící, VIII B, odst. 7
sloužících stesky, VIII B, odst. 6
 Slováci plodzá sa j. chrobáci, XVII 5
slova dobrého cena, V, odst. 2
 slova dobr. nikomu, V 615
 Slovák bieda, XVII 7, 13
 na Slovák každý čert, XVII 4
 Slovák a. repa, XVII 8
 za Slovák nezastanu, XVII 14
 zo Slovák všetko vystane, XVII 15
 Slovák čo nie, to Nemeč, XVII 1
 Slovák — chlap, XVII 2
 Slovák od koreňa, a j., XVII 9
 Slovák odrodilý, XVII 6
 Slovák prebudne cudzích, XVII 10
 od slova k slovu — pobili sa, V 615
 slová kupovať, V 359
 Slovák vól atd., XVII 11
 slova nevypustiť, V 359
 slova nič, a. drevený, V 359
 slova pravého nepovie, V 669
slova stálost, V, odst. 4
slova svého poturčování, XVI, odst. 6
slova upřímnost, V, odst. 6

- slová vyberať, IV 404
 slovenčinou celý svet, V 755
 slovenčinu dusiť, V 756
 Slovenka kde, tam spev, XVII 3
 slovensky = slniečko, V 753
 slovo (viz také »dobré slovo«)
 na slovo dobré nedá, IV 162
 slovo drží a. pes pôst, V 102
 slovo hnev krotí, V 33
 na slovo hory stavať, V 102
 za slovo chytiť, V 102
 slovo jedno a. sto, V 68
 slovo je slovo, V 71
 slovo kaž. nie na vážku, V 557, VIII 164
 slovo pekné, V 69, 369
 slovo medzi nami, V 329
 slovo nad závdavok, V 72
 slovo na vrchu, V 615
 slovo nazpäť neťahaj, V 70
slovo nespolehlivé, V, odst. 3
slovo nezdravé, V, odst. 3
 na slovo nič nedať, V 102
slovo psané, V odst. 29
 slovo sa mu nevmetí, V 256
 slovo si osvietiť, V 66
 slovo vydriape — zradí, VIII 569
 slovo 5. zpoza pece, XVI 357
slovo zvlášté, V
 k slovu nepustiť, V 246
 slúbenec brat nedanca, V 82
 slubami kŕmiť, V 103
 sluby — huby, V 85
 slúbil, čo vo sne videl, V 103
 slúbili — mlátili, V 76
 slúbil kozu so zlat. rohy, V 103
 slúbil Kubo voly, V 79
 slúbils', drž, V 74
 sluby na ruby, V 89
 slúby nezplní — cigáň, V 78
 slúbiť a dať? V 75, 87
 slúbiť — panský, nedať — cigánsky, V 88
 slub. keď košom načieral, V 73
 slubom mesec nenaplníš, V 81
 slubovanky radovanky, V 90
 slubovať hory doly, V 92, XVI 397
 slubovať je ľahko, V 91
 slubov veľa do vrecka, V 83—4
 slubujú — verbujú, V 76
 slubu sa blázni tešia, V 86
 zo slubu sa vyspal, V 103,
 sluha dobrý za otca, VIII 962
 sluha starý, st. pes, VIII 999
 sluha verný — bohatstvo, VIII 964
 na sluhu sa nespustí, VIII 963
 sluší mu to a. psu uši, XV 139
služnosti rčení, XVI, odst. 19, k
 služba hustá, riedka sukňa, VIII 986
 služba chlieb horký, VIII 989
 služba kaž. má obnôžku, XI 40
 služba kde, tam výslužka, X 393
 služba sa mení na Všetech Sv., VIII 1003
 slúži mu, nech sa túži, X 19
 slúži mu to na zdravie, VI 47
 slúžiť mu, kto dá užiť, VIII 614
 slúžka paňou, IV 500
 služný aj pán hajdúch, XI 46
 slzami kúty obliať, IV 357
 slzami — slinami, VII 271
 slza slzu roní, IV 357
 slzy a. perly; hrachy, IV 357
 slzy horké prehltnuť, XII 272
 slzy hrajú, IV 357
 slzy kde sa berú! IV 357
 slzy od smiechu, IV 343
 slz plné oči, IV 357
 smádnému i kalužina, X 753
 smádný a. dúha, VI 270
 smäd vodou, oheň blatom, VI 253
 smeje sa a plače, IV 356
 smeje sa, keď všetko má, X 12
 smeje sa, komu je dobre, XII 41
 smelého srdca chlap, IV 197
 smelý a. jazvec, IV 197
 smelý a. kohút na sv. smetisku, IV 197
 smelý dlho nemyslí, IX 186
 smelým sa darí, IX 56
 smelý šťastie máva, IX 57
 smelý všade doma, IV 187
 smelo do toho, XVI 93
smelosť, IV, odst. 8
 bez smelosti nie chlap, IV 185
 smelosť robí chlapa, IV 188
 smerc si na posled zohabí, VI 618
 smeti ktoby odniesol, VII 423
 smeti nie na ulicu, V 306
 zo smetiska jedného, II 292
 smetná skriňa, XIII 188
 smiať siliť sa — darmo, IV 331
 smiať sa naposled najlep., XII 216
 smiať sa chutne, IV 347
 smiech kde, tam hriech, V 656
 smiech krivý, IV 338
 na smiech nasl. plač, XII 209
 na smiech obrátiť, IV 146
 smiech ranní, več. plač, XII 209
 od smiechu brucho chytať, IV 348
 do smiechu mu nenie, XII 279
 zo smiechu naozaist, V 166
 od smiechu sa zajst, a. j., IV 336—7, 340
smích, IV, odst. 15
 smyl ho bez mydla, V 636
smírlivosť, nesmírlivosť, VIII A, odst. 6
smysly, VI, odst. 11
smyslnosť, VI
smlouva, VIII D, odst. 5, c
 smola u nich horí, V 616
 smolí a. Turek, XV 133
 smoly do ruky!, III 320
 smoly sa týkať, VIII 443
 smotanú kde, tam i kýšku, VII 199, VIII 458
 smrad keď v izbe, to pes, VIII 1158
 smrad, palica môže stáť, XV 216
 smrdeť má, nech smrdí, V 138
 smrdí a. bzdocha, XV 217
 smrdí — hnojí, XI 335
smrť, VI, odst. 20
 smrť a žena — súdená, VII 338
 i smrť by vykričal, V 317
 smrť čaká, nohy nesú, VI 625
 smrteľná posteľ, VI 677
 smrteľný pot, VI 677

- smrť hasí závisť, VIII 589
 po smrť ho poslať, VIII 982
 smrť ho spicou zabila, VI 677
 smrť ho tam čakala, VI 619
 smrti dal maku, VI 655
 po smrti fuk do zeme, VI 662
 k smrti každý deň bližej, VI 610
 smrti na fruštík, VI 512
 po smrti nech chodí žrať, X 904
 po smrti nech sa vrtí, VIII 133
 smrti neujdeš, a j., VI 620
 do smrti nezabudnúť, VIII 1254
 proti smrti niet lekára, VI 616
 k smrti sa dotárať, VI 677
 smrti sa i črviak bráni, VI 609
 smrti sa mi rovná, XII 378
 po smrti sa modliť pozde, VII 78
 do smrti sa nenazdať, XVI 36
 smrti sa nik nevyprosí, VI 621
 smrti sa z hrsti nevykrúti, VI 621
 smrť istá, hodina nie, VI 622
 do smrti vyžijeme, X 251
 smrti vlastn. sa skôr ponazdať, XVI 49
 smrťka ho preskočila, VI 541
 smrť kde je, že nejde! XII 376
 smrť keby tak náhliha, IV 93
 smrť lebo život, IX 58
 smrť má kosu nie sekeru, VI 624
 smrť mi to nechá, nie on, VII 876
 smrť mu čakajú, VI 677, VII 881
 smrť najde košelu, VI 623
 smrť naň zabudla, VII 131
 smrť nedáva pardon, a j., VI 626
 smrť nesmrť odvažnému, IV 189
 smrť nevyberá nikoho, VI 627
 smrť nezabudne, VI 613
 so smrťou oldomáš kto? VI 634
 so smrťou smluvu kto? VI 635
 smrť príčinu hľadá, VI 629
 smrť príde z nenazdania, VI 628
 smrť si zádrapku najde, VI 630
 smrť s kaž. tancovať bude, VI 631
 smrť svoju radš. by videl, XII 377
 smrť tam hľadal, VI 632
 smrť ťa všade čaká, a j., VI 636
 smrť všetko vyrovná, VI 633
 smutný, alebo sa blázni, IV 325
smutno, XVI, odst. 9
 smútok v srdci, nohy v tanci, XIII 252
 snaha na poctivý smiech, XII 419
 a. vo snách mu to prišlo, XII 541
 vo snách padne (komu), XII 526
 vo snách ti nič nepadne, IX 40
 sna mámenie, VI 477
sněh, XIV C, odst. 6, b
 sneh a. vrabce, XIV 240
 sneh hnojí chudobným, XI 390
 sneh lanský bod. ho spáčil! XVI 510
 pod snehom kosiť, IX 580
 sneh perinou siatine, XI 391
 sneh sa sype a. z vreca, XIV 240
 sneh sušiť, XIV 107
 snehu mnoho, málo sena, XIV 102—3
sny, VI, odst. 17
 sniček — bliček, VI 479
 snilo sa babe, čo chcela, IV 71
 sníva holub o žitku, IV 76
 sníva kôň o ovsí, IV 73
 sníva lačný o hostine, IV 74
 sníva mačka o myšiach, IV 75
 sníva medveď o plánkach, IV 73
 v snívaní človek rastie, VI 480
 sníva sa, čoho sa bojí, VI 470
 sníva sa, čo koná, VI 473
 sníva sa, čo myslí, VI 474
 sníva sa čo sa žiada, IV 72
 sníva sa mu (co), III 228
 sníva sviňa o žaludi, IV 76
 na sny verí, nenie veselý, VI 472
 na sny verí, sklamaný býva, VI 472
 sobášení pod vrbou, VII 383
sobecké zásady, X B, odst. 13
 sobolem še robi, je thur, VIII 503
 sobota — kňaz. robota, XI 66
 sobota — robota (čí, jaká), XI 66, XIV
 282 až 285
 v sobotu čo sa napradie, XI 163
 sobotu vždy svätí (kdo), X 505
 sobot v roku 9 nepeknych, XIV 286
 sobral a. koňovi podkovy, X 967
 sodrali ho a, lípu, X 983
 sohnul poriadne (selhal), V 208
 sohnúť máš, sohni dobre, V 186
 sojky v hlave, VIII 732
 sokola padlého i vrana bije, XII 124
 sokol a vrana, VII 12
 sokola za páva, VII 445
 na soli funt nemá, X 315
 soli, žartu len trochu, V 660
 soľ lízať, VII 254
 soľou svojou soliť, X 733
 soľ v očiach, VIII 796
 somár kopnul, nediv sa, V 553
 somár na ľade, IV 485
 somár s peniazmi cez múr, VIII 615
 somár 1 z nás, ja nie, XVI 299
 somlelo sa naň, XII 290
 a. somlel, tak peče, IX 260
 somleť a skrupiť sa, VIII 1121
soucit, VIII A, odst. 4
soud, VIII D, odst. 5, c
soudce, VIII D, odst. 3
soud mírny, VIII A, odst. 6
sousedství, VIII A, odst. 9
 sopeľ mu ešte neuschul, VII 125
 sošité z 5 na 6, XI 175
 sošívateľ a. sadlo, XI 180
 sova medzi vtáky, II 239
 sova neučesaná, VI 146
 sova nevysedí sokola, VII 683
 sova o kameň (a opačnč), XII 227
 sova sove: star sa o svoje, VIII 421—3
 sova sovu volá, II 238
 sova v hniezde paní, VII 905
 sožne prvej, pr. sje, XI 405
 spady jeho ktoby znal, VIII 728
 spadlo s neho (telo), VI 92
 spadne s neho a. s husi dážd, IV 276
 spali ani more, VI 464
spání, VI, odst. 16
 spanie dlhé, žobr. kochanie, X 457
 spanie nad mädlizanie, VI 448

- spánok brat smrti, VI 449
 pre spasenie to neurobí, IV 149
 spať a. kôň na svítaní, VI 464
 spať a. líška, VI 464
 spať a. myš na vreci, VI 464
 spať a. zajac, VI 464
 spať dobre pre to, IV 142
 spať na obe uši, IV 142
 spať sladko — večeraj krátko, VI 255
 spiaco bod. ho vychytilo! XVI 532
 spí akoby ho zabil, VI 464
 spí a. drevo; a v oleji, a j., VI 464
 spieva (jak), XV 89
 spievajúc môže vynosiť, X 1241
 spi hodinku, ráno novinku, XII 522
 spil sa a. kočiš, VI 396
 spil sa, že leží a. snop, VI 396
 spil sa, že nevie o sebe, VI 396
 spí sa — sní sa, VI 471
 do Spiša ísť, VI 461
 spí, tomu syra nič, X 474
 spí, žobrák už na 3. dedine, X 602
 spláknúť a. sysla, XVI 451
 od spodku dere, od vrchu vši, X 195
 spokojný s málom má dosť, X 86—7
spoločenské ctnosti a nectnosti, VIII A
spoločenské pomery, VIII
 spoliehať na verímboha, IV 143
spolky, VIII A, odst. 12
 spolky ani holub nemiluje, VIII 353
 spolky berú volky, VIII 356
 spolky čertove volky, VIII 357
 spolky k majetku volky, VIII 358
 v spolku lepšie chuti, VI 236
 společník áno, pomoc nik, VIII 354
 spomínať ma budeš, XVI 504
 spomôžem, kde môžem, VIII 96
sporení pravidla, X B, odst. 7
 sporiadal a. sviňa mech, III 329
 sporiteľ v čas, X 656
 pod spôsobom za krhlu, VI 362
správa, VIII B
spravedlivosť, VIII D, odst. 1
 spraviedl. utekla do neba, VIII 1183
 po správe páni múdri, IX 601
 spraví, čo chytí, III 270
 bez spravy málo sa spraví, IX 494
správy vlastnosti a osudy, VIII B, odst. 2
správny vliv, VIII B, odst. 2
 sprav na mieste, pokoj na ceste, XIII 214
 spraviedlivé sa neztratí, VIII 1097
 spraviedlivých biť (k čemu), VIII 1105
 spravodl. má chleba, X 57
 sprosták nerobí dobre, III 129
 sprostá kotrba, III 254
 sprostého strčiť, III 131—2
 sprostý a. baran, a j., III 254
 sprostý a pyšný zlý, IV 513
 sprostý medzi svätých, VI 656
 sprostým (a j.) sa spravil, VIII 549
 sprostý nešedivie, nepleš. VI 179
 sprostý nevie vraveť, mlčať, III 133
sprostý zevnějšek, IV, odst. 24
spůsobnost, III, odst. 7; 8, e
 bez srdca, VIII 779
 od srdca — do srdca, VIII 550
 srdca klopanie mať, VI 528
 do srdca sa nazreť, XII 32
 srdca si dodať, IV 191
 zo srdca si vyňať a dať, VIII 649
 srdce aké, reč taká, V 8
 srdce by vyletelo, IV 311
 srdce čo zažiada, IV 6, XII 90
 srdce keď bolí, to veľmi, XII 154, 381
 srdce kráľ, VI 4
 srdce mu sožiera žiaľ, a j., XII 292
 srdce mu už na mieste, XII 345
 srdce mu zatislo, a j., XII 292
 srdce neboli (co), IV 2, 9
 srdce nežiaa (co), IV 5
 srdce pustiť (kam), IV 241
 na srdce si vzal, XII 292
 srdce si zhrýst, XII 381
 srdce ťažké má naň, VIII 770
 srdce usedá (čím), IV 344, 355
 srdce uverí (co), IV 4
 srdce zo železa, IV 194
 srdce z prsú vyborí sa, IV 241
 srdce ztratiť, VII 253
 na srdci bolest, slzy, IV 1
 na srdci — na jazyku, V 134
 na srdci ťarcha, žiaľ, a j., XII 292
 srdcom ľúb, rukou lúp, VIII 551
 k srdci ísť (bolest), VI 513
 srdcu nežiaľ (co), IV 3
 srdcu si polahčiť, XII 380
 k srdcu si pripustiť, IV 134
 do srdčeka sa vrezáť, VII 253
 srok inde, krok inde, VIII 723
 komu srok, k mladej krok, VII 226
 proti srsti povedať, V 640
 ani srsti nezostalo, XI 520
 sršňa nedráždí, VIII 221
 sršne na ňom vstávajú, VI 542
 stáci piť, sediac jesť, VI 243
 sťahuje sa bez nákladu, X 200
 stále a. letní sneh, XV 254
 stalo sa — neodstane sa, XII 607
 stania nemá, IV 257
 stará ako hrá, t. ml. tančí, VII 669
 stará ako rekla, t. buď, IV 138
 stará čižma moc masti snesie, VI 254
 stará čižma otlak nerobí, VII 562
 stará dievka — krosná, VII 448
 stará dievka sa vadi, VII 449
 stará dievka — svieca, VII 450
 stará dobre kašu mastí, VII 563
 stará história, V 529
 stará pravda, VII 132
 stará sa mu dostane (komu), XVI 611
 stará stodola dobre horí, VII 326
 stará šata nové záplaty, IX 577
 stará ťapa o tom znala, XV 344
 stará vojna, XI 199
 stará vrba bude z neho, VII 128
 starci dvakrát chlapci, VII 79
 stavec a. bobáčik, VII 133
 stavec tam robil (baň.) XI 112
 staré dievky na 2. svete, VII 451
 starého koňa zle učiť, VII 80
 starého nie — zkušeneho sa pýtaj, IX 627
 od starého nové merajú, IX 535

starého psa na svorku, VII 81
 starého psa za zajacom, VII 66
 zo Star. Zák. človek, IV 150
 staré hriechy nespomn. VIII 182
 staré chrámy — dobré zvony, VII 82
 po starej brázde, IV 34
 v starej peci čert kúri, VII 101
 na starej vrbe huby, VII 71
 na staré kolená, VII 130
 starému bochničku atd. VII 85
 starému hlas uteká, VII 84
 i star. kocúrovi myš ujde, XII 15
 star. koňovi, sluh. 1 plat, VIII 997
 starému prednosť, VII 83
 star. sa neposmievať, VII 75
 staré — nemilé, IV 23
 staré ohnisko, X 10
 a. staré spievajú, t. mladé, VII 670
 starý a. Budišovo, VII 134
 starý, ale jarý, VII 86
 starý a nemá rozumu, VII 58—9
 starý čert najhorší, VII 87
 starý čl. hotový blázon, VII 89
 starý čl. zámka na dome, VII 88
 starí dobre radia, VII 69, 90
 starý do hrbky letí, VII 96
 starý do mlyna, mladý do vína, VII 72
 starý! ešte ml. nebol, VII 144
 starý grib je črvavý, VII 68
 starý Grič — nemá nič, X 327
 a. starí hudú, t. ml. budú, VII 671
 v starých rozum býva, VII 61
 starý kostolník zvoní (jak), VII 91
 starý má zuby v žalúdku, VII 92
 starý mládenec — puchík, VII 450
 starí na detin. chodníky, VII 93
 starý, na oferu! X 538
 starý nech sa dodiera, VII 74
 starý rozumom viac a. ruk. VII 94
 starí rozum tratia, VII 60
 starý strom presádzať, VII 95
 ani starí to nepamätajú, XVI 52
 starý tresceš? ukáž inak, VI: 682
 i starý tkáč pochlpí, XII 30
 staroba — choroba, VII 36, 97
 staroba nie bláznivosť, VII 98
 na starom do — i zo mlyna, VII 73
staromládenectví, VII, odst. 3, g
 na starom mesiaci zrod. VII 136
staropanensví, VII, odst. 3, g
starost, IV, odst. 5; VII odst. 1
 bez starosti čl. (pokud), XII 190
 starostí iných dost, IV 144
 starosti kto nemá, XII 42
o starosti slovesa, IV, 133
 starostí veľa pri (mnohu), XI 580
 starosť na kom, na t. zlosť, VIII 895
 starosť nás zašla, VIII 854
 na starosť nechápať, VII 20
 starosť — nemúdroosť, VII 38
 starosť — neradosť, — VII 39
 starosť — pred časom šedinu, IX 84
 starosť — žalosť, VII 37
 starou mierou merať, X 1037
 staršiemu poctivosť, VII 99
 starších rady sa drž, VII 67

starší — maj lepší rozum, VII 771
 starší som a. mladší, VII 145
 po staršom do mlyna, IX 465
 starú líšku nechytíš, VIII 522
 na starú paňu vyplatíš, XVI 195
 statečný ošiveje, huncut olyšeje, VI 180,
 182
 statečnosť na večnosť, II 109, X 84
 staté je staté, XII 654
 statky bez rozumu — zmatky, X 756
 statky idú na nestatky, X 755
 statku tľče a pozadky, XI 524
 statočného tam nevidel, XVI 257
 statočným byť nehodno, VIII 1114
 statočnosti a. u psa hanby, II 333
 statok a. lasice, XI 523
 statok cudzí sa nedarí, X 854
 statok kto má, má škodu, XI 474
 statok — zmatok, XI 479
 stáť za dvoch, III 271
 stavia — rúca, III 298
 a. sa stavia, t. stojí, IX 261
 stavil sa a. blýskavica, XVI 19
 stavy menia mravy, VIII 1014
 stav iný, iný kraj, XIII 112
stavy vzdelané, XI, odst. 3
stavy zvláštní, XI
 stehy a. ovos, XI 176
 stenám kázať, IV 153
 stena, vyvalím ťa! IV 605
 stene a. stará baba, XV 90
 stene dohovárať, IV 148
 steny majú oči, V 307
 stenu ľubiť, VII 575
 na stenu sa driapať (bol), VI 513
 na stenu sa prilepiť! XVI 402
 stiať a. hada, XVI 453
 stydeť sa krátce lepeš, IX 209
 stydlivá Zuzana, IV 266
 stydlivý a. ovčí loj, IV 266
stydlivost, IV, odst. 10
 stydl. kde, tam i bázeň, VII 206
 stydne od užery, X 968
 stien sa lapať (slabosť), VI 521
 so stieňu sa pasovať, IV 240
 na stínanie ist, XII 260
 stín lapá, hrst' prázdna, IX 380
 stisnúť a. gäjdy, XVI 452
 stisnúť, — kosti praštia, XV 134
 za stlačku mať koho, VII 581
 stodola pustá, III 78
 stodoly plnej niet, žeby — XVI 629
 stojí akoby ho do zeme vbil, a j., XV 50
 stojí akoby primrzol, XV 50
 stojí a. drevená Mara, XV 50
 stojí a. Hoja Ďanda, XV 50
 stojí a. hriech nad dedinou, XV 50
 stojí a. lipa pri kostole, XV 50
 stojí a. odkopaný stĺp, XV 50
 stojí a. o stĺp prikovaný, XV 50
 stojí a. socha, XV 50
 stojí a. svätý na moste, XV 50
 stojí a. vrba, XV 50
 stojí a. zkamenelé slovo, XV 50
 stojí, kde ho postaví, IV 636
 stojí na ňom akoby ulial, XIII 160

- stojí veľa, zhrbatie, X 515
 stolár by dobre stál (kdy), XI 171
 na 2 stolce sedieť, IX 362—3
 stolce stavať, VIII 823
 stolček od Lucie robiť, III 315
 stôl holý — holé role, XI 565
 2 stoly, belčovy, kostoly, VII 470
 stonci stonú, chlebece hynú, X 514
 stonky, a nič bomky, X 513
 sto zl. keby tak prišlo, XVI 20
 na stradobu donieš, IV 227
strach, IV, odst. 9
 strach ho naháňa, IV 242
 strach ho obišiel, IV 242
 strach horší než beda, IV 205
 strachy malé, XVI 93
 strachy na Lachy, IV 242
 strachy väčšie a. laky, IV 210
 strach má sto očí, IV 208
 strach mrcha, IV 207, 208
 na strach pochodiť, XII 268
 strach sa smrti rovná, IV 208
 v strachu a. na britvách, a j., IV 215
 od strachu mal umrieť, IV 242
 strachu nahnať, IV 242
 strachu sa najesť, IV 242
o strachu slovesa, IV, 251
 v strachu, viac že v pol — IV 242
 strach väčší a. mátoha, IV 210
 strach väčší a. treba, IV 210
 pre strach židovský, IV 625
 po strakách sa obzerať, IX 226
 straka na kole, V 104
 1 straka s kola, 10 na k., VII 264
 straka vyrapotala, V 333
 strake každej to nie, V 326
 straky bod. ho sjedly! XVI 510
 straky na koho, i vrany, V 441
 od straky odkázať, XVI 138
 z 1. strany prosí, z 2. hrozí, VIII 567
strannictví, VIII D, odst. 2
 za strašidlo do maku, a j., IV 639
 straší kde, už sme tam! XII 492
 strcalka ho má, VI 382
 streda — chlapcom beda! XIV 275
 streda — prázdny deň, XIV 277
 streda — to podjedá, XIV 276
 strecha deravá nad žiadnu, X 49
 ku streche pritísnuť, XII 327
 pod strechou zmoknul, XII 441
 strechu starú rezať, XI 418
 strela akoby zafundžala, XV 342
 strela jasná, okovaná! XVI 573
 strela jazorná! a j., XVI 37
 strela medená ťa zabila! a j., XVI 570
 streliť v pravo, zajac v ľavo, XII 430
 strepať dovedna, III 334
 u strýca, deda nič, beda! VII 825
 striehne a. žito na plachte, XV 107
 striehnuť na to (jako na čo), IV 112
 strieľa Bohu do okien, V 209
 strieľať bez prachu, V 50
 strieľať na slepo, IX 394
 strieľať z motyky, a j., V 713
 strieľ (kolik) v tvoj duši! a j., XVI 577
 striga ho podstrelila, VI 525
 striga sa vrtí, XIV 225
 strigy sa vadia o list, VII 180
 strýk babe ujko, VII 894
 zo strniska zima, XIV 75—6
 stroj dobrý — pol práce, IX 485
 strojí sa a. Dodola, XIII 161
 strom do doliny (jak), IX 547
 strom kam nahnúť, padá, IV 25
 strom na bičisko nesúci, XVI 256
 strom naraz nesotnú, IX 134
 1 strom nečiní háj, VIII 343
 a. strom, také ovocie, II 138, VII 666
 strom zo zrna vyrastá, XII 656
 strom zrazu sa sotne, XII 655
 strova mu ide na úžitok, VI 53
 stroví sa skôr a. zarobí, X 766—7
 strovil by viac, keby mal, X 765
 struna praskne, VIII 269
 struny iné natiahnúť, XVI 366
 na 1 strunu bijú, VIII 670
 na strunu tenkú zahúšť, XVI 198
 studené a. had; — žaba, a j., XIV 252
 XV 223
 studené dúchať, IX 605
 stud. ruce, horúce srdce, VI 181
 studenka — voda chutná, XI 219
 studňa hlb. vyváža sa, X 668
 do studne za druhým nemusíš, IX 295
 do studnice smetiť, VIII 478
 v studni plávať probuj, IV 570, X 210
 studu niet, ani bázne bož. VII 205
 stupil si na lyžičku, VI 271
 stupiť do strmeňa, a j., V 643
 stvora úbohá, a j., XII 357
 stvoriteľ lep. a. zabitel, VII 659
 súdené — i dané, VII 277, XII 530—1
 súdené, — i súrené, XII 529
 na súde on, my v blude, VI 704
 sudy kde, tam súdy, VI 284
 súdiť vedľa seba, II 258
 do súdu to trvať bude, XV 349
 súdži tela, traťi kravu, VIII 1219
 suché a. chmeľ, XV 255
 suchý hrom, XIV 219
 suchý mlynár, X 328
 suchý neobíde, XVI 463
 pod suchým zmoknul, VI 394
 sucho a. v peci, XV 255
 pri suchom i mokré shorí, VIII 1178—80
 po suchu obísť, VIII 1295
 v suchu sedieť, XII 101
 suka akoby ho obšala, VIII 772
 súka a. súkenník, VI 364
 suka, už ju puká, VII 272
 súkno ľahké, II 316
 za suknou sa vláči, VII 258
 o summe nevie, X 279
 v súde veľkej byť, XII 310
 od súseda dobr. nie ploty, VIII 276
 u súseda krava viac mlieka, VIII 588
 u súseda lepšia úroda, VIII 578
 od súseda zlého utec, VIII 270
 sused dobrý — otec, mať, VIII 272
 sused horí, teba páli, VIII 273, IX 239
 susedia vedia (o čem), XII 302
 sused nad priateľa, VIII 275

- súsed nad rodinu, VIII 271
od súsedov ani slepka, VIII 277
súsedove hrozná, XI 410
súsed zlý horší a. vojna, VIII 278
suš sa, kde si sa umočil, VIII 457
súženie a pŕhlava všade, XII 155
sväda, V, odst. 19
sväda nedá osohu, V 579
o svädě slovesa, V, 620
zo svady nič dobrého, V 581
svady sú sv. — majme sa radi, V 580
svätá nevinnosť! VIII 712
svatba dobrá do týždňa, VII 327
svatba má veľké ústa, VII 329
svatba synu, dievke (kdy), VII 352
svatba za deň, bieda vždy, VII 434
svatba za turák, VII 446
2 svatby pri 1 dyme, VII 369
svätého by pohlo, XVI 53
na svätého si hrá, VIII 712
svätí boli a hrešili, XII 37
svätí boli, vínko pili, VI 335
svätý, čertov pácha, VIII 556
svätí Michala, VI 365
svätým nebudz, keď si hrišny, VIII 712
svätým nikto nenie, XII 35
svätý nie kaž. čo do kostola — VIII 553,
554
svätý pokoj, IV 622, VIII 389
svätí sv. Ležúcha, X 586
svätí sv. Narobsa, X 537
svätý to viac nesošije, XII 479
svätý, uši z pekla von, VIII 555
svätí všetci nepomôžu, XII 478
svätky, XIV D, odst. 4
svätosť mu z očí vyzera, VIII 712
svatúškár najhorší, VIII 557
svedčí — pes väčší, VIII 1232
svedčiť na pravdu, VIII 1233
svědek, VIII D, odst. 4; 5, f
svedok starý, IV 293
svědomí, II, odst. 2
svedomie či má? VIII 1253
svedomie dobré a klebety, II 20
svedomie dobré podúška, II 18
svedomie dobré sa nebojí, II 19
svedomie dobré smelc, II 24
svedomie ohlušit, II 23
na svedomie si brať, VIII 1256
svedomie zlé — trápenie, II 28
svedom. žalob. sudca, kat, II 25
do svedomia postrápať, V 170
so sved. dobrým hovoriť, XVI 89
v svedomí sa čuť, II 21
sved. dobrému hrom neškodí, II 22
svěhlavost, IV, odst. 7
svěhl. výčitky, IX, odst. 7
sverené šetriť, VIII 965
sveta chytený, II 335
sveta neprebudem, XII 599
so sveta odprevadiť, XVI 421
svetár a peciar, XIII 199
sveta sa mi nechce, XII 385
so sveta sbehlý, II 335
so sveta si nič nerobiť, IV 147
so sveta snieť, a j., IV 95, VI 678
sveta zksúsiť, IX 621, XIII 238
sveta žiť komu, XII 74
svet celý je jeho, VI 397
svet čo je, nevie pecúch, XIII 201
svet čo svetom stojí, XV 345
na svete je všetko, XII 657
po svete roznášať, V 479
vo svete sa všeličo pletie, XII 659
vo svete všeliako býva, XII 660
svet hore nohami, XII 569
svet huncút, on statočný, V 416
svet ide s ním do kola, VI 397
svety súdiť (pyšný), a j., IV 543
svety tri nazdá sa mať, IV 318
svet je široký, VII 773
svet kazí mladý kvet, VII 43
svet kým svetom bude, XII 534, XV 345
svet komu po vôli, XII 568
svetla bož. bod. nevidel! XVI 536
svet laje, B. praje, VIII 583
světlo, XV, odst. 8
svetlo — ihlu možno najst, XV 186
na svetlo i tenko upradené, II 5
za svetlom kaž. nechod, VIII 223
svetlonos ho vodil, VI 398
na svetlo tajné vynde, II 7
svetlo zapáliť (kdy), IX 430
na svet ma to nedalo, XVI 100
svet mu kvitne, XII 97
svet naraz nie stvorený, IX 64
svet nie konský zadok, X 683
so svetom isť musíme, IV 29
svetom nabratý, II 335
svetom to išlo, XVI 15
svetom uleteť, IV 313
svetom za novým letom, X 539
so svetom žiť, VIII 311
svet prevrátený, XII 566
svet sa mení, my s ním, XII 658
svet sa mu blyští, III 232
za svet sa nečarovať, a j., IV 308
svet sladký, kto ho nezná, XII 567
svet tak beží, XII 582
svet vie o tebe, čo ty nie, XII 38
svet zmotaný, XII 570
na svet znovu dať, XII 325
svet zvie, nezpomôže, V 308
od svevole čo robiť, IV 139
sviatky Cigaň. najväčšie, XIV 288
sviatok má vždy (kdo), X 506
svieca života shasla, a j., VI 676
svieci nos utreť, XVI 233
svieti a. komárov nos, XV 187
svieť mu o poludní, neverí, IV 180
sviňa a zlaté sedlo, II 218
sviňa blato najde, II 217
sviňa najlep. (ktorá), XI 480
sviňa nazráta do blata, VI 316
sviňa prvý oráč, XIV 3
sviňa sa ociera, II 259
sviň dost, žiru málo, X 518
svine kde podkúvajú, XVI 319
svine na holiach až sa popasú, XVI 130
svine som s tebou nepásoľ, XVI 323
svine vyzdychaly, XVI 268
bez svine zlé hostiny, XIII 37

sviniar to veľký, XVI 267
 svini nie rohy, a j., VII 527, XVI 360
 svini poctivosť, XI 516
 svinka kde tu zdechla? XI 143
 svinská nemoc sa ho chytá, VI 61
 svinské suchoty, VI 61
 svinský kúštek, VI 584
 sviňu bez príčiny zaklať, XI 513
 sviňu z trhu doviedol, VI 399
 svitaj, Bože, svitaj, XIV 304
 svitá len a mrká, XIV 99
 svitá mu v žalúdku, VI 272
 na svitaní bravy opalujú, X 1184
 svitne ešte deň, IX 61
svoboda a odvislosť, VIII C, odst. 3
 svoboda nado všetko, VIII 1056
 na svobode a. ryby v vode, VIII 1055
 bez svobody — ryba bez vody, VIII 1053
 svobodný a. vták, a j., XII 98
 svoje a cudzie, VIII 1060—62
 svoje hľadá každý, VIII 34
 svoje kto nešiana, X 759
 svoje kto si neváži, X 758
 svoje látať, cudz. nechvátať, X 760
 svojemu pridze čas, X 744
 svoje najmilšie, VIII 25
 svoje nešiana, ani cudzie, X 757
 svojho boha má, IV 159
 od svojho shynieš, VII 865
 svoji držte a. reťaz, VII 867
 svoji hnevaní lep. a. (kteří), VII 864
 so svojím a svereným (jak), VIII 969
 svojím byť, nie druhého, VIII 38
 svoji sme, nič preto, VIII 665
 svojskí sú ako deti, VII 870
 svoj svojho našiel, VIII 671
 svoj svojho neopustí, VII 871
 svokra na nevestu, nev. na sv. VII 874
 svokra na nevestu zlá, VII 873
 svornosť kde, tam B. VII 837
 svornosť, nesvornosť, VIII 118
 svornosť nie, ani hojnosť, VIII 97
 v svrabe a. v kôre, VI 557
 svrbí kde, tam sa drbí, VIII 36—7
 svrček volá: trp! VIII 185
 svrchu kašu, spodok halušky, VI 413

 Šabladura preštváľ, VIII 743
 šefel s drúkom sa sišiel, VII 444
 z šafla do šechtára, a j., XII 321
 šahó! — vól na pravo, prečo? XVI 286
 šalie sa, či čo sa mu robí? III 223
 šanovať a. podošvu, VII 587
 šanuj ho, keď sa sám nie, X 608
 šanuj si, kým máš, X 761
 šarkan letel, XIV 226
 šata robí — nerobí — človeka, XIII 125,
 126
 šate nieto úderku, XIII 165
 šaty a. deravá rozsievka, XIII 162
 šaty a. krave z pysku, XIII 162
 šaty a. z kochu, XIII 162
 šaty keďby nie — špata, XIII 124
 šaty na hosťoch trhá, VIII 855
 šaty nové so star. dierami, XIII 153
 šaty viac váži a cnosti, XIII 121

dľa šaty vítaj, d. rozumu vyprevad', XIII
 123
 šatu šanuj, ona ťa nie, XIII 127
 ščať proti vetru, IX 527
 šediny hrobové kvetiny, VII 107
 šedy — vedy, VII 106
 šedivý a. jablôň, a j., VI 147
 šedivý? ba sivý, VII 457
 šedivie od pysku a. pes, VI 147
 šedivie od uší a. somár, VI 147
 šedivý vrkôč si zapletať, VII 584
 ne šedlac. kedz šidac, IX 457
 šelma každá poznačená, VI 183
 šelma myslí o druhom (jak), II 249
 šelma od pysku šedivie, VI 184
 šelma prebitá, VIII 739
 šelma vybjáná, II 337
 šelma všade dobre prejde, VIII 607
 šelmu B. tresce, II 177
 šemreš, dobre mu padá, VIII 584
 šepkom múky, hlasno soli, V 743
 šeptané — zlyhané V 741
šeptaní, V, odst. 28
 s šeptom — s čertom, V 740
 ševci a Krišpín, XI 116
 ševkyni sviňa zdochne, XI 173
 šialený a. pudivietor, IV 646
 šibal nad šibala, VIII 744
 šibe, až tak páli, XIV 242
 šibenica mu chybí, II 336
 a. so šibenice padlý, VI 555
 šibenice pre nás a p. deti, V 717
 na šibenicu súci, II 336
 šibeničky preskakovať, VIII 1287
 šibenná noha, II 336
 na šidlo postaviť, IV 446
 šidlo vo vreci neobstojí, VIII 564
 šiel s ovislým nosom, V 638
 šiesty steblík preskakuje, VII 667
 1 šije, 2. pára, VIII 946
 šije v noci, vo dne pára, XI 172
 šikovný a. bobový snop, a j., III 322
 šikovný a. parom, a j., III 272
 Šimona Júdy, mrznú hrudy, XIV 90
 Šimona Júdy, von z búdy, XIV 89, 91
 šípy zo srdca, IV 470
 šíp tupý, III 327
 šit' horúcou ihlou, XI 178
 šit' na zajačí skok, XI 177
 šit', párať — práca, X 370
 šivačka čo vyšije a sje, XI 174
 škarede hľadí, pekne myslí, VIII 183
 v škaredú strelu má mena, VI 126
 škoda hlavy! III 184
 škoda ho hniť, VI 716
 škoda ide do chasňa, X 835
 škoda je, čo pes sje, X 836
 škoda ľah. tečie a. voda, X 698
 škoda lebo osoh, IX 58
 škoda malá nenie svet, X 833
 škoda nemá gazdu, VIII 1239
 škoda nikomu nie milá, VIII 1099
 škoda peňazí za ledačo, XI 255
 škoda tej duše, VI 2
 škoda tvojej podoby, VII 135
 ku škode príde posmech, X 130—1

škodí si samochŕta, neľutuj, IX 303
 škodiť môže každý, VIII 246
 škodí — učí, IX 615
 škody väčšej bod. nebolo, X 839
 škodka lepšia než škoda, IX 207
 škodou sa učíť, IX 614
 škodou zmudreť, IX 602
 škodu má, má i hriech, X 106
 škola bez 1 žiaka bude, VIII 329
 škola mu smrdí, III 255
 škola nie zajac, III 40
 škola svet, psota majster, IX 613
 do školy darmo nechodil, III 190
 školská nemoc, VI 545
 poza školu chodiť, III 190, 255
 školu ľedva ovoňal, III 255
 školu 13. vychodiť, III 190
 škrabať sa za ušima, IV 130
 škrabe sa, kde nesvrbí, IV 424
 škrečí a. sojka, a j., XV 91
 škriepí sa o dušu, a j., V 617
 škrípce naťahuje, VI 469
 v škrípci byť, XII 313
 škrípe do zubov vylámania, XV 92
 škuľavého sa chráni, VI 185
 škol. kráľom medzi slepými, VIII 894
 škúli — obed mu sožrali, VIII 780
 do šľaku vstúpiť nehoden, XVI 338
 šľiak bod. ho metal! XVI 524
 šmikeň má veľké ústa, XI 120
 za snôru zataiť, XII 440
 šnúrkú do hrdla kúpil, VI 381
 sošovica (viz šušovica)
 špatne podstlať, VIII 825
 špatný a. čert, VI 113
 po špatnom čase pekne, IX 82
 na špendlíkoch stáť, IV 385
 na špicu sa dostať, XII 269
 špičky mu našiel, VIII 807
 špilka v grgu, IV 537
 šťastie*) a. do komína dym, XII 99
 šťastie a mačka, XII 67—8
 šťastie a priatelia, XII 57
 šťastie a rozum, XII 55, 60, 62, 64
 šťastie a závisť, VIII 591
 šťastie bez požehnanja, XII 70
 šťastie ho prenasleduje, XII 100
 šťastie je vrtkavé, XII 212
 šťastie mu svitlo, a j., XII 340
 šťastie na tenkej niti, XII 210
 šťastie nešťastím (a opačné), XII 65
 šťastie nocľahy mení, XII 213
 šťastie oči slepí, atd. XII 69
 šťastie sa jej triaľa, VII 390
 šťastie sa trúsi, nešť. sype, XII 150
 šťastie si sám pohubil, IX 337
 šťastie slepé, XII 543
 šťastie u blázňov, XII 53—4
 šťastie u šelmy, a j., XII 56
 šťastie za kým, za t. ľudia, XII 73
 šťastie, že grgy nezľámal, XII 331
 v šťastí nedúfaj, XII 215
 šťastiu dierky zapchať, XII 66

šťastiu never, XII 214
 šťastlivý vždy — nikto, XII 211
 šťastnému dobre ide, XII 58
 šťastný nebuď pyšný, IV 510
 šťastnému i vo snách, XII 59
 šťast. cestu, po kolená blata, a j., XVI 596
 štebot a. lastovičky, V 259
 štedrý nosí holé bedry, X 1012
 štédrost, X B, odst. 14; 17
 šteká a. pes, V 618
 šteky strielajú, XI 428
 štence prvé do vody, X 1173
 štěstí, XII, odst. 2
 v štěstí čl. zapomína, XII 71
 štěstí nestálost, XII, odst. 4
 v štěstí nezhrdni, XII 72
 štica bude prašat, XVI 484
 šticu vytriasť, XVI 187
 za štích na klinček, XI 179
 štipku soli doň nezaviaže, XIII 164
 za štyri a za 5 bez 1, II 289
 šturmuje k mešku, X 970
 šuga maga, II 296, XVI 518
 šuhaj a. panna, VI 127
 šuhaj do radu, VI 44
 šuhajko záhorský, XIII 265
 šuhaj, svet ho nevidel, VI 127
 šuhaj úbohý — 2 nohy, X 306
 šuchotu kto sa bojí, IX 45
 i šupka pekná v p. háboch, XIII 120
 šustu minúť, VIII 1295
 šustu neujsť, XVI 463
 šušku borovú dostať, XVI 131
 šušovica zadok otvára, XIII 53
 šušovice jej netreba, VI 128
 od šušovice pekný, XIII 52
 šušovicu rád jie, VI 128
 švagra mať, XIV 207
 švec má najhoršie boty, VIII 920
 švec sa neporúbe, XI 117
 švekra — pol pekla, VII 875
 švogger huncut, VII 835
 Tabak sadiť v zime, XII 418
 tácká sa a. kačka, a j., XV 51
 táčky vozí po kuchyni, XI 136
 tadadom — z blata dom, XII 603
 tafaty a záplaty, X 270
 ťahá a. kôň, X 527
 ťaha ani smrť, a j., XI 513
 v ťahaní sa vystiera, XI 513
 ťahá sa a. vlk po bruchu, XV 52
 ťahá sa doň a. čert do radnieho, VI 366
 tají do duše, V 210
 tajnosť drž u seba, V 285
 tajnosť nie cudziemu, V 266
 o tajnosť sa pýtaj deti, V 533
 taký nie, ani onaký, IV 613
 tak je k nám a. k vám, XVI 595
 tak, tak, ale z chyže jak! XII 469
 1. tak, 2. tak, všet. naopak, VIII 931
 takto rečme, ta sa vlečme, XVI 643

*) Jiná viz niž *štest* — ponevadž dobre slovensky jest šťastie i štestie, štestia.

- tam sme, kde sme boli, XII 470
 z tanca ledva nohy vláči, XIII 253
 tancovať (jak), XIII 266, 269
 tancujem, Pane Bože (jak), III 113
 tancuje sa s ňou (jak), XIII 261
tanec, XIII, odst. 5
 tanečník a. za vozom opálka, XIII 267
 s taniera svaliť, VIII 794
 s tanistrou na koštiale, VI 658
 tanistru daj — obliecť sa, XIII 174
 tára a. na mukách, a j., V 714
 tára, čo slina donesie, V 714
 tára sa a. had po Brtomile, a j., XV 53
 ťarbák ho pozdravil, III 290
 ťarbák si sám zavadzia, IX 548
 ťarcha je pod vozom, XIII 219
 ťatárbohov v tv. materi! a j., XVI 578
 na tátošovi letieť, XI 512
 Tatry — slov. vaty, XVII 12
 ťaží, ľudí kazí, X 519
 ťažkú fúru nesie, X 540
 ťažké a. centy, a j., XV 256
 od ťažkej nemoce žiadať, X 954
 ťažký križ, VII 588
 ťažko do povaly vítať, IX 550
 ťažko jesci, nescé lezci, VI 244
 ťažko páperie pustí, X 972
 ťažko ti to padne! XVI 410
 ťažko vodiť, nechce chodiť, IX 27
 ťažoba z neho vyzera, VI 540
 o tebe za tebou, V 437
ťahotnosť, VII, odst. 7, a
ťahotnosť, úsloví o ní, VII, 630—37
ťahla a ducha nesrovnalosť, VI, odst. 1
 teľa a vól, III 134, 137—8
 teľa, čoby vraveť vedelo, XI 523
 teľa dobré — pol kravy, XI 437
 s teľa dolu ide, a j., VI 543
 teľa, donesie ti veľa, VIII 977
ťahla držení, pohyby, XV, odst. 1
 s teľa ho nevyrežem! VIII 1262
 teľa na ľade, XII 188
 o teľa prú a. o kravu, IX 469
 teľa skôr než jeho naučí, III 257
 teľa svätobjanské, III 257
 telies' komu, tomu reve, VIII 1200
ťahlo, VI
 telo a. cesto, VI 62
 telo a. červené súkno, VI 554
 telo a. kremeň, VI 39
 telo nech padá s neho! XVI 565
 temä má mäkké, a j., III 258
 na temä padnúť, III 258
 v temä urazený, III 187, 258
 temianom okúriť, VIII 752
 tenká — bičom by prefal, VI 96
 tenká na preštiknutie, VI 96
 tenké a. vlas, XV 257
 tenké brucho, VI 437
 tenký a. bobový snop, VI 96
 tenký a. hlista, a j., VI 96
 tenký obed, chuti večera, VI 256
 tenký súkenník, X 329
 tenko pluje, VI 272
 tenšie krájaj, X 763
 teplé a. lúh, XV 225
 teplejšie o 1 kožuch, XIV 235
 teplý nie, ani studený, IV 614
 teplo a. Cigán. v saku, XV 224
 teplo a. v lázni, XIV 258
 teplo a. v starej izbe, XIV 258
 na Teréziu každý oberá, XIV 85
 testiná mu a. dievča zomrela, VII 391
 teším sa, že sa radujem, IV 322
 teší sa a. sedliak žatve, IV 315
 teší sa, len mladne, IV 314
 tetka Trápelka, IV 115
 tchor v cudzom škrtí, X 1205
 tiahne sa, kde sa liahlo, VII 911—12
 tiekol tadiaľ celý Dunaj, XIV 229
 tichá voda, VIII 559, 561—2
 tichý a. ovečka, a j., IV 381
 ticho a. v kostole, a j., XV 202
 ticho, lístok sa nehne, XIV 189
tichosť, XV, odst. 9
 a. ty mne, tak ja tebe, VII 56, 59
 týka sa ho, omyká sa, V 140
 z tisíc 1 to nevytrpí, XII 240
 tiskať a. tekvicu do vody, X 579
 po tituli čo — nič v škatuli, X 254
 na týždeň sa najesť, VI 411
 tkáčka svätodušnia zlá, XI 169
 tkáč slepý, III 297
 tkáč, súkenník, mäsiar (o oděvu), XIII 108
 tlačíť možno za ním, V 739
 tícť a. starú halenku, XVI 188
 tlk je z neho, III 233
 tľstá sviňa nie s chudou, X 134
 tľsté bolo, pohorelo, X 764
 tľstý a. komár pod kolenom, VI 82
 tľstý a. svieca, VI 97
 tľstý a. sviňa, VI 61
tma, XV, odst. 8
 tma a. v roku, a j., XV 188
 tma keď sa už černala, XIV 295
 tmavé a. hrob; — noc, XV 188
 do tmavej noci (pracovať), XIV 297
 po tme a. v noci, XII 237
 po tme húdol, VIII 541
 tmy veľké idú, XIV 209
 tmolí sa a. tōňa, VI 547
 točí sa a. mucha na jar, VI 547
 toľko a. čečiny, a j., XV 329
 toľko a. červených myší, a j., XV 331
 toľko moce, že strach, V 718
 Tomáš neveriaci, IV 151
 tōňa za človekom, XII 165
 topí sa, britvy (a j.) sa chytá, XII 132
 v torbe ma, zji na horbe, X 694, XIII 200
totožnosť niekoho, XVI, odst. 3
 tovar dobrý kupca najde, VII 289
 tovar groš, oldomáš 2, XI 317
 tovarýš na ceste, XIII 212
 tovar planý obrehujú, XI 256
 tovar spravodl. nezkape, XVI 12
 trafiť do diery, a j., XII 43
 trafiť do srdca, a j., V 645
 trafiť medzi holuby, III 328
 trafiť mu na liek, a j., XII 343
 trafiť na hrču, a j., XII 298
 trafiť na svojho, II 347, VIII 745

trať po slepáčky, III 277
 v Trantárii; v Sitne na dne, a j., XV 367
trápení XII, odst. 3
 v trápení a. bez rozumu, a j., XII 256
 trápenie — korenie, IX 136
 trápenie svoje má každý, XII 162
 trápenie zapiť, VI 333
 bez trápení v svete není, XII 159
 trápi sa čl. do smrti, XII 160—1
 trasiae randami, a j., X 331
 trasiae sa a. osika, a j., XV 54
 tráva pri vode, XI 394
 trci frci kňaz Ondrej, XVI 146
 trčí, kde ho strčí, IV 636
 trčí to tam! XII 470
 tresce B. šelmy, II 346
 tresk (a j.) a. v súdny deň, XV 204
trést, II, odst. 7
 trestajúceho sa netresci, II 178
 trestaný tým, čím hrešil, II 154
 trest po hriechu, II 179
 trest pozdejší väčší, II 176
trést soudní, VIII D, odst. 5 d
trestu prominutí, VIII D, odst. 5, e
 do tretice dobrého, XV 304
 trhan tr-vi neublíži, II 240
 trhá sa pod ním všetko, XII 313
 na trh (a j.) ne so všetkým, V 299, 310—11
 trh platí, t. tratí, XI 262
 trhu prvého sa drž, XI 261
 trieska dvermi a. na svatbc, a j. XV 135
 trieska neďaleko kláta, VII 684
 trieska za uchom, IV 401, VIII 701
 triesky sú tesárove, VIII 1223
 triesky v obe strany, VIII 1074
 trieskou pod nosom, VIII 225
 triesok nenarúbať z neho, IV 471
 triezvy myslí, opilý povie, VI 292—4
 Trikráľová zima, XIV 121
 trkotáť a. vo mlyne, V 254
 trňa sa chytá šipa, II 261
 trň sa z mladí ostrí, VII 109, 110
 trň ten je tam! XII 470
 trň v päte; — z päty, VIII 796, XV 348
 trň zavčasu škrabe, VII 108
 do troch načítať, VIII 546
 trochu mimo, ostatnie von III 328
 tromf na tromf, VIII 829
 troms tromsom, IX 552
 trpelivosť cnosť, VIII 189
trpělivost, IV, odst. 18
trpělivosti cena, IX, odst. 4
trpělivosti konec, VIII A, odst. 8
 trpelivosť najlep. zelinka, IX 137
 trpelivosť ostatnia, XII 355
 trpelivosť všet. premôže, IX 137
 trpeť a. trpielka, XII 382
 trpeť a. panovať, VIII 187—8
 trpeť nesamému ľahšie, XII 133
 trpí ako vinovatý, IX 264
 trpka dobrá, VIII 190
 trp! naveky zle nebude, IX 137
 trp telo, na svet si chcelo, XII 157
 trúb do zad. hlúpemu, III 239
 trúbi sam pred sebou, V 168
 trúbiť o jednom, IV 106

truc na truc, VIII 829
 trúdy púšťať, a j., IV 245
 truhlu ukradli, kľúč tu! X 1232
 trúngom sa premáha, a j., VI 367
 trvá dlho a. vian. pieseň, XV 352
 na tščo srdce, VI 264
 tučné telo — chudá duša, VI 3
 tučný a. baran v jaseňi, VI 66
 tučný a. medveď a j., VI 66
 tučný kôň až sa trasiae, XI 523
 tučný od lenivosti fučí, X 488
tučnost, VI, odst. 4
 tuhé a. Jánošíkov pás, XV 258
 tuho nabil, ako vystrelí? XII 389
 tuhší slabšieho udolie, VIII 1186
 túla sa a. sova v noci, a j., XV 56
 túla sa po planietach, VII 219
 tupiť i blázon umie, V 460
 Turek za päťami? IV 82
 u Tutulov, XV 369
tužba, IV, odst. 4
 tužba pastierikova, IV 50
 tužba valachova, IV 51
tvář, VI, odst. 6
 tvár a. lalija a 2 ruže, VI 112
 tvár a. lopár, a j., VI 129
 tvár a. mliečko, a j., VI 112
 tvár duše obraz, IV 13
 z tvári mysel žiari, IV 16
 na tvári mu vidieť, IV 17
 na tvári sa zjaví (co), IV 7
 tvár jej kvitne, ruž., VI 129
 tvárka ľhárka, IV 14
 tvárka nie ľhárka, IV 15
 tvár mrzká a zrkadlo, V 143
 tvárou na Krista atd., VII 790
 tvár zapálená, II 27
 tvár zkriviť, IV 432
 tvrdá šija, VIII 265
 tvrdé a. kremeň, a j., XV 226
 na tvrdé drevo t. klin, IX 504
 do tvrd. dreva kyjanka, IX 487
 do tvrd. nerád vrta, X 573
 do tvrd. zatať, XII 249, 253
 2 tvrdé kamene, VIII 140
 tvrdé o t. iskrí, a j., V 547, 569
 na tvr. kčť tv. klin, IX 505
 tvrdý orieštek, XII 250
 tvrdo, potom hrdo, IX 129
 tvrdošani tvrdošejni, IV 173
 tvrdo uvarený, IV 159
 čím tvrdsie, tým hrdsie, X 255
 tvrda naň došla, XII 301
 tvrda — smrdza, a j., IV 202
 tvrda — truzda, XII 118

 Ubijú, plakať nedajú, VIII 1102
 ubiť a. hlinu, XVI 189
ucta, VIII A, odst. 11
 uctia, akého vidia, VIII 317
 uctil ho a. sviňa mech, V 619
 uctili sa, pak vycitili, V 601
účelnost, XII, odst. 10
v učení nedbalost, III, odst. 3
 učený s neba nepadá, III 52
 učeň — mučeň, XI 107

- učiteľ a škola, III 31
 učiť sa do smrti, III 34
 učiť sa nie hanba, III 53
 uč sa, budeš kňazom, VII 111
 uč si deti kašu jesť, VIII 424
 udala sa sama na sã, VII 792
 udať sa na koho, VII 788
 na udici zaviaznuť, XII 315
 údy zdravé milé ti? XVI 401
 udrelo mu na hor, na dol, VI 579
 udrviť a. hnidu, XVI 189
 udusilo ho bodaj! XVI 534
 úfa čl. do smrti, XII 549
 »úfaj« vedie na vrch — sotí, IX 416
 »úfaj« veľký cigán, IX 417
 úfal sa, už sa vyúfal, XII 422
 úfané najskôr ťa minie, XII 179
 po úfaní ľudia kapú, IX 415
 úfa sa nečo, tedy chváli, VIII 531
 uhádnul — je čert, a j., XVI 61
 uháňali ani s mladou, XV 157
 uhlie páli z kaž. dreva, X 285, 982
 pre uhlie si prišiel? XVI 594
 od uhlika nebude žrenie, XVI 720
 uhly podopiera, X 589
 uhly trieskajú od zimy, XIV 234
 uhľom do kochu poznačiť, XVI 148
 uhoľ žeravý hreje druhý, VIII 344
 Uhor brat, atd., XVII 18
 úhor dobre rodí, VII 610
 uhorený a. hlaveň, VI 130
 Uhorský most, atd., XVII 19
 do ucha nie, ani do brucha, V 720
 mimo ucha púšťať, IV 175
 ucha urež, nastav brucha, XII 163
 uchytil to a. čert dušu, XV 136
 uchytiť z popred nosa, VIII 847
 na ucho isť, VI 461
 1. uchom dnu, 2. von, IV 175
 ucho sa mu nesohne, IV 175
 ucho si nadrapiť, XV 197
 na ucho si neberie, IV 175
 ujme sa a. vrba, IV 35
 ukázať a. na dlani, V 732
 ukazuje sa mu čo, III 228
 ukáň palec, chce dlaň, VIII 474
 ukladáš sa mu, je horší, VIII 677
úklady, VIII A, odst. 23, m
o úkladech slovesa, VIII 848
 ukradené hladať, X 1199
 ukradlo sa mu, VI 586
 ukradnúť a. schovať, X 1258
 ukfča sa a. zajac, XV 57
ukřivděného výčtky, VIII D, odst. 5, b
 ulej totka, svák streb, XVI 647
 ulicu behať, VIII 1289
 na um čo zišlo, keby prišlo! IV 92
umělost, III, odst. 8, a
umělosti cena, III, odst. 2
v umělosti cvičení, III, odst. 3
umělost zdánlivá III, odst. 4
 umieral bod. a ožival! XVI 538
 umyl ruky a. Pilát, V 116
 umyl sa a. mačka labkou, XIII 189
 umýva sa na slávnosti, XIII 186
 umývať bys' sa musel krajšie, XVI 137
 umývať sa z čoho, a j., V 124
 umný — nerozumný, III 141
 umočený a. máček, XIV 206
 umočil, ten i osuší, XI 350
 umom — vreckom, III 163
 umrel Kr. P. i za mňa, VIII 20
 umrel, pri dobrej pamäti, VI 681
 umrel tak a. žil, II 146
 umrel — už tam! nôžky sem tam! XIII 250
 umrel zo zdrava, VI 681
 umrem — neshorím, VI 649
 umre stryná, bude iná, VII 612
 umreť si žiada = vydať sa, VII 293
 umreť s tým, s čím sa narodil, II 201
 umrláček volá (jak), VI 651
 na umrl. truhlu dobré, X 366
 umrlé hladať, X 771
umrlí (mnohá úsloví o nich, počínajúc slo-
 vem »už«) VI 682—3—4
 umu dost, rozumu málo, III 142
upadnúť, XV, odst. 1
 upečieš ho — nebude tam, IV 284
 upekli ste ma, sjedzte ma! VIII 130
 úpek veľký, XIV 184
 uporajil všetko, X 818
úřady jednotlivé XI, odst. 3
 úrad kaž. má chvost, XI 41
 úrad komu, tomu i rozum, XI 42
úřadnictví vůbec, XI, odst. 2
 úradník dobrý sebe i pánu, XI 90
 úradník — úkradník, XI 91
urážka, V, odst. 10
 na Urbana sejú lan, XIV 37
 Urban ešte bradou kýva, XIV 39
 Urban s pece, potom teplo, XIV 40
 po Urbanu mráz, XIV 38
 do úrihu, XV 300
 urobí, čo mu na očiach vidí, VIII 630
 urobiť a rozkázať, VIII 918
 urob sám, čo môžeš, IX 24
 na úrok Bohu dávať, X 997
 usadlý a. havran, XV 58
 úsad zaľal, VI 549
 usamili ste — svaté, V 408
 usilovnosť všet. premôže, IX 35, X 453
 usiluje sa sebe, i druhému, X 442
 úsmev a. Cigán; Kubo, IV 346
 úsmev a. pečené prasa, IV 346
usrozumění, V, odst. 27
 ústa a. gápľe, IV 644
 ústa — dierka — roznosielka, VI 282
 ústa drahé, V 362
 ústa drž na hŕbe, V 269
 v ústach čo sa mrví, V 252
 v ústach ho omála, V 482
 po ústach sa nebij, V 93
 po ústach sa plieska, V 101
 v ústach žaba, V 362
 z úst akoby vzal, V 739
 ustalý a. koň, a j., X 543
 ústa mu nabehly na to, VI 273
 ústa mu pretrel, VIII 741
 ústa mu zamknul, V 362
 ústa ním vyplakuje, V 482
 ústa otierať o koho, V 482

ústa otvoril a. vráta, a j., XV 37
 ústa plné, hladné oči, X 268
 ústa pozlátit' zaslúži, V 733
 ústa rozdrapiť, III 247, V 359, 362
 ústa si drať, IV 164
 ústa si utri od toho, XVI 147
 ústa si vymyj, V 728
 ústa si zapchaj, V 331
 ústa soder, nenakriatneš, IV 166
 ustávanie, plat malý, VIII 998
 ústa zašiť, a j., V 461—4
 ústa zatváraj, oči otv., IX 232
 z úst do zádrenia, V 674
 s ústy na chrústy, III 314
 z úst kypí, vybúši, V 177
 z úst, mimo uší šust, IV 175
 do úst nesenému never, XII 173
 z úst pena, a j., IV 468
ustrnutí, XVI, odst. 4
 do úst sa dostať, V 482
 z úst sa vyšmyklo, V 331
 od úst si utiahne a dá, VIII 642
 z úst teplo i zima, VIII 568
ústupnosť, neústupnosť, VIII A, odst. 0.; 23, d, m
 z úst zadok si nerob, V 93
 v ušiach má kameň, III 217
 v ušiach má muchu hluchú, III 217
 na ušiach si sedí, III 217
 uši hrubých čl., IV 175
 ušima čuj, nie zadkom, III 173
 uši mu narástly, III 200
 do uší mu zalahlo, VI 208
 uši nastav, V 383
 uši nastrčiť, III 172
 uši naťahovať, IV 116
 uši obtiať, a j., XV 423
 uši plné kriku, XV 196
 uši tenké, VI 200
 uši trním zarastlé, IV 175
 uši v bruchu, VI 408
 uši vystriekať, III 171
 za uši (a j.) vyťahat', XVI 196
 utajil sa a. žaba, XV 59
 utekaj, ide príval, VI 400
 utekal a. Adam z rája, a j., XV 60
 utek. akoby ho čerti hnali, a j., XV 60
 utek. a. Cigán s listom, a j., XV 60
 utek. a. čert s krivou dušou, a j., XV 60
 utek. až mu slnce za chrbtom — a j., XV 60
 utek. až sa za ním kúrilo, a j., XV 60
 utek. kadiaľ hladšic, a j., XV 60
 utek. len tak opätkoval, a j., XV 60
 utek. paripy nedohonia, a j., XV 60
 utek. zazerat' ho nebolo, a j., XV 60
útlék (úsloví o něm), XV 74 až 79
 utisneš sa ešte na mňa! XVI 504
 utisnutý a. polpalček, VIII 781
 útku sa nedostáva, V 736
 utopiť sa — v hrachovine, IV 606
 utraťit' všetko, vs. vyhrať, X 1177
 útrovu B. nahradiť, VIII 284
 utfžiť si, a j., XVI 458

uvarený nie, ani upečený, IV 386
 uverený sám v sebe, IV 557
 uviaz' stenúc, povezieš smejúc, XIII 220
 uvidíme, kto je pánom, VIII 869
 uvreť a. maslo, XIII 71
 úzda pozlátaná, II 214
 úzka mu je cesta, VI 370
úzkostlivosť vzhľadom na majetok, X B, odst. 10
 do 1 uzla zaviazať, X 979
 uzlík si urobiť, III 170
 uznalosti v svete málo, VIII 482
 uzol a. vrabčia hlava, XI 181
 uzol je tu! XII 483
 už je deň — ven! XIV 305
 užij, kým máš, X 772
 užij, kým iješ, X 989
 užil ho (výprask), XVI 162
 na úžitok a. psovi tráva, XII 259
 uživa, kto odbýva, XI 560
užívání dle občasnosti, X B, odst. 3
 už *) je s tebou het! XII 487
 už je tebe od toho! XII 488
 už sme dobrí! XII 490
 už sme my raz tu! XII 491
 už sme z niká, XII 494
 užuj, potom vyslov, V 315

po Vačku sa plesknúť, X 1035
 za vačok ho potiahol, X 1094
 vadia sa a. Cigáni, V 620
 vadia sa, tu čerti kutia, V 578
 vadia sa, tu zle vravia, V 577
 vahany vyškrabovať, VI 469
 1 vajce — hrniec polievky, X 353
 1 vajce málo, 2 mnoho, IV 396
 vajce múdr. a. sliepka, VII 62, 65
 vajce po prvé prislému, XVI 588
 vajcia by vysedela, IV 650
 vajci pečenými rihat', VI 582
 vajci za vrabci, X 729
 vajcom nie skalú, IX 553
 vajcom preťažíš náklad, IX 488
 vajcom za volom hádzať, X 1159
 a. z vajíčka vylúpaný, VI 116
 valach a. Cigán — jedno, XI 159
 valachov sto, 1 ovca, VIII 868
 valach sa raduje (kdy), XI 158
 valasi povedia na vlka, VIII 1188
 valaška, cedidlo — bydllo, XI 160
 Valent' žení vtáčky, XIV 145
 vále tomu dať, XII 414
 valí sa a. olovený klát, X 591
 valkať sa do doliny, X 583
 od válova do brloha, X 575
 vápenicu na dom zapáliť, VI 510
 vardať, VI 524
 varené nie, ani pečené, V 688
 varený, počený bol u neho, VIII 676
 vareška do kaž. hrnca, VIII 406
 var ho šibe, VI 549
 varí po jednom hrachu, X 960
 vari še, nej še vyvari, IX 155

*) Jiná »už« viz »umrlí.«

- var nevar, keď niet čo, X 333
 varovať sa lep. a. banovať, IX 211
 varovkyňa najskôr, VII 625
 varta pri hrobe Kr. P., VIII 67
 na varte nebol dlho, VI 669
 varuješ, nagazduješ, X 640
 varuj gloy, pobije ti gnidy, XI 162
 varuj sa, B. pomôže, IX 16
 varuj sa ho a. besn. psa, VIII 782
 vo vašku má, má v hlave, X 25
 Vavrinec — oči na klinec, XIV 65
 Vávro uteč! X 520
 Vávru má pri sebe, X 566
 váža babylonská, V 723
 váža to a. šefran, XI 312
 váža vysoká, vel. tŕňa, VIII 1035
 váži cent, čo povie, V 607
 váži si to a. 2 oči, XV 137
 váži si to a. slinu, IV 172
 vážiť je prisahať, XI 226
 včas hore, X 544
 včas líha, neskoro vstáva, X 523
 včas vedeť — ostarieť, VII 14
 včasia vstať, keď oklamať, VIII 735
 včela mäd, had jed, V 583
 včela mäd, svada had, V 582
 včela na jar za grajciar, XI 527
včely, XI, odst. 8, c
 na včely aký rok, t. na ovce, XI 525
 včeličky — kravičky, XI 529
 včely dolu, murári hore, XI 156
 včely kvetu, gazda letu, XI 355
 včely majú veľké právo, XI 530
 včely šly na Zdychavu, XI 532
 i včelka sa bráni, VIII 9
 včera hop! dneská rob, X 452
 včerajší som už nie, VII 121
 a. včera, tak dnes, XII 584
 vďačnosť a pšenica, VIII 490
vdavky, VII, odst. 3, e
 vdova slamená, VII 585
 od vdovca starší, VII 458
 vdovec, koľko máš detí? VII 384
 vdove čert štetky požíchal, VII 619
 vdovica — lavica, VII 616, 620—1
 u vdovy chlieb hotový, VII 618
vdovství, VII, odst. 6
 na vdovu korbáčik, VII 617
věci jednotlivých povaha, XV, odst. 14
 vec každá do času, XII 594
 vec kaž. má lice i opak, XII 612
 vec kaž. má príčinu, XII 613
 vec kaž. má svoj čas, XII 595
 vec kaž. na dačo, XII 614
 na vec pozor, nie na reč, VIII 1084
 vec tá má dlhé chvosty, XII 497
 vec tá nemá klaníc, XII 497
 vec to na psa, XII 497
 vec za vec, darmo nič, VIII 71
 večera krátka, noc ľahká, VI 257
 z večera na ráno nezbyva, X 316
 večer čo sebou donesie, XII 218
 večer deň chvála, XII 220
 večer psov derú, X 1190
 večer sa obúva, ráno vyzúva, X 1245
 večer ukáže, a. deň bol, XII 219
 a. vedel, tak povedel, V 2
 vedeť moc — ošedivet, V 535
 vedeť o tom, čo bude po tom, XII 510
 vedeť všetko dobre, III 14
 vedeť všetko nemožno, III 12
 vedie sa mu a. na mukách, XII 296
 vedla radu isť (žebr.), X 741
 vedli ho a. na jatku, XII 303
 večeť a špina, II 267
 na veky nič netrvá, XII 641
 proti veku niet lieku, VI 606
 veku pribýva, žitia ub., VII 112
 veľa na voze neuvezú, XVI 755
 čo veľa, to veľa, VIII 259
 veľké a. svet, a j., XV 259
 veľké to slovo! V 329
 na Vel. piat. to môže sjesť, XI 516
 veľký vrch nesie, VI 674
 na veľ. noc najem sa moc, atd., X 789
 veniec odobral, VII 200
 veniec slamený, VII 220
 veniec zelený ztratila, VII 220
věno, VII, odst. 3, f.; 4, c
 veno bez Boha, VII 512
 veprovi jarec na myslí, a j., IV 77
 verbuje sa — chce sa ženiť, VII 293
 veria skôr zlému a. dobr., V 503
 na verímboha sa nechať, IX 314
 verim, čo vidim, IX 419
 veritelia si dvere podávajú, X 1097
 veriť komu, VIII 247, 250—3
 verme v B. drime sa, X 847
 verník — berník, VIII 958
věrnost, nevěrnost v zřízení, VIII B, odst. 4
 ver tomu, čo máš v hrsti, a j., IX 414
 verujú, čo radi čujú, IV 68
 veru, už ho berú, X 1021
 veselá chlapina, a j., IV 365
 veselá mysl práz. kapsa, X 521
 veselý a. pri gajdošovi, IV 323
 veselie — mohlo nebyť, XVI 618
 veselý nemyslí na lekára, XII 52
veselost, IV, odst. 14
vesničan, XI, odst. 1
 veta je už po ňom, XII 486
 do vetra hovoriť, IV 177
 do vetra reči púšťať, IV 177
 bez vetra nehne sa (co) V 516—20
 po vetre kepeňom, IV 626
 vetrík naň nesmie, VI 532
 vetrík zlý aby ho neovial, a j., VIII 636
 vetry šetri, nebude siať, XI 383
 vetry to roznesly, XVI 16
 za vetrom plachty, XII 43
 vetrom podšitý, VIII 714
 vetrom sa živí, X 591
 vezky koľko, tol. pessky, XIII 242
 vezmi sane, a mňa na ne, X 552
 vezmite ma, batoh sám, V 724
vhod, nevhod komu, VIII A, odst. 13
při vcházení do ciz. domu, XVI, odst. 19, a
 viac oči viac vidí, VIII 360
 Vianoce biele a zelené, XIV 113
 Vianoce blato, Veľ. noc sňah, XIV 119
 na Vianoce doma sedieť, XIV 118

Vianoce jasné a tmavé, XIV 116—7
 na Vianoce po gágorce, atd., X 788
 do Vianoc haj, po V. jaj! XIV 115
 vybačoval (zle), a j., X 820, XII 496
 vyberá nekto z neho, VI 407
 vyberá — preberie; nič nemá, VII 300
 vybitý na všet. kopytá, VIII 736
 vybiť to z neho nemožno, III 248
 vycibriť sa dobre, III 267
 vydaj je krížová škola, VII, 330
 k vydaju hotovať (kdy), VII 285
 vydá sa za Hrabana, VII 398
 vydať sa, ale ako! VII 333
 vydať sa, musí sa rydať, VII 331
 vidí cez deravú dosku, VI 206
 vidí, čuje cez 9 stien, a j., VI 206
 vydieram sa (sice) — držte ma, VIII 282
 vidí, kde nemá, IV 436
 vidí len na druhom, V 440
 čo vidíš, nemusíš mať, X 732
 vidlami ho nezbudíš, VI 459
 vidličky Adamove, XVI 210
 s vidličky snadno spadne, X 727
 vidno (viz svetlo)
 vidomky nie, ani slepáčky, III 284
 vydrží — vyhrá, IX 113
 i vo Viedni ľudia biedni, X 43
 viechu naň vystrčili, V 485, VIII 1278
 viem, čo viem, V 526
 vie mená hubám, III 191
 čo viem, to poviem, V 132
 vie nemecky a. sviňa lat., V 762
 vie, od čoho muchy kapú, VIII 734
 viera aká, pápež t., VIII 870
 viera nespasi, II 66
 viera v Boha, II 43
 viera za morom, XII 577
 viera zdochla (proč), X 1148
 viery nemá, nechce kostol, II 64
 s vierou kupčiť mrzko, II 65
 vieru žiadnu netup, II 67
 vieti očima a. veľháň, XV 108
 vietor a perie, VIII 777
 vietor hviždí a. valach, XIV 227
 vietor hviždí, Meluzína, XIV 222
 vietor hv., trasú sa stromy, VIII 1047
 vietor kam, tam plášť, IV 626
 vietor kosti láme, XIV 109
 vietor lapá do saku, IX 583
 vietor po poli hľadať, VIII 426
 vietor pred druhým robíť, VIII 426
 vietor sa obšiva, XIV 223
 vietor sa zabil, XIV 228
 vietor zašiel (dobytče), XI 485
 vietor zkadial, III 202
 vie viac a. chlieb ješť, a j., III 193
 vie všetko, len to nie, III 262
 vygazdoval a. Barto na čikoch, X 795
 vygniačilo ho, a j., VI 552
 vyhľadovely a. doska, VI 273
 vyhodiš, nelapiš, X 627
 a. po vyhorení, XVI 116
 vyhoreť za iných, a j., VIII 1242
 vyhovárať — zapredávať sa, V 119
 vyhovorka dobrá — groš, V 117 120
 vyhovorka ľahká, V 118

vyhovorka sa najde, V 121
 vyhral z kapsy, X 1191
 vyhranie prvé — chyba, X 1174
 vyhráš na druhom, X 826
 vyhriebsť zpod plotu, a j., IV 98
 vicha dze, rád by, VI 348
 vychytiť ho malo, IV 228
vychytralosť, A VIII, odst. 23, h
 východ väčší a. príchod, X 815
víchor, XIV C, odst. 4
 víchor ho bod. uchytil! XVI 534
 vychová skôr a. pochová, VI 703
 vychrákal — žobr. zabiť, VI 587
 vychrákať sa z čoho, a j., XII 294
 vychrámať sa z čoho, VI 531, 679
 vychvililo sa, XIV 185
 vykychať sa z toho, VI 660
 vykľala tá vec oči komu, IV 119
 vykľopkal, nětlotkal, V 319
 vykľubaná v svete, III 275
 vykrámiť všetko, V 260
 vykřeše sa z neho, VII 148
 vykručá a. nitku, V 128
 vykručíť sa neznal, V 108
 vyliezajú a. sysle z dier, XV 158
 vyluhuje (a j.) a. pes na pazderi, X 577
 vyluhuje a. slon, X 592
 vymazal ho P. B. z knihy, VII 647
 vymydliť, ak nenie krásny, XVI 406
 od výmyslu sveta, III 331
výmluvy, V, odst. 5
 vymotať sa a. Matúš Kantrov, XV 27
 vymreli do kolena, VI 685
 a. po vymretí, XVI 116
 vymrihad, X 297
 vynáčiť koho, IV 227
 vynadal: taký a taký, V 621
 vína, na tom i kára, VIII 1225
vína názvy, XII, 93
 vína nemáš, pij vodu, X 691
 vína prvá, 2., 3., VIII 1226
 od vína rozum sa trati, VI 318
 vína veľa, veľa svatieb, XI 396
 Vincenta, voda v kolaji, XIV 122
 vo víne utopiť, XVI 617
 vinica — biednica, XI 398
 viniču motyka, XI 399
 vínko hlavu pomútilo, VI 375
 vínko hreje, nešatí, VI 321
 vínko páli, šiali, VI 322
 víno a. voda, a. olej, XIII 91
 víno čo sa vláči, XII 88
 víno, deti a pravda, V 160
 víno dobré, d. ocot, II 103
 vinohrad kopať (kdy), XI 397
 vinohrad vysadiť, XI 395
 víno i starého rozíhřá, XIII 79
 víno jazyk rozvíňa, VI 317
 víno len za pečenkou, VI 336
 víno na čepe dobré, XI 249, XIII 75
 víno nerazí vrecom, XIII 90
 víno skáč, pivo sráč, atd., XIII 80
 víno to šlo cez vody, XIII 89
 víno za mladi kysne, VII 27
 víno za nos, pivo nazad, atd., XIII 81
 víno Židom krštené, XIII 89

- vyňuchal — vyštuchal, VI 574
 vyobliekaná a. lalija, XI 169
 vyparený a. varom obliaty, XV 227
 vypasený a. bujak, a j., VI 67
 vypercholiť sa, X 92
 vypchať sa daj! XVI 315
 vypínania príčina — hlúposť, IV 480
 vypiť suchou hubou, XVI 235
 vyplakať sa nechaj ho, IV 332
 vypluj hrke! XVI 236
 vypral čerta, XVI 194
vyprask, XVI, odst. 13
o výprasku slovesa, XVI, 203, 457, 459—71
 vypriahnuť, X 332
 vypsíť sa, III 36, VIII 746, IX 595
vira, II
 vyrástol a. svrčina, VII 149
 čo vyrekne, to vyštekne, V 618
 vyrobil sa a. krava na fade, X 583
 na visalku id!, a j., XVI 320
 vyschne blato, bude leto, IX 122
 vyschnul na triesku, a j., VI 553
 visí a. psovi uši, a j., XV 170
 visí, keď musí, XII 640
 výskaj, keď preskočíš, IX 408
 vis, kde si sa zavesil, VII 471
 vyskočil a. jeleň, a j., XV 61
ve výslovnosti cvičení, XIX, odst. 2
 vysokého koňa, IV 559
 vysoký zchod, ťažký pád, IV 491, 494
 s vysoká hľadeť, IV 559
 vysoko hlavu, IV 559
vysokomyslnosť, IV, odst. 21
 vysoko slnce? VI 266
 vysoko rúbe, nízko padá, IV 492—3, 495
 vospime sa na to, V 334
 vospí sa i na kameni, VI 440
 vystac kelo, telo pristac, X 724
 vystane z neho všetko, III 278
 vystíska — vyzíska, 667
 vystojí a. šindel na dachu, XII 304
výstrahy životní, IX
 vysuší še, vykruší še, IX 102
 vysvietil (a j.) mu dokonále, V 631
 vyše prava jest toho, a j., XV 309
 vyše sebä chodiť, IV 560
 vyšiel na mizinu, a j., X 335
 vyšiva platno za 9 kachly, VI 686
 vyškundlý a. chrt, VI 97
 vyšlo na neho, VIII 1267
 vyšlo z jeho vyhne, V 489
 vyšmyknul sa a. ryba, XV 62
 vyššie ďalej, dovidíš, III 33
 s vyšším sa nesnádiť, VIII 1191
 vitaj, nič nepýtaj, XVI 160
 vitaj prišiel, skoro pôjdeš? XVI 160
vitr, XIV C, odst. 4
 vytrel mu fúzy, VIII 746
 vytrhá sa, XIV 187
 vytrieliť čo, III 261
vytrpení za jiné VIII D, odst. 5, a
 na vytrpení záleží, IX 137
vytrvalosť, IX, odst. 4
 vyvalil oči a. plánky, XV 109
 vyvalil sa a. sud, XV 63
 vyvaluje sa a. máček, X 592
 vivat runda, hromy bijú! IV 651
 vývod nie, ani rozvod, V 719
 vyvraveť sa nechaj ho, V 558
 vyvrsovať zkáde? X 1089
 vyzerá a. božie umučenie, a j., VI 555
 vyzerá a. obráztek, a j., VI 555
 vyzerá a. s kríža sňatý, VI 555
 vyzerá a. smrť, VI 555
vyzvídky, V, odst. 18
 vyzvliekol sa, XI 70
 vyžiť jak pes vev studni, X 336
výživa, X
 vyživíť nie, nežeň sa, VII 721
 vláča sa za ňou, VII 221
 vláči a. zmok, X 978
 vládnější — múdrejší, VIII 1048
 vlasa dobr. na ňom nenechal, V 476—7
 vlasa dobr. na ňom niet, II 330—1
 vlasa nemá svojho, X 1093
 vlasa pol piata, VI 144
 na vlase viseť, XII 270
vlasy, VI, odst. 7
 vlasy a. jež; — klince, a j., VI 149
 vlasy červené — srditý, VI 187
 vlasy dlhé, krátky rozum, VI 136
 vlasy dúpkom od strachu, IV 247
 vlasy kučeravé — vrtkavý, VI 188
 vlasy mu opuchly, X 593
 vlasy na zuboch, IV 402
 vlasy ostré a. škutina, VI 149
 za vlasy pozvať, XVI 179
 vlasy preto neošedivejú, XVI 97
 vlasy sa ježia, IV 49, 472
 vlasy si trhať, XII 247
 vlasy vzal Žid, VII 213
 za vlasy, za pasy — jedno, XII 225
 kde vlas kde klas, XI 167
 vlas na hlavu sa nehne, I 4, XVI 91
 na vlas neodstúpiť, IV 161, VIII 787
 vlas okresať, III 331
 do vlasov letieť, IV 451
 vlasov má a. žaba, VI 149
 o vlas sedl. chybeno, XV 305
 i vlas tenký má tōnu, XII 19
 vlastné ohnište milé, VII 913
 na vlastných nohách, X 278
vlastnosti osob a věcí rozličné, XV, odst. 13
 vlastnou škodou zmudreť, IX 265, 614
 o vlas zchybiť pozdĺžky, XVI 769
 vlci čoby ťa s jedly, XVI 316
 vlci kde sa obúvajú, XXI 9
 vlci na čo sú? VII 818
 vlci tam budú vyť do rána, XIV 257
 vlci to roznosili, XVI 16
 vlčia tma, VI 201
 vlčie bachory, VI 423, 431
 vlčka pre vlka bijú, VIII 1177
 vlčko čo ham, to je tam, XII 661
 vlčura nestačí, — liška, VIII 602
 vlečie sa a. slimák s droždami, XV 64
 vlečie sa a. smola, a j., X 594
 vlečie sa, neutečie, IX 92
 vlka by rozpučilo (kdy), V 551
 do vlka by sa oddal, VI 262
 vlka dolapiť; uliať, VI 556, XII 309
 vlka ešte nezabili, už — IX 373

- z vlka nebude baran, a j., II 223—4
 vlka nehnevaj, VIII 219
 na vlka salaš sveriť, VIII 970
 vlka za uši držať, XII 309
 vlka (a j.) zdrapiť, XII 309
 vlka z hory vyštekať, V 561
 vlka z hory volať, IX 224
 vlka znať po srsti, II 137
 vlk by sa zabil (kdy), II 220
 vlk či na B. veri, II 219
 vlk do jamy, II 350, 194
 vlk i z čítaného bere, X 1207
 s vlky žiť — s vl. vyť, VIII 441
 vlk je pachtivec, X 926
 vlk krivdí i súdi, VIII 1135
 vlk má príčinu na ovcu, VIII 1190
 vlk medzi ovcami, VIII 957
 vlk nepýta, ale chytá, X 927
 vlk nosí, až ho ponosú, X 1206
 vlkolačný, VI 431
 s vlkom spolky, VIII 359
 vlkov biť, V 211
 vlkovi barana vydrapiť, X 925
 vlkovi horu ukazovať, VIII 413, 427
 vlkovi mluiť »nebe«, II 221
 vlkovi z hrtana nevynesť, X 923
 10 vlkov tam bolo! V 202
 vlk premení (jen) srst', a j., II 222—3
 vlk sa do vlka oddá, (kdy), II 241
 i vlk sa ľaká dupotu, IV 211
 vlk sa nasýti, lakomý nie, X 924
 vlk sýty, baran celý, VIII 1100
 vlk v diere, IV 439
 vlk vlka nekole, II 242
 vlk v rúchu ovčom, VIII 558
 vlk za humnami, XVI 21
 vlna tenká, husté mlieko, XI 470
 vlny a výčeskov (kolik), V 230
 vlnu dať lepšie a. ovcu, IX 210
 vloni — nik nedohoní, XII 603
 vmesti sa na každého dačo, XII 29
 vnuci a starí rodičia, VII 794
 voda (jaká), XIII 99
 voda ani v čižme nedobrá, VI 339—40
 voda čoby horela, XVI 68
 voda dľa spadu tečie, IV 48
 voda len pre žaby, baby, VI 338
 voda malá, m. ryby, X 31
 voda má terký jazyk, XI 582
 voda mladým, víno star., XIII 98
 voda mlyny, víno jazyky, VI 323
 voda na jeho mlyn, XII 341
 voda odnesie, donesie, XI 581
 voda prvý liek, VI 492
 voda rozum ncpomúti, XIII 97
 voda stojatá smrdí, X 516—7
 voda svätená, II 304, XII 478
 voda veľká, v. ryby, X 31
 voda vrbová, XIII 87
 voda za golierom, IV 428
 vode bežať, kameňom ležať, VIII 408
 vo vode poľovať, IX 585
 okolo vody a nezamočiť sa, IX 315
 vodilo ho nečo, XVI 62
 vody málo zväčší oheň, XI 569
 vody mutnej sa boj, IX 187
 vody podať na starosť, VII 804
 od vody sa vši lažú, VI 337
 vody slanej nezaslúži, X 573
 vodiť ťažko (koho), III 51
 vody už krčmár naliať, XIII 84
 vody veľa ujde dotedy, XII 406
 vody začiatok — koniec chleba, XI 583
 vody zlé kde stávajú, XVI 319
 vody žiadať na brehu, a j., III 219
vodopisná prísl. a poček., XVII, odst. 3
 na vodu bez vesla, IX 253
 vodu deravou nádobou, IX 585
 vodu do Dunaja, X 1023—4
 vodu do koša liať, IX 556, 559
 vodu do mora, X 1022
 vodu hľadáš, najdeš oheň, XII 572
 vodu káže, víno pije, VI 341
 vodu pijem, jem, čím s... budem? X 173
 vodu pije, nevodí ho, XIII 95
 vodu piť — dlho žiť, XIII 96
 vodu prelievať, III 293
 na vodu rováš, IX 585
 vodu v riedčici, IX 557
 vodu zamútiť, VIII 560
 vodu z kameňa nevytisneš, IX 560
 na vohľady ist', VII 373
 vojak, čo nie generálom, IX 26
 vojak mladý — starý žobr., XI 189
 vojak mrcha z neho, IV 217
 vojak od bož. hrobu, X 595
 vojakom je už Jano! XII 485
 vojak starý — cigáň, korheľ, XI 193
 vojak strieľa, B. gule nosí, XI 194
 z vojenstva úzke vráta, XI 188
vojenství, XI, odst. 6
 vojenst. pekné, ťažké, XI 192
 vojna bez 1 vojaka bude, VIII 328
 vojna je vojna, XI 195—7
 vojna nie každému hojná, XI 196
 vo vojne všet. nepobijú, IX 120
 vôľa aká, chuť taká, XVI 601
 vôľa a. keď dom horí, IV 397
 vôľa cestu (a j.) najde, IV 69, IX 39
 vôľa dobrá ho zmrzela, IX 345
 s vola dve kože neutrú, VIII 1103
 vôľa ho trdzie, IV 438
 vôľa ho zopsula, IX 344
 vola pošli, donesie tela, VIII 977
 od vola star. učí sa ml. VII 679
 vôľ bude volom, III 139
 z vôle dobrej vyniesť, XVI 449
 do vôle sa natešiť, IV 307
 vôľ hotový, len trávu, III 227
 voly a. delá; chudé a. raky, XI 486
 voly — bodaj boly! XI 487
 vo vôli dobrej najst', XVI 436
 vôľ kedy bol teľaťom, III 211
 volky malé, ale husté, XI 285
 volky sa minú, zlá žena nie, VII 519
 vôľ má čelo vysoké, ale — III 140
 vôľ mlčiaci pil by, V 350
 za vôľou chodiť komu, VIII 634
 volovi na chrbát padá (kdy), V 677
 volovi slamy, žeň povoli, XI 444
 volov sto kúpi skôr (než —) XI 443
 vôľ rychtár medzi kravami, VIII 893

vól starší — krok istý, VII 100
 vólu mu za svet nezlomí, VIII 648
 vól vyleží, XI 447—8
 vonia a. koní zadok, XV 218
 von nie, ani dnu, XII 275
 vospust sveta lámať, V 703 IX 222
 voš cudzia a vlastná, VII 829—30
 voš darmo kašle, XVI 377
 vošiel a. duch, XVI 24
 vošky obuchom treť, XVI 187
 vošky prebrať, IV 237, XVI 474
 voš na 3. deň stará mať, XIII 179
 voš svojská menej kúše, VII 869
 voš ťa mrzí? kozuch do ohňa! IX 297
 voš žobrčka horšie kúše, VIII 881
vousy, VI, odst. 7
 voz bez oja, III 297
 voz drglavý, XIII 218
 o voze ja, on o koze, V 692
 vozia (a j.) sa po ňom, VIII 784
 na 3 vozy ho nepobrať, IV 447
 voz mastený — 3. kôň, XIII 217
 voz na nebi sa obrátil, XIV 306
 voz panna, kurva saňa, XIII 210
 voz pomastiť, VIII 612
 voz prázdny, III 114
 vrabca zarobiť, hus stroviť, X 770
 vrabce nebudú nádobné, XVI 492
 vrabce o tom čirikajú, V 527
 vrabce pod klobúkom, XVI 213
 vrabce pri orlovi, X 29
 vrabce s plota zajať, XVI 99
 vrabci akí, chlapi t., VII 667
 vrabec dnes lepší (než —), IX 383
 vrabec kotný, IV 319, 341
 vrabec osamelý, IV 298
 vrabec v hrsti lepší (než —), IX 388
 a. vrana do zdochliny, V 589
 vrana ku vrane, II 243
 vrana kvákať neprestane, VIII 1163
 vrana s pavím perom, IV 603
 vrana vranu nekole, II 244
 vrany kváču — šmárava, VII 169
 medzi vrany — kvák. a. ony, VIII 447
 vrany mu suzy chváču, VIII 717
 vrany nad ním zakvákaly, VI 687
 vrany prekvákali, VIII 740
 a. vrany so všet. strán, VIII 1255
 s vranou trafi na mrcinu, VIII 448
 vrán veľa koňa sožre, XII 126
 vratené a. darované, X 1083
 vráti, keď sa vyvráti, X 1099
 vráť suka koláč! X 1099
 vrava aká, sprava t., V 13
 po vrave znať, čo v hlave, V 14
 vravy mnoho, málo spravy, V 231
 vrba, daj mi muža (jakého), VII 334
 va vrbe každ. to nerastie, XV 295
 vrby sa chytať, II 83
 vrčí, nech mu nečo vstrčí, VIII 611
 vrece aké, záplata t., VIII 889, IX 473
 vrece nie pre 1 zrno, VII 627
 vrece sa roztrhlo s nimi, XV 315
 vrece si pozná záplatu, VIII 369
 vo vreci kto je, II 251
 do vrecka akoby mu nasr . ., IV 316

vrecka sa chytiť, X 1033
 vrecko má suchoty, X 338
 pre vrecko príšť o všetko, VI 291, X 730
 vred ho natahoval! XVI 533
 vred teba metal! XVI 567
 vredu sa týkať, V 320
 vrešať poza uši, XVI 348
 vrchy kúria — dážd, XIV 168
 vrchom a rovinou ist' (jak), XIII 197
 na vrch vynde všetko, II 1
 vrie v ňom (jako co), IV 473
 vřšiť sa na slabom mrzku, VIII 194
 vřta mu v modzgu, VI 403
 vřtí sa a. ciha, a j., X 545, XV 65
 vřtký a. jařterička, a j., VI 46
 vřtaň holoritá, už svitá! X 596
 vřtaň, nič nenaležiš, X 454
 vřtať sýta, ľahnúť nebitá, VII 325
 vřtáva, B. ho požehnáva, X 447
 vřadebol — neobstál, IV 294
 vřade bol — nevykonal, III 332, X 597
 vřade dačo jest, d. chybí, XII 663
 vřade ho je plno, IV 295
 vřade je zem božia, VI 707
 vřade pesstvo, v mlieku voda, VIII 565
 vřade primrzne, III 332
 vřade sa opchne, a j., IV 295
 vřade sa pletie, IV 295
 vřade sa vystřča, a j., IV 604
 za vřahdajši sa modľime, XVI 624
vřední a nové, IV, odst. 2
 vřednie nevzácne, IV 19
 vřetci do nohy, XV 333
 vřetci všetko vedia, III 13
 vřetci za 1 a 1 za všetkých, VIII 361
 1. vřetečka, 2. vřavuška, VII 193
 vřetečný si ľahko utrži, IX 347
vřetečnosť, IV, odst. 12
 vřetkého upíchal, a j., V 613
 vřetkých psov (a j.) nadal, V 610
 vřetkých svätých pohľadať, V 623
 vřetkých vecí mať, IV 324
 vřetkými masťmi mazaný, VIII 747
 vřetkým sa ľubiť nemožno, VIII 484
 vřetko by sám pohľal, X 979
 vřetko do byle, a j., XV 302
 vřetko, iba kňaz chýbá, XV 327
 vřetko len do brucha, VI 408
 vřetko mám, len to nie, XI 314
 vřetko mu oči kole, X 979
 vřetko ofřral, ohundral, X 979
 o všet. pride, kým zbohatne, X 248
 vřetko sladké — nemožno, IX 106
 vřetko tam, kde som sám, VIII 890
 od vří čo viac, ber, X 624
 vří do kužucha nesádž, IX 225
 vří ma jedia, priat. nevedia, VII 862
 i vří nás tak sjadia, X 762
 vří pásť radš. a. robiť, X 583
 zo vří vytrasené, IV 523
vřudybylosť, IV, odst. 12
 vtáci nie vřetci pávy, XII 518
 vtáča by viac sjedlo, VI 439
 vtáča (čí jest), IX 396, 470
 vtáča najšť v hniezde, III 197, XII 93
 vtáča sa zavčas oberá, VII 113

vtačie mlieko mu chýbá, X 284
 vtáčik aký, kliečka t. X 607
 vtáčik aký, spevák t., V 16
 vtáčik aký, spev t., — rev — kvik —
 šmyk — cvik, V 15
 vtáčik — mrháčik, XI 140
 vtáčik sadne na lep, XVI 498
 vtáčik spieva, dajú mu, a j., X 401
 vtáčik z kliečky preč, IX 203, XII 435
 vtáčky ani z teba nie, VI 567
 vtáčky malé — hus, XIII 28
 vtáčky na dreve ešte, XI 594
 vtáčkovi pero, i krídlo, X 212
 vtáčkov keď lapajú, VIII 566
 vták aký, pieseň t., V 17
 vtáka na udicu chytať, IX 587
 vtáka nie prv a. klietku, IX 453
 vtáka znať po speve, V 19
 vták, čo do hniezda trúsi, VIII 431
 vták každý inak, III 10
 vták nie, ani ryba, XII 472
 vtákom kríd., ľudom ruky, X 367
 vtákovi dosť preleteť, XIII 227
 na vtákov lepom, IX 523
 vták si ľúbi hniezdo, VII 906
 vták s vysoka — do sídla, IV 496
 vzácne nenie lacné, XI 240
 vzácny a. myšacienc, a j., IV 653
vzácnosti porovnáni, XV, odst. 10
vzájemnosti výminky, VIII A, odst. 2
 vzdychá a. sýty nad jelity, XV 93
 vzdychlo sa mu (jak), XV 94
 vzjať koho na krátko, a j., VIII 833
 vzmáhaj sa, B. pomôže, IX 19
vrúst nízky, útlý, chýbný, VI, odst. 5
vrúst vysoký, pěkny, mohutný, VI, odst. 4
 Xantíp i teraz dosť, VII 547

Zábava, VIII A, odst. 23, n
 zabažeť, VI 274
 zabehne a. jasiетка, XV 66
 zabil by blchu na bruchu, VI 408
 12 zabil, 12 porazil, IV 590
 zabil si, más dvoje, XVI 242
 zabil si si, pij zo zadku, XVI 224
 zabiť ho na dobre, X 951
 zablúdiť si musel, XVI 588
 od zábudku dávať, a j., III 220
 zabudnul sa pomýliť, III 220
 zabudnul vraveť, V 363
 zabudnuť a. na smrť, III 220
 zaceniť ľahko, ale platiť! XI 207
 začal, — je najhorší, V 556
 začals', konaj, IX 143
 začiatok kaž. ťažký, IX 142—4
 začína, — je vina, V 556
 zadkom sa prikryť, VI 462
 zadkom vyhadzovať, IV 533
 na zadku dvere! X I 217
 v zadku noha! XII 439
 do zadku trúbiť, VI 508
 po zadku, zapri zahr., VIII 937
 zadnie dvierka, VIII 605
 na zadn. kolcsá sa obzeraj, IX 227
 zadok mu dal ohňa, XVI 166
 na zadok naklást', XVI 178

zadok nie sklenica, VII 776
 na zadok padnúť, IV 236, 597
 na zadok (a j.) si utržiť, XVI 190
 zádrapka, keď krivdí, hotová, VIII 1136
 zadržel sa v osidle, VIII 718
 zadržla sa s ním, VII 592
 zadrž to u seba, V 334
 záhalka — čerta podhlávka, X 525
zahanbení se, IV, odst. 10
 do záhatia prísť, XII 286
 záhybeľ, XII 316, XVI 30
 zahľadel sa a. Eva do jablka, a j., XV 110
 zahľadel sa do nej, VII 255
 zahrada je a. všiv. hlava, XI 401
 zahrada -- náhrada, XI 398
 v zahr. každej nerastie všet., XII 665
zahradníctv, XI, odst. 8, a
 a. zahrajú, t. tancovať, VIII 1038
 zahovára a. mrcha hudec, V 263
 zahrabané to už, XVI 15
 zahryzol do trávy, a j., VI 688
 zahrmeľo na holo, V 100
 zahrmeľo — neudrelo, XVI 378
 zahubiť človeka nedaj, VIII 124
 zahvizdnul (jak), XV 95
 zachádzať a. so psom, VIII 785
 zachádza s tým (jak), XV 140
 zachmúrené je, XIV 211
 zachodiť a. s vajcom, IV 383
 zajaca lapíť (jak), III 304
 zajaca vybehať, XIII 227
 zajac (či jest), IX 397
 zajac labky líže, XII 349
 zajac mal krátky chvost, V 107
 zajacov dvoch naháňať, IX 361
 zajacovi chrasť ukazovať, VIII 413, 427
 zajac spí (jak), IX 233
 zajac v chraști, XII 407
 zajac volá »kňaz!« II 84
 zajac z krika ktorého, III 202
 zajačienec sješť, IV 247
 zajačik — beháčik, XI 140
 zajdime na 2. brázdu, V 335
 zájesť si robiť, VIII 172
 zajtra čo urobiť, rob dnes, IX 434
 zaklal by sa, ale — IV 606
zaklínáň se, XVI, odst. 0
zákon, VIII D, odst. 3
 zákon aký, peniaze t., X 383
 zákony a priestupky, VIII 1228
 zákony naťahovať, VIII 1229
 zákon tresce, nie hájnik, VIII 1227
 zakopal živého, V 364
 zakosíľila sa, VII 578
 zalejme tie žiale, VI 342
 na zálety chodiť, VII 245
 zaliečať sa, VI 466, VII 256
 zaľúbená — presolíla, XI 134
 zaľúbený po uši, VII 246
 zamastený a. bača, XIII 192
zaměstnáň zvláštň, XI
 zameškané nedohoníš, IX 432--3
 zametať kde, kde nie, VIII 428
 zamieľa a. omáľom dobytí, XV 67
 zamilovaný blchu sje, VII 243
zamilováň, VII, odst. 3, c

- zamyslený a. dub. peň, IV 132, XII 257
 zámky stavajú (komu), IX 135
 zámky v povetrí, IX 403, XII 404
 zámky z oblakov — búrka, XIV 172
 zamknuté, kľúč v studni, X 339
zamičenie, V, odst. 12
 zamknul a. kukučka, V 355
 zámok horný pustý, III 252
 zamotať sa, a j., V 737
 zamračený a. hmára, IV 427
 zamrknúť i osvitnúť, XIV 296
 zamrzla voda a. múr, XIV 236
 zamrzlo, len tak chrapští, XIV 237
 zamrzlo na kameň, a j., XIV 237
 zamrzne mu sklenička, XIV 251
 zamrzne teľa v krave, XIV 238
 zamrznutý a. cibuľa, a j., XIV 253
 zanáša sa mu, VI 466
 zaodetý a. lipa v zime, XIII 172
zápach, XV, odst. 11
 akoby zapálil na ňom, XII 238
 zapálil sa a. krú, a j., IV 268
 zapaprat — tu máš osuch, XVI, 102
zápisky a rčení rôznd, XVI, odst. 20
 zaplakala ho, VI 689
 záplata a diera, V 126, X 91, XIII 107
 i záplata zdobí, X 90
 zaplať dlhy, a. druhý, X 1059
 zaplatí, keď B. hudcom, X 1100
 zapl. keď sa mu myš okotí, a j., X 1100
 zaplatil päťami, a j., X 1100
 zaplatil 4 týždne na mesiac, X 1100
 zaplatil to hrdlom, a j., VI 690
 zaplatiť do grajciara, X 1100
 zaplatiť nemá — hotový cigáň, X 1068
 zaplať za bryndzu, X 1100
zapomenuť, III, odst. 6; 8, c
 záprah nerovný zle ťahá, VII 323
 zápražku spáliť, VII 586
 zápreky klášt, VIII 844
 zapriahnuť a potiahnuť, IX 184
 zapriahnutý a. hovádo, X 546
 zapriahnutý a. kôň, X 527, 535
 zaprisahať sa na lačnô, XVI 72
 zarastený a. medveď, a j., VI 152
 zareval (jak), XV 96
zařikání se, XVI, odst. 6
zařikání se zlobivé, XVI, odst. 18, c
zármutek, IV, odst. 17
 zarobil moc, nemal nič, XI 243
 zarobíš — kryj; utratíš — pij, X 775
 zarobiť na blate, X 782
 zarob krvave, jedz panský, X 233
 zasmažka prihorela, IV 440
 zasoliť si ho daj! X 1105
 zaspi hlad, vyspiš dva, VI 230
 zastihnúť má, neujdeš, XII 536
 zasvätilo nám, XIV 186
 zašemotiť, VIII 697
 zašipaný a. sviňa, XIII 193
 zatichli (jak), XV 97, 159
 zatíchol — nemuknul, V 360
 zať — ostatnia litera, VII 879
 zať — vzjať, VII 878
 zaucho vytiat, V 171
 zavadzat druhému, a j., III 296
 zavadzia sám sebe, IV 419
 zaviaznut medzi dvermi, XII 266
 zaviaž dobre, d. rozviažeš, IX 508
zavděčení si jiných, VIII A, odst. 22
 závideť radš. a. ľutovať, VIII 572, 582
 závidí i oči človeku, VIII 758
 zavýja a. vlk, XV 98
závist, VIII A, odst. 20; 23, k
 závist a posmech (komu), VIII 590
 závistlivý sebe krivý, VIII 574
 závistník — blázon, VIII 592
závody a zaměstnání jednotlivá, XI, odst. 5
 zavoňal kapustník, IV 122
 zavoňal puškový prach, XI 200
 pod závozom byť, XII 286
 zavreli ho, že zle skryl, X 1253
 zavzalo ťa! XVI 519
 zažmúr oči, oklameť ťa, XVI 298
 zažrať sa do koho, VIII 786
 zbesnel sa bodaj! a j., XVI 539, 559
 zbytok nie na úžitok, IX 562
 zbojníka von! VII 400
 zbojník od koreňa, atd., II 338
 zbojník sa ľaká, II 284
 zbožia mnoho, ťažko zemi, XI 318
 zbožie akoby psi po ňom — XI 432
 zbožie, koleso opreť oň, XI 424
 zbožie na rukách, XI 432
 zbožie polahlo; požeľelo, XI 432
 zbožie sa pekne zastavilo, XI 432
 zbožie sa zbadalo, XI 432
 zbožie v meno božie, XI 432
 zbožie zišlo a. šteť, XI 432
 zbožiu už len kosa chybí, XI 417
zbožnost, II, odst. 3
 zbrydiť sa od pohľadu, XIII 191
 zcepeneť a. kôň, XV 68, XVI 561
 na zdarboh isť, IX 291
zdar — nezdar, IX, odst. 8
 zdýma a. hláč na suchu, VI 560, XV 69
 zdrapu dobr. nemá, II 327
 »zdrav buď!« neriekol, IV 409
 zdravému je sveta žiť, VI 12
zdraví, VI, odst. 2
 bez zdravia bohatst. nič, VI 5
 len zdravia, čo nič iného, VI 6
 zdravia, chleba, viac netreba, X 56
 zdravý a. buk, a j., VI 47
 zdravý a. stará vrba, VI 561
 zdraví, a neprší na nás, VI 9
 zdravia, priateľov nedost, VI 13
 zdravie chybí, všetko ch., VI 7
 zdravie 1, chorôb sto, VI 487
 len zdravie, iné ujde, VI 8
 zdravie je od Boha, VI 18
 zdravie je to najlepšie, VI 16
 zdravie má, všetko má, VI 10
 zdravie mu dušu naháňa, VI 47
 zdravie mu kypí, VI 47
 zdravie najväčší dar, VI 17
 zdravie prvé, krása 2., veno 3., VII 420
 zdravý ľahko radí, V 407
 zdravý, len tak kvitne, VI 47
 zdravý nemocn. neverí, VI 505
 zdravíšte a chlebište, X 214
 zdravý všetko prenesie, VI 19

- na zdury (vzdory) robiť, VIII 608
 zduje ho, keďby mlčal, V 336
 zdutý a. pavúk, IV 441
 zdužnel a. na mater. mlieku, VI 68
zdvořilosti rčení, XVI, odst. 19, h
 zvie, keď sa mu leje, a j., IX 306
 zelené a. tráva, a j., XV 179
 zelené veci predkladá, V 725
 zelené, v zime sjedené, XI 354
 zelený a. túz, VI 131
 pod zeleným byť, VI 402
 bez zelia niet veselja, XIII 36
 zelina mrcha všade, II 141
 zelina vyhúkla, XI 4.3
 zelina zlá nehynie, II 274—5
 zelinka to trpká, XII 299
 zelinky niet nadarmo, VI 509
 zelinu zpod nôh vytrhnúť, VIII 837
 zem a. mach, XI 434
 za zemákom nie rež, XI 332
zeman, XI, odst. 1
 zeman — chleba nemám, XI 38
 zem by ho nosila, nehoden, a j., II 328—9
 zem bod. ho vyvrhla! XVI 536
 od zeme ďalej nepoletíš, XVI 771
 do zeme sa zakopať radš., XII 368
 zem ho nemá za syna, X 321
 zem hrýzť, VI 513
 zemiaky a. vši, XI 435
 zemiaky a. žemle, XI 435
 v zemi dobr. všet. dobré, XI 378
 po zemi chodiť nežiči, VIII 759
 na zemi na kline ti je, XVI 9
 zem nech ma prehltnie! XVI 75
 so zemou smiešať, IV 469
 zem, prečo sa neotvoríš! XII 361
 na zem sadajúci nepadá, IX 204
 zem suchá a. pecisko, XV 276
zesnulí, VI, odst. 21
 zest račik vác, a. mén vypiť, VI 360
 zeubys, i tys' tu? XVI 275
 zhyne tomu, kto má, X 27
 zhnúť či tak, či tak, XII 228
 zhlbej nech som a. zvyšej! XVI 83
 zhrdnúť, ztvrdnúť — zlé, IV 519
 zhrešiť ťažko, II 128
 zhubiť ľahšie a. spraviť, IX 206
 zchybí i najmúdrejší, XII 10
zima, XIV A, odst. 4; C odst. 6, a
 zima a. v ráštubni, a j., XIV 259
 zima bez ľadu — chyba, XIV 108
 zima, mráz, kam neboráz? X 292
 zima treskutá, XIV 232, 233
 zima trňová, XIV 20
v zimě v přibylku, XIV C, odst. 6, c
 od zimy prsty zklavené, XIV 249
 od zimy ruky a. rak červ. a j., XIV 250
 od zimy štipku nepraví, XIV 248
zimy účinky na člověka, XI C, odst. 6, d
 od zimy zkrepené, XIV 244
 od zimy zubami drkotať, XIV 245—6
 zimnica — panská nemoc, VIII 1018
zimní úkazy a zjevy, XIV C, odst. 6
 a. zimomravý pod star. halenou, XII 245
 zimomriavky po tele, IV 249
 so zimou mu prišlo, VI 542
 na zimovisku planom byť, VI 74
 zimu vlk sožral; nesožere, XIV 111
 a. získal — prevýskal, X 928
 zisk dobrý na dobrom, XI 250
 v zisku to, čo v pysku, IX 413
 zisk zlý neomastí pysk, X 929
 ziva a. Cigán na biel. chlieb, VI 468
 ziva, jel by atď. VI 444—5
 Zivancína a Ležiachovo, VI 467
 zivko, kyvko, dremko, spanko, VI 456
 zizá (viz vrti sa)
 zjednaj tvrdo, plať mätko, XI 217 18
 zkameneť, IV 228, XVI 35
 zkapal, akoby — VI 691
 zkapal a. Múčkov peniaz, a j., XV 70
 zkapať bodaj nemôho! XVI 550
 zkapať čoby mi prišlo, a j., XVI 68
 na zkazu bodaj vyšiel! XVI 548, 561
 zkusil — vie, IX 626
 zkusiť, čo je zlé, XII 166
 zkús všeto, dobr. sa drž, IX 628
 zo zkúšenia poučenie, IX 631
zkúsenosti životní, IX
 zkúšenosť stojí peniaze, IX 630
 zkúšenosť učí, IX 629
 zlá chvíľa nenie (komu), X 438
 zlá novina sa potvrdí, V 523
 zlata a. blata, a j., X 286
 zlatá baňa, X 286
 i zlatá koruna tlačí, VIII 885
 zlata kus a. hlava, XVI 126
 zlata kus nad olov. hus, IX 15
 i v zlate býva nečisté, XI 264
 ani v zlate ho nechcem, VII 364
 na zlate, na blate zarobiť, X 783
 v zlate nie, ani v blate, VIII 628, X 50
 zlatý kľúč všetko otvorí, VIII 619
 1 zlatý nenie svet, X 827
 zlatý orol všade doletí, VIII 620
 zlatý voz, zlatý klinec, X 30
 zlato bez rozumu, III 30
 zlato ľudí zkušuje, VIII 617
 zlatom písal, h... m pečatil, V 106
 zlato najde zlatníka, II 105
 zlato nie všetko, čo blysk, IX 254
 zlato nie z každej rúdy, IX 255
 zlato oslepuje, VIII 621
 zlato v ohni, priat. v nešť., VIII 121, IX 125
 za zlé dobrým, VIII 171
 zle ešte raz, potom — XII 556
 zo zlého dobré nebude, II 204
 na zlé ho je dosť, ale — II 321
 bez zlého nevieš, čo dobré, IX 93
zlého nezměnitelnost, XII, odst. 7, c
 zle, horšie, nikdy dobre, XII 562
 zlé keď minie, bude dobre, XII 560
 zle kto robí, uteká, II 279
 zlé mechy, VI 528
na zlém skutku postižení, II, odst. 15, c
 zle mu vypáľilo, XII 440
 zle nebolo, žeby nie horšie, XII 557
 zlé netreba hľadať, IX 256
 zle prešiel, XII 316
 zlé príklady kazia mravy, VIII 449
 zle robíť boj sa, II 37

zlé sa dlho nerobí, IX 257
 zle sa mu povodilo, XII 316
 zlé sa zlým hojí, IX 151
 zlé sa zlým plati, II 180
 zlé slovo za väzy padá, V 678
 zlé so zlým ruky si dáva, XII 667
 zlé strpme, pak nikdy dobre, XII 559
 zlé všetko naň ide, XII 316
 zlé zo zlého sa snuje, XII 668
 zlý a. vred; čert, IV 442
 zlý cigáň z neho, V 173
 zlí ho donesli, a j., XVI 303
zlých nesvornosť, II, odst. 10
zlých strach, II, odst. 14
zlých trvaní, II, odst. 13
 zlý i dobrý, II 288
zlý jako zlý, II, odst. 15, a
 zlý krkavec, z. vajcia, VII 685
 zlý má druh. za zlého, II 260
 zlí medzi dobr. vsade, II 143
se zlými obcováni, VIII A, odst. 16
 zlým koncom sisiel, VI 692
 zlý nie kaž. nešťastný, XII 168
zlý podle sebe soudí, II, odst. 11
zlí se podporují, II, odst. 9
 zlý strom, z. ovocie, II 139
 zlý vietor ho oviol, IV 442
zlý vlastn. chýb nevidí, II, odst. 12
 zlí všetci, on dobrý, V 465
 1 zlý všetko pohubí, VIII 336
 zlý zle robí, II 144
 zlodeja neustrežieš, X 1214
 zlodeja niet bez ukryvača, X 1211
 zlodeja robí príležitosť, X 1213
 zlodej, čo zle schová, X 1254
 zlodej domáci, X 1219
 zlodej do pustej komory, X 1216
 zlodeji veľki a mali, VIII 1139
 zlodej na z. nepovie, X 1217
 zlodejovi cestu neukazuji, X 1218
 zlodejov sa neboj (proč), X 1229
 zlodej pozoruje na seba (jak), X 1215
zlodějská přislouhí, X B, odst. 23, c
zlodějsství, X B, odst. 23
 zlodejstvo ťažký cech, X 1204
 na zlodejovi košula horí, X 1210
 zloga — do Boga atd., XII 121
zlo jako zlo, XII, odst. 6, c
 na 1 zlom nie dosť, XII 167
zlořečení, V, odst. 22
 v zlosti peknú tvár ukáž, VIII 257
 od zlosti poraziť, a j., IV 458
zlosti výbuchy, IV, odst. 20
 zlostný a. čert, a j., IV 443
 zlost rozum zaslepjuje, VII 195
 zlú zelinu s koreňom, IX 564
 zmichaľ sa od dlh. chvíle, XVI 109
 zmyšiť sa za čím, IV 123
 zmiznul a. duch, a j., XV 71
 zmlátiť koho a. žito, XVI 176
 zmok bod. ho vzal! XVI 510
 zmoklý nebojí sa dažďa, XII 171
 zmoknul a. myš, XIV 212
 zmoknuls' kde, tam sa suš, VI 253
 zmok to vzal, XVI 17
 zmraščený a. zápeček, VI 132

zmfštil sa (jako co), XV 141
 zmdurieš, keď sa udreš, XVI 504
 zmuty, kolomuty robiť, III 245
 znáčený je celý, VI 378
 značný máloktoľ dobrý, VI 190
 zná ho a. starý hriech, a j., XV 142
 znakovitého sa varuj, VI 189
znamenany, VI, odst. 10
 znamenitého čert vzal, II 307
známky tělesné, VI, odst. 10
 známost nad peniaze, VIII 279—80
 známost nad rodinu, VIII 281
známost s lidmi, VIII A, odst. 9
 znať lepšie a. mať, III 17
 znechávať sa na iných zle, IX 41
 znosiť a. chlapca, a j., V 650
 zogol, keď len sobol, VII 407
 zohreje sa a. had na ľade, XV 228
 zolvica — brata polovica, VII 880
 zomrel, čo dával darmo, X 1143
 zomrelého nevzkriešiš, VI 653
 zomrel — chvála, žení sa — hania, VII 348
 zomrelý prišiel, kde hudú, VI 657
 zomrem len raz, a to musím, VI 643
 zomreš, nesderieš sa a. vrece, VI 596
 zomreš, sebou vezmeš (co), VI 642, 650
 zomreť, kde sa narodil, VII 916
 zomreť niet kedy, X 541
 zore už znamenajú, vstaň! XIV 309
 zore večernie — jasno, XIV 173
 zore zapálené — vietor, XIV 174
 zosnulému už viac nedáme, VI 706
 zostal a. h. . o na cedilku, VII 460
 zostal a. mŕtvy, a j., IV 250
 zostala na semá, VII 461
 zostaň sám, buď si pán, LX 349
 zostaň s nami, sed' doma, XVI 251
zoufalost, IV, odst. 17
 zopakruky nelej, opijem sa, XVI 625
 zpytovať moc, m. blúdiť, V 534
 zpomôhol a. môhol, XII 611
 zpovedá sa s koňokraddi, X 1227
 zprdkaveť sa od dlhej chvíle, XVI 115
 zpričils' ty, on zmaždil, VIII 944
 zpuchnutý a. striga, VI 563
 zrada z kúta čihá, VIII 570
 zrádnik, IV 219, VI 564, XVI 538
 zrak bod. ho vzal! XVI 510
 zrak ho nechal, VI 208
 zrak v tvojej materi! a j., XVI 579
 zriedkavé a. biely havran, XV 260
zřizenost, nezřizenost, VIII, B, odst. 3
 v zrkadle čerta vidíš, VI 113
 pre zrno mláťa, VII 768
 zrodený kde, tam sa hodí, VII 915
 zrubí — hubí, XI 565
 zruby majú zuby, atd., XI 566
 zrútil sa (jako co), XV 72
 ztrata a. zárobok, X 831
ztráta jméni a uspokojení, X B, odst. 11
 ztratená varta, XII 287
 ztratil kľúč od zadku, a j., VI 588
 ztratil P. B. od nej karotku, VII 462
 ztratil sa a. káfor, a j., XV 73
 ztratíť čo možno — neisté, IX 358

- ztrativ, poznáš, čos' mal, XII 134
 ztriasť a. hrušku, XVI 481
 ani zuba do brán, XI 596
 so zubami narodz. — večtec, VI 177
 zubami o stôl obedovať, XVI 156
 zubami sekať, IV 475
 za zubami zašité, V 337
 zubami zaškripať, IV 475
 zubami tými nie tú kožu, XII 471
 zubatý chlapec, VII 150
zuby, VI, odst. 8
 zuby a. koly, a j., VI 156
 zuby bez chleba, chlieb b. zub., VII 11
 zuby biele a. krieda, VI 156
 zuby dal by za to, IV 83
 zuby dals', daj B. chleba, X 142
 zuby jeho všet. someľú, IV 154
 v zuby ho heglo, a j., XII 444
 pod zuby lep. a. na zuby, VI 245
 zuby mať na čo, IV 107
 zuby mocné a. oceľ, VI 156
 zuby múdrosti, VII 141
 zuby mu hŕkajú, VI 275
 zuby (a j.) naň má, VIII 801
 pod zuby nečo, XIII 66
 cez zuby odpovedať, IV 158
 zuby po ceste sbierať, XVI 457
 zuby sa mu po druhé rečú, VI 157
 zuby si ukazovať, VII 260
 zuby si vysúšať, X 598
 zuby si vytiera (kdo), X 524
 zuby si znajú, II 287
 zuby si z toho vystýkaj, a j., XVI 152
 zuby štencom dorastú, VII 23
 zuby trhaj, len nespomínaj, V 337, XV 189
 zuby ti kujem! XVI 512
 na zuby to dobré (iron.), XV 203
 zuby to má, XI 308
 zuby ukázať, V 624
 zuby vyceriť, IV 475
 zuby vypluješ! XVI 457
 zuby vo 2 rady, a. pes, X v I 264
 zuby zakryť nemá čím, VI 87
 v zuboch ho má, V 475
 v zuboch rozsekať, IV 475
 zubov bolenie, VI 506
 zubov má a. žaba, VI 155
 zubov nemáš, jedz kašu, XIII 46
 ze zubú voda teče (preč), VI 267
 na zub vložiť nemá čo, X 315
 zub zdravý trhať radšej, XII 370
 zval sa akokolv. — dobre sa mal, X 13
zvedavosť, V, odst. 18
 bez zveriny hora špatná, XIII 178
 zverinu jedol, VI 589
 zviňať sa a. had, VI 513
 zvyk. a. had na mlieko, IV 36
zvířata hospodářská, XI, odst. 8, b
zvířectm hlasům přidávaný význam, XX
 zvýšiť tomu, kto má, X 28
 zo zvole do nevoľc, IX 346
 zvon aký, zvuk t., V 1
 zvonce nosí, III 264
 zvonec i kuklu nosiť, XXI 19
 len zvonec mu chybujc, III 264
 pred zvonením do kostola, VII 651
 zvonía na všetkých, XVI 261
 zvonía prdaci (komu), IV 203
 zvonili prv a. umrel, V 528
 zvoní p. rectorce, a j. XIII 173
 a. zvonká, t. zdnuká, V 130
 zvon volá, sám nejde, VIII 924
 zvrátil kyjom (jak), XV 143
 zvučný a. trúba; — zvon, XV 205
 zvon má byť, nech je zvon, X 1034
zvuk, XV, odst. 9
 Žaba a mláka, II 227
 žaba chce byť volom, XVI 381
 žaba nebojí sa kaluže, IV 184
 žaba sa nadúva, XVI 381
 žaba v bahne, IV 541
 žaba videla koňa kuť, IV 520
 žaba vo vode, — nevre, XVI 58
 žaba v zádrení, VIII 683
 so žabou sa nie babriť, XVI 341
 na žabu čo sa spraviš, XVI 393
 žabu ponúkať, XVI 648
 zo žaby perie, X 217
žádosti vyslovení, V, odst. 13
 žák nie, ani dvorák, III 284
 žaloba kde, tam pokuta, VIII 1195
 žalobníka niet, n. sudcu, VIII 1215
žalost, IV, odst. 17
 od žalosti kam sa dieť! XII 365
žaludek silný, VI, odst. 14
 od žalúdka mnoho pochodí, VI 249
 v žalúdku ho má, VIII 800
 v žalúdku sa mu dvihá, VI 558
 žalúdok dobrý (necitl.) IV 273, XII 270
 žalúdok hospodár, VI 4
 žalúdok k chrbt. kosti, VI 80
 žalúdok mu klince stroví, VI 433
 žalúdok si prebral, VI 433
 žalúdok všet. nesnesie, V 559
 žart dobrý, ale nevždy, V 657
 žarty — čerty, V 663—4
 žart maj ovčie zuby, V 665
 žartovať ťažko smutnému, V 662
 na žart si nič neber, IX 215
 od žartu hlava nebolí, V 659
 žartuj, ale neposmechuj, V 661
 zo žartu na ozajst, V 663
 žartu nerozumet', IV 410, V 658
 žať chceš, musíš siať, X 421
 žatve sa sedl. teší, XI 403
 po žatve suché dni, X 669
 žatvu ním odbaviť, V 487
žel, IV, odst. 17
 železné pátriky, VIII 1285
 železo kuj za horúca, IX 446
 železom sa žel. ostrí, IX 152
 železo na zlato (komu), XII 516
 i železo sa sodere, X 380
 železo staré lepšie (než —) IX 386
 želiara má, má pána, XI 559
 do želiez dať, VIII 1284
 želiezko našiel, IV 317
 a. žemla za 2 grajciare, XI 306
 žena bez muža — zahr. b. opravy, VII 622

- žena bitá, VII, odst. 4, h
 žena bohatá zlá, VII 517
 »žena, co to za pták?« XI 201
 ženáč na grajciar hľadí, VII 523
 žena dobrá káraná, VII 558
 žena do smrti, VII 493
 žena jazykom bije, VII 543
 žena jazykom zuby dere, VII 544
 žena je a. drevená nádoba, VII 557
 žena je to, čo rodi, VII 628
 žena keď hvízda, VII 176
 žena keď práce nemá, VII 181
 žena keď sa prihovori, VII 485
 žena klobúk kde nosí, VII 597
 aby ženám dobre bolo! XVI 654
 žena má 99 fortiefov, VII 182
 žena má posled. slovo, VII 542
 žena marnotratná, VII, odst. 4, c
 medzi ženami požeňnaný, VII 177
 žena mladá, VII, odst. 4, i
 žena mladá, starý muž, VII 565
 žena mlčí, o čom nevie, VII 183
 žena mrcha nad chren, VII 501—3
 žena múdra gazduje, VII 487
 žena muža musí oklamať, V-I 536
 žena muža prevedie, VII 529
 žena od B. od otca manie, VII 490
 žena opilá, VII, odst. 4, g
 žena opilá a. sviňa (jaká), VII 550
 žena opilá — škaredá, VII 548
 žena opilá — zlatý stĺp, VII 551
 žena, praď kúdeľ! atd., X 599
 žena prvá, 2., 3., VII 473, 491—2
 žena stará, VII, odst. 4, i
 žena stará, ml. muž, VII 564, 566, 568
 ženatého poznať, VII 506
 žena uhračaná, VII 582
 žena, upec kabáč, atd., X 600
 žena veľiká a malá, VII, odst. 4, i
 žena veľiká — nešťastie, VII 567
 žena veľká, muž malý, VII 570
 žena večeť proti mužovi, VII 494
 žena zlatý stĺp, VII 495, 530
 ženba dobrá, len nečastá, VII 356—7
 ženba jest, rozženby niet., VII 355
 ženba 2 roky pred smrťou, VII 342
 ženci do poľa, včely z p., XI 531
 žene dobrej netreba vena, VII 515
 žene, keď plače, never, VII 533
 žene môžeš 3 razy veriť (kdy), VII 535
 žene mužské nohy nie, VII 527
 žene neveriť (pokud), VII 340
 žene peniaze — dieť. nōž, VII 513
 žene pýtal kus chleba, VII 604
 na žene 3 uhly, na muž. 1., VII 489
 žene všetko nesver, VII 537
 ženy dobrej cena, VII 486
 ženie ho a. psa z kostola, XV 144
 ženy 2—3 — jarmak, VII 173
 ženy mu mrú, zbohatne, VII 613
 ženy nadvláda, VII, odst. 4, d; 5, d
 žení sa a neparobšil, VII 370
 žení sa na pastvu, VII 447
 žení sa, — nie bez klebiet, VII 343
 žení sa, 9 ráz sa šalie, VII 346
 žení sa, srdcu, hlavie, (co), VII 347
 ženy sa sukne drží, VII 599
 ženy sa svadily (oč), IX 412
 zo ženy stará baba, VII 160
 ženitba, VII, odst. 3, e
 ženiť nenie chleba požičať, VII 350
 ženiť pre statky — zmatky, VII 425
 ženiť sa pozde — siroty, VII 351
 ženiť sa včas — vč. vstať, VII 345
 žeň len raz do roka, X 751
 žeň sa mladý, VII 354
 žeň sa očima, ušima, VII 358—9
 žeň sa z blízka, VII 360
 ženská a. chlap, VI 69
 žens. práca, reč — bez konca, VII 185
 žens. práca skrytá, VII 184
 ženské, VII, odst. 2
 ženské jazyky -- rafiky, VII 540
 ženský jazyk, VII, odst. 4, f
 žens. plač na zajač. chvoste, VII 179
 ženu dostane, ale matku! VII 623
 ženu jazyk bije, VII 545
 ženu medzi žencí, VII 337
 ženu nepreškriepiš, VII 539, 541
 ženu neprevedieš, VII 178
 ženu nie z daleka, VII 336
 ženu peknú mať — nakladať, VII 516
 ženu, plátno nie pri svieci, VII 341
 ženu prekričí len - (co), VII 546
 ženu sa a. na preteky, XV 160
 ženu si si zabil, XVI 265
 ženu ubiť — rofu poviezt, VII 554
 žere, až prstom dosiahne, VI 434
 žere — nemoci dvere, VI 239
 žerty, V, odst. 21
 žertovná poviedni, XVI, odst. 17
 žert še žertuje, hlieb keltuje, V 666
 žiadanc keď sa nestalo, IX 110
 žiadostivý a. kura zrna, IV 124
 žiadosť na úzde, II 112
 zo žiaka nekažd. kňaz, III 109
 žiak bez knihy, IX 565
 od žiaľu srdce puká, XII 381
 žibatká kapú (kdy), XI 481
 žičiť a. sám sebe, VIII 650
 Žid, aby šáľil lid, XVII 29
 Židák — machrnák, a j., XVII 32
 Žida ty môjho, ja tvojho, VIII 263
 Žida vyplatil, VI 590
 Žida zabil, III 338
 Žid, Cigáň — nedá nič (za co), IX 353 4
 367
 Žid i dušu predá, XVII 35
 Židi privedú do bíd, XVII 30
 Žid krstený, vlk zkrot. XVII 31
 Žid nabil syna (proč), X 1165
 do Židov a Cig. sa nestar, XVII 28
 židovča vážky, židik pero, XVII 33
 židovská úžera sožiera, XVII 34
 židovs. bōh v červ. čapici, XVI 346
 židovs. zväč, IV 281
 Žid to vzal a Žida čert, XVI 17
 Židze, čort po tebe idze, XVII 26
 »Židze!« — lem daj, čo pridze, XVII 27
 Žid zostane Lajzerom, XVII 25
 Žid Žida zastane, XVII 36
 Žid Židovi brat, XVII 37

- žihlava od mladi pŕhli, VII 119
 žije a. vlk v diere, IV 299, X 984
 žije na vere, VII 402
 žije si a. pán, a j., XII 105
 žije vospust sveta, II 317
 žij krest. plať židovsky, X 1076
 žily pretahuje, X 601
 na žilu trafili, XI 112
 žinčica (jaká), XIII 72
 žiri mu voda, a j., VI 70
 žiť, ani umreť na tom, X 344
 žiť bude 2 r. po smrti, VI 33
 žiť, kým 1 vrana kvákne, VI 33
 žiť nie, ani byť s ním, VII 496
 žito ešte neprší! IV 122
 žito kvitne — cesto redne, XI 407
 žito 2 týdne zchodí, 2 sa perí, atd., XI 408
 žiť pre meno božie, X 344
 žiť ty, ja už hniť, VII 137
 žiť z dnes na zajtra, X 344
 žiť z runa, nie z barana, X 785
 žiť z toho, čo robí, X 417
 živá noša, VI 90
 živé čo je, len sa hýbe, IX 23
 živého dobre viezt, slezie, XIII 221
 do živého mu prišlo, VI 538
 živé sriebro v hlave, VIII 733
 živý mrváň vyslúžila, VII 658
 živí na krivde, mŕtvi na pravde, VIII 1137
 živý sa smrti bojí, VI 637
 živí to dožijú atd., XII 412
 živiť sa čím, XI 6
 živnosť vzals', ber život, X 882
 živoriť, VI 524
 život aký, smrť taká, II 145
života běh a pŕipadnosti vŕbec, XII
ze života jednotlivosti, XIII
 život ho omrzal, VI 717
 o život hrať komu, XVI 171
 život krátky lepší (jako co), VI 612
 život ľahký mať, XII 102
 život ľudský a. para, VI 654
 život na to položíť! XVI 90
 život na vlase, VI 661
 život sa mu usmieva, XII 106
 život to a svet, XII 104
 život za koho položiť, VIII 650
 živ sa sám, X 427
žižeň, VI, odst. 12
 do žlče mu omáča, VIII 765
 žlče nemať, IV 378
 žlč má každý, a j., XII 23
 žlč sa dvihá, a j., IV 477
 žltacku kto má, II 253
 žlté a. hlinka, a j., XV 180
 žltý a. králik, a j., VI 565
 žltý a. úgorka (zralá), VI 133
 žmurká a. žaba na studenc, XV 111
 žne, kde nesial, X 971
 žobrácka kapsa, X 219, 931, 985, XI 56
 žobrácka palica, IV 30, X 345, 786—7,
 985
 od žobráka horší, X 345
 od žobráka iba vši, X 127
 žobráka je celý svet, X 221
 od žobr. kus chleba vezme, X 345
 zo žobr. nič dobrého, X 112, 218
 žobráka za stôl, (on co), VIII 467, 471
 žobrák len žobr. bude, X 220
 žobrák Máriatálsky, XVI 370
 žobrák na koni, IV 524
 žobrák nemal do čoho brať, XVI 209
 žobrákovi koňa, utečie, VIII 488
 žobrakovi vyhýba (jak), X 985
 žobrák pánom, IV 526
 žobr. žobrákovi závidí, VIII 593
 Žofja — víno vypíja, XIV 36
 žrať, čo bučí i mrnčí, XI 477
 žrebca nie za kopyto, VIII 224
 žrebná — nežrebná, V 61
 žrieba má právo (jaké), XI 469
 žriebä Michalské, XI 466
 zo žriedla chutnejšie, XI 265
 žriedlo po potoku najdeš, IX 501
žroutství, VI, odst. 14
o žroutství pŕid. jména, VI, 430

O B S A H.

	Str.		Str.
Předmluva	—		
I. Bůh	1		
1. Boží moc, svrchovanost; věčnost. Př*)	1		
2. Boží opatrování, láska, milost. Př.	2		
3. Boží svatost a spravedlivost. Př.	2		
4. Řčení a úsloví s božím jménem.	3		
II. Víra a mravy vůbec	4		
1. Pravda, její neutajitelnost a vítězství. Př.	4		
2. Svědomí. Př.	4		
3. Zbožnost, bezbožnost. Př.	4		
4. Lehkomyšlné věty o Bohu a zbožnosti. Př.	6		
5. Dobré mravy. Př.	6		
6. Zlé mravy, hřích (čert), výstraha v pokušení. Př.	6		
7. Následky hříchu, trest. Př.	7		
8. Nenapravitelnost. Př.	8		
9. Zlí se podporují. Př.	9		
10. Nesvornost zlých. Př.	10		
11. Zlý podle sebe soudí o jiných. Př.	10		
12. Zlý vlastních chyb nevidá, hledá jich na jiných. Př.	10		
13. Trvání zlých. Př.	10		
14. Strach zlých. Př.	11		
15. Pořekadla a úsloví o zlých	11		
a) Zlý jako zlý; člověk pochybné ceny	11		
b) O podlosti vůbec	11		
c) O postižení na zlém skutku a potrestání	13		
III. Rozum a jeho výkon	14		
1. Rozličnost umu, rozumu. Př.	14		
2. Cena rozumu, umělosti. Př.	14		
		3. Cvičení se v umělosti; nedbalost v učení. Př.	15
		4. Neumělost, hloupost; zdánlivá umělost. Př.	15
		5. Nesrovnalost vnější podoby s rozumem, rozumu se skutkem. Př.	17
		6. Výčitky nerozumnému, zapoměnlivému, nepozornému, roztržitému. Př.	18
		7. Spůsobnost. Př.	18
		8. Pořekadla a úsloví o rozumu a jeho výkonu	18
		a) Umělost, dobrá paměť	18
		b) Dovtípení se, přesvědčení	18
		c) Zapoměnlivost, nedovtípení se, roztržitost	19
		d) Hloupost, neumělost	19
		e) Spůsobnost	22
		f) Nespůsobnost	22
		IV. Dojmy, projevy duševní; přirozená povaha a mravy jednotlivé	24
		1. Dojmy a projevy duševní vůbec. Př. — Úsl.	24
		2. Návyk a omrzelost; všední a nové. Př. — Poř. a Úsl.	24
		3. Zvláštnosti v oblíbě, mravích. Př.	25
		4. Tužba, dychtivost, nedočkavost, Př. — Poř. a Úsl.	25
		5. Starost. Poř. a Úsl.	27
		6. Bezstarostnost, lehkomyšlnost. Poř. a Úsl.	27
		7. Svěhlavost; nedůvěra. Poř. a Úsl.	28
		8. Smělost, odvážlivost. Př. — Úsl.	29
		9. Strach, bázlivost. Př. — Poř. a Úsl.	29
		10. Stydlivost, zahanbení se. Poř. a Úsl.	31

*) Př. = Přísloví. Poř. = Pořekadla. Úsl. — Úsloví.

	Str.		Str.
11. Nestydatost. Poř. a Úsl.	31	27. Usrozumění. Poř.	60
12. Všetečnost, všudybylost, neposednost. Poř. a Úsl.	31	28. Šeptání. Př. — Poř.	60
13. Samotářství. Poř. a Úsl.	32	29. Slovo psané; pečet. Př. — Poř. a Úsl.	60
14. Radost, veselost. Poř. a Úsl.	32	30. Řeči národů. Př. — Poř. a Úsl.	61
15. Smích a pláč; změna radosti. Př. — Poř. a Úsl.	32		
16. Čtveráctví. Poř. a Úsl.	33	VI. Člověk vzhledem na tělo, smyslnost	
17. Žel, žalost, zármutek, zoufalost. Poř. a Úsl.	33	1. Nesrovnalost těla a ducha. Př.	62
18. Dobrotivost, krotkost, trpělivost. Poř. a Úsl.	34	2. Zdraví, jeho cena. Př.	62
19. Popudlivost, hněvivost, mrzoutství. Poř. a Úsl.	34	3. Síla. (Bývá často skryta.) Př. — Poř. a Úsl.	62
20. Výbuchy zlosti. Poř. a Úsl.	36	4. Tučnost; vysoký, pěkný, mohutný vzrůst. Poř. a Úsl.	63
21. Pýcha, vysokomyslnost. Př. — Poř. a Úsl.	36	5. Chudost; nízký, útlý, chybný vzrůst. Poř. a Úsl.	63
22. Chlubnost. Př. — Poř. a Úsl.	38	6. Tvář, oči. Př. — Poř. a Úsl.	64
23. Neráznost, pochlebnictví. Poř. a Úsl.	39	7. Vlasy, vousy, kníry. Př. — Poř. a Úsl.	65
24. Sprostý, neslušný zevnějšek, zpustlost. Poř. a Úsl.	40	8. Zuby. Poř. a Úsl.	66
		9. Žertovné názvy a přezdívky některých částí těla	66
V. Slovo zvláště	42	10. Znamenání; známky. Př.	66
1. Jakový člověk, taká řeč. Př.	42	11. Smysly. Př. — Poř. a Úsl.	67
2. Cena dobrého slova. Př.	42	12. Hlad, žízeň; jedení, pití. Př. — Poř. a Úsl.	67
3. Slovo nezávažné, nespolehlivé. Př. — Poř. a Úsl.	43	13. Píjanství	69
4. Stálost slova. Sliby. Př. — Poř. a Úsl.	43	a) Přísloví vůbec	69
5. Výmluvy. Př. — Poř. a Úsl.	45	b) Výmluvy pijáka. Př.	70
6. Pravdomluvnost, prostofekost, upřímnost slova; účinek pravdomluvnosti. Př. — Poř. a Úsl.	45	c) Oddanost píjanství. Poř. a Úsl.	71
7. Pohnutky k mluvení. Př.	46	d) Stav opilosti. Poř. a Úsl.	71
8. Lhářství. Př. — Poř. a Úsl.	46	14. Žroutství, mlsnost; silný žaludek. Poř. a Úsl.	72
9. Mnohomluvnost, křiklounství. Př. — Poř. a Úsl.	47	15. Slabý jedec a piják. Poř. a Úsl.	73
10. Rozvážnost v mluvení a mlčení; nerozvážnost. Př. — Poř. a Úsl.	49	16. Spaní. Př. — Poř. a Úsl.	73
11. Zvláštní významy mlčení a mluvení. Př.	51	17. Sny. Př.	74
12. Pořekadla a úsloví o zamlčení a malomluvnosti	51	18. Nemoc a slabost; léky. Př. — Poř. a Úsl.	75
13. Prosba, vyslovení žádosti. Př.	52	19. O jistých slabostech tělesných. Př. — Poř. a Úsl.	77
14. Rada. Př.	52	20. Smrt. Př. — Poř. a Úsl.	77
15. Nevčasná rada zvláště. Př. — Poř. a Úsl.	52	21. O zesnulých. Pohřeb, po pohřbu. Př. a Poř.	80
16. Klevety, pomluvy, potupování. Př. — Poř. a Úsl.	52	Nářky při pohřbu. Za zesnulými	81
17. Dobré a zlé jméno; pověst. Př. — Poř. a Úsl.	54	22. O samovraždě a popravě. Úsl.	81
18. Vyzvědky, zvědavost. Př. — Poř. a Úsl.	55		
19. Sváda, urážka, pichlavé řeči. Př. — Poř. a Úsl.	55	VII. Stav člověka během věku. Pohlaví. Rodina. Domovina	
20. Kárání. Úsl.	57	1. Mladost — starost. Př. — Poř. a Úsl.	82
21. Žerty. Př. — Poř.	58	2. Mužští a ženské vůbec. Př.	85
22. Klatba, zlořečení. Př. — Poř.	58	3. Mládenec a panna. Ženitba a vdavky	86
23. Daremné, sprosté, zmatené řeči; nedorozumění. Poř. a Úsl.	59	a) Ctnosti a nectnosti panny. Př. — Poř. a Úsl.	86
24. Nestydaté řeči. Úsl.	60	b) Cudnost a necudnost zvláště. Př. — Poř. a Úsl.	86
25. Řečnictví; dojemné řeči. Poř.	60	c) Zamilování. Př. — Poř. a Úsl.	87
26. Neohobnost řeči. Poř. a Úsl.	60	d) Nevěrnost, nestálost v lásce. Př. — Poř. a Úsl.	88
		e) Ženitba a vdavky. Př. — Poř. a Úsl.	88
		f) Věno, chudoba; krása; rozum. Př. — Poř. a Úsl.	92

	Str.		Str.
g) Staropanenství, staromládenc- ství. Př. — Poř. a Úsl.	93	7. Opatrnost se zlými a nerozumnými. Př.	110
4. Manželství	93	8. Konec trpělivosti. Př.	112
a) Řád, jednota, věrnost manžel- ství. Př.	93	9. Sousedství; známost. Př.	112
b) Nešťastné manželství. Př.	94	10. Návštěvy, pohostinnost. Př. (Poř. a Úsl. v. odst. 23. n.)	112
c) Věno, útraty; žena marnotratná. Př.	94	11. Úcta. Př.	113
d) Nadvláda ženy. Př.	95	12. Spolky. Př.	114
e) Nedůvěra v manželství. Př.	95	13. Kdo komu roven, neroven; vhod, nevhod. Př. (Poř. a Úsl. v. odst. 23. e.)	114
f) Ženský jazyk. Př.	95	14. Nemíchej se do jiných; hled svého. Př.	115
g) Žena opilá. Př.	95	15. Nevěrnost ku svým. Př.	116
h) Žena bitá. Př.	96	16. Mravní vliv, zlé následky obcování se zlými. Př.	116
i) Stará, mladá; veliká, malá. Starý, mladý; veliký, malý. Př.	96	17. Nadužívání jiných. Př.	117
5. Pořekadla a úsloví o manželství. a) Šťastné manželství	96	18. Nevděk, neuznalost. Př. (Poř. viz odst. 23. f.)	117
b) Nešťastné manželství	96	19. Faleš, lstivost, pokrytství, klam- ství. Př. (Poř. a Úsl. viz odst. 23. g.)	118
c) Obadva nechvalní	96	20. Závist, nepřejnost. Př. (Poř. a Úsl. v. odst. 23. k.)	120
d) Nadvláda ženy	97	21. Kořistění, vychytralost. Př.	120
e) Poměry majetkové	97	22. Zavděčení si jiných, až podkup- nost. Př.	121
f) Hrubé rušení manželství	97	23. Pořekadla a úsloví ku VIII. A.	121
6. Vdovství. Př.	97	a) Sebecit, sebeobrana	121
7. Rodičové a dítky	97	b) Přátelství, přejnost	121
a) O těhotnosti a rození. Př. — Poř. a Úsl.	97	c) Marná pomoc	122
b) O počtu dětí. Bezdětnost. Poř. a Úsl.	98	d) Udobření se; nevsímání si hněvu 122	122
c) O nemanželském aneb jinak překvapujícím plodu. Poř. a Úsl.	98	e) Rovní	122
d) Jací rodiče, takové dítky (a vý- jimky). Př.	98	f) Nevděk, neuznalost	123
e) Výživa a vychovávání dítek. Láska rodičů. Př. — Poř. a Úsl. 123	99	g) Faleš, lstivost, pokrytství, klam- ství	123
f) O podobnosti dítek rodičům. Poř.	102	h) Vychytralost	124
g) Výstrahy, zaslíbení a soud pro dítky. Př.	102	i) Podlízavost	124
h) Sirotství a nevlastní rodičové. Př.	102	k) Závist, nepřejnost	125
8. Rodina, pokrevnost, přátelství, kmtrovství, dědictví. Př. — Poř. a Úsl.	102	l) Nemilosrdenství, křivdění	125
9. Domovina. Př.	104	m) Nesnášenlivost, neústupnost, ne- návisť, úklady, pomsta	125
		n) Návštěvy, pohostinnost, zábava 126	126
VIII. Poměry společenské	106	B. Správa a podřízenost	127
A. Lidé s lidmi vůbec. Spo- lečenské ctnosti a ne- ctnosti vůbec	106	1. Jedné hlavy jest potřebí. Př. — Poř.	127
1. Sebecit, sebeobrana, až samoli- bost. Př. (Poř. a Úsl. viz odst. 23. a.)	106	2. Vliv, vlastnosti a osudy správy. Př. — Poř. a Úsl.	127
2. Výminky vzájemnosti. Př.	107	3. Zřízení, nezřízení. Př. — Poř. a Úsl.	128
3. Přátelství. Př. (Poř. a Úsl. v. odst. 23. b.)	108	4. Věrnost, nevěrnost u zřízení. Př.	129
4. Vyzvání k milosrdenství a soucitu. Př.	109	5. Zlá posluha, zlé pořízení. Př. — Poř.	130
5. Odvěty na marnou, pozdní pomoc. Př. (Poř. a Úsl. v. odst. 23. c.)	109	6. Stesky sloužících a jiné výčitky Př.	130
6. Ústupnost, smířlivost, mírný soud; neústupnost, nesmířlivost, hněv. Př. (Poř. a Úsl. v. odst. 23. d, m.)	109	7. Pořekadla a úsloví o sloužících	130
		C. Samostatnost a odvislost 131	
		1. Tužba po panství. Př.	131
		2. Panské mravy. Př.	131
		3. Svoboda a odvislost. Př.	131

	Str.		Str.
D. Právo	132	3. Práce a výdělek. Př.	162
1. Spravedlivost, nestrannost. Př.	132	4. Pilnost zvláště. Př.	163
2. Nespravedlivost, stran., křivda. Př.	133	5. Lenivost a darmožroutství zvláště. Př.	164
3. Zákon, soudce, pře. Př.	135	6. Pořekadla a úsloví o práci	165
4. Svědek; přiznání. Př.	136	a) O pilnosti a namáhavé práci	165
5. Pořekadla a úsloví ku D.	136	b) O lenivosti a darmožroutství	166
a) Vytrpení za jiné	136	7. Všeobecná pravidla o spolení a používání. Marnotratnost. Př.	168
b) Výčitky ukřivděného	136	8. Užívání podle časů. Př.	172
c) Právo, soud (smlouva, mír, ná- sílí)	137	9. Pořekadla a úsloví o marnotrat- nosti	172
d) Soudní trest	137	10. Nebuď příliš úzkostlivým vzhle- dem na majetek. Př.	173
e) Prominutí trestu	137	11. Uspokojící rčení vzhledem na ztrátu	173
f) Falešní svědkové; lehkomyšlná přísaha	137	12. Skoupost, lakomost, lichvářství. Př. — Poř. a Úsl.	173
IX. Všeobecná pravidla moudrosti a opatrnosti; výstrahy a zkušenosti životní	138	13. Sobecké a požitkářské zásady. Př.	177
1. Vzácnost a stupně dobrého. Př.	138	14. Štědrost, dobročinnost. Př.	177
2. Vlastním přičiněním k pokroku a blahobytu. Př.	138	15. Výstrahy ohledem na dobročin- nost. Př.	177
3. Rozhodnost. Př.	139	16. Ohrazení se proti neslušným po- žadavkům. Př. a výroky	178
4. Vytrvalost, doufání ve zdar; dou- fání v utrpení; cena trpělivosti. Př.	139	17. Pořekadla a úsloví o štědrosti a dobročinnosti	178
5. Náhlivost zlá. Př.	141	18. Dluhy, půjčky, poplatky. Př. — Poř. a Úsl.	178
6. Opatrnost. Př.	142	Uštěpačné výroky nevděčného dluž- níka	180
7. Výčitky pro neopatrnost, svéhla- vost. Př. a Poř.	144	Zlostné výroky protiv tomu, kdo nechce půjčiti	180
8. Jisté — nejisté; zdar — nezdar. Př.	146	19. Peníze zvláště. Př.	180
9. Čas konání. Př.	148	20. Dary. Př. Poř. a Úsl.	181
10. Přiměřenost a nepřiměřenost ko- nání. Př. — Poř. a Úsl.	149	21. Kupné věci. Př.	181
11. Pořekadla a úsloví o marném pod- nikání	151	22. Hra o zisk. Př. — Poř. a Úsl.	182
12. Zkušenost a nouze učí. Př. — Poř. a Úsl.	151	23. Zlodějství	182
		a) Přísloví	182
		b) Pořekadla a úsloví	183
		c) Zlodějská přísloví	184
X. Majetek a výživa zvláště	153		
A. Majetek a chudoba	153		
1. Pohodnost v majetnosti. Př.	153	XI. Zvláštní stavy, rod a zaměst- nání	185
2. Nerovný podíl na majetku. Př.	154	1. Zeman a sedlák; měšťan a vesni- čan; domorodý a přistěhovalec. Př. — Poř. a Úsl.	185
3. Poctivá chudoba cti netratí; netrpi nouze; přestává na mále. Př.	154	2. Úřednictví vůbec. Př. a Poř.	186
4. Mravní nebezpečí chudoby. Př.	155	3. Jednotlivé úfady a vzdělané stavy. Př. — Poř. a Úsl.	186
5. Útisk chudoby; opovrhování její. Př.	155	4. Řemesla vůbec. Př. — Úsl.	187
6. Trápení, nesnáze chudoby vůbec. Př.	156	5. Jednotlivá řemesla, závody a za- městnání. Př. — Poř. a Úsl.	188
7. Trpké žerty o chudobě. Př.	158	6. Vojenství zvláště. Př. — Poř. a Úsl.	190
8. Vychloubavá, pyšná chudoba. Př.	159	7. Kupectví zvláště; kupování a pro- dávání. Př. — Poř. a Úsl.	191
9. Pořekadla a úsloví o majetnosti a chudobě	159	8. Hospodářství zvláště	194
a) O majetnosti a samostatnosti	159	a) Rolnictví a zahradnictví. Př. — Poř. a Úsl.	194
b) O chudobě	159	b) Hospodářská domácí zvířata. Př. — Poř. a Úsl.	197
c) O chlubitvých chudobných	161	c) Včely. Př.	199
d) O chudobných nespokojencích	162	d) Rozličné hospodářské a domové záležitosti. Př. — Poř. a Úsl.	199
B. Dobývání a užívání ma- jetku	162		
1. Práce vůbec. Př.	162		
2. Namáhavá a lehká práce. Př.	162		

	Str.		Str.
XII. Běh a případnosti života vůbec	202	6. Zimní úkazy a zjevy	231
1. Lidé jsou chybám poddáni. Př.	202	a) Zima, mráz	231
2. Štěstí, pohodlí. Př. — Poř. a Úsl.	203	b) Sněh	231
3. Neštěstí, obtížnosti, trápení. Př.	204	c) Chumelice	231
4. Nestálost štěstí. Př.	206	d) Účinky zimy na člověka	231
5. Porovnání neštěstí. Př.	207	e) V příbytku	231
6. Pořekadla a úsloví o neštěstí a trápení	208	D. O jiných dobách	231
a) O neštěstí vůbec	208	1. Doby denní. Př.	231
b) Změna dobrého na zlé	210	2. Noc. Př.	232
c) Jedno zlo jako druhé, ne-li horší	210	3. Dny v týdnu. Př.	232
d) Pomnutí neštěstí	210	4. Svátky. Př.	232
e) Hořekování	210	5. Rok. Př.	232
7. Pořekadla a úsloví o nezdaru, pochybnosti a nesnázích	211	6. Pořekadla a úsloví o denních dobách	232
a) Pochybování o zdaru a skutečnosti něčeho	211	XV. Podobenství a jiné výroky o činnosti a povaze osob a věcí; o počtu, času a místě	233
b) Po nezdaru	212	1. O držení a pohybech těla	233
c) Nesnáze; nezměnitelnost zlého; konec doufání	212	Úsloví o útěku zvláště	236
8. Osud, příhoda; náhoda. Př. — Poř. a Úsl.	213	Úsloví o upadnutí zvláště	236
9. Zlé časy. Př. — Poř. a Úsl.	214	2. O hlase a dechu	236
10. Přirozenost a účelnost; nutnost a nemožnost; minulost a konec Př.	215	3. O pohledu	236
XIII. Jednotlivosti ze života	218	4. O rozličných činnostech lidských	237
1. Jídla, nápoje. Př. Poř. a Úsl.	218	5. O činnostech lidských v množném čísle	237
2. Oděv. Př. — Poř. a Úsl.	221	6. O činnostech rozličných věcí	238
3. Čistota; nečistotnost. Př. — Poř. a Úsl.	222	7. Barva	238
4. Cestování, putování; povoz; shledání se. Př. — Poř. a Úsl.	223	8. Světlo, lesk, tma	238
5. Tanec. Př. — Poř. a Úsl.	224	9. Zvuk; tichost	238
XIV. Občasnost a úkazy přírody	225	10. Chuť	239
A. Čtyři částky roku. (Předzvěsti o počasí a jiné občasné poznámky.) Př.	225	11. Zápach	239
1. Jaro	225	12. Dojmy citu a hmatu	239
2. Leto	226	13. Jiné vlastnosti věcí (i osob)	239
3. Jeseň	227	14. Povaha jednotlivých věcí	240
4. Zima	228	15. Bezcennost, neplatnost	240
B. Jiné předzvěsti o počasí. Př.	229	16. Porovnání hodnoty, vzácnosti	240
1. O dešti	229	17. Různost	241
2. Rozličné předzvěsti	229	18. Počet (kolik, kolikrát, nakolik)	241
3. O předzvěstích vůbec	230	19. Čas (kdy, od kterého času, jak dlouho)	242
C. Pořekadla a úsloví o počasí a občasných úkazech přírody	230	20. Místo (kde, odkud, jak daleko)	243
1. Jasný čas; parno	230	XVI. Rozličná rčení a úsloví	244
2. Déšť	230	1. Když nemohou někoho (něco) najít	244
3. Blesk a hrom	230	2. Když někdo nenadále přijde	244
4. Vitr, vichor	231	3. Když se o totožnost někoho hádají	244
5. Povodeň	231	4. Podivění a ustrnutí	245
		5. Podivění při jednotlivostech	245
		6. Potvrzování svého slova; předvídání, připovídání, zařikání se, zaklínání	246
		7. Povzbuzování; potěšování se	247
		8. K poslovi	247
		9. Dlouhé čekání; dlouhá, nudná chvíle; omrzelá práce; smutno, pusto	247
		10. Konec práce	247
		11. Odepření žádaného; posměšné sliby	247

	Str.		Str.
12. Tomu, kdo vícekrát denně tentýž dům navštěvuje	288	dd) Kupecká	263
13. O výprasku	248	ee) K dětem	263
14. Příležitostní obrazné přímluvy a poznámky	249	ff) Jiná	263
15. Jiné příležitostní přímluvy a poznámky	250	h) Řčení zdvořilosti, slušnosti, poníženosti a jiná	263
16. Povědění skrytého, překvapujícího významu	251	20. Různé zápisky a rčení (do psaní, do knihy, do školského spisu; hlásník; žebrák a j.)	264
17. Žertovná a posměšná povědění	251	21. Přivěty a odvěty	265
18. Káravá a zlostná slova	252		
a) Kárání nepřiležitosti	—	XVII. Přísloví, pořekadla a rčení vztahující se na vlastní jména	269
b) Opovrhlivá slova	252	1. Národopisná	269
c) Zlobivé zaříkání se; nastojení	254	2. Místo-, krajo- a rodopisná	270
d) Pohrůžky	255	3. Horopisná (místní předzvěsti počasí) a vodopisná	273
e) Jiné, krotčeji pohrůžky, dílem výstrahy	257	Dodatek	274
f) Položertovné a žertovné kletby a pohrůžky	257	XVIII. Pověrečná přísloví	274
g) Hrubé, zlostné kletby	258	XIX. Z dětinského světa	276
h) Jiné hrubé kletby	259	1. Jiní k dětem. (Dospělí a děti)	276
19. Obcovací rčení a úsloví	259	2. Cvičení ve výslovnosti	277
a) Když se do cizího příbytku vchází	—	3. Různé dětinské věty	277
b) Přivěty a odvěty pozdravovací	259	4. Při zábavách, hrách; se zvířaty; při úkazech přírody a jiná	277
c) Jiné přivěty a odvěty návštěvní Žertovná slova při loučení	260	5. Pohrůžky, dráždění dětinská	280
d) Když cizí najde domácích při jídle	260	6. Pokřikování za lidmi	280
e) Pozdravy a přímluvy mimo dům a k pracujícím zvláště	261	7. Řčení přede hrou	281
f) Řečí při hostinách i při stolování vůbec	261	8. Přání dětinská z lidu	282
aa) Rozličné	261	XX. Význam hlasům zvířat (aneb i neživotných věcí) přidávaný	283
bb) Přípitky	262	XXI. Neznámého významu přísloví, pořekadla a úsloví	285
cc) Při loučení se po hostině	262	Slovníček	287
g) Různá přání	263	Ukazatel	296
aa) Obecná	263		
bb) Žertovná	263		
cc) Křtinná	263		

Dodatky k parallelám z Čelakovského Mudroslovi

(rozuměj strany vydání z r. 1852).

II 27, Č. 121; III 281, Č. 641; IV 136, Č. 558; IV 206, Č. 119; IV 547 Č. 547; V 408, Č. 523; VI 220, Č. 189; VI 333, Č. 186; VII 81, Sr. Č. 407; VII 321, Č. 387; VII 352, Č. 382; VII 490, Č. 381; VII 604, Č. 505; VII 795, Sr. Č. 399; VII 812, Sr. Č. 401; VII 896, Č. 526; VIII 141, Č. 113; VIII 179, Č. 282; VIII 296, Č. 414; VIII 847, Č. 543; VIII 882, Č. 344; VIII 886, Č. 125; VIII 915, Č. 641. VIII 964, Sr. Č. 377; IX 15, Sr. Č. 270; IX 24, Sr. Č. 428; IX 80, Sr. Č. 110; IX 184, Č. 160; IX 538, Č. 433; X 81, Č. 169; X 395, Č. 124; X 606, Č. 38; X 1043, Č. 274; XII 46, Sr. Č. 51; XII 49, Sr. Č. 165; XII 52, Č. 294; XII 71, Sr. Č. 152; XII 302, Sr. Č. 413; XII 623, Č. 317; XV 109, Sr. Č. 598; XVI 97, Č. 559; XVI 109, Sr. Č. 564; XVI 197, Č. 640; XVI 321, Č. 612; XVI 350, Sr. Č. 522; XVI 375, Sr. Č. 555; XVI 474, Č. 583.

OPRAVY.

První čísla značí stranu, druhá čísla věty; č. = čti.

8, 194 košuch č. kožuch; 9, před 207 es č. pes; 21, 265 lanko č. lauko; 23, 324 mydle č. mydlo; 39, 606 siel č. šiel; 47, 5. pozn. keves č. kevés; 64, 96 chlísta č. hlísta; 64 pozn. 3. vymaž ern; 74, 2. pozn. gondolkozik č. gondolkozik; 76, 523 počasili č. počarili; 93, 454 za č. sa; 96, 552 a 97 pozn. v 623 manžela č. manžele; 96, 560 bubou č. bubon; 97, 609 skrovné č. skrovného; 106, 12 k tebe č. k sebe; 107, 53 pomodaj č. pamodaj; 114, 335 slovo *vedle* má býti v závorce; 117, 1. pozn. tú os č. túros; 119, 2. pozn. agar č. akar; 127, 1. pozn. podávať č. podívať; 127, 908 najväčším č. najväčším; 131, 1020 a 132, 1076 se č. sa; 134, 1138 chytajú č. chytajú; 135, 1207 aka č. aké; 144, 264 a 145, 313 vinovatý č. vinovatý; 145, 320 byl č. bol; 146, 5. pozn. nynlat č. nyulat; 146, 385 kepšie č. lepšie; 156, 1. pozn. com č. cum; 159, 275 žatou č. žatvu; 160, 4. pozn. vymaž ein; 165, 2. pozn. macská č. macska; 169, 6. pozn. akorja č. akarja; 170, 717 se č. še; 170, 4. pozn. mászor č. másszor; 175, 3. pozn. masnak č. másnak; 181, 1133 peniaze č. peniaze; 185, 13 pánis a č. páni sa; 186, 41 dače č. dačo; 188, 4. pozn. czizmája č. csizmája; 195, 380 lípe č. lipe; 199, 528 se č. sa; 200, 588 nezdá č. nazdá; 204, 98 ve č. vo; 205, 130 kédby č. kedby; 209, 274 blich č. blch; 210, 334 pos č. postavil; 210, 350 slz č. slz; 228, 97 lade č. lade; 230 1. pozn. č. ördög veri; 231, 229 neuteče č. neteče; 234, 47 kvočke č. kvoče, 237, 126 kôni č. kôň; 249, 187 vožky č. vošky; 252, odst. 18 a) nepřiležitosti č. nepřiležitnosti; 254, 357 místo 553 č. 353; 267 na konci: gandet, panca č. gaudet, pauca; 268 na konci: Liech — č. Lich —; 272, 111 šefrunici č. šefranici; 280, 115 (mak.) kríža č. slíža. — Jiné, smysl nerušící omyly jsou, kde se má čísti *l'* místo *t*: pät, ťažký, deťom, dost; / čti *l'*: žiaľ, ľahký, sľub, veľký, pichľavý, syseľ, kašeľ, chmeľ, ľud, soľ, kráľ, myseľ, ľutovať, dokiaľ, voľný; o čti *o*: nôh, dlžôb; ve slovích: chraň, chvalil, pekna ma býti *d*; ve slovích srduch, nechcu, ufať má býti *ú*; *ě* místo *e* stojí v slovích: navštevuje, mocnější, světě, naděľuju, měšťan. Slovenská: ševca, v kostole, krava uběhla do českého: ševce, v kostole, kráva.

Dle novějšího, Dr. Czambelem odůvodněného způsobu sloveso *jest* (č. jísti) má se psáti tak, ne *jěšť*, vyjmouc třetí os. přít. času *jě*, na rozdíl od *je* (*jest*). Avšak pokynu toho zde jen počnouc 9. archem šetřeno. — Po pravdě Slovák netrpí dvě dlouhé slabiky po sobě, a tak na str. 16. čti mûdry, hlûpy.

V Ukazateli.

Bôh čo dňa dá, X č. XV; chlieb na stôl, VIII č. XIII; viera zdochla, 148 č. 1148.

**THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
GRADUATE LIBRARY**

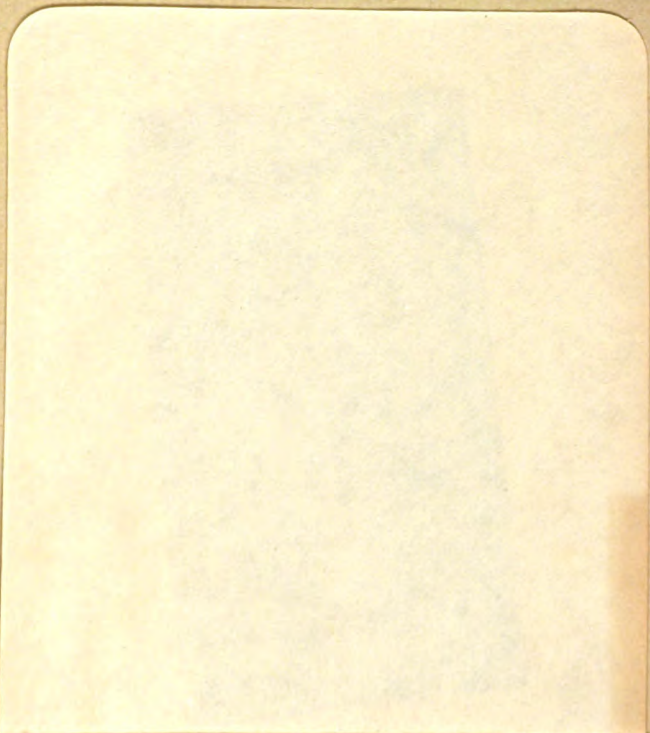
DATE DUE

--	--	--

**THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
GRADUATE LIBRARY**

DATE DUE

DATE DUE		

**DO NOT REMOVE
OR
MUTILATE CARD**

